

Ռ Ե Ո Ղ Ո Ր
Ղ Ր Ա Յ Զ Ե Ր

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒԻ

Տ Ա Ս Ը
ՆԱՏՈՐՈՎ

„ՀԱՅԱՍՏԱՆ“ հրատարակչություն
Երևան 1966

Ո Ե Ո Ղ Ո Ր
Ղ Ր Ա Յ Ձ Ե Ր

ԵՐԿԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ
Ն Ա Տ Ո Ր
ԵՐԿՐՈՐԴ

ԶԵՆՆԻ ԳԵՐՆԱՐԴ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, հրապարակություն
Երևան 1966

Ռուս. թարգմ.՝ Հ. Հարությունյան

ТЕОДОР ДРАЙЗЕР

Собрание сочинений в десяти томах

Том II

ДЖЕННИ ГЕРХАРДТ

(На армянском языке)

Издательство «Айастан»

Ереван, 1966

Գ Լ ՈՒՒՄ I

1880 թվականի աշնանային մի առավոտ տարեց մի կին մոտ տասնութ տարեկան մի աղջկա ուղեկցությամբ մտավ Կոլումբուս քաղաքի (Օհայո նահանգ) գլխավոր հյուրանոցը և կլերկին մոտենալով հարցրեց, թե իր համար որևէ աշխատանք չի՞ լինի հյուրանոցում: Նա լիքը-լիքը կին էր, բայց ոչ ամրակազմ, իրեն պահում էր համեստ ու հասարակ: Նրա զեմքը պայծառ էր ու շիտակ, խոշոր աչքերը նայում էին հեշ ու համբերատար, և նրանց մեջ նշմարվում էր թախծի մի ստվեր, որ հասկանալի է միայն նրան, ով առիթ է ունեցել կարեկցանքով նայելու հոգսերի տակ ճզմված անօգնական, չքավոր մարդու դեմքին: Դժվար չէր հասկանալ, թե որտեղից են նրա դստեր երկչոտությունն ու ամոթխածությունը, որոնք սլոժմ նրան ստիպում էին մոր ետևում մնալ և շինծու անտարբերությամբ մի կողմ նայել: Այդ աղջկա բնավորության մեջ երևակայությունը, անզարգացած, բայց պոետական մաքի նրբալզացությունն ու զդայնությունը, որ ժառանգել էր մորից, զուգակցվում էին հորից ստացած լրջության: Ու հավասարակշռությունը: Այդ կանանց կարիքն չէր բերել այստեղ: Նրանք ներկայացնում էին ազնիվ աղքատության այնպիսի մի հուլիչ մարմնացում, որ նույնիսկ կլերկի կարեկցանքը շարժեցին:

— Իսկ ինչպիսի՞ աշխատանք եք ինտրում դուք,-- հարցրեց նա:

— Գուցե ձեզ հարկավոր լինի որևէ տեղ կարգի բերել

կամ մաքրել,— անհամարձակ պատասխանեց կինը:— Ես կարող եմ հատակ լվանալ:

Այս խոսքի վրա աղջիկը կուշ եկավ, ոչ նրա համար, որ աշխատել չէր ուզում, այլ որովհետեւ դառնանում էր, որ մարդիկ կհասկանան, թե ինչպիսի ծայրահեղ կարիքն է նրանց ստիպում սե աշխատանքի անցնել: Կլերկը, ինչպես վայել չէ տղամարդուն, շատ զգացվեց գեղեցիկ աղջկա վշտից: Ինչ ասել կուզի, որ աղջկա միամտության ու անօգնականության պատճառով նրանց վիճակը շատ ավելի ծանր էր թվում:

— Սպասեք մի րոպե,— ասաց կլերկը և, գրասենյակ մտնելով, իր մոտ կանչեց ավագ սպասուհուն:

Հյուրանոցում իրոք որ աշխատանք գտնվեց: Գլխավոր սանդուղքն ու նախասրահը մնացել էին առանց մաքրելու, որովհետեւ մշտական հատակ մաքրողն աշխատանքից ազատվել էր:

— Այն նրա աղջիկն է,— հարցրեց ավագ սպասուհին, հեռվից նայելով կանանց:

— Երեւի:

— Լավ, թող հենց այսօր էլ աշխատանքի անցնեն: Աղջիկը, երեւի, օգնելով չէ մորը:

— Խոսեցեք ավագ սպասուհու հետ,— սիրալիր ասաց կլերկը, իր սեղանի մոտ վերադառնալով:— Անցեք այստեղ,— նա մատով ցույց տվեց կողքի դուռը:— Ավագ սպասուհին ձեզ հետ ամեն ինչի մասին կպայմանավորվի:

Այս տեսարանը կարելի է համարել ողբերգական բոլորումը դժբախտությունների ու ձախորդությունների այն երկար շարանի, որ ծանրացել էր ապակեգործարանի բանվոր Ուիլյամ Գերհարդի և նրա ընտանիքի գլխին: Այդ մարդը զրկվել էր աշխատանքից,— բախտի այսպիսի հեղհեղուկությունը լավ ծանոթ է թշվառ աշխատավորներին,— և հիմա սրտի դողով էր դիմավորում ամեն մի առավոտը, չիմանալով, թե նոր օրը ինչ կբերի իրեն, կնոջը և վեց երեխաներին, որովհետեւ նրանց հացն հանապազօրյա կախված էր դիպվածի քմայքից: Ինքը՝ Գերհարդը, հիվանդության պատճառ-

ռով գամված էր անկողնին: Նրա ավագ որդի Սեբաստիանը, կամ, ինչպես մտերիմներն էին կոչում, Բասսը որպես օժանդակ բանվոր էր աշխատում տեղական վագոնաշինական արհեստանոցում, բայց շաբաթական ստանում էր ընդամենը չորս դոլլար: Ավագ դուստրը՝ Ջեննին, արդեն բոլորել էր ամսնոթ տարին, բայց դեռ նրան ոչ մի արհեստ չէին սովորեցրել: Գերհարդն ուրիշ երեխաներ էլ ուներ՝ տասնչորսամյա Ջորջը, տասներկուամյա Մարթան, տասնամյա Ուիլյամը և ութամյա Վերոնիկան: Սրանք դեռ շատ փոքր էին աշխատելու համար, և հարկավոր էր սրանց բոլորին կերակրել: Ընտանիքի միակ ունեցվածքը և հույսը Գերհարդին պատկանող տունն էր, բայց այն էլ գրավ էր դրված վեց հարյուր դոլլարով: Գերհարդն այդ գումարը պարտք էր վերցրել այն ժամանակ, երբ իր ամբողջ խնայողությունը տունը գնելու վրա ծախսելուց հետո մտածել էր նրան կից էլի մի երեք սենյակ ու պատշգամբ կառուցել, որպեսզի ընտանիքն ալելի աղատ ապրի: Գրավաթուղթը լրիվ մարեցու ժամկետին դեռ մի քանի տարի կար, բայց այնպիսի ծանր ժամանակներ էին սկսվել, որ ստիպված էին եղել ծախսել այն փոքրիկ գումարն էլ, որ ետ էին դրել՝ հիմնական պարտքի մի մասը և տարեկան տոկոսները վճարելու համար: Այժմ Գերհարդը միանգամայն անօգնական վիճակում էր և գիտակցում էր, որ իր գրովթյունը հուսահատական է. մի կողմից բժշկի պարտքը, մյուս կողմից գրավագումարի չվճարված տոկոսները, ի՛նչ չենք խոսում մսավաճառի ու հացավաճառի պարտքերի մասին, որոնք հույս դնելով նրա անբասիր ավնվության վրա՝ վստահել էին պարտքով մթերք բաց թողնել մինչև վերջին հնարավորությունը, — այս ամենը հալումաշ էր անում նրան և խանգարում հաղթահարել իր հիվանդությունը:

Տիկին Գերհարդն ամենևին էլ վհատվող կին չէր: Նա սկսել էր լվացք վերցնել, եթե հաջողվում էր պատվիրատու գտնել, իսկ մնացած ժամանակը երեխաների համար կար ու կարկատան էր անում, նրանց դպրոց էր տանում, եփում-ֆրափում էր, հիվանդ ամուսնուն էր խնամում և, պատահում

էր, լաց էր լինում: Հաճախ նա գտնում էր որեւէ մի նոր նպարեղենի խանութ,— ամեն անգամ իրենց տնից ավելի ու ավելի հեռու,— և սկզբում կանխիկ վճարելուց հետո ըսկը-
ւում էր ապառիկ գնումներ անել, քանի դեռ ուրիշ խանութ-
պանները չէին նախազգուշացրել դյուրահալատ բարերա-
րին: Եգիպտացորենն ամենաէժանն էր: Միսիս Գերհարդը մի
լիքը կաթնա եգիպտացորեն էր խաշում և այդ ուտելիքը, որ
համարյա միակն էր, բավականացնում էր մի ամբողջ շա-
բաթ: Եգիպտացորենի ալյուրից եփված խաշիլը նույնպես
ավելի լավ էր, քան ամենեւին ոչինչ չլինելը, իսկ եթե հաջող-
վում էր խաշիլին մի քիչ էլ կաթ ավելացնել, արդեն համար-
յա թե խնջույք էր դառնում: Տապակած կարտոֆիլը Գերհարդ-
ների տանը ամենաշքեղ ճաշատեսակն էր համարվում, սուր-
ճը՝ հազվադեպ հյուրասիրություն: Ածուխ նրանք ձեռք էին բե-
րում դուլներն ու վամբյուղները ձեռքներին մոտակա երկա-
թուղային դեպոյի ոլորապտուլտ ճանապարհներին շրջելով:
Վառելափայտն էլ ճարում էին նույնպիսի արշավներ կա-
տարելով դեպի մոտակա փայտի պահեստները: Այսպես
նրանք մի կերպ յուրա էին գնում, ամեն ժամ հուսալուով, թե
հայրը կլավանա և նորից աշխատանքը կվերսկսվի ապակու
գործարանում: Բայց ձմեռը մոտենում էր, և հուսահատու-
թյունն ավելի ու ավելի էր համակում Գերհարդին:

— Ես պետք է անպայման շուտ դուրս պրծնեմ այս
պատմությունից,— հաճախ ասում էր համառ գերմանացին,
հրա քիչ արտահայտիչ ձայնն անգոր էր հաղորդելու իր հո-
գին մաշող անհանգստությունը:

Ի լրումն բոլոր դժբախտությունների՝ փոքրիկ Վերոնի-
կան էլ կարմրուկ ընկավ, և մի քանի օր շարունակ նրա
կյանքը վտանգի տակ էր: Մայրը բոլոր գործերը թողած՝ չէր
հեռանում երեխայից և աղոթում էր: Բժիշկ էլուռեզերը կա-
րեկցության մղումով ամեն օր այցելում էր հիվանդին: Լու-
թերական քահանա պաստոր Վոնդը ներկայանալով մխի-
թարում էր սուրբ եկեղեցու անունից: Նրանք երկուսն էլ
մոռյլ կեղծ-բարեպաշտության ոգի էին բերում տուն: Դը-
րանք բարձրագույն ուժերի ամբողջովին սևազգեստ առաք-

յալներն էին: Միսիս Գերհարդը կարծում էր, թե կորցնում է իր աղջկան, և թախիժը սրտում արթուն նստում էր նրա անկողնի կողքին: Երեք օր հետո վտանգն անցավ, բայց տանը ոչ մի պատառ հաց չկար: Սեբաստիանի ստացած փողը դեղորայքի վրա էր ծախսվել: Միայն ածուխն էր հաջողվում ձրիաբար ձեռք բերել, բայց արդեն, մի քանի անգամ երեխաներին դուրս էին քշել դեպոյից: Միսիս Գերհարդը մտքում ծանրութեթեւ էր արել, թե ուր կարող է դիմել աշխատանք գտնելու համար և, հաջողության որևէ հույս չունենալով, եկել էր հյուրանոց: Եվ ահա, հրա՛շք, նրա բախառր բանեց:

— Որքա՛ն եք ցանկանում,— հարցրեց տվագ սպասուհին:

Միսիս Գերհարդն ամենևին չէր մտածել, թե իրեն այդպիսի հարց կտան: Բայց կարիքը քաջություն տվեց նրան:

— Օրական մեկ դոլլար: Շատ չէ՞:

— Կալ,— ասաց տվագ սպասուհին:— Շաբաթական մի երեք օրվա գործ կլինի: Եկեք ամեն օր կեսօրից հետո, և լրիվ տեղեկություն կստանաք:

— Շնորհակալ եմ,— ասաց միսիս Գերհարդը:— Կարելի՞ է հենց այսօր սկսել:

— Այո: Գնանք, ես ձեզ ցույց կտամ որտեղ են դուլլներն ու լաթերը:

Այն հյուրանոցը, ուր այդպես անսպասելիորեն ընկել էին նրանք, այն ժամանակների և Կոլումբուս քաղաքի համար շատ նշանակալից հաստատություն էր: Կոլումբուսը, որ նահանգի մայրաքաղաքն է, հիսուն հազարի չափ բնակիչ ունի, ըստ որում այստեղ միշտ էլ մեծ թվով եկվորներ են լինում, հետևապես քաղաքում պետք է բարգավաճեին հյուրանոցները, և այս հանգամանքն օգտագործվում էր լավույուն ձեռք, համենայն դեպս քաղաքացիները հպարտությամբ այդպես էին մտածում: Հինգհարկանի հսկայական շենքը գտնվում էր Կոլումբուսի կենտրոնական հրապարակի վրա, որտեղ էին նաև նահանգի օրենսդրական ժողովի շենքը և խոշորագույն խանութները: Հյուրանոցի ընդարձակ

Նախասրահը հենց վերջերս վերազարդարվել էր: Հատակը և հղկված մարմարով երեսապատված պատերը խնամքով մաքրվում էին և շողում էին սպիտակությունից: Դեպի վեր էր տանում մի հոյակապ սանդուղք, որի ճաղերն ընկուզենու փայտից էին, իսկ աստիճաններին փռված ուղեգորգը ամրացված էր պղնձյա ձողիկներով: Նախասրահի մի անկյունում զգալի տեղ էր գրավում այն սեղանը, որի վրա չրագրեր ու սիգարներ էին վաճառում: Սանդուղքի տակ էր գտնվում հերթապահ կլերկի սեղանը և հյուրանոցի վարչության գրասենյակը: Ամեն ինչ դրվագված էր լավագույն տեղակի փայտով և զարդարված գազե լապտերներով, որ այն ժամանակներում նորություն էր: Նախասրահի ծայրում տեղավորված էր վարսավիրանոցը, որի բաց դռնից երևում էին բազկաթոռներն ու սափրելու շողշողուն սարքերը: Հյուրանոցի առաջ միշտ կարելի էր տեսնել երկու կամ երեք հանրակառք, որոնք գնում-գալիս էին գնացքների չվացուցակին: Նամակատուխան:

Այս հյուրանոցում իջևանում էին նահանգի խոշորագույն քաղաքական ու հասարակական գործիչները: Մի քանի նահանգապետ հերթով այն դարձրել էին իրենց նստավայրը: Միացյալ Նահանգների երկու սենատորները, երբ գործը նրանց Կոլումբուս էր բերում, անպայման լյուքս-համարներ էին զբաղեցնում այս հյուրանոցում: Նրանցից մեկին, սենատոր Բրենդերին, հյուրանոցի տերը համարյա իր մշտական բնակիչն էր համարում, քանի որ արդեն հասակն առած այդ ամուրի մարդը Կոլումբուսում ուրիշ տուն չունեի, բացի հյուրանոցից: Մյուս ավելի պակաս նստակյաց այցելուների մեջ կային կոնգրեսի և նահանգի օրենսդրական ժողովի անդամներ, ինչպես նաև կուլուարային քաղաքագետներ, վաճառականներ, փաստաբաններ, բժիշկներ և, վերջապես, ով ասես, որ չէր լինում այնտեղ: Այդ ամբողջ բազմապիսի հասարակությունը գալիս ու գնում էր, և հյուրանոցն ապրում էր կալեյդոսկոպիկ խայտաբղետ ու աշխույժ կյանքով:

Մայրն ու աղջիկը, որոնց բախտը հանկարծակի գցել էր այս կուրացուցիչ աշխարհը, խիստ ահակալել էին: Նրանք

հաղիվ էին սիրտ տնում որևէ բանի ձեռք տալ: Կարմիր ուղեգորգով ծածկւած լայն միջանցքը, որը պետք է նրանք մաքրեին, պալատի պես հոյակապ էր թվում: Նրանք սիրտ էին տնում հայացքները բարձրացնել և խոսում էին շշուկով: Իսկ երբ պետք է մաքրեին հոյակապ սանդուղքը և ուղնձյա ձողերն ու ճաղերը, երկուսն էլ ստիպված էին օգնության կանչել իրենց ամբողջ արհուլթյունը, մայրը՝ որպեսզի հաղթահարի իր երկշտուկությունը, աղջիկը՝ որպեսզի հաղթահարի ամոթը, որ ստիպված է բոլորի աչքի առաջ այդ դործով ղբաղվել: Նրանցից ներքև փոված էր ընդարձակ նախասրահը, և բոլորը, ովքեր այնտեղ հանգստանում, ծրփում էին կամ գնում-գալիս, կարող էին նրանց երկուսին էլ տեսնել:

— Որքա՛ն գեղեցիկ է այստեղ, չէ՞,— շնչաց Ջեննին և յի սեփական ձայնից ցնցվեց:

— Այո,— կամացուկ արձագանքեց մայրը, որը ծունկ շոքած եռանդով մզում էր լաթերը:

— Երևի այստեղ ապրելու համար շատ ու շատ փող է հարկավոր:

— Այո,— առաջ մայրը:— Չմոռանաս մաքրել ահա այս անկյունները: Տես, ինչքան կեղտ ես թողել:

Ջեննին այդ նկատողությունից վշտացած՝ եռանդով դործի տնցավ և սկսեց քսման ամբողջ ուժով, այլևս չհամարձակվելով այս ու այն կողմ նայել:

Ամբողջ եռանդով, առանց ձեռքները խնայելու, նրանք ուշխատում էին մինչև ժամը հինգը: Դուրսն արդեն մութն էր, և նախասրահը պայծառ լուսավորվել էր: Սանդուղքը լվանալի վերջացրին. մնում էր միայն ամենացածի մի քանի աստիճանը:

Այդ ժամանակ բացվեց երկփեղկանի լայն դուռը, որ շուտ-շուտ բացուխուփ լինելով փողոցից պաղ օդի հոսանք էր ներս թողնում, և ներս մտավ մի բարձրահասակ, տարեց մարդ՝ ցիլինդրը գլխին, զինվորական ձևի լայն թիկնոցն ուսերին: Այս մարդը խիստ աչքի էր ընկնում պարապ-սարապ ամբոխի ֆոնի վրա. իսկույն երևում էր, որ ծանրակշիռ

մարդ է: Նրա դեմքը թուխ էր, շեշտված դիմագծերով, բայց շիտակ էր ու դուրեկան: Շողշողուն աչքերի վրա կախվել էին սև, թավ հոնքերը: Քայլելիս սեղանից վերցրեց իր համար այնտեղ դրված բանալին և սկսեց սանդուղքով վեր բարձրանալ:

Նա ոչ միայն զգուշությամբ անցավ լաթը ձեռքին տշխատող հասակավոր կնոջ մոտով, այլև բարեհամբույր տեսքով ձեռքը թափ տվեց նրա վրա, կարծես ասելով. «Ոչինչ, ևս կանցնեմ»:

Այդ րոպեին աղջիկը վեր կացավ և այնպես պատահեց, որ կանգնեց ուղիղ նրա դեմ-դիմաց. նրա աչքերից երևում էր, որ շատ է վախեցել, թե ինչու այդ մարդու ճանապարհին բուսավ ինքը:

Մարդը սիրալիր ժպտաց և գլուխ տվեց:

— Իզուր եք անհանգստանում,— ասաց նա:

Ջեննին որպես պատասխան միայն ժպտաց:

Մի հարթակ վեր բարձրանալով, մարդը ինքնաբերաբար շուռ եկավ և, աղջկան նայելով, համոզվեց, որ նա, ինչպես և թվացել էր առաջին հայացքից, արտասովոր գեղեցիկ աղջիկ է: Նա նկատեց աղջկա լայն, մաքուր ճակատը, ուղիղ երկու հավասար մասի սանրված ու ծամ արած մազերը, կապուտակ աչքերը և դեմքի սքանչելի գույնը: Հիացմունքով նկատեց նույնիսկ նրա գեղեցիկ կորույթյամբ շրթերունքները, համարյա մանկական դեմքի ձվաձևությունը և բարեկազմ, նրբագեղ իրանը, որ մարմնացումն էր նրա ջահելության, առողջության ու հույսերի— այն ամենի, ինչ այնքան բարձր է գնահատում արդեն հասակն առած մարդը: Հետո նա արժանապատվությամբ առաջ գնաց, այլևս ոչ մի սնգամ չնայելով աղջկա կողմը, բայց մտքում տանելով նրա չքնաղ պատկերը: Այդ մարդը հարգարժան սենատոր Ջորջ Ուիլկեսոն Բրենդերն էր:

— Ի՞նչ գեղեցիկ էր այն մարդը, որ հենց նոր վերև բարձրացավ, չէ՞, մայրիկ,— քիչ լռելուց հետո խոսեց Ջեննին:

— Այո,— հաստատեց մայրը:

— Նրա ձեռնափայտի դլխիկն արծաթից էր:

— Հարկավոր չէ մարդկանց նայել,— խրատական տոնով ասաց մայրը:— Լավ բան չէ:

— Ես նրան չէի նայում,— միամտորեն առարկեց Ջեննին:— Նա ինքն ինձ գլուխ տվեց:

— Կարիք չկա, որ նայես մարդկանց,— ասաց մայրը:— Գուցե այդ նրանց դուր չի գալիս:

Ջեննին նորից լուռ գործի անցավ, բայց այս դարձանալի աշխարհի փայլը չէր կարող չղբաղեցնել նրա միտքը: Նա ակամա ականջ էր դնում շուրջը տիրող անշուշտ խոսակցություններին ու ծիծաղին, որոնք միաձուլվելով դառնում էին մի ընդհանուր դժոխք: Առաջին հարկի մի ծայրում ռեստորանն էր, որտեղից ամանեղենի զրնգոց էր լսվում և զրծվար չէր հասկանալ, որ այնտեղ ընթրիքի սեղան են բաց անում: Մյուս ծայրում հյուրասրահն էր, որտեղ ինչ-որ մեկը դաշնամուր էր նվագում: Ամեն ինչի մեջ զգացվում էր ուրախություն, անբռնազբոսիկ տրամադրություն, որ սովորական բան է երեկոյան խնջուքից առաջ: Դա խեղճ աղջկա որտի՞ն ստիպում էր տրոփել հույսով, որովհետև նա ջահել էր, և կարիքը դեռ իր ամբողջ ծանրությունը չէր ճնշել նրա հոգին: Նա շարունակում էր ջանասիրությամբ լվանալ ու մաքրել և երբեմն մոռանում էր իր կողքին աշխատող խոնջացած մորը, որի բարի աչքերը շրջապատված էին կնճիռների ցանցով, իսկ շրթունքներն անձայն կրկնում էին ամենօրյա հոգսերի անվերջանալի շարանը: Աղջիկը կարող էր մտածել միայն, թե որքան հրապուրիչ է շրջապատը, և նա ցանկանում էր, որ իրեն էլ մի քիչ բաժին ընկնի այդ փայլից և ուրախությունից:

Ժամը հինգն անց կեսին ավագ սպասուհին, մորն ու աղջկան մտաբերելով, եկավ նրանց արձակելու: Սանդուղքը մաքրելն ավարտել էին: Նրանք նրանից բաժանվեցին թեթևակաբար շունչ առնելով և դուլլերն ու լաթերն իրենց տեղը դնելով՝ շտապեցին տուն, ըստ որում, մայրը շատ գոհ էր, իր վերջապես աշխատանք է գտել:

Նրանք քայլում էին դեղեցիկ, խոշոր շենքերի մոտով,

ն Ջեննին նորից զգում էր այն աղոտ հուզմունքը, որ արթնացրել էր նրա մեջ հյուրանոցում իր ամբողջ տեսածի նորությունն ու անսովորությունը:

— Ի՞նչ լավ է հարուստ լինել, չէ՞,— հարցրեց նա:

— Այո,— արձագանքեց մայրը, մտածելով հիվանդ վերոնիկայի մասին:

— Դու տեսա՞ր, ինչ մեծ ճաշարան ունեն նրանք այնտեղ:

— Այո:

Այժմ նրանք քայլում էին ցածրիկ տների մոտով, նրանց ոտքերի տակ անկյանք խշխշում էին աշնանային տերևները:

— Ի՞նչ լավ կլինեիր, որ մենք հարուստ լինեինք,— համարյա ինքն իրեն մրմնջում էր Ջեննին:

— Չգիտեմ ինչ անեմ,— ծանր հառաչանքով ասաց մայրը:— Տանը, երևի, ուտելու ոչինչ չկա:

— Արի մի անգամ էլ գնանք միստր Բաումենի մոտ,— աշխույժ կարեկցությամբ արձագանքեց Ջեննին, որին հուզել էր մոր ձայնի մեջ հնչող անհուսալիության նոտան:

— Կարծում ես նա էլի՞ կհավատա մեզ:

— Մենք նրան կասենք, որ աշխատանք ենք գտել: Ես ինքս կասեմ:

— Լավ,— հոգնած համաձայնեց մայրը:

Տուն հասնելուն դեռ երկու փողոց էլ մնացել էր, երբ նրանք մտան նպարեղենի աղոտ լուսավորված փողրիկ խանութը: Միսիս Գերհարդն ուզում էր խոսել, բայց Ջեննին նրա առաջն ընկավ:

— Դուք մեզ պարտքով հաց ու մի քիչ ճարպ չե՞ք տա: «Կոլումբուս-Հաուզ»-ում մենք աշխատանք ենք գտել և շաբաթ օրն անպատճառ կվճարենք ձեզ:

— Այո, ավելացրեց միսիս Գերհարդը,— հիմա ես աշխատանք ունեմ:

Նրանք Բաումենի մշտական գնորդներն էին դեռ այն ժամանակ, երբ չէին սկսել բոլոր ձախորդություններն ու

հիվանդությունները, և խանութպանը գիտեր, որ նրանք շիշտ են ասում:

— Իսկ դուք վաղո՞ւց եք աշխատում այնտեղ,— հարցրեց նա:

— Այսօր առաջին օրն է:

— Դուք ինձ ճանաչում եք, միսիս Գերհարդ,— ասաց նա:— Ես չէի ուզի ձեզ մերժել: Միստր Գերհարդը հուսաւ: Ի մարդ է, բայց չէ՞ ես էլ հարուստ չեմ: Հիմա դրժվար ժամանակներ են,— ավելացրեց նա,— իսկ ես ընտա-նիք ունեմ:

— Այո, հասկանում եմ,— կամացուկ ասաց միսիս Գերհարդը:

Նա անհանգիստ տրորում էր հնամաշ շալի տակ թաքցրած աշխատանքից կոշտացած ու կարմրած ձեռքերը: Զեննին լուռ ու լարված կանգնել էր նրա կողքին:

— Հալ,— վերջապես ասաց Բաումենը:— Այս անգամ թող այդպես լինի, էլի պարտքով կտամ: Շաբաթ օրը կվճարեք, որքան կկարողանաք:

Նա հաց ու ճարպ փաթաթեց նրանց համար և փաթեթը մեկնելով Զեննինին, քմծիծաղով ասաց.

— Նրբ դուք նորից փող ունենաք, երևի կսկսեք՝ որևէ մի ուրիշ տեղ գնումներ անել:

— Ճիշտ չէ,— առարկեց միսիս Գերհարդը,— դուք հո գիտեք, որ այդպես չէ:

Բայց նա այնքան շատ էր հոգնած, որ սիրտ չուներ երկար բացատրությունների մեջ մտնելու խանութպանի հետ:

Նրանք փողոցի անկյունով թեքվեցին և սկսեցին քայլել խղճուկ տնակներով մռայլ փողոցի միջով:

— Տեսնես երեսանները ածուխ ճարե՞լ են,— հոգնած ասաց մայրը, երբ տուն հասնելուն մի քանի քայլ էր մնացել:

— Մի հուզվիր,— ասաց Զեննին:— Եթե ճարած չի-նեն, ևս կգնամ ու կբերեմ:

Երբ մայրը ներս մտնելով հարցրեց ածուխի մասին, Զորջը, դեռ բարենն էլ չառած, վրա տվեց.

— Մի մարդ եկավ խոփկ տվեց մեզ, բայց ես էլի կարողացա մի քիչ բերել: Բաց վագոնից էի ցած թափել,— ավելացրեց նա:

Միսիս Գերհարդը ժպտաց, իսկ Զեննին բարձր ծիծաղեց:

— Իսկ ինչպե՞ս է Վերոնիկան,— հարցրեց նա:

— Կարծես քնած է,— ասաց հայրը:— Ժամը հինգին ես նորից դեղ եմ տվել նրան:

Աղքատիկ ընթրիքը պատրաստելուց հետո մայրը նստեց հիվանդ Լուչկա անկողնի մոտ, պատրաստվելով ամեն օրվա պես արթուն մնալ ամբողջ գիշերը:

Ընթրիքի ժամանակ Սեբաստյանը մի գործնական առաջարկություն արեց, որին բոլորը հարկ եղած ուշադրությամբ վերաբերվեցին, որովհետև նա գործնական մարդ էր և կենսական գործերում մյուսներից ավելի փորձը ված: Սեբաստյանը եղած-չեղած՝ վագոնավերանորոգման արհեստանոցում վարպետի օգնական էր և ոչ մի կրթություն չէր ստացել, որովհետև եկեղեցական դպրոցում նրան սովորեցրել էին միայն լուսերական դավանանքի դոգմաները, որոնք, ի դեպ, ամենևին դուր չէին գալիս նրան, բայց դրա փոխարեն նա համակված էր զուտ ամերիկյան ավյունով ու եռանդով: Բարձրահասակ, ատլետիկ կազմվածքով և իր տարիքի համեմատ շատ ամրապինդ այդ պատանին սիրայիկ քաղաքայի տղա էր: Նա արդեն ուներ իր կենսափոխառությանը. եթե ուզում ես հաջողության հասնել, ուշքդ գլխիդ պահիր, իսկ դրա համար հարկավոր է մտերմ ունալ կամ գոնե ձեռացնել, թե մտերիմ ես նրանց հետ, ովքեր առաջին տեղերն են գրավում այս աշխարհում, որտեղ արտաքին, ցուցադրական փայլն ամեն ինչից վեր է:

Ահա թե ինչու Բասսը սիրում էր թրև գալ «Կոլումբուս-Հաուզի» մոտերքը: Նրան թվում էր, թե այդ հյուրանոցը այս աշխարհի բոլոր հզորների կենտրոնակետն է: Երբ նրան հաջողվեց մի կարգին կոստյումի փող հավաքել, սկսեց երկ-

կոնէրը քաղաքի կենտրոնը զնալ և ընկերների հետ ժամերով կանգնում էր հյուրանոցի մուտքի առաջ: Նա կրօնականներն էր շրխկացնում, ծխում էր զուլյգը հինգ ցենտանոց սիգարաներ և կոտրատվելով ու անհոգ տեսքով աղջիկներին էր նայում: Այդտեղ լինում էին ուրիշ երիտասարդներ էլ՝ քաղաքի պճնամոլ թափառաշրջիկները, որոնք հյուրանոց էին մտնում ստիբլելու կամ մի բաժակ վիսկի խմելու: Բասար հիանում էր նրանցով և ձգտում էր ընդօրինակել նրանց: Մարդուն այստեղ գնահատում էին նախ և առաջ ըստ հագուստի: Եթե մարդիկ լավ են հագնված, մատանին եր ու քորոյներ են կրում, ինչ էլ որ անեն՝ լավ է: Բասսն ուզում էր նմանվել նրանց, վարվել նրանց պէս, և փուչ ու անիմաստ ժամանակ անցկացնելու տեսակետից նրա փորձն արագ ընդարձակվում էր:

— Ավելի լավ չի՞ լինի, եթե դու լվացք վերցնես հյուրանոցում իջևանողներից, — ասաց նա Զեննին, հյուրանոցի փեպքերի մասին նրա պատմությունը լսելուց հետո: — Դու ատ ալեյի լավ գործ է, քան սանդուղքը լվանալը:

— Իսկ ինչպե՞ս կարելի է անել այդ, — հարցրեց աղակեր:

— Շատ հասարակ, դիմիր կլերկին:

Այս խորհուրդը Զեննին շատ խելամիտ թվաց:

— Միայն թե՛ տես, եթե հյուրանոցի մոտ ինձ հանդիպես, հետս չիտես, — նախազգուշացրեց նա քրոջը, երբ Էրկուտով մնակ էին մնացել: Ցույց չտաս, որ ինձ ճանաչում ես:

— Ինչո՞ւ, — միամտորեն հարցրեց Զեննին:

— Դու շատ լավ գիտես, թե ինչու, — պատասխանեց Էրբայրը. նա շատ անգամ էր ասել, որ նրանք բոլորն էլ խիստ ողորմելի տեսք ունեն, և այդպիսի հարազատներ ու հնալով մարդ խայտառակվելուց չի ազատվի: — Եթե հանդիպենք, սուսուփուս մոտովս անցիր ու պրծավ-գնաց: Հասկացա՞ր:

— Լավ, — հեղորեն պատասխանեց Զեննին: Թեև եղ-

բայն ընդամենը մեկ տարով էր մեծ իրենից, աղջիկը միշտ ենթարկվում էր նրան:

Մյուս օրը հյուրանոց գնալիս Զեննին մոր հետ խոսեց նշրու առաջտրկության մասին:

— Բասսն ասում է, որ մենք կարող ենք հյուրանոցում իջևանած մարդկանցից լվացք վերցնել:

Միսիս Գերհարդը, որն ամբողջ գիշերը տանջալից մտածել էր, թե ինչպես անի, որ բացի հավաքարարության համար ստանալիք շաբաթական երեք դոլլարից էլի մի բան վաստակի, Բասսի ասածին հավանություն տվեց:

— Այդ ճիշտ է,— ասաց նա:— Ես կլերկին կհարցնեմ:

Սակայն, երբ նրանք հյուրանոց հասան, հարմար առիթը միանգամից չներկայացավ: Հետո բախտը նրանց ժրպտաց. ավագ սպասուհին պատվիրեց հատակը լվանալ կլերկի սեղանի առաջ: Այս պատկառատես պաշտոնյան ակնհայտորեն բարյացակամ էր նրանց նկատմամբ. այդ բարեսիրտ, հոգսերի տակ կքած կինը և լավիկ աղջիկը նրան դուր էին գալիս: Եվ նա բարեհաճությամբ լսեց միսիս Գերհարդին, երբ սա համարձակվեց հարց տալ նրան լվացքի մասին, որն ամբողջ օրը դուրս չէր գալիս իր գլխից:

— Դուցե ձեր հյուրանոցում ապրողներից որեւէ մեկը կհամաձայնի՞ սպիտակեղեն տալ ինձ լվանալու: Ես այնքան շնորհակալ կլինեի...

Կլերկը նայեց նրան և այդ անուրախ դեմքին նորից կուրդաց անելանելի կարիքը:

— Տեսնենք,— պատասխանեց նա և իսկույն միտքը եկան սենյակի Բրենդերն ու գնեցրալ Հոպկինսը: Նրանք երկուսն էլ կարեկից մարդիկ են և սիրով կօգնեն խեղճ կնոջը:— Բարձրացեք վերև, սենյակի Բրենդերի մոտ: Քսաներկուերորդ համարը: Ահա,— կլերկը մի թղթի վրա գրեց համարը,— գնացեք և ասացեք, որ ես եմ ուղարկել ձեզ:

Միսիս Գերհարդը դողդոջուն ձեռքով վերցրեց թուղթը: Նրա աչքերը լի էին շնորհակալությամբ, որ նա խոսքերով սրտահայտել չէր կարող:

— Ոչինչ, ոչինչ,— ասաց կլերկը, նկատելով նրա հույս:

մունքը:— Իսկույն գնացեք: Հենց հիմա նա իր համարումն է:

Միսիս Գերհարդն զգուշությամբ ու հարգանքով բախեց քսաներկուերորդ համարի դուռը: Ջեննին լուռ կանգնած էր նրա կողքին:

Մի րոպե անց դուռը բացվեց, և պայծառ լուսավորված սենյակի շեմքում երևաց սենատորը: Նա մի գեղեցիկ սմոկինգ ունեւ հագին և ավելի երիտասարդ էր թվում, քան երևացել էր առաջին հանդիպման ժամանակ:

— Ինչո՞վ կարող եմ ծառայել, տիկին,— հարցրեց նա միսիս Գերհարդին, իսկույն ճանաչելով երկուսին էլ:

Մայրը բոլորովին չշփոթվելով, միանգամից պատասխանել չկարողացավ:

— Մենք ուզում էինք հարցնել... գուցե դուք լվանալու սպիտակեղեն՝ կունենաք:

— Լվանալո՞ւ,— հարցրեց սենատորը զարմանալի հնչեղ ձայնով:— Լվանալու սպիտակեղեն: Ներս եկեք: Հիմա կնայենք:

Նա հարգալից մի կողմ քաշվեց մորն ու աղջկանը ներս թողնելով և դուռը ծածկեց:

— Հիմա կնայենք,— կրկնեց նա իրար ետևից դուրս քաշելով ընկուզենու տախտակից պատրաստված ահագին զգեստապահարանի արկղները:

Ջեննին հետաքրքրությամբ դիտում էր սենյակը: Դեռ երբեք նա այդքան շատ արդուզարդի գեղեցիկ իրեր չէր տեսել, որքան այստեղ, բուխարու և փոքրիկ սեղանի վրա շարված: Փափուկ բազկաթոռ և կողքին՝ կանաչ լուսամփոփով լամպ, հատակին՝ հաստ, փափուկ գորգ, մի քանի մանրիկ գորգեր՝ փռված այստեղ-այնտեղ, և ամեն ինչի մեջ զգացվում էր հարստություն ու շքեղություն:

— Նստեցեք, ահա աթոռներ,— սիրալիր ասաց սենատորը՝ հարևան սենյակը գնալով:

Վեհերոտ մեծարանքով համակված, մայրն ու աղջիկը քաղ՝ քավարությամբ կանգնած մնացին, բայց սենատորը որոնումները վերջացնելով, կրկնեց իր հրավերը: Մայր ու աղջիկ շփոթված նստեցին անհարմար դիրքով:

— Սա ձեր դո՞ւստրն է,— հարցրեց նա միսիս Գերհարդին, ժպտաով նայելով Ջեննիին:

— Այո, սրբ,— պատասխանեց մայրը:— Սա իմ ավագ դուստրն է:

— Իսկ ձեր ամուսինը կենդանի՞ է,— շարունակեց հարցեր տալ նա:— Ինչպե՞ս է ձեր ազգանունը: Որտե՞ղ եք ապրում:

Միսիս Գերհարդը խոնարհությամբ պատասխանում էր բոլոր հարցերին:

— Քանի՞ երեխա ունեք,— շարունակեց սենատորը:

— Վեց,— պատասխանեց միսիս Գերհարդը:

— Փոքր ընտանիք չէ, ինչ ասել կուզի: Դուք, անտարակույս, կատարել եք ձեր պարտքը երկրի հանդեպ:

— Այո, սրբ,— պատասխանեց միսիս Գերհարդը, նրա ուշադրությունից զգացված:

— Ուրեմն ասում եք սա ձեր ավագ դո՞ւստրն է:

— Այո, սրբ:

— Իսկ ինչո՞ւ է զբաղվում ձեր ամուսինը:

— Նա ապակի փշող բանվոր է: Բայց հիվանդ պառկած է:

Նրանք զրուցում էին, իսկ Ջեննին ականջ էր դնում, և նրա խոշոր, կապուտակ աչքերը նայում էին զարմացած ու զննաբար: Ամեն անգամ, երբ սենատորը նայում էր Ջեննիին, հանդիպում էր այնպիսի պարզասիրտ ու անմեղ հայացքի, այնպիսի մի սքանչելի ժպտի, որ նրա համար դժվար էր լինում հայացքը հեռացնել աղջկանից:

— Այո,— կարեկցանքով ասաց նա,— շատ տխուր բան է այդ ամենը:— Այստեղ մի քիչ սպիտակեղեն է հավաքվել, լվացեք, խնդրում եմ: Իսկ մյուս շաբաթ, երեկ, էլի կլինի:

Նա սպիտակեղենը դարսեց մի փոքրիկ, գեղեցիկ ասեղենագործված տոպրակի մեջ:

— Ո՞ր օրը բերենք,— հարցրեց միսիս Գերհարդը:

— Միևնույն է,— մտացրիվ պատասխանեց սենատորը:— Շաբաթվա որ օրը կամենաք:

Կլինը համեստորեն շնորհակալություն հայտնեց և պատ-
րաստվում էր գնալու:

— Այ ինչ,— ասաց սենատորը առաջ անցնելով և դու-
ռը բացելով նրանց առջև,— բերե՛ք երկուշաբթի օրը:

— Շատ լավ, սըր,— ասաց միսիս Գերհարդը:— Շնոր-
հակալ ենք ձեզանից:

Նրանք գնացին, իսկ սենատորը նորից անցավ ընթեր-
ցանության, բայց, չգիտես ինչու, նրան համակել էր մի
տարօրինակ ցրվածություն:

— Տխուր բան է,— ասաց նա գիրքը ծածկելով:— Այս
մարդկանց մեջ մի ինչ-որ շատ հուզիչ բան կա:

Ջեննիի զարմանքով ու հիացմունքով համակված պատ-
կերը չէր հեռանում սենյակից:

Իսկ միսիս Գերհարդն ու իր դուստրը նորից քայլում
էին մռայլ ու մթին փողոցներով: Անսպասելի հաջողությունը
շատ էր քաջալերել նրանց:

— Ի՞նչ հիանալի սենյակ ունի նա, չէ՞,— շշնջաց
Ջեննին:

— Այո,— պատասխանեց մայրը:— Նա սքանչելի
մարդ է:

— Նա սենատոր է, չէ՞,— շարունակեց աղջիկը:

— Այո:

— Երևի հաճելի բան է նշանավոր մարդ լինելը,—
կամացուկ ասաց աղջիկը:

Գ Լ ՈՒ Խ Ե

Ջեննիի հոգեկան պատկերը— ինչպե՞ս նկարագրես
այն: Այդ խեղճ աղջիկը, որին կարիքն ստիպում էր օգնել
սենատորից լվացք վերցնող իր մորը, կեղտոտ սպիտակե-
ղենը բերել և մաքուրը տանել, ուներ մի հիանալի մեղմ բնա-
վորություն, որի ամբողջ հմայքը դժվար է բառերով արտա-
հայտել: Լինում են այնպիսի հազվագյուտ, յուրահատուկ
բնավորության տեր մարդիկ, որոնք աշխարհ են գալիս չի-

մանալով ինչու և կյանքից հեռանում են այդպիսի էլ ոչինչ չհասկանալով նրանից: Միշտ էլ, մինչև վերջին րոպեն, կյանքը նրանց պատկերաճանաչում է անսահման չքնադ, հրաշքների մի իսկական աշխարհ, և եթե նրանք կարողանային միայն հիացմունքով շրջել աշխարհում, այն դրախտից պակաս չէր լինի նրանց համար: Աչքները բացելով, նրանք շուրջը տեսնում են մի կատարյալ աշխարհ, որն այնքան նրանց սրբապետվել է, ծառեր, ծաղիկներ, հնչյունների ծով, գույների ծով: Դա նրանց ամենաթանկագին ժառանգությունն է, նրանց լավագույն հարստությունը: Եվ եթե ոչ ոք նրանց չկանգնեցնի ասելով. «Այս իմն է», նրանք կարող էին երջանկությունից շողալով անվերջ շրջել այս աշխարհում, երգելով մի երգ, որը երբեք չէր կարող աշխարհը: Դա բարության երգն է:

Բայց այդպիսի մարդիկ իրական աշխարհի վանդակի մեջ սեղմված՝ համարյա միշտ էլ խորթ են աշխարհի համար: Գոռոզության ու ազահության այս աշխարհը իդեալիստին ու երազողին խեթ է նայում: Եթե երազողը նայի բարձրում սլացող ամպերին, նրան կկշտամբեն սլարապսարապ մնալու համար: Եթե նա ականջ է դնում քամու երգին, որը շոյում է նրա հոգին, այդ նույն ժամանակ շրջապատի մարդիկ շտապում են տիրանալ նրա ունեցվածքին: Եթե ամբողջ այսպես կոչված՝ ո՛չ շնչավոր աշխարհը հափըշտակում է նրան, հրապուրելով այնպիսի նուրբ ու թուփշ ձայներով, որ թվում է, թե դրանք չեն կարող կենդանի ու բանական չլինել, երազողը կործանվում է տարերքի հարվածների տակ: Իրական աշխարհը միշտ էլ իր ազահ շանչերը մեկնում է այդպիսի մարդկանց վրա և տիրապետում նրանց: Հենց այդպիսիներին է, որ կյանքը հնազանդ ստրուկներ է դարձնում:

Այդպիսին էր և Ջեննին այս պրողայիկ աշխարհում: Մանկությունից նրա ամեն մի քայլը եղել էր բարության և քնքշության թելադրանք: Երբ Սեբաստիանն ընկնում էր ու մի տեղը վնասում, նա էր, որ վախն ու անհանգստությունը հաղթահարելով օգնում էր եղբորը վեր կենալ և բերում էր իր մոր մոտ: Երբ Ջորջը տրտնջում էր, թե սոված է, Ջեննին

իր բաժին հացը տալիս էր նրան: Ժամեր շարունակ նա օրորում էր իր փոքրիկ եղբայրներին և քույրերին, սիրագործով երգելով նրանց համար և միաժամանակ ինչ-որ բան երազելով: Դեռ նոր էր քայլել սովորել, նա արդեն դարձավ մոր հավատարիմ օգնականը: Լվացք էր անում, սենյակ մաքրում, եփում-թափում էր, խանութ էր վազում մի բան գնելու, փոքրիկներին էր պահում: Դեռ երբեք ոչ ոք նրանից տրտունջի ոչ մի խոսք չէր լսել, թեև հաճախ էր խորհում իր դառն բախտի մասին: Նա գիտեր, որ շատ աղջիկներ շատ ավելի ուրախ-երջանիկ կյանք են վարում, բայց մտքովն էլ չէր անցնում նախանձել նրանց: Հաճախ թախծում էր գողտտով, բայց և այնպես երգում էր իր երգերը: Պարզ օրերին, երբ խոհանոցի լուսամուտից դուրս էր նայում, լայնարձակ կանաչ տարածությունները ձգում էին նրան: Բնության գեղեցկությունը, նրա գծերն ու գույները, լույսն ու ստվերները հուզում էին աղջկան սքանչելի երգի նման: Պատահում էր, նա Զորջին ու մյուս երեխաներին տանում էր պնդուկենու թփուտը, մի գողտրիկ, սովերախիտ անկյուն, որտեղ կարկաչուն առվակն էր քշքշում, իսկ հեռվում երևում էին լայնարձակ դաշտերը: Նա չէր կարողանում բանաստեղծների պես բառերով արտահայտել այն ամենը, ինչ զգում էր, բայց նրա հոգին աշխույժ արձագանքում էր այդ ամբողջ գեղեցկությանը և հրճվում ամեն մի ձայնից, գեպիուռի ամեն մի շրշյունից:

Երբ հեռվից լսվում էր անտառային տատրակների՝ ամառվա այդ ոգիների մեղմ ու քնքուշ կշկշոցը, նա գլուխը խոնարհում ու ականջ էր դնում, և այդ քնքշագին հնչյունները արժաթե կաթիլների պես ուղիղ նրա սրտի մեջ փին ընկնում:

Երբ արեգակն ավելի թեժ էր տաքացնում և նոսր ստվերներն ու ոսկեփայլ շողերն ընկնում էին կանաչ խոտի վրա, Զեննիի հիացմունքը սահման չէր ունենում, նա ձգտում էր այնտեղ, որտեղ ճառագայթներն ավելի պայծառ էին շողշողում, և նա կախարդվածի պես գնում էր ավելի ու ավելի հեռու, դեպի անտառի սրբազան թավուտը:

Նա չգտավ էր գույների ամբողջ հրապույրը: Այն չքնաղա-

զեղ փայլփլոցը, որ մայրամուտի ժամին փռվում է երկնքում, անսահման ուրախացնում ու հիացնում էր նրան:

— Ի՞նչ լավ կլինի լողալ այն ամպերի վրա, — մի անգամ մանկան նման ասաց նա:

Նա մի ճոճ էր գտել, որ բնությունն ինքն էր հյուսել վայրի վազերից, և այժմ ճոճվում էր նրա վրա Մարթայի ու Ջորջի հետ միասին:

— Այո, եթե այդպիսի մի մակույկ լինի, — ասաց Ջորջը:

Գլուխը ետ գցած Ջեննին նայում էր հեռավոր ամպին, որ ասես կարմիր կղզի լիներ արծաթափայլ ծովում:

— Ա՛յ թե մարդիկ ապրեին այդպիսի կղզու՞մ, — ասաց նա:

Մտովին նա արդեն այնտեղ էր և թեթև վազում էր օդային կածաններով:

— Տե՛ս, մեղո՞ւ, — ձայն տվեց Ջորջը, թռչող իշամեղուն ցույց տալով:

— Այո, — երազանքով արձագանքեց Ջեննին, — շտապում է իր տուն:

— Իսկ մի՞թե բոլորը տուն ունեն, — հարցրեց Մարթան:

— Համարյա բոլորը, — պատասխանեց Ջեննին:

— Թռչուններն էլ, — հարցրեց Ջորջը:

— Այո, — ասաց Ջեննին, — ամբողջ փությամբ ղդալով այդ մտքի պոեզիան: — Թռչուններն էլ տուն ունեն:

— Մեղունե՞րն էլ, — նորից հարցրեց Մարթան:

— Այո, մեղուններն էլ:

— Շներն էլ, — հարցրեց Ջորջը, ոչ հեռու ճանապարհին տեսնելով մի թափառող շուն:

— Դե իհարկե, — ասաց Ջեննին: — Դու չգիտե՞ս, որ շները տուն ունեն:

— Իսկ մոծակները, — շարունակեց հարցնել տղան, նկատելով թափանցիկ աղջամուղջում ճախրող մոծակների մի ամբողջ պարս:

— Այո, — ասաց քույրը, կիսով չափ ինքն էլ հավատալով դրան: — Լսեցե՞ք:

— Օհո՛ւ,— թերահավատ գոչեց Ջորջը:— Կուզեի տեսնել՝ ինչպիսի տներ ունեն նրանք:

— Լսեցե՛ք,— հաստատորեն կրկնեց Ջեննին և, ձեռքը բարձրացնելով, լուսթյան կոչեց:

Այդ այն խաղաղ ժամն էր, երբ երեկոյան զանգը օրհնության նման հնչում է մարող օրվա վրա: Հեռավորությունից մեղմացած հնչյունները հանդարտ լողում էին երեկոյան օդում, և բնությունն ինքը ասես լռել ու ականջ էր դնում Ջեննիի հետ միասին: Նրանից մի քանի քայլ հեռու խոտերի մեջ ոստոստում էր կարմրակուրծք շիկահավը: Մեղուն բզզում էր, ինչ-որ տեղ զնգում էր զանգակը, ճյուղերի կասկածելի ճրթճրթոցը մատնում էր սկյուռի մոտենալը պնդուկներին: Մոռանալով ձեռքը ցած թողնել, Ջեննին ականջ էր դնում, մինչև որ երկարածիգ զնգոցը մարեց օդում և նրա սիրտը լցվեց: Եվ այն ժամանակ նա ոտքի կանգնեց:

— Օ՛ւ,— դուրս թռավ նրա կրծքից, և պոետական ցընծություն պոռթկումով նա ամուր իրար սեղմեց ձեռքերը, նրա աչքերը լցվել էին արցունքով: Նրա զգացմունքները հուզող հիասքանչ ծովը զարկում էր ափերին: Այդպես էր Ջեննիի հոդին:

Գ Լ ՈՒՍ III

Սենատոր Ջորջ Սիլվեստր Բրենդերը արտասովոր կերտվածքի մարդ էր: Քաղաքական գործարարի ճկունությունը նրա մեջ յուրահատուկ ձևով զուգակցվում էր ժողովրդական ներկայացուցչի զգայնության հետ: Լինելով հարավային Օհայոյի ծնունդ, նա այնտեղ էլ մեծացել ու կրթություն էր ստացել, եթե չհաշվենք այն երկու տարին, երբ Նյու-Յորքի Կոլումբյան համալսարանում իրավունք էր ուսումնասիրում: Քաղաքացիական ու քրեական իրավունքը նա թերևս ավելի վատ չգիտեր իր նահանգի ամեն մի բնակչից, բայց երբեք դրանով չէր զբաղվում այնպիսի ջանասիրությամբ, որ անհրաժեշտ է փաստաբանական ասպարեզում աչքի ընկնող

հաջողությունների հասնելու համար: Նա վատ չէր վաստակում և շատ անգամ նրան փայլուն առիթ էր ներկայացել շատ ավելին վաստակելու, եթե ցանկանար գործարքի մեջ մտնել իր խղճի հետ, բայց նա դրան ընդունակ չէր: Եվ այնուամենայնիվ, շնայած իր ամբողջ ազնվությանն ու անկաշառությանը, նա երբեմն անկարող էր լինում դիմադրել իր որևէ բարեկամի խնդրանքին: Շատ ժամանակ չէր անցել, երբ պրեզիդենտական վերջին ընտրություններին նա պաշտպանում էր այն մարդու թեկնածությունը, որը — և այս Բրենդերին լավ հայտնի էր, — ամենևին էլ չունեիր այն հատկությունները, որ անհրաժեշտ են կառավարող մարդուն:

Ճիշտ այդպես էլ նա էր մեղավոր, որ մի քանի անգամ պետական պաշտոններ տրվեցին կասկածելի, իսկ երկու-երեք դեպքում՝ բացարձակորեն ո՛չ գովելի մարդկանց: Երբ խղճի խայթն սկսում էր տանջել նրան, նա ինքն իրեն հանգստացնում էր իր սիրած ասացվածքով. «Քի՞չ բան է լինում կյանքում»: Երբեմն նա երկար ժամանակ մեն-մենակ նստում էր իր բազկաթոռում և սուզվում անուրախ մտորումների մեջ և ապա, վեր կենալով, մեղավորի ժպիտով կրկնում էր այդ խոսքերը: Նրա խիղճն ամենևին էլ չէր լուծում, իսկ սիրտը, համենայն դեպս, զգայնորեն արձագանքում էր ամեն ինչի:

Այդ մարդը, որ երեք անգամ նահանգի կոնգրեսում էր ընտրվել այն օկրուգից, որի կազմի մեջ մտնում էր Կոլումբուսը, և երկու անգամ էլ ընտրվել էր Միացյալ Նահանգների սենատում, դեռ երբեք ամուսնացած չէր եղել: Ջահել ժամանակ նա լրջորեն սիրահարված էր, և մեղքն իրենը չէր, որ դա ամուսնությունից չվերջացավ: Նրա սրտի տիրուհին չուզեց ռպասել, իսկ նա այդ ժամանակ դեռ երկար պիտի աշխատեր այնպիսի դիրք գրավելու համար, որը նրան հնարավորություն տար ընտանիք պահել:

Լինելով բարձրահասակ, բարեկազմ ու թիկնեղ, նա հենց միայն իր տեսքով հարգանք էր ներշնչում: Նա ունեցել էր կորուստի ապրումներ, ճաշակել էր բախտի հարվածները, նրա մեջ կար այնպիսի մի բան, որ աշխույժ երևակայություն ունեցող մարդկանց մեջ համակրանք էր հարուցում:

Բարի ու սիրալիր մարդու համբավ ունեւ նա, իսկ սենատի նրա սլաշտոնակիցները զանում էին, որ նա երկնքից աստղեր չի ցած բերում, բայց շատ դուրեկան մարդ է:

Այս անգամ սենատոր Բրենդերի Կոլումբուսում լինելու պատճառն այն էր, որ անհրաժեշտ էր ամրապնդել նրա իսախուտացած քաղաքական հեղինակութիւնը: Կոնգրեսի վերջին ընտրութիւններում նրա կուսակցութիւնը հաջողութիւն չէր ունեցել: Նա ինքը իր կողմնակից բավականաչափ ձայներ ունեւ և կարող էր նորից ընտրւել, բայց այդ ձայներն իր կողմը պահելու համար քիչ քաղաքական ճկունութիւն չէր պահանջւում: Չէ՞ որ բացի նրանից, էլի կան փառասերներ: Կգտնվեն մի կես դյուծինի չափ հնարավոր թեկնածուներ, և նրանցից ամեն մեկն էլ ուրախ կլինի: Նրա տեղը գրավելու: Նա շատ լավ էր հասկանում, թե հիմա ինչ է պահանջւում իրենից: Հակառակորդների համար այնքան էլ հեշտ չի լինի հաղթել իրեն, ըստ եթե նույնիսկ այդ տեղի ունենա, նա մտածում էր, որ պրեզիդենտը, իհարկե, չի հրաժարվի արտառհամանում որևէ դիվանագիտական պաշտոն տալ իրեն:

Այո, սենատոր Բրենդերին լիովին կարելի է հաջողակ մարդ համարել, բայց, չնայած այս ամենին, նա զգում էր, իր կյանքում ինչ-որ մի բան պակասում է: Նա դեռ չէր արել այն ամենը, ինչ ցանկանում էր: Ահա նա հիստներկու տարեկան է, նա պատվավոր, հարգարժան ու ականավոր գործչի անբասիր անուն ունի, բայց մենակ է: Ակամայից նա նորից էր մտածում, որ իր կողքին չկա մեկը, որի համար ինքը թանկ լինի: Սեփական սենյակը երբեմն նրան զարմանալի դատարկ էր թվում, և նա զգականք էր զգում ինքն իր նկատմամբ:

«Հիսուն տարեկա՛ն,— հաճախ մտածում էր նա— Եվ մինակ եմ, բոլորովին մենակ...»:

Այդ շաբաթ օրվա երեկոյան, երբ նստած էր իր սենյակում, դուռը կամացուկ բախեցին: Այդ ժամանակ նա խորհում էր, թե աշխարհում ինչպե՞ս ամեն ինչ անցողական է, և՛ կյանքը, և՛ փառքը, և այս տեսակետից որքա՛ն անպտուղ է իր քաղաքական գործունեութիւնը:

«Որքա՞ն ենք մենք շարշարվում, որպեսզի մի որևէ դիրք գրավենք,— մտածում էր նա:— Եվ կանցնի մի քանի տարի, ու այդ ամենը որքա՞ն քիչ նշանակութուն կունենա ինձ համար»:

Նա վեր կացավ, դուռը բաց արեց և տեսավ Ջեննիին: Նա մորեն առաջարկել էր հենց հիմա տանել լվացած սպիտակեղենը, չսպասելով երկուշաբթի օրվան, որպեսզի սենատորին զարմացնեն իրենց աշխատանքի արագությամբ:

— Ներս մտեք,— ասաց Բրենդերը և, ինչպես առաջին անգամ, սիրալիր առաջ թողեց նրան:

Ջեննին ներս մտավ, գովասանքի սպասելով այդպես շուտ վերջացնելու համար, բայց սենատորը նույնիսկ չնկատեց այդ:

— Է՛, ինչպե՞ս եք, սիրունիկ օրիորդ,— հարցրեց նա:

— Շատ լավ,— պատասխանեց Ջեննին:— Ես ու մայրս որոշեցինք չսպասել երկուշաբթի օրվան, այսօր բերել սպիտակեղենը:

— Օ՛, դա կատարելապես միևնույն է,— անփութորեն ասաց Բրենդերը:— Դրեք այն աթոռին:

Ջեննին ուզում էր դուրս գնալ, չմտածելով նույնիսկ, որ, իրեն չեն վճարել, բայց սենատորը պահեց նրան:

— Ինչպե՞ս է ձեր մայրիկը,— սիրալիր հարցրեց նա:

— Լավ է,— անտարբեր պատասխանեց Ջեննին:

— Իսկ ձեր փոքրի՞կը: Լավանո՞ւմ է:

— Բժիշկն ասում է, որ դեպի լավն է գնում,— պատասխանեց Ջեննին:

— Նստեցեք,— առաջարկեց սենատորը:— Ես ուզում եմ մի քիչ զրուցել ձեզ հետ:

Աղջիկը նստեց կողքին դրված աթոռին: Սենատորը մի թեթև հազալով շարունակեց.

— Իսկ ինչո՞վ է հիվանդ ձեր քույրը:

— Կարմրուկ է,— ասաց Ջեննին:— Մի ժամանակ մենք նույնիսկ մտածում էինք, թե չի դիմանա:

Աղջկան լսելիս սենատորը սևեռում նայում էր նրա երեսին, և այդ երեսը արտակարգ հուզիչ էր թվում նրան: Նա

այնքա՛ն աղքատիկ է հագնւլած, և այնպե՛ս է հիանում սենատորի բարձր դիրքով: Սենատորն ամոթ վզաց իր հարուստութեան և այն շքեղութեան համար, որի մեջ ապրում էր ինքը: Ի՛նչ ասել կուզի. բախտը շատ է բարձրացրել իրեն:

— Ուրախ եմ, որ լավանում է,— ասաց նա:— Իսկ քանի՞ տարեկան է ձեր հայրը:

— Հիսունյոթ:

— Նա լավանո՞ւմ է:

— Այո, սըր, նա արդեն անկողնից վեր է կենում, միայն թե դեռ տանից դուրս չի գնում:

— Կարծեմ, ձեր մայրիկն ասում էր, որ նա ապակի փըշող բանւո՞ր է:

— Այո, սըր:

Բրենդերը լավ գիտեր, որ այդ քաղաքում ապակու արդյունաբերութիւնը ճգնաժամ է ապրում: Դա վերջին քաղաքական պայքարի արդյունքներից մեկն էր: Երևի Գերհարդների դրութիւնն իսկապէս շատ ծանր է:

— Ձեր կրտսեր եղբայրներն ու քույրերը բոլորն էլ դպրո՞ց են հաճախում:

— Այո, սըր,— կմկմալով պատասխանեց Ջեննին: Նա ամաչում էր ասել, որ եղբայրներից մեկը թողել է ուսումը, որովհետեւ կոշիկները բոլորովին քրքրւել են: Եւ միաժամանակ տանջւում էր, որ ստիպւած եղաւ ստել:

Սենատորը մի պահ մտքի մեջ ընկաւ: Հետո, տեսնելով, որ այլևս աղջկան պահելու պատճառ չունի, վեր կացաւ, մոտեցաւ նրան: Գրպանից մի քանի թղթադրամ հանելով, նա մեկը մեկնեց Ջեննին:

— Ահա, վերցրեք,— ասաց նա:— Տվեք ձեր մայրիկին, թող տնօրինի ինչպէս ցանկանում է:

Ջեննին շփոթմունքով փողը վերցրեց: Նրա մտքովն էլ չանցաւ տեսնել, թե որքան են տվել իրեն: Ջեննին իրեն կորցրել էր այդքան նշանավոր մարդու ներկայութեամբ, նրա այդքան շքեղ բնակարանում, և լավ էլ չէր հասկանում, թե ինչ է անում:

— Շնորհակալ եմ,— ասաց նա:— Դուք օր կնշանակե՞ք, թե երբ գանք սպիտակեղեն տանելու:

— Այո, այո,— պատասխանեց Բրենդերը:— Եկեք երկուշաբթի օրերը: Երկուշաբթի երեկոյան:

Աղջիկը դուրս գնաց, և սենատորը մտքի մեջ ընկած՝ դուռը ծածկեց նրա հտակից: Անտարակույս աղքատությունն ու գեղեցկությունը այնպիսի զուգակցություն է, որի նկատմամբ դժվար է անտարբեր մնալ: Նա նստեց բազկաթոռին և անձնատուր եղավ դուրեկան մտքերի, որ հարուցել էր նրա մեջ Ջեննիի այցելությունը: Ինչո՞ւ ինքը չօգնի այդ ընտանիքին:

— Հարկավոր է իմանալ, որտեղ են ապրում նրանք,— վերջապես վճռեց Բրենդերը:

Հետևյալ շաբաթների ընթացքում Ջեննին կանոնավորապես գալիս էր սպիտակեղենը տանելու: Սենատոր Բրենդերն ավելի ու ավելի շատ էր հետաքրքրվում նրանով և շուտով կարողացավ հաղթահարել այն երկշտությունն ու անհարմարության զգացմունքը, որ համակում էր աղջկան նրա ներկայությամբ: Դրան առանձնապես օգնեց այն, որ սենատորն սկսեց նրան պարզապես անունով կոչել: Այդ սկսվեց Ջեննիի երրորդ այցելությունից, և հետո, համարյա անգիտակցաբար, նա սկսեց ավելի հաճախ աղջկան այդպես կոչել:

Դժվար կարելի էր ասել, թե այդ նրա մոտ հայրաբար էր ստացվում. որևէ մեկի նկատմամբ այդպիսի վերաբերմունքը նրան շատ քիչ էր հատուկ: Բայց այդ աղջկա հետ խոսելիս նա իրեն մի տեսակ առանձնապես ջահել էր զգում և հաճախ ինքն իրեն հարց էր տալիս՝ մի՞թե նա չի նկատի և չի գնահատի, որ իր մեջ դեռ այդքան պատանեկան ավյուռ կա:

Իսկ Ջեննիին բոլորովին նվաճել էին այդ մարդուն շրջապատող շուքն ու շքեղությունը և, թեև նա այդ չէր գիտակցում, հենց ինքը՝ Բրենդերը: Այդպիսի հմայիչ մարդու նա դեռ երբեք չէր հանդիպել: Ամեն ինչ, որ պատկանում էր նրան, սքանչելի էր, ամեն ինչ, որ անում էր նա, գերազնիվ էր, նշանակալից, հարգարժան: Հայտնի չէ որտեղից, գուցե իր ինչ-որ գերմանացի նախնիներից, Ջեննին այդ ամենը հասկա-

նալու և գնահատելու ընդունակութիւնն էր ժառանգել: Ապրել հարկավոր է հենց այնպես, ինչպես ապրում է այդ մարդը: Զեննիին առանձնապես դուր էր գալիս նրա վեհանձնութիւնը:

Սենատորով հիանալու զգացմունքը մասամբ Զեննիին էր հաղորդվել իր մորից, որի մեջ զգացմունքի ձայնը միշտ ավելի բարձր էր հնչում, քան բանականութեան ձայնը: Երբ Զեննիին տասը դոլլար բերեց, միսիս Գերհարդն ուրախութիւնից գլուխը կորցրեց:

— Ես միայն փողոցում տեսա, որ այսքան փող է տրվել,— աւաց Զեննիին,— Նա ինձ ասաց, որ քեզ տամ:

Միսիս Գերհարդը թղթադրամը վերցրեց, խնամքով բռնեց բոլի մեջ և պարզ պատկերացրեց սենատորին, նրա բարեկազմ իրանը և սիրալիւր վերաբերմունքը:

— Ի՞նչ մարդ է դա,— ասաց նա,— Ի՞նչ բարի սիրաունի:

Այդ երեկոյան և մյուս օրը միսիս Գերհարդը մի գլուխ խոսում էր այդ հեքիաթային հարուստի մասին, թե որքան նա, անկասկած, բարեսիրտ ու մեծահոգի մարդ է: Երբ բանը հասավ վաղքին, նա Բրենդերի սպիտակեղենը լվանում էր ամբողջ եռանդով, մտածելով, թե ինչքան էլ ջանա, էլի քիչ է նրա համար: Ամուսինը դրա մասին ոչինչ չպետք է իմանար: Նա այնպիսի խիստ բնավորութիւն ունէր, որ ինչքան էլ կաթիքը մեծ լինէր, կնոջ համար հեշտ չէր լինի համոզել նրան՝ չվատարկած փող վերցնել: Դրա համար էլ նա ամուսնուն ոչինչ չասաց, այլ ուղղակի սկսեց այդ փողով հաց ու միս գնել, բայց քիչ-քիչ, որպեսզի անսպասելի հարստութիւնն աննկատելի մնա:

Սենատորի նկատմամբ մոր վերաբերմունքը փոխանցվեց նաև Զեննիին, և նա անսահման երախտագիտութեամբ սկսեց նրա հետ խոսել ավելի պարզ ու անբռնազբոսիկ: Նրանց միջև այնպիսի լավ հարաբերութիւն ստեղծվեց, որ Բրենդերը նկատելով, թե իր արդուզարդի սեղանին դրված լուսանկարի փոքրիկ կաշվե շրջանակը որքան շատ դուր եկավ Զեննիին, այն ընծայեց աղջկան: Ամեն անգամ, երբ Զեննիին

գալիս էր, սենատորը մի որևէ պատրվակով նրան երկար պահում էր իր մոտ և շուտով հասկացավ, որ այդ դեռատի, հեզահամբույր աղջկան մինչև հոգու խորքը վիրավորում է այն կարիքը, որի մեջ ապրում է նա, և որ այդ աղջիկը ամաշտում է իր աղքատությունից: Այս անկեղծորեն հիացնում էր սենատորին, և նա աղջկա ողորմելի հագուստին ու մաշված կոշիկներին նայելով ինքն իրեն հարց էր տալիս, թե ինչպես անի, որ օգնի նրան՝ առանց վիրավորանք պատճառելու:

Երբեմն նա մտածում էր մի երեկո աղջկա ետևից գնալ և անձամբ տեսնել, թե ինչ պայմաններում է ապրում նրանց ընտանիքը: Բայց չէ՞ որ ինքը, այսպես թե այնպես, Միացյալ Նահանգների սենատի անդամ է, իսկ այդ մարդիկ երևի ծվաբել են մի որևէ խղճուկ ծայրամասում: Եվ նա գլխից հանեց այդ միտքը. խոհականությունն առժամանակ հաղթեց, և մտածված այցելությունը հետաձգվեց:

Գեկտեմբերի սկզբին սենատոր Բրենդերը մի երեք շաբաթով վերադարձավ Վաշինգտոն, և մի գեղեցիկ օր միսիս Գերհարդն ու Ջեննին զարմանքով իմացան, որ նա գնացել է: Լվացքի համար նա նրանց շաբաթական վճարում էր առնելովան երկու դոլար, իսկ երբեմն՝ նույնիսկ հինգ: Երևի նա չէր էլ պատկերացնում, թե իր այդ մեկնումը ինչպիսի ճեղքվածք կառաջացնի նրանց բյուջեի մեջ, Բայց ճար չկար, նրանք ստիպված էին մի կերպ ծայրը ծայրին հասցնել: Գերհարդ հայրն այժմ իրեն լավ էր զգում: Աշխատանք գտնելու համար բազմաթիվ գործարաններ ապարդյուն շրջելուց հետո նա մի իշոտնուկ սարքեց և սղոցն առած սկսեց տնետուն շրջել ու փայտ սղոցել: Աշխատանք քիչ կա, բայց իր ուժերը չխնայելով, նա մի կերպ կարողանում էր շաբաթական երկու, երբեմն նույնիսկ երեք դոլար վաստակել: Այդ փողը կնոջ վաստակածի և Սեբաստյանի տվածի հետ միասին բավականացնում էր միայն ցամաք հացի համար:

Մոտենում էին ծննդյան տոնի ուրախ օրերը, և Գերհարդների ընտանիքում կարիքն ավելի դառնորեն էր զգացվում: Գերմանացիները սիրում էին ծնունդը տոնել մեծ հանդիսավորությամբ: Այդ օրերին ամենից ավելի ցայտուն են

երևում նրանց ծնողական զգացմունքները: Երեխաների ուրախությունը նրանք բարձր են գնահատում և աշխատում են այնպես անել, որ մանուկներն այդ օրերին զվարճություններ և խաղալիքներ ունենան: Ծննդյան տոներից առաջ Գերհարդ-հայրն իր սղոցով աշխատելիս շատ էր մտածել դրա մասին: Որքա՛ն կուզենար նա նվերներով ուրախացնել ու զվարճացնել իր փոքրիկ Վերոնիկային. չէ՞ որ նա այնքան երկար ժամանակ հիվանդ էր եղել: Որքա՛ն կուզենար բոլոր երեխաներին մի-մի գույք դիմացկուն կոշիկ ընծայել և տղաներին մի-մի տաք գլխարկ, իսկ աղջիկներին՝ գեղեցիկ կապուրներ: Անցած տարիներին նրանք միշտ էլ ծննդյան տոներին խաղալիքներ ու քաղցրավենիք էին ստացել: Հոր համար շատ դառն էր մտածել, որ կբացվի տոնի ձյունափառ առավոտը, իսկ սեղանին առատորեն չի լինի այն ամենը, ինչ այնքան բաղձալի է երեխաներին:

Ինչ վերաբերում է միսիս Գերհարդին, ապա ավելի հեշտ է պատկերացնել նրա զգացմունքները, քան նկարագրել: Նա այնքան սրտին մոտ էր ընդունում այդ ամենը, որ պարզապես ուժ չունեի ամուսնու հետ խոսելու մոտեցող ճակատագրական օրվա մասին: Հուսալով, թե կարող է մի տոննա ածուխ գնելու փող տնտեսել և խեղճ Զորջին ազատել ամեն օր ածուխի պահեստներն ուխտի գնալուց, նա կարողացել էր մի երեք դոլլար ետ գցել, և հիմա որոշեց այդ փողը ծախսել ծննդյան նվերների վրա: Գերհարդ-հայրը նույնպես գաղտուկ երկու դոլլար փող էր պահել, մտածելով, թե թաթախման օրը, երբ նեղն ընկնեն, կտա կնոջը և դրանով գեթ մի փոքր կուրախացնի նրան:

Բայց երբ թաթախումը եկավ, այդ ողորմելի հինգ դոլլարը շատ չնչին մխիթարություն եղավ: Քաղաքում տոնական աշխուժություն էր տիրում: Նպարեղենի խանութները դարդարված էին սրատերևի ճյուղերով: Խաղալիքների և հրուշակեղենի խանութները կուրացնում էին իրենց շքեղ փայլով. այստեղ կար այն ամենը, ինչ կարող էր պետք գալ իր հարգն իմացող Սանտ-Կլաուսին: Ե՛վ ծնողները, և՛ երեխաները նայում էին ցուցափեղկերին, առաջինները՝ իրենց

դառն կարիքի տխուր գիտակցությամբ, մյուսները՝ անզուսպ ցնծությամբ և այդ գանձերին տիրելու ծարավը հազիվ զսպելով:

Գերհարդ-հայրը երեխաների մոտ հաճախ ասում էր.

— Ձմեռ պապին այս տարի շատ աղքատ է: Նա շատ ընծաներ բերել չի կարող:

Բայց երեխային, նույնիսկ ամենաաղքատ երեխային չես կարող ստիպել, որ հավատա դրան: Ամեն անգամ հայրը տեսնում էր, որ, չնայած իր նախազգուշացումներին, երեխաների աչքերը շողշողում են ուրախ սպասումից:

Մնունդը երեքշաբթի օրն էր ընկնում, և նախօրյակին, երկուշաբթի օրը, դպրոցում պարապմունք չկար: Հյուրանոց գնալիս միսիս Գերհարդը Ջորջին խորհուրդ տվեց որքան կարելի է շատ ածուխ հավաքել, որ վաղն էլ բավականացնի Ջորջը իր երկու կրտսեր քույրերին վերցրած խսկույն գնաց դեպո, բայց ածուխ քիչ կար, նրանց շատ չհաջողվեց իրենց զամբյուղները լցնել, և երեկոյան դեմ շատ քիչ ածուխ էին հավաքել:

— Դու գնացե՛լ ես ածուխի,— այս եղավ միսիս Գերհարդի առաջին հարցը, երբ նա այդ երեկոյան վերադարձավ հյուրանոցից:

— Գնացի,— պատասխանեց Ջորջը:

— Վաղը կբավականացնի՞:

— Կարծում եմ՝ կբավականացնի:

— Գնանք տեսնենք:

Եվ լամպը վերցնելով, նրանք գնացին մառան, որտեղ ածուխն էր դարսված:

— Օ՛հ, աստված իմ,— բացականչեց միսիս Գերհարդը:— Սա շատ քիչ է: Խսկույն գնա և էլի բեր:

— Է՛հ,— ծոր տվեց Ջորջը շուրթերն ուռեցնելով:— Ես արդեն գնացել եմ: Հիմա էլ թող Բասսը գնա:

Բասսն աշխատանքից վերադարձել էր ուղիղ վեցն անց քառորդին և այժմ լվացվում ու հագնվում էր, որ քաղաք դուրս գա:

— Ոչ,— ասաց միսիս Գերհարդը։— Բասսն ամբողջ օրն աշխատել է։ Դու ինքդ պիտի գնաս։

— Չեմ ուզում,— մրթմրթաց Ջորջը։

— Լա՛վ է,— ասաց միսիս Գերհարդը։— Իսկ եթե վաղը վառելու բան չիլի ի՞նչ կանենք։

Նրանք տուն վերադարձան, բայց Ջորջի ինքնասիրությունն այնքան խիստ էր վիրավորված, որ նա հարցը լուծած համարել չէր կարող։

— Բա՛սս, դու էլ արի,— դեռ շեմքից գոռաց նա ավագ եղբորը։

— Այդ ո՞ւր։

— Ածուխի։

— Ա՛յդ էր պակաս,— պատասխանեց Բասսը։— Դու ինձ ինչի՞ տեղ ես դրել։

— Որ այդպես է, ես էլ չեմ գնա,— գլուխը համառաբար թափ տալով ասաց Ջորջը։

— Իսկ ինչո՞ւ դու այսօր ածուխ չես հավաքել,— խըստությամբ հարցրեց եղբայրը։— Դու մի ամբողջ օր ունեիր։

— Հա-ա՛, ես հավաքել եմ,— ասաց Ջորջը։— Ածուխը շատ քիչ էր։ Որտեղի՞ց հավաքեի, որ չկար։

— Երեի վատ ես հավաքել։ Հարկավոր էր ավելի լավ աշխատել։

— Ի՞նչ է պատահել,— հարցրեց Ջեննին, որ գնացել էր խանութ և այժմ տուն մտնելուն պես իսկույն նկատեց Ջորջի փքված ու անբավական դեմքը։

— Բասսը չի ուղում ինձ հետ ածուխի գալ։

— Իսկ մի՞թե դու ցերեկը ոչինչ չես հավաքել։

— Հավաքել եմ, բայց մայրիկն ասում է՝ քիչ է։

— Ես կգամ քեզ հետ,— ասաց քույրը։— Դու էլ կգա՞ս, Բասս։

— Չէ,— սառը պատասխանեց երիտասարդ սլճնամուլը։ Նա փողկապն էր կապում և զայրանում էր, որ իրեն խանդարում են։

— Դե այնտեղ իսկի ածուխ էլ չկա,— ասաց Ջորջը։—

Գուցե միայն բաց վագոններից կարելի լինի ցած թափել: Իսկ երբ ես գնացել էի, այնտեղ ածուխի վագոն էլ չկար:

— Եզած կլինի,— գոչեց Բասսը:

— Զկա՛ր,— ասաց Զորջը:

— Մի՛ վիճիր, խնդրում եմ,— ասաց Զեննին:— Զամբյուղները վերցրու, գնանք, թե չէ ուշ կլինի:

Մյուս երեխաները, որոնք քնքշորեն սիրում էին ավագ քրոջը, նույնպես պատրաստվեցին նրա հետ գնալու: Վերոնիկան զամբյուղ վերցրեց, Մարթան և Ուիլյամը՝ դուլլեր, Զորջը՝ լվացքի մեծ զամբյուղը, որ պիտի լցնեին ինքն ու Զեննին և միասին բերեին: Այդ ժամանակ Բասսը, որ զգացվել էր գործը կարգավորելու քրոջ պատրաստակամությանից և դեռ եղբայրական ինչ-որ զգացմունք ուներ նրա նկատմամբ, առաջարկեց.

— Տես ինչ եմ ասում, Զեննին: Դու պստիկների հետ գնա վեցերորդ փողոցի կողմը և սպասիր վագոնի մոտ: Ես էլ այնտեղ կգամ: Միայն թե, երբ ես մոտենամ, ձեզանից ոչ մեկը չամենևին ցույց չտա, թե ինձ ճանաչում եք: Պարզապես կասեք. «Միսոր, խնդրում ենք մեզ համար մի քիչ ածուխ ցած թափեք»: Ես կբարձրանամ վագոնի վրա և ինչքան պետք է ցած կթափեմ: Հասկացա՞ք:

— Լավ,— միանգամայն գոհ ասաց Զեննին:

Նրանք տանից դուրս եկան երեկոյան ձյունամշուշին և ուղղվեցին դեպի երկաթուղի: Այնտեղ, ուր փողոցը կտրում էին ապրանքային կայարանը տանող երկաթուղագծերը, կանգնած էր ածուխ բարձած մի գնացք, որ հենց նոր էր ժամանել: Երեխաները թաքնվեցին վագոններից մեկի ստվերում: Մինչ նրանք կանգնած սպասում էին ավագ եղբորը, ժամանեց Վաշինգտոնից եկող ճեպընթացը, մի հիանալի երկար գնացք՝ նորագույն տիպի մի քանի ննջավագոններով: Փայլփլում էին ապակեպատ խոշոր լուսամուտները, որոնց ետևը երևում էին փափուկ բազկաթոռների մեջ ընկղմված ուղևորները: Երբ գնացքը դղրդոցով անցնում էր կողքով, երեխաները բնագղաբար հտ քաշվեցին:

— Ի՛նչ երկար է,— ասաց Զորջը:

— Ա՛յ թե ես այսպիսի մի դնացքի կոնդուկտոր լինեի՛,— հառաչեց Ուիլյամը:

Միայն Ջեննին լուռ մնաց, բայց հեռավոր ճամփորդությաննների և շքեղության միտքը նրան ամենից շատ էր հուզում: Երևի, անչափ հիանալի է հարուստ մարդկանց կյանքը:

Հեռվում երևաց Սեբաստիանը, Նա եռանդուն ու կորովի քայլվածք ուներ, և ամեն ինչից երևում էր, որ իր հարգն իմացող մարդ է: Նա խիստ համառ ու վճռական տղա էր, և եթե երեխաները ճշտորեն չկատարեին իր պատվերը, մոտենալով կանցներ՝ նույնիսկ չմտածելով օգնել նրանց:

Բայց Մարթան գործին վերաբերվում էր հարկ եղած լըրջությամբ և, ինչպես պատվիրված էր, ճիճվաց. «Միստր, խնդրում եմ մի քիչ ածուխ ցած գցեք մեզ համար»:

Սեբաստիանը կտրուկ կանգ առավ, օտարի նման նայեց նրանց և «ի՛նչ կա որ, կարելի է» ասելով, բարձրացավ բաց վագոնը և զարմանալի արագությամբ այնքան ածուխ ցած թափեց, որ բոլոր զամբյուղները լիքը կլցնեի: Ապա, որպես թե շցանկանալով կանգ առնել այդքան անարժան խրմբի մեջ, նա շտապ անցավ ուխտերը և չբացավ:

Վերադարձի ճանապարհին նրանք հանդիպեցին էլի մի ջենտլմենի, այս անգամ իսկական ջենտլմենի, որը գլխին ցիլինդր ուներ և վրան մի սքանչելի թիկնոց: Ջեննին նրան իսկույն ճանաչեց: Դա ոչ այլ ոք էր, եթե ոչ սենատոր Բրենդերը, որը հենց նոր էր վերադարձել Վաշինգտոնից և տոնից ոչ մի լավ բան չէր սպասում: Նա եկել էր այն նույն ճեսլընթացով, որը գրավել էր երեխաների ուշադրությունը և ցանկանալով մի քիչ ոտքով ման գալ, փոքրիկ ճամպուրիկը ձեռքին ուղղվել էր դեպի հյուրանոց: Ծվ հանկարծ նրան թվաց, թե ինքը ճանաչեց Ջեննինին:

— Այդ դո՛ւք եք, Ջեննի,— ձայն տվեց նա քայլերը դանդաղեցնելով, որպեսզի լավ տեսնի:

Ջեննին, որ սենատորից ավելի շուտ էր ճանաչել նրան, գոչեց. «Օ՛յ, սա միստր Բրենդերն է»,— և զամբյուղի բռնակը բաց թողնելով, փոքրիկներին պատվիրեց շուտ տուն տանել, իսկ ինքը վաղեց հակառակ կողմը:

Սենատոր Բրենդերը գնաց նրա ետեւից և մի երեք-չորս անգամ կանչեց. «Ջե'ննի, Ջե'ննի», բայց իզուր: Աղջկա ետեւից հասնելու հույսը կտրելով և հանկարծ հասկանալով, թե ինչը նրան ստիպեց փախչել, նա որոշեց չամաչեցնել ներքան, շուռ եկավ և քայլեց երեխաների ետեւից: Եվ նորից, ինչպես ամեն անգամ այդ աղջկան հանդիպելիս, նա զգաց այն ամբողջ անդունդը, որ կար իր և այդ աղջկա դրութեան միջև: Ահա ինքը սենատոր է, իսկ այս երեխաները ռեւերի վրայից ածուխ են հավաքում: Ի՞նչ ուրախութեամբ է բերելու սրանց վաղվա տոնը: Կարեկցութեամբ տոգորված, նա ամենալավ մտադրութեամբ քայլում էր նրանց ետեւից և շուտով տեսավ, թե ինչպես նրանք ներս մտան մի դռնակով և ծածկվեցին մի միահարկ տան մեջ: Նա փողոցն անցավ և կանգնեց ձյունածածկ ծառերի ոչ թանձր ստվերում: Դեպի բակ նայող լուսամտերից դեղնավուն լույս էր ցած ընկնում: Շուրջն ամեն ինչ ձյունով էր ծածկված: Մառանից երեխաների ձայներ էին լսվում, և մի անգամ էլ Բրենդերին թվաց, թե ինքը տեսավ միսիս Գերհարդին: Քիչ անց՝ մի ինչ-որ ստվեր ներս ընկավ կողքի դռնակից: Սենատորը ճանաչեց նրան: Նրա սիրտը խփեց, և նա հուզմունքը զսպելով շրթունքը կծեց: Հետո կտրուկ շուռ եկավ և արագ հեռացավ:

Քաղաքում նպարեղենի ամենամեծ վաճառականն էր ոմն Մեննինգ, որ հաստատորեն նվիրված էր Բրենդերին և շատ էր հպարտանում, որ ինքը ծանոթ է սենատորի հետ: Այդ երեկոյան հենց նրա մոտ էլ գնաց սենատոր Բրենդերը և դռավ նրան վաճառասեղանի ետեւը նստած, իր գործերի մեջ խորասուզված:

— Մեննինգ,— ասաց նա,— չե՞ք կարող արդյոք հինգ այսօր կատարել իմ մի հանձնարարությունը:

— Դե իհարկե, սենատոր, իհարկե կարող եմ,— ասաց նպարավաճառը:— Այդ ե՞րբ եք վերադարձել: Շատ ուրախ եմ ձեզ տեսնելու: Պատրաստ եմ ձեզ ծառայելու:

— Ընտրեցեք ամեն բան, ինչ տոնի համար հարկավոր է մի ութ մարդուց բաղկացած ընտանիքին՝ հայր, մայր և վեց

երեխա: Տոնածառ, մթերք, խաղալիքներ... մի խոսքով դուք ինքներդ հասկանում եք:

— Իհարկե, իհարկե, սենատոր:

— Ծախսի առաջ կանգ չառնեք: Ուղարկեցեք ամեն ինչ առատորեն: Ես ձեզ հասցեն կտամ,— և նա հանեց ծոցատետրը:

— Հաճությամբ ամեն ինչ կանեմ, սենատոր,— շարունակեց Մեննինգը:— Մեծագույն բավականություն: Դուք միշտ մեծահոգի եք եղել:

— Լավ, լավ, Մեննինգ,— ասաց սենատորը հոնքերը կիտելով՝ պարզապես նրա համար, որ պահպանի պետական մարդու իր արժանապատվությունը:— Անհապաղ ուղարկեցեք ամեն ինչ, իսկ հաշիվն ինձ կուղարկեք:

— Մեծագույն բավականությամբ,— միայն այսքանը կարողացավ ասել ուրախացած առևտրականը:

Սենատորը դուրս եկավ փողոց, բայց հիշելով Գերհարդ ծերունիներին, մեկ էլ մտավ կոշիկի ու պատրաստի հագուստեղենի խանութը, բայց գլխի ընկնելով, որ չգիտե ինչ համարի հագուստներ են հարկավոր, նա որոշ բաներ պատվիրեց՝ գնածը փոխելու իրավունքով: Այս ամենը վերջացնելով վերադարձավ հյուրանոց:

«Ածուխ են հավաքում...— նորից ու նորից մտածեց նա:— Որքա՛ն անուշադիր եմ եղել: Այլևս ես նրանց չպետք է մոռանամ»:

Գ Լ ՈՒՄ IV

Փախչելու ցանկությունը, որ Ջեննիին համակեց սենատորին տեսնելուն պես, բացատրվում էր նրանով, որ աղջիկն իր վիճակն ստորացուցիչ էր համարում: Սենատորն իր մասին այնքան լավ կարծիք ուներ, և նա ամաչում էր, որ իրեն այդքան ստոր զբաղմունքի մեջ տեսավ: Նա միամտորեն երևակայում էր, թե սենատորի հետաքրքրությունն իր նկատմամբ ըխում է ինչ-որ մի ուրիշ բանից և ոչ թե անձամբ ինքն է հետաքրքրության առարկան:

Երբ նա տուն վերադարձավ, երեխաներն արդեն մորը պատմեցին էին նրա փախուստի մասին:

— Այն ի՞նչ պատահեց քեզ,— հարցրեց Զորջը, երբ Զեննին սենյակ մտավ:

— Ոչինչ,— պատասխանեց նա, բայց և իսկույն մորը բացատրեց.— Միստր Բրենդերն անցնում էր մոտիկով և մեզ տեսավ:

— Ի՞նչ ես ասում,— ցածրաձայն գոչեց միսիս Գերհարդը.— Ուրեմն նա վերադարձե՞լ է: Իսկ ինչո՞ւ էիր դու փախչում, անխելք:

— Պարզապես չէի ուզում, որ ինձ տեսնի:

— Բայց գուցե նա քեզ չի էլ ճանաչել,— կարեկցանքով ասաց մայրը:

— Չէ՛, ճանաչեց,— շշնջաց Զեննին.— Նա մի երեք անգամ ձայն տվեց ինձ:

Միսիս Գերհարդը գլուխն օրորեց:

— Ի՞նչ է պատահել,— հարցրեց Գերհարդ-հայրը այդ խոսակցությունը լսելով և հարևան սենյակից դուրս գալով:

— Ոչինչ,— պատասխանեց կինը, որն ամենևին չէր ուզում ամուսնուն բացատրել, թե սենատորն ինչ դեր է սկսել խաղալ իրենց կյանքում:— Ածուխ բերելիս մի ինչ-որ մարդ վախեցրել է սրանց:

Նույն օրը երեկոյան եկան տոնական ընծաները, որոնք ամբողջ ընտանիքը արտակարգ հուզմունքի մեջ գցեցին: Գերհարդն ու իր կինը չէին կարողանում հավատալ իրենց աչքերին, երբ նպարեղենի խանութի ֆուրգոնը կանգ առավ նրանց դռան առաջ, և ցրիչը, որ մի քաջառողջ երիտասարդ էր, սկսեց կապոցները նրանց տուն կրել: Նրանք փորձեցին ցրիչին համոզել, թե նա սխալվել է, բայց երբ այդ փորձերն ապարդյուն անցան, Գերհարդները միանգամայն հասկանալի ուրախությամբ սկսեցին զննել այդ ամբողջ բարիքը:

— Գուք մի՛ անհանգստացեք,— վստահորեն ասաց ցրիչը.— Ես գիտեմ ինչ եմ անում: Ձեր աղգանունը Գերհարդ է, չէ՞: Դե, ուրեմն այս բոլորը ձեզ համար է:

Միսիս Գերհարդը գլուխը կորցրել էր և հուզմունքով ձեռքերը տրորելով կրկնում էր.

— Դե մի՞թե սա հրաշք չէ:

Գերհարդն ինքն էլ զգացվել էր անհայտ բարեբաւրի առատաձեռնությունից և հակված էր այս բանը վերագրելու տեղական մի խոշոր գործարանատիրոջ, որի մոտ ինքը մի ժամանակ աշխատել էր և որը իր նկատմամբ լավ վերաբերմունք ուներ: Միսիս Գերհարդը կասկածում էր, թե որը կլինի անսպասելի ուրախության իսկական աղբյուրը և անշափ զգացված էր, բայց բան չասաց: Իսկ Ջեննին միանգամից գլխի ընկալ, թե այդ ում արածը կլինի:

Ծննդյան տոնի երկրորդ օրը Բրենդերը հյուրանոցում հանդիպեց միսիս Գերհարդին. Ջեննին մնացել էր տնտեսութեանը հետևելու:

— Ինչպե՞ս եք, միսիս Գերհարդ,— սիրալիր գոչեց սենատորը ձեռքը մեկնելով:— Ինչպե՞ս դիմավորեցիք տոնը, ինչո՞ւ միսիս Գերհարդը վեհերոտ սեղմեց նրա ձեռքը, և նրա աչքերն իսկույն արցունքով լցվեցին:

— Դե լա՛վ, լա՛վ,— ասաց սենատորը նրա ուսին թըփթըփացնելով:— Լաց լինելու կարիք չկա: Եվ չմոռանաք վաղը լվալու վերցնել իմ սպիտակեղենը:

— Ձեմ մոռանա, սըր,— պատասխանեց կինը և ուզում էր էլի ինչ-որ բան ասել, բայց նա արդեն հեռացել էր:

Այժմ Գերհարդ-հայրը շարունակ լսում էր հյուրանոցի վարմանալի սենատորի մասին, թե որքան նա Լիրալիր է և որքան շատ է վճարում լվացքի համար: Պարզամիտ աշխատավորը հեշտութեամբ հավատաց, որ միստր Բրենդերը ամենաբարի և ամենաազնվասիրտ մարդն է:

Ջեննին ինքն էլ այդպես էր մտածում և ավելի ու ավելի էր հիանում սենատորով:

Նա այնպես քնքշացել, այնքան լավիկն էր դարձել, որ ոչ ոք չէր կարող անտարբեր անցնել նրա կողքով: Նա սլացիկ հասակ ուներ և հիանալի կազմվածք: Երկար հագուստով, բարձրաշխարհիկ կնոջ զուգսով նա հիանալի զույգ կլինէր այնպիսի բարեստն մարդու համար, ինչպիսին սենատորն էր:

Նա զարմանալի վճիտ, աշխույժ աչքեր ուներ, դեմքի հրաշալի գույն, համաշափ ճերմակ ատամներ: Դրա հետ միասին նա խելացի էր, զգայուն և զննող: Նրան պակասում էր միայն դաստիարակություն և վստահություն, որ երբեք չի ունենում իր կախյալ, ենթակա վիճակը գիտակցող մարդը: Լվացքով զբաղվելու, սպիտակեղենը տանել-բերելու և ամեն մի մանրուք որպես բարերարություն ընդունելու անհրաժեշտությունը կաշկանդում էր նրան:

Այժմ նա շաբաթական երկու անգամ գալիս էր հյուրանոց: Սենատոր Բրենդերը նրա հետ սիրալիր էր ու ազատ, և աղջիկն էլ նույնով էր պատասխանում նրան: Սենատորը հաճախ ընծաներ էր տալիս նրան, նրա քույրերին ու եղբայրներին և նրա հետ միշտ խոսում էր այնպես պարզ ու անկեղծ, որ ի վերջո նրանց բաժանող անդունդի զգացողությունը չքացավ, և աղջիկն սկսեց ի դեմս նրա տեսնել ոչ այնքան պատկառելի սենատորի, որքան մեծահոգի մի բարեկամի: Մի անգամ Բրենդերը հարցրեց նրան, թե չի՞ ուզում արդյոք սովորել, մտածելով, որ լավ դպրոցը նրան ավելի ևս հրապուրիչ կդարձներ: Վերջապես մի երեկո նա մոտ կանչեց աղջկան:

— Հապա մի մոտ եկեք, Զեննի:

Աղջիկը մոտեցավ, և սենատորը հանկարծ բռնեց նրա ձեռքը:

— Հապա, Զեննի,— ասաց նա ուրախ և զննաբար նայելով նրա աչքերին,— ասացեք, ի՞նչ եք մտածում դուք իմ մասին:

— Զգիտեմ,— պատասխանեց աղջիկը ամոթխածությամբ մի կողմ նայելով:— Ինչո՞ւ եք հարցնում:

— Ոչ, գիտեք,— առարկեց սենատորը:— Դե հո մի որևէ կարծիք ունեք իմ մասին: Ասացեք, ի՞նչ կարծիք:

— Դուք հարցնում եք, թե ինձ դո՞ւր եք գալիս, այո՞,— պարզամտորեն հարցրեց Զեննին՝ վերից-վար նայելով սենատորի սպիտակախառն սև մազերին, որ առյուծի բաշի նման կուտակվելով լայն ճակատին՝ մի առանձին վեհություն էին տալիս նրա գեղեցիկ դեմքին:

— Այո,— պատասխանեց նա մի փոքր հիասթափւած:
Աղջիկը կտարատւել շփտեր:

— Ի՞նչ իհարկե՞ս դուր եք գալիս,— մի անուշ ժպիտով
ասաց նա:

— Ուրիշ ոչ մի բան չե՞ք մտածել իմ մասին:

— Ես մտածում եմ, որ դուք շատ բարի մարդ եք,—
պատասխանեց Զեննին ավելի ևս վախենալով: Միայն այժմ
նա նկատեց, որ սենատորը դեռ բռնած ունի իր ձեռքը:

— Էլ ուրիշ ոչի՞նչ,— հարցրեց նա:

— Մի՞թե սա քիչ է,— ասաց աղջիկը, և նրա թարթիչ-
ները դողացին:

Սենատորը նայում էր աղջկան, և նրա պատասխան հա-
հացքը, որ ուրախ էր, մտերմական ու անկեղծ, խորապես
հուզում էր նրան: Նա լուռ ուսումնասիրում էր նրա դեմքը,
և աղջիկը երեսը դարձրեց ու կուշ եկավ, զգալով, թե՛ հագիմ
թե՛ հասկանալով, այդ զննական հայացքի ամբողջ նշանա-
կությունը:

— Այ, իսկ ես մտածում եմ, որ դուք հիանալի աղջիկ
եք,— վերջապես ասաց նա:— Իսկ ձեզ չի՞ թվում, որ ես շատ
լավ մարդ եմ:

— Թվում է,— իսկույն պատասխանեց Զեննին:

Սենատորը ետ ընկավ բազկաթոռի թիկնակին և ծիծա-
ղեց, այնքան հետաքրքիր էր ստացվել աղջկա այդ պատաս-
խանը: Զեննին հետաքրքրությամբ նայեց նրան ու ժպտաց:

— Ինչո՞ւ եք ծիծաղում,— հարցրեց նա:

— Զեր պատասխանի վրա: Թե՛ ևս չպետք է ծիծաղելի:
Դուք ինձ մի կաթիլ էլ չեք գնահատում: Երևի ես ձեզ ամենե-
վին դուր չեմ գալիս:

— Ոչ, դուր եք գալիս,— լրջորեն պատասխանեց աղ-
ջիկը:— Դուք այնքա՞ն լավն եք:

Աչքերի արտահայտությունից երևում էր, որ աղջիկը
սրտանց է խոսում:

— Այդպե՞ս,— ասաց սենատորը և աղջկան մեղմորեն
իր կողմը քաշելով համբուրեց նրա այտը:

Ջեննին զարմանքի ու վախի մի թեթև ճիշ արձակելով ուղղվեց:

Դա մի նոր բան էր նրանց հարաբերությունների մեջ: Վայրկենապես չբացավ այն տարածությունը, որ կար Ջեննիի և պետական մարդու միջև: Աղջիկը նրա մեջ տեսավ այն, ինչ առաջ չէր նկատել: Նա միանգամից ավելի երիտասարդ թվաց: Նա իրեն վերաբերվում է որպես կնոջ, նա սիրահարված է իրեն: Եվ աղջիկը չգիտեր, թե ինչ անի ինքը, ինչպես պահի իրեն:

— Ես ձեզ վախեցրի՞,— ասաց նա:

Աղջիկը նայեց այդ մարդուն, որին վարժվել էր խորապես հարգել, և ժպիտով պատասխանեց.

— Այո, վախեցրիք:

— Դրա պատճառն այն է, որ դուք ինձ դուր եք գալիս: Ջեննին մի րոպե մտածելով ասաց.

— Ես պետք է գնամ:

— Դե տես,— դժկամությամբ ասաց Բրենդերը,— մի՞թե դուք դրա համար եք փախչում:

— Ոչ,— ասաց աղջիկը թեթև նազանքով, որ առաջ երբեք չէր երևացել:

Նա զգում էր իր իշխանությունը սենատորի վրա, և դա այնքան նոր, այնքան զարմանալի բան էր, որ երկուսն էլ մի տեսակ շփոթվեցին:

— Ինչ էլ որ լինի, այժմ դուք իմն եք,— ասաց սենատորը վեր կենալով:— Այսուհետև ես կհոգամ ձեր մասին:

Ջեննիի համար հաճելի էր այդ լսել: «Սրան սազում է հրաշքների դորձել,— մտածեց նա,— սա իսկական կախարդ է»: Նա ետ նայեց, և մտածելով, որ իր առաջ մի նոր, զարմանալի կյանք է բացվում, գլուխը պտույտ եկավ ուրախության: Չի կարելի ասել, թե նա լրիվ հասկացավ սենատորի ասածը: Երևի նա ավելի բարի ու մեծահոգի է լինելու, հիանալի բաներ է ընծայելու: Հասկանալի է, աղջիկը երջանիկ էր: Նա վերցրեց լվացքի կապոցը, որի համար եկել էր, չնկատելով ու չզգալով իր դրության անհեթեթությունը, իսկ սենատորի համար դա դառն կշտամբանք էր:

«Սա չպետք է լվացք տանող-բերող լինի»,—մտածեց նա։ Վերջանքն ու կարեկցանքը ջերմ ալիքով բարձրացավ նրա մեջ։ Նա թաթերի մեջ առավ աղջկա դեմքը, այս անգամ որպես բարի հուլանավոր։

— Ոչինչ, սիրուն աղջիկ,— ասաց նա։— Դուք ստիպված չեք լինի միշտ սրանով ղբաղվել։ Ես մի որևէ բան կ'մտածեմ։

Սրանից հետո նրանց հարաբերությունները դարձան ավելի պարզ ու մտեմական։ Երբ հաջորդ անգամ Ջեննին եկավ, սենատորն առանց այլևայլության առաջարկեց նրան նստել իր բազկաթոռի թեկին և սկսեց մանրամասն հարցուփորձ անել, թե ինչպես են ապրում նրա հարազատները, ինչ է ուզում և ինչ է երազում նա ինքը։ Նա նկատեց, որ աղջիկը որոշ հարցերի խուսափողական պատասխան է տալիս, մանավանդ հոր ռալիսատանքի մասին։ Նա ամաչում էր ասել, որ հայրը տնետուն ման գալով փայտ է սղոցում։ Մտածելով, թե այստեղ մի ինչ-որ ավելի լուրջ բան կա թաքնված, Բրենդերը որոշեց մոտ օրերը գնալ և ամեն ինչ իմանալ։

Այդպես էլ նա արեց առաջին խսկ ազատ առավոտյան։ Դա երեք օր առաջ էր այն օրից, երբ կոնգրեսում կատաղի սլաքար սկսվեց, որն ավարտվեց նրա պարտությանը։ Մնացած այդ օրերին, միևնույն է, ոչինչ նախաձեռնել չէր կարելի։ Եվ ահա Բրենդերը ձեռնափայտը վերցրեց ու քայլեց դեպի Գերհարդների տունը։ Կես ժամ անց՝ նա արդեն վճռականորեն բախում էր դուռը։

Դուռը բացեց միսիս Գերհարդը։

— Բարև ձեզ,— ուրախ ասաց նա և, նկատելով կնոջ շփոթմունքը, ավելացրեց.— կարելի՞ է ներս գալ։

Այս արտասուվոր հյուրին տեսնելով՝ խեղճ կինը բոլորովին գլուխը կորցրեց։ Նա կամացուկ ձեռքերը սրբեց հին, կարկատած գոգնոցով և, վերջապես, ասաց.

— Այո, այո, համեցեք, ներս եկեք։

Մոռանալով դուռը ծածկել՝ միսիս Գերհարդը հյուրին շտապ առաջնորդեց սենյակ և, սթոռն առաջ քաշելով, հրավիրեց նստել։

Բրենդերը ցավ զգաց, որ այդպես շփոթեցրեց նրան։

— Մի անհանգստացե՛ք. միսիս Գերհարդ,— ասաց նա:— Ես հենց այնպես այս տեղերով անցնում էի և մտածեցի մի բոպեով մտնեմ ձեզ մոտ: Ինչպե՞ս է ձեր ամուսնու առողջութիւնը:

— Շնորհակալ եմ, առողջ է,— պատասխանեց կինը:— Աշխատանքի է գնացել:

— Նշանակում է գո՞րծ է գտել:

— Այո, սըր,— պատասխանեց միսիս Գերհարդը. նա ևս Ջեննիի նման չէր ուզում ասել, թե ինչ աշխատանք է դա:

— Երեխաներն էլ, հուսով եմ, բոլորն առողջ են և դըպրո՞ց են հաճախում:

— Այո,— պատասխանեց միսիս Գերհարդը:

Նա գոգնոցն արձակեց և շփոթված սկսեց ճմրթել այն:

— Այդ լավ է: Իսկ որտե՞ղ է Ջեննին:

Ջեննին հենց այդ ժամանակ սպիտակեղենն էր հարթուկում: Հյուրի ձայնը լսելով, նա հարթուկն ու տախտակը թողած վազել էր ննջարան, որտեղ այժմ շտապով իրեն կարգի էր բերում, վախենալով, որ մայրը գլխի չի ընկնի ասել, թե տանը չի և իրեն թաքնվելու հնարավորութիւն չի տա:

— Տանն է,— ասաց միսիս Գերհարդը:— Իսկույն կըկանչեմ:

— Ինչո՞ւ նրան ասացիր, որ ես այստեղ եմ,— կամացուկ կշտամբեց Ջեննին:

— Հապա ի՞նչ անեի:

Նրանք սիրտ չէին անում դուրս գալ սենատորի մոտ, իսկ սա մինչ այդ սենյակն էր դիտում: Նրա համար տխուր բան էր տեսնել, որ այդքան արժանավոր մարդիկ այդպիսի կարիքի մեջ են ապրում: Կուղեւնար մի որեւէ կերպ օգնել նրանց:

— Բարի լույս,— ասաց նա, երբ, վերջապես, Ջեննին անհամարձակ մտաւ սենյակ:— Ինչպե՞ս եք:

Ջեննին մոտեցավ նրան և կարմրատակելով ձեռքը մեկնեց: Սենատորի գալուստն այնպես էր հուզել, որ նա հազիվ կարող էր մի բառ արտասանել:

— Որոշեցի մի քանի բոպեով ներս մտնել և տեսնել

ինչպես եք ապրում,— ասաց սենատորը:— Վատ տուն չէ: Փանի՜ սենյակ ունեք:

— Հինգ,— պատասխանեց Ջեննին:— Գիտեք, մեզ մոտ խառնիխուռն է: Առավոտից հարթուկ էինք անում, դրա համար էլ ամեն ինչ տակնուվրա եղած է:

— Հասկանում եմ,— մեղմորեն ասաց Բրենդերը:— Մի՞թե կարծում եք, թե ես այդ չեմ հասկանա, Ջեննի: Ինձնից քաշվելու կարիք չկա:

Նա խոսում էր նույնպես հանգիստ ու մտերմաբար, ինչպես միշտ, երբ Ջեննին նրա մոտ էր լինում, և այդ աղջկան օդնեց ուշքի գալ:

— Թող ձեզ շշիոթեցնի, եթե ես էլի մի անգամ ձեզ մոտ գամ: Ես էլի եմ այցելելու ձեզ, ուզում եմ ձեր հորը տեսնել:

— Մի՞թե,— ասաց Ջեննին:— Իսկ նա տանը չի:

Բայց մինչ նրանք խոսում էին, Գերհարդն իր սղոցով ու իշոտնուկով երեւաց բակի դռնակի առաջ: Բրենդերը նրան տեսավ և աղջկա որոշ նմանությունից իսկույն ճանաչեց:

— Ահա և ձեր հայրը, եթե չեմ տխարվում, — ասաց նա:

— Մի՞թե,— արձագանքեց Ջեննին, լուսամուտից դուրս նայելով:

Գերհարդն իր մտքերով տարված՝ լուսամուտի մոտով անցավ առանց հայացքը բարձրացնելու: Նա իշոտնուկը դրեց պատի տակ, սղոցը մեխից կախեց և տուն մտավ:

— Մայր,— ձայն տվեց նա գերմաներեն, ապա, կնոջը չտեսնելով, մոտեցավ դռանը և նայեց սեղանատան ներսը:

Բրենդերը վեր կացավ և ձեռքը մեկնեց նրան: Կորաքամակ, մկանուտ գերմանացին մոտեցավ ու այդ ձեռքը սեղմեց՝ հարցական նայելով անժանոթին:

— Սա իմ հայրն է, միստր Բրենդեր,— ասաց Ջեննին. սենատորի նկատմամբ տաժաժ բարյացակամության զգացմունքը նրան օգնեց հաղթահարել ամոթխածությունը:— Հայրիկ, սա միստր Բրենդերն է, նա, որ ապրում է հյուրանոցում:

— Ազգանունն ինչ է՞,— հարցրեց Գերհարդը մերթ մեկին մերթ մյուսին նայելով:

— Բրենդեր,— ասաց սենատորը:

— Ա՛, այո:— Գերհարդը նկատելիորեն խոսում էր գերմանական առողջանությամբ:— Հիվանդությունից հետո լավ չեմ լսում: Կինս ինձ ասել է ձեր մասին:

— Ես որոշեցի ներս մտնել, ձեզ հետ ծանոթանալ,— ասաց սենատորը:— Դուք, տեսնում եմ, մեծ ընտանիք ունեք:

— Այո,— ասաց ընտանիքի հայրը: Նա հասկանում էր, որ իր հագին բանվորական մաշված շոր է և ուզում էր շուտ հեռանալ:— Վեց երեխա, և բոլորն էլ դեռ աշխատանքի չանցած: Ահա սա իմ ավագ դուստրն է:

Ներս եկավ կինը, և Գերհարդն շտապեց օգտվել այդ առիթից:

— Դուք ինձ ներեցեք,— ասաց նա,— ես պիտի գնամ: Սղոցս կոտրվեց, ստիպված եղա գործը թողնել:

— Խնդրեմ,— սիրալիր ասաց Բրենդերը, իսկույն հասկանալով, թե Ջեննին ինչն էր միշտ լռության մատնում: Նա, երևի, կգերադասեր, որ աղջիկն արիություն ունենար ոչինչ չթաքցնելու:

— Դե, ուրեմն, միսիս Գերհարդ,— ասաց նա, երբ տիկինը նստելով, լարված ուղղվեց աթոռի վրա:— Ես կուզենայի, որ այսուհետև դուք ինձ օտար մարդ չհամարեք: Եվ կուզենայի, որ դուք մանրամասն պատմեք ինձ ձեր գործերի մասին: Ջեննին միշտ չէ, որ այդ անում է:

Ջեննին լուռ ժպտաց: Միսիս Գերհարդն անհանգիստ ձեռքերն էր տրորում:

— Շատ լավ,— երկշտուությամբ ու շնորհակալությամբ պատասխանեց նա:

Նրանք էլի մի քիչ խոսեցին, ապա սենատորը վեր կացավ:

— Ասացեք ձեր ամուսնուն, որ երկուշաբթի օրը գա ինձ մոտ, հյուրանոց,— ասաց նա:— Ես կաշխատեմ օգնել նրան:

— Շնորհակալ եմ,— շփոթված մրմնջաց միսիս Գերհարդը:

— Իսկ հիմա գնալուս ժամանակն է,— ավելացրեց Բրեն-

դերը:—Ուրեմն շմոռանաք ասել ձեր ամուսնուն, որ ինձ մասնացնի:

— Օ՛, իհարկե կգա:

Բրենդերը ձախ ձեռքի ձեռնոցը հագավ, աջը մեկնեց քեննիին:

— Ահա ձեր ամենալավ գանձը, միսիս Գերհարդ,— ասաց նա:— Եվ ես մտադիր եմ այս գանձը խել ձեզանից:

— Օ՛, ես չգիտեմ, թե առանց դրան ինչպես կարող եմ յուրա դնալ,— պատասխանեց մայրը:

— Դե, ողջ մնաք,— ասաց սենատորը միսիս Գերհարդի ձեռքը սեղմելով և ուղղվեց դեպի դուռը:

Նա գլխով արեց որպես հրաժեշտ և դուրս գնաց, իսկ մի հինգ-վեց հարևաններ, որոնք տեսել էին, թե ինչպես նա տուն մտավ, այժմ հետաքրքրությամբ լի հայացքով ուղեկցում էին նրան խլափեղկերի ու վարագույրների ետևից:

«Ո՞վ կարող է լինել սա». այս հարցն էր զբաղեցնում բոլորին:

— Տես ինչ տվեց նա ինձ,— աղջկան ասաց պարզամիտ մայրը, հենց որ դուռը ծածկեց հյուրի ետևից:

Դա տասը դոլլարանոց մի թղթադրամ էր, որ Բրենդերը հրաժեշտ տալիս աննկատելիորեն դրել էր միսիս Գերհարդի բուռը:

Գ Լ Ո Ւ Մ Վ

Հանդամանքներն այնպես դասավորվեցին, որ քեննիին մեծ չափով իրեն պարտական էր զգում սենատորին և, միանգամայն հասկանալի է, բարձր էր գնահատում այն ամենը, ինչ նա անում էր իր և իրենց ընտանիքի համար: Սենատորը նրա հորը մի նամակ տվեց ուղղված տեղի գործարանատիրոջը, և սա Գերհարդին ծառայության ընդունեց: Դա, իհարկե, մի երևելի դուրծ չէր, եղած-չեղած՝ գիշերային պահակ, բայց և այնպես Գերհարդը նորից աշխատում էր, և նրա երախտագիտությունը սահման չունեի: Ի՞նչ բարի մարդ

է այդ սենատորը, որքա՛ն կարեկից. աշխարհիս երեսին ուրիշ այդպիսի մարդ չի լինի:

Չէր մոռացվել նաև միսիս Գերհարդը: Մի անգամ Բրենդերը նրան շոր ուղարկեց, մի ուրիշ անգամ՝ շալ: Այդ բոլոր բարերարություններն արվում էին մասամբ նրանց օգնելու ցանկությամբ, մասամբ էլ սեփական բավականության համար, բայց միսիս Գերհարդը խանդավառությամբ այդ ամենը վերագրում էր սոսկ սենատորի բարեսրտությանը:

Իսկ Ջեննին... Բրենդերը ամեն կերպ աշխատում էր նվաճել նրա վստահությունը և, վերջապես, աղջկա վերաբերմունքը նրան այնքան բարդ դարձավ, որ դա բավական դժվար էր հասկանալ: Իսկ այդ դեռատի ու անփորձ աղջիկն այնքան միամիտ ու անհոգ չէր, որ չէր կարող գեթ մեկ բուսակ մտածել, թե ինչ կարող են ասել մարդիկ: Այն անմոռանալի ու երջանիկ օրից, երբ Բրենդերը կարողացավ հողմահարել նրա բնածին երկշտությունը և այնպես քնքշորեն՝ համբուրեց նրա այտը, նրանց համար նոր ժամանակաշրջան սկսվեց: Ջեննին նրա մեջ բարեկամ էր տեսնում, և որքան սենատորն ավելի պարզ ու անբռնազբոսիկ էր դառնում, գոհունակությամբ ազատվելով սովորական զսպվածությունից ու խստաբարոյությունից, այնքան ավելի լավ էր աղջիկը հասկանում նրան: Նրանք սրտանց ծիծաղում ու խոսում էին, և սենատորը անկեղծորեն հիանում էր, որ վերադարձել է երիտասարդության ու երջանկության այդ սլայծառ աշխարհ:

Այնուամենայնիվ երբեմն նրան անհանգստացնում էր մի միտք, որից ազատվել չէր կարող, այն, որ ինքն այնպես չի վարվում, ինչպես հարկավոր է: Եթե ոչ այսօր, ապա վաղը մարդիկ կնկատեն, որ այդ լվացարարի աղջկա հետ իր հարաբերություններն ընդունված սահմաններից անցնում են: Ավագ սպասուհու ուշադրությունից, երևի, չէր վրիպել, որ Ջեննին, երբ գալիս է սպիտակեղենը տանել կամ բերելու համար, համարյա միշտ սենատորի համարում մնում է Պասեհինգ-քսան րոպե, իսկ երբեմն էլ մի ժամի չափ: Բրենդերը հասկանում էր, որ դա կարող է հասնել հյուրանոցի մյուս

ժառանգողների ականջին ևս, լուրը կտարածվի քաղաքում և դրանից ոչ մի լավ բան չի դուրս գա: Բայց այսպիսի մտքերը նրան չէին ստիպում այլ կերպ պահել իրեն: Նա մերթ իրեն հանգստացնում էր այն մտքով, որ Ջեննիի համար ոչ մի վատ բան չի անում, մերթ ինքն իրեն ասում էր, որ չի կարող զրկվել իր միակ քնքուշ մտերմությունից: Խղճով որ խոսենք, մի՞թե ինքը Ջեննիի լավը չի ուզում:

Այս ամենի մասին խորհելով, Բրենդերն ամեն անգամ որոշում էր, որ Ջեննիից հրաժարվել չի կարող: Բարոյական բավականությունը, որ նա կունենար, հաղիվ թե արժեր այն ցավին, որ անխուսափելիորեն կբերեր նրան այդպիսի անձնազոհությունը: Նրան այնքան էլ շատ կյանք չէր մնացել: Ցավալի բան կլիներ մեռնել՝ առանց ստանալու այն, ինչ այնքան ցանկանում ես:

Մի երեկո եղավ, որ նա ամուր զրկեց Ջեննիին: Մի ուրիշ անգամ նա աղչկան նստեցրեց իր ծնկին և սկսեց պատմել Վաշինգտոնում անցկացրած իր կյանքի մասին: Այժմ նա ոչ մի անգամ աղչկան բաց չէր թողնում առանց փաղաքեղու և համբուրելու: Բայց սրանք բոլորը սոսկ թույլ անորոշ փորձեր էին: Նա չէր ուզում խիստ ուժեղ անհանգստացնել աղչկան:

Իսկ պարզամիտ Ջեննին բավականություն էր զգում այդ ամենից: Նրա կյանքում այնքան նոր, արտասովոր բան էր սկսվել: Նա միամիտ, անփորձ աղչիկ էր, խորապես զգալու ընդունակ: Սիրո մասին դեռ ոչինչ չգիտեր, բայց արդեն այնքան մեծ էր, որ կարող էր ուրախանալ այդ ակնավոր մարդու ուշադրությամբ, քանի որ նա աղչկան արժանացրել էր իր մտերմությանը:

Մի երեկո, երբ Ջեննին կանգնած էր Բրենդերի բազկաթոռի կողքին, ձեռքը քսեց նրա մազերին, ճակատից ետ տարավ, ապա հենց այնպես, մեքենայորեն նրա գրպանից հանեց ժամացույցը: Աղչկա այդ անուշ պարզամտությունը հիացմունք պատճառեց սենատորին:

— Իսկ դուք կուզե՞նայի՞ք ժամացույց ունենալ,— հարցրեց նա:

— Հարկանվ,— հառաչանքով ասաց Զեննին:

Մյուս օրը Բրենդերը մտավ ակնեղենի խանութ և գեղեցիկ ձևավոր սլաքներով մի ոսկե ժամացույց գնեց:

— Զեննի,— ասաց նա երբ հաջորդ անգամ աղջիկը եկավ,— ես ուզում եմ ձեզ մի բան ցույց տալ: Հապա մի նախքեք իմ ժամացույցին, ժամը քանի՞սն է:

Զեննին նրա ժիլետի գրպանից ժամացույցը հանեց և աչքերը շոնց:

— Սա ձեր ժամացույցը չի,— զարմացած գոչեց նա:

— Ոչ,— պատասխանեց սենատորը աղջկա տարակուսանքով հիացած,— դա ձերն է:

— Ի՞մը,— գոչեց Զեննին:— Ի՞մը: Ի՞նչ հիանալի է:

— Ձեզ դո՛ւր չէ գալիս,— հարցրեց Բրենդերը:

Նա շատ զգացված ու շոյված էր աղջկա հիացմունքից: Զեննիի դեմքն ուղղակի փայլում էր, աչքերը շողում էին:

— Դա ձեր ժամացույցն է,— ասաց նա:— Վերցրե՛ք, բայց տեսե՛ք, չկորցնե՛ք:

— Որքա՞ն բարի եք դուք,— ասաց Զեննին:

— Ոչ, — առարկեց սենատորը և ձեռքը աղջկա մեջքին գցելով մտածեց, թե ինչ պարզև կարող է ստանալ ինքը: Ապա նա դանդաղորեն Զեննիին քաշեց իր կողմը, և այդ ժամանակ աղջիկը երկու ձեռքով փաթաթվեց նրա պարանոցին և երախտագիտության զգացմունքով իր այտը սեղմեց նրա այտին: Ոչ մի բան չէր կարող ավելի մեծ հրճվանք պատճառել սենատորին: Երկար տարիներ նա երազել էր այդպիսի մի րոպե ապրելու մասին:

Այս իդիլիայի հետագա զարգացումն ընդհատեցին կոնգրեսում տեղ գրավելու համար սկսված թեժ մարտերը: Հակառակորդների ճնշման տակ սենատոր Բրենդերն ստիպված էր կյանքի ու մահու կռիվ մղել: Մեծագույն զարմանքով նա իմացավ, որ երկաթուղային հզոր ընկերությունը, որը միշտ բարյացակամ էր եղել իր նկատմամբ, գաղտնաբար մեծ եռանդով պաշտպանում է իր առանց այն էլ վտանգավոր ախույանին: Այս լուրը ցնցեց Բրենդերին, նրան մերթ մոռյլ հուսահատություն էր համակում, մերթ կատաղության նո-

սլան: Թեպետև ձևացնում էր, թե հեշտությամբ է կրում բախտի հարվածները, բայց դրանք խոր էին խոցում նրան: Վաղուց արդեն, շատ վաղուց նա պարտության դառնություն չէր ճաշակել:

Այդ օրերին Ջեննին առաջին անգամ իմացավ, թե ինչ բան է տղամարդու բնավորության հարափոխությունը: Երկու շաբաթ նա Բրենդերին բուրրովին չէր տեսել, իսկ հետո, մի երեկո, իր կուսակցության տեղական պարագլուխի հետ շատ անմխիթարական խոսակցություն ունենալուց հետո սենատորը նրան դիմավորեց ավելի քան սառն: Երբ աղջիկը դուռը բխեց, նա կիսաբաց արեց աչի և համարյա կոպտորեն սուսաց:

— Այսօր ես սպիտակեղենով դբաղվել չեմ կարող: Վաղը եկեք:

Ջեննին գնաց՝ այդպիսի ընդունելությունից զարմացած և լշտացած: Նա չէր իմանում ինչ մտածի: Մի վայրկյանում սենատորը նրան նորից թվաց անհասանելի բարձրության վրա, օտար ու հեռու, և նրան արդեն չէր կարելի անհանգրստացնել: Իհարկե, նա կարող է աղջկան զրկել իր բարեկամական ուշադրությունից, եթե այդպես է ցանկանում: Բայց ինչո՞ւ...

Մեկ-երկու օր հետո Բրենդերը մասամբ զղջաց, բայց չհասցրեց գործն ուղղել: Սպիտակեղենը վերցվեց ու նրան վերադարձվեց բուրրովին պաշտոնական ձևով, և նա գլխովին իր գործերի մեջ սուզված լինելով, ոչ մի բան չէր մտաբերում, մինչև որ ցավալի պարտություն կրեց, հակառակորդը երկու ձայն ավելի էր ստացել: Այդ ելքից Բրենդերը բուրրովին վհատվել ու ճնշվել էր: Հիմա ի՞նչ պիտի աներ նա:

Այսպիսի վիճակում գտավ նրան Ջեննին, որից ղվարթություն, հույս և կյանքի ուրախություն էր բուրում: Մոայլ մտքերից հուսահատության հասած Բրենդերը նրա հետ փոսիլ սկսեց սկզբում պարզապես նրա համար, որ մտքերը ցրի, բայց նրա վհատությունն աննկատելիորեն փարատվեց, և շուտով ինքն էլ նկատեց, որ ժպտում է:

— Ա՛խ, Ջեննի,— ասաց նա նրան, ինչպես երեխայի

հետ են խոսում,— դուք բախտավոր եք, որ ջահել եք: Դա կյանքում ամենալավ, ամենաթանկ բանն է:

— Իսկապե՞ս:

— Այո, միայն թե հիմա դուք այդ չեք հասկանում: Միշտ էլ շատ ուշ են սկսում հասկանալ այդ:

«Ես սիրում եմ այդ աղջկան,— նույն գիշերը ասաց նա ինքն իրեն:— Ես կուզենայի երբեք չբաժանվել նրանից»:

Բայց բախտը նրա համար էլի մի հարված էր պատրաստել: Հյուրանոցում սկսել էին խոսել, թե Ջեննին, մեղմ արտահայտած, իրեն տարօրինակ է պահում: Լվացարարուհու աղջիկը երբեք չի կարող կշտամբական դիտողություններից ազատվել, եթե նրա զուգսի մեջ իր դիրքին անհամապատասխան որևէ բան նկատեն: Ջեննիի ձեռքին ոսկե ժամացույց էին տեսել: Ավագ սպասուհին դրա մասին մորն ասաց.

— Ես որոշեցի խոսել ձեզ հետ: Դուք չպետք է ձեր աղջկան ուղարկեք նրա մոտ սպիտակեղեն տանելու, թե չէ արդեն բամբասանքներ են սկսվել:

Միսիս Գերհարդն այնպես շփոթվեց ու վշտացավ, որ ոչ մի խոսք ասել չկարողացավ: Ջեննին նրան ոչ մի բան չէր ասել, բայց նա նույնիսկ այժմ չէր հավատում, թե այստեղ լուրջ խոսակցության որևէ առիթ կա: Որ սենատորը Ջեննիին ժամացույց էր ընծայել, դա հուզել ու հիացրել էր նրան: Նրա մտքովն էլ չէր անցել, թե դրանից իր աղջկա բարի անվանը որևէ վտանգ է սպառնում:

Նա տուն վերադարձավ շատ վատ տրամադրությամբ և Ջեննիին պատմեց պատահածի մասին: Բայց աղջիկը ընդունեց, թե իր արարքների մեջ որևէ վատ բան կա: Նա դրան բոլորովին այլ կերպ էր նայում: Սակայն նա սենատորի հետ իր ունեցած հանդիպումների մասին մանրամասն չպատմեց:

— Ինչ սոսկալի բան է, որ այդպիսի բամբասանքներ են սկսվել,— ասաց մայրը:— Եվ դու իսկապե՞ս երկար ժամանակ մնում ես նրա մոտ:

— Չգիտեմ,— պատասխանեց Ջեննին, որին իր խիղճն ստիպում էր գեթ մառամբ խոստովանել ճշմարտությունը,— գուցե մնում եմ:

— Բայց նա քեզ երբեք որևէ անհարմար բան չի՞ ասել:

— Ոչ,— պատասխանեց աղջիկը, չկասկածելով նույնիսկ, որ իր ու Բրենդերի հարաբերությունների մեջ կարող է որևէ վատ բան լինել:

Եթե մայրը էլի մի քիչ հարցուփորձ աներ Ջեննիին, ավելի շատ բան կիմանար, բայց հենց իր իսկ հոգեկան հանգրստության համար ուրախ էր շուտ վերջ տալ այդ խոսակցությանը: Լավ մարդուն միշտ էլ աշխատում են բամբասել, այս նա գիտեր: Ջեննին մի քիչ անխոհեմ է եղել: Մարդիկ միշտ էլ բամբասելու սեր ունեն: Կյանքն այնքան ծանր է, և մի՞թե խեղճ աղջիկը կարող էր այլ կերպ վարվել, քան Ջեննին է վարվել: Եվ միսիս Գերհարդն այս ամենը մտածելով, արտասվեց:

Ի վերջո նա որոշեց, որ ինքը կգնա սենատորի մոտ սպիտակեղենին:

Եվ ահա, հաջորդ երկուշաբթի օրը նա բախեց սենատորի դուռը: Բրենդերը, որ սպասում էր Ջեննիին տեսնել, զարմացած ու հիասթափված էր:

— Իսկ ի՞նչ է պատահել Ջեննիին,— հարցրեց նա:

Միսիս Գերհարդը հույս ուներ, թե նա չի նկատի փոփոխությունը կամ, համենայն դեպս, ոչինչ չի հարցնի, և հիմա չգիտեր ինչ պատասխանի: Նա սենատորին նայեց միամտորեն ու անօգնական և ասաց.

— Ջեննին այսօր չկարողացավ գալ:

— Բայց նա հո հիվանդ չէ՞:

— Ոչ:

— Ուրախ եմ այդ լսելուս,— ասաց սենատորը խոնարհաբար:— Իսկ դուք ինչպե՞ս եք:

Միսիս Գերհարդը պատասխանեց նրա սիրալիր հարցերին և հրաժեշտ տվեց: Նրա գնալուց հետո սենատորը մտքի մեջ ընկավ ինքն իրեն հարց տալով, թե ինչ կարող է պատահած լինել: Հենց իր համար էլ տարօրինակ էր, որ այդպիսի հարցերն զբաղեցնում են իրեն:

Բայց շաբաթ օրը, երբ նորից մայրը բերեց սպիտակեղենը, սենատորն զգաց, որ այստեղ ինչ-որ բան կա:

— Այս ի՞նչ բան է, միսիս Գերհարդ,— հարցրեց նա:—
Ձեր աղջկանը որեւէ բա՞ն է պատահել:

— Ոչ, սըր,— պատասխանեց կինը այնքան հուզված,
որ ստել չէր կարող:

— Հապա ինչո՞ւ այլևս նա չի բերում սպիտակեղենը:

— Ես... ես... — միսիս Գերհարդը հուզմունքից կմկը-
մաց: — Նա... նրա մասին սկսել են վատ-վատ բաներ խո-
սել... — վերջապես ջանք գործադրելով ասաց նա:

— Ուլբե՞ր են սկսել խոսել,— լրջորեն հարցրեց Բրենդերը:

— Այստեղ, հյուրանոցում:

— Այստե՞ղ, ուլբե՞ր,— նրա ձայնը հնչում էր գրգռված:

— Ավագ սպասուհին:

— Ա՛խ, ավագ սպասուհի՞ն,— բացականչեց նա:—
Եվ ի՞նչ է ասում նա:

Մայրը նրան պատմեց իր խոսակցությունը ավագ սպա-
սուհու հետ:

— Ա՛յ թե ինչ,— զայրույթով գոչեց Բրենդերը:— Նա
համարձակվում է խառնվել իմ գործերի՞ն: Կուզենայի իմա-
նալ, ինչո՞ւ մարդիկ չեն կարողանում իրենց բանին մնալ և
ինձ հանգիստ թողնել: Ինձ հետ ծանոթությունը ոչինչ չի
սպառնում ձեր աղջկան, միսիս Գերհարդ: Ես նրան ոչ մի
վատ բան չեմ անի: Ամոթ-փայտառակություն է,— ավե-
ւացրեց նա վրդովմունքով,— որ աղջիկը չի կարող գալ ինձ
մոտ, հյուրանոց, որովհետև կսկսեն կասկածել նրան: Ես
գեռ կպարզեմ, թե սա ինչ բան է:

— Միայն դուք չկարծեք... ես այստեղ մեղք չունեմ,—
մեղավորի տոնով ասաց միսիս Գերհարդը:— Ես գիտեմ,
դուք Զեննիին սիրում եք և նրան շարիք չեք կամենում: Դուք
այնքան շատ լավություն եք արել նրան և մեզ բոլորիս, միս-
տրը Բրենդեր, և ես ամաչում եմ, որ նրան չեմ թողնում ձեզ
մոտ գալ:

— Ոչինչ, միսիս Գերհարդ,— հանգիստ ասաց Բրեն-
դերը:— Դուք ճիշտ եք վարվել: Ես ձեզ ամենեւին չեմ դատա-
պարտում: Բայց ինձ զայրացնում է, որ հյուրանոցում այդ-
պիսի լուրեր են պտտվում: Կտեսնենք, թե ով է մեղավորը:

Միսիս Գերհարդը հուզմունքից գունատվեց: Նա վախենում էր, թե վիրավորեց այն մարդուն, որն այնքան շատ բան է արել իրենց համար: Եթե գոնե ասեր նրան, բացատրեր ամեն ինչ, որպեսզի նա շմտածի, թե ինքն է բամբասանքներ տարածում: Նա այնքա՛ն էր վախենում անախորժություններից:

— Ես ուզում էի այնպես անել, ինչպես ավելի լավ է:— վերջապես ասաց նա:

— Դուք միանգամայն իրավացի եք,— պատասխանեց Բրենդերը:— Ես Զեննիին շատ եմ սիրում: Ինձ համար միշտ էլ հաճելի է, երբ նա գալիս է: Ես նրա լավն եմ ուզում, բայց գուցե ավելի լավ է, եթե նա չգա, համենայն դեպս, մոտ ժամանակներս:

Այդ երեկո սենատորը նորից իր բազկաթոռին նստած խորհում էր պատահածի մասին: Բանից դուրս է գալիս, որ Զեննին նրա համար շատ ավելի թանկ է, քան ինքը կարծում էր առաջ: Հիմա, երբ նա այլևս հույս չուներ նրան իր մոտ տեսնելու, սկսեց հասկանալ, թե իր համար որքան շատ բան էին նշանակում այդ աղքատ կարճատև այցելությունները: Նա խորհեց ամեն ինչի մասին, իսկույն հասկացավ, որ հյուրանոցում բամբասանքներից խուսափել չի լինի և այն հետևություն հեռավոր, որ իրոք, աղքատ շատ անհարմար դրություն մեջ է դրել:

«Թերևս ինձ հարկավոր էր վերջ դնել այս պատմությանը,— մտածում էր նա:— Ես ինձ շատ անխոհեմ եմ պահել»:

Այսպիսի եզրակացության գալով՝ Բրենդերը գնաց Վաշինգտոն, որտեղ և ապրեց մինչև իր սենատորական լիազորությունների ժամանակը լրացավ: Ապա վերադարձավ Կոլումբուս և սկսեց սպասել, որպեսզի պրեզիդենտը բարեկամական համակրանքից մղված իրեն որևէ պատասխանատու պաշտոն տա արտասահմանում: Բայց Զեննիին մոռանալ նրան չէր հաջողվում: Որքան ավելի երկար էր հեռու մնում նրանից, այնքան ավելի էր փափաղում նորից տեսնել նշբան: Նորից իր հին տեղը հաստատվելով, Բրենդերը մի գեղեցիկ առավոտ ձեռնափայտը վերցրեց և քայլեց շատ լավ

ժանոթ ճանապարհով: Հասնելով Գերհարդների տանը, նա որոշեց ներս մտնել, դուռը բախեց, և նրան զարմանքի ու հարգալից ժպիտով դիմավորեցին միսիս Գերհարդն ու իբր դուստրը: Նա անորոշ ձևով բացատրեց, թե քաղաքից գնացած է եղել և հիշատակեց լվացքի մասին, որպես թե հենց դրա համար է եկել: Հետո, երբ բախտը բերեց ու մի քանի բույսեր Զեննիի հետ մենակ մնաց, քաջաբար գործի անցավ:

— Կուզե՞ք վաղը երեկոյան ինձ հետ միասին կապքով զբոսնել,— հարցրեց նա:

— Կուզեմ,— պատասխանեց Զեննին, որի համար այդպիսի զվարճությունը նորություն էր և հրապուրիչ:

Բրենդերը ժպտալով թփթփացրեց նրա այտին, պատահու նման ուրախանալով, որ նորից տեսնում է նրան: Թվում էր, թե նա օրեցօր գեղեցկանում է: Զյունափառ գոգնոցով, զլխի շուրջը պինդ հյուսած ծամերով նա այնքան սիրունիկ էր երևում, որ դժվար էր չհիանալ նրանով:

Բրենդերն սպասեց մինչև միսիս Գերհարդի վերադարձը և տեղից վեր կացավ. նա այլևս մնալու բան չուներ:

— Ես պատրաստվում եմ վաղը երեկոյան զբոսանքի գնալ ձեր դստեր հետ,— ասաց նա:— Ուզում եմ հետը խոսել իր ապագայի մասին:

— Դե ինչ կա որ,— ասաց մայրը:

Նա այդ բանում ոչ մի անպատշաճություն չէր տեսնում: Նրանք բաժանվեցին բազմաթիվ ժպիտներ փոխանակելով և իրար ձեռք սեղմելով:

— Ոսկի սիրտ ունի այս մարդը,— ասաց միսիս Գերհարդը:— Եվ ինչքան շատ է խոսում քո մասին, չէ՞: Նա կարող է քեզ օգնել կրթություն ստանալու: Դու պետք է շատ պարծենաս դրանով:

— Ես հենց պարծենում եմ,— անկեղծորեն խոստովանեց Զեննին:

— Զգիտեմ, արժե՞ սրա մասին հորդ պատմել,— ասաց միսիս Գերհարդը:— Նա չի սիրում, երբ դու երեկոները տանից դուրս ես գնում:

ի վերջո նրանք որոշեցին հորը շասել: Նա երևի չի հասկանա:

Ջեննին արդեն պատրաստ էր, երբ մյուս օրը Բրենդերը մտավ նրանց տուն: Համեստ լամպի աղոտ լույսի տակ նա նկատեց, որ աղջիկը այդ դեպքի առթիվ զուգվել է. նա հագել էր իր ամենալավ շորը: Բաց շուշանագույն շիճ շորը ժանեկազարդ նեղ թևերով և հիանալիորեն օալայած ու հարթուկած բավական բարձր օձիքով՝ ընդգծում էր նրա անբասիր իրանը: Նա ոչ ձեռնոց ուներ, ոչ որևէ վարդարանք, ոչ էլ գոնե մի կտրգին ժակետ, բայց ճաշակով սանրած մազերը ամենամոդայիկ գլխարկից ավելի լավ էին վարդարում նրա սիրունիկ դուլսը և մի քանի դուրս պրծած խոպոպները սլսակում էին նրան թևթև լուսապսակի պես: Երբ Բրենդերը փորհորդ տվեց ժակետ հագնել, նա մի վայրկյան տատանվեց, ապա անցավ մյուս սենյակը և վերադարձավ մոր հասարակ մոխրագույն թիկնոցն ուսերին: Այստեղ Բրենդերը հասկացավ, որ նա ժակետ չունի և սրտի ցավով մտածեց, սր ուզում էր առանց դրսն յուր գնալ:

«Նա կսառչեր երեկոյան,— մտածեց Բրենդերը,— և, իհարկե, դրանից չէր գանգատվի»:

Նա նայեց Ջեննինին և մտախոհ գլուխն օրորեց: Հետո նրանք ճամփա ընկան, և Բրենդերն իսկույն մոռացավ ամեն ինչ, բացի նրանից, որ Ջեննին իր կողքին է: Նա խոսում էր ամեն ինչի մասին ազատորեն և կիսամանկական հստիշտակությամբ, որը Բրենդերին թվում էր այնքան թովիչ:

— Լսեցեք, Ջեննի,— ասաց նա, տեսնելով, որ աղջիկը սքանչացած է ծագող լուսնի մեղմ շողերով ոսկեզօծված ծառերի նուրբ գծադրությամբ:— Դուք արտասովոր աղջիկ եք: Ես համոզված եմ, որ նիժե դուք մի քիչ ուսումնասիրեք, ուսանավորներ կգրվիք:

— Կարծում եք կկարողանայի՞,— միամտորեն հաքցրեց Ջեննին:

— Կարծո՞ւմ, Ջեննի,— ասաց նա աղջկա ձեռքը բռնելով:— Կարծո՞ւմ: Ես այդ գիտեմ: Դուք աշխարհիս երեսին ամենաանուշ երազողն եք: Իհարկե, դուք կարող եք բանաս-

տեղծ լինել: Դուք պոեզիայով եք ապրում: Դուք հենց պոեզիա եք, որ կաք, սիրելիս: Եվ այնքան էլ կարևոր չէ՝ ոտանավորներ գրել կարողանում եք թե ոչ:

Ոչ մի բան չէր կարող այնքան հուզել աղջկան, որքան այս գովասանքը: Նա այնպիսի անուշ բաներ էր ասում: Կարծես ոչ ոք և երբեք սրա կեսի չափ էլ իրեն չի սիրել ու զնահատել: Եվ որքա՜ն բարի է նա: Բոլորն են ասում այս: Նույնիսկ հայրիկը:

Նրանք ավելի ու ավելի հեռու էին գնում: Հետո, ասես ինչ-որ բան հիշելով, Բրենդերը հանկարծ ասաց.

— Հետաքրքիր է, ժամը քանի՞սն է: Երևի վերադառնալու ժամանակն է: Զեր ժամացույցը վերցրի՞նք:

Ջեննին ցնցվեց: Ժամացույցը. նա այնպես էր վախենում, թե Բրենդերը կխոսի ժամացույցի մասին: Նրա վերադառնալուց հետո աղջիկն անընդհատ սպասում էր այդ րոպեին:

Բրենդերի բացակայության ժամանակ ընտանիքում փողը խիստ պակասել էր, և Ջեննին ստիպված էր եղել ժամացույցը գրավ դնել: Մարթայի շորն այն վիճակին էր հասել, որ աղջիկն այլևս չէր կարողանում դպրոց հաճախել: Եվ ահա երկար քննարկումներից հետո որոշվել էր ժամացույցից հրաժարվել:

Բասսը երկար վեճերից հետո ժամուցույցը տարել էր հարևան վաշխառուի մոտ և գրավ դրել տասը դոլլարով: Միսիս Գերհարդն այդ փողը ծախսել էր երեխաների վրա և թեթևացած շունչ քաշել: Մարթան որքա՜ն ավելի կարգին տեսք էր ստացել: Հասկանալի է, Ջեննին ուրախ էր դրա համար:

Բայց այժմ, երբ սենատորը խոսեց իր ընծայի մասին, նրան թվաց, թե հասել է հատուցման ժամը: Նա ամբողջ մարմնով դողում էր, և Բրենդերը նկատեց նրա շփոթմունքը:

— Ի՞նչ պատահեց ձեզ, Ջեննի,— ասաց նա սիրալիր:— Ինչո՞ւ այդպես ցնցվեցիք:

— Ոչինչ,— պատասխանեց աղջիկը:

— Ժամացույցը ձեզ մոտ չէ՞:

Ջեննին հապաղում էր, ստեղծ նրան անհնարին էր թու-
վում: Տիրեց անհարմար լուսթյուն: Հետո Ջեննին ասաց.

— Ոչ, սըր:

Նրա ձայնի մեջ արցունք զգացվեց:

Բրենդերն իսկույն ճշմարտությունը կասկածեց, սկսեց
հարցը պնդել, և աղջիկն ամեն ինչ խոստովանեց:

— Հարկավոր չէ վշտանալ, սիրելիս,— ասաց նա:—
Դուք ամենալավ աղջիկն եք աշխարհի երեսին: Ես գրավիյ
կհանեմ ձեր ժամացույցը: Իսկ հետագայում, երբ դուք որևէ
բանի կարիք կունենաք, անպայման եկեք ինձ մոտ: Լսո՞ւմ
եք: Անպայման, խոստացեք ինձ այդ: Եթե ես քաղաքում չլի-
նեմ, գրեցեք ինձ: Ես այլևս երբեք ձեզ իմ տեսողաշտից չեմ
կորցնի: Իմ հասցեն միշտ ձեր մոտ կլինի: Բավական է, որ
ինձ իմաց տաք, և ես կօգնեմ ձեզ: Լսո՞ւմ եք:

— Այո,— ասաց Ջեննին:

— Դուք այդ խոստանում եք ինձ, չէ՞:

— Այո,— պատասխանեց աղջիկը:

Մի րոպե երկուսն էլ լուռ էին:

— Ջեննի,— վերջապես ասաց սենստորը. գարնանային
այդ սքանչելի երեկոյի ազդեցությամբ նրա զգացմունքը
դուրս էր հորդվեց, — ես համոզվեցի, որ առանց ձեզ ապրել
չեմ կարող: Դուք կհամաձայնեի՞ք այլևս չբաժանվել ինձա-
նից:

Ջեննին մի կողմ էր նայում, այնքան էլ չհասկանալով,
թե ինչ է ուզում նա:

— Չգիտեմ,— անորոշ պատասխանեց նա:

— Դե ուրեմն մտածեցեք սրա մասին,— մեղմորեն
ասաց Բրենդերը:— Ես լուրջ եմ փոստում: Կուզեի՞ք դառնալ իմ
կինը և մի քանի տարով զնալ սովորեցնու:

— Գնալ դպրո՞ց մտնել:

— Այո, մեր ամուսնությունից հետո:

— Գուցե և այո...— պատասխանեց Ջեննին:

Նա մտածում էր մոր մասին: Գուցե թե դրանով նա կօգ-
ներ հարազատներին:

Բրենդերը դարձավ նրան, ջանալով տեսնել նրա դեմքի

արտահայտութիւնը: Բաժնական լույս էր: Արեւելքում ծառերի գազաթններին երեաց լուսինը, և անհամար աստղերն արդեն աղոտացան նրա ճառագայթներէց:

— Մի՞թե դուք իմ նկատմամբ բողոքովին անտարբեր եք, Ջեննի,— հարցրեց նա:

— Ոչ:

— Բայց դուք այլևս երբեք չեք գալիս ինձ մոտ՝ սպիտակեղենը տանելու,— դառնորեն գանգատվեց սենատորը:

Դրանից աղջիկն զգացվեց:

— Ես մեղավոր չեմ,— պատասխանեց նա:— Ի՞նչ կարող եմ անել: Մայրիկս կարծում է, որ այդպես ավելի լավ չլինի:

— Նա իրավացի է,— համաձայնեց Բրենդերը:— Մի՞ վշտացեք, ես պարզապես կատակ արի: Բայց դուք զոհունակությամբ կգայիք, եթե կարողանայիք, ճիշտ չէ՞:

— Այո,— անկեղծորեն պատասխանեց աղջիկը:

Բրենդերը նրա ձեռքը բռնեց և այնպես սիրալիր սեղմեց, որ նրա խոսքերը կրկնակի շափով հուզեցին Ջեննիին: Նա թափով գրկեց սենատորին:

— Դուք այնքա՞ն բարի եք, — ասաց նա դստեր քրնքոշությամբ:

— Ջեննի, սիրելի աղջիկս,— խորին զգացմունքով ասաց Բրենդերը,— ես ձեզ համար ամեն ինչի պատրաստ եմ:

Գ Լ Ո Ւ Ս VI

Տարաբախտ ընտանիքի հայրը, Ուիլյամ Գերհարդը, ծնունդով սաքսոնացի, սովորական մարդ չէր: Դեռ տասնութամյա հասակում նրան վրդովեցրել էր ընդհանուր զինվորական պարտականության օրենքի անարդարացիութիւնը և նա փախել էր Փարիզ: Իսկ այնտեղից էլ տեղափոխվել էր Ամերիկա, այդ ավետյաց երկիրը:

Հասնելով այստեղ՝ նա սկզբում Նյու-Յորքից անցել էր Ֆիլադելֆիա, իսկ հետո՝ ավելի հեռու, դեպի արևմուտք:

Միառժամանակ աշխատել էր Պենսիլվանիայի այլևայլ ապակու գործարաններում: Այս նոր աշխարհի մի գեղատեսիլ գյուղում նա գտել էր իր կյանքի ընկերուհուն, որի մասին միշտ երազել էր: Դա գերմանական ծագումով մի համեստ ղեռատի ամերիկուհի էր, որի հետ Գերհարդը տեղափոխվել էր Յանգուտան, ապա՝ Կոլումբուս, շարունակ հետևելով Հեմմոնդ ազգանունով ապակու գործարանատիրոջը, որի գործերը մերթ հաջողակ էին լինում, մերթ ձախողակ:

Գերհարդն ազնիվ մարդ էր, և նրան հաճելի էր, որ մարդիկ գնահատում են անկեղծ լինելու իր հատկությունը:

— Ուիլյամ,— հաճախ ասում էր նրան գործարանատիրը,— ես ուզում եմ, որ դու ինձ մոտ աշխատես, որովհետև քեզ կարող եմ վստահել:

Նվ այս գովասանքը Գերհարդի համար ոսկուց էլ թանկ էր:

Նրա ազնվությունը, ինչպես և կրոնական համոզմունքները մանկությունից էին ամրացել նրա մեջ և միս ու արյուն դարձել: Գերհարդը երբեք դրա մասին չէր մտածել: Նրա հայրն ու պապը եղել էին գովական գերմանացի արհեստավորներ, որոնք երբեք ոչ ոքի մի գրոշի անգամ չէին խաբել, և այդ համառ ազնվությունը լիովին անցել էր նրան:

Նա իսկական լութերակալն էր: Կանոնավոր եկեղեցի հաճախելը և ընտանեկան բոլոր ծեսերի պահպանումը երկար տարիների ընթացքում ամրապնդել էին նրա հայացքներն ու հավատը: Նրա հոր տանը քահանայի խոսքը օրենք էր եղել, և Գերհարդը ժառանգել էր այն համոզմունքը, թե լութերական եկեղեցին անբասիր է և անդրշիրիմյան կյանքի մասին նրա ուսմունքը անսխալական ու անառարկելի է: Նրա կիներ, որ ձևականորեն միևնույն տների ուսմունքին էր հետևում, սիրով ընդունեց ամուսնու դավանանքը: Այսպես ուրեմն, նրա ընտանիքը լիովին աստվածավախ էր: Ուր էլ որ տեղափոխվում էին Գերհարդները, ամենից առաջ մտնում էին տեղական լութերական եկեղեցու ծխերի շարքերը, և քահանան նրանց տան ցանկալի հյուրն էր դառնում:

Միսար Վունդտը, Կոլումբուս քաղաքի լութերականների

Հովիվը, անկեղծ ու նախանձախնդիր քրիստոնյա էր և կույր, անհանդուրժող ֆանատիկոս: Նա կարծում էր, որ իր հոտի անդամները եթե պարում են, թուղթ են խաղում կամ թատրոն հաճախում, վտանգի են ենթարկում իրենց հոգու փրկությանը և առանց տատանվելու իր թոքերի ամբողջ ուժով ազդարարում էր, թե ով չի ենթարկվի իր պատվերներին, դժոխք կընկնի: Խմելը, նույնիսկ չափավոր, մեղք է: Սխելը... ասենք, նա ինքն էլ ծխում էր: Անարատությունը մինչև ամուսնանալը, իսկ հետո ամուսնության սրբությունը պահպանելը խիստ պարտադիր է ամեն մի քրիստոնյայի համար: Փրկություն չկա, ասում էր նա, այն աղջկանը, ով չի կարող պահպանել իր անարատությունը և այն ծնողներին, որոնք թույլ կտան, որ իրենց աղջիկը մեղք գործի: Նրանք դժոխք կընկնեն: Անշեղորեն ընթացք առաքինության ուղիով, որպեսզի խուսափեք հավիտենական պատժից, որովհետև արդարադատ աստծո ցասումն անպայման կհասնի մեղապարտին:

Գերհարդը, նրա կինն ու Ջեննին առանց առարկության ընդունում էին իրենց եկեղեցու ուսմունքը միստր Վունդտի մեկնաբանությամբ: Բայց Ջեննին ըստ էության այդ ամենին համաձայնում էր միայն ձևականորեն: Կրոնը դեռ նրա վրա վճռական ազդեցություն չուներ: Հաճելի է իմանալ, որ գոյություն ունի դրախտ, վախեցնում է այն միտքը, թե գոյություն ունի դժոխք: Տղաներն ու աղջիկները պետք է լավ պահեն իրենց և հնազանդ լինեն ծնողներին: Մնացած ամեն ինչում Ջեննիի կրոնական հասկացողությունները բավական աղոտ էին:

Գերհարդ-հայրը համոզված էր, որ իր եկեղեցու ամբիոնից արտասանված ամեն մի խոսք անվիճելի ճշմարտություն է: Անդրշիրիմյան կյանքը նրան միանգամայն իրական բան էր թվում:

Իսկ տարիներն անցնում էին, կյանքն ավելի ու ավելի անհասկանալի և անբացատրելի էր դառնում, և Գերհարդը մոլեգնորեն կառչում էր կրոնական դոգմաներից, որոնք պատասխան էին տալիս բոլոր հարցերին: Օ՜, եթե նա այնքան ազնիվ ու կայուն լիներ, որ աստված ոչ մի հիմք չունե-

Նա իրեն մերժելու: Նա դողում էր ոչ միայն իր, այլև կնոջ ու երեխաների համար: Չէ՞ որ կգա օրը, երբ ինքն ստիպված կլինի պատասխան տալ նրանց համար: Արդյոք իրենց բուլորին կործանման չի՞ հասցնի իր թուլությունը և այն, որ չի կարողացել նրանց ներշնչել հավիտենական կյանքի օրենքները: Իր երևակայության մեջ նա պատկերացնում էր դժոխքի տանջանքները և ինքն իրեն հարց էր տալիս, թե վերջին ժամին ինչ է սպասում իրեն և իր մերձավորներին:

Բնական է, որ այսքան խոր կրոնականությունը նրան անողոք էր դարձրել երեխաների նկատմամբ: Երիտասարդների զվարճություններին ու թուլություններին նա խեթ էր նայում: Իր հայրական կամքով լինե՞ր՝ Ջեննին երբեք չէր իմանա, թե ինչ բան է սերը: Եթե նույնիսկ նա քաղաքում որևէ տեղ ծանոթանար երիտասարդ տղաների հետ և նրանք սկսեին սիրահետել նրան, հայրը իրենց շեմքից ներս չէր թողնի այդ երիտասարդներին: Նա մոռացել էր, որ ինքն էլ մի ժամանակ երիտասարդ է եղել, և այժմ հոգում էր միայն իր դստեր հոգու փրկության համար: Եվ ահա սենատորը աղչկա կյանքում բուլորովին նոր երևույթ էր:

Երբ Բրենդերն առաջին անգամ սկսեց մասնակցություն ունենալ ընտանիքի գործերին, Գերհարդ-հոր բուլոր պատկերացումները, թե ինչն է լավ և ինչն է վատ՝ անզոր գտնվեցին: Նա չգիտեր, թե ինչ շափանիշով մոտենա այդպիսի մարդուն: Բրենդերը մի սովորական կավալեր չէր, որը փորձում է սիրահետել նրա սիրունիկ աղջկան: Գերհարդների կյանքին սենատորի միջամտությունն այնքան յուրատեսակ էր և միաժամանակ այնքան բարետես, որ նա սկսեց այդ կյանքում կարևոր դեր խաղալ, նախքան որևէ մեկը ուշքի կգար: Նույնիսկ Գերհարդն ինքը մոլորության մեջ էր ընկել: Նա այդ աղբյուրից ոչ մի բան չէր սպասում, բացի հարգանքից և օգուտից իր ու իր ընտանիքի համար, ուստի և ամենայն հանգստությամբ ընդունում էր սենատորի հոգսատարությունն ու ծառայությունները: Ի դեպ, կինը նրան ոչինչ չէր ասել այն բաղմամբով ընծաների մասին, որ Բրենդերից ստացել էին այն հիանալի ծննդյան տոնից և՛ առաջ, և՛ հետո:

Բայց մի առաւելոտ, երբ Գերհարդը գիշերային աշխատանքից հետո տուն էր վերադառնում, նրան մոտեցաւ իր հարկան Օտտո Ուիվերը:

— Գերհարդ,— ասաց նա,— ես ուզում եմ խոսել քեզ հետ: Ես քո բարեկամն եմ և ուզում եմ պատմել քեզ, ինչ լսել եմ: Գիտե՞ս ինչ, մեր հարկանները շատ բաներ են խոսում այն մարդու մասին, որը գնում-գալիս է քո աղջկա մոտ:

— Իմ աղջկա՞,— կրկնեց Գերհարդը անասելի շշմած ու նեղացած այդ անսպասելի հարձակումից:— Ո՞ւմ մասին է խոսքդ: Ես չգիտեմ ինչ մարդ է գնում-գալիս իմ աղջկա մոտ:

— Զգիտե՞ս,— հարցրեց Ուիվերը, զրուցակցից ոչ պակաս զարմացած:— Արդեն հասակն առած մարդ է, մաշկերը կիսով չափ ճերմակած: Երբեմն ձեռնափայտով է գալիս: Մի՞թե դու նրան չես ճանաչում:

Գերհարդը մտահոգ տեսքով հիշողությունն էր փորփրւրում:

— Ասում են նա առաջ սենատոր է եղել,— անվստահ շարունակեց Ուիվերը:— Հաստատ չգիտեմ:

— Ա՛յ, սենատոր Բրենդերը,— որոշ չափով թեթևացած ասաց Գերհարդը:— Այո՛: Նա երբեմն գալիս է մեզ մոտ: Ծիշտ է: Լավ, հետո ի՞նչ դրանից:

— Դե ոչինչ,— պատասխանեց հարկանը,— միայն թե, ա՛յ, մարդիկ բամբասում են: Նա արդեն, գիտես էլի, ջահել մարդ չէ: Աղջիկդ մեկ-մեկ նրա հետ զբոսանքի է գնացել: Իսկ մարդիկ այդ տեսել են, և հիմա խոսակցություններ են քկսվել: Դե ես էլ մտածեցի, թե գուցե հարկավոր է, որ դու իմանաս այս:

Այս սոսկալի խոսքերը Գերհարդին մինչև հոգու խորքը ցնցեցին: Երևի մարդիկ իզուր չեն այսպիսի բաներ ասում: Զեննին և իր մայրը լուրջ մեղք են գործել: Բայց և այնպես նա առանց տատանվելու աղջկան պաշտպան կանգնեց:

— Դա մեր ընտանիքի բարեկամն է,— շփոթված ասաց նա:— Մարդիկ իզուր են խոսում այն մասին, ինչ իրենք չգիտեն: Իմ աղջիկը ոչ մի վատ բան չի արել:

— Դե հասկանալի է: Այստեղ մի վատ բան չկա,—

ասաց Ուիլվերը:— Հաճախ հարևանները զուր շատախոսում են: Բայց ես ու դու հին բարեկամներ ենք, և ես մտածեցի, թե զուցե պետք է, որ դու իմանաս...

Էլի մի ընդհանուր միտք լուռ կանգնած, բերանը կիսաբաց: Մի տարօրինակ անօգնականություն էր համակել նրան: Ի՞նչ սարսափելի է, երբ մարդիկ քեզ թշնամի են դառնում: Որքա՞ն կարևոր է, որ նրանց կարծիքն ու համակրանքը քո կողմը լինի: Նա, Գերհարդը, այնպե՞ս աշխատել է ապրել սահմանված բոլոր կանոնները պահպանելով: Ինչո՞ւ մարդիկ չեն գոհանում դրանով և իրեն հանդիստ չեն թողնում:

— Շնորհակալ եմ, որ ասացիր ինձ,— մրթմրթաց նա տան կողմն ուղղվելով:— Կատարեմ դրա մասին: Մնաս բարով:

Նա օգտվեց առաջին իսկ հարմար առիթից, որպեսզի կնոջը հարցուփորձ անի:

— Սենատոր Բրենդեն ինչի՞ համար է գալիս Ջեննիի մոտ,— հարցրեց նա գերմաներեն:— Հարևաններն արդեն սկսել են բամբասել:

— Այստեղ մի վատ բան չկա,— պատասխանեց միսիս Գերհարդը նույնպես գերմաներեն: Հարցը ակներևաբար ներքան անակնկալի էր բերել:— Նա ընդամենը մի երկու-երեք անգամ է եկել:

— Բայց դու ինձ չես ասել դրա մասին,— առարկեց ամուսինը, վրդովվելով, որ կինը հանդուրժել է աղջկա այդ արարքը և թաքցրել է այն:

— Ոչ, չեմ ասել,— պատասխանեց միսիս Գերհարդը բոլորովին շփոթված:— Նա եկել է միայն մի երկու անգամ:

— Միա՞յն, — գոչեց Գերհարդը՝ ենթարկվելով ձայնը բարձրացնելու զուտ գերմանական սովորությունը:— Միա՞յն: Բոլոր հարևաններն արդեն փոստում են դրա մասին: Ասա, խնդրեմ, ինչի՞ նման է սա:

— Նա եկել է ընդամենը մի երկու անգամ,— անօգնական կրկնեց միսիս Գերհարդը:

— Հենց նոր փողոցում ինձ մոտեցավ Ուիլվերը,— շարունակեց Գերհարդը,— և ասաց, որ բոլոր հարևանները շա-

տախտոսում են այն մարդու մասին, որի հետ զբոսնում է իմ աղջիկը: Իսկ ես ոչինչ չգիտեմ: Կանգնել եմ ապուշի պես և չգիտեմ ինչ ասեմ: Ինչի՞ նման է սա: Ի՞նչ կմտածի նա իմ մասին:

— Այստեղ մի այնպիսի բան չկա,— ասաց կինը:— Ջեննին մի երկու անգամ նրա հետ զբոսանքի է գնացել: Նա ինքն է այստեղ եկել, մեր տուն: Այստեղ ի՞նչ կա որ, ինչ խոսելու բան է: Մի՞թե աղջիկը մի քիչ զվարճանալու իրավունք չունի:

— Բայց նա արդեն ջահել մարդ չէ,— առարկեց Գերհարդը, կրկնելով Ուիլբերի խոսքը:— Ականավոր մարդ է, քաջձր դիրքով: Ինչի՞ համար է գալիս Ջեննինի նման մի աղջկա մոտ:

— Զգիտեմ,— պաշտպանվում էր միսիս Գերհարդը:— Պալիս է մեր տուն: Ես նրա մասին ոչ մի վատ բան չգիտեմ: Ես կարո՞ղ եմ նրան ասել, որ չգա:

Գերհարդն այստեղ լռեց: Սենատորին նա ճանաչում էր լավ կողմից: Իսկապես, ի՞նչ մի սարսափելի բան կա այստեղ:

— Հարևանները միշտ էլ սիրում են բամբասել: Էլ ուրիշ խոսելու բան չունեն, Ջեննինի մասին են շատախոսում: Դու ինքդ գիտես, Ջեննին լավ աղջիկ է: Ինչի՞ են այդպիսի բաներ ասում,— և բարեսիրտ մոր աչքերն արցունքով լցվեցին:

— Այդ, իհարկե, այդպես է,— փնթփնթաց Գերհարդը,— բայց կարիք չկա, որ նա այստեղ գա և ջահել աղջկան զբոսանքի տանի: Դա բանի նման չէ, եթե նույնիսկ նրա մտքում ոչ մի վատ բան չկա:

Այդ բոլորին ներս մտավ Ջեննին: Նա լսել էր ծնողների ձայնը այն փոքրիկ սենյակից, որ իր ու ջրոջ ննջարանն էր, բայց մտքովն էլ չէր անցել, թե իր համար ինչպիսի նշանակություն ունի նրանց այդ խոսակցությունը: Երբ նա ներս մտավ, մայրը երեսը շուռ տվեց նրանից ու կռացավ սեղանի վրա, որտեղ թխվածք էր պատրաստում, աշխատելով աղջկանից թաքցնել իր կարմրած աչքերը:

— Ի՞նչ է պատահել,— հարցրեց Ջեննին՝ ծեղոնների լարված լռութունից պոքր-ինչ անհանգստացած։

— Ոչինչ,— վճռական պատասխանեց հայրը։

Մայրը նույնիսկ շուռ չեկավ, բայց նրա հենց այդ անշարժութունն էլ շատ բան էր նշանակում։ Ջեննին մոտեցավ նրան և խկույն տեսավ, որ նա լաց է լինում։

— Ի՞նչ է պատահել,— զարմացած իր հարցը կրկնեց աղջիկը՝ հորը նայելով։

Գերհարդը լուռ էր. աղքատ պարզ դեմքը մեղմացրել էր նրա երկյուղը։

— Ի՞նչ է պատահել,— մեղմիվ հարցրեց Ջեննին մորը դառնալով։

— Ա՛խ, այդ հարեանեն՜րը,— հառաչանքով ասաց միսիս Գերհարդը։— Միշտ բամբասում են չիմացած բաների մասին։

— Էլի՞ իմ մասին,— հարցրեց Ջեննին թեթև շաուսգունելով։

— Այ, տեսնո՞ւմ եք,— վրա բերեց Գերհարդը առանց որևէ մեկին դիմելու,— նա ինքն էլ գիտե, թե ինչ է եղել։ Իսկ ինչո՞ւ ինձ չեք ասել, որ նա լինում է այստեղ։ Բոլոր հարեանները խոսում են դրա մասին, իսկ ես մինչև օրս ոչինչ չգիտեի։ Ինչի՞ նման է սա, հարց եմ տալիս։

— Դե լավ, ի՛նչ կա որ,— գոչեց Ջեննին՝ մորը խղճալով։

— Ինչ կա ո՞ր— գոռաց Գերհարդը, շարունակելով խոսել գերմաներեն, թեև աղջիկը նրան պատասխանում էր անգլերեն։— Ուրեմն ոչի՞նչ, որ մարդիկ ինձ կանգնեցնում են փողոցում և պատմում դրա մասին։ Գոնե ամաչելի լուր չիցդ։ Ես միշտ լավ կարծիք եմ ունեցել այդ մարդու մասին, բայց հիմա, քանի որ դուք նրա մասին ինձ ոչինչ չեք ասել, իսկ հարեանների մեջ բամբասանքներ են սկսվել, արդեն չգիտեմ, թե ինչ մտածեմ։ Մի՞թե ես պետք է հարեաններից իմանամ, թե ինչ է կատարվում իմ տանը։

Մայր ու աղջիկ լուռ էին։ Ջեննին արդեն սկսել էր մտածել, որ իրենք իսկապես լուրջ սխալ են գործել։

— Ես ամենևին էլ այնպիսի բան չեմ արել, որ հարկավոր լիներ թաքցնել,— ասաց նա:— Պարզապես մի անգամ նա ինձ կառքով զբոսանքի է տարել, ուրիշ ոչինչ:

— Այո, բայց դու ինձ դրա մասին ոչինչ չես ասել,— պատասխանեց հայրը:

— Ես գիտեմ, որ դու չես սիրում, երբ երեկոյան տանից դուրս եմ գնում, դրա համար էլ չեմ ասել: Բայց այստեղ թաքցնելու բան չկա:

— Նա երեկոյան քեզ ոչ մի տեղ չպետք է տաներ,— պատասխանեց Գերհարդը, չղադարելով անհանգստանալ, թե ինչ կասեն մարդիկ:— Ի՞նչ է ուզում նա քեզանից: Ինչո՞ւ է այստեղ գալիս: Նա շատ ծեր է: Քեզ պես ջահել աղջիկը նրա հետ ոչ մի գործ չպետք է ունենա:

— Նա ոչինչ էլ չի ուզում, միայն ինձ օգնել է ցանկանում,— մրմնջաց Ջեննին:— Նա ուզում է ամուսնանալ ինձ հետ:

— Ամուսնանա՞լ: Փա՛հ: Հապա ինչո՞ւ ինձ չի ասում այդ,— գոչեց Գերհարդը:— Ես ինքս կլուծեմ այդ հարցը: Ես չեմ ուզում, որ նա քարշ գա իմ աղջկա հետևից, որպեսզի բոլոր հարևանները բամբասեն: Եվ բացի այդ, նա շատ ծեր է: Ես նրան այդպես էլ կասեմ: Նու չպետք է խաղա աղջկա անարատ անվան հետ: Եվ թող այլևս չերևա՝ այստեղ:

Գերհարդի սպառնալիքը Ջեննիին ու մորը սարսափ ազդեց: Մի՞թե նա Բրենդերին կառաջարկի այլևս չերևալ իրենց մոտ: Ո՞ւր կհասցնի այդ: Ի՞նչ դրության մեջ կընկնեն իրենք Բրենդերի առաջ:

Իսկ Բրենդերը, իհարկե, նորից եկավ, երբ Գերհարդն աշխատանքի էր, և մայր ու աղջիկ դողում էին, թե հանկարծ հայրը կիմանա այդ: Մի քանի օր հետո սենատորը եկավ Ջեննիի հետևից և նրանք գնացին զբոսանքի: Ոչ մայրը, ոչ աղջիկը Գերհարդին ոչինչ չասացին: Բայց և չհաշդովեց երկար ժամանակ անտեղյակ պահել նրան:

— Ջեննին նորի՞ց զբոսանքի է գնացել այդ մարդու հետ,— մյուս օրը հարցրեց նա կնոջը:

— Երեկ նա եկել էր,— խուսափողական պատասխան տվեց կինը:

— Իսկ Ջեննին նրան ասա՞ց, որ այլևս չգա:

— Չգիտեմ, չեմ կարծում:

— Լավ, ես ինքս կաշխատեմ վերջ դնել դրան,— ասաց Գերհարդը:— Ինքս կխոսեմ նրա հետ: Թող միայն մի անգամ էլ գա:

Եվ նա երեք անգամ երեկոները թույլտվություն խնդրեց ու, աշխատանքը թողնելով, եկավ հսկելու տանը, որ տեսնի հյուր ընդունո՞ւմ են թե ոչ: Չորրորդ երեկոյան Բրենդերը եկավ և դուրս կանչելով խիստ հուզված Ջեննին՝ տարավ զբոսանքի: Աղջիկը վախենում էր հորից, վախենում էր, թե որևէ տգեղ տեսարան կատեղծվի, բայց չգիտեր ինչ անի:

Գերհարդն այդ պահին մոտենում էր տանը և տեսավ, թե ինչպես աղջիկը դուրս եկավ: Այդ էլ բավական էր:

— Որտե՞ղ է Ջեննին,— հարցրեց նա կնոջը:

— Ինչ-որ տեղ գնաց,— պատասխանեց նա:

— Ես գիտեմ, ուր է գնացել,— ասաց Գերհարդը:— Ինքս տեսա: Դե թող վերադառնան, ինքս կխոսեմ նրա հետ:

Նա հանգիստ նստեց և սկսեց գերմաներեն թերթ կարդալ՝ աչքի տակով կնոջը նայելով: Վերջապես բակի դռնակը շխկաց, ասպա բացվեց մուտքի դուռը: Այն ժամանակ նա ոտքի ելավ:

— Որտե՞ղ էիր,— գոռաց նա գերմաներեն:

Բրենդերը, որն ամենևին այդպիսի տեսարան չէր սպասում, իրեն և՛ վիրավորված, և՛ անհարմար վիճակում զգաց: Ջեննին խիստ շփոթվեց: Խոհանոցում տանջալից անհանգիստ վիճակում սպասում էր նրա մայրը:

— Գնացել էի զբոսնելու,— շփոթված պատասխանեց աղջիկը:

— Իսկ ես քեզ չե՞մ ասել, որ այլևս երեկոները տնից դուրս չգնաս,— ասաց Գերհարդը, ամենաշնչին ուշադրություն անգամ չդարձնելով Բրենդերի վրա:

Ջեննին ամբողջովին կարմրատակեց և ուժ չունեցաւ ոչ մի խոսք ասելու:

— Ի՞նչ է պատահել,— ազդու տոնով հարցրեց Բրենդերը:— Ինչո՞ւ եք դուք այդպես խոսում սրա հետ:

— Երբ մուժն ընկնում է, նա տանից չպետք է դուրս գնա,— կոպիտ պատասխանեց Գերհարդը:— Արդեն քանի՞ անգամ ես այս ասել եմ նրան: Եվ դուք էլ այլևս այստեղ գալու բան չունեք:

— Իսկ ինչո՞ւ,— կարճ լռությունից հետո հարցրեց սենատորը, խնամքով ընտրելով բառերը:— Ա՛յ տարօրինակ բան: Ի՞նչ մի վատ բան է արել ձեր դուստրը:

— Ինչ է արե՞լ,— գոռաց Գերհարդը. նրա վրդովմունքն աճում էր ըոպեա առ ըոպեա, և նա ավելի ու ավելի անհասկանալի էր արտասանում անգլերեն բառերը:— Կարիք չկա, որ նա փողոցներում թրև գա գիշերվա կեսին, երբ պետք է տանը նստած լինի: Ես չեմ ուզում, որ իմ աղջիկը երեկոյան տանից դուրս գնա մի մարդու հետ, որը նրան հայր կսագլիս Ի՞նչ եք ուզում դուք նրանից: Նա դեռ երեխա է:

— Ինչ եմ ուզո՞ւմ,— ասաց սենատորը ջանալով արժանապատվությամբ դուրս գալ ստեղծված դրությունից:— Հասկանալի է, ուզում եմ զրուցել նրա հետ: Նա այնքան մեծ է, որ ինձ համար հետաքրքիր է նրա հետ լինել: Ես ուզում եմ ամուսնանալ նրա հետ, եթե ինքը համաձայնի:

— Իսկ ես ուզում եմ, որ դուք հեռանաք այստեղից և այլևս չգաք,— պատասխանեց Գերհարդը, տրամաբանորեն դատելու ամեն ընդունակություն կորցնելով և ամենասովորական հայրական բռնակալության մեջ ընկնելով:— Ես այլևս չեմ ցանկանում ձեզ տեսնել իմ տանը: Կարծես ուրիշ թշվառություններ քիչ ունեմ ես, պակասն այդ է, որ աղջիկս էլ խլեն ու կործանեն նրա անբասիր անունը:

— Նեղություն քաշեք բացատրել՝ Ի՞նչ եք ուզում ասել դրանով,— ասաց սենատորն ամբողջ հառակով ուղղվելով:— Ես իմ արածից ամաչելու բան չունեմ: Իմ մեղքով ձեր աղջրկան ոչ մի վատ բան չի պատահել: Եվ ես կուզենալի հասկանալ՝ ինչ բանում եք դուք մեղադրում ինձ:

— Ես ուզում եմ ասել,— Գերհարդը հուզմունքից մի քանի անգամ կրկնեց միևնույն խոսքը,— ես... ես ուզում եմ

ասել, որ բոլոր հարևանները խոսում են, թե ինչպես եք դուք այստեղ գալիս, ինչպես եք կառքով պտտեցնում իմ աղջկան և երեկոներն զբոսնում նրա հետ, և այդ ամենը՝ երբ ես տանը չեմ լինում, ահա թե ինչ եմ ուզում ասել։ Ես ուզում եմ ասել, որ եթե դուք ազնիվ մտադրությու՜ն ունենայիք, չէիք կապվի այնպիսի մի աղջկա հետ, որը ձեզ դուստր կսպի։ Մարդիկ բաց են արել իմ աչքերը։ Հեռացեք այստեղից և իմ աղջկան հանգիստ թողեք։

— Մարդի՛կ,— կրկնեց սենատորը,— Ես ոչ մի գործ չունեմ այդ մարդկանց հետ։ Ես սիրում եմ ձեր աղջկան և գալիս եմ այստեղ, որովհետև սիրում եմ նրան։ Ես մտադիր եմ ամուսնանալ նրա հետ, իսկ եթե ձեր հարևանները ցանկանում են շատախոսել, թող շատախոսեն։ Այդ դեռ չի նշանակում, թե դուք կարող եք ինձ վիրավորել, նույնիսկ չիմանալով իմ մտադրություներ։

Այս անասելի վեճից վախեցած՝ Ջեննին հտ-ետ քաշվեց դեպի սեղանատուն տանող դուռը։ Մայրը մոտեցավ նրան։

— Հայրդ վերադարձավ, երբ դուք տանը չէիք,— ասաց նա աղջկան, հուզմունքից շնչասպառ լինելով։— Հիմա ի՞նչ պիտի անենք։

Եվ, ըստ բոլոր կանանց սովորության, նրանք գրկախառնվեցին ու սկսեցին կամացուկ լալ։ Իսկ այն երկուսը շարունակում էին վիճել։

— Ա՛խ, ա՛յ թե ինչ,— գոչեց Գերհարդը։— Դուք ամուսնու՜նանա՛լ եք ուզում։

— Այո,— պատասխանեց սենատորը,— ամուսնանալ։ Ձեր աղջիկը տասնութ տարեկան է, նա ինքը կարող է որոշել իր անելիքը։ Դուք վիրավորեցիք ինձ և ծաղրեցիք ձեր դստեր զգացմունքները։ Դե ուրեմն նկատի ունեցե՛ք, որ սրտնով գործը չի վերջանա։ Եթե դուք կարող եք էլի մի որևէ բանում մեղադրել ինձ, բացի նրանից, որ շատախոսում եմ ձեր հարևանները, նեղությու՜ն քաշեցե՛ք ասել։

Սենատորը Գերհարդի առաջ կանգնել էր որպես արդարության ու անբասկրության վեհատես մարմնացում։ Նա ձայնը չէր բարձրացնում, կտրուկ շարժումներ չէր անում,

բայց նրա ամուր սեղմված շրթունքների արտահայտութեան մեջ զգացվում էր վճռականութիւն և աննկուն կամք:

— Այլևս ձեզ հետ խոսել չե՛մ ուզում,— առարկեց Գերհարդը մի քիչ շփոթված, բայց առանց վախենալու:— Իմ աղջիկը, իմ աղջիկն է: Եվ իմ գործն է որոշել՝ պիտի զբոսնի՞ ձեզ հետ երեկոները և պիտի ամուսնանա՞ ձեզ հետ, թե ոչ: Շանաչում եմ ձեզ՝ քաղաքագետներիդ: Երբ մենք ծանոթացանք, ես ձեզ կարգին մարդ էի համարում, իսկ հիմա տեսնում եմ, թե ինչպես եք վարվում իմ աղջկա հետ, և այլևս ձեզ ճանաչել չեմ ուզում: Գնացե՛ք այստեղից, ուրիշ ոչինչ: Այլևս ոչինչ չեմ ուզում ձեզանից:

— Շատ եմ ցավում, միսիս Գերհարդ, որ ես ստիպված եղա այսպիսի վեճի մեջ մտնել ձեր տանը,— ասաց Բրենդերը, դիտմամբ երեսը շուռ տալով զայրացած հորից:— Ես չգիտեի, որ ձեր ամուսինը դեմ է իմ այցելութիւններին: Համենայն դեպս, դա ոչինչ չի փոխում: Զվշտանաք, գործն այնքան վատ չէ, որքան թվում է:

Գերհարդը զարմացել էր նրա սառնարշիւնութիւնից:

— Ես գնում եմ,— շարունակեց Բրենդերը՝ հորը դառնալով,— բայց չկարծեք, թե այսպես էլ կթողնեմ այս: Այսօր դուք մեծ տխուր գործեցիք: Հուսով եմ, կհասկանաք այդ: Բարի գիշեր:

Նա թեթևակի գլուխ տվեց և դուրս գնաց:

Գերհարդը դուռը շրխկոցով ծածկեց նրա ետևից:

— Հիմա, հուսով եմ, մենք նրանից ազատվեցինք,— ասաց նա:— Իսկ քեզ ցույց կտամ, թե ինչ է նշանակում փողոցներում թրև գալ երեկոները, որպեսզի ամբողջ աշխարհը բամբասի քեզ:

Այս հարցի շուրջն այլևս ոչ մի խոսք չասվեց, բայց հետագա օրերին տանը ճնշող լռութիւն էր տիրում, և այդտեղ բնակվողների դեմքից ու տրամադրութիւնից դժվար չէր հասկանալ, թե ինչ ապրումներ ունեն նրանք: Գերհարդը մոռալադեմ խորհում էր, որ իր աշխատանքը պարտական է սենատորին և որոշեց հրաժարվել իր տեղից: Նա հայտարարեց, որ իր տանը այլևս սենատորի համար ոչ մի լվացք չպի-

տի արվի և եթե հավատացած չլինեիր, որ միսիս Գերհարդը հյուրանոցում աշխատանքը գտել է ինքնուրույնաբար, այդ էլ կարգելիր: Համենայն դեպս այդ աշխատանքը ոչ մի լավ բանի չհասցրեց: Եթե կինը հյուրանոց չգնար, այդ բամբասանքներն էլ չէին լինի:

Իսկ սենատորը շատ էր սրտնեղել այդ ցավալի դեպքից: Քաղքենիական բամբասանքները միշտ էլ անհաճո բան են, իսկ նրա դիրքն ունեցող մարդուն այդպիսի բամբասանքների հերոս լինելն առավել ևս անվայել է: Բրենդերը չգիտեր, թե ինչպես վարվի, և մինչ նա ջանում էր որևէ որոշում գտնել, մի քանի օր անցավ: Հետո նրան կանչեցին Վաշինգտոն, և նա գնաց, այդպես էլ առանց Զեննիի հետ տեսնվելու:

Մինչ այդ Գերհարդները առաջվա պես յուր էին գնում ինչպես կարող էին: Հասկանալի է, նրանք խիստ կարիքի մեջ էին, բայց Գերհարդը պատրաստ էր արիաբար դիմանալ կարիքին, միայն թե իր պատիվը պահպաներ: Սակայն նպարավաճառին պետք է վճարել առաջվանից ոչ պակաս: Երևիսանների հագուստն անողոքաբար մաշվում էր: Ստիպված էին ամենախիստ խնայողությամբ անել և դադարեցնել հին պարտքերի վճարումը, որոնցից Գերհարդը փորձում էր ազատվել:

Հետո հասավ այն օրը, երբ պետք էր վճարել գրավագումարի տարեկան տոկոսները, իսկ հետո երկու նպարավաճառ փողոցում Գերհարդին հանդիպելով հարցրին, թե երբ է վճարելու նա իր պարտքը: Նա առանց տատանվելու նրանց բացատրեց իր քսակի վիճակը և համակրելի անկեղծությամբ ասաց, որ բոլոր ուժերով կաշխատի և ամեն հնարավոր բան կանի, որ վճարի: Բայց և այնպես բախտի հարվածների տակ նա հոգեպես ընկճվեց: Աշխատանքի ժամերին նա աղոթում էր, որ երկինքը ողորմա, իսկ ցերեկը, երբ պէտք էր ընել ու հանգստանալ, շրջում էր քաղաքում, որ մի ավելի ձեռնառու ծառայություն գտնի և միաժամանակ ձեռնամուխ էր լինում տմեն տեսակ պատահական աշխատանքի: Մասնավորապես նա վարձվում էր գաղտնիները հնձելու:

Միսիս Գերհարդն աղաշում էր շտանջել իրեն ուժից վեր

աշխատանքով, բայց նա պատասխանում էր, թե ուրիշ կերպ չի լինի:

— Ես հանգստանալու ժամանակ չունեմ, երբ մարդիկ փողոցում կանգնեցնում են ինձ և խնդրում պարտքերս վճարել:

Ընտանիքի դրությունը հուսահատական էր:

Ի լրումն այս ամենի՝ Սեբաստյանը բանտ ընկավ: Դրա պատճառը ածուխ գողանալու հին խորամանկությունն էր, որի ժամանակ նա վերջ ի վերջո բռնվեց: Մի երեկո նա բարձրացավ վագոն, որպեսզի Ջեննիի ու երեխաների համար մի քիչ ածուխ ցած թափի, և երկաթուղային ոստիկանության գործակալը նրան բռնեց: Վերջին երկու տարում ճանապարհին ածուխի գողությունը չէր դադարում, բայց քանի դեռ քիչ էին գողանում, վարչությունը դրա վրա մատների արանքով էր նայում: Բայց երբ գնորդները գանգատվեցին, թե Պենսիլվանիայի ածխային ավազանից Քլիվլենդ, Ցինցիննատի, Ջեկազո և այլ քաղաքներ ժամանող գնացքները ճանապարհին հազարավոր ֆունտ ածուխ են կորցնում, գործը հանձնվեց լրտեսների ձեռքը: Միայն Գերհարդների երեխաները չէին, որ ջանում էին ածուխ ձեռք բերել երկաթուղագծում: Կոլումբուսի շատ բնակիչներ էլ սխստամատիկաբար նույն գործով էին զբաղվում, բայց այնպես պատահեց, որ հենց Սեբաստյանը բռնվեց և պետք է պատիժ կրեր ի խրատ ամբողջ քաղաքի:

— Հապա մի ցած իջիր, — ասաց լրտեսը հանկարծակի երևալով մթության մեջ:

Ջեննին և երեխաները դուլլերն ու զամբյուղները թողած՝ ամբողջ ուժով փախան: Սեբաստյանի առաջին միտքն էլ նույնն էր՝ ցած ցատկել վագոնից ու փախչել, բայց լրտեսը բռնեց նրա վերարկուի փեշը:

— Կանգ առ, — գոչեց նա: — Ես հենց քեզ էի որոնում:

— Բա՛ց թող, — կատաղաբար պատասխանեց Սեբաստյանը, որն ամենևին էլ վախկոտներից չէր: Նա տոգորված էր խիզախությամբ ու վճռականությամբ և լավ էր հասկանում իր դրության ամբողջ վտանգավորությունը:

— Բա՛ց թող, ասում եմ քեզ,— կրկնեց նա և այնպիսի թափով ձիգ տվեց, որ քիչ մնաց լրտեսին գետին տուպալիք:

— Դե՛-դե՛, ցա՛ծ արի,— ասաց լրտեսը չարությամբ ձիգ տալով Սեբաստյանի փեշը, որպեսզի ապացուցի իր իշխանությունը:

Սեբաստյանը ցած ցատկեց և հակառակորդին այնպես հարվածեց, որ նա տեղում ճոճվեց: Սկսվեց մի կատաղի պայքար, բայց մոտիկով անցնող մի բանվոր լրտեսին օգնության հասավ: Նրանք երկուսով Բասսին քարշ տվին կայարան և հանձնեցին երկաթուղային ոստիկանության ձեռքը: Նրա վերարկուն պատառոտվել էր, դեմքն ու ձեռքերը շանգուվել, աչքերը հարվածից ուռել: Այս վիճակում էլ Սեբաստյանը փակված մնաց մինչև առավոտ:

Երեխաները տուն վազեցին՝ դեռ չիմանալով, թե ինչ պատահեց իրենց ավագ եղբորը և ոչ մի խելքը զխին բան չկարողացան պատմել, բայց երբ խփեց ժամը ինը, ապա տասը, տասնմեկը, իսկ Սեբաստյանը դեռ չէր վերադարձել, միսիս Գերհարդն անհանգստությունից խելքը թռցնում էր: Քիչ չէր պատահել, որ որդին տուն էր եկել տասներկուսին, նույնիսկ գիշերվա մեկին, բայց մայրն զգում էր, որ այս երեկո նրան մի սոսկալի բան է պատահել: Երբ ժամացույցը զարկեց տասներկուսն անց կես, իսկ Սեբաստյանը դեռ չէր չկար, նա սկսեց լաց լինել:

— Հարկավոր է գնալ հայրիկին տեղեկացնել,— ասաց նա:— Սեբաստյանը, երևի, բանտ է ընկել:

Ջեննին ցանկություն հայտնեց գնալ: Զորչին, որն արդեն խոր քուն մտել, արթնացրին, որպեսզի ուղեկցի նրան:

— Ի՞նչ կա,— զարմացած գոչեց Գերհարդը՝ երեխաներին տեսնելուն պես:

— Բասսը մինչև հիմա տուն չի եկել,— ասաց Ջեննին, ապա պատմեց, թե այդ օրը ինչ անհաջողություն ունեցան, երբ գնացել էին ածուխ:

Գերհարդն իսկույն աշխատանքը թողեց, երեխաների

հետ դուրս եկավ և ուղղվեց դեպի բանտ: Նա գլխի էր ընկնում, թե ինչ է կատարվել, և սիրտը ճմլվում էր:

— Հենց այս էր պակաս,— անհանգիստ կրկնում էր նա, ձեռքով սրբելով ճակատի քրտինքը:

Քաղաքամասում հերթապահ սերժանտը համառոտակի հայտնեց նրան, որ Բասսը ձերբակալված է:

— Սերաստյան Գերհարդ,— հարցրեց նա ցուցակները նայելով:— Այո, կա այդպիսին: Աժուխ և գողացել և ոստիկանին դիմադրություն է ցույց տվել: Ձեր որդի՞ն է:

— Ach Gott! — ասաց Գերհարդը:— Ա՛խ, աստված,— կրկնեց նա հուսահատաբար ձեռքերը տրորելով:

— Ուզո՞ւմ եք իրեն տեսնել,— հարցրեց սերժանտը:

— Այո, այո,— պատասխանեց հայրը:

— Առաջնորդիր սրան, Ֆրեդ,— դարձավ սերժանտը ծերունի պահակայինին:— Թող տղային տեսնի:

Երբ Գերհարդը հարևան սենյակում կանգնած տեսավ ներս մտնող Սերաստյանին, որը ծնծված էր ու շորերը պատռոտված, ուժերը դավաճանեցին նրան և սկսեց լաց լինել: Նա ոչ մի խոսք ասել չկարողացավ:

— Մի՛ լար, հայրիկ,— քաջաբար ասաց Սերաստյանը:— Ես ոչինչ չէի կարող անել: Դե լավ, մեծ ցավ չէ: Առավոտյան ինձ բաց կթողնեն:

Վշտահար Գերհարդը դողում էր ամբողջ մարմնով:

— Մի՛ լար,— շարունակեց Սերաստյանը, ինքն էլ ջանալով զսպել իր արցունքները:— Ինձ ոչինչ չի եղել: Լալուց ի՞նչ օգուտ կա:

— Գիտեմ, ես գիտեմ,— վշտահար ասաց հայրը,— բայց ինձ զսպել չեմ կարողանում: Ամբողջն իմ մեղքն է: Եթե ես եմ քեզ թույլ տվել այդ գործով զբաղվել:

— Ձե՛, չե՛,— առարկեց Սերաստյանը,— դու այստեղ մեղք չունես: Իսկ մայրիկը գիտե՞:

— Գիտե: Զեննին ու Զորչը հենց նոր եկան ինձ մոտ ու ասացին: Ես հենց նոր իմացաւ:

Եվ նա նորից լաց եղավ:

— Դե լավ, պետք չէ այդպես հուզվել,— ասաց Սե-

բաւստյանը: Այդ բոսպէին նրա հոգում արթնացել էր այն սմբողջ լավը, որ կար նրա մեջ:— Ամեն ինչ լավ կլինի: Վերադարձիր քո աշխատանքին և դարդ մի անի: Ամեն ինչ լավ կլինի:

— Այդ ինչո՞ւ աչքդ ուռած է,— հարցրեց հայրը, արցունքից կարմրած աչքերով նայելով նրան:

— Այս ոչինչ, ես մի փոքրիկ ընդհարում ունեցա մի տղայի հետ, որը բռնում էր ինձ,— քաջաբար ասաց տղան, ջանալով ժպտալ:— Կարծում էի կկարողանամ ծլկել:

— Իզուր ես արել այդ, Սեբաստյան,— ասաց Գերհարդը:— Դա կարող է վնասել քեզ: Ե՞րբ են քննելու քո գործը:

— Ասացին՝ վաղն առավոտյան,— պատասխանեց Բասսը:— Ժամը իննին:

Գերհարդն էլի մի քիչ մնաց որդու հետ: Նրանք խոսում էին, թե չի՞ կարելի, որ հարազատները երաշխավորությամբ վերցնեն Բասսին, խոսեցին տուգանքի, սպառնացող բանտարկության մասին, բայց այդպես էլ ոչ մի եզրակացության գալ չկարողացան: Վերջապես նա հորը համոզեց գնալ, բայց անջատումը հուսահատության նոր պոռթկում առաջացրեց: Գերհարդին սենյակից դուրս տարան բոլորովին վշտաբեկ սըրտով:

«Բանը վատ է,— հոր մասին մտածելով, ինքն իրեն ասաց Բասսը, երբ նրան նորից խցիկն էին տանում:— Իսկ մայրի՞կն ինչ վիճակում կլինի...»:

Մոր մասին մտածելով, նա խորապես հուզվեց:

— Է՛հ, ափսոս, որ ես առաջին իսկ հարվածով չտապալեցի այն տիպին,— ասաց նա:— Եվ ի՞նչ հիմարն եմ ես, որ չփախա:

Գ Լ ՈՒՍ VII

Գերհարդը հուսահատ վիճակում էր: Նա չէր ճանաչում մեկին, որին կարողանա դիմել գիշերվա ժամը երկուսի և առավոտյան իննի միջև: Նա գնաց տուն՝ կնոջ հետ խորհրդակցելու, ապա վերադարձավ իր պահակակետը: Ի՞նչ անել:

Նա հիշեց միայն մեկ մարդու, որը կարող էր և գուցե համա-
ձայնե՞ր որևէ բանով օգնել: Դա ապակու գործարանատեր
Հեմմոնդն էր: Բայց նա էլ այդ ժամանակ քաղաքում չէր:
Ասենք՝ Գերհարդն այդ չգիտեր էլ:

Ժամը իննին մոտ նա գնաց դատարան. որոշված էր, որ
ընտանիքի մյուս անդամները չպետք է ներկա լինեն: Միսիս
Գերհարդն անհապաղ ամեն ինչ կիմանա, ինքն իսկույն կվե-
րադառնա և ամեն ինչ կպատմի:

Դատարանում Սեբաստյանն ստիպված եղավ երկար
սպասել, որովհետև նրանից առաջ էլի մի քանի հոգի նստած
էին մեղադրյալի աթոռին: Վերջապես նրան կանչեցին և հրե-
ցին դեպի արդելապատը:

— Աժուխ է գողացել, ձերդ ազնվություն, և ձերբակալ-
ման ժամանակ դիմադրություն է ցույց տվել,— պարզաբա-
նեց նրան ձերբակալող ոստիկանը:

Դատավորը ուշի-ուշով նայեց Սեբաստյանին: Տղայի
ծածված ու շանգոտված դեմքը նրա վրա անբարենպաստ
տպավորություն գործեց:

— Դե, երիտասարդ,— ասաց նա,— ի՞նչ կարող եք
ասել ձեզ արդարացնելու համար: Այդ ինչո՞ւ է ձեր աչքի
տակն այդպես կապտել:

Սեբաստյանը նայեց դատավորին, բայց ոչինչ չպատաս-
խանեց:

— Ես եմ նրան բռնել,— ասաց լրտեսը:— Ես նրան
բռնեցի մեր ընկերությանը պատկանող վագոնի վրա: Նա
փորձեց ձեռքիցս դուրս պրծնել, բայց երբ ես ավելի սամուր
բռնեցի, հարձակվեց ինձ վրա: Ահա այս մարդը վկա է,—
ավելացրեց նա մատնացույց անելով այն բանվորին, որն
իրեն օգնել էր բռնել Սեբաստյանին:

— Այդ սա՞ է հարվածել ձեզ,— հարցրեց դատավորը,
նկատելով որ լրտեսի կզական ուռած է:

— Այո, սըր,— պատասխանեց նա գոհ լինելով, որ իր
վրեժը լիովին լուծվելու է:

— Թույլ տվե՞ք ասել,— առաջ գալով միջամտեց Գեր-
հարդը,— դա իմ որդին է: Նրան ուղարկել էին ածուխի: Նա...

— Մենք դեմ չենք, թող ածուխ հավաքեն ճանապարհների վրայից,— ընդհատեց նրան լրտեսը։— Բայց սա վագոնից էր ածուխ ցած թափում իր դործակիցներին, ուրոնք մի վեց հոգի կլինեին։

— Մի՞թե դուք չեք կարող այնքան վաստակել, որ ստիպված չլինեք ածուխ հավաքել երկաթուղադժերից,— հարցրեց դատավորը, բայց նախքան հայրը կամ որդին կատասխանեին, ավելացրեց.— ինչո՞ւ էք դառնում դուք։

— Վագոնանորոգման արհեստանոցում եմ աշխատում,— ասաց Սեբաստյանը։

— Իսկ դո՞ւք,— Գերհարդին դարձավ դատավորը։

— Ես Միլլերի կահույքի գործարանում գիշերային պահակ եմ։

— Հը՞մ,— ասաց դատավորը զգալով, որ Սեբաստյանը շարունակում է իրեն պահել մոռյալ ու գրգռիչ տեսքով։— Ահա՞ թե ինչ. այս երիտասարդից ածուխի գողության մեղադրանքը կարելի էր հանել, բայց նա, ինչպես երևում է, շատ սիրով է գործի դնում իր բռնացքները։ Կոչումբուսում առանց այն էլ տուրուղմբոց խիստ շատ է լինում։ Տասը դոլլար։

— Բույլ տվեք ասել...— սկսեց Գերհարդը, բայց դատական պրիստավը մի կողմ հրեց նրան։

— Այլևս ոչինչ լսել չեմ ուզում,— ասաց դատավորը։— Այ թե կամակորն է։ Ո՞վ է հետևյալը։

Գերհարդը որդուն մոտեցավ ամթահար, բայց և գոհ էր, որ գործն ավելի վատ չվերջացավ։ Փողը մի կերպ կճարի, մտածում էր նա։ Երբ հայրը մոտեցավ, որդին կարեկցաբար նրան էր նայում։

— Ամեն ինչ կարգին է,— նրան հանգստացնել ուզեց Բասսը։— Միայն թե նա ինձ թույլ չտվեց մի խոսք ասել։

— Լավ է, որ ավելի խիստ չդատապարտեց,— մտահոգ ասաց հայրը։— Հիմա կաշխատենք փողը ճարել։

Հետո նա գնաց տուն և դատավճիռը հայտնեց տագնապահար կնոջն ու երեխաներին։ Միսիս Գերհարդը սիրթնեց, բայց և այնպես թեթևությամբ զգաց. դե ստաը դոլլարը մի

կերպ կարելի է ճարել: Զեննին լսում էր բերանը կիսաբաց և խոշոր աչքերով հորը նայելով: Այս ամբողջ պատմությունը նրա համար մի անողորմ հարված էր: Խեղճ Բասս: Նա միշտ այնքան ուրախ ու բարեսիրտ է եղել: Ուղղակի սոսկալի բան է, որ նա բանտ է ընկել:

Գերհարգն շտապեց դեպի Հեմմոնդի հոյակապ առանձնատունը, բայց գործարանատները քաղաքում չէր: Այն ժամանակ նրա միտն եկավ Զեննինս ազգանունով փաստաբանը, որի հետ մի քիչ ծանոթ էր, և զնաց նրա գրասենյակը, բայց նա էլ այնտեղ չէր: Էլի մի քանի ծանոթ նպարավաճառ ու ածխավաճառ կային, բայց ինքը նրանց փող էր պարտ: Պաստոր Վոնդտը գուցե փող կտար, բայց Գերհարգի համար շատ տանջալից բան կլիներ այդքան պատվարժան մարդուն խոստովանել, թե ինչ է պատահել: Նա փորձեց դիմել մի երկու-երեք ծանոթի, բայց սրանք էլ նրա անսպասելի ու տարօրինակ խնդիրքից դարմացած՝ քաղաքավարի ձևով մերժեցին: Ժամը չորսին նա տուն վերադարձավ հոգնած ու տառապած:

— Զգիտեմ ինչ անեմ, — ասաց նա հուսահատ տոնով: — Ուղղակի խելքս բան չի կտրում...

Զեննին մտածեց Բրենդերի մասին, բայց, թեև դրությունը հուսահատական էր, նա չհամարձակվեց զնալ նրանից օգնություն խնդրելու՝ շատ լավ հասկանում էր հոր արդելքը և այն սոսկալի վիրավորանքը, որ նա հասցրել էր սենատորին: Նրա ժամացույցն արդեն երկրորդ անգամ գրավ էր դրված, իսկ փող ճարելու ուրիշ միջոց նա չգիտեր:

Ընտանեկան խորհուրդը շարունակվեց մինչև ժամը տասն անց կես, բայց ոչ մի հնար չգտնվեց: Միսիս Գերհարդը հայացքը հատակին հառած՝ միապաղաղ շարժումներով ձեռքերն էր ճմրթում: Նրա ամուսինը մտացրիվ նստած ձեռքն էր քսում իր ճերմակախառն շեկ մազերին:

— Ամեն ինչ անօգուտ է, — վերջապես ասաց նա: — Սա ոչ մի հնար չեմ գտնում:

— Գնա քնիր, Զեննի, — հոգատարությամբ ասաց մայրը: — Մյուսներին էլ պառկեցրու քնելու: Կարիք չկա, որ այս-

տեղ նստեք: Գուցե ես մի բան կհնարեմ: Իսկ դուք գնացեք քնելու:

Ջեննին գնաց իր սենյակը, բայց նրա աչքերին քուն չէր գալիս: Սենատորի հետ իր հոր կովից հետո շատ լանցած՝ նա լքագրում կարդացել էր, որ Բրենդերը գնացել է Վաշինգտոն: Վերադարձի մասին ոչինչ չէր հաղորդվել, բայց և այնպես գուցե արդեն եկել է: Նա մտքի մեջ ընկած կանգ առավ աղքատիկ սեղանին դրված նեղլիկ հայելու առաջ: Վերոնիկան, որ իր հետ միևնույն սենյակումն էր քնում, արդեն պառկել էր: Վերջապես Ջեննիի որոշումն ամրապնդվեց. ինքը կգնա սենատոր Բրենդերի մոտ: Եթե նա քաղաքումն է, Բասսին կազատի: Ինչո՞ւ պիտի չգնա. չէ՞ որ նա սիրում է իրեն: Քանի՞ անգամ խնդրել է ամուսնանալ իր հետ: Ուրեմն էլ ինչո՞ւ չգնա ու նրա օգնությունը խնդրի:

Նա մի պահ տատանվում էր, հետո, լսելով վերոնիկայի միալար շնչառությունը, ժպետը հագավ, գլխարկը դրեց և դուռը կամացուկ բաց արեց, որ տեսնի սեղանատանը մարդ կա՞ թե ոչ:

Տանը ոչ մի ձայն չէր լսվում, միայն խոհանոցում Գերհարդը ճոճաթոռին նստած՝ ճոճվում էր անհանգիստ: Ոչ մի տեղ լույս չկար. վառվում էր միայն իր սենյակի փոքրիկ լամպը և մեկ էլ խոհանոցի դռան տակից լույսի մի դեղնավուն շերտ էր երևում: Ջեննին իր լամպի պատրույգն իջեցրեց և փչեց, ապա կամացուկ անցավ ելքի դռան մոտ, բացեց այն և դուրս եկավ գիշերային խավարի մեջ:

Երկնքում շողում էր նվազող լուսինը, և օդը հագեցած էր վերածնվող կյանքի շնչով, որովհետև նորից մոտենում էր գարունը: Ջեննին շտապ քայլում էր մթին փողոցներով— աղեղնավոր լամպերը դեռ հնարված չէին— և վախից դողում էր. ի՞նչ ցնորամիտ քայլ է արել ինքը: Ինչպե՞ս կընդունի իրեն սենատորը: Ի՞նչ կմտածի: Նա կանգ առավ և տարակուսանքի մեջ ընկավ, ապա հիշեց բանտի խցում փակված Քասսին և նորից շտապեց առաջ:

Կոլումբուս-Հաուզ հյուրանոցի կառուցվածքն այնպիսին էր, որ կինը առանց դժվարության կարող էր կանանց հա-

տուկ մուտքով գիշերվա որ ժամին ուզենար՝ բարձրանալ ցանկացած հարկը: Զի կարելի ասել, թե այդ հյուրանոցում ներքին կարգ ու կանոններ չկային, բայց, ինչպես և ուրիշ շատ հյուրանոցներում, կանոնների պահպանումն այն ժամանակներում բավական խիստ չէր: Ով ուզենար՝ կարող էր ներս մտնել դռնով, հասնել նախասրահ, և այստեղ կլերկը կնկատեր նրան: Բացի դրանից, ուրիշ ոչ ոք առանձնապես չէր հսկում, թե ովքեր են գնում-գալիս:

Երբ Ջեննին մտեցավ հյուրանոցին, շուրջը խավար էր, վառվում էր միայն մուտքի վերևի աղոտ լույսը: Սենատորի համարը հասնելու համար հարկավոր էր միայն երկրորդ հարկի միջանցքով մի քիչ առաջ գնալ: Ջեննին վերև վազեց: Նա հուզմունքից գունատվել էր, ուրիշ ոչինչ չէր մատնում նրա հոգում մոլեգնող փոթորիկը: Մանոթ դռանը մոտենալով՝ նա կանգ առավ, և՛ վախենում էր, թե սենատոր Բրենդերին տանը չի գտնի, և՛ դողում էր այն մտքից, թե նա կարող է այստեղ լինել: Դռան վերևի ապակեպատ փոքրիկ լուսամուտից լույս էր երևում, և Ջեննին, իր ամբողջ արիությանը ժողովելով, դուռը բխեց: Դռան ետևը հազ ու շարժում չսվեց:

Երբ Բրենդերը դուռը բացեց, նրա զարմանքին սահման չկար:

— Ջեննին է,— գոչեց նա:— Ա՛յ քեզ հրաշք: Իսկ ես հենց ձեր մասին էի մտածում: Ներս եկեք, ներս եկեք...

Նա ջերմագին գրկեց աղջկան:

— Ես ուզում էի այցելել ձեզ: Շարունակ մտածում էի, թե ինչպես հարթենք գործը: Եվ ահա դուք եք եկել: Բայց ի՞նչ է պատահել:

Նա մի քայլ հտ գնաց և ուշադիր նայեց Ջեննինի հուզված դեմքին: Նրա գեղեցկության մեջ սենատորն զգաց հենց նոր քաղված, դեռևս ցողաթաթավ շուշանի թարմություն:

Անսահման քնքշությունը ալիք տվեց նրա սրտում:

— Ես մի բան եմ խնդրելու ձեզանից,— վերջապես ճիգ գործ դնելով ասաց աղջիկը:— Իմ եղբայրը բանտումն է: Մենք

պետք է նրա համար տասը դոլար տուգանք մուծենք, և ես չզիտեի, էլ ուրիշ ուր կարող եմ գնալ:

— Խեղճ իմ աղջիկս,— ասաց սենատորը նրա սառած ձեռքերը տաքացնելով:— էլ ուրիշ ո՞ւր պիտի գնայիք: Չէ՞ որ ես ձեզ ասել եմ՝ միշտ ինձ դիմեցեք: Մի՞թե չզիտեք, որ ես ձեզ համար ամեն ինչ կանեմ, Ջեննի:

— Այո,— շնչասուղառ լինելով հազիվ մրմնջաց աղջիկը:

— Դե ուրեմն ոչ մի բանի մասին մի՛ անհանգստացեք: Բայց ե՞րբ պիտի, վերջապես, բախտը դադարի հարվածներ տեղալ ձեր վրա, խեղճ իմ աղջիկ: Ինչպե՞ս է ձեր եղբայրը բանտ ընկել:

— Նրան բռնել են, երբ վաղոնից ածուխ էր ցած թափում,— պատասխանեց Ջեննին:

— Ա՛,— արձագանքեց Բրենդերն անկեղծ կարեկցությամբ:

Այդ պատանուն ձերբակալել և տուգանքի են դատապարտել նրա համար, ինչի որ մղել է նրան ինքը՝ կյանքը: Եվ այս աղջիկը կեսգիշերին եկել է իր մոտ տասը դոլար խնդրելու, որ անհրաժեշտ է նրան: Տասը դոլարը նրա համար ահագին գումար է, իսկ իր համար՝ ոչինչ բան է:

— Եղբորդ համար մի՛ վշտացեք: Ես ամեն ինչ կկարգավորեմ,— արագ ասաց նա:— Կես ժամից հետո նա աղաւթ կլինի: Մի քիչ նստեցեք այստեղ, հանգստացեք, մինչև ես կվերադառնամ:

Նա աղջկան մատնացույց արեց մեծ լամպի մոտ դրված բազկաթոռը և շտապ դուրս գնաց սենյակից:

Բրենդերը ճանաչում էր օկրուդային բանտի շերիֆին: Ճանաչում էր նաև Սեբաստյանին տուգանքի դատապարտող դատավորին: Ընդամենը մի հինգ բոպե հարկավոր եղավ, որպեսզի դատավորին մի երկտող զրի, խնդրելով պատիժը վերացնել ու չփաշտնել պատանու ապագան և թղթատարի միջոցով երկտողն ուղարկեց նրա տուն: Էլի մի տասը բոպե հարկավոր եղավ, որպեսզի ինքն անձամբ գնա բանտ և իր բարեկամ շերիֆին համոզի իսկույն բաց թողնել Սեբաստյանին:

— Ահա փողը, — ասաց Բրենդերը: — Եթե տուգանքը վերացվի, կվերադարձնեք ինձ: Իսկ հիմա բաց թողեք նրան:

Շերիֆը. շիրով համաձայնեց: Նա իսկույն ցած իջավ, որպիսզի անձամբ հետևի իր հրամանի կատարմանը, և զարմացած Բասսն արդեն ազատ էր: Նրան ոչ մի բացատրություն էլ չտվին:

— Ամեն ինչ կարգին է, — ասաց բանտապահը: — Դու ազատ ես: Վազիր տուն և տես, այլևս այդպիսի բաներ չանես:

Բասսը տարակուսանքի մեջ ընկած տուն գնաց, իսկ նախկին սենատորը վերադարձավ իր հյուրանոցը, մտածելով որոշել թե ինչ պիտի անի հիմա: Դրուժյունը բավական փափուկ էր: Ջեննին, ըստ երևույթին, իր օգնությանն էր դիմել առանց հոր գիտության: Սա նրա վերջին հույսն է եղել: Եվ հիմա նա իր համարում նստած սպասում է:

Ամեն մարդու կյանքում լինում են վճռական բոլորքներ, երբ նա տատանվում է պարտքի ու արդարության խստիվ պահպանման և երջանկություն ստանալու հրապուրանքի միջև, որին կարելի է հասնել, հարկավոր է միայն վարվել ոչ այնպես, ինչպես հարկն է: Բրենդերը հասկանում էր, որ նույնիսկ Ջեննիի հետ ամուսնանալը հեշտ չի լինելու նրա հոր անմիտ համառության պատճառով: Մյուս խոշորագույն հասարակական կարծիքն էր, Ենթադրենք ինքն ամուսնացավ Ջեննիի հետ, ի՞նչ կասեն մարդիկ: Նա շատ մեծաշնորհ բնավորություն ունի, ընդունակ է խորապես զգալու, այդ Բրենդերը գիտեր: Նրա մեջ ինչ-որ պոետական բան կա, հոգեկան մի նրբություն, որն անմատչելի է ամբոխի ըմբռնողությանը: Բրենդերն ինքն էլ լիովին չէր հասկանում, թե ինչ է դա, բայց կռահում էր, որ աղջիկը շքեղ ներքնաշխարհ ունի, իսկ դա կհրապուրեր ամեն մեկին, ով էլ Բրենդերի տեղը լիներ, թեև Ջեննիի միտքը դեռ զարգացած չէր և նա կյանքի փորձ չուներ: «Արտակարգ աղջիկ է», — մտածում էր Բրենդերը՝ մտովին նրան նորից տեսնելով իր առաջ:

Խորհելով, թե ինչպես պիտի վարվի սրանից հետո, նա

վերադարձավ հյուրանոց։ Սենյակ մտնելուն պես նրան նորից շշմեցրեց աղջկա գեղեցկութունն ու անհաղթահարելի հրապույրը։ Լուսամփոփով ստվերված լամպի լույսի տակ նա թվում էր աշխարհին անհայտ մի հրաշք։

— Դե, հա՛հա,— ասաց նա ջանալով հանգիստ երևալ։— Ես միշնորդեցի ձեր եղբոր համար։ Հիմա նա ազատ է։

Ջեննին վեր կացավ։

Նա ձեռքերն իրար զարկելով ախ քաշեց, ապա մի քայլ արեց դեպի Բրենդերը։ Նրա աչքերը լցվեցին երախտագիտության արցունքներով։

Բրենդերը տեսավ այդ արցունքները և բոլորովին մոտեցավ նրան։

— Ի սեր աստծո, մի՛ լացեք, Ջեննի,— ասաց նա։— Դուք հրեշտակ եք։ Դուք ինքը՝ բարությունն եք։ Մտածեցեք մի, որքա՛ն զոհողություն եք արել դուք և հիմա լաց եք լինում։

Նա աղջկան քաշեց իր կողմը, և այդ պահին մշտական զգուշությունը դավաճանեց նրան։ Նա զգում էր միայն մեկ բան. կատարվում է այն, ինչին նա այնքան կարոտ է եղել։ Վերջապես այնքան անհաջողություններից հետո բախտը ջնորհում է նրան այն, ինչ փափագել է ամենից ավելի՝ սեր, սիրեցյալ կին։ Նա գրկեց Ջեննիին և համբուրեց նրան նորից ու նորից։

Անգլիական գրող Ջեֆրիսն ասել է, որ կատարյալ աղջիկ երևան է գալիս հարյուր հիսուն տարին մեկ անգամ։ «Այդ գանձն ստեղծում են երկրի ու օդի բոլոր թուլանքները։ Ե՛վ հարավային զեփյուռը, որ մեկուկես դար փչում է ցորենի դաշտերի վրա, և՛ բարձր փոսերի բուրմունքը, որոնք ձորովում են երեքնուկի մեղրալից ծանր գլխիկների ու բերինիկի ծիծղուն ծաղիկների վրա, ծածկում են սերինոսին և փակում մեղվի ուղին, և՛ վարդի թփերի դալար ցանկապատեքը, և՛ մատղաշ ցախկեռասը, և՛ կապուտակ տերեփուկները ռակեփայլ արտի մեջ, և՛ կանաչ եղևնիների ստվերը։ Ամբողջ հմայքը մարմանդ գետակների, որոնց ափերին դեպի արևն են ձգվում հիրիկները, մթին անտառների ամբողջ տիրական»

գեղեցկութունը, բոլոր հեռավոր բլուրները, որոնցից քեմոնի ու ազատութեան շունչ է բուրում — այս ամենը նորից ու նորից կրկնվում է հարյուրավոր տարիներ:

Գարնանածաղիկները, զանգակածաղիկները, մանուշակները, ծիրանի գարունը, ոսկե աշունը, արևի լույսը, հորդ անձրևները և ցողաթաթավ առավոտները, անմահ գիշերները, նորից ու նորից հարյուր տարի կրկնվում է անընդհատ հոսող ժամանակի ամբողջ շրջանը: Զգրված տարեգրություն, որը ոչ ոք գրել չի էլ կարող. ո՞վ կարող է պատմել հարյուր տարի առաջ թափված վարդի թերթիկների մասին: Հարյուր անգամ ծիծեռնակները վերադառնում են կտուրի տակի իրենց բույնը, հարյուրավոր անգամ: Բայց ահա աղջիկը երևաց, և ամբողջ աշխարհը ծարավի է նրա գեղեցկութեան, ինչպես այն ծաղիկների, որոնք արդեն չկան: Նրա տասնյոթ տարու լիովնանքի մեջ դարերի հմայքն է: Ահա թե ինչու նրա հարուցած կրքի մեջ թախիծ է թաքնված»:

Եթե դուք հասկացել ու գնահատել եք հարյուր անգամ կրկնված անտառային զանգակածաղիկների հմայքը, եթե վարդերը, երաժշտությունը, շառագուն լուսաբացն ու մայրամուտը երբևիցե ստիպել են, որ ձեր սիրտն ավելի ուժգին բաբախի, եթե այդ ամբողջ գեղեցկությունն անցողիկ է և ահա այն, նախքան աշխարհը դուրս կփախչի ձեզանից, ձեր ձեռքն է տրված, կհրաժարվե՞ք արդյոք նրանից:

Գ Լ ՈՒՍ VIII

Մեր կյանքում տեղի ունեցող արտաքին ու ներքին փոփոխությունների նշանակությունը միշտ չէ, որ միանգամից մեզ պարզ է լինում: Մենք ցնցված ենք, վախեցած, իսկ հետո կարծես վերադառնում ենք նախկին վիճակին, բայց փոփոխությունն արդեն տեղի է ունեցել: Երբեք և ոչ մի տեղ մենք արդեն նախկինը չենք լինի: Ջեննիին սենատորի մոտ էր բերել եղբորը փրկելու ցանկությունը, և հիմա խորհելով այն երեկոյի հանդիպման անսպասելի վերջավորության մա-

սին, նա չէր կարողանում հասկանալ իր զգացմունքները: Նա շատ աղոտ էր պատկերացնում, թե հասարակական ու ֆիզիոլոգիական իմաստով ինչպիսի փոփոխություններ կարող են բերել իր նոր փոխհարաբերությունները Բրենդերի հետ: Նա դեռ չէր գիտակցում, թե նույնիսկ ամենաբարենպաստ պայմաններում սովորական կնոջ համար ինչպիսի ցնցում է մայրությունը: Նա զարմանք էր զգում, հետաքրքրություն, անվստահություն, և միևնույն ժամանակ անկեղծորեն երջանիկ էր ու հանգիստ: Բրենդերը լավ մարդ է: Այժմ նա իր համար դարձել է շատ ավելի մոտիկ, քան որևէ մեկ ուրիշը: Նա սիրում է Ջեննիին: Նրանց նոր հարաբերություններն անխուսափելիորեն կփոխեն և աղքատ դիրքը հասարակության մեջ: Նրա կյանքը բոլորովին ուրիշ կդառնա, արդեն ուրիշ է դարձել: Բրենդերը նորից ու նորից հավատացնում էր նրան, որ ինքը հավերժ է սիրելու:

— Ասում եմ քեզ, Ջեննի, ամենեկին մի՛ ափսոսանքով, — կրկնում էր նա, երբ աղքիկը պիտի գնար: — Կիրքը ինձնից ավելի ուժեղ դուրս եկավ, բայց ես կամուսնանամ քեզ հետ: Ես գլուխս կորցրի, բայց ես մեղքս կքաղեմ: Գնա տուն և ոչ ոքի ոչինչ չասես: Նախազգուշացրու եղբորդ, եթե դեռ ուշ չէ: Ամեն ինչ գաղտնի պահիր, և ես կամուսնանամ քեզ հետ ու այստեղից կտանեմ: Հենց հիմա այդ բանն անել չեմ կարող: Չեմ ուզում այստեղ անել այդ: Կգնամ Վաշինգտոն և քեզ կկանչեմ: Եվ ահա, վերցրու այս (նա քսակից հանեց հարյուր դոլլար, ամբողջը, որ կար իր մոտ): Վաղը էլի կուղարկեմ քեզ: Այժմ դու իմ հարսնացուն ես, հիշիր այս: Դու իմն ես:

Նա քնքշանքով գրկեց աղքկան:

Ջեննին դուրս եկավ գիշերային խավարի մեջ: Անկասկած նա իր խոսքի տերը կլինի: Մտովի աղքիկն արդեն նոր, հիասքանչ կյանք էր ապրում: Իհարկե, նա կամուսնանա իր հետ: Մտածեցեք մի. ինքը կգնա Վաշինգտոն, այդ հեռավոր, անծանոթ քաղաքը: Իսկ հայրն ու մայրը. նրանք այլևս այդքան աշխատելու կարիք չեն ունենա: Իսկ Բասսը, իսկ

Մարթան... նա շողում էր ուրախությունից, մտածելով, թե ինչքան շատ բան կարող է անել նրանց համար:

Մի փողոց անցնելուց հետո նա քայլերը դանդաղեցրեց, և Բրենդերը հասավ նրա ետևից: Նա Ջեննին ուղեկցեց մինչև նրանց բակի դռնակը և կանգ առավ, իսկ աղջիկն զգուշությամբ շտրջը նայելով թեթև վեր վազեց սանդուղքով և դուռը քաշեց: Դուռը փակ չէր: Ջեննին մի րոպե դանդաղեց, որպեսզի սիրեցյալ մարդուն ցույց տա, որ ամեն ինչ կարգին է, և ներս մտավ: Տանը լռություն էր տիրում: Նա անցավ լոր սենյակը և լսեց քնած Վերոնիկայի շնչառությունը: Ապա անաղմուկ գնաց այն սենյակը, որտեղ քնում էին Բասսն ու Ջորջը: Բասսը մեկնված էր մահճակալին և թվում էր, թե քնած է: Բայց երբ աղջիկը ներս մտավ, նա շնչաց.

— Դո՛ւ ես, Ջեննի:

— Ես եմ:

— Որտե՞ղ էիր:

— Լսիր,— շնչաց աղջիկը,— դու հայրիկին ու մայրիկին տեսե՞լ ես:

— Այո:

— Նրանք գիտե՞ն, որ ես տանից դուրս եմ գնացել:

— Մայրիկը գիտե: Նա ինձ թույլ չտվեց քո մասին հարցնել: Որտե՞ղ ես եղել դու:

— Գնացել էի սենատոր Բրենդերի մոտ քեզ համար խնդրելու:

— Ա՛, այ թե ի՞նչ: Ինձ, ախր, չասացին, թե ինչու են բաց թողնում:

— Ոչ ոքի ոչինչ չասես,— աղաչեց Ջեննին:— Ես չեմ ուզում, որ որևէ մեկն իմանա: Դու հո գիտես, թե հայրիկն ինչպես է վերաբերվում նրան:

— Լավ,— ասաց Բասսը:

Բայց նրա համար հետաքրքիր էր, թե ինչ էր մտածում նախկին սենատորը, ինչ է արել նա, և Ջեննին ինչպես է խոսել նրա հետ: Ջեննին համառոտակի ամեն ինչ պատմեց, և այդ ժամանակ դռան ետևը լսվեցին մոր քայլերը:

— Ջեննի,— շշուկով կանչեց միսիս Գերհարդը:

Ջեննին գնաց նրա մոտ:

— Ա՛խ, ինչո՞ւ գնացիր դու:

— Ուրիշ կերպ չէի կարող, մայրիկ: Դե հո հարկավո՞ր էր մի բան անել:

— Իսկ ինչո՞ւ այդքան երկար մնացիր այնտեղ:

— Նա ուզում էր ինձ հետ խոսել, — փուսափողաբար պատասխանեց Ջեննին:

Մայրը նայում էր նրան տագնապահար, տանջալից աչքերով:

— Ա՛խ, ես այնպես էի վախենում, այնպես էի վախենում: Հայրդ ուզում էր քո սենյակը գնալ, բայց ես ասացի, թե դու արդեն քնած ես: Նա մուտքի դուռը փակեց, բայց ես նորից բաց արի: Երբ Բասսը եկավ, նա էլ էր ուզում քեզ տեսնել, բայց ես համոզեցի սպասել մինչև առավոտ:

Եվ մայրը նորից թախիծով նայեց աղջկան:

— Ամեն ինչ լավ է, մայրիկ, — սիրտ տալով ասաց Ջեննին: — Վաղը ես քեզ ամեն ինչ կպատմեմ: Իսկ հիմա գնա քնիր: Հայրիկն ի՛նչ է կարծում, Բասսին ինչո՞ւ են բաց թողել:

— Նա չգիտե: Կարծում է պարզապես բաց են թողել, որովհետև, միևնույն է, Բասսը տուգանքը տալ չէր կարող:

Ջեննին գորովանքով գրկեց մոր ուսերը:

— Գնա քնիր, — ասաց նա:

Նա արդեն մտածում ու վարվում էր այնպես, ասես մի քանի տարով մեծացել էր: Նա զգում էր, որ պետք է հոգա և՛ իր մասին, և՛ մոր մասին:

Հետևյալ օրերին Ջեննին ասես երազի մեջ լինելու: Նա նորից ու նորից մտքում վերհիշում էր այն երեկոյի արտասովոր դեպքերը: Այնքան էլ դժվար բան չէր մորը պատմել, որ սենատորը նորից ամուսնուկթյան մասին է խոսում, որ նա ուզում Է ամուսնանալ իր հետ, երբ Վաշինգտոնից կվերադառնա, որ նա իրեն հարյուր դոլլար է տվել և խոստացել է էլի ուղարկել, բայց բոլորովին ուրիշ բան էր այն միակ կարևորը, որի մասին նա չէր կարող փոսել: Դա խիստ սրբազան բան էր: Խոստացած փողը՝ չորս հարյուր դոլլար նա

հենց մյուս օրն ուղարկեց հատուկ մարդու միջոցով, փնորահուրդ տալով զնեւ այն բանկում, ընթացիկ հաշվով: Նախկին սենատորը հաղորդում էր, որ ինքն արդեն վաշինգտոնի ճանապարհին է, բայց կվերադառնա կամ նրան կկանչի իր մոտ: «Սիրտդ պինդ պահիր,— գրում էր նա:— Քեզ լավագույն օրերն են սպասում»:

Բրենդերը գնաց, և Ջեննիի բախտը, իրոք որ, մագից էր կախված: Իայց նա դեռ պահում էր իր միամտությունն ու պատանեկան պարզամտությունը: Արտաքուստ նա բոլորովին առաջվանն էր, միայն մի տեսակ մեղմ մտահոգություն էր իջել վրան: Իհարկե, Բրենդերն իր մոտ կկանչի իրեն, նա արդեն պատկերացնում էր հեռավոր վայրերը, զարմանալի, հիասքանչ կյանքը: Նա բանկում մի քիչ փող ունի, առաջ այդպիսի հարստության մասին երազել անգամ չէր կարող, հիմա կարող է մոլն օգնել: Ինչպես միշտ հատուկ է ջահել աղջիկներին, նա սպասում էր միմիայն լավ բան, այլ կերպ գուցե և նրան կհամակերին տագնապալից զգացմունքները: Նրա ամբողջ էությունը, նրա կյանքը, ապագան, ամեն ինչ մագից էր կախված: Դա կարող էր և՛ լավ վերջանալ, և՛ վատ, բայց այդպիսի անփորձ արարածի համար դժբախտությունն ակնհերև է դառնում միայն այն ժամանակ, երբ արդեն կատարվում է:

Թե ինչպես կարելի է այդպիսի անորոշ վիճակում հոգեկան հանգստություն պահպանել, դա այն հրաշքերից մեկն է, որի լուծումը ամեն մի պատանի էակի բնածին դուրահավատության մեջ է գտնվում: Շատ չի պատահում, որ հասուն մարդը պահպանի իր պատանեկան պատկերացումները: Եվ հրաշքն այն չէ, որ մեկը պահպանել է այդ պատկերացումները, այլ այն է, որ բոլորը կորցնում են այն: Շրջիր ամբողջ աշխարհը, ի՞նչ կմնա այնտեղ, երբ անցյալի գիրկն ընկնեն պատանու քնքշությունն ու միամտությունը, որն ամեն ինչին նայում է զարմանքից չուած աչքերով: Մի քանի կանաչ ոստ, որ երբեմն երևան են գալիս մեր առօրյա շահերի անապատի մեջ, արևաշող ամառվա մի քանի տեսիլք, որ երևում են մեր պաղած հոգու հայացքի առաջ, զվարճության կարճատև ըն-

սկեններ՝ անդադրում ծանր աշխատանքի մեջ — այս ամենը խոնջացած ուղեւորի առաջ բացում է տիեզերքը, որը միշտ բաց է երիտասարդ հոգու առաջ: Ոչ վախ, ոչ շահամոլություն: Լայնարձակ դաշտեր և լուսաճաճանշ բլուրներ, առավոտ, կեսօր, երեկո, աստղեր, թռչունների ճովողչուն, ջրի կարկաչ — այս ամենը որպես պարզ և տրվում երեխայի հոգուն: Ոմանք այդ կոչում են պոեզիա, ուրիշները՝ քարասիրտները, դատարկ հերյուրանք: Պատանեկության օրերին այս ամենը նրանց էլ հասկանալի է եղել, բայց պատանեկան զգայնությունը չքացել է, և նրանք այլևս ընդունակ չեն տեսնելու:

Ջեննիի նոր ապրումներն արտահայտվեցին միայն մտախոհ թախիծով, որ երևում էր ամեն բանում, ինչ էլ նա աներ: Երբեմն նա զարմանում էր, որ Բրենդերից դեռ նամակ չկա, բայց և իսկույն հիշում էր, որ նա խոսում էր մի քանի շաբաթվա մասին, ուստի և նրանց անջատումից հետո անցած մեկուկես ամիսը այնքան էլ երկար ժամանակ չէր թվում:

Մինչ այդ հարգարժան նախկին սենատորը ուրախ-ուրախ տեսակցության գնաց պրեզիդենտի մոտ, հետո սուզվեց բարձրաշխարհիկ հաճելի կյանքի մեջ և հենց ուզում էր այցելել Մերիլենդի իր բարեկամներին, բայց թեթև մրսաժությունը նրան ստիպեց մի քանի օր սենյակում փակված մնալ: Նա սրտնեղում էր, որ հենց հիմա ստիպված է անկողնում պառկել, բայց ամենևին չէր կարծում, թե իր հիվանդությունը մի լուրջ բան է: Հետո բժիշկը պարզեց, որ նա ծանր տեսակի որովայնի տիֆ ունի, միառժամանակ նա գիտակցությունը կորցրել էր և երբ ուշքի եկավ, շատ էր թուլացել, Թվում էր, թե նա առողջանում է, բայց Ջեննիից բաժանվելուց ուղիղ մեկուկես ամիս հետո տեղի ունեցավ սրտի անսպասելի կաթված, և ամեն ինչ վերջացավ: Ջեննին երջանիկ անտեղյակության մեջ էր, չէր էլ կասկածում, թե նա հիվանդ է և նույնիսկ չտեսավ նրա մահվան մասին խոշոր տառերով տպված հաղորդումը, մինչև որ երեկոյան Բասսը լրագիրը տուն բերեց:

— Մի տես, Ջեննի,— բարձրաձայն ասաց նա,— Բրենդերը մեռել է:

Նա քրոջը մեկնեց լրագիրը, որի առաջին էջին տըպված էր.

ՆԱԽԿԻՆ ՍԵՆԱՏՈՐ ԲՐԵՆԴԵՐԻ ՄՈՂԸ

Օհայո նահանգի պանծալի գավակի անակնկալ մահը: Վախճանվեց սրտի կաթվածից, Վաշինգտոնում, «Արևիկեզտոն» հյուրանոցում:

Վերջերս նա հիվանդացել էր տիֆով և բժիշկների կարծիքով արդեն առողջանալու նախապարհին էր, բայց հիվանդությունը նակատագրական եղավ: Նրա արտասովոր կարիերայի կարևորագույն փուլերը...

Ջեննին անսահմանորեն ցնցված, նայում էր լրագրի տողերին:

— Մեռել է,— գոչեց նա:

— Հա՛, հա՛, տեսնո՞ւմ ես, տպված է,— ասաց Բասսը խիստ կարևոր նորություն բերող մարդու առնով:— Մեռել է այսօր, առավոտյան ժամը տասին:

Գ Լ ՈՒՆ IX

Ջեննին իր դողը հազիվ թաքցնելով լրագիրը վերցրեց ու անցավ հարևան սենյակը: Նա կանգնեց լուսամուտի առաջ և նորից այդ տողերին նայեց՝ ամբողջովին քար կտրելով անասելի սոսկումից:

«Նա մեռել է»,— ահա այն ամենը, որ այժմ նա կարող էր հասկանալ, իսկ հարևան սենյակից լսվում էր Բասսի ձայնը, որը հորը հայտնում էր պատահածը: «Այո, մեռել է»,— լսեց նա և նորից փորձեց պատկերացնել, թե ինչ է նշանակում այդ իր համար: Բայց գիտակցությունը հրաժարվում էր ծառայել նրան:

Մի րոպե անց նրան մոտեցավ միսիս Գերհարդթ, նա

լսել էր Բասսի ասածը և տեսել էր, թե ինչպես Ջեննին դուրս գնաց սենյակից, բայց հիշելով իր ընդհարումներն ամուսնու հետ սենյատորի պատճառով, վախենում էր իր զգացմունքները ցույց տալ։ Նրա մեջ ամենաշնչին կասկած անգամ չկար, թե ինչ է տեղի ունեցել իր աղջկա ու սենյատորի միջև, և այժմ պարզապես ուզում էր Ջեննին մխիթարել նրա հույսերի կործանման ժամին։

— Ի՞նչ տխուր բան է, չէ՞,— ասաց նա անկեղծ վրշտով։— Հենց հիմա՞ պիտի մեռնեիր, երբ ուզում էր այնքան լավություն անել քեզ և մեզ բոլորիս։

Նա լռեց և պատասխանի էր սպասում, բայց Ջեննին ասես համրացել էր։

— Մի՛ վշտանա,— շարունակեց միսիս Գերհարդը,— հիմա արդեն ոչ մի բան չի օգնի։ Նա շատ բան էր ուզում անել, բայց հիմա էլ պետք չէ մտածել դրա մասին։ Ամեն ինչ վերջացավ, և ոչինչ փոխել չի կարելի, դու հո ինքդ հասկանում ես։

Նա նորից լռեց, իսկ Ջեննին էլի նույն համրն էր, անշարժ կանգնած։ Տեսնելով, որ հորդորներն անօգուտ են, միսիս Գերհարդը մտածեց, թե Ջեննին ուզում է մենակ մնալ և դուրս գնաց սենյակից։

Իսկ Ջեննին դեռ էլի կանգնած էր լուսամտի առաջ, և հիմա, երբ այդ նորության իսկական նշանակությունը սկսեց հասնել նրա գիտակցությանը, նա սկսեց հասկանալ, թե որքան անելանելի և անուղղելի է իր դրությունը։ Նա մտավ նընջարան, նստեց մահճակալի եզրին և փոքրիկ հայելու մեջ իր դիմաց, տեսավ գունատ ու վշտից աղճատված մի դեմք։ Ջեննին շփոթված նայում էր մի՞թե այդ ինքն է։ «Ստիպված եմ հեռանալ»,— մտածեց նա և հուսակտուր արիությամբ սկսեց մտովի օթևան որոնել իր համար։

Մինչ այդ հասավ ընթրիքի ժամը, և կարգը պահպանելու համար նա էլ միացավ մյուսներին։ Նրա համար դժվար էր իրեն պահել ամեն օրվա պես։ Գերհարդը նկատեց, որ նա ընկճված է, բայց չէր կարող հասկանալ դրա տակ թաքնված հուսահատության ամբողջ խորությունը։ Իսկ Բասսն այնքան

շատ էր զբաղված իր գործերով, որ ոչ մեկի վրա ուշադրութիւն չէր դարձնում:

Հետագա օրերին Զեննին խորհում էր իր դժվարին դրութեան մասին և ինքն իրեն հարց էր տալիս, թե ի՞նչ անի: Ժիշտ է, փող նա ուներ, բայց շուներ ո՛չ բարեկամներ, ո՛չ փորձ, ո՛չ օթևան: Նա միշտ ապրել էր ծնողների հետ: Երբեմն անհասկանալի ընկճվածութիւն էր զգում, թվում էր, թե ինչ-որ անձ— անորոշ վախ հետապնդում է իրեն: Մի առավոտ նա լալու անհաղթահարելի ցանկութիւն ունեցավ, և հետո այդ զգացմունքը հաճախ համակում էր նրան ամենաանհարմար ընկերներին: Միսիս Գերհարդն սկսեց նկատել այդ և մի օր որոշեց հարցնալորձ անել աղջկան:

— Ասա, ի՞նչ է պատահել քեզ,— սիրագորով հարցրեց նա:— Դու պետք է ամեն ինչ պատմես քո մորը, Զեննի:

Զեննին, որին թվում էր, թե միանգամայն անկարելի է ճշմարտութիւնն ասել, վերջապես չդիմացավ և մոր քնքուշ հորդորներին զիջելով, արեց ճակատագրական խոստովանութիւնը: Միսիս Գերհարդը վշտից քար կտրեց և երկար ժամանակ ոչ մի խոսք ասել չէր կարողանում:

— Ա՛խ, այդ ամենը ի՛մ մեղքն է,— ասաց նա վերջապես զղշումի զգացմունքով:— Ես պետք է հասկանայի: Բայց մենք կանենք ամեն բան, ինչ կարող ենք:

Այստեղ նա չդիմացավ ու սկսեց հեկեկալ:

Քիչ անց նա նորից սկսեց իր ընդհատած լվացքը և տաշտակի վրա կռացած՝ շարունակեց լալ: Արցունքները գլորվում էին նրա այտերի վրայով և թափվում օճառի փրփուրի մեջ: Երբեմն նա գոգնոցով սրբում էր աչքերը, բայց արցունքները նորից ու նորից էին հոսում:

Առաջին սոսկալի ընկերներից հետո հասավ անհաղթահարելի դժբախտութեան ծակող գիտակցութիւնը: Ի՞նչ կանի Գերհարդը, եթե ճշմարտութիւնն իմանա: Նա շատ անգամ է ասել, որ եթե իր աղջիկներից որեւէ մեկը երբեկից անպես վարվի, ինչպես ուրիշները, ինքը նրան փողոց կըջլարտի: «Է՛լ նրա ոտքը չի լինի իմ տանը»,— գոռում էր նա:

— Ես այնպես եմ վախենում հորիցդ,— այգալիսի բռ-

պեններին հաճախ միսիս Գերհարդն ասում էր աղջկան:— Ի՞նչ կասի նա...

— Գուցե ավելի լավ է ես գնամ,— ասում էր Զեննին:

— Ոչ,— պատասխանում էր մայրը,— առայժմ նրան ոչինչ չպիտի ասել: Մի քիչ սպասիր:

Բայց հոգու խորքում նա հասկանում էր, որ ճակատագրական օրը, միևնույն է, շուտով կհասնի:

Մի անգամ, երբ տագնապալի անհայտությունը անտանելի դարձավ, նա Զեննիին ու մյուսներին տանից տեղ ուղարկեց, հուսալով, թե մինչև նրանց վերադարձը կկարողանա ամեն ինչ ասել ամուսնուն: Առավոտից նա դեսուդեն էր ընկնում, երկյուղով սպասելով հարմար ըոպեի, իսկ ճաշից հետո ամուսնուն թողեց, որ պառկի, այդպես էլ ոչինչ չասելով նրան: Ցերեկը՝ նա գործի չգնաց, որովհետև առանց ի՞նչ տանջալից պարտքը կատարելու գնալ չէր կարող: Ժամը չորսին Գերհարդն արթնացավ, իսկ կինը դեռ տատանվում էր, թեպետև լավ գիտեր, որ Զեննին շուտով կվերադառնա, և խնամքով նախապատրաստված հնարավորությունը ձեռքից բաց կթողնվի: Երևի այդպես էլ նա քաջություն չէր ունենա սրևէ բան ասել, եթե Գերհարդն ինքը չխոսեր Զեննիի մասին:

— Զեննին ինչ-որ ուշքիս լավ չի երևում,— ասաց նա:— Կարծես հիվանդ լինի:

— Ա՛խ,— սկսեց միսիս Գերհարդը, ջանալով վախը հաղթահարել և գործը մինչև վերջ հասցնել,— Զեննիին դժբախտություն է պատահել: Զգիտեմ, թե ինչ անեմ: Նա...

Գերհարդը, որ այդ ըոպեին դուռն փականքն էր քանդում նորոգելու համար, գլուխը բարձրացրեց և կասկածանքով նայեց կնոջը:

— Ի՞նչ ես ուզում ասել,— հարցրեց նա:

Միսիս Գերհարդն սկսեց հուզմունքով իր գոգնոցը ճմրթել: Նա ջանում էր իր ամբողջ քաջությունը ժողովել ու ամեն ինչ ասել, բայց ոչ մի փոսք արտասանել չկարողացավ, գոգնոցով երեսը ծածկեց ու սկսեց լալ:

Գերհարդը նայեց նրան ու վեր կացավ: Նա մի քիչ նման էր Կալվինին՝ նիհար, հիվանդագին դեղնած դեմք, որ ասես

խամրել էր հասակից և բաց երկնքի տակ, անձրևի ու քամու առաջ երկար աշխատելուց։ Զարմանքի կամ զայրույթի բռնակներին նրա աչքերը բռնկում էին։ Հուզմունքի մեջ նա շուտ-շուտ մագնորը հտ էր տալիս ճակատից և սկսում սենյակում հտ ու առաջ քայլել։ Այժմ նա թվում էր տագնապահար և պատրաստ բռնկվելու։

— Ինչի՞ մասին ես խոսում,— կտրուկ հարցրեց նա գերմաներեն։— Դժբախտություն... մի՞թե որևէ մեկը...— նա խոսքը չվերջացրեց և սպառնազին ձեռքը բարձրացրեց։— Ինչո՞ւ ես լռել։

— Ես երբեք չէի կարծում, թե նրան այդպիսի բան կպատահի,— վախենալով խոսեց միսիս Գերհարդը, ջանալով սոյնումսենայնիվ արտահայտել իր միտքը։— Նա միշտ էլ լավ աղջիկ է եղել։ Ա՛խ,— վերջացրեց նա իր խոսքը,— մարդու հավատը չի գալիս, որ նա կործանել է Զեննիին։»

— Նգո՛վք,— կատաղորեն գոռաց Գերհարդը։— Ես այդպես էլ գիտեի։ Բրենդե՛րը։ Օ՛, ձեր այդ ազնիվ ջենտլմենը։ Ահա թե ուր հասցրեց, որ դու թույլ էիր տալիս նրան երեկոները վազվզել, կառքով այստեղ-այնտեղ գնալ, փողոցներում զբոսնել։ Ես այդպես էլ գիտեի։ Արգարադա՛տ աստված։

Այս ողբալի մենախոսությունից հետո նա սկսեց նեղլիկ սենյակում անկյունից-անկյուն նետվել, ինչպես վանդակի մեջ ընկած գազան։

— Խորտակե՛ց,— գոչում էր նա։— Խորտակե՛ց։ Հա՛, ինչպե՛ս խորտակեց նրան, ա՛յ թե ինչպես։

Հանկարծ նա կանգ առավ ինչպես մի տիկնիկ, որի թելից ձիգ են տվել։ Նա կանգնել էր միսիս Գերհարդի առաջ, որը հտ-հտ էր քաշվել դեպի պատի մոտ գրված սեղանը և սպասում էր վախից սփրթնած։

— Բայց նա մեռե՛լ է,— գոչեց նա, ասես առաջին անգամ այդ նրա միտքը եկավ։— Մեռե՛լ է։

Նա կնոջն էր նայում քունքերն ավերի մեջ սեղմած, ասես վախենում էր, թե գլուխը չի դիմանա,— պատահածի չար հեղանքը այրում էր նրան կրակի պես։

— Մեռե՛լ է,— կրկնեց նա, և միսիս Գերհարդն ասես
երկյուղ կրելով, թե նա գժվում է, ավելի ևս ետ քաշվեց։ Ա-
մուսնու աղճատված դեմքն այժմ նրան ավելի էր սարսափեց-
նում, քան նրա կատաղության պատճառը։

— Նա ուզում էր Զեննիի հետ ամուսնանալ,— աղե-
կըտուր ասաց կինը։— Եթե շմեռներ, կամուսնանար նրա
հետ։

— Կամուսնանա՞ր,— գոռաց Գերհարդը կնոջ ձայնի
վրա դուրս գալով քարացած վիճակից։— Կամուսնանա՞ր։
Սրիկա՛, շո՛ւն։ Նրա հոգին հավիտենապես դժոխքի բաժին
լինի։ Տե՛ր աստված, տե՛ր աստված, դու, դու... Ա՛խ, եթե ես
քրիստոնյա չլինեի...

Նա կատաղությունից դողալով բռնեցները սեղմեց։

Միսիս Գերհարդը հեկեկում էր։ Ամուսինը շուռ եկավ.
նա այնքան շատ էր ցնցված, որ չէր էլ կարող կարեկցել կնո-
ջը։ Նա նորից սկսեց խոհանոցում ետ ու առաջ քայլել։ Հա-
տակը դողում էր նրա ծանր քայլերի տակ։ Քիչ անց Գերհար-
դը նորից մոտեցավ կնոջը։ Այժմ սոսկալի ճշմարտությունը
նոր լույսով էր երևում նրան։

— Ե՞րբ է կատարվել այդ,— հարցրեց նա։

— Զգիտեմ,— պատասխանեց միսիս Գերհարդը, որն
այնքան շատ էր վախեցել, որ ճշմարտությունն ասել չէր կա-
րող։— Ես ինքս էլ այս մի քանի օրն եմ իմացել։

— Ստո՛ւմ ես,— գոռաց ամուսինը։— Դու միշտ պաշտ-
պանել ես նրան։ Դո՛ւ ես մեղավոր, որ նա այդտեղ է հասել։
Եթե դու ինձ չխանգարեիր և ամեն ինչ իմ ասածի պես ար-
վեիր, հիմա մենք այսպես տանջվելու բան չէինք ունենա։

«Ո՛ւր հասանք,— շարունակեց նա ինքն իրեն։— Ո՛ւր
հասանք։ Տղաս բանտ է ընկնում, աղջիկս թրև է գալիս փո-
ղոցներում և բամբասանքների առիթ տալիս, հարևանները
երեսիս ասում են, որ իմ երեխաներն իրենց այնպես չեն պա-
հում, ինչպես պետք է, իսկ հիմա էլ այդ սրիկան է փտորա-
կել նրան։ Տե՛ր աստված, այս ի՞նչ է գալիս իմ երեխաների
գլխին»։

— Եվ ո՞ր մեղքիս համար է այս պատիժը,— մրմնջում

էր նա ինքն իրեն խղճալով:— Մի՞թե ես չեմ աշխատում լավ քրիստոնյա լինել: Ամեն երեկո աղոթում եմ, որ աստված ինձ ճշմարիտ ճանապարհը ցույց տա, բայց իզուր: Աշխատում եմ, աշխատում... Ահա իմ ձեռքերը, ամբողջովին կոշտովներ են: Ամբողջ կյանքումս աշխատել եմ ազնիվ մարդ լինել: Եվ ահա... և ահա...

Նրա ձայնը խզվեց, թվում էր, թե հիմա լաց կլինի: Եվ հանկարծ զայրույթի պոռթկումով հարձակվեց կնոջ վրա.

— Դո՛ւ ես մեղավորը, դո՛ւ,— գոռում էր նա:— Միմիայն դո՛ւ: Եթե դու այնպես անեիր, ինչպես ես էի ասում, ուշինչ չէր պատահի: Բայց չէ՛, դու ինձ չէիր լսում: Դե հիմա թող կորչի՛, չքվի՛ իմ տնից: Պոռնի՛կ է նա, ա՛յ թե ինչ: Հիմա նա միայն մի ճանապարհ ունի՝ դեպի դժոխք: Եվ թող այնտեղ էլ գնա: Ես ձեռքերս լվանում եմ: Էլ գործ չունեմ:

Նա շուռ եկավ իր փոքրիկ ննջարանը գնալու, բայց դռանը հասնելով կանգ առավ:

— Թող կորչի՛ այստեղից,— կատաղությամբ կրկնեց նա:— Նա իմ տանը տեղ չունի: Հենց այսօր: Հենց հիմա: Այլևս իմ շնմբը կոխել չեմ թողնի: Ես նրան ցույց կտամ, թե ինչ է նշանակում ինձ փայտառակել:

— Այսօր մի՛ վռնդի նրան,— աղաչեց միսիս Գերհարդը:— Նա գնալու տեղ չունի:

— Ո՛չ, հենց այսօր,— գոռաց հայրը, և նրա դաժան դեմքին արտացոլվեց անսասան վճռականություն:— Հենց ա՛յս րոպեին: Թող ուրիշ տուն գտնի իր համար: Մեր տունը նրան դուր չի եկել, դե թող կորչի այստեղից: Տեսնենք ինչպես է զգալու իրեն ուրիշների մոտ:

Եվ նա դուրս գնաց սենյակից:

Ժամը հինգն անց կեսին, երբ միսիս Գերհարդն արտասովաթոր աչքերով ընթրիք էր պատրաստում, եկավ Ջեննին: Դռան թխկոցը լսելով՝ մայրը ցնցվեց. նա գիտեր, որ հիմա փոթորիկ է ճալթելու: Հայրը Ջեննին դիմավորեց շնմբում:

— Կորի՛ր աչքիցս,— գոռաց նա կատաղորեն:— Հո՛տդ էլ չլինի իմ տանը: Էլ աչքիս չերևա՛ս: Զքվի՛ր:

Ջեննին կանգնել էր նրա առաջ սփրթնած, լուռ ու մունջ

դողալով: Երեխաները, որ եկել էին հետը, զարմացած ու վախեցած շրջապատեցին նրան: Վերոնիկան ու Մարթան, որոնք քնքշորեն սիրում էին քրոջը, լաց եղան:

— Ի՞նչ է պատահել,— հարցրեց Զորջը բոլորովին շշմած:

— Թող կորչի՝ այստեղից,— կրկնեց Գերհարդը:— Ես չեմ ուզում դրան տեսնել իմ տանը: Ուզում է անառակ լինել՝ իր գործն է, բայց թող չքվի այստեղից: Հավաքի՛ր քո իրերը,— ավելացրեց նա աղջկան դառնալով:

Ջեննին ոչ մի խոսք չասաց, բայց երեխաներն ավելի ուժեղ լաց եղան:

— Լռե՛լ,— գոռաց Գերհարդը:— Գնացեք խոհանոց:

Նա երեխաներին դուրս տարավ սենյակից և ինքն էլ գրնաց նույնիսկ առանց ետ նայելու:

Ջեննին լուռ անցավ իր սենյակը: Նա հավաքեց իր աղքատիկ ունեցվածքը և արցունք թափելով սկսեց տեղավորվել մոր բերած զամբյուղում: Աղջկական մի քանի զարդերը նրա աչքին ընկան, բայց չվերցրեց, մտածեց փոքր քույրերի մասին և թողեց նրանց: Մարթան ու Վերոնիկան ուզում էին օգնել նրան իրերը դարսելու, բայց հայրը չթողեց:

Ժամը վեցին տուն եկավ Բասսը և ամբողջ ընտանիքը անհանգիստ վիճակում խոհանոցում գտնելով հարցրեց, թե ինչ է պատահել:

Գերհարդը մռայլ նայեց նրան և պատասխան չտվեց:

— Ի՞նչ է պատահել,— նորից հարցրեց Բասսը:— Ինչի՞ հե պյստեղ նստել:

— Հայրդ Ջեննին վռնդեց տանից,— արցունքն աչքերին շշնջաց միսիս Գերհարդը:

— Ինչի՞ համար,— հարցրեց Բասսը զարմանքից աչքերը չռելով:

— Ես կասեմ քեզ, թե ինչի համար,— գերմաներեն վրա բերեց Գերհարդը:— Նրա համար, որ նա անառակ է, ա՛յ թե ինչի համար: Այն տեղն է հասել, որ իրեն կործանել է իրենից երեսուն տարով մեծ մի մարդ, որն իրեն հայր կսազեր:

Հիմա թող դուրս պրծնի ինչպես ուզում է: Եվ թող հենց հիմա դուրս կորչի այստեղից:

Բասսը շուրջը նայեց. երեխաները շոել էին աչքները: Բոլորը, նույնիսկ ամենափոքրիկները, զգում էին, որ ինչ-որ սոկալի բան է պատահել: Բայց միայն Բասսը հասկացավ կատարվածը:

— Ինչո՞ւ ես դու նրան դուրս քշում այս կեսգիշերին,— ասաց նա:— Հիմա այնպիսի ժամանակ չէ, որ աղջիկը փողոցում լինի: Մի՞թե չի կարելի մինչև առավոտ սպասել:

— Զէ՛,— ասաց Գերհարդը:

— Իզուր ես անում,— վրա բերեց մայրը:

— Թող հենց հիմա հեռանա,— ասաց Գերհարդը,— և այլևս դրա մասին ոչինչ չլսեմ:

— Բայց ո՞ւր գնա,— պնդեց Բասսը:

— Զգիտեմ,— անօգնական ասաց միսիս Գերհարդը:

Բասսը մի անգամ էլ նայեց բոլորին, բայց ոչ մի խոսք չասաց: Քիչ անց մայրն օգտվեց այն բուպից, երբ Գերհարդը շուռ եկավ, և ձեռքով նրան նշան արեց դեպի դուռը:

«Գնա սենյակ»,— նշանակում էր այդ շարժումը:

Բասսը դուրս գնաց, իսկ հետո էլ միսիս Գերհարդը սիրտ արավ գործը թողնել ու հետևել որդուն: Երեխաներն էլ մի քիչ նստեցին խոհանոցում, հետո մեկը մյուսի ետևից նրանք էլ դուրս եկան, հորը մենակ թողնելով: Երբ Գերհարդի կարծիքով բավական ժամանակ էր անցել, նա էլ տեղից վեր կացավ:

Մինչ այդ մայրն շտապ-շտապ անհրաժեշտ խրատներ էր տալիս Զեննիին:

Զեննին պետք է տեղավորվեր որևէ համեստ կահավորված սենյակում և իր հասցեն մորը հայտներ: Բասսը հիմա իր հետ դուրս չի գա, բայց նա թող մի քիչ հեռանա և փողոցում սպասի. նա կգա, կուղեկցի իրեն: Երբ հայրն աշխատանքի գնացած կլինի, մայրը կայցելի նրան, կամ թող Զեննին տուն գա: Մնացած ամեն ինչը կարելի է հետաձգել մինչև հաջորդ հանդիպումը:

Դեռ նրանք խոսքը չէին վերջացրել, երբ սենյակ մտավ Գերհարդը:

— Գնալո՞ւ է դա, թե ոչ,— կտրուկ հարցրեց նա:

— Հիմա՛,— պատասխանեց միսիս Գերհարդը, և նրա ձայնի մեջ առաջին ու միակ անգամ հնչեց մարտահրավեր:

— Ի՞նչ շտապելու բան կա,— ասաց Բասսը:

Բայց հայրն այնպես սպառնագին հոնքերը կիտեց, որ նա այլևս սիրտ չարավ առարկել:

Ներս մտավ Ջեննին՝ իր միակ կարգին շորը հագին, զամբյուղը ձեռքին: Նրա աչքերը նայում էին ահակալած, որովհետև նա հասկանում էր, որ իրեն դաժան փորձություն է սպասում: Բայց նա հասուն կին էր դարձել: Նա ձեռք էր բերել սիրո ուժ, համբերության հենարան և ըմբռնել էր զոհաբերության մեծ քաղցրությունը: Նա լուռ համբուրեց մորը, արցունքները հոսում էին նրա այտերի վրայով: Հետո շուտ եկավ և դուրս գնաց դեպի նոր կյանքը, և դուռը ծածկվեց նրա ետևից:

Գ Լ Ո Ւ Խ X

Այն աշխարհում, ուր շարունակեց Ջեննին իր համար այդպիսի մի դժվարին պահի, առաքինի մարդը անհիշելի ժամանակներից ի վեր միշտ էլ իզուր է ջանացել պահպանել իր գոյության իրավունքը: Որովհետև առաքինությունը մարդկանց բարի ցանկանալու և բարիք գործելու ընդունակություն է: Առաքինի մարդը մեծահոգի մարդն է, որն ուրախությամբ լիարժեք է ծառայելու ամենքին ու բոլորին, բայց հասարակությունն այնքան էլ չի գնահատում այդ հատկությունը: Եթե դուք ձեզ էժան գնահատեք, ձեզ բանի տեղ չեն դնի, ոտքի տակ կտան ձեզ: Եթե դուք ձեզ թանկ գնահատեք, թեկուզև ոչ ըստ արժանավույն, ձեզ կհարգեն: Հասարակությունն ընդհանրապես շատ վատ է ճանաչում մարդկանց: Նրա միակ չափանիշն է՝ «ինչ կասեն ուրիշները»: Միակ չափանիշն է ինքնապաշտպանության զգացմունքը: Պահպանե՛լ է արդյոք

այսինչը իր կարողութիւնը: Պահպանե՞լ է արդյոք այսինչ կինը իր անաղարտութիւնը: Ինչպես երևում է, շատ քշերն են միայն ընդունակ երբեմն ինքնուրույն՝ դատողութիւն ունենալու:

Ջեննին չէր էլ փորձում բարձր գնահատել իրեն: Նա ինքնազոհութեան բնածին հակում ուներ: Ամենևին էլ հեշտ բան չէր նրան պատվաստել այնպիսի կենսական էգոիզմ, որն շփոթում է պաշտպանվել չարից:

Մարդ բարձրագույն լարման ըոպեններին ամենից ավելի նկատելի է աճում: Նա ուժերի և ընդունակութիւնների հզոր հորձանք է զգում: Մենք դեռ դողում ենք, վախենում ենք տխուր քայլ անել, բայց մենք աճում ենք: Ոգեկորութեան բըռնը կումաններն են ղեկավարում մեզ: Բնութիւնը ոչ ոքի չի մերժում: Եթե միջավայրը կամ հասարակութիւնը մեղանից երես են դարձնում, մենք էլի բարեկամ ենք մնում այն ամենին, ինչ գոյութիւն ունի: Բնութիւնը մեծահոգի է: Քամին ու աստղերը քո բարեկամներն են: Միայն բարի եղիր ու զգալուն և դու կհասնես այդ մեծագույն ճշմարտութեանը: Գուցե և այն քեզ չի հասնի ձեռքերոված ֆորմուլաներով, բայց կհասնի հրճվանքի ու անդորրի զգացողութեամբ, որը և, վերջին հաշվով, կազմում է իմացութեան էութիւնը: Անդորրի մեջ ձեռք ես բերում իմաստութիւն:

Դեռ նոր էր Ջեննին հեռացել դռնից, երբ Բասսը հասավ նրա ետևից:

— Տուր ինձ զամբյուղը,— ասաց նա և տեսնելով, որ Ջեննին հուզմունքից ոչ մի խոսք ասել չի կարողանում, ավելացրեց.— ես կարծեմ գիտեմ, թե որտեղ կարելի է սենյակ գտնել քեզ համար:

Նա քրոջը տարավ քաղաքի հարավային մասը, որտեղ ոչ ոք նրանց չէր ճանաչում: Գնացին մի պառավի մոտ, որը վերջերս մաս-մաս վճարելու պայմանով մի պատի ժամացույց էր գնել այն խանութում, որտեղ այժմ աշխատում էր Բասսը: Վերջինս գիտեր, որ պառավը փողի կարիք ունի և ցանկանում է իր մի սենյակը վարձով տալ:

— Ձեր սենյակն ազա՞տ է,— հարցրեց նա պառավին:

— Այո,— պատասխանեց պառավը Ջեննիին զննելով:

— Գուցե դուք այդ սենյակը իմ քրո՞ջը կտաք: Մենք փոխադրվում ենք ուրիշ քաղաք, իսկ սա առայժմ մեկնել չի կարող:

Պառավը համաձայնեց, և շուտով Ջեննին ժամանակավոր օթեան ունեցավ:

— Դու տրամադրությունդ մի գցիր,— սուսաց Բասսը անկեղծորեն վշտանալով քրոջ համար:— Ամեն ինչ կարգի կընկնի: Մայրիկն էլ ասում էր, որ չվշտանաս: Վաղը, երբ հայրիկն աշխատանքի կլինի, արի տուն:

Ջեննին խոստացավ գնալ: Բասսն էլի մի քանի խրախուսական փոսք ասաց, պառավի հետ պայմանավորվեց, որ Ջեննին սնունդն էլ նրա մոտ է ստանալու և հրաժեշտ տվեց:

— Դե, ահա, ամեն ինչ կարգին է,— ասաց նա արդեն շեմքում:— Ամեն ինչ լավ կլինի: Մի՛ տխրիր: Իմ գնալու ժամանակն է, իսկ առավոտյան մի քանի ըոպեով քեզ մոտ կանցնեմ:

Նա գնաց, և անհաճո մտքերն այնքան էլ չէին անհանգրստացնում նրան. չէ՞ նա գտնում էր, որ քույրն իսկապես մեղավոր է: Դա պարզ էր հենց նրանից, թե ինչպես էր ճանապարհին հարցուփորձ անում նրան, թեպետև տեսնում էր, որ նա տխուր է ու տրտում:

— Ախր ինչի՞ համար դու այդ բանն արիր,— հարցընում էր նա:— Բա մի ըոպե չմտածեցի՞ր, թե ինչ ես անում:

— Խնդրում եմ, հիմա ինձ ոչինչ մի հարցնի,— ասաց Ջեննին և դրանով էլ վերջ դրեց եղբոր համառ հարցուփորձին:

Նա արդարանալու բան չունեւր և ոչ էլ գանգատվելու բան: Եթե կա մեկը, որ մեղավոր է, ապա դա հենց ինքն է: Այն փորձանքը, որի մեջ ընկել էր ինքը՝ Բասսը և իր հետ էլ փորձանքի մեջ քաշել ընտանիքին, ինչպես և Ջեննիի անձնազոհությունը, մոռացվել էր արդեն:

Այդ նոր, օտար սենյակում մենակ մնալով՝ Ջեննին ազատություն տվեց իր վշտին: Իր ապրած ցնցումը, ամոթը, որ իրեն դուրս են արել հայրենի տնից, նրա ուժերից ավելի

վեր եղան, և նա սկսեց հեկեկալ: Ըիշտ է, ի բնե նա համբերատուր էր և չէր սիրում զանգատվել, բայց բոլոր հուսերի անակնկալ խորտակումը ընկճել էր նրան: Ի՞նչ ուժ է դա, որ կարող է մորիկի պես վրա հասնել մարդուն և կործանել նրան: Ինչո՞ւ է այդպես անակնկալ ներխուժում մահը և փշուր-փշուր անում այն ամենը, ինչ ամենապայծառն ու բերկրալիս էր թվում կյանքում:

Մտածելով անցյալի մասին, նա վերհիշում էր բրենդերի հետ իր երկարատև ծանոթության բոլոր մանրամասնությունները և, որքան էլ մեծ էր իր վիշտը, նրա նկատմամբ ոչինչ չէր զգում, բացի սիրուց ու քնքշանքից: Վերջ ի վերջո նա չէր ցանկանում գիտակցաբար վնաս պատճառել իրեն: Նա իրոք որ բարի էր ու մեծահոգի: Դա իսկական լավ մարդ էր, և մտածելով նախ և առաջ նրա մասին և ոչ թե իր, Զեննին անկեղծորեն սգում էր նրա անժամանակ մահը:

Գիշերն անցավ այսպիսի անմխիթար մտքերով, իսկ առավոտյան աշխատանքի գնալիս Բասսը մի րոպեով ներս մտավ և ասաց, որ երեկոյան մայրիկն սպասում է Զեննինին: Հայրիկը տանը չի լինի, և նրանք կարող են խոսել ամեն ինչի մասին: Զեննին երկար ու ծանր օր անցկացրեց, բայց իրիկ-նադեմին նրա տրամադրությունը բարձրացավ, և ժամը յոթն անց քառորդին գնաց իրենց տուն:

Տանը նրան այնքան էլ ուրախ լուրեր չէին սպասում: Գերհարդն էլի անասելի զայրացած էր: Նա որոշել էր առաջիկա շաբաթ օրը աշխատանքից հրաժարվել և գնալ Ֆանգըսթաուն: Այժմ ուրիշ ամեն մի քաղաքում ավելի լավ կլինի, քան Կոլումբուսում. այստեղ նա այլևս երբեք չի կարող մարդկանց աչքերին նայել: Այժմ նրա համար Կոլումբուսի հետ կապված էին ամենաանտանելի հուշեր: Նա կգնա այստեղից, և եթե աշխատանք գտնի, ընտանիքին էլ կկանչի, իսկ դա նշանակում էր բաժանվել իրենց տնակից: Միկենույն է, ինքը գրավագումարը վճարել չի կարող: Ղրա հույսը չպետք է ունենալ:

Մի շաբաթ անց Գերհարդը գնաց, Զեննին վերադարձավ

տուն, և միառժամանակ նրանց կյանքը նախկին հունը մըտալ, բայց, իհարկե, ոչ երկար ժամանակով:

Բասսը հասկանում էր այդ: Զեննիին պատահած փորձանքը և Ֆրա հնարավոր հետևանքները խիստ անհանգրստացնում էին նրան: Կոլումբուսում մնալ հնարավոր չէ: Յանգսթաուն փոխադրվել չարժե: Եթե բոլորը միասին պիտի գնան, ալիքի լավ է որեւէ մեծ քաղաք գնալ:

Ստեղծված դրության մասին խորհելով, Բասսը մտածեց, որ արժե բախտ որոնել Քլիվլենդում, որտեղ, ինչպես նա լսեւ էր, արդյունաբերությունը զարգանում է բուռն թափով: Եթե ինքն այնտեղ հաջողություն ունենա, մյուսներն էլ կարող են փոխադրվել իր մոտ: Եվ եթե հայրն առաջվա պես աշխատի Յանգսթաունում, իսկ ամբողջ ընտանիքը փոխադրվի Քլիվլենդ, ապա Զեննին էլ փողոցում չի մնա:

Բասսն այս եզրակացությանը միանգամից չեկալ, բայց, վերջապես, իր մտադրությունը հայտնեց մորը:

— Ուզում եմ Քլիվլենդ գնալ, — մի երեկո ասաց նա մորը, երբ սա ընթրիք էր տալիս:

— Ինչի՞ համար, — հարցրեց մայրը, շփոթված նայելով որդուն: Նա վախենում էր, թե Բասսը կարող է իրեն լքել:

— Կարծում եմ, այնտեղ աշխատանք կգտնեմ, — պատասխանեց որդին: — Կարիք չկա, որ մենք մնանք այս նգովյալ քաղաքում:

— Մի հայհոյիր, — կշտամբեց մայրը:

— Դե լավ, — ձեռքը թափ տվեց Բասսը: — Ո՛վ լինի, որ չհայհոյի: Այստեղ մեր բախտը չբանեց: Ես կգնամ և եթե աշխատանք գտնեմ, բոլորդ էլ կփոխադրվեք ինձ մոտ: Մեզ համար ավելի լավ կլինի այնպիսի մի քաղաքում, որտեղ մեզ ոչ ոք չի ճանաչում: Իսկ այստեղ մեզ ոչ մի լավ բան չի ապաստում:

Միսիս Գերհարդը լսում էր, և նրա սրտում հույս էր արթնանում, որ իրենք էլ, վերջապես, կսկսեն մի քիչ ավելի հեշտ ապրել: Եթե միայն Բասսն այնպես անի, ինչպես ասում է: Այ, եթե գնա ու աշխատանք գտնի և իրեն օգնի, ինչպես պետք է մորն օգնի առողջ ու խելացի որդին: Որքա՞ն

լավ կլինե՞ր: Հիմա իրենք ընկել են մի սրընթաց հոսանքի մեջ, որը դեպի անդունդ է քշում: Մի՞թե ոչ մի բան չի փրկելու իրենց...

— Իսկ դու կարծո՞ւմ ես, որ աշխատանք կգտնես,— աշխույժ հարցրեց մայրը:

— Պետք է, որ գտնեմ,— պատասխանեց Բասսը:— Դեռ չի եղել, որ ես իմ ուզած տեղն աշխատանք չստանամ: Տղաներից մի քանիսն արդեն գնացել են Քլիվլենդ և շատ լավ են տեղավորվել: Միլլերները, օրինակ:

Նա ձեռքերը գրպանները խրեց և լուսամուտից դուրս նայեց:

— Ի՞նչ ես կարծում, դուք այստեղ յուր կգնա՞ք, մինչև ես այնտեղ տեղավորվեմ,— հարցրեց նա:

— Կարծում եմ՝ կարող ենք,— պատասխանեց մայրը:— Հայրդ հիմա աշխատում է, մենք էլ մի քիչ փող ունենք, որ...

Նա սիրտ չարեց ասել այդ փողի ակունքը, ամաչելով այն դրուժյունից, որի մեջ ընկել էին:

— Լավ, հասկանալի է,— մռայլ ասաց Բասսը:

— Մինչև աշուն մենք ոչինչ չունենք վճարելու, իսկ այն ժամանակ էլ, միևնույն է, ստիպված ենք լինելու ամեն ինչ թողնել,— ավելացրեց միսիս Գերհարդը:

Նա խոսում էր տան գրավագումարի մասին. հերթական վճարումը պիտի կատարեին սեպտեմբերին և, իհարկե, վճարել չէին կարողանալու:

— Եթե մեզ հաջողվի մինչև այդ փոխադրվել մի ուրիշ քաղաք, կարծում եմ մի կերպ կապրենք:

— Այդպես էլ կանեմ,— վճռական ասաց Բասսը:— Կգնամ:

Եվ ահա ամսի վերջին նա իր աշխատանքից հրաժարվեց և հենց մյուս օրը մեկնեց Քլիվլենդ:

Ջեննիի կյանքում հետագա իրադարձությունները պատկանում են նրանց շարքին, որոնց վրա մեր ժամանակակից բարոյականությունը խստագույն արգելք է դնում:

Իր գործը խաղարի և լռության մեջ կատարող մեծ իմաստուն ստեղծագործական ուժի՝ մայր բնության որոշ օրենքները նույն ուժով ստեղծված առանձին շնչին արարածներին շատ ստորացուցիչ են թվում: Մենք զղվանքով երես ենք դարձնում այն ամենից, ինչ կապված է կյանքի գոյացման հետ, որպես թե մարդուն անվայել է բացահայտորեն հետաքրքրվել դրանով:

Հետաքրքրական է, որ այդ դպացմունքը ծագել է մի աշխարհում, որի բուն էությունը հենց այն է, որ անընդհատ, նորից ու նորից նոր կյանք ծնունդ առնի, մի աշխարհում, որտեղ քամին, հողը, ջուրը, արևի լույսը՝ ամեն ինչ ծառայում է պտուղի ծնունդին, մարդու ծնունդին: Եվ թեպետ ոչ միայն մարդը, այլև ամբողջ երկիրը, տոհմը շարունակելու միևնույն բնագդն ունի, և աշխարհում ամեն ինչը ծնունդ է առնում միևնույն եղանակով, չգիտես ինչու գոյություն ունի դրա առաջ աչքերը փակելու և երես դարձնելու մի անհեթեթ ձրգատում, ասես դա մի ինչ-որ պիղծ բան լինի: «Սերված արատով և ծնունդ առած մեղքով» — ահա այն անբնական բացատրությունը, որ գուհիկը տալիս է բնության օրենքին, և հասարակությունը լռելյայն համաձայնում է այդ հրեշավոր դատողությանը:

Անտարակույս այսպիսի մոտեցումն արմատւ պես սխալ է: Մարդու ամենօրյա պատկերացումների մեջ սեռոք է հաստատուն տեղ գրավի այն, ինչ սովորեցնում է փիլիսոփայությունը, ինչին հանգում է կենսաբանությունը, բնության մեջ չկան ստոր սյրոցեսներ, չկան անբնական վիճակներ: Տվյալ հասարակության հիմքերից ու սովորություններից պատահական շեղումները ամենևին էլ պարտադիր չէ մեղք համարել: Ոչ մի թշվառ արարածի, որը պատահականության կամքով խախտել է մարդկանց սահմանած կտրդը,

չի կարելի մեղադրել այն անսահման ստորության մեջ, որ անխուսափելիորեն վերագրում է նրան աշխարհի կարծիքը:

Ջեննին այժմ ստիպված եղավ անձամբ համոզվելու, թե որքան սխալ է մեկնաբանում բնության այն հրաշքը, որը, եթե չլիներ Բրենդերի մահը, սրբազան պիտի համարվեր ի մեծարվեր որպես կյանքի բարձրագույն արտահայտություն: Թեպետև նա չէր կարողանում հասկանալ, թե այդ այնքան բնական կենսական պրոցեսն ինչով է տարբերվում մյուս բոլորից, բայց շրջապատը նրան ստիպում էր զգալ, որ իր բաժինն անկումն է և իր վիճակը մեղք է ու մեղքի ծնունդ: Այս ամենը քիչ էր մնում սսլանի այն սերը, ուշադրությունն ու հոգատարությունը, որ հետագայում մարդիկ կպահանջեն նրանից իր երեխայի նկատմամբ: Այդ հասունացող բնական ու անհրաժեշտ սերը քիչ էր մնում չարիք երևար նրան: Ջեննին կառավարան շտարան, բանտ չնետեցին, ինչպես նրա նմաններին պատժում էին մի քանի դար սուռք, բայց շրջապատի մարդկանց սոցիալությունն ու հետամնացությունը խանդարում էին նրա վիճակի մեջ տեսնել մի այլ բան, բացի հասարակության օրենքների ստոր ու շարամիտ խախտումից, իսկ դա պատժվում էր ընդհանուրի արհամարհանքով: Նրան մնում էր միայն խույս տալ խեթ հայացքներից և լուռումունջ ապրել իր մեջ տեղի ունեցող մեծագույն փոփոխությունը: Որքան էլ տարօրինակ է, նա ավելորդ խղճի խայթել և անպտուղ ափսոսանքներ չէր զգում: Նրա հոգին հանգիստ էր, սիրտը մաքուր ու թեթև: Ծիշտ է, նրա վիշտը չէր մարել, բայց առաջվա սրությունը չունեիր, մնացել էր միայն աղոտ անվստահությունն ու տարակուսանք, որոնցից երբեմն Ջեննիի աչքերը լցվում էին արցունքով:

Դուք լսել եք անտառային տատրակի ղունդունոցը ամառային օրվա անդորրության մեջ: Ձեզ պատահել է հանդիպել մի անծանոթ առվակի, որը քչքչում ու խոխոջում է թավուտի մեջ, որտեղ ոչ ոքի ակահջը չի կարող լսել նրան: Անցած տարվա մեռյալ տերևների տակ, ձյունի ծածկույթի տակ բացվում են համեստ ձնծաղիկները, ասես արձագանքելով գար-

նահալին կապուտակ երկնքին: Այդպես է ծնունդ առնում և նոր կյանքը:

Ջեննին միայնակ մնաց, բայց անտառային տատրակի պես նա իր ամբողջությամբ ամառային գործվալից երգ էր: Նա հոգում էր տնտեսական գործերը և հանգիստ, անտրտունջ սպասում այն բանի ավարտին, ինչ տեղի էր ունենում իր մեջ և ինչի համար ինքը վերջ ի վերջո ծառայում էր որպես մի սրբազան անոթ: Աղատ ժամերին նա անձնատուր էր լինում խաղաղ խոհերի, ասես կախարդված կյանքի հրաշքով: Իսկ երբ մորն օգնելով ստիպված էր լինում առանձնապես շատ չարչարվել, Ջեննին երբեմն սկսում էր կամացուկ երգել, որովհետև աշխատանքի մեջ հեշտ էր մոռացություն գիրկն ընկնել: Եվ միշտ նա ապագային նայում էր հանգիստ, պարզ ու անվեհեր արիություն: Բոլոր կանայք չեն, որ ընդունակ են դրան: Ափսոս, որ բնությունն ընդհանրապես չնչին էություններին էլ թույլ է տալիս մայր դառնալ: Այդ անվանն արժանի կանայք, երբ հասունանում են, ուրախ են լինում մայր դառնալու: Ի հպարտությամբ ու բավականությամբ են կատարում իրենց պարտքը մարդկային ցեղի հանդեպ:

Ջեննին, որ ըստ տարիքի համարյա դեռ երեխա էր, ֆիզիկապես ու հոգեպես արդեն հասուն կին էր, բայց դեռ պարզ պատկերացում չուներ կյանքի մասին և իր տեղի մասին կյանքում: Այն արտասովոր դեպքը, որ այժմյան իր աննորմալ վիճակին հասցրեց, որոշ իմաստով նրա արժանիքների տուրքն էր: Դա հաստատում էր նրա արիությունը, կարեկցությունը, իրեն զոհաբերելու պատրաստակամությունը նրա համար, ինչ նա իր պարքն էր համարում: Եվ եթե դա հասցրեց անսպասելի հետևանքների, որոնք նրա վրա նոր, ավելի ծանր ու բարդ պատասխանատվություն դրին, ապա դա տեղի ունեցավ նրա համար, որ ինքնապաշտպանության բնազդը նրա մեջ այնքան ուժեղ չէր, որքան մյուս զգացմունքները: Երբեմն նա երեխայի առաջիկա ծնունդի մասին մտածում էր վախով ու շփոթմունքով, երկյուղ կրելով, թե երբևիցե նա կկշտամբի իրեն: Բայց միշտ էլ ծնունդի դարավոր արդարացիության գիտակցությունը նրան չէր թողնում վերջնականա-

սկես հոգեպէս ընկճւել: Նա մտածում էր, որ մարդիկ չեն կարող դիտարկողութեամբ դաժան լինել: Նրա մէջ ապրում էր աստվածային բարութեան ու արդարութեան ազդեցութեամբ: Կյանքը սքանչելի է իր և՛ վատ, և՛ լավ ժամերին, և միշտ էլ սքանչելի է եղել:

Այս մտքերը միանգամից չէին եկել նրա գլուխը, այլ ապաւումի երկար ամիսների ընթացքում: Ի՞նչ հիանալի բան է մայր լինել նույնիսկ այսպիսի ծանր պայմաններում: Ջեննին զգում էր, որ կսիրի իր երեխային և լավ մայր կլինի նրա համար, եթէ միայն կյանքը թույլ տա: Բայց հենց բանն էլ այդ է. թույլ կտա՞ կյանքը:

Հարկավոր էր շատ բան անել. ամեն անհրաժեշտ բան կարել երեխայի համար, հոգալ իր առողջութեան, սննդի մասին: Ըստ որում Ջեննին շարունակ վախենում էր, թէ հանկարծ հայրը կվերադառնա: Բայց այդպէս չեղաւ: Դիմեցին ծնունդի բժշկ էլուսնագերին, որը միշտ բուժում էր Գերհարդը ընտանիքի անդամներին, ինչով էլ նրանք հիվանդանալու լինելին, և նա մի քանի գործնական ու օգտակար խորհուրդ տուվեց: Կրոնական դոգմաները լուծարական եկեղեցու այդ վաժակին չէին խանգարել մեծահոգի բժիշկ դառնալ և երկարամյա փորձի հիման վրա գալ այն եզրակացութեանը, որ Իսահակը շատ բաներ կան, որոնք մեր իմաստունների մըտքովն էլ չեն անցել և չեն տնդավորվում կյանքի մասին մեր ունեցած քաղցնախական մանր սլափեցումների մէջ:

— Այդպէս, սոցալպէս, — ասաց նա, երբ միսիս Գերհարդը իր երկնուղը հայտնեց նրան: — Բայց դուք մի՛ վշտացեք: Այդպիսի բաներ շատ ավելի հաճախ են պատահում, քան դուք կարծում եք: Եթէ դուք կյանքի և ձեր հարեանների մասին այնքան իմանայիք, որքան ես գիտեմ, լաց չէիք լինի: Ձեր դուստրը հիանալի կդիմանա դրան: Նա շատ լավ առողջութուն ունի: Իսկ հետո կարող է որեւէ տեղ գնալ և ոչ ոք ոչինչ չի իմանա: Արժե՞ վշտանալ նրա համար, թէ ինչ կասեն հարեանները: Դա այնպիսի մի բացառիկ դեպք է, ինչպէս ձեզ թվում է:

Միսիս Գերհարդը թեթեւացած շունչ քաշեց: Ի՞նչ խելա-

ցի մարդ է այս բժիշկը: Նրա խոսքերը մի քիչ սիրտ տվին մորը: Իսկ Ջեննին նրան լսում էր հետաքրքրությամբ և առանց վախի: Նա իր մասին չէր մտածում, այլ՝ երեխայի և ուղում էր անպայման կատարել այն ամենը, ինչ պատվիրված էր: Բժիշկը հետաքրքրվեց, թե ով է երեխայի հայրը, և պատասխանը լսելով՝ նա հայացքը երկինք դարձրեց:

— Ի՛նչ ասել կուզի,— ասաց նա,— պետք է որ հիանալի երեխա լինի:

Վերջապես հասավ ժամը, երբ մանուկը պետք է լույս աշխարհ գար: Ներկա էր բժիշկ էլուոնգերը, նրան օգնում էր միսիս Գերհարդը, որը վեց երեխայի մայր լինելով՝ ճշտորեն գիտեր, թե ինչ պետք է անել: Ամեն ինչ բարեհաջող անցավ: Նորածնի առաջին ճիշդ լսելով՝ Ջեննին ամբողջ էությամբ ձգվեց դեպի նա: Իր երեխա՛ն: Դա մի պստիկ աղջիկ էր, թույլ ու անօգնական, որն այնքան մայրական խնամքի կարիք էր զգում: Երբ երեխային լողացրին ու բարուրեցին, Ջեննին սրտի դողով և անսահման հրճվանքով նրան կրծքին սեղմեց: Իր մանկի՛կը, իր աղջի՛կը: Ջեննին փափագում էր ապրել ու աշխատել նրա համար և նույնիսկ այժմ, երբ բուլդոլին թույլ էր, ուրախանում էր, որ ընդհանրապես ինքն ամուր առողջություն ունի: Բժիշկ էլուոնգերն ասաց, որ նա շուտով ոտքի կելնի: Նա գտնում էր, որ Ջեննին անկողնում երկու շաբաթից ավելի չի մնա: Եվ իրոք, տասն օրից հետո նա արդեն ոտքի վրա էր, առողջ ու ամուր, ինչպես միշտ: Ջեննին ի բնե ուժեղ ու առողջ էր և ուներ այն բոլոր հատկությունները, որոնք հարկավոր են իդեալական մորը:

Վճռական ժամն անցավ, և կյանքն սկսեց ընթանալ համարյա առաջվա պես: Քույրերն ու եղբայրները, բացի Բասսից, այնքան փոքր էին, որ կարգին չէին հասկանա, թե ինչ է կատարվել, և հավատացին, երբ նրանց ասացին, թե Ջեննին ամուսնացել էր սենատոր Բրենդերի հետ, որը դրանից հետո հանկարծ մեռել է: Նրանք երեխայի մասին ոչինչ չգիտեին, մինչև որ նա ծնվեց: Միսիս Գերհարդը վախենում էր հարևաններից, որոնք միշտ ամեն ինչի հետևում էին և գիտեին: Ջեննին ոչ մի կերպ չէր կարող դիմանալ այդ դրու-

թյանը, եթե Բասսը, որը դրանից քիչ առաջ տեղավորվել էր Քլիվլենդում, չգրեր նրան, թե՛ հենց որ նա բուրորովին կալուգորվի, ամբողջ ընտանիքը պիտի տեղափոխվի իր մոտ, և իրենք նոր կյանք կսկսեն։ Քլիվլենդում գործերը շատ լավ են պնում։ Կոլումբուսից դուրս գալուց հետո իրենք այլևս երբեք իրենց այժմյան հարեաններին չեն պատահի, և Զեննին կարող է իր համար որևէ աշխատանք գտնել։ Իսկ առայժմ նա տանն էր մնում։

Գ Լ ՈՒՍ XII

Այն ժամանակ, երբ Բասսը Քլիվլենդ ընկավ, քաղաքը ոչ թե օրերով, այլ ժամ առ ժամ էր աճում, և այս տեսարանը միանգամից վերականգնեց պատանու հոգեկան հավասարակշռությունը, նրան հույս ներշնչելով, թե կարգավորի և՛ իր, և՛ ընտանիքի գործերը։ «Միայն թե նրանք գան,— մտածում էր նա։— Միայն թե աշխատանք գտնեն, այն ժամանակ ամեն ինչ կընթանա ինչպես պետք է»։ Այստեղ ոչ մի բան չէր հիշեցնում վերջերս ընտանիքին հասած ձախորդությունները, չկային ծանոթներ, որոնք հենց միայն իրենց տեսքով կհիշեցնեին ավելի վաղուց հասած դժբախտությունները։ Ամեն ինչ հագեցած էր եռանդով ու գործունեությամբ։ Թվում էր, թե բավական է փողոցի անկյունով շուռ գաս, որպեսզի աղատվես անցած օրերից ու անցած մեղքերից։ Ամեն մի նոր թաղում նոր աշխարհ էր բացվում։

Բասսը շուտով գործ գտավ ծխախոտի խանութում և մեկուկես ամսի չափ այնտեղ ծառայելուց հետո նամակ գրեց տուն՝ նկարագրելով իր վարդագույն ծրագրերը։ Զեննին պետք է դա հենց որ ի վիճակի լինի, իսկ հետո, երբ նա աշխատանք գտնի, կգան և մյուսները։ Նրա հասակի աղջիկների համար ինչքան ասես աշխատանք կա։ Ժամանակավորապես նա կարող է տեղավորվել իր հետ միասին, կամ գուցե հաջողվի մի փոքրիկ տուն վարձել. այստեղ ամսական տասնհինգ դոլարով այդպիսի տներ են տրվում վարձով։

Այստեղ կահույքի խոշոր ֆաբրիկաներ կան, որտեղ կարելի է մաս-մաս վճարելու պայմանով ամեն անհրաժեշտ բան գնել։ Մայրը կսկսի տնտեսությունը վարել։ Իրենց շրջապատը բու-լորովին նոր կլինի, ոչ ոք իրենց չի ճանաչի և իրենց մասին չի բամբասի։ Իրենք կյանքը նորից կսկսեն և կդառնան կարգին, հարգարժան, բարգավաճող ընտանիք։

Տարված լինելով հույսերով ու երազանքներով, որպիսիք միշտ ունենում են երիտասարդ, անփորձ էակները նոր տեղում ու նոր մարդկանց շրջապատում, Բասսը, վերջապես, Ջեննիին գրեց, որ նա անհապաղ մեկնի։ Այդ ժամանակ Ջեննիի երեխան արդեն կես տարեկան էր։ Այստեղ թատրոններ կան, գրում էր Բասսը, գեղեցիկ փողոցներ։ Քլիվլենդը զարմանալի քաղաք է և աճում է շատ արագ։ Սա Բասսին ամենից ավելի էր դուր գալիս իր նոր կյանքում։

Այս ամենը միսիս Գերհարդի, Ջեննիի և ընտանիքի մյուս անդամների վրա արտակարգ տպավորություն թողեց։ Միսիս Գերհարդը Ջեննիի զանցանքի հետևանքը խիստ ծանր էր ապրում, և հիմա կողմնակից էր, որ անհապաղ հետևեն Բասսի խորհրդին։ Ի բնե նա շատ կենսուրախ էր, վճատվել չգիտեր և հիմա ամբողջովին հրապուրվեց Քլիվլենդի ճաճանչափայլ կյանքի հեռանկարով, արդեն իրականացած էր տեսնում իր նվիրական երազանքը, որ ոչ միայն մի փոքրիկ, սիրունիկ տուն կունենա, այլև իր երեխաները փայլուն ապագա կունենան։ «Իհարկե, նրանք աշխատանք կգտնեն», — ասում էր նա։ Բասսն իրավացի է։ Ինքը միշտ էլ ուզում էր, որ ամուսինը փոխադրվի որևէ մեծ քաղաք, բայց նա չէր ուզում։ Իսկ հիմա այդ անհրաժեշտ է և իրենք կգնան ու շատ ավելի լավ կապրեն, քան երբեք ապրել են։

Գերհարդը ևս միացավ նրա կարծիքին։ Կնոջը ուղղած պատասխան նամակում գրում էր, թե իր համար անմոռոթյուն կլինի աշխատանքից հրաժարվել, բայց եթե Բասսի կարծիքով նրանք կարող են Քլիվլենդում տեղավորվել, ապա թող տեղափոխվեն։ Այդ ծրագիրը նա առանձնապես սիրով էր ընդունում, որովհետև նրան գծվեցնելու չափ ճնշում էր այն միտքը, թե ինչպես պիտի կերակրի իր ընտանիքը և վճարի

ժամկետն անցած պարտքերը: Իր ռոճիկից նա շաբաթակա՞ն հինգ դոլլար էր հոս գցում և ուղարկում կնոջը: Երեք դոլլարը ծախսում էր ուտելու վրա և հիսուն ցենտ թողնում էր մանր ծախսերի համար՝ եկեղեցում աջհամբույր տալու, ծխախոտ գնելու, երբեմն էլ մի բաժակ գարեջուր էր խմում: Բացի դրանից, շաբաթական մեկուկես դոլլար էլ հոս էր գցում որպես խնայողություն: Բնակվում էր գործարանի տանիքի մի մերկ, անհրապույր անկյունում: Մինչև երեկոյան ժամը իննը Գերհարդը մեն-մենակ նստում էր գործարանի շեմքում ու նայում դատարկ, խուլ փողոցներին, հետո բարձրանում էր տանիքը: Այստեղ, ցածի հարկերից բարձրացող մեքենայի յուղի խեղդող հոտի մեջ, ճարպե մոմի լույսի տակ նույնպես մեն-մենակ ծերունին ավարտում էր իր օրը. գերմաներեն թերթ էր կարդում, ձեռքերը կրծքին խաչած մտքի մեջ էր ընկնում, իսկ հետո խավարի մեջ ծունկ էր չոքում բաց լուսամուտի առաջ և երեկոյան աղոթքն անելուց հետո մեկնվում էր իր կոշտ անկողնում: Օրերն անցնում էին երկար ու ձիգ, առկազան թվում էր մռայլ ու անուրախ: Բայց և այնպես ձեռքերը դեպի երկինք մեկնելով, նա անսահման հավատով աղոթում էր, որ թողություն տրվի իր մեղքերին և էլի մի քանի տարի անդորր ու երջանկություն՝ ունենա իր ընտանիքի շրջապատում:

Եվ այսպես, կարևորագույն հարցը, վերջապես, վճռված էր: Երեխաները հալումաշ էին լինում անհամբերությունից, և միսիա Գերհարդը սրտի խորքում բաժանում էր ներքանց զգացմունքները: Ջեննին, ինչպես Բասսն էր առաջարկել, առաջինն էր մեկնելու: Նրանից հետո էլ Քլիվլենդ էին գնալու մյուս բոլորը:

Երբ հասավ Ջեննիի մեկնելու ժամը, բոլորը խիստ հուզված էին:

— Դու շո՞ւտ կգրես, որ մենք էլ գանք, — նորից ու նորից հարցնում էր Մարթան:

— Ասա Բասսին, որ շուտ անի, — պահանջում էր Ջորջը:

— Քլիվլենդ գնա՞լ եմ ուզում, Քլիվլենդ գնա՞լ, — ծոր էր առաջիկա Վերոնիկան, երբ կարծում էր, թե իրեն ոչ ոք չի լսում:

— Տես, թե սիրտն ինչ է ուզում,— ծաղրաբար գոչեց Ջորջը, լսելով նրա այդ երգը։

— Քո ի՛նչ բանն է,— նեղացած ասաց աղջիկը։

Բայց երբ հրաժեշտի րոպեն հասավ, Ջեննին պետք է օգնության կանչեր իր ամբողջ արիությանը։ Թեպետև ինքը գնում էր, որպեսզի նրանք կարողանան բոլորը միասին ապրեն, և ավելի լավ, քան առաջ, բայց և այնպես ակամա ընկճւմել էր։ Նա ստիպված էր անջատվել իր վեց ամսական երեխայից։ Առջևում նրան սպասում էր վիթխարի, անծանոթ մի աշխարհ, և այդ վախեցնում էր նրան։

— Մի՛ անհունգստանա, մայրիկ,— ասաց նա իր ուժերը ժողովելով։— Ամեն ինչ լավ կլինի։ Հենց որ տեղ հասնեմ, ես քեզ նամակ կգրեմ։ Դա շատ շուտ կլինի։

Բայց երբ պետք է վերջին անգամ նայեր երեխային, Ջեննիի արիությանը մարեց, ինչպես լուցկին քամու առաջ։ Օրորոցի վրա կռանալով՝ նա գործալից քնքշությամբ նայեց իր աղջկա երեսին։

— Դու լավ աղջիկ կլինես, չէ՞,— կրկնում ու կրկնում էր նա։

Հետո երեխային գիրկն առավ, ամուր սեղմեց կրծքին և ճակատը հպեց փոքրիկ մարմնին։ Միսիս Գերհարդը նկատեց, որ նա ամբողջ մարմնով դողում է։

— Լավ, լավ, այդպես հուզվել պետք չէ,— այժմ էլ նա՛ սկսեց հորդորել Ջեննիին։— Երեխան ինձ մոտ լավ կլինի։ Ես գիտեմ, ինչպես պիտի պահել երեխային։ Իսկ եթե դու այդպես հուզվելու ես, ավելի լավ է իսկի մի գնա։

Ջեննին գլուխը բարձրացրեց և երեխային տվեց մորը։ Նրա կապուտակ աչքերը խոնավ էին։

— Ինձ զսպել չեմ կարողանում,— արցունքն աչքերին ժպտալով ասաց նա։

Հետո շտապ համբուրեց մորը, քույրերին ու եղբայրներին և դուրս վազեց սենյակից։

Ջորջի հետ միասին փողոցով քայլելիս նա ետ նայեց և ուրախ-ուրախ ձեռքը թափահարեց։ Միսիս Գերհարդն էլ որպես պատասխան իր ձեռքը թափահարեց և միաժամանակ

մտածեց, որ Զեննին հիմա բոլորովին հասուն կնոջ տեսք ունի: Մեկնելուց առաջ փողի մի մասը ծախսել էին նոր հագուստի վրա, որովհետև Զեննին մի կարգին շոր չունեւ: Եվ հիմա նա հագին ունեւ մի դարչնագույն սիրուն կոստյում, որը նրան շատ էր սազում, սպիտակ կոլերտկա և ծղոտե գլխարկ ճերմակ քողով, որը կարելի էր իջեցնել երեսին: Աղջիկն ավելի ու ավելի էր հեռանում, իսկ միսիս Գերհարդը ուղեկցում էր նրան հայացքով, տողորված անսահման սիրով, և երբ Զեննին տեսողությունից ծածկվեց, մայրը քնքշորեն ասաց արտասովելով.

— Համենայն դեպս, ես շատ ուրախ եմ, որ նա այդքան սիրունիկ տեսք ունի:

Գ Լ ՈՒՆ XIII

Բասսը Զեննին դիմավորեց Քլիվլենդի կայարանում և իսկույն էլ սկսեց աշխույժ խոսել ապագայի մասին:

— Առաջին հերթին հարկավոր է աշխատանք գտնել,— սկսեց նա, իսկ քույրը արդյունաբերական խոշոր քաղաքի աղմուկ-զնգոցից և սուր հոտերով հագեցած օդից շշմած՝ գլուխը կորցրել էր և արդեն ոչինչ չէր տեսնում ու չէր լսում:— Հարկավոր է քեզ համար որևէ գործ գտնել,— շարունակում էր Բասսը:— Միևնույն է, թե ինչպիսի տեղ, միայն թե գրտնենք: Եթե նույնիսկ շաբաթական երեք-չորս դոլլար ստանաս, այդ արդեն բավական կլինի բնակարանի վարձը վճարելու համար: Զորջն էլ երբ գա, կսկսի փող վաստակել, հայրիկն էլ փող է ուղարկում, այնպես որ մենք հիսունալի կապրենք: Շատ ավելի լավ, քան Կոլումբուս կոչված այն ողորմելի բնում:

— Այո,— անորոշ պատասխանեց Զեննին, նա շրջապատի նորությունամբ այնքան էր հափշտակված, որ ոչ մի կերպ չէր կարողանում կենտրոնանալ այդ կարևոր նյութի վրա:— Այո, հասկանում եմ: Ես մի որևէ գործ կգտնեմ:

Նա շատ էր մեծացել եթե ոչ տարիքով, ապա խելքով:

Այն փորձությունը, որ հենց նոր ապրիլ էր նա, իրեն օգնել էր ավելի պարզ հասկանալ, թե կյանքն ինչպիսի մեծ պատասխանատվություն է դնում իր վրա: Նա անընդհատ մտածում էր մոր մասին, մոր և երեխաների մասին: Մասնավորապես պետք է աշխատել, որ Մարթան ու Վերոնիկան իրենց կյանքն ավելի լավ դասավորեն, քան ինքը: Հարկավոր է նրանց ավելի լավ հագցնել: Նրանք պետք է ուվելի երկար ժամանակ դպրոց հաճախեն: Թող նրանք ավելի շատ բարեկամներ ունենան, իրենց մտահոգիվոնն ու ծանոթություններն ընդարձակելու ավելի մեծ հնարավորություններ:

Քլիվլենդը, ինչպես և այն տարիների ամեն մի երիտասարդ, աճող քաղաք, լեփ-լեցուն էր աշխատանք որոնող մարդկանցով: Շուտ-շուտ նորանոր ձեռնարկություններ էին բացվում, բայց ազատ բանվորական ձեռքեր միշտ ավելի կար, քան պահանջվում էր: Քաղաք եկող նոր մարդուն կարող էր հաջողվել, որ հենց նույն օրն աշխատանք գտնի: Բայց և պատահում էր, որ եկվորը երկար շաբաթներ և նույնիսկ ամիսներ թափառում էր աշխատանք որոնելով: Բասսը Ջեննիին առաջարկեց ամենից առաջ իր բախտը փորձել մեծ ու փոքր խանութներում: Եվ եթե այդտեղից բան դուրս չեկավ, կարելի է գործարան մտնել կամ որևէ այլ տեղ:

— Միայն թե, եթե որևէ բան հանդիպի, առիթը բաց չթողնես,— նախազգուշացրեց նա:— Ինչ էլ լինի, իսկույն ընկունի:

— Իսկ ի՞նչ ասեմ ես,— հուզմունքով հարցրեց Ջեննին:

— Ասա, որ ուզում ես աշխատանք ստանաս: Որ քեզ համար միևնույն է, թե ինչից կսկսես:

Ջեննին առաջին իսկ օրը փորձեց հետևել եղբոր խրատներին, բայց որպես վարձատրություն մի քանի սառն մերժում ստացավ: Ուր էլ նա դիմում էր, ոչ մի տեղ, ըստ երևվոյթին, նոր ծառայողների կարիք չունեին: Նա շրջեց խանութները, գործարանները, մանր արհեստանոցները, որոնցից ծայրամասերում շատ կային, բայց ամենուրեք նրան դուռն էին ցույց տալիս: Վերջապես նա սկսեց սպասուհու տեղ որոնել, թեպետև շատ մեծ հույս ուներ, որ ստիպված չէր լինի

դիմելու այդ վերջին միջոցին: Լրագրերում հայտարարուած թյուրմաներն ուշադիր կարդալով՝ նա ընտրեց չորսը, որոնք առավել հարմար թվացին, և գնաց այդ հասցեներով: Երբ նա եկավ, տեղերից մեկն արդեն զբաղված էր, բայց դուռը բաց անող տիկնոջ վրա Ջեննիի դեմքն այնպիսի տպավորութիւն գործեց, որ նա առաջարկեց ներս մտնել և սկսեց հարցու-փորձ անել:

— Ափսոս, որ մի քիչ առաջ չեք եկել,— ասաց նա:— Դուք ինձ ավելի շատ եք դուր գալիս, քան այն աղջիկը, որին վարձել եմ: Համենայն դեպս ձեր հասցեն թողեք ինձ մոտ:

Ջեննին այդ սիրալիւր ընդունելութիւնից ուրախացած՝ հեռացավ ժպիտը դեմքին: Այժմ նա այնպես ջահել չէր երեւում, ինչպես առաջ, մինչև իրեն հասած փորձութիւնը: Նրա գեմքը փոքր-ինչ նիհարել էր, աչքերը մի քիչ խոր էին ընկել, և դա նրա ամբողջ կերպարանքին ավելի մեծ խոհեմութիւն ու քնքշութիւն էր տալիս: Նա մաքրութեան օրինակ էր հանդիսանում: Հենց նոր լվացված ու հարթուկված շորի մեջ այնքա՛ն թարմ ու հրապուրիչ էր երևում: Նա դեռ չէր դադարել աճել, բայց երևում էր, որ դա արդեն փոքրիկ աղջիկ չէ, այլ՝ քսանամյա կին: Իսկ գլխավորը՝ Ջեննին շատ լավ բնավորութիւն ունեւր և, չնայած ծանր աշխատանքին ու զրկանքներին, երբեք իր կայտառութիւնը չէր կորցնում: Սպասուհի կամ օգնական որոնող ամեն մեկի համար նա իսկական գլուտ կլիներ:

Հետո նա գնաց էվկլիդի փողոցում գտնվող մի մեծ առանձնատուն: Դա նրան խիստ շքեղ թվաց, հագիւլ թե իր ծառայութիւնն այստեղ պետք լիներ, բայց քանի որ եկել էր, հարկավոր էր փորձել: Դուռը բացող ծառան նրան առաջարկեց մի քիչ սպասել, ապա նրան տարավ երկրորդ հարկը, տանտիրուհի միայն Բրայսբերիջի զարդասենյակը: Բարձր հասարակութեան մեջ հաճախ հանդիպող այդ դուրեկան շիկահեր տիկինը կնոջ գեղեցկութիւնը վատ չէր հասկանում և իսկույն գնահատեց Ջեննիի արտաքինը: Նա մի քիչ խոսեց երիտասարդ կնոջ հետ և որոշեց փորձի համար վերցնել նրանք որպէս սպասուհի:

— Ես ձեզ շաբաթական չորս դոլլար կվճարեմ, և եթե ուղղում եք, դուք այստեղ կապրեք,— ասաց միսիս Բրայսբերիշը:

Ջեննին բացատրեց, որ ինքն ապրում է ևղբոր մոտ, և շուտով գալու է նաև ամբողջ ընտանիքը:

— Դե լավ,— ասաց տանտիրուհին,— տեղավորվեցեք, ինչպես ձեզ հարմար է: Միայն թե առավոտները ժամանակին եկեք:

Նա ցանկացավ, որ Ջեննին իսկույն անցնի իր պարտականություններին, և աղջիկը համաձայնեց: Միսիս Բրայսբերիշը կարգադրեց, որ Ջեննին մի գեղեցիկ գլխավազարդ ու գոգնոց տան և համառոտակի ծանոթացրեց իր նոր պարտականություններին: Սպասուհին ամենից առաջ պիտի հոգ տաներ տանտիրուհու մասին, սանրեր նրա մուգերը, օղներ հագնելու: Նա պետք է նաև դուռը բաց աներ, երբ զանգը տալին, անհրաժեշտության դեպքում սպասարկի սեղանը և ընդհանրապես կատարեր տանտիրուհու բոլոր հանձնարարությունները: Միսիս Բրայսբերիշը իր ապագա սպասուհուն թվաց մի փոքր չոր ու խիստ, բայց և այնպես Ջեննին հիացած էր նրա եռանդով ու տիրական շարժումներով:

Երեկոյան ժամը ութին Ջեննին ասացին, որ այսօր նա ազատ է: Նա ինքն իրեն հարց էր տալիս, թե իսկապես մի՞թե իրեն հարմար սպասուհի են համարել այսպիսի մի մեծ ու հարուստ տան համար, և շատ ուրախ էր, որ այդպես լավ տեղավորվեց: Տիրուհին սկզբում հանձնարարեց մաքրել զարդասենյակի թանկարժեք կահույքն ու զարդերը, և թեև Ջեննին եռանդով ու ջանասիրությամբ էր աշխատում, մինչև ժամը ութը չհասցրեց ամեն ինչ անել: Նա շտապում էր տուն գնալ և ուրախ էր, որ հիմա եղբորն ասելու է, թե ինչ լավ տեղ է գտել: Հիմա մայրը կարող է գալ Քլիվլենդ, հիմա իր աղջիկն էլ իր հետ կլինի: Հիմա իսկապես որ նրանք նոր ձեռքով կապրեն, և այդ նոր կյանքը շատ ավելի դյուրին, լավ և ուրախ կլինի, քան առաջ էր:

Բասսի առաջարկությամբ Ջեննին մորը դրեց, որ նա անհապաղ գա, իսկ մի շաբաթ հետո արդեն նրանք մի հար-

մար տուն գտան և վարձեցին: Միսիս Գերհարդը երեխաների օգնութեամբ դասավորեց ևղած-չևղածը, այդ թվում և կահույքը, որ տեղավորվել էր մեկ ֆուրգոնում, և երկու շաբաթ հետո նրանք տեղավորվեցին նոր բնակարանում:

Միսիս Գերհարդը միշտ էլ այնպե՛ս էր ցանկացել ապրել լավ, դուրեկան բնակարանում: Ամուր ու գեղեցիկ փափուկ կահույք, հաճելի տաք գույնի հաստ գորգ, բազմաթիվ աթոռներ, բազկաթոռներ, նկարներ, թախտ, դաշնամուր,— այսպիսի գեղեցիկ բաների մասին էր երազել նա ողջ կյանքում, սակայն երբեք հնարավորութիւն չէր ունեցել իրականացնել իր երազանքը: Բայց և այնպես նա չէր հուսահատւում: Գուցե թե կրեւիցե կվայելի այդ ամենի հաճույքը: Կարծես թե ահա հիմա բախտը ժպտալու է նրան:

Հասնելով Քլիվլենդ և տեսնելով ուրախ, շողշողուն Ջեննիին՝ միսիս Գերհարդը ոգեշնչվեց: Բասսը նրան հավաստեցրեց, որ ամբողջ ընտանիքով հիանալի կապրեն: Նա բոլորին տարավ իր տուն, ապա Զորջին պատվիրեց վերադառնալ կայարան և իրերը բերել: Այն փողից, որ սենատոր Բրենդերն ուղարկել էր Ջեննիին, դեռ մի հիսուն դոլլար մնացել էր միսիս Գերհարդի մոտ: Այդ փողով կարելի էր մաս-մաս վճարելու պայմանով ձեռք բերել պակասող կահույքը: Բասսն արդեն մոծել էր մի ամսվա բնակարանային վարձը, իսկ Ջեննին վերջին երեկոներն զբաղված էր հատակներն ու լուսամուտները լվանալով և նոր տանը իդեալական մաքրութիւն էր ստեղծել: Այժմ, առաջին երեկոյին, նրանք ունեին երկու նոր ներքնակ և բամբակամեջ վերմակներ, որոնք փոված էին անբասիր մաքուր հատակին: Ունեին մի նոր լամպ, որ գնել էին մոտիկ խանութից, մի արկղ, որ Ջեննին ընտանեկան կարիքների համար վերցրել էր նպարեղենի խանութից և հիմա առայժմ միսիս Գերհարդին ծառայում էր որպես բազկաթոռ: Ընթրիքի և առավոտյան համար հաց կար և մի քիչ երշիկ: Մինչև ժամը իննը նրանք նստած ապագայի ծրագրեր էին կազմում, ապա բոլորը պառկեցին քնելու, բացի Ջեննիից և միսիս Գերհարդից: Մայր ու աղջիկ շարունակում էին զրուցել, ըստ որում վճռական խոսքը պատկանում էր Ջեննիին: Մայրն

սկսեւ էր իրեն մի որոշ չափով աղջկանից կախման մեջ ղգալ:

Մի շաբաթում ամբողջ տունը կարգի բերվեց, Գնեցին որոշ կահ-կարասի, մի գորգ և խոհանոցային անհրաժեշտ իրեր: Ամենից վատն այն էր, որ ստիպված էին վառարան էլ գնել. դա էլ մի նոր մեծ ծախս էր: Փոքր երեխաները դպրոց մտան, իսկ Զորջի մասին որոշվեց, որ նա պետք է աշխատանք գտնի: Զեննիի և միսիս Գերհարդի վրա շատ էր ազդում այդ զոհաբերության ամբողջ անարդարությունը, բայց չգիտեին, թե ինչպես կարելի է խուսափել դրանից:

— Կաշխատենք այնպես անել, որ նա եկող տարի դըպրոց գնա,— ասաց Զեննին:

Որքան էլ, ըստ երևույթին, բարենպաստ էր սկսվում նոր կյանքը, բայց ընտանիքի ծախսերը համարյա հավասարվում էին եկամուտին, և բյուջեի հավասարակշռությունը միշտ սպառնալիքի տակ էր: Բասսը, որ սկզբում լի էր մեծահոգությունամբ, շուտով հայտարարեց, թե բավական է, որ ինքը ընդհանուր ծախսերի համար չորս դոլլար տա՝ սննյակի և սննդի ծախսեր: Զեննին տալիս էր իր ամբողջ վաստակածը և հավատացնում էր, թե իրեն ոչինչ հարկավոր չէ, միայն թե իր երեխան լավ խնամք ունենա: Զորջը ծառայող երեխայի տեղ գտավ մի խանութում, ստանում էր շաբաթական երկուսուկես դոլլար և սկզբնական շրջանում սիրով տալիս էր մորը: Հետագայում որոշվեց հիսուն ցենտ թողնել նրան մանր ծախսերի համար: Գերհարդը, որ առաջվա պես միայնակ ուշխատում էր ընտանիքից հեռու, փոստով հինգ դոլլար էր ուղարկում, ամեն անգամ հիշեցնելով, թե անհրաժեշտ է քիչ-քիչ փող ետ գցել Կոլումբուսի հին պարտքերը վճարելու համար, որոնք մինչև այժմ ծանրացած են իր խղճի վրա: Այսպիսով ընդհանուր եկամուտը կազմում էր շաբաթական տասներհինգ դոլլար, և այդ փողով պետք էր կերակրել ու հագցընել ամբողջ ընտանիքը, բնակարանի վարձ տալ, ածուխ գնել և ամսական երեք դոլլար մուծել պարտքով գնած կահույքի համար, որն արժեք հիսուն դոլլար:

Ինչպե՞ս անել այդ թող ապահովված մարդիկ, որոնք հաճախ ու սիրով դատողություններ են անում, թե սոցիալա-

կան տեսակետից ինչ է աղքատութիւնը, նեղութիւն տան իրենց՝ հետաքրքրվելու այս հարցի պատասխանով: Հանց միայն բնակարանի վարձը, ածուխն ու լուսավորութիւնը կլանում էին ամսական քսան դոլլար կազմող մի կլոր գումար, ուտելիքի վրա, որ, դժբախտաբար, ծախսերի մյուս անխուսափելի առիթն էր, գնում էր քսանհինգ դոլլար: Հագուստի, կահույքի դիմաց մոծումների, ամեն տեսակ վճարումների, անհրաժեշտ դեղորայքի և այլ բաների համար պետք է բավականացներ մնացած տասնհինգ դոլլարը, իսկ թե ինչպես, այդ ասպահովված ընթերցողին թող թելադրի նրա բռնկուն երեակայութիւնը: Այսպես թե այնպես ծայրը ծայրին էր հասնում, և առայժմ Գերհարգները հույսով լի էին և կարծում էին, որ իրենք հիանալի են ապրում:

Այս ժամանակաշրջանում նրանց ընտանիքը կարող էր ծառայել համեստ ու ազնիվ աշխատասիրութեան արժանավոր օրինակ: Միսիս Գերհարգը, որն աշխատում էր սպասուհու պես և ամենաչնչին վարձատրութիւն անգամ չէր ստանում,— ոչ հագուստ, ոչ զվարճութիւններ, ոչ որևէ այլ բան,— ամեն առավոտ վեր էր կենում լուսաբացին, երբ դեռ բոլորը քնած էին լինում, կրակ էր վառում և սկսում նախաճաշ պատրաստել: Բարակ ու մաշված շատերը հագին, որոնց մեջ ստիպված էր լրագրի թուղթ գնել (թե չէ ոտքերից կրնկնեին), նա անձայն ման էր գալիս սենյակում և հաճախ անսահման քրնքրոթյամբ նայելով խոր քնով քնած Ջեննիին, Բասսին ու Ջորջին, սրտանց ցանկանում էր, որ նրանք ստիպված չլինեն այդպես շուտ վեր կենալ և այդպես ծանր աշխատել: Երբեմն իր սիրելի Ջեննիին արթնացնելուց առաջ մայրը երկար նայում էր նրա հոգնած, գունատ դեմքին, որ այնքան հանգիստ էր քնի մեջ, և դառնորեն ցավում էր, որ բախտն այդպիսի դաժան է վարվել նրա հետ: Հետո քնքրորեն ձեռքը դիպցնում էր քնած աղջկա ուսին և շուկով տալիս նրա անունը, մինչև որ Ջեննին արթնանում էր:

Երբ երեխաները վեր էին կենում, նախաճաշն արդեն պատրաստ էր լինում: Երբ երեկոյան սուռն էին վերադառնում, նրանց ընթրիքն էր սպասում: Միսիս Գերհարգը երեխաներից

ոչ մեկի վրայից չէր պակսեցնում իր ուշադրութիւնն ու հոգատարութիւնը: Փոքրիկ թոռնիկից աչք չէր հեռացնում: Նա հավատացնում էր, թե իրեն ոչ շոր է հարկավոր, ոչ կոշիկ. չէ՞ որ երեխաներից որեւէ մեկը միշտ էլ կարող էր գնալ նրա այս կամ այն հանձնարարութիւնը կատարելու:

Բոլոր երեխաներից միայն Ջեննին էր լրիվ հասկանում մորը և, քնքշորեն սիրելով նրան, բոլոր ուժերով աշխատում էր օգնել:

— Մայրիկ, տուր այդ ես անեմ:

— Թող, մայրիկ, դրա մասին ես կհոգամ:

— Նստիր, մի քիչ հանգստացիր, մայրիկ:

Այս հասարակ խոսքերի մեջ արտահայտվում էր այն անսահման սերը, որ Ջեննին կապում էր մոր հետ: Նրանք միշտ էլ շատ լավ էին հասկանում իրար և քանի գնում, այնքան ավելի լիակատար ու խոր էր դառնում այդ փոխըմբռնողութիւնը: Ջեննիի սիրտը ճմլվում էր, երբ մտածում էր, թէ մայրը գերու նման շեմքից դուրս գալ չի կարողանում: Ամբողջ օրն աշխատանքի ժամանակ նա մտածում էր այն աղքատիկ տնակի մասին, որտեղ մայրը շարձարվում ու աշխատում էր: Որքա՛ն կուզենար Ջեննին հանգիստ տալ նրան, համեստ հարմարութիւններ, որ մայրը միշտ այնպես փափագել է:

Գ Լ ՈՒՍ XIV

Այն ժամանակամիջոցում, երբ Ջեննին ծառայում էր Բրայսբրիջների մոտ, նրա մտահորիզոնը շատ ընդարձակվեց: Այդ հոյակապ տունը նրա համար հանդիսացավ մի դպրոց, որտեղ նա ոչ միայն հագնվել ու իրեն լպհհ սովորեց, այլև կենցաղային իմաստութեան դասեր ստացավ: Միսիս Բրայսբրիջը և նրա ամուսինը գերժամանակակից մարդիկ էին, կահավորութեան անբասիր ճաշակի, ինքնավստահութեան, վերջին մոդայով հագնվելու, հյուրեր ընդունելու և հասարակութեան մեջ իրենց ամենալավ ձևով պահելու մարմնացում:

Հաճախ առանց որևէ առիթի, եթե չհաշվենք իր սեփական քմահաճույքը, միսիս Բրայսբերիջը հակիրճ ասացվածքներով շարադրում էր իր փիլիսոփայությունը:

— Կյանքը պայքար է, սիրելիս: Եթե ուզում ես մի բան ստանալ, պետք է պայքարես:

— Իմ կարծիքով մեծ հիմարություն է շօղովել ամեն մի միջոցից, որը կարող է քեզ համար դառնալ այն, ինչ ինքդ ես ուզում: (Այս նա ասում էր շրթունքները թեթևակի ներկելով):

— Համարյա բոլոր մարդիկ ի ծնե հիմար են: Նրանք սպրում են այնպես, ինչի արժանի են և ոչ մի ավելի լավ բանի պետք չեն: Արհամարհում եմ ճաշակի պակասությունը. դա ամենամեծ հանցանքն է:

Այս իմաստուն խրատների մեծ մասը Ջեննիին չէին ուղղված: Բայց պատահաբար դրանք լսելով՝ Ջեննին չէր կարող չխորհել դրանց մասին: Պարարտ հողի մեջ ընկած սերմերի պես դրանք ծիլեր էին տալիս: Նրա մեջ սկսեց որոշ պատկերացում առաջանալ հասարակական սանդուղքի, իշխանության մասին: Գուցե և բարձր դիրքն իր համար չէ, բայց այն գոյություն ունի աշխարհում, և եթե բախտը մարդուն ժպտա, կարելի է մի աստիճան վեր բարձրանալ: Ջեննին աշխատում էր և շարունակ մտածում, թե ինչպես ավելի լավ բախտի հասնի: Ո՞վ կուղենա ամուսնանալ իր հետ, իմանալով իր անցյալը: Ինչպե՞ս բացատրի ինքը իր երեխայի գոյությունը:

Երեխան, նրա երեխան ամենագլխավորն է, ամենահրապուրիչը, ուրախության ու վախի մշտական աղբյուրը: Կարո՞ղ է արդյոք ինքը գեթ երեկից երջանիկ դարձնել իր աղջրկան:

Առաջին ձմեռը բավական սահուն անցավ: Խստագույն խնայողության շնորհիվ երեխաները հագնված էին և դպրոց էին հաճախում, բնակարանի և կահույքի համար հաջողվում էր ժամանակին վճարել: Միայն մեկ անգամ նրանց կյանքի խաղաղ ընթացքին սպառնալիք ծագեց, երբ հայրը գրեց, թե ծննդյան տոներին տուն է գալու: Այդ կարճ ժամանակամիջոցում գործարանը փակվելու էր: Եվ բնական է, Գերհարդի համ-

բերությունը չէր տալիս, նա ուղղում էր տեսնել, թե իր ընտանիքն ինչպես է ապրում Քլիվլենդում:

Միսիս Գերհարդը սրտանց կուրախանար ամուսնու գալու առթիվ, եթե չվախենար, թե նա կոխվ կսարքի: Ջեննին դրա մասին խոսեց մոր հետ, սա էլ իր հերթին խոսեց Բասսի հետ, և Բասսը խորհուրդ տվեց չվախենալ:

— Մի՛ անհանգստացիր,— ասաց նա:— Հայրիկը ոչինչ չի կարող անել: Իսկ եթե որևէ բան ասի, ես ինքս կխոսեմ նրա հետ:

Անհաճո տեսարան ստեղծվեց, բայց ո՛չ այնքան ծանր, որքան վախենում էր միսիս Գերհարդը: Ամուսինը եկավ ցերեկը, երբ Բասսը, Ջեննին ու Ջորջն աշխատանքի էին: Փոքրը երեխաներից երկուսը նրան դիմավորեցին կայարանում: Երբ նա տուն մտավ, միսիս Գերհարդը դրկեց նրան, միաժամանակ սրտի դողով մտածելով, թե հիմա անխուսափելիորեն ամեն ինչ կբացվի: Եվ երկար սպասելու կարիք չեղավ: Մի քանի րոպեից հետո Գերհարդը մտավ ննջարան: Սպիտակ ծածկոցով ծածկված մահճակալին քնած էր մի սիրունիկ երեխա: Նա իսկույն հասկացավ, թե դա ինչ երեխա է, բայց ձեվացրեց, թե չի իմանում:

— Այս ո՞ւմն է,— հարցրեց նա:

— Ջեննիի աղջկն է,— վախվախելով ասաց միսիս Գերհարդը:

— Վաղո՞ւց է այստեղ:

— Ո՛չ այնքան,— հուզվելով՝ պատասխանեց կինը:

— Պետք է կարծել, որ նա ինքն էլ այստեղ է,— ասաց Գերհարդը՝ նույնիսկ չցանկանալով աղջկա անունը տալ:

— Նա աշխատում է որպես սպասուհի,— Ջեննիին պաշտպան կանգնեց միսիս Գերհարդը:— Հիմա նա այնպես լավ է պահում իրեն: Էլ ո՞ւր պիտի գնա: Ձեռ չտաս նրան:

Գերհարդը երբ ընտանիքից հեռու էր ապրում, արդեն որոշ բան հասկացել էր: Կրոնական թեմաների մասին խորհելիս նրա մեջ տարօրինակ, անհասկանալի մտքեր ու զգացմունքներ էին ծագել: Իր աղոթքներում նա ամենաբարձյալին խոստովանում էր, որ իզուր է աղջկա հետ այդպես վար-

վել: Բայց դեռ չէր որոշել, թե այսուհետև ինչպես վարվի նրա հետ: Աղջիկը ծանր մեղք էր գործել, որից փախչել չի լինի:

Երեկոյան, երբ Ջեննին տոնն վերադարձավ, արդեն հանդիպումից խույս տալ չէր կարելի: Գերհարզը լուսամուտից տեսավ նրան և ձևացրեց, թե ամբողջովին տարված է լրագրի ընթերցանությամբ: Կինը, որ առաջ աղաչում էր նրան գեթ նայել Ջեննիի վրա, այժմ վախից դողում էր, թե հանկարծ մի խոսքով կամ շարժումով կվիրավորի նրան:

— Ահա նա գալիս է,— ասաց միսիս Գերհարզը, մոռնելով սեղանատուն, որտեղ ամուսինն էր նստած, բայց Գերհարզը նույնիսկ գլուխը չբարձրացրեց:— Գոնե մի խոսք ասա նրան,— խնդրեց նա նախքան դուռը կբացվեր, բայց ամուսինը չպատասխանեց:

Երբ Ջեննին տուն մտավ, մայրը նրան շնչաց.

— Հայրդ սեղանատանն է:

Ջեննին գունատվեց, մատը սեղմեց շուրթերին և անվճռական կանգ առավ, չիմանալով ինչ անել:

— Նա տեսե՞լ է...

Եվ լռեց, մոր երեսից հասկանալով, որ հայրն արդեն գիտե երեխայի գոյություն մասին:

— Գնա, մի վախենա,— ասաց միսիս Գերհարզը:— Նա բան չի ասի:

Ջեննին, վերջապես, մոտեցավ դռանը, տեսավ հորը, որի ճակատին կնճիռներ էին գոյացել որպես նշան ոչ թե ցասումի, այլ խոր մտախոհության, և մի վայրկյան տատանվելուց հետո ներս մտավ:

— Հայրիկ,— խոսեց նա ու կանգ առավ, ուժ չունենալով շարունակել:

Գերհարզը գլուխը բարձրացրեց, նրա մոխրա-դարչնագույն աչքերը մի զննական հայացք գցեցին շիկավուն թավ թարթիչների տակից: Աղջկան տեսնելուն պես նրա մեջ մի հնչ-որ բան շարժվեց, բայց նա ծածկվեց իր անհողողդողությամբ ինչպես վահանով և ամենևին ցույց չտվեց, թե ուրախ է աղջկան տեսնելուն: Նրա մեջ կատաղի սլաքար էր գնում պայմանական, ընդունված բարոյականության և բնական,

հայրական զգացմունքի միջև, բայց ինչպես հաճախ լինում է սահմանափակ մարդկանց հետ, պայմանականությամբ ուժը ժամանակավորապես հաղթեց:

— Ի՞նչ, — ասաց նա:

— Դու ինձ չե՞ս ներում, հայրիկ:

— Ներում եմ, — մռայլ խոսեց Գերհարդը:

Ջեննին մի սլահ տատանվեց, ապա մի քայլ արավ դեպի հայրը. Գերհարդը շատ լավ հասկացավ, թե ինչի համար:

— Լավ, վերջ, — ասաց հայրը թեթևակի ետ հրելով աղջկան, հենց որ նրա շրթունքները դիպան հոր շտապիված այտին:

Սառն էր նրանց հանդիպումը:

Երբ այս դառն փորձությունից հետո Ջեննին խոհանոց մտաւ և հանդիպեց մոր տագնապահար հայացքին, փորձեց բացատրել, թե ամեն ինչ կարծես բարեհաջող անցավ, բայց նրան չհաջողվեց թաքցնել իր զգացմունքները:

«Դուք հաշտվեցի՞ք», — ուղեց հարցնել մայրը, բայց դեռ մի խոսք էլ չէր ասել, երբ աղջիկը խոհանոցի սեղանի մոտ ընկավ աթոռին, գլուխը ձեռքերի վրա գցեց և սկսեց բալձարածայն հեկեկալ:

— Կամաց, կամաց, — ասաց միսիս Գերհարդը: — Կարիք չկա լուր: Ի՞նչ ասաց նա քեզ:

Ջեննին միանգամից չկարողացավ այնքան հանգստանալ, որ պատասխանի: Մայրը ջանում էր սիրտ տալ նրան.

— Մի՛ վշտանա, — ասաց նա: — Հայրը միշտ այդպէս է լինում: Հետո ամեն ինչ կարգի կընկնի:

Գ Լ ՈՒՄ XV

Գերհարդի գալուց հետո երեխայի հետ կապված խնդիրները ամբողջ հասակով ծառացան: Գերհարդը կամա թե ակամա պիտի հակվեր դեպի այն տեսակետը, որ բնական է պապի համար. չէ՞ որ երեխան էլ մարդ է, կենդանի հոգի: Նա ինքն իրեն հարց էր տալիս, թե երեխային մկրտե՞լ են արդյոք: Հետո դրա մասին հարցրեց տնեցիներին:

— Դեռ ոչ,— պատասխանեց կինը, որն այդ սրբազան պարտականությունը չէր մոռացել, բայց վստահ չէր, թե իր թոռնիկին կրնգո՞ւնեն եկեղեցու գիրկը:

— Դե, իհարկե՛ղեռ ոչ,— փնջացրեց Գերհարդը: Նա շատ էլ մեծ կարծիքի չէր կնոջ բարեպաշտության մասին:— Ինչպիսի՜ անհոգություն, ինչպիսի՜ անհավատություն: Հիսսնալի է, խոսք չունենմ:

Մի պահ մտածելուց հետո նա որոշեց, որ անհրաժեշտ է անհապաղ շարիքն ուղղել:

— Երեխային պետք է մկրտել,— ասաց նա:— Ինչո՞ւ նա չի արել այդ:

Միսիս Գերհարդը հիշեցրեց նրան, որ դրա համար կընթահայր է հարկավոր, բացի այդ, երեխային մկրտելու համար անխուսափելիորեն հարկ կլինի խոստովանել, որ նա օրինական հայր չունի:

Այս լսելով Գերհարդը մի քանի ըուպե լռեց, բայց նրա հավատն այնպիսին չէր, որ նման դժվարությունները նրան ստիպեին մոռանալ իր պարտքը: Ինչպե՞ս կնայի աստված այդպիսի խուսափանքներին: Դա քրիստոնեաբար չէ, և Գերհարդը պարտավոր է հոգալ, որ այս գործն ուղղվի: Ջեննին պետք է անհապաղ երեխային տանի եկեղեցի և մկրտի, իսկ ինքն ու կինը կնքահայր ու կնքամայր կլինեն: Կամ գուցե շարժե աղջկան այդպիսի ներողամտություն ցուցաբերել, ինքը պարզապես կհոգա, որ երեխային մկրտեն իր բացակայությամբ: Նա երկար խորհեց այս դժվարին դրության մասին և, վերջապես, որոշեց, որ մկրտությունը պիտի տեղի ունենա առաջիկա լի օրերից մեկին, Մենդյան տոնի ու Նոր տարվա միջև, երբ Ջեննին աշխատանքի կլինի: Այս միտքը նա առաջարկեց կնոջը և նրա հավանությունն էլ ստանալով արտահայտեց էլի մի միտք, որը մտահոգում էր նրան.

— Աղջիկն անուն չունի,— ասաց նա:

Ջեննին նույնպես դրա մասին խոսել էր մոր հետ և ասել, որ իրեն դուր է գալիս Վեստա անունը: Այժմ միսիս Գերհարդը համարձակվեց ինքն սուաջարկել այդ.

— Գուցե անունը Վեստա՞ դնենք:

Գերհարդը կնոջը լսեց բոլորովին անտարբեր: Նա արդեն մտքում ընտրություն էր արել: Իհեռ երիտասարդության հասակից նրա մտքում մի անուն կար, որը, չգիտես ինչու, չէր օգտագործվել իր աղջիկներին համար. Վիլհելմինա: Հասկանալի է, նա չէր էլ մտածում որևէ քնքշանքի մասին թողան նկատմամբ: Պարզապես դա լսվ անուն է, և աղջիկը պետք է շնորհակալ լինի դրա համար: Մտացրիվ ու անբավական տեսքով Գերհարդն առաջարկեց իր առաջին ընծան աղգակցական սեղանին, որովհետև վերջ ի վերջո դա ընծա էր:

— Վատ չէ,— ասաց նա՝ մոռանալով իր անտարբերությունը:— Իսկ գուցե Վիլհելմինա՞ անվանենք:

Միսիս Գերհարդը չհամարձակվեց հակառակվել նրան, քանի որ նա արդեն ակամա փափկել էր: Կանացի տակտը փրկեց նրան:

— Կարելի է երկու անունն էլ տալ,— ասաց նա:

— Ինձ համար միևնույն է,— պատասխանեց Գերհարդը՝ նորից մտնելով իր կեղևի մեջ, որից դուրս էր եկել ինքն էլ չնկատելով այդ:— Կարևորն այն է, որ մկրտվի:

Ջենինին ուրախությամբ լսեց այս ամենի մասին, որովհետև նա ուզում էր անպայման իր աղջկա համար հասնել բոլոր հնարավոր առավելություններին, լինի այդ կրոնի թե որևէ այլ հարցում: Նա շատ աշխատանք թափեց, որպեսզի օրինակելի չափով օսւյայի և հարթուկի երեխայի շորը և ամեն ինչ, ինչով նշանակված օրը զուգելու էին աղջկան:

Գերհարդը մի լութերական քահանա գտավ՝ մեծագույն ու ամրակազմ մի եկեղեցու սպասավոր, որը շատ բծախնդիր ու ձևապաշտ մարդ էր, և իր խնդիրքը հայտնեց նրան:

— Ձեր թոռնի՞կն է երեխան,— հարցրեց քահանան:

— Այո,— ասաց Գերհարդը:— Հայրն այստեղ չէ:

— Այդպե՞ս,— ծոր տվեց քահանան հետաքրքրությամբ նայելով զրուցակցին:

Բայց Գերհարդին շփոթեցնելը հեշտ չէր: Նա բացատրեց, թե երեխային մկրտելու կբերեն ինքն ու իր կինը: Քահանան գլխի ընկավ, թե որն է դրության դժվարությունը և այլևս չշարունակեց հարցուփորձ անել:

— Եկեղեցին չի կարող մկրտությունը մերժել, քանի որ դուք, որպես սլաւ, ցանկություն եք հայտնում երեխայի կընթահայրը դառնալ, — ասաց նա:

Գերհարզը գնաց հիվանդագին զգացողությամբ, որ խայտառակության ստվերն իր վրա էլ է ընկել, բայց միևնույն ժամանակ հաճելի էր այն գիտակցությունը, որ իր պարտքը կատարել է: Հիմա նա աղջկան կտանի եկեղեցի, նրան կմկրտեն, և այն ժամանակ ամեն մի պատասխանատվություն կվերանա իր վրայից:

Բայց երբ մկրտության ժամը հասավ, պարզվեց, որ ինչ-որ մի նոր ուժ նրա մեջ ավելի մեծ հետաքրքրություն է սռաջացնում դեպի երեխան և ավելի մեծ պատասխանատվության զգացմունք: Նա նորից լսեց անողոք կրոնի պատվիրանները, որ սահմանել էր բարձրագույն օրենքը, պատվիրաններ, որոնք մի ժամանակ ամրապնդել էին նրա կապը հարազատ երեխաների հետ:

— Դուք մտադիր եք արդյոք այս երեխային դաստիարակել ավետարանի սիրո ոգով, — հարցնում էր սեղգգեստ քահանան, երբ Գերհարզն ու իր կինը կանգնել էին նրա առաջ փոքրիկ, խաղաղ եկեղեցում, ուր բերել էին նրանք երեխային. նա ծեսին համապատասխան հարցեր էր տալիս: Գերհարզն տեսց. «Այո», և միսիս Գերհարզը նույնպես դրական պատասխան տվեց:

— Պարտավորվո՞ւմ եք արդյոք հարկ եղած հոգատալությամբ ու ջանասիրությամբ, ճշմարիտ օրինակով ու խստությամբ ուղիղ ճանապարհի դնել նրան և պաշտպանել ամեն շարից ու սովորեցնել հնազանդվել աստծո կամքին, ինչպես սրա մասին ասված է սուրբ գրքում:

Գերհարզը լսում էր, և հանկարծ նրա ուղեղում կայծակի պես փայլատակեց այն միտքը, ինչ տեղի էր ունեցել իր երեխաների հետ. նրանց էլ, ահա, այսպես մկրտել էին: Նրանք էլ լսել էին իր հանդիսավոր խոստումը՝ հոգալ նրանց հոգեկան բարեկեցության մասին: Նա լուռ էր:

— Այո, պարտավորվում ենք, — թելադրեց քահանան:

— Այո, պարտավորվում ենք,— խոնարհաբար կրկնեցին Գերհարդն ու իր կիները:

— Մկրտության ծեսով դուք այս մանկան բախտը հանձնում եք արդյոք տե՛ր աստծո ձեռքը, որը կյանք է ավել նրան:

— Այո:

— Եվ, վերջապես, եթե դուք պատրաստ եք խղճի մտոք հայտարարել աստծո առաջ, որ ձեր հավատն ամուր է և ձեր երգումներն անսասան են և ընդունված ձեր սրտով, հաստատեցե՛ք այդ աստծո առաջ, ասելով՝ այո:

— Այո,— կրկնեցին նրանք:

— Մկրտվում է մանուկը Վիլհելմինա-Վեստա, հանուն հոր և որդու և հոգույն սրբո, — ավարտեց քահանան ձեռքերը մեկնելով երեխայի վրա: Աղոթենք:

Գերհարդը ճերմակած դուխը խոնարհեց և սկսեց մրմընջալ աղոթքի խոսքերը:

Այդ հանդիսավոր խոսքերը լսելով՝ նա մեծ պատուախանատվություն զգաց իր կնոջ ձեռքերին պառկած այդ փոքրիկ, մերժված արարածի համար, զգաց, որ ինքը պետք է հոգ տանի թոռան մասին, որ ինքը նրա համար պատասխանատու է աստծո առաջ: Նա երկյուղածությամբ զուխը խոնարհեց, և երբ արարողությունը վերջացավ ու նրանք եկեղեցուց դուրս եկան, իր զղացմունքներն արտահայտելու խոսքեր չգտավ: Նա խոր ու ջերմ հավատ ուներ: Աստված նրա համար կենդանի էակ էր, բարձրագույն իրականություն: Կրոնը ներկայացնում է ոչ միայն հետաքրքիր մտքեր, խոսքեր, որ լսում ես կիրակի օրերը, այլև դա աստվածային կամքի հզոր, կենդանի արտահայտություն է, որ ժառանգություն է մնացել այն ժամանակներից, երբ մարդիկ անձնական, անմիջական հաղորդակցության մեջ էին աստծո հետ: Նա կրոնի պատվիրանների կատարման մեջ էր տեսնում սփոփանքն ու իրկությունը, միակ մխիթարությունը արարածի համար, որն առաքված է թափառելու այս անցավոր աշխարհում, որի իմաստը մեզ համար կբացահայտվի ո՛չ այստեղ, այլ երկնքում: Գերհարդը

դանդաղորեն քայլում էր փողոցով, խորհելով այն սրբազան խոսքերի մասին, որ լսել և ինքն էլ արտասանել էր եկեղեցում, և այն պարտավորությունների մասին, որ այդ խոսքերը դնում էին իր վրա, և վերանում էր զգվանքի վերջին ստվերը, որ համակել էր իրեն երեխայի հետ եկեղեցի գալիս, իր տեղը զիջելով միանգամայն բնական քնքշանքին։ Որքան էլ ծանր մեղք գործած լինի իր դուստրը, երեխան ոչ մի հանցանք չունի։ Այս անօգնական, թույլ արարածը իրենից սեր ու հոգատարություն էր պահանջում։ Գերհարգն զգում էր, որ իր սիրտը մղվում է դեպի երեխան, բայց նա չէր կարող միանգամից զիջել իր դիրքերը։

— Հիանալի մարդ է,— ասաց նա քահանայի մասին ինոչ կողքով քայլելիս և իր նոր պարտականության մտքերի ազդեցության տակ արագորեն մեղմանալով։

— Այո, ճիշտ է,— վեհերոտ համաձայնեց միսիս Գերհարդը։

— Եկեղեցին էլ լավն է,— ասաց ամուսինը։

— Այո։

Գերհարդը այս ու այն կողմ նայեց, տներին, փողոցին, որ այնպես աշխուժացել էր ձմեռային այդ արևոտ օրը և, վերջապես, նայեց երեխային, որ գրկած տանում էր իր կինը։

— Դա, երևի, ծանր է քեզ համար,— ասաց նա գերմաներեն։— Տուր ես տանեմ։

Միսիս Գերհարդը հոգնած լինելով՝ համաձայնեց։

— Դե, տեսնենք,— ասաց Գերհարդը նայելով մանկանը և նրա գլուխը հենելով իր ուսին, որպեսզի ավելի հարմար լինի։— Հուսանք, որ սա արժանի կլինի այն ամենին, ինչ այսօր արվեց իր համար։

Եվ միսիս Գերհարդը լավ հասկացավ, թե ինչ է հնչում նրա ձայնի մեջ։ Այս երեխայի ներկայությունն իրենց սառը գույց և շատ անգամ ծանր տրամադրության և սուր խոսքերի առիթ լիլինի, բայց մի ուրիշ, ավելի հզոր ուժ կզսպի Գերհարդին։ Նա միշտ կհիշի երեխայի հոգու մասին։ Նա այլևս երբեք չի հրաժարվի նրա մասին հոգալուց։

Վերջին օրերը, որ Գերհարդն անցկացրեց Քլիվլենդում, ասես նա քաշվում էր Ջեննիի ներկայութեամբ և աշխատում էր ձևացնել, թե նրան չի նկատում: Երբ գնալու ժամանակը եկավ, նա մեկնեց առանց աղջկան հրաժեշտ տալու և կնոջը հանձնարարեց, որ իր փոխարեն ինքն անի այդ, բայց հետո, Յունգսթաունի ճանապարհին նա ցավեց, որ այդպես է արել: «Հարկավոր էր հրաժեշտ տալ նրան», — մտածում էր նա գնացքում: Բայց արդեն շատ ուշ էր:

Իսկ ընտանիքի կյանքն ընթանում էր իր կարգով: Ջեննին շարունակում էր ծառայել միսիս Բրայսբրիջի մոտ: Սեբաստյանը ամուր հաստատվել էր ծխախոտի խանութում ուսուցես վաճառող: Ջորջի ռոճիկն ավելացրին մինչև երեք դոլլար, իսկ հետո նույնիսկ մինչև երեքուկես: Դա ո՛չ դյուրին, սխուր ու միապաղաղ դոյություն էր: Ածուխը, կենսամթերքը, կոշիկն ու հագուստը խոսակցության գլխավոր նյութն էր: Բոլորը կաշվից դուրս էին գալիս՝ ջանալով ծայրը ծայրին հասցնել:

Ջեննիի զգայուն սրտի վրա շատ հոգսեր էին ծանրացել, բայց ամենից ավելի նրան անհանգստացնում էր իր ապագան, և այդ ո՛չ այնքան իր համար, որքան իր մանկան և հարազատների համար: Նա չէր կարողանում պատկերացնել, թե ինչ է սպասում իրեն: «Ու՛մ եմ պետք ես», — նորից ու նորից հարց էր տալիս ինքն իրեն: Ի՞նչ անել երեխային, եթե որևէ մեկը սիրի իրեն: Իսկ այդ միանգամայն հնարավոր էր. Ջեննին ջահել էր, գեղեցիկ, և տղամարդիկ սիրով սիրահետում էին նրան, ավելի ճիշտ՝ փորձում էին սիրահետել: Բրայսբրիջների մոտ շատ հյուրեր էին լինում, և նրանցից ոմանք փորձում էին կպչել այդ սիրունիկ սպասուհուց:

— Աղջիկս, ախր դուք ուղղակի չճանաչե՞ք, — ասաց նրան արդեն հիսունն անց մի ծեր թեթևադիկ, երբ մի առավոտ Ջեննին տիրուհու պատվերով ինչ-որ գործով գնացել էր նրա մոտ:

— Ներեցեք ինձ, — ասաց նա կարմրելով:

— Ճշմարիտ, դուք զմայլելի աղջիկ եք: Եւ ինձնից նեփողութիւն խնդրելու կարիք էլ չկա: Ես կուղեի մի քիչ խոփել ձեզ հետ:

Եւ նա փորձեց շոյել աղջկա այտը, բայց Ջեննին շուտ եկավ և արագ հեռացավ: Նա ուղում էր այդ դեպքը պատմել տիրուհուն, բայց ամոթը չթողեց: «Ինչո՞ւ տղամարդիկ միշտ այդպես են վարվում,— մտածում էր նա: Գուցե հենց ի՞նչ մեք ի բնե մի արատ կա, ներքին մի փշաքանդութիւն, որը ձգում է փշաքանդ մարդկանց»:

Անպաշտպան բնավորութիւնները հետաքրքիր դիժ. ներանք ասես մի աման մեղր լինեն ճանճերի համար, նրանց էրբեք ոչինչ չեն տալիս, բայց նրանցից վերցնում են շատ: Մեղմ, զիջողամիտ, անշահախնդիր մարդը միշտ էլ ավար է դառնում ամբոխի համար: Մարդիկ հեռւից զգում են նրա անպաշտպան լինելը: Սովորական տղամարդկանց համար Ջեննիի նման աղջիկը ասես կրակ լինի, որի մոտ կարելի է տաքանալ: Նրանք ձգտում են դեպի այդպիսի աղջիկը, աշխատում են նրա համակրանքը նվաճել, փափագում են տիրապետել նրան: Ահա թե ինչու շատերն էին նեղացնում նրան իրենց սիրալիր վերաբերմունքով:

Մի անգամ Յինցիննատիից Բրայսբրիջների մոտ հյուր եկավ ոմն Լեսթեր Քեյն, որի հայրը կառքերի խոշոր գործարանատեր էր և լավ հայտնի էր ոչ միայն Յինցիննատիում, այլև ամբողջ երկրում: Լեսթեր Քեյնը հաճախ էր այցելում Բրայսբրիջներին: Առանձնապես մտերիմ էր միսիս Բրայսբրիջի հետ, որը մեծացել էր Յինցիննատիում և աղջիկ ժամանակ հաճախ էր լինում նրա հոր տանը: Նա լավ ճանաչում էր Լեսթերի մորը, նրա եղբորն ու քույրերին և միշտ էլ սիրված մարդ էր Քեյնների ընտանիքում:

— Գիտե՞ս, Հենրի, վաղը Լեսթերը գալու է,— ամուսնուն ասաց միսիս Բրայսբրիջը Ջեննիի ներկայութեամբ:— Այսօր ևս հեռագիր ստացա նրանից: Տեսնո՞ւմ ես դատարկապորտին: Ես նրան կտեղավորեմ վերևը, արևելյան մեծ սենյակում: Ուշադիր եղիր նրա հետ: Նրա հայրը միշտ էլ շատ բարի է եղել իմ նկատմամբ:

— Գիտեմ,— հանդիստ սուսաց ամուսինը:— Լեսթերն ինձ դուր է դալիս: Իրենց ընտանիքում նա ամենահետաքրքիր ու խելացի տղան է: Միայն թե շատ անտարբեր է ամեն ինչի նկատմամբ: Ոչ մի բան չի հուզում նրան:

— Այո, բայց շատ լավ մարդ է, իմ ճանաչած մարդկանցից ամենալավը:

— Ես նրա հետ միանգամայն կարգին կլինեմ: Կարծեմ ես միշտ էլ սիրալիր եմ եղել քո բարեկամների հետ:

— Այո, շատ:

— Դե, էլ ինչ կու,— ասաց ամուսինը:

Ջեննին պատրաստվել էր տեսնելու մի արտասովոր մարդու և չէր սխալվել: Հյուրասենյակ մտավ և տանտիրուհուն ողջունեց մոտ երեսունվեց տարեկան մի մարդ՝ միջակից ավելի բարձր հասակով, ասլետիկ կազմվածքով, գլուխը բարձր բռնած, վճիտ աչքերով և համառ կզակով: Նա զարմանալի ուժեղ ու հնչեղ ձայն ուներ, այնպես, որ այդ ձայնը լսելիս և՛ ծանոթները, և՛ անծանոթները ակամա կանգ էին առնում և ետ նայում: Նա խոսում էր պարզ ու հակիրճ:

— Բարի օր,— սկսեց նա՝ ողջունելով տանտիրուհուն:— Ուրախ եմ նորից տեսնելու ձեզ: Ինչպե՞ս է միստր Բրայսբրիջը: Ինչպե՞ս է Ֆեննին:

Հարցերը հնչում էին եռանդով ու մտերմաբար, և միսիս Բրայսբրիջը պատասխանեց նույնպիսի ջերմությամբ:

— Ես շատ ուրախ եմ, որ եկաք, Լեսթեր,— ասաց նա:— Ջորջը ձեր իրերը վերև կտանի: Դեռ քիչ է սենյակը, այնտեղ ավելի լավ է: Ինչպե՞ս են պապիկն ու Լուիզան:

Հյուրը նրա ետևից սանդուղքով վերև բարձրացավ, և Ջեննին, որ հարթակում կանգնած ականջ էր դնում, միանգամից զգաց նրա արտասովոր հմայքը: Նրան թվում էր— նա ինքն էլ չէր կարող բացատրել, թե ինչու— եկել է իմկապես մի մեծ ու հազվագյուտ մարդ: Ամբողջ տունն ասես աշխուժացավ: Տանտիրուհին անհամեմատ ավելի սիրալիր և բարեհամբույր դարձավ: Ամեն մեկն ուզում էր մի որևէ բան անել հյուրի համար:

Ջեննին շարունակում էր աշխատել, բայց եկվորի թողած

տպավորութիւնից աղատվել չէր կարողանում: Նա մտքում կրկնում էր նրա անունը՝ Լեսթեր Քեյն: Յինցիննատից: Շուտ-շուտ գաղտագողի նայում էր նրան. առաջին անգամն էր կյանքում, որ անծանոթ մարդն այդպես հետաքրքրում էր նրան: Այդ մարդն այնպես բարեկազմ էր, գեղեցիկ, ուժեղ: Հետաքրքիր էր իմանալ՝ ինչո՞ւ է զբաղվում նա: Եվ միևնույն ժամանակ նա մի փոքր վախեցնում էր Ջեննիին: Մի անգամ նա որսաց հյուրի սեեռուն, փտրաթափանց հայացքն իր վրա: Նա ներքուստ ցնցվեց և առաջին իսկ հնարավորութեան դեպքում դուրս գնաց սենյակից: Մի ուրիշ անգամ հյուրն ուզեց խոսել Ջեննիի հետ, բայց նա ձևացրեց, թե խիստ դբաղված է և շտապեց դուրս գնալ: Հաճախ նա, նույնիսկ առանց հյուրի կողմը նայելու, գիտեր, որ նա իրեն է նայում, և մի անորոշ տագնապ էր ղգում: Նա ուզում էր փախչել այդ մարդուց, թեև դրա համար ոչ մի տեսանելի ոլատճառ չկար:

Եվ այդ մարդն էլ, որի հարստութիւնը, դաստիարակութիւնը և հասարակութեան մեջ ունեցած դիրքը շատ ավելի բարձր էին դասում նրան Ջեննիից, նույնպես ակամա սկսեց հետաքրքրվել այդ արտասովոր աղջկանով: Ինչպես և շատ ուրիշները՝ նրան հրապուրում էր Ջեննիի զարմանալի քնքուշ կանացիութիւնը: Նրա մեջ կար մի ինչ-որ բան, որը հաղվադեպ ու սքանչելի սեր էր խոստանում: Եվ նա զգում էր, որ դժվար չէ այդ աղջկան հաղթել, թեպետև չէր հասկանում, թե ինչու: Այն ամենը, ինչ ասուել էր Ջեննին, ամենեւիլն չէր ազդում նրա արտաքինի վրա: Նրա վստակցողութեան մեջ կոտորովելու ամենաշնչին նշան անգամ չկար, և այնուամենայնիւ Քեյնն զգում էր, հաջողութիւնն ապահովված է: Նա պատրաստ էր հենց հիմա փորձել իր բախտը, բայց գործերը նրան ստիպեցին շորս օր հետո մեկնել Քլիվլենդից: Երեք շաբաթ նա բացակա էր: Ջեննին կարծում էր, թե նա այլևս չի վերադառնա և զարմանալի թեթևութիւն էր զգում և դրա հետ միասին՝ անհանգստութիւն: Եվ հանկարծ նա նորից եկավ: Ըստ երևույթին, նրան չէին սպասում, և նա միսիս Բրայսբրիջին բացատրեց, թե ինքը նորից գործեր ունի

Քլիվլենդում: Այս ասելիս նա մի թռուցիկ* հայացք գցեց Ջեննիի վրա, և աղջկան թվաց, թե գուցե նա մասամբ հենց իր համար է այստեղ:

Այս գալուն Ջեննին հաճախ էր տեսնում հյուրին մերթ նախաճաշի ժամանակ, որին ինքը երբեմն սպասարկում էր, մերթ ճաշի ժամանակ, երբ ինքը հյուրին կարող էր նայել դահլիճից կամ հյուրասենյակից, մերթ ղարդասենյակում, ուր նա երբեմն մտնում էր միսիս Բրայսթրիջի հետ զրուցելու: Նրանք շատ մտերիմ էին իրար հետ: Քեյնի գալու երկրորդ օրը Ջեննին լսեց, թե ինչպես միսիս Բրայսթրիջը նրան ասաց.

— Ինչո՞ւ չեք ամուսնանում, Լեսթեր: Ժամանակն է կարծեմ:

— Գիտեմ, ժամանակն է,— պատասխանեց նա,— բայց ինչ-որ տրամադրություն չունեմ: Ուզում եմ էլի մի քիչ ազատ զբոսնել:

— Գիտեմ, գիտեմ ես ձեր զբոսանքը: Ամաչելիք գոնե: Կուք ինչքա՞ն եք վշտացնում ձեր հորը:

Քեյնը ժպտաց:

— Հայրս իմ պատճառով այնքան էլ չի վշտանում: Նա ամբողջովին թաղված է գործերի մեջ:

Ջեննին հետաքրքրությամբ նայեց հյուրին: Նա հագել է թե ինքն էլ կարողանում էր հասկանալ իր մտքերը, բայց այդ մարդը ձգտում է նրան: Եթե նա հասկանար, թե ինչու է այդպես, առանց ետ նայելու կփախչեր նրանից:

Հյուրն ավելի ու ավելի ուշադիր էր դառնում, հաճախ նրան էր դիմում որեւէ պատահական դիտողությունով և աշխատում էր խոսակցության մեջ քաշել աղջկան: Ջեննին չէր կարող չպատասխանել. նա այնքա՞ն դուրեկան ու սիրելի էր: Եղավ, որ մի առավոտ Լեսթերը նրան գտավ երկրորդ հարկի միջանցքում, որտեղ Ջեննին պահարանից սպիտակեղեն էր հանում: Նրանք մենակ էին. միսիս Բրայսթրիջը գնումների էր գնացել, իսկ ծառաները ցածումն էին: Քեյնն իսկույն օգտվեց դրանից: Նա Ջեննիին մոտեցավ ամենավաճառական ու տիրական տեսքով:

— Ես պետք է խոսեմ ձեզ հետ,— ասաց նա։— Որտե՞ղ եք ապրում դուք։

— Ես... ես... Լորրի-սթրիթում, — թոթովեց Ջեննին նկատելի սփրթնելով։

— Տան համա՞րը,— հարցրեց նա, կարծես աղջիկը պարտավոր էր պատասխանել։

Ջեննիի սիրտը սեղմվեց։

— Տասներեք-տասնչորս,— մեքենայաբար ասաց նա։

Հյուրի համարձակ, մուգ դարչնագույն աչքերը վստահ ու բազմանշանակ նայեցին աղջկա խոշոր, կապուտակ աչքերի խորքը, և ասես մի կայծ անցավ նրանց միջով։

— Դու ի՞մն ես,— ասաց նա։— Ես վաղուց էի որոնում քեզ։ Ե՞րբ կհանդիպենք մենք։

— Այդպես մի խոսեք,— ասաց Ջեննին հուզմունքով մատները սեղմելով շուրթերին։— Ես չեմ կարող հանդիպել ձեզ հետ... ես... ես...

— Ա՛խ, չխոսե՛մ։ Ա՛յ թե ինչ,— նա բռնեց աղջկա ձեռքը և թեթևակի քաշեց իր կողմը,— արի միանգամից պայմանավորվենք։ Դու ինձ դուր ես գալիս։ Իսկ ես քե՛զ։ Ասա՛։

Ջեննին նայում էր նրան զարմանքից ու սարսափից չուլած աչքերով։

— Չգիտեմ,— շնչասպառ լինելով ասաց նա ցամաքած շուրթերով։

— Դո՞ւր եմ գալիս։

Նա մոռյլ ու համառ նայում էր աղջկան։

— Չգիտեմ։

— Նայի՛ր ինձ։

— Այո... ասաց նա։

Նա ամուր գրկեց աղջկան։

— Մենք դեռ կիսոսենք,— ասաց նա և տիրաբար համբուրեց աղջկա շուրթերը։

Ջեննին սարսափել ու շշմել էր կատվի ճանկն ընկած թռչնակի պես։ Եվ այնուամենայնիվ նրա մեջ ինչ-որ մի բան արձագանքեց այդ ճակատագրական, սոսկալի ու աննահանջ կոչին։ Լեսթերը ժիծաղեց և բաց թողեց նրան։

— Այստեղ այս բանն այլևս չի կրկնվի, բայց հիշիր՝ դու իմն ես,— ասաց նա, շուռ եկավ և գնաց թեթև, անհոգ քայլվածքով։

Իսկ Ջեննին սոսկումով պատած նետվեց տիրուհու նընջարանը և դուռը բանալիով փակեց։

Գ Լ ՈՒ Խ XVII

Այս անսպասելի խոսակցությունից Ջեննին այնպես էր ցնցվել, որ երկար ժամանակ ուշքի գալ չէր կարողանում։ Սկզբում նա պարզապես չէր հասկանում, թե այս ինչ պատահեց։ Դա կարծես որոտ լիներ պարզ ու ջինջ երկնքում։ Նորից նա ենթարկվել էր տղամարդու ինչո՞ւ։ Ինչո՞ւ,— հարց էր տալիս նա ինքն իրեն, և սակայն հոգու խորքում ինչ-որ մի տեղ պատասխանը պատրաստ էր։ Նա չէր կարող բացատրել իր զգացածը, բայց ինքն ստեղծված էր այդ մարդու համար և նա էլ՝ իր համար։

Սիրո մեջ, ինչպես և ճակատամարտում, յուրաքանչյուրն իր բախտն ունի։ Խելացի, եռանդուն ու հաստատակամ այդ մարդը, հարուստ գործարանատիրոջ որդին, որը հասարակության մեջ անհամեմատ ավելի բարձր դիրք ուներ, քան Ջեննին, մի ակամա, անհաղթահարելի մղում էր ղգում դեպի այդ աղքատ սպասուհին։ Այդ աղջիկը ներքուստ մոտիկ էր իրեն, թեպետև ինքն այդ չէր գիտակցում։ Դա միակ կինն էր, որի մեջ նա կարող էր գտնել այն ամենագլխավորը, ինչ նրան միշտ պակասում էր։ Լեսթեր Քեյնը շատ բազմապիսի կանանց էր ճանաչում, հարուստների ու աղքատների, այն դասակարգի ներկայացուցիչներին, որին ինքն էլ պատկանում էր, ճանաչում էր և պրոլետարների աղջիկների, բայց գեռ երբեք նա չէր հանդիպել իր իդեալին, այնպիսի կնոջ, որն իր մեջ մարմնավորի կարեկցությունն ու բարությունը, գեղեցկությունն ու ջահելությունը։ Բայց նա միշտ երազել էր հենց այդպիսի կին, և հանդիպելով նրան՝ մտադիր չէր գեռքից բաց թողնել։ Նա հասկանում էր, որ ամուսնանալու մա-

Եին մտածելու համար նա պետք է այդպիսի կին գտնի իր
 շրջապատում: Բայց եթե մտածելու լինի կարճատև երջան-
 կության մասին, կին կարող է գտնել որտեղ ցանկանա, թեև,
 հասկանալի է, այդ դեպքում ամուսնության մասին խոսք
 անգամ լինել չի կարող: Նրա մտքովն էլ չէր անցնում, թե
 ինքը կարող է լուրջ առաջարկություն անել մի սպասուհու:
 Բայց Զեննին ուրիշ բան է: Այդպիսի սպասուհի նա երբեք չի
 տեսել: Նա այնպիսի ազնիվ տեսք ունի, այնպես թուփիչ է և
 այն էլ, ըստ երևույթին, ինքն էլ չի գիտակցում այդ: Այո, սա
 հազվագյուտ աղջիկ է: Ինչո՞ւ չփորձել տիրանալ նրան: Ար-
 դարադատ լինենք Լեսթեր Քեյնի նկատմամբ, փորձենք հաս-
 կանալ նրան: Ամեն խելք չի կարելի չափել մի ինչ-որ անմիտ
 արարքով: Ամեն մեկին չի կարելի դատել նրա մի ինչ-որ
 կրքով: Մեր դարում նյութական ուժերի ներգործությունը
 համարյա անհաղթահարելի է. նրանք ճնշում ու խորտակում
 են հոգին: Զարհուրելի արագությամբ զարգանում ու բար-
 դանում է մեր քաղաքակրթությունը, բազմապիսի ու փոփո-
 խական են հասարակական կյանքի ձևերը, մեր անհաստատ,
 նրբացած և աղճատված երեակայության վրա խիստ այլա-
 զան ու անսպասելի են ազդում, օրինակ, այնպիսի գործոն-
 ներ, ինչպիսիք են երկաթուղիները, ճեպընթաց գնացքները,
 փոստը, հեռագիրը և հեռախոսը, լրագիրը, մի խոսքով, մեր
 հասարակության մեջ գոյություն ունեցող հաղորդակցության
 ու կապի միջոցների ամբողջ մեխանիզմը: Այս ամենն ամբող-
 չությամբ վերցրած ստեղծում է կալեյդոսկոպիկ խաչտաբղե-
 տություն, կուրացուցիչ, անկանոն կենսական ֆանտաստիկո-
 րիա, որը հյուծում, բթացնում է սիրտը և ուղեղը: Այստեղից էլ՝
 յուրատեսակ մտավոր հոգնածությունը, և ամեն մի օրը բազ-
 մապատկում է նրա զոհերի թիվը, նրանց թիվը, ովքեր տա-
 ռապում են անքնությանմբ, մեղամաղձությանմբ կամ պարզա-
 պես խելագարվում են: Ժամանակակից մարդու ուղեղը, ինչ-
 պես երևում է, ընդունակ չէ տեղավորելու, դասավորելու և
 թահապանելու ամեն օր նրա վրա տեղացող փաստերի ու
 տպավորությունների վիթխարի զանգվածը: Մենք չափից
 ավելի աննառու ենք ապրում և արտաքին աշխարհից թաքնը-

վելու տեղ շունենք: Մենք ստիպված ենք լինում խիստ շատ բան ընկալել: Ասես անծայրություն իմաստությունը փորձում է իր համար ճանապարհ բացել դեպի նեղվածք գանգերը և տեղավորվել սահմանափակ ուղեղներում:

Լեսթեր Քեյնը այս աննորմալ պայմանների բնական արդյունքն էր: Նա այնպիսի ուժի սուր ու դիտող խելք ուներ, որպիսին հանդիպում է Ռաբլեի հերոսների մոտ, բայց շրջապատի բաղմակերպությունը, կյանքի պանորամայի անսահման լայնությունը, նրա մանրամասնությունների փայլը, նրանց ձևի անորսալիությունը, նրանց անորոշությունն ու արդարացված չլինելը մոլորեցնում էին նրան: Նա մեծացել էր կաթոլիկական ընտանիքում, բայց արդեն չէր հավատում կաթոլիկության աստվածային բնույթին: Նա պատկանում էր հասարակության սերուցքին, բայց այն պատկերացումը, թե մարդն իր ծնունդի և հասարակական դիրքի շնորհիվ կարող է ինչ-որ անկապտելի գերազանցություն ունենալ ուրիշ մարդկանց նկատմամբ, նրա համար դատարկ նախապաշարմունք էր դարձել: Նա դաստիարակված էր որպես հաբուստ ժառանգ, և ենթադրվում էր, որ իր համար կին կգտնի իր շրջապատում, բայց նա ամենեկին հավատացած չէր, թե ընդհանրապես ինքը կցանկանա ամուսնանալ: Հասկանալի է՝ ամուսնությունը հասարակական ինստիտուտ է: Այդպես է սահմանված, խոսք չկա: Բայց դրանից ի՞նչ է հետևում: Մարդ պետք է ժամանակին ամուսնանա, դա դարձել է երկրի օրենքը: Այո, իհարկե: Բայց կան երկրորդներ, որտեղ օրենքով սահմանված է բազմակնություն: Լեսթերին զբաղեցնում էին ուրիշ հարցեր ևս, օրինակ՝ իսկապե՞ս տիեզերքը կառավարում է մեկ միասնական աստված, պետական ո՞ր ձևն է լավ՝ հանրապետությունը, միապետությունը, թե՞ արխատկրատիայի կառավարումը: Կարճ ասած, բոլոր նյութական, սոցիալական ու բարոյական պրոբլեմներն ընկել էին նրա մտքի հերձադանակի տակ և միայն կիսով չափ բացված էին մնացել: Կյանքում նրա համար անվիճելի՝ ոչինչ չկար: Ոչ մի դրույթ նա չէր ընդունում որպես վերջնական ու անհերքելի, եթե չհաշվենք այն համոզմունքը, որ

պետք է կարգին մարդ լինել: Մնացած ամեն ինչին նա կուսկածում էր, հարցնում, հետաձգում, թողնելով, որ իրեն անհանգստացնող պրոբլեմները լուծեն ժամանակը և տիեզերքը շարժող գաղտնի ուժերը: Այո, լեսթեր Քեյնը կրոնական ու հասարակական պայմանների և հասկացողությունների արդյունք էր և այն էլ՝ համակլած մեր ժողովրդին հատուկ ավատության ոգով, մի ոգի, որ ծնունդ է տալիս մտքերի ու արարքների հումարյա անսահման ավատության: Այդ երեսունվեցամյա մարդը, որ առերևույթ այնքան արտասովոր էր, եռանդուն ու խոհական, ըստ էության մի վայրենի էր, որին դաստիարակությունն ու միջավայրը որոշ փայլ էին տվել: Ինչպես այն հարյուրավոր իռլանդացիները, որոնք նրանից մի սերունդ առաջ երկաթուղիներ էին կառուցում, աշխատում էին հանքահորերում, ջրանցքներ էին փորում, երիտասարդ երկրի անթիվ-անհամար կառույցներում աղյուս էին կրում ու կիր շաղախում, լեսթերն էլ ուժեղ մարդ էր, ինքնավստահ ու սրբախոս:

— Ցանկալի՞ է ձեզ, որ եկող տարի էլ ես վերադառնամ այստեղ,— հարցրեց նա միաբան Ամբրոզիային, երբ այդ սրբազան հայրը ցանկանում էր ինչ-որ մի զանցանքի համար պատժել տասնութամյա դպրոցականին:

Միաբանը վարմացած նայեց նրան:

— Դա կախված կլինի ձեր հոր կամքից,— ասաց նա:

— Ամենեկին ոչ. դա իմ հոր կամքից չի լինի կախված,— առարկեց լեսթերը:— Եթե դուք ձեր մտրակով դիպչեք ինձ, ես ինքս կվճռեմ իմ գործերը: Ես արժանի չեմ պատժի և այլևս երբեք չեմ թույլ տա ծեծել ինձ:

Դժբախտաբար խոսքերն այս անգամ սրբազան հորը չհամոզեցին, բայց, ահա, ուժեղ բռնցքներն օգնեցին. կտրված ընդհարման մեջ լեսթերը մտրակը կոտրտեց, և դա դպրոցական կարգապահության այնպիսի լուրջ խախտում էր, որ նա ստիպված եղավ իրերը հավաքել ու հեռանալ: Դրանից հետո նա հորը կտրական հայտարարեց, թե այլևս սովորելու միտք չունի:

— Ես ուզում եմ գործի անցնել,— բացատրեց նա:—

Դասական կրթությունն ինձ համար չէ: Վերցրու ինձ քո գրասենյակը և համոզված եղիր, որ ես կարող եմ գործից գլուխ հանել:

Ծերունի Արշիբալդ Քեյնը, որ ամբողջովին իր գործով տարված անբասիր համբավով մի լիցիայի մարդ էր, շահագուակեց նրան:

— Լավ, արի գրասենյակ,— ասաց նա:— Քեյ համար երևի այնտեղ մի զբաղմունք կգտնվի:

Տասնութ տարեկան հասակում իր գործունեությունն սկսելով՝ Լեսթերն աշխատում էր մեծ ջանասիրությամբ, և հայրն աստիճանաբար այնպիսի լավ կարծիք կազմեց նրա մասին, որ նրան իր անձնական ներկայացուցչի նման մի բան դարձրեց: Երբ հարկավոր էր լինում պայմանագիր կրնֆել, որն է կարևոր քայլ անել կամ մի լուրջ գործարքի համար ֆորմայի ներկայացուցչին ուղարկել, միշտ էլ ընտրությունն ընկնում էր Լեսթերի վրա: Հայրը կուրորեն հավատում էր նրան, և Լեսթերն էլ իր պարտականությունները կատարում էր այնպես խելացի ու ճարպկորեն, այնպիսի հափշտակությունով, որ այդ հավատը երբեք չէր սասանվում:

«Գործը գործ է», — այս էր նրա սիրելի խոսքը, և հենց միայն այս խոսքերն արտասանելու ձևից ու տոնից կարելի էր հասկանալ, թե ինչպիսի մարդ է նա:

Անզուսպ ուժեր էին եռում նրա մեջ, և բոցը նորից ու նորից դուրս էր ժայթքում, թեև Լեսթերը հավատացած էր, թե կարող է զսպել այն: Նա, օրինակ, մոլություն ուներ գինու և կատամբ, ըստ որում ինքը խորապես համոզված էր, թե չափն իմանում է: Նա, ինչպես ինքը ենթադրում էր, խմում էր ո՛չ այնքան շատ, միայն ընկերական շրջապատում և ամենևին չափը չէր անցնում: Մյուս թուլությունն արմատացել էր նրա ղգացմունքների մեջ, բայց այստեղ էլ նա համոզված էր, թե ինքն է իր գլխի տերը. նա դյուրությամբ սլատահական կապեր է ստեղծում կանանց հետ, բայց միշտ իմանում էր, թե որտեղ է վտանգը: Եթե մարդիկ հասկանալին, որ այդպիսի կապերն իրենց բնույթով իսկ պետք է կարճատև լինեն, այդքան շատ անհամոռ բարդություններ չէին ծագի: Վերջա-

սրբա Լեւոնի Բեյնը իրեն միտնաբերում էր այն մտքով, թե ինչ-
քը տիրապետում է իսկական կյանքի գաղտնիքին: Ամբողջ
խնդիրն այն է, որ հասարակական պայմաններն ընդունվեն
այնպես, ինչպես կան, միայն որոշ վերապահումներով, և
վարվել այնպես, ինչպես քեզ ավելի հարմար է: Համբերու-
թյունից դուրս չգալ, դատարկ բանի համար մեծ աղմուկ չը-
բարձրացնել, քնքշություններ չբանեցնել, այսպիսին էր նրա
կենսափիլիսոփայությունը, և նա գերազանց էր համարում
այդ:

Նրա հետաքրքրությունը Զեննիի նկատմամբ սկզբում
զուտ էգոիստական էր: Բայց այժմ, երբ նա հայտարարեց
իր տղամարդկային իրավունքները, և աղջիկը, համենայն
դեպս, մասամբ հնազանդվեց, Լեւոնին սկսեց հասկանալ, որ
դա սովորական աղջիկ չէ, մի ժամվա խաղալիք չէ:

Որոշ տղամարդկանց կյանքում լինում է ժամանակ, երբ
նրանք սկսում են անգիտակցաբար գնահատել կնոջ երիտա-
սարդությունն ու գեղեցկությունը ո՛չ այնքան երազելով
իրենալական երջանկություն, որքան նայելով շրջապատի մի-
ջավայրի սյամանականությունը:

— Մի՞թե ես, — հարց են տալիս նրանք իրենք իրենց,
ևրբ մտածում են, թե շամուսնանա՞ն արդյոք, — մի՞թե ես
ստիպված եմ լինելու ենթարկվել ընդհանուրի կողմից ըն-
դունված բարոյականությանը, պահպանել հասարակության
երենքները, կամովին դառնալ զուսպ ու համեստ, ուրիշին
իրաւունք տալ փառնվել իմ գործերին և այս ամենը միայն
նրա համար, որ դրկիս մեջ եմ առնում նույնքան հեղհեղուկ
էակ, որքան ես ինքս եմ, մի կին, որի ցանկություններն ու
քմահաճույքները այնքան ավելի համառ ու տաղտկալի են
դառնալու, որքան չբանալու է նրա գեղեցկությունն ու հրա-
պույրը:

Այդ մարդիկ, չցանկանալով ենթարկվել այն բոլոր հնա-
րավոր պատահականություններին, որ իր հետ բերում է օրի-
նական ամուսնությունը, հակված են ընդունելու ո՛չ այնքան
ժանրաբեռնող ժամանակավոր կապի առավելությունները: Նը-
րանք ջանում են կյանքի վայելքներին տիրանալ՝ առանց

դրանց դիմաց վճարելու: Հետագայում, մոտածում են նրանք, կարելի կլինի ավելի հաստատուն ու վայելուչ հարաբերություններ ստեղծել՝ խուսափելով կշտամբանքներից կամ ինչ-որ բան արմատապես ուղղելու և կարգավորելու անհրաժեշտությունից:

Լեսթեր Քեյնի համար պատանեկան հրապուրանքների ժամանակն անցել էր, և նա այդ գիտեր: Անփորձ պատանու միամիտ երազանքներն ու իդեալներն անհետ չքացել էին: Նրան ցանկալի էր կնոջ մոտիկությունը, բայց նա շատ քիչ հակում ուներ դրա համար զիջել իր ազատությունը: Ինչու՞ չղթաներ հագնել ոտքերին, եթե կարելի է ազատ թռչուն մնալով ստանալ ամեն բան, ինչ ուզում ես: Իհարկե, նա պետք է գտնի այնպիսի մի կին, որը լիովին համապատասխաներ իրեն, և նրան թվում էր, որ այդպիսին գտել է ի դեմս Ջեննիի: Այդ աղջկա մեջ ամեն ինչ համապատասխանում էր նրա ցանկություններին ու ճաշակին, նա դեռ երբեք այդպիսի կնոջ չէր հանդիպել: Նրա հետ ամուսնանալը ոչ միայն անհնարին է, այլև պարտադիր չէ: Բավական է նրան ասել՝ «գնանք», և նա պետք է հնազանդվի, այդպես է նրա բախտը:

Լեսթերը հանգիստ ու անտարբեր խորհում էր այս ամենի մասին: Նա անցավ Ջեննիի ապրած աղքատիկ փողոցով, նայեց այդ աղջկան օթևան ծառայող խղճուկ տնակին: Նրա սիրտը շարժվեց, որ Ջեննին այդպես ազնիվ ու դժվար ապրում է այդպիսի աղքատ պայմաններում: Պետք չէ, որ ինքն էլ նրա հետ վարվի մեծահոգաբար, արդար ու ազնվորեն: Ապա աղջկա չքնաղ գեղեցկության հիշողությունը համակեց նրան և փոխեց նրա այդ միտքը: Ո՛չ, հարկավոր է աշխատել տիրանալ նրան՝ այսօր, հենց հիմա, անհապաղ: Ահա թե Լորրի-սթրիթ փողոցում զբոսանք կատարելուց հետո ինչպիսի տրամադրությամբ նա վերադարձավ միսիս Բրայսբրի-ջի տուն:

Իսկ Զեննին անսահման տագնապով էր բռնված, ինչպես մի մարդ, որի առաջ հանկարծակի մի բարդ ու դժվարին խնդիր է ծառացել: Նա պետք է մտածեր երեխայի մասին, հոր, եղբայրների և քույրերի մասին: Ի՞նչ է անում նա: Մի՞թե նորից սխալ կգործի և արատավոր, ապօրինի կապի մեջ կմտնի: Ի՞նչ ասել հարազատներին այդ մարդու մասին: Իհարկե, նա չի ամուսնանա իր հետ, եթե իմանա իր անցյալի մասին: Ասենք, առանց այդ էլ նա չի ամուսնանա իր հետ, նա այնպիսի բարձր դիրք է զբաղում: Բայց և այնպես ինքը լսում էր նրան: Ի՞նչ անել: Ամբողջ երեկոն Զեննին նրա մասին էր մտածում և սկզբում ուզում էր փախչել, բայց հետո սոսկումով հիշեց, որ ինքը իր հասցեն տվել է Քեյնին: Հետո նա որոշեց իր ամբողջ արիությանը ժողովել և մերժել նրան, ասել, որ ինքը չի կարող, չի ցանկանում դործ ունենալ նրա հետ: Հարցի այսպիսի լուծումը նրան բավական հասարակ էր թվում, քանի դեռ Քեյնը իր կողքին չէր: Ինքը գործի կմտնի մի ուրիշ տեղ, որտեղ նա չի կարող իրեն հետապնդել: Երբ երեկոյան Զեննին հագնվում էր, որ տուն գնա, ամեն ինչ շատ հասարակ էր թվում:

Սակայն նրա եռանդուն երկրպագուն դրա մասին իր նկատառումներն ուներ: Զեննիից բաժանվելուց հետո նա ամեն ինչ մանրամասնորեն խորհել էր: Նա որոշել էր անհապաղ գործի անցնել: Զեննին կարող է ամեն ինչ պատմել իր հարազատներին կամ միսիս Բրայսբրիջին, կարող է հեռանալ Քլիվլենդից: Ինքն ուղում է մանրամասն իմանալ, թե ինչպիսի պայմաններում է ապրում նա, իսկ դրա համար կամենի միջոց՝ խոսել նրա հետ: Ինքը պետք է նրան համոզի իր մոտ գալ: Նա երեկ կհամաձայնի: Նա խոստովանեց, որ ինքը դուր է գալիս նրան: Զեննին հատուկ մեղմությամբ ու հեղուկությամբ, որոնք միանգամից հրապուրել էին Լեսթերին, ըստ երևույթին, դուրին հաղթանակ էին խոստանում: Բավական է միայն ցանկանալ, և ինքը տուրից դժվարության կնվաճի:

նրան: Եվ նա որոշեց փորձել, որովհետեւ, իրոք որ ինքը շատ էր ձգտում այդ աղջկան:

Ժամը հինգն անց կեսին նա վերադարձավ Բրայսբրիչ-նէրի տուն, որպէսզի տեսնի՝ չի՞ գնացել Զեննին: Ժամը վեցին նրան հաջողվեց աննկատելիորեն ասել աղջկան.

— Ես քեզ կուղեկցեմ տուն: Սպասիր ինձ փողոցի մոտակա անկյունում, լա՛վ:

— Այո,— պատասխանեց աղջիկը՝ զգալով, որ չի կարող չհնազանդվել:

Հետո նա ինքնիրեն ասաց, որ պետք է խոսի նրա հետ, կտրականապէս հայտնի, որ ինքը վճռել է այլեւս չհանդիպել նրա հետ, ուրեմն էլ ինչո՞ւ չօգտագործել այս առիթը բացատրելու համար:

Վեցն անց կեսին Լեսթերն ինչ-որ պատճառով դուրս եկավ տնից— հիշեց, որ գործով մեկին պիտի տեսնի— և ժամը ութին արդեն փակ կառքով սպասում էր Զեննին պայմանավորված տեղում: Նա հանգիստ էր, միանգամայն վրասա՛հ իր հաջողութեանը, բայց այդ երևութական հանգստութեան ու հավասարակշռութեան տակ թաքնված էր արտասովոր մի հուզմունք, ասեա նա ներշնչում էր ինչ-որ հրաշալի բուրմունք, որ քնքուշ էր, անուշ ու թովիչ:

Ժամը իննի սկզբին նա տեսավ Զեննին: Գազալաւաւերի աղոտ լույսն էլ բավական էր, որ Քեյնը ճանաչի նրան: Փնքշանքի մի ալիք բարձրացավ նրա մեջ, այնքան մեծ էր այդ աղջկա հմայքը: Երբ Զեննին մոտեցավ, նա դուրս եկավ կառքից և կանգ առավ աղջկա առաջ:

— Գնանք,— ասաց նա:— Կառք նստիր, ես քեզ կտանեմ տուն:

— Ոչ,— պատասխանեց աղջիկը,— չեմ կարող:

— Գնանք, ես կտանեմ քեզ: Այսպէս մեզ համար ավելի հարմար կլինի փոսել:

Եվ նորից նրա ուժի ու իշխանութեան նույն զգացողութեանը, որին դիմադրել չի լինի: Աղջիկը ենթարկվեց, զգալով, որ չպետք է աննրայդ: Քեյնը կառապանին ձայն աւելեց.

— Քշիր առալժմ ուր ուղում ես:

Ջեննին նստեց նրա կողքին, և նա իսկույն ասաց.

— Լսի՛ր, Ջեննի, դու ինձ պետք ես: Պատմիր ինձ քո մասին:

— Ես պետք է խոսեմ ձեզ հետ,— պատասխանեց աղ-
ջիկը, ջանալով իրեն պահել այնպես, ինչպես մտածել էր:

— Ինչի՞ մասին,— հարցրեց Լեսթերը, փորձելով կիսա-
խավարի մեջ տեսնել նրա դեմքի արտահայտությունը:

— Այսպես շարունակել չի կարելի,— հուզմունքով
մրմնջաց աղջիկը:— Ես այսպես չեմ կարող: Դուք ոչինչ չգի-
տեք: Ես չպետք է անեի այն, ինչ առավոտյան արի: Ես
այլևս չպետք է հանդիպեմ ձեզ, Ճշմարիտ, չպետք է հանդի-
պեմ:

— Այն, ինչ դու արի արժանապաշտ, դո՛ւ չարիր,—
սրախոսեց Լեսթերը նրա խոսքից բռնելով:— Այդ ե՛ս արի:
Իսկ որ դու չես ուզում ինձ հետ հանդիպել... բայց ես ուզում
եմ հանդիպել քեզ հետ:— Նա բռնեց աղջկա ձեռքը:— Ի՞նչ
գեռ ինձ չես ճանաչում, բայց ես սիրում եմ քեզ: Ես գովում
եմ քեզ համար: Դու ստեղծված ես ի՛նձ համար: Հիմա լսիր:
Դու պետք է իմը լինես: Կգա՞ս ինձ մոտ:

— Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ,— սրտի ցավով գոչեց աղջիկը:— Ես չեմ
կարող, միասր Քեյն: Խնդրում եմ լսեցեք ինձ: Դա անկարե-
լի է: Դուք չգիտեք: Ա՛խ, դուք չգիտեք: Ես չեմ կարող ձեր
ուզածն անել: Ես չեմ ուզում: Եվ եթե նույնիսկ ուզենայի, չէ՛ի
կարող: Դուք չգիտեք, թե ինչ պատճառ կա: Բայց ես չեմ
ուզում վատ վարվել: Ես չպետք է անեմ այդ: Չե՛մ կարող
Չե՛մ ուզում: Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ: Թողեք ինձ տուն գնամ:

Այս հուսակտուր աղաշանքը Լեսթերը լսեց ո՛չ առանց
կարեկցություն, նա նույնիսկ մի քիչ խղճաց Ջեննիին:

— Ինչո՞ւ չես կարող, այդ ի՞նչ է նշանակում,— հարցը-
րեց նա հետաքրքրությամբ:

— Չեմ կարող ասել ձեզ,— պատասխանեց աղջիկը:—
Խնդրում եմ, մի հարցնեք: Դուք այդ չպետք է իմանաք: Բայց
ես այլևս չպետք է հանդիպեմ ձեզ հետ: Դա ոչ մի լավ բանի
չի հասցնի:

— Բայց չէ՞ որ ես քեզ դուր եմ գալիս:

— Այո, այո: Ես դրա գեմ ոչինչ չունեմ: Բայց դուք սկետք է թողնեք ինձ: Խնդրում եմ:

Դատավորի լրջությամբ Լեսթերը մի անգամ էլ մտքում ծանրութեթե արավ իր առաջարկությունը: Նա գիտեր, որ ինքը դուր է գալիս այդ աղջկան. բայց էություն նա սիրում է իրեն, որքան էլ կարճ է իրենց ծանոթությունը: Եվ ինքն էլ ձգտում է այդ աղջկան, գուցե և ո՛չ այնքան անհաղթահարելի, բայց արտակարգ ուժով: Ի՞նչն է խանգարում նրան զիջել, մանավանդ, որ ինքն էլ ուզում է այդ: Տղայի մեջ հետաքրքրություն արթնացավ:

— Լսի՛ր, Ջեննի,— ասաց նա,— ես քեզ լսեցի: Ես չեմ հասկանում, ինչո՞ւ ես ասում «չեմ կարող», եթե ինքդ էլ ուզում ես գալ ինձ մոտ: Դու ասում ես, որ ես քեզ դուր եմ գալիս: Էլ ինչո՞ւ ես համառում: Դու հենց այն ես, ինչ ինձ հարկավոր է: Մենք շատ լավ կհարմարվենք իրար: Դու հենց իմ ուզած բնավորությունն ունես: Ես կուպեի, որ դու ինձ հետ լինես: Ինչո՞ւ ես ասում, թե չեմ կարող:

— Ես չեմ կարող,— կրկնեց աղջիկը:— Չեմ կարող: Չեմ ուզում: Չպետք է անեմ այդ: Ա՛խ, խնդրում եմ այլևս չհարցնեք: Դուք չգիտեք: Ես ձեզ բացատրել չեմ կարող:

Նրա մտքում իր երեխան էր:

Լեսթեր Քեյնի մեջ խիստ զարգացած էր արդարության զգացմունքը և ամեն խաղ ազնվորեն վարելու կարողությունը: Ուրիշ մարդկանց հետ ունեցած իր հարաբերությունների մեջ նա ամենից առաջ ցանկանում էր կարգին մարդ լինել: Եվ այժմ էլ նա ցանկանում էր ուշադիր ու քնքուշ լինել, բայց գլխավորը՝ ինքը պետք է նվաճի այդ աղջկան: Եվ նա նորից բոլոր «թեր» ու «դեմ»-երը մտքում ծանրութեթե արեց:

— Լսիր,— ասաց նա վերջապես, դեռևս Ջեննիի ձեռքը բռնած:— Ես քեզ չեմ ստիպում անհապաղ վճռել: Ես ուզում եմ, որ ամեն ինչի մասին մտածես: Բայց դու ստեղծված ես ինձ համար: Դու էլ դեպի ինձ անսուրբեր չես: Ինքդ խոստովանեցիր այս առավոտ: Եվ ես գիտեմ, որ այդ այդպես է: Էլ ինչո՞ւ ես համառում: Դու ինձ դուր ես գալիս, և ես շատ բան

կարող եմ անել քեզ համար: էլ ինչո՞ւ մենք առայժմ մտերիմ-
ներ չդառնանք: Իսկ մնացածի մասին հետո կխոսենք:

— Բայց ես չպետք է վատ վարվեմ,— կրկնում էր աղ-
ջիկը:— Ես չեմ ուզում: Խնդրում եմ թողեք ինձ: Ես չեմ կարող
ձեր ուզածն անել:

— Ա՛յ ինչ,— խոսեց Լեսթերը,— դու այն չես ասում,
ինչ մտածում ես: Հալա ինչո՞ւ էիր ասում, որ ես քեզ դուր
եմ գալիս: Մի՞թե արդեն կարծիքդ փոխել ես: Նայիր ինձ
(Ջեննին հայացքը ցած դրեց): Նայիր ինձ: Մի՞թե դու միտքդ
փոխել ես:

— Ա՛խ, ո՛չ, ո՛չ,— ասաց աղջիկը համարյա արտասվե-
լով, ենթարկվելով ինչ-որ ավելի ուժեղ բանի:

— Էլ ուրեմն ինչո՞ւ ես համառում: Ես սիրում եմ քեզ,
յսո՞ւմ ես, դժվում եմ քեզ համար: Ահա թե ինչու եմ եկել
այս անգամ: Ես ուզում էի քեզ տեսնել:

— Իսկապե՞ս,— զարմացած հարցրեց Ջեննին:

— Այո: Ես էլի ու էլի կգայի, եթե հարկավոր լիներ:
Ասում եմ, չէ՞. գժի պես սիրում եմ քեզ: Դու պետք է իմը
լինես: Խոստացիր, որ դու ինձ հետ կլինես:

— Ո՛չ, ո՛չ, ո՛չ,— կրկնում էր աղջիկը: Ես չեմ կարող:
Ես պետք է աշխատեմ: Ես ուզում եմ աշխատել: Ես չեմ
ուզում վատ վարվել: Աղաչում եմ, մի՛ խնդրեք: Խնդրում եմ,
հարկավոր չէ: Դուք պետք է թողնեք ինձ: Ճշմարիտ, ես չեմ
կարող ձեր ուզածն անել:

— Ասա ինձ, Ջեննի,— հանկարծ հարցրեց Լեսթերը,—
ինչո՞ւ է զբաղվում քո հայրը:

— Ապակի փշող բանվոր է:

— Այսան՞դ, քլիվլենդո՞ւմ:

— Ոչ, նու աշխատում է Յանգսթաունում:

— Իսկ մայրդ կենդանի՞ է:

— Այո, սըր:

— Դու նրա հե՞տ ես ասլրում:

— Այո, սըր:

Լեսթերը ժպտաց:

— Ինձ «սըր» մի՛ կոչիր, Ջեննի,— կոպտաբար ասաց

նա,— և «միստր» Քեյն մի կոշիւր: Ես այլևս քեզ համար միստր չեմ: Դու իմն ես, լսո՞ւմ ես, աղջիկ:

Եվ նա աղջկան քաշեց իր կողմը:

— Խնդրում եմ, հարկավոր չէ, միստր Քեյն,— աղաչեց աղջիկը:— Օ՛հ, խնդրում եմ, հարկավոր չէ: Ես չեմ կարող: Ձեմ կարող: Թողեք ինձ:

Բայց Լեսթերն ամուր համբուրեց նրա շուրթերը:

— Լսիր ինձ,— կրկնեց նա իր սիրած փոսքը:— Քեզ ասում եմ՝ դու իմն ես: Բոպե Կոպե դու ավելի ու ավելի ես դուր գալիս ինձ: Ես դեռ քեզ լավ չեմ ճանաչում: Բայց քեզանից չեմ հրաժարվի: Վերջ ի վերջո դու կգաս ինձ մոտ: Եվ ես չեմ ուզում, որ դու ծառայես որպէս սպասուհի: Դու չես կարող մնալ այդտեղ: Գուցե թե միայն շատ կարճ ժամանակ: Ես քեզ սրեւ տեղ կտանեմ: Եվ փող կտամ քեզ, լսո՞ւմ ես: Դու պետք է վերցնես փողը:

«Փող» բառի վրա Ջեննին ցնցվեց և ձեռքը ետ քաշեց:

— Ո՛չ, ո՛չ,— ասաց նա:— Ձե՛մ վերցնի:

— Կվերցնես: Մորդ կտաս: Ես ամենեւին էլ քեզ գնել չեմ ուզում: Ես գիտեմ, թե ինչ ես մտածում դու: Բայց դա ճիշտ չէ: Ես քեզ օգնել եմ ուզում: Ուզում եմ օգնել քո հարազատներին: Ես գիտեմ, թե որտեղ ես ասլում դու: Այսօր ես եղել եմ այնտեղ: Փանի՞ հոգի եք ձեր ընտանիքում:

— Վեց,— հազիվ լսելի պատասխանեց աղջիկը:

«Օ՛հ, այս չքավորների ընտանիքնե՞րը»,— մտածեց Լեսթերը:

— Դե ուրեմն վերցրու,— համառորեն կրկնեց նա քսակը հանելով գրպանից:— Եվ շատ շուտով մենք նորից կտեսնուվենք: Դու իմ ձեռքից դուրս չես պրծնի, թռչնիկս:

— Ո՛չ, ո՛չ,— բողոքեց Ջեննին:— Ձեմ ուզում: Ինձ հարկավոր չէ: Դուք այդ մի՛ խնդրեք ինձանից:

Քեյնը փորձեց պնդել իր ասածը, բայց աղջիկն անսասան էր, և վերջ ի վերջո տղան ստիպված եղավ փողը գրպանը դնել:

— Մի բան կասեմ ես, Ջեննի. դու իմ ձեռքից չես պրծնի,— հանգիստ ասաց նա:— Վաղ թե ուշ, միևնույն է,

դու ինձ հետ ես լինելու: Ախր դու ինքդ էլ այդ զգում ես և գիտես, դա երևում է ամեն ինչից: Ես քեզանից հրաժարվելու միտք չունեմ:

— Ա՛խ, եթե դուք իմանայիք, թե ինչպես եք տանջում ինձ:

— Մի՞թե, իսկապե՞ս, ես տանջում եմ քեզ,— հարցրեց նա:— Մի՞թե:

— Այո, տանջում եք: Ես երբեք ձեր ուզածը չեմ անի:

— Կանե՞ս, կանե՞ս,— ջերմորեն գոչեց Լեսթերը:— Հենց միայն այն մտքից, որ որսը փախչում է ձեռքից, նրա կիրքը բռնկեց նոր ուժով:— Դու ի՛մը կլինես:

Եվ նա ամուր գրկեց Ջեննիին, շնայած նրա բոլոր բողբոջներին:

— Դե, տեսա՞ր,— ասաց նա, երբ կարճ պայքարից հետո նրանց միացնող խորհրդավոր զգացմունքը նորից խոսեց Ջեննիի մեջ, և նա դադարեց դիմադրել: Աղջկա աչքերում արցունքներ կային, բայց Լեսթերը դրանք չնկատեց:— Մի՞թե դու ինքդ չես տեսնում: Ես էլ քեզ եմ դուր գալիս:

— Ես չեմ կարող,— հեծկտանքով կրկնեց Ջեննին:

Նրա ափսոսանքն հուսահատությունից Քեյնն զգացվեց:

— Ինչո՞ւ ես լալիս, աղջիկ,— հարցրեց նա:

Ջեննին պատասխան չտվեց:

— Լավ, ներիր ինձ,— ասաց Լեսթերը:— Այսօր ես էլ ոչինչ չեմ ասի քեզ: Ահա, համարյա հասանք: Վաղը ես գնալու եմ, բայց շուտով մենք նորից կհանդիպենք: Այո՛, անուշըս: Հիմա ես քեզանից ձեռք քաշել չեմ կարող: Ես ամեն հնարավոր բան կանեմ, որպեսզի քեզ համար դժվար չլինի, բայց ձեռք քաշել քեզանից չեմ կարող, լսո՞ւմ ես:

Աղջիկը գլուխն օրորեց:

— Այստեղ դու պետք է իջնես,— ասաց նա, երբ կառքը հասավ փողոցի անկյունին: Նա տեսավ Գերհարդների վարագուրած լուսամուտների լույսը:— Յտեսություն,— ավելի լացրեց նա, երբ Ջեննին դուրս էր գալիս կառքից:

— Յտեսություն,— մրմնջաց աղջիկը:

— Հիշիր,— ասաց նա,— սա միայն սկիզբն է:

— Օ՛հ, ո՛չ, ո՛չ,— աղաչանքով ասաց աղջիկը:

Լեւթերը նայեց նրա ետեւից:

— Ի՛նչ գեղեցիկն է,— գոչեց նա:

Ջեննին տուն մտավ հոգնած, շփոթված, ամոթահար: Այս ի՛նչ արեց նա: Իհարկե ինքն անուղղելի սխալ է գործել: Նա կվերադառնա:

Նա կվերադառնա: Եվ նա փող էր առաջարկում իրեն: Դա ամենից ավելի վատն է:

Գ Լ ՈՒՒ XIX

Թեպետեաւ այս հուզիչ հանդիպումից հետո երկուսի մէջ էլ մնաց այն զգացողութիւնը, թե ինչ-որ բան լրիվ չի աս-վել, ո՛չ Լեւթերը, ո՛չ Ջեննին ամենեւին չէին կասկածում, որ դրանով գործը չի վերջանում: Քեյնն զգում էր, որ աղջիկը կատարելապէս հմայել է իրեն: Դա հիասքանչ աղջիկ է: Լեւթերը չէր էլ պատկերացնում, թե նա այդքան անուշ է: Նրա տատանումները, աղաչանքը, այն երկչոտ «ոչ, ոչ, ոչ»-երը, հուզում էին Լեւթերին ինչպէս երաժշտութիւն: Անտարա-կույս այդ աղջիկն իր համար է ստեղծված, և ինքը կհասնի նրան: Նա անչափ չքնաղ աղջիկ է, անկարելի է ձեռքից բաց թողնել: Իր ի՛նչ գործն է, թե ինչ կասեն հարազատները և ամբողջ աշխարհը:

Զարմանալի բան, Քեյնը հաստատ հավատացած էր, որ վաղ թե ուշ Ջեննին իրեն կգիջի նաև ֆիզիկապէս, ինչպէս արդեն գիջեց հոգու խորքում: Նա չէր կարող բացատրել, թե ինչից է գալիս այդ հավատը: Ջեննիի մէջ ինչ-որ մի բան՝ նրա արտասովոր քնքշութիւնը, շիտակ ու անկեղծ հայացքը՝ ստիպում էր մտածել, որ նա ընդունակ է մի կրքի, որի մէջ ոչ մի կոպիտ ու անբարոյական բան չկա: Դա մի կին էր, որ ստեղծված էր տղամարդու համար, մեն միակ տղամարդու համար: Անբաժանելիորեն նրա հետ էր կապված սիրո, քրնք-շության, հեղության պատկերացումը: Թող միայն երևան գա այն միակը, և Ջեննին կսիրի նրան ու կգնա նրա ետեւից: Այս-

պես էր հասկանում նրան լեսթերը: Նա զգում էր այդ: Զեն-
նին պետք է հնազանդվի իրեն, որովհետև ինքը նրա համար
այն միակն է:

Իսկ Զեննին նախազգում էր ամեն տեսակ բարդություն-
ներ, գուցե և՛ կործանում: Եթե լեսթերն իրեն հետամտի,
իհարկե, ամեն ինչ կիմանա: Ինքը նրան Բրենդերի մասին
ոչինչ չէր ասել, որովհետև դեռ գուրս պրծնելու աղոտ հույս
ունեի: Լեսթերից բաժանվելուց հետո նա գիտեր, որ էլի կվե-
րադառնա: Եվ ակամա խոստովանում էր, որ ինքն էլ այդ է
ուզում: Եվ այնուամենայնիվ զգում էր, որ շպետք է զիջի,
սխտք է առաջվա պես ազնիվ, աշխատանքային և միապա-
ղաղ կյանք վարի: Սա պատիժ է իր անցյալի համար: Ինքը
պիտի հնձի այն, ինչ ցանկ է:

Ցինցիննատիում Քեյների խոշոր առանձնատունը, ուր
Զեննիից բաժանվելուց հետո վերադարձավ լեսթերը, Գեր-
հարդների տան լիակատար հակապատկերն էր: Դա առանց
անորոշ ոճի մի ահագին երկհարկանի շենք էր, որ հիշեցնում
էր ֆրանսիական դղյակ, բայց կառուցված էր կարմիր աղ-
յուսով ու ավազաքարով: Նրան շրջապատող հողամասն իր
ծառերով ու ծաղիկներով նման էր իսկական զբոսայգու, և
հենց քարերն էլ ասես խոսում էին հարստության, արժանա-
սյատվության ու նրբագեղ շքեղության մասին: Արշիբալդ
Քեյնը՝ ընտանիքի հայրը, հսկայական կարողություն էր կու-
տակել և այն ո՛չ թե կողոպուտի միջոցով, ո՛չ թե որևէ լկտի
ու անաղնիվ եղանակով, այլ շնորհիվ նրա, որ կարողացել
էր ձեռնամուխ լինել այն ժամանակներում ամենակարևոր,
ուստի և ձեռնառ զործին: Դեռ երիտասարդ հասակում նա
հասկացել էր, որ Ամերիկան երիտասարդ, զարգացող երկիր
է: Նշանակում է ամեն տեսակ կառքերի, ֆուրգոնների, սայ-
լակների վիթխարի պահանջ է լինելու և որևէ մեկը պետք է
բավարարի այդ պահանջը: Նա մի փոքրիկ արհեստանոց բա-
ցեց և աստիճանաբար այն դարձրեց մի պատկառելի ձեռ-
նարկություն: Նա լավ կառքեր էր բաց թողնում և վաճառում
էր լավ շահույթով: Ինչպես կարծում էր Արշիբալդ Քեյնը,

մարդիկ մեծ մասամբ ազնիվ են: Նա հավատացած էր, որ նրանց հարկավոր են լավորակ, խղճատանքով պատրաստած իրեր, և թե՛ն նրանց այդպիսի իրեր առաջարկես, նրանք սիրով կգնեն քեզանից և նորից ու նորից քեզ կդիմեն, մինչև որ դու դառնաս հարուստ ու ազդեցիկ մարդ: Նա գտնում էր, որ առևտրի մեջ պետք է առատաձեռն լինել և միշտ վաճառելիս մի բան էլ ավելի տալ: Ամբողջ կյանքում, մինչև ծերութուն, բոլոր իրեն ճանաչողների մեջ նա լավ համբավ ուներ: «Արշիբալդ Քեյնը,— ասում էին նրա մրցակիցները:— Օ՛, դա հիանալի մարդ է: Ճարպիկ է, բայց՝ ազնիվ: Դա մե՞ծ մարդ է»:

Արշիբալդ Քեյնը երկու տղա և երեք աղջիկ ուներ, բոլորն էլ առողջ, գեղեցիկ, օժտված մեծ խելքով, բայց նրանցից ոչ մեկը չունեի այնպիսի լայն բնավորություն, այնքան ուժ ու հռանդ, որքան սույն հարգարժան պատրիարքը: Քառասնամյա Ռոբերտը՝ Քեյնի ավագ որդին, ֆինանսական հարցերում վաղուց արդեն դարձել էր հոր աջ թևը: Նա խորաթափանց էր, գծուծ, հատկություններ, որոնք խիստ էական են գործարարի համար, որովհետև գործի մեջ առանց ստորության յուր գնալ չի լինի: Ռոբերտը միջահասակ էր, նիհարավուն, լայն ճակատով, և արդեն սկսել էր ճաղատանալ: Նա ուներ բաց հրկնագույն աշխույժ աչքեր, արծվի քիթ և բարակ, համառ ու անտարբեր սեղմված շրթունքներ: Նա սակավախոս էր, իր գործերի մեջ դանդաղկոտ և լրջորեն խորհում էր ամեն մի քայլի մասին: Որպես փոխարեզիդենտ մի խոշոր ձեռնարկության, որը քաղաքի ծայրամասում փռվել էր ամբողջ երկու փողոցի վրա, նա համարյա նույնքան բարձր դիրք էր գրավում, որքան իր հայրը: Ռոբերտ Քեյնը չոր մարդ էր, մեծ ապագա խոստացող գործարար. նրա հայրը լավ գիտեր այս:

Երկրորդ որդին՝ Լեսթերը, հոր սիրելին էր: Զրինելով այնքան փայլուն ֆինանսիստ, ինչպես Ռոբերտը, դրա փոխարեն նա ավելի լավ էր հասկանում այն թաքնված զսպանակները, որոնք շարժում են աշխարհը: Նա մեղմ էր, ավելի մարդկային, նա բոլորի հետ ավելի բարեհոգի էր վերաբերվում: Եվ

որքան էլ տարօրինակ է, ծերունի Արշիբալդը համատուժ էր նրան և հիանում էր նրանով: Նա սիրով մոռեցրած էր դիմում, երբ իր առջև ծառանում էր որեւէ խճճված ֆինանսական խնդիր, բայց որպէս զավակի՝ Լեսթերին ավելի էր սիրում:

Աղջիկներից ավագը էմին էր, երեսուներկու տարեկան մի գեղեցիկ կին, որն արդեն մի տղա ուներ: Քսանութամյա իմոջինը նույնպէս արդեն ամուսնացած էր, բայց դեռ երեսաշուններ: Կրտսեր դուստրը՝ քսանհինգամյա Լուիզան, դեռ ամուսնացած չէր: Դա քույրերի մեջ ամենագեղեցիկն էր, բայց և ամենապաղն էր ու անհանդուրժողը: Նա բոլորից ավելի էր փափագում շուք ու հարգանք, ամենից ավելի էր բարձր գնահատում ընտանիքի հեղինակությունը և երազում էր, որ Քեյները նսեմացնեն ամբողջ շրջապատը: Նա շատ էր պարծենում ընտանիքի հասարակական բարձր դիրքով և իրեն այնպէս գոռոզ ու մեծամիտ էր պահում, որ երբեմն դա զգուշացնում էր Լեսթերին, երբեմն էլ՝ շղայնացնում: Լեսթերը սիրում էր այդ քրոջը, թերևս նույնիսկ մյուսներից ավելի, բայց գտնում էր, որ նա կարող էր ավելի պակաս գոռոզանալ և դրանից ընտանիքի արժանապատվությունն ամենևին չի տուժի:

Նրանց մայրը՝ վաթսունամյա միսիս Քեյնը, մի համեստ ու արժանավոր կին էր: Ամուսնության առաջին տարիները համեմատաբար չքավորության մեջ անցկացրած լինելով՝ հիմա այնքան էլ չէր ձգտում բարձրաշխարհիկ կյանք վարել: Բայց սիրելով իր երեխաներին ու ամուսնուն՝ նա միամտաբար հպարտանում էր նրանց դիրքով ու հաջողություններով: Անձամբ իրեն բավական էր և նրանց փառքի արտացոլումը: Դա մի բարեսիրտ կին էր, լավ ամուսին և լավ մայր:

Լեսթերը Յինցիննատի ժամանեց իրիկնադեմին և իսկույն գնաց տուն: Նրա առաջ դուռը բաց արեց իռլանդացի ծերունի ծառան:

— Ա՛, միստր Լեսթեր, — ուրախացավ նա: — Ա՛յ լավ եք արել, որ վերադարձել եք: Թույլ տվեք ձեր վերարկուն վերցնել: Այո՛, այո՛, այստեղ սքանչելի եղանակ էր: Այո՛,

այո՛, տանը բոլորը ողջ-առողջ են: Ինչպես չէ, ձեր բույրո՛ միսիս էմին, իր տղայի հետ այստեղ էր,՝ հենց նոր գնացին: Ձեր մայրիկը վերեն է, իր սենյակում: Ինչպես չէ, ինչպես չէ:

Լեսթերն ուրախ ժպտաց նրան և բարձրացավ մոր մոտ: Ոսկեգույն զարդերով սպիտակ սենյակում, որի լուսամուտները դեպի հարավ ու արևելք նայում էին այգուն, նա գտաւ միսիս Քեյնին, որը մի բարետես կին էր, բարի և փոքր-ինչ հոգնած դեմքով, ողորկ սանրված ճերմակ մազերով: Երբ դուռը բացվեց, նա գլուխը բարձրացրեց, մի կողմ դրեց ձեռքի գիրքը, որ կարդում էր, և վեր կացավ որդուն ընդառաջելու:

— Բարև, մայրիկ,— ասաց Լեսթերը գրկելով ու համբուրելով մորը:— Ինչպե՞ս է առողջությունդ:

— Էլի առաջվա պես, Լեսթեր: Դու ինչպե՞ս ճամփորդեցիր:

— Հիանալի: Էլի մի քանի օր եղա Բրայսբրիջների մոտ: Քլիվենդ էի գնացել Պարսոններին տեսնելու: Բոլորը քո մասին էին հարցնում:

— Ինչպե՞ս է Միննին:

— Էլի նույնը: Կարծես ամենեին չի փոխվել: Եւ էլի սիրով հյուրեր է ընդունում ինչպես միշտ:

— Շա՛տ վաեւացի աղջիկ է,— ասաց մայրը, միսիս Բրայսբրիջին հիշելով ջահել հասակում, երբ դեռ նա Յինցին նատրումն էր ապրում:— Նա ինձ միշտ էլ դուր է եկել: Այն-քա՛ն խելամիտ է:

— Նա հիմա էլ այդպիսին է,— բազմանշանակ ասաց Լեսթերը:

Միսիս Քեյնը ժպտաց և սկսեց որդուն զանազան նորություններ պատմել ընտանեկան կյանքից: Իմոջինի ամուսինն ինչ-որ գործով գնացել է Սենտ-Լուիս: Ռոբերտի կինը հիվանդ է. մրսել է: Մեռել է ծերունի Յվինգլը՝ գործարանի պահակը, որ քառասուն տարի աշխատել էր միստր Քեյնի մոտ: Միստր Քեյնը գնալու է նրա թաղմանը: Լեսթերը լսում էր հարդանքով, թեպետև մտացրիվ:

Ցած իջնելով, նա հանդիպեց Լուիզային: Նա փառահեղ

տեսք ունենր. ավելի հարմար բառ չես գտնի: Ուլունքազարդ սև մետաքսի շորը ամուր սեղմում էր նրա բարետես իրանը, սուտակե զարդը շատ էր սազում նրա թուխ մաշկին ու սև մուգերին: Սև աչքերի հայացքն ասես ծակում-անցնում էր:

— Ա՛, դո՛ւ ես, Լեսթեր, — գոչեց նա: — Ե՛րբ ես վերադարձել: Համբուրեիս զգույշ, ես հյուր եմ գնում և արդեն դիմափոշի եմ քսել: Ա՛խ դու, ա՛րջ:

Լեսթերն ամուր գրկեց նրան և չմփոցով համբուրեց: Քույրը դժվարությամբ հտ հրեց նրան:

— Ես այնքան էլ շատ դիմափոշի չթափեցի, — ասաց նա: — Դու էլ շպարափնջիկդ վերցրու և նորից քսիր, — և նա անցավ իր սենյակը, որպեսզի շորերը փոխի ճաշի նստելու համար:

Ճաշելու համար շորը փոխելը Քեյնի ընտանիքում սովորություն էր դարձել վերջին տարիներս: Հյուրեր այնքան հաճախ էին լինում, որ դա մի տեսակ անհրաժեշտություն էր դարձել, և այդ կողմից Լուիզան առանձնապես բժախնդիր էր: Այդ երեկո սպասում էին Ռոբերտին և Բարնեթ ամուսիններին, որոնք հոր ու մոր հին մտերիմներն էին, այնպես որ, իհարկե, ճաշը հանդիսավոր էր լինելու: Լեսթերը գիտեր, որ հայրը տանն է, բայց չէր շտապում տեսնել նրան: Նա մտածում էր Քլիվլենդում անցկացրած վերջին երկու օրերի մասին և մտուրում էր, թե էլի երբ կտեսնի Ջեննիին:

Գ Լ Ո Ւ Ն XX

Հագուստը փոխելուց հետո Լեսթերը ցած իջավ և հորը գտավ գրադարանում՝ թերթ կարդալիս:

— Բարե, Լեսթե՛ր, — ասաց հայրը ակնոցի վերևից նայելով նրան և ձեռքն առաջ մեկնելով: — Այդ որտեղի՞ց:

— Քլիվլենդից, — ժպտով պատասխանեց որդին ամուր սեղմելով հոր ձեռքը:

— Ռոբերտն ասում էր, որ դու եղել ես Նյու-Յորքում:

— Այո, եղել եմ:

— Ինչպե՞ս է իմ հին բարեկամ Առնոլդը:

— էլի նույնը,— պատասխանեց Լեսթերը:— Նա ամենեւի՞ն չի ծերանում:

— Դե պարզ է,— ուրախ ասաց Արշիբալդ Քեյնը, ասես գովասանք լսելով իր սեփական ամուր առողջության մասին:— Նա միշտ էլ զուսպ մարդ է եղել: Իսկակա՞ն ջենտլմեն:

Հայրը որդու հետ միասին անցավ հյուրասենյակ: Նրանք խոսում էին գործերի և ընտանեկան նորությունների մասին, մինչև Հոլլի ժամացույցի վարկը վերևում հավաքվածներին՝ ազդարարեց, որ ճաշը մատուցված է:

Լեսթերն իրեն շատ լավ էր զգում շքեղ սեղանատանը, ուր կահավորված է Լյուդովիկոս XV-ի ոճով: Նա սիրում էր իր տունը, տնեցիներին՝ մորը, հորը, քույրերին ու ընտանիքի հին բարեկամներին: Եվ ահա նա ժպտում էր ու արտակարգ ուրախ էր:

Լուիզան ասաց, որ երեքշաբթի օրը Լիվերինգնները պարահանդես են սարքում և հարցրեց, թե Լեսթերը կգնա՞:

— Դու հո գիտես, որ ես չեմ պարում,— շոր-շոր ասաց եղբայրը:— Գնամ ի՞նչ անեմ այնտեղ:

— Չե՞ս պարում: Ավելի լավ է ասա՝ չեմ ուզում պարել: Դու պարզապես շատ ծուլն ես դարձել: Եթե Ռոբերտը պարում է, դու ավելի լավ կարող ես:

— Ես Ռոբերտին կարո՞ղ եմ հասնել. ես նրա պես կայտառ չեմ,— անհոգ ասաց Լեսթերը:

— Եվ ոչ էլ նրա պես սիրալիր,— խայթեց Լուիզան:

— Կարող է պատահել,— ասաց Լեսթերը:

— Կռիւ՛ մի՛ սարքի, Լուիզա,— խելամոռեն միջամտեց Ռոբերտը:

Ճաշից հետո նրանք անցան դրադարան, և Ռոբերտը եղբոր հետ մի քիչ խոսեց գործերի մասին: Հարկավոր էր որոշ պայմանագրեր վերանայել: Նա ուզում էր Լեսթերի կարծիքն իմանալ: Լուիզան պատրաստվում էր հյուր գնալ, նրան կառք մատուցեցին:

— Ուրեմն դու չե՞ս գալիս,— հարցրեց նա անբավականություն արտահայտող ձայնով:

— Ո՛չ, շատ եմ հոգնած,— անփութորեն ասաց Լեսթերը:— Իմ կողմից ներողություն խնդրիր միսիս Նոուվզից:

— Լեստի Նեյսը վերջերս քո մասին էր հարցնում,— ասաց Լուիզան արդեն դռան միջից:

— Շատ հաճելի է: Անշա՛փ շոյված եմ:

— Լեստին հիանալի աղջիկ է, Լեսթեր,— վրա բերեց հայրը, որ կանգնած էր բուխարու մոտ:— Կուզեի, որ դու ամուսնանաս նրա հետ և տունը նստես: Նա լավ կին կլինի քեզ համար:

— Աննման աղջիկ է,— հաստատեց միսիս Քեյնը:

— Այդ ի՛նչ է, խոսքներդ մե՞կ եք արել,— կատակեց Լեսթերը:— Գիտե՞ք ինչ, քնտանեկան կյանքի համար ես անպետք եմ:

— Այդ ես շատ լավ գիտեմ,— կես-կատակ, կես-լուրջ ասաց միսիս Քեյնը:— Եվ դա շատ ցավալի է:

Լեսթերը խոսակցությունը շուտ տվեց ուրիշ նյութի: Այդպիսի դիտողությունները նրան դուր չէին գալիս: Եվ նորից միտքը եկավ Ջեննին, նրա ողբազին՝ «Ախ, ոչ, ոչ»-ը: Այ թե ով է նրա սրտովը: Այդպիսի կինը, իրոք, արժանի է ուշադրության: Հաշվենկատ չէ, շահախնդիր չէ, շքապատված չէ խիստ հսկողությամբ և որպես թակարդ դրված տղամարդու ճանապարհին, այլ չքնաղ աղջիկ է, չքնաղ, ինչպես մի ծաղիկ, որն աճում է առանց որևէ մեկի պաշտպանության: Այդ երեկո իր սենյակը վերադառնալով՝ նա մի նամակ գրեց Ջեննինին, բայց ամսաթիվը դրեց մի շաբաթով ավելի ուշ, որովհետև չէր ուզում չափից ավելի անհամբեր երևալ և ինքն էլ մտածում էր առնվազն երկու շաբաթ մնալ Յինցիննատիում:

«Իմ սիրելի Ջեննի,

Թեև արդեն մի շաբաթ է անցել, իսկ ես իմ մասին քեզ տեղեկություն չեմ տվել, բայց, հավատա, քեզ չեմ մոռացել: Դու շա՛տ վատ կարծիք ունես իմ մասին: Ես այնպես կանեմ, որ այդ կարծիքը կփոխվի դեպի լավը, որովհետև ես սիրում եմ քեզ, աղջիկս, ճշմարիտ սիրում եմ: Իմ սեղանին մի ծաղիկ կա, որը շատ է հիշեցնում քեզ. սպիտակ է, քնքուշ, չրքնաղ: Ահա դու էլ այդպիսին ես. քո պատկերը շարունակ իմ

մտքումն է: Ինձ համար դու ամենաչքնաղի մարմնացումն ես: Դու ես, որ կարող ես ծաղիկներ ցանել իմ ճանապարհին, միայն թե ցանկանաս:

Հիմա ուզում եմ քեզ ասել, որ 18-ին ես լինելու եմ Քլիվ-լենդում և հույս ունեմ հանդիպել քեզ հետ: Կգամ հինգշաբթի երեկոյան: Ուրբաթ օրը կեսօրին ինձ սպասիր «Դորնթոն» հյուրանոցի կանանց հյուրասրահում: Լա՞վ: Մենք միասին կնախաճաշենք:

Դու չուզեցիր, որ ես գամ ձեր տուն: Ինչպես տեսնում ես, ես կատարում եմ քո ցանկությունը: (Այսուհետև էլ կկատարեմ, միայն մի պայմանով): Լավ բարեկամներն իրարից չպետք է բաժանվեն, դա վտանգավոր է: Դրիր, որ ինձ սուսելու ես: Հուլիսս դնում եմ քո մեծահոգությունյան վրա: Բայց ես չեմ կարող քո «ոչ»-ն ընդունել որպես վերջնական որոշում: Քեզ նվիրված Լեսթեր Քեյն»

Նա նամակը փակեց և հասցեն գրեց: «Իսկապես որ նա չքնաղ աղջիկ է,— մտածեց նա:— Ուղղակի չքնաղ»:

Գ Լ Ո Ւ Խ XXI

Այդ նամակը եկավ կարճ լուսթյունից հետո, երբ Ջեննին արդեն կարողացել էր շատ բան մտածել, և խորապես հուզեց նրան: Ի՞նչ անի հիմա: Ինչպե՞ս վարվի: Ինչպե՞ս վերաբերվի ինքն այդ մարդուն: Ուզո՞ւմ է արդյոք պատասխանել նամակին: Եվ եթե պատասխանել, ապա ի՞նչ պատասխանել: Մինչև այժմ նրա բոլոր արարքները, նույնիսկ երբ ինքը Կոլումբուսում իրեն զոհաբերեց ի սեր Բասսի, կարծես թե ոչ ոքի չէին վերաբերում, բացի իրենից: Այժմ պետք է մտածել և ուրիշների մասին. հարազատների և ամենից առաջ՝ իր երեխայի մասին: Փոքրիկ Վեստան արդեն մեկուկես տարեկան էր: Դա խարտյաշ մազերով, խոշոր, երկնագույն աչքերով մի սիրունիկ աղջիկ էր, որ խոստանում էր դառնալ իր մոլը շատ նման: Դրա հետ միասին նա կայտառ էր ու խելամիտ: Միսիս Գերհարդը նրան սիրում էր ամբողջ

սրտով: Գերհարդ-հայրը շատ դանդաղ էր փափկում և նույնիսկ հիմա բացահայտ հետաքրքրություն չէր ցուցաբերում դեպի իր թոռնիկը, բայց և այնպես բարի էր նրա նկատմամբ: Եվ հոր մեջ այդ փոփոխությունը տեսնելով՝ Ջեննին ամբողջ սրտով ցանկանում էր իրեն այնպես պահել, որ այլևս երբեք չվշտացնի նրան: Եթե նա որևէ անխելք քայլ անի, դա ոչ միայն ստոր ապերախություն կլինի հոր նկատմամբ, այլև հետագայում կվնասի իր աղջկան: Իմ սեփական կյանքն անհաջող եղավ, մտածում էր Ջեննին, բայց Վեստայի կյանքն ուրիշ բան է, և չի կարելի այնպիսի բան անել, որը կարողանար փշացնել նրա կյանքը: Գուցե թե հարկավոր է կեսթերին գրել և ամեն ինչ բացատրել նրան: Ինքը նրան ասել է, որ վատ վարվել չի ուզում: Ենթադրենք ինքը խոստովանում է նրան, որ երեխա ունի և խնդրում է նրան հանգիստ թողնել իրեն: Կլսի՞ արդյոք նա: Հազիվ թե: Եվ արդյոք ուզո՞ւմ է ինքը, որ նա իր իսկ խոսքով բռնացնի իրեն:

Այդ խոստովանությունն անելու անհրաժեշտությունը Ջեննինի համար տանջալից բան էր: Ահա թե ինչու նա տատանվում էր, ուզում էր նամակ սկսել, որով փորձում էր ամեն ինչ բացատրել, բայց պատառոտեց այն: Իսկ հետո բախտն ինքը միջամտեց. անալինկալ տուն վերադարձավ հայրը, որը Յանգսթաունում գործարանում պատահած մի դժբախտ դեպքի ժամանակ լուրջ վնասվածք էր ստացել:

Գերհարդից նամակը եկավ օգոստոսի սկզբին, չորեքշաբթի օրը: Բայց դա սովորական, գերմաներեն գրված նամակ չէր, հայրական հարցուփորձով ու խրատներով: Հինգ դոլլարը մեջը դրած: Ծրարի մեջ մի քանի տող էր, գրված անծանոթ ձեռագրով, տեղեկություն, որ դժբախտություն է տեղի ունեցել. գործարանում հավաքած ապակիով լի շերեփը շուռ է եկել, որից Գերհարդի ձեռքերը լրջորեն այրվել են: Հետո երկտողի մեջ ասված էր, որ հետևյալ առավոտյան նա տանն է լինելու:

— Դե ի՞նչ կասես սրան,— գոչեց Ուիլյամը շշմած:

— Խեղճ հայրիկ,— ասաց Վերոնիկան, և նրա աչքերը լցվեցին արցունքով:

Միսիս Գերհարդն ընկալլ աթոռին, ձեռքերը դցեց ծընկ-
ներին և հայացքը հառեց հատակին: «Ի՞նչ պիտի անենք
հիմա»,— հուսահատ կրկնում էր նա: Նրա համար սարսա-
փելի էր նույնիսկ մտածել, թե ինչ պիտի անեն, եթե Գեր-
հարդն ընդմիջտ հաշմանդամ մնա:

Բասսը տուն վերադարձավ ժամը վեցն անց կեսին,
Ջեննին՝ ութին: Բասսը նորությունը լսեց աչքերը չռած:

— Ա՛յ վատ բան,— գոչեց նա:— Իսկ նամակում աս-
ված չէ՞, թե այրվածքը շատ է ծանր:

— Ասված չէ,— պատասխանեց միսիս Գերհարդը:

— Դե, ես կարծում եմ չարժե շատ տխրել,— ասաց
Բասսը:— Դրանից ոչ մի օգուտ չկա: Մի կերպ յուր կզնանք:
Ես լինեի քո տեղը, այդպես տրամադրությունս չէի գցի:

Եվ իրոք, նա շատ էլ տրամադրությունը չգցեց. այդպիսի
քնավորություն չոճեեր նա: Կյանքը նրա համար թևթև էր անց-
նում: Նա ընդունակ չէր դեպքերի նշանակություն մասին խոր-
հել և կանխատեսել նրանց հետևանքները:

— Գիտեմ,— ասաց միսիս Գերհարդը ջանալով ինքն
իրեն տիրապետել:— Բայց ոչինչ չեմ կարող անել: Մտածիր
ախր. դեռ մի կարգին չէր կարգավորվել մեր կյանքը, և ահա
մի նոր դժբախտություն: Ասես նզովք կա մեզ վրա: Ուղղակի
ոչինչ չի հաջողվում:

Երբ Ջեննին եկավ, մայրն իսկույն զգաց, որ նա իր միակ
հենարանն է:

— Ի՞նչ է պատահել, մայրիկ,— դեռ դռան միջից հարցը-
րեց Ջեննին, մոր դեմքը տեսնելուն պես:— Դու ինչո՞ւ ես լաց
եղել:

Միսիս Գերհարդը նայեց նրան և երեսը շուռ տվեց:

— Հայրիկի ձեռքերն այրվել են,— հատիկ-հատիկ ասաց
Բասսը:— Վաղը նա գալիս է:

Ջեննին շուռ եկավ և սարսափով նայեց եղբորը:

— Ձեռքերն այրվե՞լ են:

— Այո,— ասաց Բասսը:

— Այդ ինչպե՞ս է եղել:

— Հալված ապակու շերեփն է շուռ եկել:

Ջեննին նայեց մորը, և նրա աչքերը լցվեցին արցունքով։
Նա միսիս Գերհարդի վրա ընկավ և գրկեց նրան։

— Մի՛ լար, մայրիկ,— ասաց նա՝ ինքն էլ հագիվ զրու-
պելով իրեն։— Հարկավոր չէ վշտանալ։ Ես գիտեմ, թե որ-
քան ծանր է քեզ համար, բայց ամեն ինչ կանցնի։ Մի՛ լար։

Այստեղ նրա շրթունքները դողացին, և նա այնքան էլ
շուտ չժողովեց իր ուժերը, որպեսզի նոր դժբախտության
դեմքին նայի։ Եվ ահա իր կամքից անկախ հանկարծ նուս-
մեջ մի գաղտուկ ու անսահանջ միտք ծագեց։ Լեսթերը... Չէ՞
որ նա իր օգնությունն էր առաջարկում։ Նա սեր բացատրվեց
իրեն։ Չգիտես ինչու, հիմա այնպես վառ իր միտքը եկավ նա
և նրա ուշադրությունը, և օգնելու պատրաստակամությունը,
և կարեկցությունը... Այդպես էր վարվում և Բրենդերը, երբ
Բասսը բանտ էր ընկել։ Գուցե իրեն վիճակված է նորի՞ց զո-
հաբերել իրեն։ Եվ, իսկապես, միևնույն չէ՞։ Չէ՞ որ առանց
այդ էլ իր կյանքը չհաջողվեց։ Այսպես էր մտածում նա՝ նա-
յելով մորը, որը նստել էր լուռ, ճնշված, վշտից շվարած։
«Ինչո՞ւ սա ստիպված է այսքան տանջվել,— մտածում էր
Ջեննին։— Մի՞թե գեթ մի փոքր բախտ բաժին չի ընկնելու
սրան»։

— Պետք չէ այդպես մորմոքվել,— ասաց նա քիչ մնա-
լուց հետո։— Գուցե հայրիկն այնքան էլ ուժեղ չի այրել ձեռ-
քերը։ Դե հո նամակում ասվա՞ծ է, որ վաղն առավոտյան
գալու է։

— Այո,— հաստատեց միսիս Գերհարդն ուշքի գալով։
Այժմ նրանք սկսեցին մի քիչ ավելի հանգիստ խոսել և
երբ իրենց հայտնի բոլոր մանրամասնությունները քննարկ-
վեցին, աստիճանաբար հանգստացան, ասես լռեցին սպա-
սումով։

— Հարկավոր է, որ որևէ մեկը առավոտյան զնա կայա-
րան՝ հայրիկին դիմավորելու,— ասաց Ջեննին Բասսին։— Ես
կգնամ։ Կարծում եմ միսիս Բրայսթրիջը բան չի ասի։

— Ոչ,— մռայլ առարկեց Բասսը,— դու մի՛ գնա։ Ես
ինքս կդիմավորեմ։

Այս նոր հարվածի համար նա չարանում էր բախտի վրա

և այդ թաքցնել չէր կարողանում: Նա մոռալ անցաւ իր սենյակը և դուռը փակեց: Ջեննին ու մայրը երեխաներին ուղարկեցին քնելու, իսկ իրենք գնացին խոհանոց:

— Զգիտեմ, թե հիմա ինչ պիտի լինի մեր օրը,— ասաց միսիս Գերհարդը, պատկերացնելով, թե ինչպիսի նյութական դժվարություններ է բերելու այս նոր դժբախտությունը:

Նա թվում էր բոլորովին վշտաբեկ և անօգնական, և Ջեննին սիրտը ցավելու չափ խղճաց նրան:

— Մի՛ վշտանա, մայրիկ,— քնքշանքով ասաց նա, ղգալով, որ իր մեջ մի որոշում է հաստնանում:

Աշխարհն այնքա՞ն մեծ է: Եւ աշխարհում կան մարդիկ, որոնք ուրիշներին էլ առատաբոլոն բաժին են հասցնում ամեն բարեբեց: Դե հո իրենք միշտ այդպես կուշ շեն գալու դժբախտությունների ճնշման տակ:

Ջեննին նստել էր մոր կողքին և թվում էր, թե արդեն լսում է գալիք ձախորդությունների ահալոր քայլերը:

— Ի՞նչ ես կարծում, ի՞նչ է լինելու մեր օրը,— կրկնեց մայրը, տեսնելով, որ Քլիվենդում բարեկեցիկ կյանք ստեղծելու իր ամբողջ երազանքը փուլ է գալիս աչքի առաջ:

— Բռնիչ,— պատասխանեց Ջեննին, արդեն պարզ հասկանալով, թե ինչ պիտի անել,— ամեն ինչ կանցնի: Մի՛ վրշտացիր: Ամեն ինչ կլավանա: Մի կերպ կկարգավորենք:

Այժմ նա զգում էր, որ բախտը պատասխանատվության ամբողջ լուծը դրել է իր վրին: Ինքը պետք է զոհաբերի իրեն, ուրիշ ելք չկա:

Հաջորդ առավոտյան Բասսը կայարանում դիմավորեց հորը: Գերհարդը շատ գունատ էր և, ըստ երևութին, շատ էր տանջվել. նրա այտերը ներս էին ընկել, դեմքն ավելի էր սւրբվել: Նրա ձեռքերը փաթաթված էին և ամբողջ տեսքն այնքան ողորմելի էր, որ երբ նա Բասսի հետ կայարանից տուն էր գնում, անցորդները շուռ էին գալիս ու ետևից նայում:

— Թո՛ւհ, գրողը տանի,— ասաց նա որդուն:— Ո՞նց վառեցի ձեռքերս: Այնպես էին ցավում, որ կարծում էի չեմ գիմանա: Ի՞նչ ցավեր էին, գրողը տանի: Մինչև գերեզման մոռանալ չի լինի:

Նա մանրամասն պատմեց, թե ինչպես պատահեց փորձանքը և ավելացրեց, թե հիմա չի իմանում, երբեկեց կարո՞ղ է ձեռքերը բանեցնել առաջվա պես: Այլ ձեռքի բուժ մատը և ձախի երկու մատը վառվել են մինչև ոսկորը: Ձախ ձեռքի առաջին հոդերն ստիպված եղան կտրել, բուժ մատը հաջողվեց փրկել, բայց կարող է պատահել, որ մատները ցցված մնան:

— Եվ այս հենց այն ժամանակ, երբ ինձ այնքան փող է հարկավոր,— ավելացրեց նա:— Ա՛յ քեզ փորձանք, փորձանք ու փորձանք:

Երբ նրանք տուն հասան, և միսիս Գերհարդը դուռը բացեց, ծերունի բանվորը, կնոջ լուռ վիշտը հասկանալով, իրեն ղսպել չկարողացավ ու արտասովեց: Միսիս Գերհարդը նույնպես սկսեց հեկեկալ: Նույնիսկ Բասսը մի բուպե կորցրեց իրեն, բայց և շուտով ուշքը հավաքեց: Փոքր երեխաները լաց ու կական էին բարձրացրել, մինչև որ Բասսը գոռաց նրանց վրա:

— Լացը թող,— զվարթ տոնով սուսաց նա հորը:— Արցունքը ցավին չի օգնի: Եվ հետո մի առանձին սարսափելի բան էլ չի: Դու շուտով կլավանաս: Մի կերպ կապրենք:

Բասսի խոսքերը միառժամանակ բոլորին հանգստացրին, և հիմա, երբ ամուսինը տուն եկավ, միսիս Գերհարդի հոգին նորից փաղաղվեց: Ճիշտ է, նրա ձեռքերը փաթաթանների մեջ են, բայց նա ոտքի վրա է, ուրիշ ոչ մի տեղը չի վառվել ու չի վիրավորվել և այդ էլ մխիթարություն է: Գուցե և նա նորից կարող լինի ձեռքերն աշխատեցնել և մի որևէ թեթև գործի անցնի: Համենայն դեպս, պետք է հուսալ, որ լավ կլինի:

Երբ Զեննին երեկոյան տուն վերադարձավ, նրա առաջին ցանկությունն էր նետվել հոր մոտ, արտահայտել նրան իր ամբողջ սերն ու նվիրվածությունը, բայց վախենում էր, թե հայրը էլի այնպես սառն կընդունի իրեն, ինչպես անցյալ անգամ:

Գերհարդը նույնպես հուզված էր: Նա դեռ չէր մոռացել այն խայտառակությունը, որ պատճառել էր իրեն դուստրը:

Նա կուղենար ներողամիտ լինել, բայց ոչ մի կերպ չէր կարողանում դուրս գալ իր ղգացմունքների խառնաշփոթից և ինքն էլ չզիտեր, թե ինչ անի և ինչ ասի:

— Հայրիկ,— խոսեց Ջեննին վախվախելով մոտենալով հորը:

Գերհարզը շփոթվելով փորձեց որևէ ամենահասարակ խոսք ասել, բայց այդ նրան չհաջողվեց: Իր անօղնական վիճակի գիտակցությունը, այն միտքը, որ աղջիկը սիրում է իրեն ու խլճում և ինքն էլ չի կարող նրան չսիրել, այս ամենը վեր էր նրա ուժերից: Եվ նա չգիմացավ ու նորից լաց եղավ:

— Ներիր ինձ, հայրիկ,— աղաչում էր Ջեննին:— Խընդրում եմ, ներիր ինձ:

Գերհարզը նույնիսկ սիրտ չարեց աղջկան նայել, բայց հանդիպման շփոթմունքով համակված՝ մտածեց, որ իսկապես կարող է ներել նրան:

— Ես աղոթել եմ,— կոտրված ձայնով ասաց նա:— Լավ, մոռանանք այդ:

Երբ ուշքի եկավ, նա արդեն ամաչում էր իր հուղմունքից, բայց նրանց միջև արդեն մոտիկություն ու փոխըմբռնողություն էր հաստատվել: Այդ օրվանից, թևակոտև նրանց հարաբերությունների մեջ դեռ մի որոշ դասվածություն մնացել էր, Գերհարզն այլևս չէր աշխատում Ջեննին շնկատել, իսկ նա հոր հետ պարզ էր ու սիրալիր, ինչպես վայել է դրսուները, բոլորովին այնպես, ինչպես հին ժամանակներում:

Այսպիսով տան մեջ նորից խաղաղություն հաստատվեց, բայց երևան եկան ուրիշ հոգսեր: Ինչպե՞ս ապրել, երբ եկամուտը պակասել է շաբաթական հինգ դոլլարով, իսկ ծախսերը Գերհարզի ներկայության պատճառով ավելացել են: Բասսը կարող էր իր շաբաթական վաստակից ավելին տալ, քան տալիս էր, բայց իրեն պարտավոր չէր զգում այդ անել: Եվ այսպես շաբաթական ինը դոլլարը պետք է բավականացներ և՛ բնակարանի վարձին, և՛ ուտելիքին, և՛ ածուխին, էլ չենք խոսում պատահական ծախսերի մասին, որոնք ծանր բեռ էին դարձել: Գերհարզն ամեն օր պետք է գնար բժշկի մոտ՝ վիրակապության: Զորքի կոշիկները մաշվել էին: Կամ պետք է

որևէ տեղից փող ճարեին, կամ թե ընտանիքը նորից պարտքերի տակ էր մտնելու և նորից պիտի ապրե՞ր կարիքի բոլոր տանջանքները: Այս հանգամանքների ազդեցության տակ Ջեննիի որոշումը վերջնականապես հասունացավ:

Լեսթերի նամակն անպատասխան էր մնում: Նշանակված օրը մոտենում էր: Արդյոք չգրե՞նք նրան: Նա կօգնի իրենց: Զէ՛ որ նա ուզում էր անպայման փող տալ իրեն: Վերջ ի վերջո Ջեննին որոշեց, որ իր պարտքն է օգտվել առաջարկված օգնությունից: Եվ նա Լեսթերին մի կարճ նամակ գրեց: Լավ, ինքը կհանդիպի նրան, բայց խնդրում է իրենց տուն չգալ: Նա նամակն ուղարկեց և մի տարօրինակ զգացմունքով՝ երկյուղի դողի և ուրախ հույսի խառնուրդի զգացմունքով սկսեց սպասել վճռական օրվան:

Գ Լ Ո Ւ Խ XXII

Հասավ ճակատագրական ուրբաթ օրը, և Ջեննին դեմ առավ նոր լուրջ դժվարությունների, որոնք բարդացնում էին նրա համեստ գոյությունը: Ուրիշ ընտրություն չկա, մտածում էր նա: Կյանքն ինձ չժպտաց: Ինչո՞ւ շարունակել դիմադրությունը: Եթե նա կարողանար երջանկացնել իր հարազատներին, կրթություն տալ Վեստային, թաքցնել իր անցյալը և Վեստայի գոյությունը, գուցե թե... գուցե թե... Զի՛ պատահում, որ հարուստ մարդիկ ամուսնանում են աղքատ աղջիկների հետ, իսկ Լեսթերն այնքա՛ն բարի է, և ինքն էլ, իհարկե, դուր է գալիս նրան: Ժամը յոթին նա գնաց միսիս Բրայսբրիջի մոտ: Կեսօրին գնալու թույլտվություն խնդրեց, պատճառ բերելով, թե մորն օգնելու գործ ունի և գնաց հյուրանոց:

Լեսթերը Յինցիննատիից դուրս էր եկել մի քանի օր շուտ, քան ենթադրում էր դուրս գալ, ուստի և Ջեննիի պատասխանը չէր ստացել: Նա Քլիվլենդ հասավ մոռյլ տրամադրությամբ և աշխարհում ամեն ինչից դժգոհ: Դեռ էլի մի աղոտ հույս ուներ, թե Ջեննիի նամակը հյուրանոցում է

սպասում իրեն, բայց այնտեղ նրանից ոչ մի տող չկար: Լեւ-
թերը հեշտությամբ հուսահատվողներից չէր, բայց այսօր
նա էլ քիթը կախեց և մռայլ տրամադրությամբ բարձրացավ
իր սենյակը՝ շորերը փոխելու: Ընթրիքից հետո նա փորձեց
բիլյարդ խաղալով զվարճանալ և ընկերներից բաժանվեց
միայն այն ժամանակ, երբ սովորականից շատ ավելի էր
խմել: Մյուս օրն առավոտյան նա վերև բարձրացավ այն մը-
ռայլ մտքով, թե ստիպված կլինի ձեռք քաշել այդ գործից,
բայց ժամանակն անցնում էր, մոտենում էր նշանակված
ժամը, և Լեւթերը մտածեց, թե գուցե հարկավոր է մի քիչ էլ
սպասել: Մեկ էլ տեսար՝ հանկարծ Ջեննին եկավ: Եվ ահա
նշանակված ժամից քառորդ ժամ առաջ նա իջավ հյուրա-
սրահ: Եվ որքա՛ն մեծ եղավ նրա ուրախությունը, երբ տեսավ
Ջեննինին. նա նստել ու սպասում էր, և դա նշան էր, որ նա
հնազանդվել է: Լեւթերն արագ մոտեցավ նրան գոհ, ուրախ,
ժպիտը դեմքին:

— Դու, այնուամենայնիվ, այստե՞ղ ես,— ասաց նա
աղջկան նայելով այնպիսի մի մարդու հայացքով, որը նորից
ձեռք է բերել իր կորցրած գանձը:— Հապա ինչո՞ւ ինձ չէիր
գրել: Դու այնպես համառորեն էիր լռել, որ ես մտածեցի, թե
իմ երեսը տեսնել չես ուզի:

— Ես գրել եմ,— պատասխանեց Ջեննին:

— Ո՞ւր:

— Այն հասցեով, որ դուք տվել եք ինձ: Երեք օր առաջ
եմ գրել:

— Ա՛, ա՛յ թե ինչ, նամակդ ինձ չի հասել: Հարկավոր
էր ավելի շուտ գրել: Լավ, դո՞ւ ինչպես ես:

— Լավ եմ,— պատասխանեց Ջեննին:

— Կարծես ինչ-որ դրան նման չէ: Տեսքդ հոգնածի տեսք
է: Ի՞նչ է պատահել, Ջեննին: Ինչպե՞ս են տնեցիք, ամեն ինչ
կարգի՞ն է:

Լեւթերն այս հարցը բոլորովին պատահաբար տվեց, նա
ինքն էլ չգիտեր, թե ինչո՞ւ տվեց այդ հարցը: Բայց նրա հար-
ցը Ջեննինին օգնեց խոսել նրա մասին, ինչ ամենից ավելի էր
հուզում իրեն:

— Հայրս հիվանդ է,— ասաց նա:

— Իսկ ի՞նչ է եղել:

— Գործարանում նրա ձեռքերը վառվել են: Մենք սոսկալի վախեցանք: Կարծես թե նա այլևս երբեք չպիտի կարողանա ազատորեն տիրապետել իր ձեռքերին:

Ջեննին լռեց, և նրա դեմքն արտահայտում էր նրա հուսահատության ամբողջ փորոքայնությունը: Լեռնային հասկացավ, որ նա անելանելի դրության մեջ է:

— Շատ եմ ցավում,— ասաց նա:— Շատ ցավալի բան է: Այդ ե՞րբ է պատահել:

— Մոտ երեք շաբաթ կլինի:

— Հը՛մ: Լավ չի: Դե, ինչ որ է, արի նախաճաշենք: Սո ուզում եմ խոսել քեզ հետ: Իմ գնալուց հետո միշտ ուզեցել եմ իմանալ, թե ինչպես է ապրում ձեր ընտանիքը:

Նա Ջեննինին տարավ ռեստորան և այնտեղ մի առանձնացած փոքրիկ սեղան ընտրեց: Ցանկանալով աղջկա մտքերը փարատել՝ նա առաջարկեց նրան նախաճաշ պատվիրել, բայց Ջեննին շատ էր մտազբաղ ու ամաչկոտ, և Լեռնային ստիպված եղավ ինքն զբաղվել ճաշատեսակների թերթիկով, եվ այդ գործը վերջացնելուց հետո ուրախ-ուրախ դարձավ աղջկան:

— Դե՛, Ջեննին, ես ուզում եմ, որ դու ամեն ինչ պատմես ինձ ձեր ընտանիքի մասին: Անցյալ անգամ ես շատ թեքիչ հասկացա, իսկ հիմա ուզում եմ ինչպես պետքն է մանրամասն իմանալ: Ասում ես, որ հայրդ ապակի փշող բանվոր է, և հիմա ստիպված է այդ աշխատանքը թողնել. դա սարգ է:

— Այո,— ասաց Ջեննին:

— Ընտանիքում քանի՞ երեխա եք, բացի քեզանից:

— Հինգ:

— Մեծը դո՞ւ ես:

— Ոչ, մեծը Սեբաստյանն է: Նա քսաներկու տարեկան է:

— Ինչո՞վ է զբաղվում նա:

— Վաճառող է ծխախոտի խանութում:

— Զդիտե՞ս որքան է վաստակում:

— Կարծեմ տասներկու դոլլար,— քիչ մտածելուց հետո պատասխանեց Ջեննին:

— Իսկ մյուս երեխան՞ըր:

— Մարթան ու Վերոնիկան չեն աշխատում, նրանք դեռ շատ փոքր են: Զորջն աշխատում է Ուիլսոնի խանութում: Նա երևբուկես դոլլար է ստանում:

— Իսկ դո՞ւ որքան ես ստանում:

— Ես՝ չորս:

Լեսթերը մի պահ լռեց՝ մտքում հաշվելով, թե որքան եկամուտ ունեն նրանք ապրուստի համար:

— Ինչքա՞ն եք վճարում բնակարանին,— հարցրեց նա:

— Քսան դոլլար:

— Մայրդ երեկ արդեն ջահել չէ՞:

— Շուտով հիսուն տարեկան կլինի:

Լեսթերը մտախոհ՝ պատառաքաղն էր շուռումուռ տալիս:

— Ճիշտն ասած, Ջեննի, ես մոտավորապես այդպես էլ պատկերացնում էի,— ասաց նա վերջապես:— Քո մասին ես շատ եմ մտածել: Հիմա ինձ համար ամեն ինչ պարզ է: Դու միայն մի ելք ունես, և դա այնքան էլ վատ ելք չի, եթե դու վստահես ինձ:

Նա լռեց, սպասելով հարցի, բայց Ջեննին ոչ մի հարց չտվեց: Նա խորասուզված էր իր հոգսերի մեջ:

— Դու չե՞ս ուզում իմանալ, թե որն է ելքը,— հարցրեց նա:

— Ուզում եմ,— մեքենայորեն պատասխանեց աղջիկը:

— Այդ ես եմ,— ասաց Լեսթերը:— Դու պետք է թույլ տաս ինձ օգնել ձեզ: Ես այդ անցյալ անգամ էի ուղում անել: Բայց հիմա դու պետք է ընդունես իմ օգնությունը, լսո՞ւմ ես:

— Ես կարծում էի բանը դրան չի հասնի,— պարզորեն ասաց Ջեննին:

— Ես գիտեմ, թե դու ինչ էիր կարծում,— ատարկեց Լեսթերը:— Մոռացիր այդ: Ես քո ընտանիքի մասին կհոգամ: Եվ այդ կամեմ հենց հիմա, առանց հետաձգելու:

Նա քսակը հանեց և նրա միջից դուրս քաշեց մի քանի

տասն ու քսանհինգ դոլլարանոց թղթադրամ, ընդամենը երկու հարյուր հիսուն դոլլար:

— Վերցրու,— ասաց նա:— Մա միայն սկիզբն է: Ես կհետևեմ, որ սրանից հետո ձեր ընտանիքն ապահովված լինի: Ձեռքդ տուր:

— Ո՛չ, ո՛չ,— գոչեց Ջեննին:— Այդքան շատ հարկավոր չէ: Այդքան մի՛ տվեք:

— Մի՛ վիճիր,— ասաց Լեսթերը:— Հապա, ձեռքդ տուր: Նրա հայացքին հնազանդվելով՝ Ջեննին ձեռքը մեկնեց, և Լեսթերը փողն աղչկա բուռը դնելով՝ նրա մատները թեթեւակի սեղմեց:

— Վերցրու, անուշա: Ես սիրում եմ քեզ, ի՛մ չքնաղ: Ես չեմ ուզում, որ դու կարիքի մեջ լինես, ինչպես և քո հարազատները:

Ջեննին շրթունքը կծեց և համր շնորհակալությամբ նայեց նրան:

— Ձգիտեմ, ինչպես շնորհակալ լինեմ ձեզնից,— վերջապես ասաց նա:

— Եվ պետք էլ չէ,— պատասխանեց Լեսթերը:— Հավատա, ես եմ, որ պիտի շնորհակալ լինեմ քեզանից:

Նա լռեց և նայեց աղջկան՝ նրա գեղեցկությամբ հմայված: Ջեննին գլուխը չէր բարձրացնում, սպասում էր, թե էլի ինչ է լինելու:

— Լավ չէ՞ր լինի, որ դու աշխատանքդ թողնեիր,— հարցրեց Լեսթերը:— Ամբողջ օրն ազատ կլինեիր:

— Ձեմ կարող,— պատասխանեց աղջիկը:— Հայրիկս չի թույլ տա: Նա գիտե, որ ես պետք է փող վաստակեմ:

— Ծիշտ որ,— ասաց Լեսթերը:— Բայց ի՞նչ օգուտ քո աշխատանքից: Տե՛ր աստված. շաբաթական չորս դոլլար: Ես ուրախությամբ քեզ հիսուն անգամ ավելին կտայի, եթե իմանայի, որ դու կարող ես օգտվել այդ փողերից:

Նա մտացրիվ մատները թխկթխկացրեց սեղանին:

— Ձեմ կարող,— ասաց Ջեննին:— Ես այս փողն էլ չգիտեմ ինչ պիտի անեմ: Մերոնք գլխի կընկնեն: Ստիպված եմ ամեն ինչ մորս պատմել:

Ջեննիի այս խոսքերից Լեսթերը եզրակացրեց, որ մայրն, որ աղջիկը շատ մտերիմ են, քանի որ աղջիկը կարող է այդպիսի խոստովանութիւն անել մորը: Լեսթերը շոր մարդ չէր, և սրանից նա զգացվեց: Բայց նա ամենևին մտադիր չէր հրաժարվել իր մտքից:

— Որքան ես հասկանում եմ, կա միայն մեկ ելք, — մեղմորեն շարունակեց նա: — Դու սպասուհի չպետք է լինես: Դա քեզ վայել չէ: Ես դրան դեմ եմ: Ամեն ինչ թող և արի ինձ հետ գնանք Նյու-Յորք: Ես քո մասին կհոգամ: Ես քեզ սիրում եմ և ուզում եմ, որ դու ինձ հետ լինես: Եվ դու էլ այլևս քո հարազատների մասին չես անհանգստանա: Դու կարող ես նրանց համար մի լավ տուն գնել և կահավորել քո ճաշակով: Մի՞թե դու այսպիսի բան չես ուզում:

Նա լռեց, և Ջեննին իսկույն մտածեց մոր մասին, իր սիրելի մոր մասին: Ամբողջ կյանքում միսիս Գերհարդը հենց դրա մասին էր խոսում, այդպիսի մի սիրուն տան մասին: Որքան երջանիկ կլինեիր նա, եթե ունենային մի քիչ ավելի մեծ մի տուն, լավ կահույք, մի պարտեզ: Այդպիսի տան մեջ նա ազատված կլինեիր բնակարանի վարձի հոգսից, անհարմար կահույքից, ստորացուցիչ աղքատութիւնից. նա այնպե՛ս երջանիկ կլինի: Մինչ Ջեննին խորհում էր սրա մասին, Լեսթերը, որ ուշադիր հետևում էր նրան, հասկացավ, որ դիպել է նրա ամենանուրբ զգացմունքին: Դա հաջող միտք էր՝ առաջարկել նրան մի կարգին տուն գնել իր հարազատների համար: Նա էլի մի քանի րոպե սպասեց, ապա ասաց.

— Ուղեմն դու ինձ թույլ կտա՞ս այդ անել:

— Դա շատ լավ կլինեիր, — ասաց Ջեննին: — Բայց հիմա անկարելի է: Ես տանից գնալ չեմ կարող: Հայրս կուզենա ճիշտն իմանալ, թե ուր եմ գնում ես: Ի՞նչ կասեմ նրան:

— Իսկ ինչո՞ւ չասել, թե դու Նյու-Յորք ես գնում միսիս Բրայսբրիջի հետ, — առաջարկեց Լեսթերը: — Սրա դեմ ոչ ոք չի կարող աւարկել, չէ՞:

— Այո, եթե տանը ճշմարտութիւնը չիմանան, — զարմացած նրան նայելով ասաց Ջեննին: — Իսկ եթե հանկարծ իմանա՞ն:

— Ջեն իմանա,— հանգիստ պատասխանեց Լեսթերը:— Նրանք միասին Բրայսբրիջի գործերը չգիտեն: Քի՞չ տիրուհիներ են լինում, որոնք երկար ժամանակով տեղ գնալիս իրենց հետ տանում են սպասուհիներին: Ուղղակի ասա, որ քեզ առաջարկել են գնալ, որ դու պետք է գնաս, և մենք կգնանք:

— Կարծում եք այդպես կարելի՞ է,— հարցրեց աղջիկը:

— Իհարկե,— պատասխանեց Լեսթերը:— Այստեղ ի՞նչ կա որ:

Քիչ մտածելուց հետո Ջենին որոշեց, որ թերևս դա իրագործելի է: Բայց հետո մտածեց, որ այդ մարդու հետ մոտիկություն անելը կարող է նորից իր համար մայրություն մերջանալ: Ինչպիսի՞ ողբերգություն՝ կյանք տալ երեխայի... ո՛չ, ինքը չի կարող նորից այդպիսի բան անել, համենայն դեպս, ո՛չ այնպես հապճեպ, ինչպես առաջին անգամ: Նա չէր կարող նրան պատմել Վեստայի մասին, բայց պետք է խոսեր այդ անհաղթահարելի խոչընդոտի մասին:

— Ես...— սկսեց նա և կանգ առավ չկարողանալով շարունակել:

— Դո՛ւ...— կրկնեց Լեսթերը:— Հետո՞:

— Ես...— և Ջենին նորից լռեց:

Լեսթերին հիացնում էին նրա ամոթխածությունը, նրա քնքուշ շրթունքները, որոնք սիրտ չէին անում պետք եղած խոսքն ասել:

— Դե, ի՞նչ,— հարցրեց նա սիրտ տալով:— Դու պարզապես սքանչելի աղջիկ ես: Վախենո՞ւմ ես ինձ ասել:

Ջեննիի ձեռքը դրված էր սեղանին: Լեսթերը կռացավ և նրա ձեռքի վրա դրեց իր ուժեղ, թուխ ձեռքը:

— Ինձ ամենևին չի կարելի երեխա ունենալ,— վերջապես ասաց Ջեննին հայացքը ցած գցելով:

Լեսթերը սեևուն նայում էր նրան և զգում, որ նրա հմայիչ անկեղծությունը մի արժանիք է, որ նա պահպանել է նույնիսկ այսքան դժվարին պայմաններում, կենսական կարևորագույն երևույթները պարզ ու անմիջականորեն ընդունելու նրա կարողությունը նրան բարձրացնում են իր աչքում:

— Դու արտասովոր աղջիկ ես, Ջեննի,— ասաց նա։— Ուղղակի հրաշք ես դու։ Բայց մի՛ վախեցիր։ Դա կարելի է կարգավորել։ Դու երեխա չես ունենա, քանի որ ինքդ չես ուզում, և հենց ես ինքս էլ չեմ ուզում։

Ջեննիի զարմացած ու ամոթից կարմրած դեմքը տարակուսանք էր արտացոլում։

— Այո՛, այո՛,— ասաց Լեսթերը։— Դու ինձ հավատում ես, չէ՞։ Ես գիտեմ, թե ինչ եմ ասում, դու ի՞նչ ես կարծում։

— Ա-այո,— կմկմալով պատասխանեց աղջիկը։

— Դե, ուրեմն։ Համենայն դեպս ես չեմ թողնի, որ քեզ մի վատ բան պատահի։ Ես քեզ կտանեմ այստեղից։ Եվ հետո, ես ամենակին էլ երեխա չեմ ուզում։ Հիմա նրանք ինձ ամենավոքոր բավականություն անգամ չեն սլատառի։ Գերադասում եմ դա հետաձգել։ Բայց այդպիսի բան չի էլ լինի, թող դա քեզ չանհանգստացնի։

— Լավ,— հազիվ լսելի պատասխանեց Ջեննին։

Հիմա նա ոչ մի գնով չէր ցանկանա, որ իր հայացքը հանդիպի նրա հայացքին։

— Լսիր, Ջեննի,— ասաց Լեսթերը քիչ սպասելուց հետո։— Դու ինձ սիրում ես, չէ՞։ Մի՞թե ես կսկսեի խնդրել քեզ, եթե չսիրեի, ի՞նչ ես կարծում դու։ Ես ուղղակի գլուխս կորցրել եմ քեզ համար, սա զուտ ճշմարտություն է։ Ուղղակի հարբել եմ քո սիրով, ինչպես գինով կհարբեն։ Դու պետք է գաս ինձ հետ։ Պետք է գաս և այն էլ՝ շուտ։ Ես գիտեմ, խանգարողը քո հարազատներն են, բայց դա կարելի է հարթել։ Գնանք միասին Նյու-Յորք, իսկ հետո մի որևէ բան կմտածենք։ Ես կծանոթանամ քո հարազատների հետ։ Ես կձևացնեմ, թե սիրատու եմ քեզ, ամեն ինչ կստանեմ, միայն թե գնանք առանց հետաձգելու։

— Բայց հո հենց հիմա չէ՞,— հարցրեց Ջեննին համարյա վախեցած։

— Եթե կարելի է՝ վաղը։ Ամենաուշը՝ երկուշաբթի։ Դու կսարքես այդ։ Ի՞նչն է քեզ խանգարում։ Չէ՞ որ եթե միսիս Բրայսբրիջը քեզ առաջարկեր մեկնել, դու իսկույն կպատ-

րաստվեիր, և ոչ ոք ոչ մի խոսք չէր ասի քեզ: Ճիշտ չե՞մ ասում:

— Այո,— մի պահ մտածելով պատասխանեց Ջենին:

— Դե ուրեմն էլ ի՞նչ կա:

— Միշտ այնքան դժվար է, երբ ստիպված ես լինում սուտ խոսել,— մտախոհ խոսեց Ջենին:

— Գիտեմ, բայց և այնպես դու կարող ես գալ, չէ՞:

— Գուցե դուք մի քիչ կսպասե՞ք,— հարցրեց Ջենին:— Այնքան անսպասելի բան է սա: Ես վախենում եմ:

— Ոչ մի օր սպասել չեմ կարող, անո՛ւշս: Մի՞թե ինքույն տեսնում, որ այլևս սպասելու ուժ չունեմ: Նայիր աչքերիս: Կգնա՞նք:

— Կա՛վ,— պատասխանեց աղջիկը տխուր, բայց և այնպես նրա սրտի խորքում այդ մարդու նկատմամբ քնքշանքի մի տարօրինակ զգացմունք շարժվեց:— Կգնանք:

Գ Լ Ո Ւ Խ XXIII

Մեկնումի համար ամեն ինչ հաջողվեց շատ ավելի հեշտ, քան կարելի էր սպասել: Ջենին որոշել էր ամբողջ ճշմարտությունը մորն ասել, իսկ հորը կարելի էր միայն ասել, թե միսիս Բրայսբերիջը գնում է և ուզում է, որ Ջենին ուղեկցի իրեն: Հայրը, իհարկե, կսկսի հարցուփորձ անել, բայց հաղիվ թե որե՛է կասկած ծագի նրա մեջ: Այդ օրը տուն վերադառնալիս նա կեսթերի հետ մտավ ունիվերսալ խանութ, և կեսթերը նրա համար գնեց մի սնդուկ, մի ճամպրուկ, ճանապարհորդական զգեստ և մի գլխարկ: Իր հաղթանակով նա շատ հպարտ էր:

— Երբ Նյու-Յորք հասնենք, ես քեզ համար ավելի լավ բաներ կառնեմ,— ասաց նա:— Դու դեռ ինքդ էլ չգիտես քո գինը, բոլորը պիտի շուռ գան քեզ նային:

Նա կարգադրեց, որ գնումները դարսեն սնդուկի մեջ և ուղարկեն հյուրանոց, իր համարը: Հետո Ջենինի հետ պայմանավորվեց, որ երկուշաբթի օրը մեկնելուց առաջ նա կգա հյուրանոց և շորերը կփոխի:

Տուն վերադառնալով՝ Զեննին մորը գտավ խոհանոցում, և նա, ինչպես միշտ, ուրախացավ աղջկան տեսնելով։

— Այսօր աշխատանքդ ծա՞նր էր,— գորովանքով հարցրեց նա։— Շատ հոգնած ես երևում։

— Ոչ,— ասաց Զեննին,— հոգնած չեմ։ Բանն այդ չէ՛ր։ Պարզապես ես այնքան էլ լավ չեմ զգում ինձ։

— Ի՞նչ է պատահել որ։

— Ախ, մայրիկ, ես քեզ մի բան պիտի ասեմ։ Դա այնքան դժվար է որ...

Նա լռեց հարցական հայացքով մորը նայելով, ապա հայացքը հեռացրեց նրանից։

— Դե ասա, ի՞նչ է եղել,— անհանգստացած հարցրեց միսիս Գերհարդը։ Նրանց գլուխն արդեն այնքան շատ դժբախտություն էր եկել, որ խեղճ կինը ապրում էր շարունակ մի նոր դժբախտություն սպասելով։— Զլինի՞ տեղիցդ ես զրկվել։

— Ոչ,— պատասխանեց Զեննին՝ ջանալով ցույց չտալ իր հուզմունքը,— բայց ուզում եմ այնտեղից դուրս գալ։

— Զի՛ կարող լինել,— գոչեց մայրը։— Բայց ինչո՞ւ։

— Ես գնում եմ Նյու-Յորք։

Մայրը վարմանքից աչքերը չռեց։

— Ինչո՞ւ այդպես հանկարծ։ Այդ ե՞րբ ես վճռել,— հարցրեց նա։

— Այսօր։

— Դու լո՞ւրջ ես ասում։

— Այո, մայրիկ։ Լսիր ինձ։ Ես ուզում եմ մի բան պատմել քեզ։ Դու հո գիտես, թե որքան ծանր է մեր կյանքը։ Միևնույն է, մենք ոչ մի կերպ չենք կարող մեր գործերը կարգի բերել։ Իսկ հիմա գտնվել վ՛ մի մարդ, որն ուզում է մեզ օգնել։ Նա ասում է, որ սիրում է ինձ և ուզում է, որ երկուշաբթի օրը իր հետ գնամ Նյու-Յորք։ Ես որոշել եմ գնալ։

— Ո՛չ, Զեննի, ո՛չ մի պայմանով,— գոչեց մայրը։— Ինչպե՞ս ես ուզում նորից նույնպիսի քայլ անել։ Մտածիր հորդ մասին։

— Ես արդեն ամեն ինչի մասին մտածել եմ,— հաստա-

տակամ ասաց Զեննին:— Այդպես ավելի լավ կլինի: Նա լավ ճարգ է, ես գիտեմ: Եվ շատ փող ունի: Նա ուզում է, որ ես իր հետ գնամ, և ես կգնամ: Իսկ երբ վերադառնանք, նա մեղ համար մի նոր տուն է գնելու և ընդհանրապես կօգնի մեզ: Գուհո ինքդ էլ գիտես, ոչ ոք ինձ հետ չի ամուսնանա: Թող այդպես լինի: Նա ինձ սիրում է: Ես էլ նրան եմ սիրում: Ինչու՞ չգնամ որ:

— Իսկ նա Վեստայի մասին գիտե՞,— ղգուշությամբ հարցրեց մայրը:

— Ոչ,— մեղավորի տոնով պատասխանեց Զեննին:— Ես կարծում եմ ավելի լավ է չասել նրան: Ես կաշխատեմ Վեստային չխառնել այս բանին:

— Վախենում եմ, որ նոր փորձանքի կգաս, Զեննին: Մի՞թե կարծում ես, թե դա երբեք չի բացվի:

— Ես մտածել եմ, որ նա կապրի այստեղ, ձեզ հետ, մինչև դպրոց գնալու ժամանակը կգա,— ասաց Զեննին:— Իսկ հետո երևի ես կկարողանամ որևէ տեղ ուղարկել նրան սովորելու:

— Այդ այդպես է,— համաձայնեց մայրը,— բայց գուցե ավելի լավ կլինի միանգամից ասել նրան: Եթե դու նրան ճշմարտությունն ասես, նա քո մասին ավելի լավ կարծիքի կլինի:

— Բանն այդ չէ: Բանը Վեստան է,— ջերմորեն ասաց Զեննին:— Ես չեմ ուզում նրան խառնել այս բանի մեջ:

Մայրը գլուխն օրորեց:

— Որտե՞ղ ես ծանոթացել նրա հետ,— հարցրեց նա:

— Միսիս Բրայսբերիջի մոտ:

— Վաղու՞ց է:

— Այո, մոտ երկու ամիս:

— Եվ դու ոչ մի անգամ ոչ մի խոսք չես ասել նրա մասին,— կշարամբեց նրան միսիս Գերհարդը:

— Ես չգիտեի, որ նա այդպես է վերաբերում ինձ,— մեղավորի տոնով ասաց Զեննին:

— Բայց գուցե կսպասե՞ս, Ինչու՞ նա առաջ մեզ մոտ չի գալիս,— հարցրեց մայրը:— Այն ժամանակ ամեն ինչ

‘նալելի պարզ կլինի: Զէ՞ որ, միևնույն է, եթե դու գնաս, հայրըդ ճշմարտությունը կիմանա:

— Ես ուզում եմ ասել, որ գնում եմ միսիս Բրայսբրի-ջի հետ: Այն ժամանակ հայրիկը չի առարկի:

— Այո, թերևս,— մտախոհ համաձայնեց մայրը:

Նրանք լուռ իրար էին նայում: Միսիս Գերհարդը փորձում էր իր երեակայության մեջ պատկերացնել այդ նոր դարմանալի մարդուն, որն այժմ մտել է Զեննիի կյանքի մեջ: Նա հարուստ է: Նա ուզում է Զեննիին տանել: Նա ուզում է իրենց համար մի լավ տուն դնել: Ա՛յ քեզ պատմություն:

— Եվ էլի ա՛յ ինչ տվեց նա ինձ,— ավելացրեց Զեննիին՝ ինչ-որ հոտառությամբ կռահելով մոր մտքերը:

Նա հանեց երկու հարյուր հիսուն դոլլար, որ պահւած էր ծոցում, և դրեց միսիս Գերհարդի բուռը:

Մայրը դարմանքով հայացքը հառեց փողին: Այդ կանաչ ու դեղին թղթերը կփրկեն ուտելիքի, հագուստի, ածուխի ու բնակարանի վարձի հոգսերից: Եթե տանը շատ փող լինի, Գերհարդն այնքան էլ չի վշտանա, որ ձեռքերը վառվելու պատճառով աշխատել չի կարող: Ջորջի, Մարթայի ու Վերոնիկայի համար լավ-լավ բաներ կգնեն, որ նրանք այնքա՛ն են ուզում: Զեննին կարգին կհագնվի, Վեստան կրթություն կստանա:

— Դու կարծում ես, որ նա երբեկից կամուսնանա՞ քեզ հետ,— վերջապես հարցրեց մայրը:

— Զգիտեմ,— պատասխանեց Զեննին:— Գուցե թե: Ես դիտեմ միայն, որ նա ինձ սիրում է:

— Դե ինչ ասեմ,— մի պահ լռելուց հետո խոսեց միսիս Գերհարդը,— եթե դու ուզում ես հորդ ասել, որ գնում ես, ուրեմն մի հետաձգիր: Առանց այն էլ նրան շատ տարօրինակ կթվա:

Զեննին հասկացավ, որ հաղթանակն իրեն մնաց: Հանդամանքների ուժը մորն ստիպեց հաշտվել եղածի հետ: Նա վշտացած է, բայց և այնպես նրան արդեն թվում է, թե գուցե և այդ լավ կլինի:

— Ես քեզ կօգնեմ,— հառաչելով ասաց նա աղչկան:

Միսիս Գերհարդի համար հեշտ չէր սուտ խոսել, բայց նա սուտ խոսեց այնպիսի անբռնազբոսիկ տեսքով, որ ցրեց ամուսնու բռնար կասկածները: Նորովթյունը հայտնեցին նաև երեխաներին, բոլորն աշխույժ քննարկում էին այդ հարցը, իսկ երբ հետո Ջեննին էլ հորը հայտնեց այդ հերյուրանքը, ամեն ինչ բավական բնական ստացվեց:

— Երկա՞ր ժամանակով ես գնում,— հարցրեց հայրը:

— Մի երկու-երեք շաբաթով,— ասաց Ջեննին:

— Հաճե՞լի ճանապարհորդություն է դա,— ասաց Գերհարդը:— Ես եղել եմ Նյու-Յորքում հազար ութ հարյուր քառասունչորս թվականին: Այն ժամանակ դա մի շատ փոքրիկ քաղաք էր, այն չէր, ինչ հիմա է:

Հոգու խորքում նա շատ ուրախ էր, որ Ջեննիի բախտն այդպես բերել է: Ինչպես երևում է, տիբուհին նրանից գոհ է:

Հասավ երկուշաբթի օրը: Վաղ առավոտյան Ջեննին հրաժեշտ տվեց հարազատներին և գնաց «Դորնթոն» հյուրանոց, որտեղ նրան սպասում էր կեսթերը:

— Ահա և դու եկար,— ուրախ գոչեց նա, Ջեննիին դիմավորելով կանանց հյուրասրահում:

— Այո,— պարզ պատասխանեց աղջիկը:

— Դու իմ ազգականուհին ես,— շարունակեց կեսթերը:— Ես քեզ համար սենյակ եմ պատվիրել իմ սենյակի կողքին: Հիմա մարդ կուղարկեմ բանալին բերելու, և դու շոբերդ կփոխես: Երբ պատրաստ կլինես, ես քո սնդուկը կուղարկեմ կաշարան: Գնացքը մեկնում է ժամը մեկին:

Ջեննին գնաց հագնվելու, իսկ կեսթերը, չիմանալով ինչպես ժամանակն օպանել, կարդում էր, ծխում և, վերջապես, նրա դուռը բախեց: Ջեննին արդեն հագնվել էր և խեղճորդուք բացեց:

— Դու չքնաղ ես,— ասաց կեսթերը ժպտալով:

Աղջիկը հայացքը ցած գցեց, նրա հոգին ծանրացած էր և անհանգիստ: Նա ստիպված էր եղել տնային խորոսմանկել, սուտ խոսել, հուզվել, որպեսզի իր դերը խաղա. այս ամենը նրա համար հեշտ չէր եղել: Նրա դեմքը հոգնած էր ու տառապած:

— Մի՞թե դու վշտացած ես,— հարցրեց Լեւթերը ուշադիր հայելով նրան:

— Ո՛րչ,— պատասխանեց աղջիկը:

— Դե, անուշս, հարկավոր չէ այդպես: Ամեն ինչ լավ կլինի:

Նա գրկեց աղջկան ու համբուրեց, և նրանք ջած իջան: Լեւթերը զարմացել էր, տեսնելով, թե որքան լավիկն է նա նույնիսկ այդ համեստ հագուստի մեջ, որը, սակայն, նրա հազածներին ամենալավն էր:

Նրանք արագ հասան կայարան: Լեւթերը տեղերը նախապես էր պատվիրել, որպեսզի իրենք գան հենց ճիշտ գնացքի մեկնելու ժամանակ: Նրանք նստեցին պուլմանյան վագոն, և Լեւթերին համակեց մեծագույն գոհունակության մի զգացմունք: Կյանքը նրան վարդագույն էր երևում: Ջեննին իր կողքին էր: Ինքը հասել էր ցանկացածին: Ի՞նչ լավ կլինեք, եթե ամեն բան այսպես հաջողվեր:

Գնացքը շարժվեց, և Ջեննին սկսեց մտախոհ դուրս նայել լուսամուտից: Դուրսը փոված էին անծայրածիր դաշտերը՝ պաղ անձրևից փռնավ ու դեղնած, աշնանային մերկ անտառները, հարթ դաշտավայրում երևում էին մանրիկ ֆերմաներ՝ ցածրիկ տանիքով տնակներ, որոնք ասես ջանում էին ավելի ամուր կաշել գետնին: Գնացքը սլանում էր մանրիկ գյուղերի մոտով. դրանք պարզապես գորշ ու դեղին խրճիթների խմբեր էին, որոնց տանիքները սևացել էին անձրևից: Տնակներից մեկը Ջեննինին հիշեցրեց Գերհարդների հին տունը Կոլումբուսում: Նա աչքերը թաշկինակով ծածկեց ու կամացուկ լաց եղավ:

— Դու լալի՞ս ես, Ջեննի,— հանկարծ ասաց Լեւթերը՝ դադարեցնելով ձեռքի նամակի ընթերցումը:— Կամա՞ց, կամա՞ց,— շարունակեց նա, տեսնելով, որ աղջիկն ամբողջ մարմնով դողում է:— Այդպես չի կարելի: Խելացի եղիր: Ի՞նչ օգուտ արցունքից:

Աղջիկը չէր պատասխանում, և Լեւթերն ահամա կարեկցեց այդ խոր, համր վշտին:

— Մի՛ լար, — հանգստացնում էր նա:— Ես ասացի չէ՞,

ամեն ինչ լավ կլինի: Ոչ մի բանի մասին մի՛ անհանգրսւտանա:

Ջեննին դժվարությամբ իրեն հավաքեց և սկսեց աչքերը սրբել:

— Պետք չէ այդպես հուզվել,— շարունակեց Լեսթերը:— Դրանից ոչ մի օգուտ չկա: Ես հասկանում եմ, քեզ համար դժվար է տանից հեռանալ, բայց արցունքը չի օգնի: Եվ հո մշտապես չես հեռանում: Շուտով կվերադառնաս: Եվ դու էլ ինձ սիրում ես, չէ՞, անուշա: Ես քեզ համար մի բան նշանակո՞ւմ եմ:

— Այո,— պատասխանեց Ջեննին աշխատելով ժպտալ:

Լեսթերը նորից սկսեց նամակները կարդալ, իսկ Ջեննին մտածում էր Վեստայի մասին: Նա իրեն վատ էր զգում այն դիտակցությունից, որ գաղտնիք է պահել այդ մարդուց, որն արդեն իր համար թանկ է դարձել: Նա գիտեր, որ պետք է Լեսթերին պատմի երեխայի մասին, բայց հենց միայն այս միտքը նրա սիրտը դող էր գցում: Գուցե թե երբեք ես քան քաջություն կունենա, որ կխոստովանի նրան: «Ես պետք է նրան ասեմ,— հուզմունքով մտածում էր նա. հանկարծ նրա մեջ արթնացավ այդ պարտքի դիտակցության ամբողջ լրջությունը:— Եթե ես հիմա չխոստովանեմ, և մենք սկսենք միասին ապրել, իսկ հետո նա ամեն ինչ իմանա, երբեք չի ների ինձ: Նա կարող է ինձ վռնդել, իսկ ո՞ւր կգնամ ես: Ես այլևս տուն չունեմ: Այն ժամանակ ինչպե՞ս կպահեմ Վեստային»:

Նա շուռ եկավ և Լեսթերին նայեց սոսկալի նախազգացումով, բայց նրա առաջ նստած էր սոսկ մի պատկառաստես, փափկասուն տղամարդ՝ փորասուղված նամակների ընթերցանության մեջ. ոչ նրա նոր սափրված վարդագույն այտերին, ոչ ամբողջ տեսքում, որը զոհունակություն էր շընչում, չկար ցասումնալից նեմեզիսը* հիշեցնող ոչ մի բան: Հազիվ էր Ջեննին իր հայացքը հեռացրել, երբ իր հերթին նրան նայեց Լեսթերը:

* Նեմեզիս — հին հունական վրժառության աստվածուհին (Մ. Թ.):

— Դէ՛, ինչպէ՛ս, լացեցի՞ր քո բոլոր մեղքերը, — ուրախ հարցրեց նա:

Ջեննին պատասխանեց մեղմ ժպիտով: Ակնարկն ակամա ճիշտ նշանակեցին էր դիպել:

— Հույս ունեմ՝ այո, — ասաց նա:

Լեսթերն սկսեց խոսել ուրիշ բաների մասին, իսկ Ջեննին նայում էր լուսամուտից և մտածում, թե ինչպես հիմա կուղենար ասել նրան ճշմարտությունը, բայց, ահա, չի ստացվում: «Ձի կարելի երկար հետաձգել», — մտածում էր նա մխիթարելով իրեն այն մտքով, որ գուցե շուտով սիրտ կանի ու նրան կպատմի ամեն ինչ:

Մյուս օրը նրանք հասան Նյու-Յորք, և Լեսթերի առաջ մի լուրջ հարց ծառացավ. որտե՞ղ իջևանել: Նյու-Յորքը մեծ քաղաք է, հալիվ թե որևէ մի ծանոթ հանդիպի այստեղ, բայց Լեսթերը գերադասում էր ռիսկ չանել: Դրա համար էլ նա կառապանին պատվիրեց քշել ամենաշքեղ հյուրանոցներից մեկը և մի քանի սենյակից բաղկացած համար վերցրեց, սրտեղ նրանք մնալու էին երկու-երեք շաբաթ:

Այն պայմանները, որոնց մեջ այժմ ընկել էր Ջեննին, այնքան արտասուվոր էր, այնքան կուրացուցիչ, որ նրան թվում էր, թե ինքը փոխադրվել է ինչ-որ մի նոր աշխարհ: Քեյնը չէր սիրում էժանազին ճղճղացող շքեղություն: Նա միշտ իրեն շրջապատում էր պարզ ու գեղեցիկ իրերով: Նա միանգամից հասկացավ, թե ինչ է հարկավոր Ջեննին և նրա համար ամեն ինչ ընտրեց հոգատարությամբ և ճաշակով: Եվ Ջեննին, որպես իսկական կին, սրտանց ուրախանում էր գեղեցիկ հագուստներով և զարդերով, որ առատորեն տվել էր նրան Լեսթերը: Մի՞թե սա Ջեննի Գերհարդն է, լվացարարուհու գուտորը, հարցնում էր նա ինքն իրեն, հայելու մեջ տեսնելով իր բարեկազմ կերպարանքը կասկած թափել հագուստով, որի օձիքն ու թևքերը վարդարված էին ֆրանսիական ոսկեգույն ժանյակներով: Մի՞թե այս իր ոտքերն էին թեթև, գեղեցիկ կոշիկների մեջ, որոնք տասը դոլլար արժեն, այս ի՞նչ ձեռքերն են, որ շոշոշոռում են թանկագին ականղենի մեջ:

Ուղղակի հրաշք է, որ իր վրա այսպիսի հարստութիւն է թափվել: Եվ Լեսթերը խոստացել է, որ նրա մօրն էլ որոշ բան բաժին կընկնի: Վերցունքով լցվեցին Ջեննիի աչքերը, երբ նա մտածեց դրա մասին: Սիրելի՛, թանկագին՝ նմայրիկ:

Լեսթերին մեծ բաժանեցութիւն էր պատճառում, երբ նրան այնպես էր հագցնում, որ իրեն վայել զույգ լինի: Նա գործի էր գրել իր բոլոր ընդունակութեանները, և արդյունքն իր ամենահամարձակ սպասումից էլ գեթազանցեց: Միշտանցք-նհրաւմ, ռեստորաններում, փողոցում մարդիկ շուռ էին գալիս և հայացքով ուղեւորում նրա ռեկեցտան:

— Ի՛նչ չընաղ կին է,— լսում էր նա ամեն կողմից:

Չնայած Ջեննիի դրութիւնն այսպես հիմնովին փոխվել էր, նա չէր շլացել և չէր կորցրել առողջ բանականութիւնը: Նա այնպիսի զգացմունք ուներ, ասես կյանքը իր քաթիքները միայն ժամանակավորապես է թափել իր վրա, իսկ հետո նորից կխլի: Ճղճիմ անափառութիւնը հատուկ չէր նրան: Լեսթերը համոզվել էր դրանում նրան գիտելով:

— Դու հիանալի կին ես,— ասում էր նա:— Գու ղեռ ավելի կփայլես: Մինչև այժմ կյանքը քեզ երես չի տվել:

Նրան անհանգստացնում էր այն միտքը, թե այս նոր կապըն ինչպե՞ս բացատրի իր հարազատներին, եթե նրանք որևէ բան իմանան: Եթե տուն վարձի Չիկագոյում կամ Սենտ-Լուիսում (որի մասին արդեն մտածել էր), կհաջողվի՞ արդյոք զաղտնի պահել այս: Եվ մեկ էլ արդյոք ինքն ուզո՞ւմ է զաղտնիք դարձնել այդ: Նա համարյա համոզված էր, որ Ջեննիին իսկապես, անկեղծորեն սիրում է:

Երբ վերադարձի ժամանակը եկավ, Լեսթերն սկսեց Ջեննիի հետ միասին քննարկել հետագա անելիքների ծրագիրը:

— Աշխատիր ինձ հորդ ներկայացնել որպես ծանոթի,— ասում էր նա:— Այդպես հեշտ կլինի: Ես կգամ ձեզ մոտ: Եվ հետո, երբ դու նրան կասես, որ մենք ուզում ենք ամուսնանալ, նա չի զարմանա:

Ջեննին մտածեց Վեստալի մասին և ներքուստ ցնցվեց: Թաց, գուցե, կհաջողվի՞ հորը համոզել, որ բան չասի:

Լեսթերը հեռատեսաբար Ջեննիին առաջարկել էր Քլիվ-

լենդի իր հին հագուստը պահել, որպեսզի կարողանա նրանով էլ սուրն գնալ:

— Մյուս իրերի մասին մի անհանգստացիր,— ասաց նա:— Ես սրանք կպահեմ, մինչև որ մենք ուրիշ կերպ կտեղափոխվենք:

Ամեն ինչ կարգավորվեց շատ հեշտ ու հասարակ. լեսօթերը հիանալի ստրատեգ էր:

Քանի դեռ նրանք Նյու-Յորքում էին, Ջեննին համարյա ամեն օր նամակ էր գրում տուն և այդ նամակների մեջ մի կարճ երկտող էր գնում, որոնք միայն մոր համար էին: Մի անգամ նա հայտնել էր, թե լեսօթերն ուղում է իրենց տանը լինել, և միսիս Գերհարդին խնդրել էր հորը նախապատրաստել դրան: Պետք էր պատմել, որ Ջեննին հանդիպել է մի մարդու, որը սիրում է նրան: Ջեննին գրում էր նաև Վեստաջի հետ կապված դժվարությունների մասին, և մայրն իսկույն սկսեց ծրագրեր կազմել, թե Գերհարդին ինչպես ստիպի ոչինչ չասել: Հարկավոր է, որ այս անգամ ամեն ինչ հարթ անցնի: Հարկավոր է Ջեննիին իր բախտը դասավորելու հնարավորություն տալ: Վերջապես Ջեննին եկավ, և բոլորն ուրախացան: Հասկանալի է, նա չէր կարող վերագառնալ նախկին աշխատանքին, բայց միսիս Գերհարդն ամուսնուն բացատրեց, թե միսիս Բրայսբերիջը Ջեննիին երկու շաբաթվա վարձ է տվել, որպեսզի նա իր համար ավելի լավ տեղ գտնի ավելի բարձր ոռճիկով:

Գ Լ Ո Ւ Խ XXIV

Ժամանակավորապես կարգավորելով Գերհարդների գործերը և իր փոխհարաբերությունները նրանց հետ, Քեյնը վերագարձավ Յինցիննատի՝ իր պարտականությունները կատարելու: Նա անկեղծորեն հետաքրքրվում էր վիթխարի ձեռնարկության կյանքով, որը քաղաքի ծայրամասում ամբողջ երկու փողոց էր զբաղեցնում, և ֆիրմայի բոլոր հաջողություններն ու հեռանկարները նրա համար նույնքան սրտին մոտ բաներ

էին, որքան հոր և եղբոր համար: Նրան դուր էր գալիս իրեն զգալ այդ վիթխարի և շարունակ աճող ձեռնարկության մի անհրաժեշտ մասնիկը: Երբ երկաթուղագծերում նա ապրանքատար վագոնի էր հանդիպում «Քեյն Ընկերություն, Յին-ցիննատի» մակագրությամբ կամ զանազան քաղաքներում խոշոր փառութիւնների լուսամուտների ետևը իրենց ֆիրմայի արտադրած տեսակ-տեսակ կառքեր էր տեսնում, ջերմ ու հրճվալից գոհունակություն էր զգում: Դե հո կատակ բան չէ՝ լինել այդպիսի հուսալի, հարգարժան ու գովական ձեռնարկության ներկայացուցիչ: Այն ամենը հիանալի էր, բայց այժմ լեսթերի անձնական կյանքում սկսվել էր մի նոր ժամանակաշրջան. կարճ ասած, այժմ երևան էր եկել Զեննին: Հայրենի քաղաքը վերադառնալիս նա գիտակցում էր, որ այդ կապը կարող է անհաճո հետևանքներ ունենալ: Նա երկյուղ էր կրում, թե դրան ինչպես կվերաբերվի հայրը, իսկ զխա՜վորը՝ պետք էր մտածել եղբոր մասին:

Ռոբերտը պաղ ու բծախնդիր մարդ էր, օրինակելի գործարար, անբասիր և՛ հասարակության մեջ, և՛ անձնական կյանքում: Նա երբեք չէր անցնում օրինականացված կարգի խստորեն հաստատված սահմանները, աչքի չէր ընկնում կարեկցությամբ կամ մեծահոգությամբ և ըստ էության ընդունակ էր ամեն տեսակ խարդախության, որը կարող էր ինքն իր համար արդարացնել մի որևէ բարետես պատճառաբանությամբ կամ թեկուզ անհրաժեշտությամբ: Թե այդ ժամանակ ինչպես էր դատում նա՝ լեսթերը չգիտեր. նա չէր կարող ըմբռնել տրամաբանության բոլոր խորամանկությունները, որոնք գործարարի դաժան արարքները հաշտեցնում են բարոյականության խստագույն կանոնների հետ, բայց Ռոբերտը կարողանում էր դրանք զուգակցել իրար: «Նա քարոզում է որպես շոտլանդացի պրեսբիտերական* և շահի հոտն առնում է, ինչպես ասացի», — մի անգամ մեկի հետ խոսելիս այսպես էր ասել իր եղբոր մասին լեսթերը, և դա միանգա-

* Պրեսբիտերականություն — բողոքական եկեղեցու մի դավանություն Անգլիայում (Մ. Թ.):

մայն ճիշտ բնորոշում էր: Եւ այսուամենայնիւ նա չէր կարողանում ոչ Ռոբերտին ցած պցել իր դիրքերից, ոչ էլ վեճի մեջ մտնել նրա հետ, որովհետեւ մեծամասնության կարծիքը եղբոր կողմն էր: Ռոբերտը վարվում, թերեւս և դատում էր հենց այնպես, ինչպես ընդունված է:

Արտաքուստ եղբայրներն ամենամտերմական հարաբերությունների մեջ էին, ներքուստ՝ խորապես փոքր միմյանց: Ռոբերտն ընդհանրապես վատ չէր վարվում եղբոր հետ, բայց ֆինանսական հարցերը հասկանալու նրա ընդունակությանը չէր վստահում: Մյուս կողմից էլ եղբայրները խիստ տարբեր մարդիկ էին և կյանքին միատեսակ նայել չէին կարող: Լեսթերը սրտի խորքում արհամարհում էր եղբորը, նրա համար, որ սա պաղարյուն կերպով ու համառորեն ամենազոր դուլարների ետևից էր ընկել: Իսկ Ռոբերտը համոզված էր, որ Լեսթերի թեթևամտությունը դատապարտելի է, և վաղ թե ուշ նրան փորձանքի կհասցնի: Գործի մեջ նրանք լուրջ ընդհարում չէին ունենում, քանի որ մինչև այժմ ամեն ինչ կառավարում էր հայրը, բայց միշտ էլ մանր տարաձայնություններ ունենում էին, և դժվար չէր հասկանալ, թե քամին որտեղից է փչում: Լեսթերն այն կարծիքին էր, որ առևտրական գործերը պետք է վարել բարեկամական հարաբերությունների, անձնական ծանոթությունների ու զիջողությունների հիման վրա: Ռոբերտը գտնում էր, որ պետք է խստագույն գիծ վարել, արտագրության ծախսերն իջեցնել և այնքան էժան վաճառել, որ ամեն մի մրցակցություն խեղդվի:

Ծերունի գործարանատերը միշտ աշխատում էր խաղաղություն ու հանդարտություն ստեղծել, բայց նախատեսում էր, որ երեկիցե մեծ վեճ է բռնկելու, և այն ժամանակ որդիներից որևէ մեկը կամ գուցե և երկուսն էլ ստիպված կլինեն դուրս գալ գործից: «Հարկավոր է, որ դուք ավելի հաշտ լինեք իրար հետ», — հաճախ ասում էր նա:

Լեսթերին անհանգստացնում էր մի բան ևս. հոր հայացքը ամուսնության վերաբերյալ, ավելի ճիշտ, իր՝ Լեսթերի ամուսնության վերաբերյալ: Արչիբալդ Քեյնը շարունակ ասում էր, որ Լեսթերը պետք է ամուսնանա և որ նա մեծ

սխալ է գործում ամուսնությունը հետաձգելով: Մյուս բոլորը, բացի Լուիզայից, բարեհաջող ամուսնացել կամ մարդու են գնացել: Ինչո՞ւ նա, իր սիրելի որդին չպիտի հետևի նրանց օրինակին: Մերունին համոզված էր, որ դա ամեն կողմից վնասում է Լեսթերին:

— Ընդունված բան է, որ քո դիրքն ունեցող մարդն ամուսնացած լինի,— հաճախ ասում էր նա որդուն:— Դա քեզ ավելի պատկառելի կդարձնի մարդկանց աչքում: Մի լավ կին գտիր քեզ համար և ընտանիք կազմիր: Ի՞նչ պիտի անես դու անտուն, անզավակ, երբ իմ հասակին դառնաս:

— Ինչո՞ւ ո՞ր: Եթե համապատասխան աղջիկ հանդիպի, կամուսնանամ,— պատասխանում էր Լեսթերը:— Բայց առայժմ այդպիսին չի հանդիպել: Ուրեմն ի՞նչ անեմ ես քո կարծիքով: Ով էլ պատահի հետն ամուսնանա՞մ:

— Ձէ, իհարկե, բայց քի՞չ կան լավ աղջիկներ: Եթե ցանկանայիր, դու քեզ համապատասխան կին կգտնեիր: Փեյսը, օրինակ, ինչո՞վ վժատ: Նա միշտ էլ քեզ դուր է եկել: Այդպես չպետք է շարունակել, Լեսթեր, դա լավ բանի չի հասցնի:

Որդին ի պատասխան միայն ժպտում էր:

— Լավ, հայրիկ, այս թողնենք: Երբեկից երևի խելքի կգամ: Բայց մարդ որպեսզի ջուր խմի, նախ պետք է ծարավ զգա:

Մերունին միառժամանակ զիջում էր, բայց դա նրա ցավոտ տեղն էր: Նա այնքա՞ն էր ուզում, որ որդին դառնա ծանրակշիռ, իսկական գործարար մարդ:

Լեսթերը հասկանում էր, որ իրերի այս գրությունը իրեն թույլ չի տա իր հարաբերությունները Զեննիի հետ կառուցել շատ թե քիչ հաստատուն հիմքի վրա: Նա մանրամասնորեն բործողությունների ծրագիր մշակեց: Անկասկած ինքը Զեննիից չի հրաժարվի, ինչ ուղղում է լինի: Բայց պետք է զգուշություն պահպանել: Չպետք է իզուր տեղը դիպի դիմել: Բերել նրան Ֆինցիննատի՞: Բայց ի՞նչ աղմուկ կբարձրանա, եթե երբեկից այդ գործը բացվի: Նրան տեղավորել քաղաքից դուրս, մի կոկիկ տնակո՞ւմ: Իհարկե, հարազատների մեջ վաղ

թե ուշ կասկած կծագի: Իր բաղմամբիւ ուղեորությունների
 ժամանակ իր հետ վերցնէ՝ նրան: Առաջին անգամ Նյու-
 Յորք գնալը հաջող անցաւ: Բայց մի՞շտ այդպէս կլինի: Նա
 նորից ու նորից խորհում էր սրա մասին: Դժվարությունները
 միայն գրգռում էին նրան: Վերջ ի վերջո գուցէ ամենահար-
 մար տեղը որեւէ մի ուրիշ քաղաքն է. Սենտ-Լուիսը, Չիկա-
 ցոն կամ Պիտսբուրգը: Նա հաճախ էր եղել այդ քաղաքնե-
 րում, մանավանդ Չիկագոյում: Ի վերջո նա որոշեց Ջեննիին
 տեղավորել Չիկագոյում: Նա միշտ էլ կարող է որեւէ առիթով
 այցելել այնտեղ և դա ընդամենը մեկ գիշերվա ճանապարհ
 է: Այո՛, Չիկագոն ամենից լավն է: Այդպիսի խոշոր, աշխույժ
 եռուլեռով քաղաքում դժվար չէ հետքը կորցնել: Երկու շա-
 բաթ Յինցիննատիում մնալուց հետո կեսթերը Ջեննիին գրեց,
 որ շուտով կգա Քիւվլենդ, աղջիկը պատասխանեց, թե նա
 կարող է գալ իրենց տուն: Կեսթերի մասին նա հորն ասել է:
 Նա անմտություն էր համարել տանը մնալը և ծառայության
 է մտել մի խանութում շաբաթական չորս գոլլարով: Կես-
 թերն այս կարգալով ժպտաց, բայց նրա եռանդն ու ազնվու-
 թյունը դուր եկաւ նրան: «Կեցցե՛ նա,— ասաց Կեսթերն ին-
 քընիւրեն:— Ես դեռ այդպիսի աղջիկ չեմ տեսել»։

Առաջին իսկ շաբաթ օրը նա եկաւ Քիւվլենդ, մտաւ այն
 խանութը, որտեղ ծառայում էր Ջեննին, և պայմանավոր-
 վեց երեկոյան հանդիպել նրան: Նա ցանկանում էր, որ որ-
 քան կարելի է շուտ վերջանա իրեն որպէս Ջեննիի երկրպա-
 դու ներկայացնելը: Գերհարգների տան խղճուկությունը և
 նրանց աչքի զարնող աղքատությունը համարյա զղվանք
 էին առաջացնում Կեսթերի մեջ, բայց Ջեննին ինքը նրան
 թվում էր նույնքան չքնաղ, ինչպէս միշտ: Նա մի քանի րոպե
 նստեց սեղանատանը, ապա ներս մտան Գերհարգն ու իր
 կինը՝ նրան ողջունելու, բայց Կեսթերը համարյա ոչ մի ուշա-
 դրություն չգարձեց նրանց վրա: Մերոնի գերմանացին նրան
 շատ հասարակ մարդ թվաց. այդպիսիներին իր հոր գործա-
 րանում հարյուրներով էին վարձում ամենահամեստ պաշտո-
 նի: Մի քիչ դեսից-գենից խոսելուց հետո Կեսթերը Ջեննիին
 առաջարկեց գնալ զբոսանքի: Ջեննին գլխարկը ծածկեց, և

ներանք դուրս գնացին: Բայց իրականում նրանք գնացին Լես-
թերի վարձած բնակարանը, որտեղ առայժմ պահվում էին
Ջեննիի նոր զգեստները: Ջեննին վերադարձավ երեկոյան
ժամը ութին, և տնեցիները դրա մեջ ոչ մի վատ բան չտեսան

Գ Լ Ո Ւ Խ XXV

Մի ամիս անց Ջեննին հայտնեց, թե Լեսթերն ուզում է
իր հետ ամուսնանալ: Հասկանալի է, նրա այցելությունները
հող էին պատրաստել, և դա բոլորին բավական բնական թը-
վաց: Միայն Գերհարդն էր, որ ասես մի քիչ կասկածում էր:
Նրա համար պարզ չէր, թե դրանից ինչ կստացվի: Գուցե և
ամեն ինչ լավ կլինի, Լեսթերը կարծես, իրոք որ վատ մարդ
չէ, և վերջ ի վերջո ինչո՞ւ պիտի նա չսիրի Ջեննիին: Չէ՞
սրանից առաջ Բրենդերը կար: Եթե Միացյալ Նահանգների
սենատորը կարող էր սիրահարվել նրան, ինչո՞ւ նույնը չի
կարող լինել մի գործարանատիրոջ տղայի հետ: Մնում է
միայն մեկ խոչընդոտ՝ երեխան:

— Նա Վեստայի մասին ասե՞լ է նրան,— հարցրեց Գեր-
հարդը կնոջը:

— Դեռ ոչ,— պատասխանեց միսիս Գերհարդը:

— Դեռ ո՞չ, դեռ ո՞չ: Միշտ մի ինչ-որ բան պակաս: Դու
կարծում ես նա կուզենա՞ ամուսնանալ նրա հետ, եթե իմա-
նա: Ահա թե ինչ է ստացվում, երբ աղջիկն իրեն վատ է պա-
հում: Հիմա նա պիտի դուրս պրծնելու ճանապարհ փնտրի
զողի պես: Երեխան նույնիսկ մի ազնիվ անուն չունի:

Գերհարդը նորից քիթը խրեց լրագրի մեջ, բայց տխուր
մտքերը հաղթում էին նրան: Նա գտնում էր, որ իր կյանքը
բոլորովին անհաջող եղավ և միայն հույս ունեւր գեթ այնքան
լավանալ, որ կարելի լինի մի որեւէ գործ գտնել, ասենք թե-
կուզ պահակի տեղ: Նա ուզում էր հեռու լինել այս բոլոր
խորամանկություններից ու խաբուկություններից:

Մի երկու շաբաթ անց Ջեննին մորը խոստովանեց, որ
Լեսթերը նամակով իրեն կանչում է Չիկագո: Նա այնքան էլ

առողջ չէ և Քլիվլենդ գալ չի կարող: Մայրն ու աղջիկը Գերհարդին ասացին, որ Ջեննին դնում է միստր Քեյնի հետ պսակվելու: Գերհարդը բորբոքվեց, և նրա բոլոր կասկածները նորից արթնացան: Բայց նրան մնում էր միայն փնթփրնալ. այս ամբողջ պատմությունը լավ վախճան չի ունենա, սրանում նա միանգամայն համոզված էր:

Հասավ մեկնելու օրը, և Ջեննին ստիպված եղավ գնալ՝ առանց հորը հրաժեշտ տալու: Գերհարդը մինչև երեկո քաղաքում շրջում էր աշխատանք գտնելու համար, և աղջիկն ստիպված եղավ կայարան գնալ դեռ նա չեկած:

— Ես նրան այնտեղից կգրեմ,— ասաց Ջեննին:

Նա նորից ու նորից համբուրեց աղջկան:

— Լեսթերը շուտով մեզ համար սրանից ավելի լավ տուն կվարձի,— ուրախ-ուրախ ասում էր նա:— Նա ուզում է, որ մենք տեղափոխվենք:

Եվ ահա գիշերային գնացքը նրան տանում է Ջիկագո: Վերջացավ նախկին կյանքը և սկսվում է նորը:

Հետաքրքիր է, որ թեև Լեսթերի ողորմածությամբ ընտանիքն այժմ այնքան փողի կարիք չէր զգում, երեխաներն ու Գերհարդը ոչինչ չէին նկատում: Միսիս Գերհարդն առանց դժվարության խաբում էր ամուսնուն, գնելով միայն առաջին անհրաժեշտության առարկաներ և առայժմ սիրտ չէր անում որևէ շուայություն անել, որ հիմա կարելի էր թույլատրել իրեն: Նրան վախն էր զսպում: Բայց Ջեննին մի քանի օր Ջիկագոյում մնալուց հետո մորը գրեց, թե Լեսթերը պնդում է, որ իրենք մի ուրիշ տուն փոխադրվեն: Նամակը ցույց տվին Գերհարդին, որը հենց միայն աղջկա վերադարձին էր սպասում, որ մի լավ կռիվ սարքի: Նա հոնքերը կիտեց, բայց չգիտես ինչու այդ առաջարկությունը նրան թվաց մի վկայություն, որ ամեն ինչ կարգին է: Եթե Քեյնը ամուսնացած չլիներ Ջեննիի հետ, ինչու պիտի օգներ նրա ընտանիքին: Երևի նրանք իսկապես բարեհաջող ամուսնացել են: Երևի Ջեննին իսկապես բարձր դիրքի է հասել և այժմ կարող է հարազատ-

ներին օգնել: Գերհարդը համարյա պատրաստ էր մեկ անգամ ընդմիշտ ամեն ինչ ներել նրան:

Այսպես ուրեմն, նոր տան հարցը լուծված էր, և Ջեննին վերադարձավ Քլիվլենդ, որպեսզի տեղափոխվելիս մորն օգնի: Նրանք միասին շրջում էին քաղաքում, որ մի հաճելի, խաղաղ թաղ գտնեն և, վերջապես, հարմար տեղ գտան: Ամսական երեսուն դոլլարով վարձեցին ինը սենյակից բաղկացած մի տուն՝ իր բակով: Կահավորեցին ինչպես հարկն է գնեցին սեղանատան, հյուրասենյակի հարմարավետ կահույք, գեղեցիկ աթոռներ, բազկաթոռներ, մահճակալներ և ամեն բան, ինչ հարկավոր էր ամեն մի սենյակի: Խոհանոցն ամեն հարմարություն ուներ, նույնիսկ վաննա կար, մի շքեղություն, որ Գերհարդները առաջ երբեք չէին տեսել: Մի խոսքով, տունը շատ լավն էր, թեպետև համեստ, և Ջեննին ուրախ էր, որ հիմա ծնողների տեղը լավ ու հարմարավետ է լինելու:

Երբ տեղափոխվելու ժամանակը եկավ, միսիս Գերհարդն ուրախությունից ուղղակի խելքը թռցրել էր. չէ՞ որ այդ իր երազանքն էր կատարվում: Երկար տարիներ, ամբողջ իր կյանքում նա սպասում էր, և ահա ուզածին հասավ: Նոր տուն, նոր կահույք, տեղը լայն, իրերը՝ հիանալի, որպիսիք նա երազում էլ չէր տեսել, էլ ի՞նչ էր ուզում: Նոր մահճակալներին, սեղաններին, պահարաններին և մյուս իրերին նայելիս նրա աչքերը փայլում էին ուրախությունից:

— Աստված իմ, ի՞նչ հիանալի է,— գոչում էր նա:— Ի՞նչ գեղեցիկ է, չէ՞:

Ջեննին գոհունակ ժպտում էր, ջանալով հուզմունքը թաքցնել, բայց նրա աչքերը շուտ-շուտ արցունքով էին լցվում: Նա այնպե՞ս էր ուրախացել մոր համար: Պատրաստ էր լեսթերի ոտքերը համբուրելու, որ նա այդքան բարի է իր հարազատների նկատմամբ:

Այն օրը, երբ կահույքը բերին, միսիս Գերհարդը, Մարթան ու Վերոնիկան իսկույն սկսեցին դասավորել ու կարգի բերել: Ընդարձակ սենյակներ, բակում ձմեռային ամայություն, բայց, իհարկե, գարնանն այնտեղ այնքա՛ն լավ ու

կանաչ կլինի, նոր հիանալի կահույք, և այս ամենը բոլորին ցնծութիւն էր պատճառում: Որքա՞ն գեղեցիկ է, որքա՞ն ընդարձակ: Զորջը ման էր գալիս նոր գորգերի վրա, Բասսը քննադատաբար էր նայում կահույքին:

— Փառավոր է,— ասաց նա վերջապես:

Միսիս Գերհարդը թափառում էր տանը ինչպես երազում: Նրա հավատը չէր գալիս, որ ինքն իսկապես այդ հիանալի ննջարանների, գեղեցիկ հյուրասենյակի և սեղանատան սիրուհին է:

Գերհարդը վերջինը եկավ: Որքան էլ աշխատում էր, նրան չէր հաջողվում թաքցնել իր հիացմունքը: Սեղանատանը սեղանի վերևը կախված կլոր, փայլատ լուսամփոփի տեսքը վերջին կաթիլն էր.

— Մի տես է՛, գա՛ղ,— ասաց Գերհարդը:

Թավ հոնքերի տակից նա մռայլորեն նայեց շուրջը. ոտքերի տակի գորգին, բացովի կաղնի սեղանին, որ ծածկված էր սպիտակ սփռոցով, վրան շարված նոր-նոր ափսեներ, նայեց պատերին կախված նկարներին, և գլուխն օրորեց:

— Թո՛ւ, գրողը տանի: Այ լավ է հա՛,— ասաց նա:— Շա՛տ լավ է: Այո՛, շա՛տ լավ: Պետք է զգույշ լինել, որ ոչինչ չկոտրվի: Բավական է, որ իրը շանգոնցիր, արդեն նրա վերջն է:

Այո, նույնիսկ Գերհարդը գոհ էր:

Գ Լ ՈՒՒ XXVI

Իմաստ չունի շարքով պատմել այդ երեք տարիների բոլոր անցքերը, նկարագրելով, թե ինչպես ընտանիքը ծայրահեղ կարիքից աստիճանաբար անցավ համեմատաբար կայուն վիճակի, որ, իհարկե, հիմնված էր Զեննիի ակներև բարեհաջողության և նրա հեռավոր ամուսնու մեծահոգության վրա: Ժամանակ առ ժամանակ երևում էր և ինքը՝ Լեսթերը, այդ պատկառելի գործարարը, որ գործով լինում էր նաև Քլիվլենդում: Երբեմն նա իջևանում էր Գերհարդների մոտ, որտեղ նրան ու Զեննիին միշտ երկրորդ հարկում սպասում էին եր-

կու լավագույն սենյակները: Մեկ-մեկ էլ նա Ջեննիին կանչում էր հեռագրով, և նա շտապ գնում էր Զիկագո, Սենտ-Լուիս կամ Նյու-Յորք: Ամենից ավելի Լեսթերը սիրում էր սենյակներ վարձել մոդայիկ կուրորտներից մեկում՝ Հոթ-Սփրինգսում, Մաունթ-Քլեմենսում կամ Սարատոգում, և մի երկու շաբաթ ժամանակ անցկացնել Ջեննիի հետ ամուսինների անվան տակ: Լինում էր նաև, որ Լեսթերը Քլիվլենդ էր գալիս ընդամենը մեկ օրով՝ Ջեննիի հետ տեսնվելու համար: Նա միշտ գիտակցում էր, որ բավականին դժվարին դրուժյան ամբողջ ծանրությունը Ջեննիի ուսերին է զցում, բայց չէր պատկերացնում, թե հիմա ինչպես կարելի է ուղղել այդ: Եվ արդյոք պե՞տք էր ուղղել: Նրանց համար այսպես էլ վատ չէր միասին լինել:

Գերհարգների ընտանիքում այս ամենի նկատմամբ շատ յուրահատուկ վերաբերմունք էր ստեղծվել: Սկզբում, ինչ էլ լիներ, դրուժյունը բավական բնական էր թվում: Ջեննին ասել էր, որ ինքն ամուսնացել է: Նրա ամուսնական վկայականը ոչ ոք չէր տեսել, բայց նա այդպես էր ասել, և իսկապես, նա իրեն պահում էր ճիշտ ինչպես ամուսնացած կին: Բայց և այնպես նա երբեք չէր գնացել Յինցիննատի, որտեղ ապրում էր Լեսթերի ընտանիքը, և նրա հարազատներից էլ ոչ մեկը երբեք չէր եղել Ջեննիի մոտ: Եվ հենց Լեսթերն ինքն էլ իրեն շատ տարօրինակ էր պահում, թեև նրա առատաձեռնությունն սկզբնական շրջանում կուրացրել էր Գերհարգներին: Նույնիսկ նման չէր, թե նա ամուսնացած մարդ է: Այնքան անփութ էր լինում: Լինում էին շաբաթներ, երբ Ջեննին նրանից միայն հակիրճ երկտողներ էր ստանում: Պատահում էր, որ Ջեննին նրա մոտ էր գնում ընդամենը մի քանի օրով: Վերջապես պատահում էր, որ աղջիկը բացակայում էր երկար ժամանակով, և դա միակ ծանրակշիռ ապացույցն էր նրանց հարաբերությունների հաստատումության, այն էլ, թերևս, տարօրինակ ապացույց:

Բասսն արդեն քսանհինգ տարին լրացրել էր, նա մի որոշ գործնական հոտառություն ուներ և առաջ գնալու բուռն ցանկություն, և նրա մեջ որոշ կասկածներ էին ծագել: Նա

կյանքը վատ շէր ճանաչում և զգում էր, որ այստեղ ինչ-որ մի բան կարգին չէ: Տասնինամյա Ջորջին հաշոդվել էր ինչ-որ դիրք գրավել պատառնների ֆարրիկայում ու նա երազում էր առաջադիմել այդ բնագավառում, և նրան ևս անհունդրատացնում էր քույրը: Նա կասկածում էր, որ աղջկա ո՛չ բուսր գործերն են բարեհաջող անցնում ինչպես հարկն է: Տասնյոթամյա Մարթան, Ուիլյամն ու Վերոնիկան դեռ սովորում էին դպրոցում: Նրանց հնարավորություն էր տրվել սովորել ինչքան ցանկանում են: Բայց նրանք էլ մի ինչ-որ աղոտ անհանգստություն էին զգում: Ջեննիի երեկոյայի պատմությունը նրանք դիտեին. երևում է, հարևաններն իրենց գործն արել էին: Գերհարդների հետ համարյա ոչ ոք ծանոթություն չէր պահպանում: Նույնիսկ Գերհարդ-հայրը վերջ ի վերջո սկսեց դիտի ընկնել, որ բանը լավ չէ, բայց չէ՞ որ նա ինքն էր թույլ տվել այդ, և այժմ արդեն բողոքելն ուշ է: Երբեմն նա ուզում էր հարցնալործ անել Ջեննիին, ստիպել, որ գործն ուղղի, եթե հնարավոր է, բայց չէ՞ որ վատագույնն արդեն կատարվել էր: Այժմ ամեն ինչ կախված էր Լեսթերից: Գերհարդն այդ հասկանում էր:

Ջեննիի և հարավատների հարաբերություններն մեջ աստիճանաբար վճռական բեկում էր հասունանում, բայց հանկարծ ինքը կյանքը խառնվեց գործին: Միսիս Գերհարդի առողջությունը խախտվեց: Դեռ վերջերս առույգ ու գործունյա այդ գիրուկ կինը վերջին տարիներս ուժերի նվազում էր զգում և դանդաղաշարժ էր դարձել: Մյուս կողմից նրա ի բնե անհանգիստ միտքը ճնշում էին բաղմամբիւ ձախորդություններն ու ծանր տագնապները, և ահա այժմ դա հասցրել էր դանդաղ, բայց անտարակուսելի մարումի: Նա ծանր էր շարժվում, շուտ էր հոգնում այն թեթև աշխատանքից, որ դեռ բաժին էր մնացել իրեն և, վերջապես, Ջեննիին զանգատվում էր, որ շատ է դժվարանում սանդուղքով բարձրանալ:

— Ինչ-որ լավ չեմ զգում ինձ,— ասաց նա:— Չլինի՞ թե հիւլանդանամ:

Ջեննին տագնապ բարձրացրեց և առաջարկեց մորը

տանել մոտակա կոլորտը, բայց միսիս Գերհարդը հրաժար-
վեց:

— Հազիվ թե դա ինձ օգնի,— ասաց նա:

Նա նստում էր պարտեզում կամ աղջկա հետ կառքով
գրոսանքի էր գնում, բայց աշնան տրտում պատկերները
ճնշում էին նրան:

— Ձեմ սիրում աշնանը հիվանդանալ,— ասում էր նա:—
Նայում եմ, թե ինչպես են տերեւները թափվում և շարունակ
թվում է, թե երբեք չեմ լավանա:

— Է՛, ինչե՛ր ես ասում, մայրիկ,— պատասխանում էր
Ջեննին, իր երկյուղը թաքցնելով:

Ամեն տուն հաստատված է նախ և առաջ մոր վրա:
բայց այդ հասկանում են միայն այն ժամանակ, երբ արդեն
վախճանը մոտիկ է: Բասսը, որ պատրաստվում էր ամուս-
նանալ և ընտանիքից անջատվել, առժամանակ հրաժարովեց
այդ մտքից: Գերհարդն ինքը հուզված ու անչափ ճնշված՝
թափառում էր տանը ինչպես մի մարդ, որը սոսկումով ապա-
սում էր անխուսափելի աղետի: Ջեննին երբեք մոտիկից մահ
չէր տեսել և չէր հասկանում, որ կարող է մորը կորցնել:
Նրան թվում էր, թե ինքը կարող է մի կերպ փրկեք մորը:
Անհերքելի հակառակ հույսով լցված՝ նա անքուն գիշերներ
էր անցկացնում մոր անկողնի մոտ որպես՝ մարմնավորված
համբերություն, հոգատարություն և ուշադրություն:

Վախճանը վրա հասավ առավոտյան, մի ամբողջ ամսով:
հիվանդությունից հետո: Մի քանի օր միսիս Գերհարդը գի-
տակցությունը կորցրել էր: Տանը խոր լռություն էր տիրում,
բոլորը մահ էին գալիս մատների ծայրերի վրա: Վերջին րո-
պեներին միսիս Գերհարդի գիտակցությունը պարզեց, և նա
վախճանվեց՝ հայացքը չհեռացնելով Ջեննինի դեմքից: Ջեննին
նայում էր նրա աչքերին թախիժով ու սոսկումով համակված:

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ,— գոռաց նա:— Ա՛խ, ո՛չ, ո՛չ:

Գերհարդը բակից ներս վազեց և անկողնի առաջ ծռնկ-
ների վրա ընկավ հոսակտուր կոտորտեղով իր նիհար ձեռքերը:

— Ինչո՞ւ ես ավելի շուտ չմեռա,— նորից ու նորից
ասում էր նա:— Ինչո՞ւ ես ավելի շուտ չմեռա:

Մոր մահը արագացրեց ընտանիքի քայքայումը: Բասսն արդեն վաղուց քաղաքում հարսնացու ուներ, և նա պատրաստվում էր անհապաղ ամուսնանալ: Մարթան, որն սկսել էր կյանքին նայել ավելի զգոն ու գործնական, նույնպես ուզում էր շուտ հեռանալ ընտանիքից: Նրան թվում էր, թե ինչ-որ նզովք է ծանրացած իրենց տան վրա և հենց իր վրա, քանի դեռ ինքն էլ այստեղ է: Նա պատրաստվում էր ուսուցչուհի դառնալ, հուսալուի, որ դպրոցում աշխատելը իրեն ինքնուրույն գոյություն հնարավորություն կտա: Միայն ծերունի Գերհարդն էր, որ չգիտեր ինչ անի: Նա էլի աշխատում էր որպես գիշերային պահակ: Մի անգամ Ջեննին նրան գրտավ խոհանոցում լալիս, և ինքն էլ իսկույն արտասովես:

— Հարկավոր չէ, հայրիկ, — հորդորում էր նա: — Դե հո ամեն ինչ այնքան էլ վատ չէ: Հո գիտես, որ քանի դեռ ես միջոց ունեմ, դու անօթեան չես մնա: Դու կարող ես ինձ հետ գալ:

— Ոչ, ոչ, — առարկեց հայրը: Նա իսկապես չէր ուզում նրա հետ գնալ: — Բանն այդ չէ: Իմ ամբողջ կյանքն է խորտակվել:

Բասսը, Ջորջն ու Մարթան էլի մի որոշ ժամանակ ապրեցին տանը, բայց, վերջապես, մեկը մյուսի ետևից պնացին, և տանը մնացին միայն Ջեննին, հայրը, Վերոնիկան, Ուիլյամը և ամենափոքրիկը՝ Վեստան, Ջեննիի աղջիկը: Լեսթերը, հասկանալի է, ոչինչ չգիտեր Վեստայի ծագման մասին և հետաքրքիր է, որ նույնիսկ ոչ մի անգամ նրան չէր տեսել: Այն դեպքում, երբ նա ամենաշատը երկու-երեք օրով պատիվ էր անում լինելու Գերհարդների տանը, միսիս Գերհարդն ամեն կերպ հոգում էր, որ Վեստան նրա աչքին չերևա: Մանկական սենյակը հենց ուղիղ տանիքի տակն էր գտնվում, և երեխային թաքցնելն այնքան էլ դժվար չէր: Լեսթերը համարյա շարունակ իր հարկաբաժնումն էր մնում, նույնիսկ ձաշը մատուցում էին նրան որպես հյուրասենյակ ծառայող սենյակում: Նա շատ էլ հետաքրքրասեր չէր և չէր աշխատում հանգիսյալ ընտանիքի մյուս անդամների հետ: Նա միշտ սիրալիր բարեկամ էր նրանց ու մի քանի պատահական խոսքեր

փոխանակում, ուրիշ ոչինչ: Բոլորը հասկանում էին, որ փոքրիկը չպետք է երևա և հաջողությամբ թաքցնում էին նրան:

Մերունիններին ու երեխաներին միշտ կապում է մի ինչ-որ անբացատրելի բարեկամություն, մի սքանչելի և հուզիչ ներքին մտերմություն: Լորրի-սթրիթ փոխադրվելուց հետո առաջին տարին Գերհարդը գաղտնաբար սիրալիք կմշտում էր Վեստայի վարդագույն թշիկները, իսկ երբ տանը ոչ ոք չէր լինում, նստեցնում էր ուսերին և սենյակներում ման բերում: Երբ երեխան այնքան մեծացավ, որ սկսեց քայլել, Գերհարդը սրբիչը նրա թևատակերով կապած՝ համբերությամբ ման էր ածում սենյակում, մինչև որ երեխան սովորեց ինքնուրույնաբար մի քանի քայլ անել: Իսկ երբ այնքան մեծացավ, որ կարող էր կարգին քայլել, Գերհարդը նրան հորդորում էր քայլել, հորդորում էր գաղտուկ, հոնքերը կիտած, բայց միշտ սիրալիք: Բախտի քմահաճույքով այդ պատիկ աղջիկը, որ ընտանիքի խայտառակությունն էր, ընդունված բարոյակա-նության տեսակետից մի անշնչելի բիծ, իր մանկական ման-րիկ մատները մեջ էր առել պապի հոգու ամենազգայուն լարերը: Մերունին այդ փոքրիկ, մերժված էակին էր տալիս իր սրտի ամբողջ բոցը և իր բոլոր հույսերը: Աղջիկը նրա ինքնամփոփ, անուրախ կյանքում միակ լուսո շողն էր, և Գերհարդը շատ վաղ իրեն պատասխանատու զգաց նրա կրո-նական դաստիարակության համար: Զէ՛ հենց նա էր, որ սլահանջում էր երեխային մկրտել:

— Ասա՛ «Հայր մեր»,— հաճախ պահանջում էր նա, երբ թոռնիկի հետ մենակ էր մնում:

— Հայր մել,— թոթովելով կրկնում էր երեխան:

— Որ հերկինս Վս...

— Ու հելկինս ես,— կրկնում էր աղջիկը:

— Ինչո՞ւ ես այդպես շուտ սովորեցնում դրան,— երբեմն միջամտում էր միսիս Գերհարդը, երբ տեսնում էր, թե երեխան ինչպես է շարժարվում դժվար հնչյուններն արտա-սանելիս:

— Նրա համար որ քրիստոնյա մեծանա,— վճռական տոնով պատասխանում էր Գերհարդը:— Նա պետք է աղոթք-

ներ իմանա: Եթե հիմա շսկսի, երբեք էլ աղոթք չի սովորի:

Միսիս Գերհարդն ի պատասխան ժպտում էր: Ամուսնու շատ ու շատ կրոնական տարօրինակություններ միայն զվարճացնում էին նրան: Միևնույն ժամանակ նրան դուր էր գալիս, որ նա այդպես սրտին մոտ է ընդունում թոռնիկի դաստիարակությունը: Եթե միայն նա երբեմն այդպես խիստ, այդպես կամակոր չլինե՞ր: Նա իրեն էլ էր տանջում, շրջապատի բոլոր մարդկանց էլ:

Նորից գարունը բացվեց, և վաղ առավոտյան, արևի առաջին ճառագայթի հետ Գերհարդը Վեստային դուրս էր տանում, որպեսզի նա տեսնի լույս աշխարհը:

— Դե,— ասում էր նա,— գնանք մի քիչ զբոսնենք:

— Բոսբոսնենք,— թոթովում էր Վեստան:

— Այո, զբոսնենք,— կրկնում էր Գերհարդը:

Միսիս Գերհարդը աղջկան լավ շոր էր հագցնում (այդ ժամանակ Ջեննին հոգում էր, որ իր աղջիկը գեղեցիկ շորեր շատ ունենա), և նրանք ճանապարհ էին ընկնում: Վեստան անվստահորեն օրորվում էր, իսկ Գերհարդը շատ գոհ սրտով նրան տանում էր ձեռքից բռնած, իր ոտքերն էլ հագիլ շարժելով, որպեսզի հարմարվի նրա քայլին:

Մի անգամ, երբ Վեստան շորս տարեկան էր, մայիսյան մի գեղեցիկ օր նրանք գնացին զբոսանքի: Բնությունն ուրախ էր գարնան գալուն, ծառերի վրա բողբոջները բացվում էին, թռչունները ճովողում էին՝ տոնելով իրենց վերադարձը հարավից: Ամեն մի մժեղ շտապում էր վայելել իր կարճատև կյանքը: Ծննդուկները ճովողում էին ճանապարհի վրա, շիկահավերը ոստոստում էին խոտերի մեջ, ծիծեռնակները բույն էին հյուսում տների կտուրների տակ: Գերհարդը մեծ բավականություն էր զգում, երբ Վեստային ցույց էր տալիս բնության հրաշքները, և երեխան աշխուժորեն արձագանքում էր ամեն բանի: Ամեն ինչ, որ նա տեսնում ու լսում էր, հետաքրքրում էր նրան:

— Օ՛յ-օ՛յ,— գոչեց երեխան քիչ բարձրում տեսնելով կարմրավուն թռչնակին, երբ մոտիկ ճյուղից թռավ շիկահավը:

Նա ձեռքը վեր բարձրացրեց, աչքերը բոլորովին կլորացան:

— Այո,— ասաց Գերհարդը այնպես երջանիկ, որ ասես ինքն էլ կյանքում առաջին անգամն էր տեսնում այդ հրաշալի թռչունը:— Դա շիկահավ է: Թռչուն: Շիկահավ: Ասա՝ շի՛կ-կա՛-հա՛վ:

— Սի-կա-վավ,— արձագանքի պես կրկնեց Վեստան:

— Այո՛, շիկահավ,— կրկնեց Գերհարդը:— Նա թռավ գնաց որդեր որոնելու: Իսկ մենք կփորձենք նրա բույնը գտնել: Ես, կարծեմ, այստեղ մի ծառի վրա տեսա նրա բույնը:

Նա դանդաղ քայլելով դիտում էր ծառերի ճյուղերը, որոնցից մեկի վրա քիչ առաջ մի լքյալ բույն էր տեսել:

— Ահա, ահա,— ասաց նա վերջապես մոտենալով դեռ չտերևակալած մի ցածրիկ ծառի, որի ճյուղին երևում էին ձմեռվա ընթացքում կիսաքանդ եղած թռչնաբնի մնացորդները:— Ահա, արի նայիր:— Եվ աղջկան վերև բարձրացնելով ցույց տվեց չոր խոտի փունջը:— Տես՝ բույն: Սա թռչունի բնիկ է: Նայիր:

— Օ-օ՛յ,— ծոր տվեց Վեստան նույնպես մատը մեկնելով բնի վրա:— Օ-օ՛յ, բուլիկ:

— Այո,— հաստատեց Գերհարդը նորից գետնին իջեցնելով նրան:— Դա այն թռչունի բույնն է, որին կոչում են ցախսարեկ: Իսկ հիմա բոլորը սրա միջից թռել գնացել են և լայնա շեն վերադառնա:

Եվ նրանք առաջ գնացին: Պապը նորանոր հրաշքներ էր ցույց տալիս երեխային, իսկ նա ամեն բանից զարմանում էր մանկորեն: Էլի մի քանի փողոց անցնելուց հետո նրանք դանդաղորեն շուռ եկան դեպի ետ, ասես արդեն աշխարհի ծայրն էին հասել:

— Մենք պետք է տուն գնանք,— ասաց նա:

Եվ այսպես Վեստան մեծացավ մինչև հինգ տարեկանը, դառնալով ավելի սիրելի, ավելի խելացի ու կայտառ: Գերհարդին հիացմունք էին պատճառում նրա հարցերն ու ենթադրությունները, որ նա տեղում էր անթիվ-անհաշիվ:

— Ի՞նչ աղջիկ է,— ասում էր Գերհարդը կնոջը:— Ամեն

բան ուզում է իմանալ: Ինձ հարցնում է. որտե՞ղ է ապրում
աստվածը: Ի՞նչ է անում նա: Ուտքերի տակ զննելու փոքրիկ
աթոռակ ունի՞: Մարդ ծիծաղից կթուլանա նրա հարցերը
լսելով:

Գերհարդն ինքն էր հագցնում թոռնիկին, երբ նա առա-
վոտյան արթնանում էր, եղեկոյան էլ սպասում էր, որ
աղոթքն ասի, ապա պառկեցնում էր քնելու: Ամբողջ օրը նրա
հետ էր անցկացնում, և թոռնիկը դարձել էր նրա ամենամեծ
ուրախությունն ու մխիթարությունը: Եթե Վեստան շլիներ,
կյանքը Գերհարդի համար որքա՞ն ավելի ծանր բեռ կլիներ:

Գ Լ Ո Ւ Խ XXVII

Բուրբ այդ երեք տարիներին Լեսթերը երջանիկ էր Ջեն-
նիի հետ: Թեպետև եկեղեցու և հասարակության աչքում
նրանց կապն օրինական չէր, բայց նրան հանգիստ ու հար-
մաբույժուն էր տալիս, և Լեսթերը շատ գոհ էր ու գտնում էր,
որ իր փորձը հաջողվել է: Ցինցիննատիում նրա հետաքրքրա-
թյունը աշխարհիկ կյանքի նկատմամբ հավասարվել էր դրո-
շի, և նա համառորեն մերժում էր իրեն ամուսնացնելու ամեն
մի փորձ: Հոր ֆիրման Լեսթերի համար հիանալի ասպարեզ
կլիներ, որտեղ նա, անտարակույս, կարող էր առաջ գնալ,
եթե միայն կարողանար կառավարել այն: Բայց նա հասկա-
նում էր, որ այդ անհնարին է: Ռոբերտի շահերը միշտ դեմ
էին առնում նրա ճանապարհին, և, նրանց հայացքներին վե-
րաբերելու այդ թե նրանց նպատակին, ամեն բանում եղ-
բայրներն այժմ ավելի հեռու էին իրարից, քան երբևիցե
եղել էր: Մի երկու անգամ Լեսթերը մտածել էր որևէ ուրիշ
գործով զբաղվել կամ ընկերանալ կառքեր արտադրող որևէ
ուրիշ ֆիրմայի, բայց այդ անելու քաջություն չունեի: Լե-
սթերը տարեկան տասնհինգ հազար էր ստանում որպես հոր
ֆիրմայի քարտուղար ու գանձապահ (եղբայրը փոխարեզի-
սենտ էր) և բացի դրանից, հինգ հազար էլ նրան տալիս էր
զանազան արժեթղթերի մեջ դրած կապիտալը: Նա Ռոբերտի

շափ հաջողակ ու ճարպիկ գործարար չէր: Այդ հինգ հազար եկամուտից բացի ուրիշ ոչինչ չունեի: Ընդհակառակն, Ռոբերտն, անտարակույս, «արժեք» երեք հարյուր կամ նույնիսկ չորս հարյուր հազար դոլլար, չհաշված իր ապագա բաժինը հոր ձեռնարկությունից: Երկու եղբայրն էլ հույս ունեին, որ ժառանգությունը բաժանելու է իրենց համար որոշ առավելությամբ. իրենք կստանան շորրորդական մաս, իսկ քույրերը՝ վեցերորդական: Միանգամայն բնական էր թվում, որ ավագ Քեյնն այդպես էլ կանի, քանի որ փաստորեն ամբողջ գործը եղբայրներն էին վարում: Բայց և այնպես լիակատար վստահություն չկար: Ծերունին կարող է վարվել ինչպես ինքը կցանկանա: Շատ հավանական է, որ նա վերին աստիճանի բարի ու արդարամիտ կլինի: Միևնույն ժամանակ Ռոբերտը ակնբերեալ կարողանում է որքա՞ն ավելի շատ վերցնել կյանքից: Եվ ուրեմն ի՞նչ էր մնում անելու Լեսթերին:

Ամեն մի խոհուն մարդու կյանքում լինում է ժամանակ, երբ նա նայում է անցյալին և ինքն իրեն հարց է տալիս, թե՞ ի՞նչ արժեք ունի ինքը և՛ մտավոր, և՛ բարոյական, և՛ ֆիզիկական, և՛ նյութական տեսակետներից: Սա տեղի է ունենում այն ժամանակ, երբ պատանեկան խելահեղ ժամանակներն արդեն անցել են, երբ առաջին ինքնուրույն քայլերն ու ամենաեռանդուն ջանքերն արդեն արված են, և այն ամենը, ինչին ձգտել ես ու հասել, քո աչքում դառնում են անճիշտ ու անհաստատ: Եվ շատերի գիտակցության մեջ սողոսկում է հոգին ցամաքեցնող մի միտք կյանքի ունայնության մասին, մի միտք, որ ամենից լավ արտահայտել է Եկլիսիատեսը¹:

Սակայն Լեսթերը փորձում էր փիլիսոփա լինել: «Միևնույն չէ՞», — հաճախ ասում էր նա ինքն իրեն, — Սպիտակ տանն եմ ապրում ես, այստեղ, իմ տանը, թե «Գրանդ-Պասսիֆիկ» հյուրանոցում: — Բայց այս հարցը տալիս իսկ արդեն ցույց էր տալիս, որ կյանքում կան բաներ, որոնց հասնել նրան չի հաջողվել: Սպիտակ տունը խոշոր հասարակական

¹ Եկլիսիատես — Հին կտակարանի խրատական գրքերից մեկը և նրա հեղինակը (Մ. Թ.):

գործչի փայլուն կարիերայի սիմվոլ էր: Իր տունը և փառահեղ հյուրանոցը մարմնավորում էին այն, ինչ տրվել էր Լեսթերին՝ առանց նրա ջանքերի:

Եվ ահա,— դա մոտավորապես այն ժամանակ էր, երբ մեռավ Ջեննիի մայրը,— Լեսթերը որոշեց փորձ անել մի կերպ կայունացնելու իր դրուժյունը: Նա վերջ կտա անգործությունը՝ Ջեննիի հետ միասին այդ անվերջ ճամփորդությունները քիչ ժամանակ չեն խլում նրանից: Նա իր փողը ներգնելու տեղ կգտնի: Եթե եղբայրը կարողանում է եկամուտն ավելացնելու ինչ-որ լրացուցիչ աղբյուրներ գտնել, նշանակում է ինքն էլ կարող է: Նա պետք է ամրապնդի իր իրավունքը, նա կաշխատի ամրապնդել իր հեղինակությունը հայրական ձեռնարկության մեջ և Ռոբերտին թույլ չի տա աստիճանաբար ամեն ինչ իր ձեռքն առնել: Արդյոք հարկ չի՞ լինի Ջեննիին զոհաբերել. այս միտքն էլ էր գալիս նրա գլուխը: Ջեննին Լեսթերի վրա ոչ մի իրավունք չուներ: Նա բողոքել չի կարող: Բայց, չգիտես ինչու, նա չէր պատկերացնում, թե ինչպես կարող է ինքն անել այդ: Դա և՛ անողորմ է, և՛ անմաստ: Իսկ գլխավորը (թեպետև նրա համար անհաճո էր խոստովանել այդ նույնիսկ իրեն), դա նրան շատ ու շատ հարմարություններից կզրկեր: Ջեննին նրան դուր էր գալիս, նա թերևս նույնիսկ սիրում էր նրան յուրովի, էգոիստաբար: Նա դժվար էր պատկերացնում, թե ինքն ինչպես կարող է լքել նրան:

Հենց այդ ժամանակ էլ նա լուրջ տարաձայնություններ ունեցավ եղբոր հետ: Ռոբերտը ցանկանում էր կապերը փրկել Նյու-Յորքի մի հին ու հարգարժան ֆաբրիկայի հետ, որը Քեյն ֆիրմային ներկեր էր մատակարարում, և կապեր ստեղծել Զիկագոյի մի կոնցեննի հետ, որը նոր ձեռնարկություն էր և մեծ ապագա ուներ: Լեսթերը լավ ճանաչում էր Նյու-Յորքի ձեռնարկության ներկայացուցիչներին, գիտեր, որ նրանց վրա կարելի է հույս դնել, որ նրանք Քեյն ֆիրմայի հետ կապված են վաղեմի և բարեկամական հարաբերություններով, ուստի և Ռոբերտի առաջարկությունը հակառակվում էր: Հայրն սկզբում կարծես թե Լեսթերի կողմն

էր: Բայց Ռոբերտը իրեն հատուկ սառը տրամաբանությամբ շարադրեց իր պատճառաբանությունները՝ իր խիստ կապուտակ աչքերով սկեռուն նայելով եղբոր երեսին:

— Մենք չենք կարող միշտ կպած մնալ հին բարեկամներին հենց միայն նրա համար, որ հայրիկը նրանց հետ գործեր է ունեցել, կամ նրա համար, որ դու համակրում ես նրանց,— ասաց նա:— Փոփոխություններ են հարկավոր: Անհրաժեշտ է գործն ամրապնդել. մենք պետք է ուժեղ մըրցության դիմանանք:

— Թող հայրիկը վճռի,— վերջապես ասաց Լեսթերը:— Դա ինձ քիչ է հետաքրքրում: Այսպես լինի թե այնպես՝ ինձ համար միևնույն է: Դու ասում ես, թե դրանից ֆիրման կշահի: Ես ճիշտ հակառակն էի ապացուցում:

— Ես հակված եմ կարծելու, որ Ռոբերտն իրավացի է,— հանգիստ ասաց Արչիբալդ Քեյնը:— Մինչև այժմ նա ինչ որ առաջարկել է, արգարացրել է իրեն:

Արյունը խփեց Լեսթերի գեմքին:

— Է՛հ, ի՛նչ կա որ, սրա մասին էլ չենք խոսի,— ասաց նա և իսկույն վեր կենալով դուրս գնաց գրասենյակից:

Այս պարտությունը, որ տեղի ունեցավ հենց ճիշտ այն ժամանակ, երբ Լեսթերը որոշել էր խելքը գլուխը ժողովել, մեծ հարված եղավ նրա համար: Դեպքն ինքնին չնչին բան էր, բայց մի տեսակ վերջին կաթիլը դարձավ, իսկ է՛լ ավելի խոցող էր հոր դիտողությունը գործերում Ռոբերտի խորաթափանցության մասին: Լեսթերն սկսեց ինքն իրեն հարց տալ, թե ժառանգությունը բաժանելիս արդյոք հայրը գերադասություն չի՞ տա Ռոբերտին: Գուցե նա որևէ բան է լսել Ջեննիի հետ ունեցած իր կապի մասին: Կամ գուցե բարկանում է իր երկար բացակայությունների համար, գտնելով, որ դրանք վնասում են գործին: Լեսթերը կարծում էր, որ անարդարացի կլինեիր մեղադրել իրեն, թե քիչ ուշադրություն է դարձնում ֆիրմայի շահերի վրա կամ պակաս ընդունակություններ ունի: Նա լավ է կատարում իր գործը: Նա հիմա էլ ուսումնասիրում է ֆիրմայի ստացած բոլոր առաջարկու-

թյունները, խնամքով ծանոթանում է պայմանագրերին, մը-
նում է որպես հոր և մոր հուսալի խորհրդատուն, բայց իրեն
համառորեն դուրս են մղում: Ինչո՞վ կվերջանա սա: Նա շատ
էր մտածում սրա մասին, բայց ոչ մի եզրակացություն
չհասուվ:

Միևնույն տարին, մի քիչ ավելի ուշ, Ռոբերտը ձեռնար-
կության ամբողջ ղեկավարումը վերակառուցելու պլան առաջ
քաշեց: Նա առաջարկեց Չիկագոյում, Միչիգան ավելնյուում
կառուցել մի հսկայական ցուցադրահալիճ ու պահեստ և
պատրաստի արտադրանքի մի մասն այնտեղ ուղարկել: Չի-
կագոն ավելի փողոց կենտրոն է, քան Յինցիննատին: Արև-
մուտքի գնորդների և զավառական առևտրականների համար
ավելի հարմար կլինի այնտեղ գալ և գործեր սկսել Քեյն ֆիր-
մայի հետ: Դա շատ լավ ռեկլամ կլինի և հիանալի ապա-
ցույց, որ ֆիրման հաստատուն է և բարգավաճում է: Հայրը
և Լեսթերն իսկույն հավանություն տվին այդ նախագծին:
Երկուսն էլ լիովին գնահատեցին դրա արժանիքները: Ռոբեր-
տը Լեսթերին առաջարկեց զբաղվել նոր շենքի կառուցումով:
Թերևս լավ կլիներ, որ նա ժամանակի մի մասն անցկացներ
Չիկագոյում:

Եղբոր այդ միտքը շատ դուր եկավ Լեսթերին, թեպետև
նա հասկանում էր, որ իրեն առաջարկում են համարյա բո-
լորովին կտրվել Յինցիննատից: Դա պատվավոր բան էր
Նա համար և բարձրացնում էր ֆիրմայի հեղինակությունը:
Նա կկարողանա տեղավորվել Չիկագոյում և իր մոտ բերել
Ջեննիին: Հիմա առանց դժվարություն կարելի է իրականաց-
նել նախկին ծրագիրը՝ բնակարան վարձել իր համար և նրա
համար: Եվ նա պաշտպանեց Ռոբերտի առաջարկությունը:
Ռոբերտը ժպտաց:

— Ես համոզված եմ, որ դա ֆիրմային օգտակար կլի-
նի,— ասաց նա:

Քանի որ շինարարական աշխատանքները շուտով
սկսվելու էին, Լեսթերը որոշեց անհապաղ փոխադրվել Չի-
կագո: Նա կանչեց Ջեննիին, և նրանք միասին բնակարան
ընտրեցին Հյուսիսային կողմում: Տունը գտնվում էր մի իս-

դադ փողոցում, լճից ոչ հեռու, բնակարանը շատ հարմար էր, և լեսթերն այն կահավորեց իր ճաշակով։ Նա հաշվի էր առել, որ Զիկագոյում ապրելու է որպես ամուրի մարդ, ուրեմն և բարեկամներ չի հրավիրելու իր մոտ։ Նրանց հետ միշտ էլ կարող է հանդիպել գրասենյակում, ակումբում կամ հյուրանոցում։ Նրա կարծիքով ամեն ինչ շատ լավ էր դասավորվում։

Հասկանալի է, որ երբ Ջեննին Քլիվենդից գնաց, Գերհարդների կյանքը հիմնովին փոխվեց։ Ինչպես երևում է, ընտանիքը վերջնականապես կազմալուծվում էր, բայց Գերհարդը դրան վերաբերվում էր փիլիսոփայաբար։ Նա արգեն ծեր է և միկնույն է, թե որտեղ կապրի։ Բասսը, Մարթան ու Զորջն արդեն ոտքի են կանգնել։ Վերոնիկան և Ուիլյամը գեռ սովորում են դպրոցում, բայց կարելի է մի կերպ դասավորել, որ ներանք ապրեն հարևանների մոտ։ Գերհարդին և Ջեննին լուրջ անհանգստացնում էր միայն մեկ բան՝ Վեստան։ Գերհարդը բնականորեն մտածում էր, որ Ջեննին աղջկան կվերցնի իր հետ։ Կարո՞ղ է մայրը այլ կերպ վարվել։

— Դու նրան պատմե՛լ ես Վեստայի մասին, — հարցրեց նա, երբ արգեն նշանակված էր Ջեննիի մեկնելու օրը։

— Ոչ, բայց շուտով կպատմեմ, — հանգստացրեց նա հորը։

— Միշտ «շուտով, շուտով», — փնթփնթաց Գերհարդը։

Նա գլուխն օրորեց։ Արցունքները խեղդում էին նրան։

— Վատ բան է, — շարունակեց նա մի քիչ լռելուց հետո։ — Դա մեծ մեղք է։ Վախենում եմ, որ աստված կպատժի քեզ։ Երեխային խնամք է հարկավոր։ Այսքան ծեր չլինելի, ես նրան ինձ մոտ կպահհի։ Հիմա արդեն չկա մեկը, որ ինչպես հարկն է պահի նրան, — և նա նորից գլուխն օրորեց։

— Գիտեմ, — կամացուկ ասաց Ջեննին։ — Ես ամեն ինչ կկարգավորեմ։ Շուտով նրան ինձ մոտ կտանեմ։ Դու գիտես, որ ես նրան չեմ լքի։

— Հապա անո՞ւնն ինչպես, — ասաց Գերհարդը։ — Աղջըկան անուն է պետք։ Եկող տարի նա դպրոց է գնալու։ Մար-

դիվ կուզեն իմանալ՝ ով է նա: Հո չի կարող միշտ այսպես շարունակվել:

Ջեննին ինքն էլ լավ հասկանում էր այդ: Նա գոի պես սիրում էր իր աղջկան: Հաճախակի անջատումները և նույնիսկ Վեստայի գոյությունը թաքցնելու անհրաժեշտությունը ծանր խաչ էին Ջեննիի համար: Դա անարդար բան էր երեխայի նկատմամբ, բայց Ջեննին այլ կերպ վարվելու հնարավորություն չէր տեսնում: Վեստային նա լավ հագցնում էր, աղջիկն ամեն ինչ առատորեն ունեւր: Համեմայն դեպս, ոչ մի բանի պակաս չէր զգում: Ջեննին հույս ունեւր, որ լավ կըթթուի յոյուն կտա նրան: Ա՛խ եթե նա հենց սկզբից ճշմարտությունն ասած լինեւր կեսթերին: Հիմա գուցե արդեն շատ ուշ է, բայց և այնպես նա զգում էր, որ այն ժամանակ նա վարվել է այնպես, ինչպես ամենալավն էր: Վերջապես նա որոշեց Չիկագոյում մի որևէ լավ կին կամ ընտանիք գտնել, որը վրձարով պահեւր, խնամեւր Վեստային: Լասսալ-սթրիթից դեպի արևմուտք շվեդական թաղում նա գտավ մի հասակավոր կին, որը բոլոր առաքինությունների մարմնացումն էր թվում՝ մաքրասեւր, համեստ, ազնիվ: Նա այրի էր, օրավարձով աշխատանք էր կատարում և ուրախությամբ համաձայնեց այդ գործը թողնել և իր ամբողջ ժամանակը նվիրել Վեստայի խնամքին: Ջեննին որոշեց, որ աղջիկը կսկսի մանկապարտեզ հաճախել, հենց որ հաջողվի համապատասխան մանկապարտեզ գտնել: Նա շատ խաղալիքներ կունենա, լավ խնամք: Միսիս Օլսենը անպայման Ջեննիին իմաց կտա, եթե երեխան ամենափոքր տկարություն անգամ ունենա: Ջեննին մտածում էր ամեն օր այցելել Վեստային, իսկ երբեմն էլ, երբ կեսթերը Չիկագոյից ուրիշ տեղ գնա, երեխային իր մոտ բերել: Չէ՞ որ Քլիվլենդում Վեստան ապրում էր իրենց հետ, իսկ կեսթերը դրա մասին չէր էլ կասկածում:

Միսիս Օլսենի հետ պայմանավորվելուց հետո Ջեննին սուաջին իսկ հարմար առիթով գնաց Քլիվլենդ՝ Վեստային բերելու: Գերհարգը խոր վիշտ էր ապրում առաջիկա անջատումի առթիվ և շատ էր անհանգստանում թոռնիկի ապագայի մասին:

— Նա պետք է հիանալի աղջիկ դառնա,— ասաց Ջեննիին:— Հարկավոր է լավ կրթութիւն տալ նրան, ախր շատ խելացի երեխա է:

Նա ասաց նաև, որ լավ կլինեիր Վեստային լուսեռական եկեղեցական դպրոց տալ, բայց Ջեննին այնքան էլ համոզված չէր դրան: Ժամանակը և կեսթերի հետ ունեցած շփումը նրան բերել էին այն հետևութեան, որ սովորական տարրական դպրոցը ամեն մի մասնավոր հաստատութիւնից ավելի լավ է: Չի կարելի ասել, թե Ջեննին դեմ էր եկեղեցուն, բայց նա արդեն չէր գտնում, որ եկեղեցու ուսմունքով կարելի է ղեկավարվել կյանքի բոլոր գործերում: Եվ էլ ինչո՞ւ պիտի այլ կերպ մտածեր նա:

Հենց մյուս օրը Ջեննին պիտի վերադառնար Չիկագո: Ուրախ ու անհամբեր Վեստան արդեն պատրաստ էր ճանապարհ ընկնելու: Երբ Ջեննին հագցնում էր նրան, Գերհարդն անհանգիստ թափառում էր տան մեջ: Այժմ, երբ անշատումի ժամը եկել էր, նա ամեն կերպ աշխատում էր տիրապետել իրեն: Նա տեսնում էր, որ հինգ տարեկան երեխան ամենևին չի հասկանում, թե ինչ դրութեան մեջ է ինքը: Նա անսահման երջանիկ էր և շարունակ բլբլացնում էր, թե ինչպես են գնալու կառքով, հետո էլ՝ գնացքով:

— Խելոք կմնաս,— ասաց Գերհարդը նրան վեր բարձրացնելով ու համբուրելով:— Տես, շմոռանաս հավատո հանգանակը սովորել և աղոթել: Դու քո պապիկին չես մոռանա, չէ՞:

Նա ուզում էր էլի ինչ-որ բան ավելացնել, բայց ձայնը դավաճանեց նրան:

Ջեննին, որի սիրտը կտոր-կտոր էր լինում հոր համար, աշխատում էր իր հուզմունքը թաքցնել:

— Դե լավ, լավ...— ասաց նա:— Եթե ես գիտենայի, որ դու այդպես հոգովելու ես...

Նա խոսքը չավարտեց:

— Գնացե՛ք,— արիաբար ասաց Գերհարդը:— Գնացե՛ք: Այդպես ավելի լավ կլինի:

Նա լուռ ճանապարհ դրեց նրանց հայացքով: Հետո գնաց

իր սիրած անկյունը՝ խոհանոց, այնտեղ կանգ առավ ու քար կտրեց՝ շտեմնող աչքերը հառած հատակին: Նրանք մեկը մյուսի ետևից լքեցին իրեն՝ միասի Գերհարզը, Բասսը, Մարթան, Ջեննին, Վեստան: Հին սովորություններն աճումը սեղմեց և երկար ժամանակ կանգնած՝ գլուխն էր օրորում:

— Ահա թե ի՞նչ, — կրկին ու կրկին ասում էր նա: — Ահա թե ի՞նչ: Բոլորը հեռացան ինձնից: Ամբողջ կյանքս փուլ եկավ:

Գ Լ ՈՒԽ XXVIII

Այն երեք տափալ ընթացքում, երբ Լեսթերն ու Ջեննին ապրում էին միասին, նրանց կապը և փոխադարձ ըմբռնողությունն ավելի աճեց ու ամրապնդվեց: Լեսթերը իսկապես յուրովի սիրում էր նրան: Այդ ուժեղ, ինքնավստահ, տարակուսանքներ ու տատանումներ չճանաչող զգացմունքը, որ հիմնված էր բնական ու անհաղթահարելի հրապույրի վրա, մոտենում էին իսկական հոգեկան հարազատության: Քնքուշ հեղությունը, որ այնքան հատուկ էր Ջեննինին, հրապուրում ու կապված էր պահում Լեսթերին: Ջեննին այնքա՞ն նվիրված էր, բարի, անսահման քնքուշ: Լեսթերը վարժվել էր հավատալ նրան, հույս էր դնում նրա վրա, և տարեցտարի նրա զգացմունքն ավելի էր խորանում:

Իսկ Ջեննին անկեղծորեն, փոքր ու նվիրված սիրել էր այդ մարդուն: Սկզբում, երբ նա մորիկի պես խուժեց նրա կյանքի մեջ, խռովություն գցեց նրա հոգում և օգտվելով նրա դառն կարիքից ասես շղթայով կապեց նրան իր հետ, Ջեննին մի փոքր կասկածում էր նրան, մի փոքր վախենում էր նրանից, թեև նա միշտ դուր էր գալիս իրեն: Բայց այդ տարիներին ապրելով նրա հետ և ավելի լավ ճանաչելով՝ աստիճանաբար սիրեց նրան: Նա այնքա՞ն ուժեղ է, գեղեցիկ, նա այնպիսի՝ հիանալի ձայն ունի: Նրա հայացքները ամեն ինչի մասին, նրա կարծիքը միշտ այնքա՞ն ծանրակշիռ են, նրա սիրած նշանաբանը՝ «Քայլի շեշտակի, առանց ետ նայելու», ապշեցնում

էր Զեննիի երեակայությունը: Երևում է՝ նրա համար ոչինչ սարսափելի չէ—ո՛չ մարդիկ, ո՛չ աստված, ո՛չ սատանան: Հաճախ նա իր թուխ մատներով բռնում էր Զեննիի կզակը, նայում նրա աչքերին և ասում.

— Դու շքնաղ ես, ինչ խոսք, միայն թե մի քիչ ավելի համարձակություն ու հանդգնություն ունենայիր: Այդ է, որ քեզ պակասում է:

Եվ Զեննին նրան պատասխանում էր լուռ, քնքուշ հայացքով:

— Ասենք՝ ոչինչ,— ավելացնում էր Լեսթերը,— դրա փոխարեն դու ուրիշ արժանիքներ ունես,— և համբուրում էր նրան:

Նրան շատ էր հուզում, որ Զեննին այնպես միամտորեն աշխատում էր թաքցնել իր դաստիարակության ու կրթության պակասները: Նա բավականաչափ գրագետ չէր գրում, և ահա մի անգամ Լեսթերը գտավ մի թերթ թուղթ, որի վրա Զեննիի ձեռքով գրված էին այն դժվար բառերն ու նրանց նշանակությունը, որ Լեսթերը գործ էր ածում խոսակցության ժամանակ, Լեսթերը ժպտաց և դրա համար ավելի ևս սիրեց նրան: Մի ուրիշ անգամ Սենտ-Լուիսում «Հարավային հյուրանոցում» նա ձևացրեց, թե ուտել չի ուզում, վախենալով, թե ուտելու իր շարժումներն այնքան էլ լավ չեն, և հարևան սեղանների վրա ճաշողները կարող են նկատել այդ: Նա միշտ վստահ չէր լինում, թե կվերցնի հենց այն պատառաքաղը և այն դանակը, որ պետք է վերցնել, և արտաքուստ անսովոր ճաշերը շփոթության մեջ էին գցում նրան. ինչպե՞ս պիտի ուտել ծնեբեկը, Իսկ արտիճո՞ւկը:

— Ինչո՞ւ բան չես ուտում,— ուրախ հարցրեց Լեսթերը:— Զէ՞ որ քաղցած ես:

— Այնքան էլ չէ:

— Երևի քաղցած ես: Լսիր, Զեննի, ես գիտեմ պատճառն ինչ է: Բայց դու իզուր ես անհանգստանում: Դու հիանալի շարժումներ ունես: Հակառակ դեպքում ես քեզ այստեղ չէի բերի: Եվ ճիշտ հոտառություն ունես: Մի՛ վարանիր: Սթե որևէ բան ճիշտ չանես, ես իսկույն կուղղեմ:

Հասթերի խաժ աչքերը ուրախ ու սիրալիր շողում էին։
Ջեննին սլատասխանեց շնորհակալ ժպիտով։

— Ես իսկապես որ երբեմն ինձ մի քիչ լավ չեմ զգում,—
խոստովանեց նա։

— Հարկավոր չէ,— ասաց Հեսթերը։— Ամեն ինչ կարգին
է։ Մի՛ անհանգստացիր։ Ես ամեն ինչ քեզ ցույց կտամ։

Եվ նա այդպես էլ անում էր։

Ջեննին աստիճանաբար սովորեց բարձրաշխարհիկ կա-
նոններն ու սովորությունները։ Գերհարգների տանը, բացի
ամենաանհրաժեշտ բաներից, ուրիշ ոչինչ չէր լինում։ Հիմա
նա ուներ ամեն բան, ինչ ցանկանար, հագուստներ, արդու-
ղարգի ամեն տեսակ մանրուքներ, այն ամենը, ինչով ստեղծ-
վում է իսկական շքեղությունը, և թեև այդ նրան դուր էր գա-
լիս, բայց նա չէր կորցնում իրեն հատուկ չափի զգացումը և
ամեն ինչի մասին առողջ դատելու կարողությունը։ Նրա մեջ
սնահավառության ոչ մի կաթիլ չկար, նա միայն ուրախանում
էր, որ բախտը ժպտացել է իրեն։ Նա այնքա՛ն շնորհակալ էր
Հեսթերից այն ամենի համար, ինչ նա արել ու անում էր իր
համար։ Եթե միայն կարողանար ընդմիշտ պահել նրան...

Վաստային միսիս Օլսենի մոտ տեղավորվույց հետո
Ջեննին խորասուզվեց իր տնային հոգսերի մեջ։ Հեսթերն ան-
թիվ-անհամար գործերով զբաղված լինելով՝ մերթ գալիս էր,
մերթ գնում։ Նա մի լյուքս համար էր վարձել Չիկագոյի ամե-
նալավ հյուրանոցում՝ «Գրանդ-Պասիֆիկ»-ում, և ենթադր-
վում էր, թե այստեղ էլ ապրում է։ Նա նախաճաշում էր
«Յունիոն-ակումբ»-ում և այստեղ էլ երեկոները հանգիպում
էր իր բարեկամների և գործարար ծանոթների հետ։ Առաջին-
ներից մեկը գնահատելով հեռախոսի արժանիքը՝ նա հեռա-
խոս էր դրել իր բնակարանում և ամեն րոպե կարող էր խոսել
Ջեննիի հետ։ Տանը նա գիշերում էր շաբաթական երկու-երեք
անգամ, երբեմն՝ ավելի հաճախ։ Սկզբում նա պնդում էր, որ
Ջեննին տնտեսությունը վարելու գործը մի սպասուհու թողնի,
բայց հետո համաձայնեց, որ ավելի խելամիտ իլլինի պայմա-
նավորվել որևէ աղջկա հետ, որը զա միայն ամենասև աշ-
խատանքը կատարելու։ Ջեննին սիրում էր, որ ինքը վարի

տնտեսութիւնը, դա բացատրւում էր նրա բնածին աշխատասիրութեամբ և կարգասիրութեամբ:

Լեւոնը սիրում էր նախաճաշել առավոտյան ճիշտ ժամը ութին: Նա վարժվել էր, որ ճաշը մատուցվի ուղիղ յոթին: Նրան դուր էին գալիս արծաթը, հախճապակին, ճենապակին, շքեղութեան ամեն տեսակ իրերը: Նրա հագուստն ու ճամպրուկները պահւում էին տանը, Զեննիի մոտ:

Առաջին ամիսներին ամեն ինչ հարթ ու խաղաղ էր անցնում: Երբեմն-երբեմն Լեւոնը Զեննիին թատրոն էր տանում, և եթե որեւէ ծանոթ էր հանդիպում, նրան միշտ ներկայացնում էր որպէս միսս Գերհարդ: Եթե նրանք որեւէ հյուրանոցում իջևանում էին որպէս ամուսիններ, Լեւոնը կլերկին որեւէ մտացածին անուն էր տալիս, իսկ եթե իրենց ճանաչելու վտանգ չէր լինում, եկվորների մատչանում հանգիստ դնում էր իր իսկական անունը: Եվ այսպէս առայժմ ամեն ինչ հարթ էր անցնում:

Զեննին շարունակ վախենում էր մի բանից՝ չիհի՞ Լեւոնը որեւէ կերպ բացի իր սուտը և իմանա Վեստայի մասին: Բացի դրանից, նա անհանգստանում էր հոր և տան համար: Վերոնիկայի նամակներից կարելի էր հասկանալ, որ նա և Ուիլյամն ուղում են փոխադրվել Մարթայի մոտ, որն այժմ ապրում էր Նույն Քլիվլենդում, կահավորված վարձու սենյակներում: Զեննին անհանգստացնում էր, որ հայրը մենակ կմնա: Նա շատ էր ցավում հոր համար, Հաշմանդամ դառնալով՝ նա կարող էր պետք գալ միայն որպէս գիշերային պահակ, և Զեննին սոսկումով էր պատկերացնում, թե նա ինչպէս պիտի ապրի բոլորովին մենակ: Լավ չի՞ լինի, որ նա գա այստեղ, իր մոտ: Բայց Զեննին գիտեր, որ հիմա նա դրան չի համաձայնի: Եվ արդյոք Լեւոնըն էլ կուզենա՞, որ Գերհարդն ապրի իրենց հետ: Նա հավատացած չէր դրան: Մյուս կողմից էլ, եթե հայրը գա, անխուսափելիորեն հարկ կլինի Լեւոնիին պատմել Վեստայի մասին: Այս ամենը շատ էր տանջում Զեննիին:

Այո, Վեստայի հարցը այնքան էլ հաճարակ չէր: Իրեն խորապէս մեղավոր զգալով՝ Զեննին առանձնապէս ցուր էր

ապրում այն ամենը, ինչ վերաբերում էր իր աղջկան: Նա ամեն կերպ աշխատում էր քավել այն մեծ անարդարությունը, որ պարտական էր իր երեխային, որովհետև իր այդ ամենամեծ պարտքը կատարելու ուժ չուներ: Ամեն օր նա լինում էր միսիս Օլսենի մոտ, բերում էր խաղալիքներ, քաղցրավենի, մի խոսքով, այն ամենը, ինչ իր կարծիքով կարող էր զվարճացնել և ուրախացնել երեխային: Նա սիրում էր երկար ժամանակ նստել Վեստայի մոտ, նրան պատմություններ էր անում կախարդների ու հսկաների մասին, և աղջիկը հափըշտակված լսում էր նրա հեքիաթները: Վերջապես Ջեննին այնքան սրտապնդվեց, որ մի անգամ, երբ Հեսթերը գնաց Ճինցին-նատի՝ ծնողներին այցելության, ինքը աղջկան բերեց իր մոտ, և հետո, ամեն անգամ, երբ Հեսթերը քաղաքից գնում էր, նա Վեստային տուն էր բերում: Ժամանակն անցնում էր, Ջեննին ուսումնասիրում էր Հեսթերի սովորությունները և քիչ-քիչ ավելի հանդուգն էր դառնում, թեև «հանդուգն» բառը հազիվ թե սաղի Ջեննիին: Նա քաջացել էր, որքան կարող է քաջ լինել մկնիկը: Նա սիրտ էր անում Վեստային իր մոտ բերել նույնիսկ այն ժամանակ, երբ Հեսթերը քաղաքից գնում էր ընդամենը երկու-երեք օրով: Նա նույնիսկ իր մոտ որոշ խաղալիքներ էր թողնում, որպեսզի Վեստան զբաղվելու բան ունենա:

Այն սակավ օրերին, երբ երեխան տանն էր լինում, Ջեննին առանձնապես ուժեղ էր զգում, թե ինչպիսի երջանկություն կլիներ, եթե ինքը օրինական կին ու մայր լիներ: Վեստան հազվադեպ հետաքրքրասեր երեխա էր: Նա իր անմեղ մանկական հարցերով շուտ-շուտ փորփրում էր Ջեննիի սրտի անբուժելի վերքը:

— Իսկ կարելի՞ է, որ ես միշտ քեզ հետ ապրեմ,— ամենից հաճախ հարց էր տալիս նա:

Ջեննին պատասխանում էր, թե առաջժամ չի կարելի, բայց շատ-շուտով, հենց որ կարելի լինի, ինքը նրան մշտապես կվերցնի իր մոտ:

— Իսկ այդ ե՞րբ կլինի,— հարցնում էր Վեստան:

— Ճիշտն ասել չեմ կարող, բալիկս: Բայց շուտով կլինի:

Դու էլի մի քիչ համբերիր: Մի՞թե միսիս Օլսենի մոտ լինելը քեզ դուր չի գալիս:

— Դուր է գալիս, — պատասխանում էր Վեստան, — միայն թե նրա մոտ ոչ մի լավ բան չկա: Ամեն ինչ արդեն հնացած է:

Ջեննիի սիրտը մղկտում էր: Նա Վեստային տանում էր խանութ և տեսակ-տեսակ խաղալիքներ առնում նրա համար:

Լեսթերը, հասկանալի է, ոչ մի բան չէր կասկածում: Նա համարյա չէր նկատում, թե ինչ է կատարվում տանը, նա ղեաղվում էր իր գործերով, զվարճանում էր, հաստատ հավատալով, որ Ջեննին լիովին անկեղծ է իր հետ և մինչև հոգոս խորքը նվիրված է իրեն: Նրա մտքովն էլ չէր անցնում, թե Ջեննին կարող է որևէ բան թաքցնել իրենից: Մի անգամ նա իրեն լավ չէր զգում, կեսօրին վերադարձավ տուն և Ջեննին տանը չգտնելով՝ սպասեց նրան ժամը երկուսից մինչև հինգը: Նա սրտնեղել էր և փնթփնթաց, երբ Ջեննին եկավ, բայց նրա անբավականությունը ոչինչ բան էր համեմատած Ջեննիի զարմանքի ու վախի հետ, երբ նա ներս մտավ ու տեսավ, որ Լեսթերը տանն է: Նա սիրթնեց այն մտքից, որ Լեսթերը կարող է որևէ բան կասկածել, և շտապեց իր բացակայությունը բացատրել որքան կարելի է ճշմարտանման: Եղել է լվացարարուհու մոտ, հետո խանութներ է գնացել, դրա համար էլ ուշացել է: Նրա մտքով էլ չի անցել, թե Լեսթերը տանը կլինի: Շատ է ցավում, որ ժամանակին չի խնամել նրան, Եվ այս անգամ Ջեննին հասկացավ, որ ամբողջը կործանելու վտանգի տակ է դնում:

Անցավ էլի երեք շաբաթ, և Լեսթերը նորից մի շաբաթով գնաց Գինցիննատի, իսկ Ջեննին նորից Վեստային իր մոտ բերեց: Չորս օր մայր ու աղջիկ միասին էին և կատարելությամբ երջանիկ:

Ամեն ինչ լավ կանցներ, եթե չլիներ Ջեննիի մի անփութությունը, որի հետևանքների համար հետո նա դառնորեն ցավեց: Վեստան ուներ մի խաղալիք-գառուկ, որի վզին կապած երկնագույն ժապավենից կախված փոքրիկ զանգուլակը զնգզնգում էր ամենաթեթև շարժումից անգամ: Զգիտես ին-

չո՞ւ՝ երեխայի խելքին փշել էր այդ գառնուկը գցել հյուրասենյակում դրված կաշվե լայն բազմոցի ետևը, որի վրա հաճախ սիգար ծխելով հանգստանում էր Լեսթերը, և Ջեննին այդ չէր նկատել: Վեստային ճանապարհելիս մայրը հավաքել էր նրա բոլոր իրերը, բայց գառնուկն այդպես էլ մոռացվել էր և իր տեղը կանգնած՝ ուլունքն աչքերով խաղալիքների աշխարհի արևաշող դաշտերին էր նայում, երբ վերադարձավ Լեսթերը:

Այդ երեկոյան Լեսթերը լրագիրը ձեռքին՝ բազմոցին սլառված իր համար սիգար էր ծխում, և հանկարծ վառված սիգարն ընկավ բազմոցի ետևը: Վախենալով, թե որևէ բան կայրվի՝ Լեսթերը կռացավ ու բազմոցի տակը նայեց, բայց սիգարը չերևաց: Այն ժամանակ նա վեր կացավ, բազմոցը քաշեց և հանկարծ տեսավ գառնուկը կանգնած այնտեղ, աչք գցել էր Վեստան: Լեսթերը փաղալիքը վերցրեց և սկսեց ձեռքում շուռումուռ տալ, չհասկանալով, թե այն ինչպես է ընկել այստեղ:

«Որտեղի՞ց պիտի այստեղ ընկած լինի այս խաղալիքը: Երևի բերել է որևէ հարևանի երեխա, որի հետ Ջեննին մըտերմոլթյուն ունի,— մտածեց Լեսթերը:— Արի մի քիչ ջրգրացնեմ նրան»:

Սրտանց ծիծաղելու ցանկությամբ նա գառնուկը վերցրեց, մտավ սեղանատուն, որտեղ բուֆետի մոտ ինչ-որ բան էր անում Ջեննին, և կոմիկական հանգիստավորությամբ գոչեց.

— Որտեղի՞ց է սույնը:

Ջեննին, որ այդպիսի հանցանիշի գոյություն մասին չէր էլ կասկածում, շուռ եկավ և իսկույն պատկերացրեց, թե Լեսթերն արդեն ամեն ինչ իմացել է և հիմա իր գլխին կտեղաարդարացի դայրույթը: Նա կասկարմիր կտրեց, ապա վայրկենասլես սփրթնեց:

— Այդ ես... ես... գնել եմ... դա խաղալիք է... — կրմկրմաց նա:

— Տեսնում եմ, որ խաղալիք է,— ուրախ ասաց Լեսթերը, նկատելով Ջեննիի մեղավոր շփոթմունքը, սակայն նշա-

նակություն շտախով դրան։— Բայց այս խեղճի համար տխուր կլինի մեն-մենակ այնտեղ արածել։

Եվ Լեսթերը մատը դիպցրեց գառնուկի վզի զանգուլակին, Զանգուլակը զնգզնգաց, և Լեսթերը նորից նայեց Զեննիին, որը կանգնել էր նրա առաջ, ուժ չունենալով մի խոսք ասել։ Լեսթերի բարեհոգի տեսքից Զեննին հասկացավ, որ նա ոչինչ չի կասկածում, բայց ոչ մի կերպ իրեն ժողովել չէր կարողանում։

— Ի՞նչ պատահեց քեզ,— հարցրեց Լեսթերը։

— Ոչինչ,— պատասխանեց նա։

— Դու այնպիսի դեմք ունես, որ կարծես այս գառնուկը սոսկալի վախեցրեց քեզ։

— Ես ուղղակի մոռացել էի հեռացնել այն,— ակամա դուրս թռավ Զեննիի բերանից։

— Սա բավական մաշված տեսք ունի,— ավելացրեց Լեսթերը արդեն ո՛չ կատակի տոնով և նկատելով, որ խոսակցությունը հաճելի չէ Զեննիին, դադարեցրեց այն։ Եվ այս գառնուկից ոչ մի զվարճություն չստացվեց։

Լեսթերը վերադարձավ հյուրասենյակ, պառկեց բազմոցին և մտքի մեջ ընկավ։ Ի՞նչն այնպես հուզեց Զեննիին։ Ինչո՞ւ նա, խաղալիքը տեսնելով, այնպես սփրթնեց, ծթե, ասենք, տանը մենակ մնալով որևէ հարևանի հերիսա է բերում և զբաղվում նրանով, դրա մեջ, իհարկե, ոչ մի վատ բան չկա։ Ինչո՞ւ պիտի նա այնպես հուզվեր։ Նա մտքում նորից վերհիշեց այդ ամենը, բայց ոչ մի եզրակացություն չեկավ։

Գառնուկի մասին այլևս ոչ մի փոսք չեղավ։ Գուցե և ժամանակի ընթացքում Լեսթերը բոլորովին մոռանար այդ դեպքը, եթե ուրիշ ոչ մի բան կասկած չհարուցեր նրա մեջ, բայց, երևում է, փորձանքը երբեք մենակ չի գալիս։

Մի երեկո, երբ Լեսթերը սովորականից մի քիչ ավելի ուշ ուզում էր տանից դուրս գնալ, դուռն զանգը տվին։ Զեննին խոհանոցում զբաղված էր, և Լեսթերն ինքը գնաց դուռը բանալու։ Նա իր առաջ տեսավ մի տարեց կին, որն անհանգիստ տարակուսանքով նրան նայեց և կոտրտված անգլերենով հարցրեց, թե կարելի՞ է տիրուհուն տեսնել։

— Սպասեք մի րոպե, — ասաց Լեսթերը և նախասենյակ դուրս գալով կանչեց Ջեննիին:

Դեռ շեմքից ճանաչելով այցելուին՝ Ջեննին շտապ մտավ ընդունարան և դուռը իր ետևից ծածկեց: Սա Լեսթերին իսկույն կասկածելի թվաց: Նա հոնքերը կիտեց և որոշեց պարզել, թե դա ի՛նչ բան է: Մի րոպե անց սենյակ վերադարձավ Ջեննին: Նա գունատ էր քաթանի պես, դողդոջուն մատներն ասես բռնելու մի բան էին փնտրում:

— Ի՞նչ է պատահել, — հարցրեց Լեսթերը. նա գրգռված էր և ձայնը հնչեց բավական խիստ:

Ջեննին միանգամից պատասխանելու ուժ չունեցավ:

— Ես պետք է կարճ ժամանակով մի տեղ գնամ, — վերջապես ասաց նա:

— Դե լավ, գնա, — դժկամորեն համաձայնեց Լեսթերը: — Բայց մի՞թե դու չես կարող ինձ ասել, թե ինչ է պատահել քեզ և ուր ես գնում:

— Ես... ես... — կմկմալով սկսեց Ջեննին: — Ես... ես մի...

— Ի՞նչ, — մռայլ հարցրեց Լեսթերը:

— Ես մի գործ ունեմ, — խոսքը վերջացրեց Ջեննին: — Ինձ... ինձ հարկավոր է հենց հիմա գնալ: Երբ վերադառնամ, ամեն ինչ կպատմեմ քեզ, Լեսթեր: Միայն խնդրում եմ, հիմա ոչինչ մի հարցնի:

Նա արագ նայեց Լեսթերին. նրա դեմքին պարզ կարդացվում էր մտահոգություն, շուտ գնալու անհամբեր ցանկություն: Լեսթերը, որ երբեք նրան այդպես կենտրոնացած ու համառ չէր տեսել, և զգացված էր, և՛ սրտնեղած:

— Լավ, — ասաց նա, — բայց ինչի՞ ես դու գաղտնի պահում: Ինչո՞ւ ուղղակի չասել, թե ինչ է պատահել քեզ: Ինչո՞ւ պիտի դուռն ետևը փսփսայիք: Ո՞ւր ես գնում դու:

Նա լռեց և ինքն էլ հանկարծ զարմացավ իր այդ խստությունից: Իսկ Ջեննին, որ հենց նոր իրեն հայտնած տեղեկությունից և այդ անսպասելի հանդիմանությունից կորցրել էր հավասարակշռությունը, հանկարծ մի շտեխնված վճռակա՝ նության հորդում զգաց:

— Ես քեզ ամեն ինչ կասեմ, Լեսթեր, ամեն ինչ,— գոչեց նա։— Միայն թե ո՛չ հիմա։ Ոչ մի բույս ժամանակ չունեմ։ Երբ վերադառնամ, ամեն ինչ կպատմեմ։ Խնդրում եմ, մի՛ ուշացնի ինձ։

Նա նետվեց հարևան սենյակը, որ հագնվի, Լեսթերը, որ հիմա էլ չէր կարողանում կարգին հասկանալ, թե այդ ամենն ինչ կարող է նշանակել, գնաց նրա ետևից։

— Լսիր,— կոպտաբար գոչեց նա,— ի՞նչ հիմարություն է դա։ Ի՞նչ է պատահել։ Ես ուզում եմ իմանալ։

Նա կանգնած էր շեմքում որպես մարմնավորված կոփվու՝ վճռականություն, որպես մի տղամարդ, որը սովոր էր, որ իրեն ենթարկվեն։

— Իմ աղջիկը մեռնում է, Լեսթեր,— գոչեց Զեննին։— Ես հիմա խոսել չեմ կարող։ Խնդրում եմ մի՛ ուշացնի ինձ։ Ես քեզ ամեն ինչ կբացատրեմ, երբ վերադառնամ։

— Քո աղջիկը,— կրկնեց շշմած Լեսթերը։— Գրողը տանի, այդ ի՞նչ ես ասում դու։

— Ես մեղավոր չեմ,— պատասխանեց Զեննին։— Ես վախենում էի... ես վաղուց պետք է ասած լինեի։ Եվ ուզում էի ասել, միայն թե... միայն թե... ա՛խ, թող ինձ, շուտ։ Երբ վերադառնամ, ամեն ինչ կպատմեմ քեզ։

— Լավ, գնա,— արդեն ցածր ձայնով ասաց Լեսթերը։— Գուցե ուղեկցե՞մ քեզ։

— Ոչ,— պատասխանեց Զեննին։— Ինձ սպասում են, մենակ չեմ գնալու։

Նա դուրս վազեց սենյակից, իսկ Լեսթերը մնաց մտքի մեջ ընկած։ Մի՞թե սա այն նույն կինն է, որին ինքը իր կարծիքով լավ ճանաչում էր։ Բանից դուրս է գալիս, որ այս բոլոր տարիներին նա խաբել է իրեն։ Եվ այդ Զեննին՝ Մարմընավորված անկեղծությունը՝ անառա՞կ։

— Ա՛խ, գրողը տանի ինձ,— մրմնջաց նա, և նրա կողորդը սեղմվեց։

Պարզվեց, որ այս ամբողջ իրարանցման պատճառը սովորական մանկական հիվանդություններից մեկն էր, որոնց սկիզբն ու ելքը ոչ ոք չէր կարող գուշակել նույնիսկ երկու ժամ առաջ: Այդ օրը հանկարծ Վեստան ուժեղ անզինա էր ընկել, և աղջկա վիճակն այնքան արագ էր վատացել, որ պառավ տիրուհին խիստ վախեցել էր և հարևանուհուն խնդրել՝ իսկույն գնալ միսիս Քեյնին կանչելու: Հարևանուհին էլ մտածելով միայն, որ Ջեննին շուտ բերի, առանց այլևայլության ասել էր, թե Վեստայի վիճակը շատ վատ է և հարկավոր է շտապել: Այս լուրից ցնցված Ջեննին մտածել էր, թե աղջիկը մեռնում է և, ինչպես տեսանք, սոսկումի ու հուսահատության բռնկումով համարձակվեց ճշմարտությունը շարտել Լեսթերի երեսին: Նա համարյա վազում էր փողոցով, մորմոքվելով բազմաթիվ վտանգներից և մտածելով միայն, որ ժամանակին հասնի, տեսնի իր աղջկան, քանի դեռ մահը չի տարել նրան: Ի՞նչ կլինի, եթե ուշանա: Ի՞նչ կլինի, եթե Վեստան արդեն կենդանի չէ: Ջեննին ինքնաբերաբար ավելի ու ավելի էր արագացնում քայլերը, փողոցի լապտերների լույսերը նրա առաջն էին գալիս ու նորից սահում էտ, խավարի մեջ: Նա արդեն չէր հասկանում Լեսթերի խոսքերի խստությունը, չէր վախենում, թե նա իրեն կվռնդի, և ինքը վիթխարի քաղաքում կմնա բոլորովին մենակ, երեխան գրկին: Նա մոռացել էր ամեն ինչ, բացի մի բանից, նրա Վեստան ծանր հիվանդ է, գուցե և մեռնում է, և մեղավորն ինքն է, որ իրենք միասին չեն: Գուցե եթե ինքը խնամեր իր երեխային, աղջիկը հիմա առողջ կլիներ:

«Միայն թե հասնեմ,— կրկնում էր նա ինքն իրեն, և, ինչպես բոլոր մայրերը, ծանր վշտից դատելու ընդունակությունը կորցնելով՝ կշտամբում էր իրեն.— ես պետք է իմանայի, պետք է իմանայի, որ աստված ինձ կպատժի իմ մեղքի համար: Ես պետք է իմանայի, պետք է իմանայի...»:

Նա արագ բացեց ծանոթ դռնակը, բակի շավիղով վազեց գետի առին և ներս ընկավ այն սենյակը, որտեղ պառկած էր

Վեստան՝ գունատ, լուռ ու թուլացած: Բայց հիմա նա շատ ավելի լավ էր: Սենյակում կային էլի մի քանի հարևանուհի և մի տարեց բժիշկ: Նրանք բոլորը հետաքրքրությամբ նայեցին Ջեննիին, որը համարյա վայր ընկած անկողնի գլխավերևը և սկսեց ինչ-որ բաներ ասել աղջկան:

Եվ ահա Ջեննին վերջնական որոշում ընդունեց: Ինքը մեղավոր է իր աղջկա առաջ, ծանր մեղք ունի, բայց հիմա կաշխատի իր մեղքը քավել: Լեսթերը իր համար շատ թանկ է, բայց ինքն այլևս չի շարունակի խաբել նրան, և եթե նույնիսկ նա լքի իրեն (այս մտքից նրա սիրտը ճմլվում էր), միևնույն է, ինքը կվարվի այնպես, ինչպես պետք է: Վեստան այլևս մերժված չպետք է լինի, նրա տեղը մոր կողքին է: Ջեննիի տունը պետք է լինի նաև Վեստայի տունը:

Պառավ շվեդուհու տան մեջ աղջկա անկողնի կողքին նստած՝ Ջեննին հասկացավ, թե որքան անպտուղ է եղել իր սուտը, դրա համար որքան անհանգստություն ու շարժարանք է եղել ծնողների տանը, ինչպես է ինքը տանջվել ու շարունակ վախեցել Լեսթերի հետ ապրելու ընթացքում, ինչպիսի տառապանք կրեց այսօր երեկոյան, իսկ ինչի՞ համար: Միևնույն է, ճշմարտությունը երևան եկավ: Ջեննին նստել էր տխուր մտքերի մեջ խորասուզված, մտածելով, թե ինչ է ոպասում իրեն, իսկ այդ ժամանակ Վեստան կամաց-կամաց հանդարտվեց և քնեց խոր, առողջ քնով:

Երբ Լեսթերը այս շշմեցուցիչ նորությունից հետո մի փոքրը ուշքի եկավ, նրա միտքը եկան միանգամայն բնական հարցեր. քանի՞ տարեկան է աղջիկը: Ո՞վ է նրա հայրը, Ինչպե՞ս է երեխան Զիկագո ընկել և ո՞վ է խնամում նրան: Լեսթերը միայն այսպիսի հարցեր տալ կարող էր, բայց պատասխաններ չէր գտնում. չէ՞ որ նա ոչինչ չգիտեր:

Զարմանալի բան. այդ մտքերով տարված՝ հանկարծ նա հիշեց իր առաջին հանդիպումը Ջեննիի հետ, միսիս Բրայսբրիջի տանը: Ինչո՞ւ այն ժամանակ ինքն այնպիսի մղում ուներ դեպի Ջեննին: Ի՞նչը այդպես շուտ, համարյա առաջին իսկ հայացքից իրեն հուշեց, որ կարող է հասնել նրան: Ի՞նչ զգաց ինքը Ջեննիի մեջ. բարոյական սանձարձակությո՞ւն,

աւակայունութիւն, թուութիւն: Այս ամբողջ տխուր պատմութիւնը չի անցել առանց խորամանկութեան, առանց հմուտ կեղծավորութեան և, խաբելով իրեն, Ջեննին ոչ միայն խաբել է, այլև եղել է ապերախտ:

Պետք է ասել, որ Լեսթերն արհամարհում ու ատում էր ապերախտութիւնը, այն համարելով ստոր արարածներին հատուկ ամենանողկալի ու վզվելի գիծը, և տհաճ դարմանք էր զգում, որ այդ հատկութիւնը բացվել է Ջեննիի մեջ: Ճիշտ է, առաջ երբեք նրա մեջ այդ բանը չէր նկատել, ավելի ճիշտ՝ հակառակն էր տեսել, բայց այժմ անձամբ համոզվեց նրա ապերախտութեանը և խորապէս վրդովված էր: Ինչպե՞ս է համարձակվել նա այդպէս վիրավորել իրեն: Իրեն, որը, կարելի է ասել, մարդ է դարձրել նրան և բարձրացրել իր մաշկարդակին:

Լեսթերը վեր կացավ, բազկաթոռը հտ հրեց և սկսեց լուռ ու դանդաղ անկյունից-անկյուն քայլել: Այն, ինչ տեղի ունեցավ, շատ լուրջ բան է, և այժմ հարկավոր է ճիշտ և հաստատուն որոշում ընդունել: Ջեննին հանցավոր է, և ինքն իրավունք ունի նրան դատապարտելու: Նա մեղավոր է նրանում, որ հենց սկզբից իրենից թաքցրել է ճշմարտութիւնը և կրկնակի մեղավոր է, որ այդպէս էլ շարունակել է խաբել: Վերջապէս նրա գլուխը եկավ այն միտքը, որ նա իր սերը կիսել է իր և երեխայի միջև. ոչ մի տղամարդ իր դրութեան մեջ չէր կարող հանգիստ հաշտվել դրա հետ: Լեսթերը ցնցվեց այս մտքից, նա ձեռքերը գրպանները խրեց և շարունակեց քայլել սենյակում:

Լեսթերի բնավորութիւնն ունեցող մարդը ինչպե՞ս կարող էր իրեն վիրավորված համարել հենց միայն նրա համար, որ Ջեննին թաքցրել է իր երեխայի գոյութիւնը, որն աշխարհ է հէջել ճիշտ նույնպիսի զանցանքի հետևանքով, ինչպիսին նա կատարեց հետագայում, զիջելով իրեն՝ Լեսթերին: Սա մի օրինակ է այն անբացատրելի մոլորութիւնների ու սխալների, որոնցից, ինչպէս երևում է, ընդունակ չէր փուսափել մարդկային միտքը, այդ դաժան պահակն ու դատաւորը, երբ հարցը վերաբերում է ուրիշ մարդկանց պատվին: Մոռանալով իր

սեփական արարմունքը (տղամարդիկ հազվագեպ են հաշվի առնում այն), Լեսթերը այն հավատն ուներ, որ կինը պետք է իր սիրած միակ մարդու առաջ բաց անի իր ամբողջ հոգին, և նրան շատ էր վշտացնում, որ Զեննին այդպես չի վարվել՝ Մի անգամ նա փորձել էր իմանալ Զեննիի անցյալի բոլոր մանրամասնությունները: Այն ժամանակ Զեննին աղաչել էր հարցուփորձ չանել: Ահա թե երբ նա պետք է ասեր երեխայի մասին: Իսկ հիմա...

Երբ նա ամեն ինչի մասին մտածեց, առաջին միտքը եղավ հեռանալ և այլևս Զեննիին չտեսնել: Միևնույն ժամանակ ուզում էր իմանալ, թե ինչով վերջացավ բանը: Այսուամենայնիվ նա վերարկուն հագավ, գլխարկը ծածկեց և դուրս գնաց տանից: Խմելու ցանկություն զգալով՝ նա մտավ առաջին խակ հանդիպած վայելուչ պանդոկը: Հետո գնաց ակումբ: Այնտեղ նա սենյակից-սենյակ թափառեց, հանդիպեց ծանոթներից ոմանց, զրուցեց նրանց հետ: Անհանգստությունն ու սրտնեղությունը չէին անցնում: Վերջապես երեք ժամ մտածումների մեջ անցկացնելուց հետո նա կառք վարձեց և վերադարձավ տուն:

Զեննին երկար ժամանակ տխուր-տրտում նստել էր քրնած աղջկա անկողնի մոտ և, վերջապես, հասկացավ, որ վրտանգն անցել է: Այժմ նա Վեստայի համար ոչինչ անել չէր կարող, և քիչ-քիչ միտքը եկան տան հոգսերը: Նա զգաց, որ պետք է կատարի Լեսթերին տված խոստումը և մինչև վերջին րոպեն տանտիրուհու իր պարտականությունները կրի: Հնարավոր է, որ Լեսթերն սպասում է իրեն: Երևի նա ընդմիջտ բաժանվելուց առաջ կուզենա լսել ամբողջ ճշմարտությունն իր անցյալի մասին: Զեննին սրտի ցավով ու երկյուղով էր մտածում, որ Լեսթերը, իհարկե, կապերը կխզի իր հետ, բայց դա համարում էր արդարացի պատիժ իր բոլոր զանցանքների համար. ինքը լիովին արժանի է դրան:

Զեննին տուն վերադարձավ ժամը տասնմեկին: Սանդուղքի լույսն արդեն չէր վառվում: Նա դռան բռնակը քաշեց, ապա իր բանալիով բացեց: Մի պահ կանգ առնելով և ոչ մի ձայն չլսելով՝ նա ներս մտավ, սպասելով, որ իրեն կղիմա-

վորի զայրացած Լեսթերը: Բայց Լեսթերը չկար: Նա պարզապես մոռացել էր սենյակի լույսը մարել: Ջեննին արագ շուրջը նայեց, բայց սենյակը դատարկ էր: Ջեննին մտածեց, թե Լեսթերն ընդմիջտ հեռացել է, և տեղում քարացավ անօդնակտն ու մոլորված:

«Գնացե՛ք է», — մտածեց նա:

Բայց այդ րոպեին սանդուղքի վրա լավեցին Լեսթերի քայլերը: Նրա գլխարկը քաշված էր աչքերին, վերարկուն լրիվ կոճկած: Առանց Ջեննիի կողմը նայելու, նա վերարկուն հանեց, կախեց կախարանից: Հետո առանց շտապելու գլխարկը վերցրեց ու կախեց: Դրանից հետո միայն նա դարձավ դեպի Ջեննին, որը աչքերը չռած հետևում էր նրան:

— Ես ուզում եմ իմանալ ամեն ինչ, սկզբից մինչև վերջ, — ասաց նա: — Ո՞ւմն է այդ երեխան:

Ջեննին մի պահ տատանվեց, ասես սլաքափայտովում է: Հուսակտուր թռիչք գործել դեպի մութ անդունդը, ապա խոսեց ցամաքած շուրթերով:

— Սենատոր Բրենդերինը:

— Սենատոր Բրենդերի՞նը, — զարմանքով կրկնեց Լեսթերը. նա ամենևին չէր սպասում, թե այդպիսի դղրդուն անուն կլսի: — Ինչպե՞ս ես դու կարողացել հանդիպել նրա հետ:

— Ես ու մայրս նրա լվացքն էինք անում, — պարզ պատասխանեց Ջեննին:

Լեսթերը լռեց: Ջեննիի պատասխանների շիտակութունը ուշքի բերեց նրան, և նրա ցասումն իջավ: «Սենատոր Բրենդերի երեխա՞ն», — մտածում էր նա: Նշանակում է հասարակ ժողովրդի շահերի այդ նշանավոր պաշտպանը գայթակղեցրել է լվացարարուհու սղջկան: Ահա քեզ մի բնորոշ ողբերգություն չքավորների կյանքից:

— Վաղո՞ւց է եղել այդ, — հոնքերը կիտելով մռայլ հարցրեց Լեսթերը:

— Արդեն համարյա վեց տարի կլինի, — պատասխանեց Ջեննին:

Լեսթերը մտքում հաշվեց, թե որքան ժամանակ է իրենք ծանոթ են, ապա հարցրեց.

— Քանի՞ տարեկան է երեխան:

— Վեցի մեջ է:

Լեւթերը գլխով արեց: Զանալով կենտրոնանալ՝ այժմ նա խոսում էր ավելի տիրական ձայնով, բայց առանց առաջվա զայրույթի:

— Իսկ որտե՞ղ է եղել նա այսքան ժամանակ:

— Մինչև անցյալ գարուն նա ապրում էր տանը, մերոնց մոտ, իսկ երբ դու գնացիր Յինցիննատի, ես նրան բերի այստեղ:

— Եվ երբ ես Քլիվլենդ էի գալիս, նա ձեզ հե՞տ էր ապրում:

— Այո, — պատասխանեց Զեննին, — միայն թե ես հետևում էի, որ նա քո աչքին չերևա:

— Ես կարծում էի դու ձերոնց ասել ես, որ մենք ամուսնացել ենք, — գոչեց Լեւթերը, չհասկանալով, թե ինչպես են Զեննիի հարազատները հաշտվել այդ երեխայի գոյության հետ:

— Ես այդպես էլ ասել եմ նրանց, — պատասխանեց Զեննին, — բայց ես չէի ուզում քեզ ասել աղքատ մասին: Իսկ մերոնք շարունակ մտածում էին, թե ահա որտեղ որ է կպստմեմ քեզ:

— Իսկ ինչո՞ւ չէիր պատմում:

— Որովհետև վախենում էի:

— Ինչի՞ց:

— Դե ես հո չգիտեի, ինչ է պատահելու ինձ, երբ գալիս էի քեզ հետ, Լեւթեր: Ես այնպես ուզում էի պահպանել իմ աղջկան, ոչ մի վնաս չտալ նրան: Հետո էլ ամաչում էի, իսկ երբ դու ասացիր, որ երեխա չես սիրում, ես վախեցա:

— Վախեցար, թե քեզ կլքե՞մ:

— Այո:

Լեւթերը լռեց: Զեննին պատատխանում էր այնպես պարզ ու շիտակ, որ նրա սկզբնական կասկածք, թե Զեննին դիտմամբ կեղծել ու խաբել է իրեն, մասամբ փարատվեց: Վերջի վերջո ամբողջ պատճառը հանգամանքների դժբախտ ընթացքն է, Զեննիի փոքրոգությունը և նրա ընտանիքի բարքե-

րը: Ա՛յ թե ընտանիք է հա՛: Միայն անմիտ ու բարոյազուրկ մարդիկ կարող էին այդպիսի դրություն հանդուրժել:

— Մի՞թե դու չէիր հասկանում, որ վերջ ի վերջո ամեն ինչ պիտի բացվի,— վերջապես հարցրեց նա:— Հո չէիր կարող մտածել, թե այդպես էլ կմեծացնես նրան: Ինչո՞ւ հենց սկզբից ինձ չասացիր ճշմարտությունը: Այն ժամանակ ես շատ հանգիստ կվերաբերվեի դրան:

— Գիտեմ,— ասաց Ջեննին:— Բայց ես ուզում էի, որ նրա համար ավելի լավ լինի:

— Հիմա որտե՞ղ է նա:

Ջեննին բացատրեց:

Լեսթերի հարցերն այնպես չէին հարմարվում նրա ձայնին ու դեմքի արտահայտությանը, որ Ջեննին բոլորովին իրեն կորցրեց: Նա փորձեց ամեն ինչ բացատրել, բայց Լեսթերը հասկանում էր միայն մի բան. Ջեննին հիմարություն է արել, բայց ամենևին չի խորամանկել. դա այնքան պարզ էր, որ եթե Լեսթերն ուրիշ դրության մեջ լիներ, սրտանց կխղճար նրան: Բայց հիմա Բրենդերի հայտնությունը նրա գլխից դուրս չէր գալիս, և նա նորից դարձավ այդ հարցին:

— Ուրեմն ասում ես մայրդ նրա համար լվա՞ցք էր անում: Իսկ ինչպե՞ս պատահեց, որ դու նրա հետ ընկար:

Մինչև այժմ Ջեննին համբերությամբ տանում էր այդ տանջալից հարցաքննությունը, բայց այս հարցի վրա նա ցնցվեց, ինչպես հարվածից կցնցվեն: Լեսթերը դիպել էր նրա կյանքի ամենադառն ու դժվարին ժամանակի դեռ չապաքինված հիշողությանը: Նրա վերջին հարցը, երևում է, կատարյալ անկեղծություն էր պահանջում:

— Չէ՞ որ ես այն ժամանակ ջահել աղջիկ էի, Լեսթեր,— տխուր ասաց նա:— Հազիվ տասնութ տարեկան էի: Ես ոչինչ չգիտեի: Գնում էի նրա մոտ, հյուրանոց, լվացքի սպիտակեղենը վերցնում, իսկ հետո էլ տանում էի:

Նա լռեց, բայց տեսնելով, որ Լեսթերը աթոռն առաջ քաշեց և նստեց երկար ու մանրամասն պատմություն լսելու սլափափափ մարդու տեսքով, նորից սկսեց խոսել:

— Այն ժամանակ մենք այնպիսի կարիքի մեջ էինք: Նա հաճախ ինձ փող էր տալիս, որ մորս տամ: Ես չգիտեի...

Նա նորից լռեց: Լեսթերը տեսնելով, որ նա ուժ չունի պատմելու, նորից սկսեց հարցեր տալ նրան, և աստիճանաբար ամբողջ տխուր պատմությունը պարզ դարձավ նրա համար: Բրենդերը ցանկացել է ամուսնանալ նրա հետ: Նա գրել է Ջեննիին, պետք է նրան կանչեր իր մոտ, բայց չի հասցրել. անակնկալ մահն ընդհատել է ամեն ինչ:

Խոսակցությունը վերջացած էր: Ամբողջ հինգ րոպե երկուսն էլ լուռ էին: Լեսթերը բոսիարիկին հենված նայում էր մի կետի, իսկ Ջեննին սպասում էր, չիմանալով, թե ինչ է լինելու և չփորձելով գեթ մի խոսք ասել իրեն պաշտպանելու համար: Ժամացույցը բարձր չքկ-չքկում էր: Լեսթերի անշարժ դեմքին չէր կարելի կարդալ ո՛չ նրա զգացմունքները, ո՛չ մտքերը: Այժմ նա բոլորովին հանգիստ էր ու անվրդով և մըտածում էր, թե ինչպես վարվի: Ջեննին նրա առաջ կանգնած էր ինչպես հանցագործը դատարանում: Լեսթերը որպես մարմնացած արդարություն, բարոյականություն, սրտի անաղարտություն՝ գրավում էր դատավորի տեղը: Այսպես ուրեմն, պետք է դատավճիռ ընդունել, որոշել Ջեննիի հետագա բախտը:

Ի՛նչ ասել կուզի, զզվելի գործ է, կեղտոտ պատմություն, որին պետք չէ, որ խառնված լինի Լեսթերի դիրքն ու հարբատությունն ունեցող մի մարդ: Այդ երեխան պարզապես անհնարին է դարձնում նրա հարաբերությունները Ջեննիի հետ... բայց և այնպես Լեսթերը դեռ ոչինչ չէր կարողանում ասել: Բուխարիկի վերևը ժամացույցը խփեց երեքը: Լեսթերը շուտ եկավ և հիշեց Ջեննիին, որը գունատ ու շփոթված դեռ անշարժ կանգնած էր նրա առաջ:

— Գնա պառկիր, — ասաց նա վերջապես և նորից սկսեց մտածել իր դժվարին խնդրի մասին:

Բայց Ջեննին տեղից չշարժվեց: Նա կանգնած Լեսթերին էր նայում լայն բացված անշարժ աչքերով, պատրաստ ամեն րոպե լսելու իր դատավճիռը: Բայց նա իզուր էր սպասում:

Երկար խորհելուց հետո Լեսթերը վեր կացավ և գնաց դեպի վախարանը:

— Գնա սլառկիր,— սլաղ կրկնեց նա:— Ծա գնում եմ:

Ջեննին ակամա մի քայլ արեց դեպի նա. նույնիսկ այդ սոսկալի բոսկին ուզում էր որևէ բանով օգտակար լինել նրան, բայց Լեսթերը նրա շարժումը չնկատեց: Նա դուրս գնաց, այլևս ոչ մի խոսքի չարժանացնելով նրան:

Ջեննին նայում էր նրա ետևից և լսում նրա հեռացող քայլերը սանդուղքի վրա այնպիսի զգացմունքով, ասես իր մահավճիռն է կայացված և արդեն թաղման զանգն է հնչում իր գերեզմանի վրա: Այս ի՞նչ արեց ինքը: Եվ հիմա ի՞նչ է անելու Լեսթերը: Խոր հուսահատություն էր համակել նրան, և երբ ցածում դուռը շրխկաց, նա թախիծով ու հուսակտուր ձեռքերը տարածեց:

«Գնա՛ց,— մտածեց նա:— Գնա՛ց»:

Լուսամուտներում արդեն արշալույս էր առկայծում, իսկ Ջեննին դեռ նստել էր դռն մտքերով տարված. նրա դրուժյունն այնքան էր լուրջ, որ արցունքին էլ ազատություն տալ չէր կարող:

Գ Լ Ո Ւ Ս XXX

Մռայլ, միշտ այնքան տրամաբանորեն դատող Լեսթերը մինչդեռ ամենևին վստահ չէր, թե ինքն ինչ է նախաձեռնելու: Նրա տրամադրությունը շատ էր ընկել, բայց չէր կարող ճիշտ որոշել, թե ինչն է իրեն հուզում: Հասկանալի է, որ երեխայի գոյությունը բավական բարդացնում էր գործը: Ինչի՞ էր պետք Ջեննիի երեմանի մեղքերի այդ կենդանի վկայությունը: Ասենք, Լեսթերն ընդունում է, որ հիմի ինքը իսկապես ցանկանար, վաղուց կարող էր Ջեննիից իմանալ նրա ամբողջ անցյալը: Նա, իհարկե, չէր խաբի: Ինքը հենց սկզբում կարող էր հարցնել նրան, ինքն այդ չի արել, իսկ հիմա աբղին շատ ուշ է: Մի բան պարզ է. Ջեննիի հետ ամուսնանալու մասին մտածել անգամ չի կարելի: Դա բացառված է, նկատի

ունենալով նրա դիրքը հասարակության մեջ: Ամենալավ ելքն է՝ Զեննիին նյութապես ապահովել և նրանից բաժանվել: Երբ Լեսթերը հյուրանոց էր գնում, այս որոշումն ընդունված էր, թեպետև նա չէր մտածում անհապաղ իրականացնել այդ:

Նման դեպքերում որքա՛ն ավելի հեշտ է դատողություն անել, քան գործել: Ժամանակն ամրապնդում է մեր ցանկություններն ու զգացմունքները, իսկ Զեննին Լեսթերի համար միայն սովորություն չէր: Չորս տարվա անընդհատ հաղորդակցության ընթացքում նա այնպես լավ էր ճանաչել նրան ու իրեն, որ հնարավոր չէր համարում հեշտ ու արագ անջատվել նրանից: Դա շատ ցավալի բան կլիներ: Այդպիսի միտք նա կարող էր ունենալ ցերեկը, իր գրասենյակի եռուզեռի մեջ, բայց ո՛չ երեկոները, երբ մենակ էր մնում: Նա իր մեջ հայտաբերեց նույնիսկ կարոտելու ընդունակություն, և այդ խրոսովում էր նրա հոգին:

Այդ օրերին նրան անհանգստացնում էր նաև Զեննիի թեոթիան, թե իբր նրա և մոր հետ միասին ապրելը կարող էր վնասել Վեստային: Ինչպե՞ս է նա մտածել այդ: Զէ՛ որ Լեսթերը որքա՛ն ավելի նախանձելի հասարակական դիրք է գրավում, քան Զեննին: Բայց հետո Լեսթերը հասկացավ նրա տեսակետը: Զեննին այն ժամանակ չգիտեր, թե ով է նա և ինչ բխտ է պատրաստում իր համար: Լեսթերը կարող էր շատ շուտով լքել նրան: Այս բանը նախատեսելով՝ նա ցանկացել է իր երեխային ապահովել այդ վտանգից: Դա այնքան էլ վատ չէ: Եվ մեկ էլ Լեսթերը ցանկանում էր իմանալ, թե ինչպիսին է այդ ազգիկը: Սենատորի դուստրը. դա կարող է հետաքրքիր լինել: Թրենդերը փայլուն մարդ էր, իսկ Զեննին՝ շքնաղ կին: Այս միտքը Լեսթերի մեջ առաջացնում էր և՛ վերդովմունք, և՛ հետաքրքրություն: Մերթ նրան թվում էր, թե հարկավոր է վերադառնալ Զեննիի մոտ և աղջկան տեսնել— վերջ ի վերջո այդ իր իրավունքն է— մերթ տատանվում էր, հիշելով, թե ինքն ինչպես ընդունեց աղջկա գոյության մասին ստացած տեղեկությունը: Նա նորից ինքն իրեն համոզում էր, թե պետք է վերջ դնել, և այդ ներքին վեճը շարունակվում էր, անվերջ:

Իրականում նա ի վիճակի չէր Ջեննիից բաժանվելու։ Այդ տարիների ընթացքում Ջեննին նրա համար անհրաժեշտություն էր դարձել։ Երբեկից նա ունեցե՞լ էր այդպիսի մոտիկ մարդ։ Մայրը սիրում է իրեն, բայց այդ սիրո մեջ գերակշռում է փառասիրությունը։ Հա՞յրը. հայրն էլ իր նման մի տղամարդ է։ Քույրերը նրանով հետաքրքրվելու ժամանակ չունեն. նըրանցից յուրաքանչյուրն իր կյանքն ունի։ Ռոբերտը միշտ օտար է եղել նրա համար։ Ջեննիի հետ նա առաջին անգամ իմացավ, թե ինչ բան է իսկական երջանկությունը, իսկական մտերմությունը։ Ջեննին հարկավոր է նրան. Ջեննիից հեռու անցկացրած ամեն մի ժամին նա ավելի ու ավելի ուժեղ էր զգում այդ։ Վերջապես նա որոշեց սրտաբաց խոսել Ջեննիի հետ և որևէ համաձայնության գալ։ Թող աղջկան իր մոտ վերցնի ու նրան խնամի։ Ջեննին պետք է հասկանա, որ վաղ թե ուշ ինքը հեռանալու է նրանից։ Հարկավոր է նրան ներշնչել, որ այժմ իրենց հարաբերությունների մեջ շատ բան է փոխվել, թեև դա անհապաղ խզում չի նշանակում։ Նույն երեկոյան նա գնաց իր բնակարանը։ Ջեննին լսեց, թե ինչպես նա դուռը բաց արեց, և սիրտն անհանգիստ թալրտաց։ Ինքն իրեն հավաքելով՝ նա իր սենյակից դուրս եկավ նրան դիմավորելու։

— Որքան ես հասկանում եմ, այսպես պիտի վարվել,— սկսեց Լեսթերը իրեն հատուկ շիտակությամբ։— Աղջկադ բեր այստեղ, և թող քեզ հետ ապրի։ Իմաստ չունի օտար մարդկանց մոտ թողնել։

— Լավ, Լեսթեր,— հնազանդորեն պատասխանեց Ջեննին։— Ես միշտ ցանկացել եմ այդ։

— Եթե այդպես է, հետաձգելու հարկ չկա։— Նա գրպանից հանեց երեկոյան լրագիրը և անցավ դեպի լուսամուտը։ Հետո շուռ եկավ։— Մենք պետք է պայմանավորվենք, Ջեննի։ Ես հասկանում եմ ինչպես է տեղի ունեցել այդ։ Ես մեծ անփութություն եմ գործել, որ ժամանակին հարցուպորձ չեմ արել քեզ, չեմ ստիպել ամեն ինչ պատմել։ Իսկ դու իզուր ես լռել, նույնիսկ եթե չես ցանկացել, որ ես քո երեխայի կյանքի

մեջ մտնեմ: Գու պետք է հասկանայիր, որ այդպիսի բանը, միևնույն է, թաքցնել չի լինի: Ասենք, հիմա սա կարևոր չէ: Ես ուրիշ բան եմ ուզում ասել. իմ և քո այսպիսի հարաբերությունների պայմաններում իրարից գաղտնիք պահել չի կարելի: Ես կարծում էի, թե մենք ամեն բան վստահում ենք իրար: Իսկ հիմա չգիտեմ՝ կարո՞ղ եմ երբեկից ամրապնդել մեր հարաբերությունները: Շատ խճճված դրություն է ստեղծվել: Մեղադրելու և բամբասանքների համար շատ հիմքեր կան:

— Ես այդ գիտեմ, — ասաց Ջեննին:

— Հասկացիր, ես մտադիր չեմ շտապել: Իմ կարծիքով ամեն ինչ կարող է շատ թե քիչ առաջվա նման մնալ, մոտ ժամանակներս, իհարկե, բայց ես ուզում եմ, որ դու իրերին զգոն նայես:

Ջեննին հառաչեց:

— Գիտեմ, Լեսթեր, գիտեմ:

Շուտ գալով դեպի լուսամուտը՝ Լեսթերը նայեց բակում աղչամուղչի մեջ պարուրված ծառերին: Ապագայի միաբեր սարսափեցնում էր նրան. նա սիրում էր իր տնային պայմանները: Մի՞թե այդ ամենին պիտի հրաժեշտ տա ու գնա ալումբ:

— Արի ճաշենք, — վերջապես սառն ասաց նա, շուտ գալով լուսամուտից: Բայց հոգու խորքում նա Ջեննիի վրա չէր բարկանում: Ուղղակի խայտառակություն է. որքա՞ն վատ է կառուցված կյանքը:

Նա անցավ հյուրասենյակ, իսկ Ջեննին շտապեց տնտեսության գործերով զբաղվել: Նա մտածում էր Վեստայի մասին, Լեսթերի նկատմամբ իր ապերախտության մասին, նրա վերջնական որոշման մասին, որ իր հետ չի ամուսնանա: Իր անմտության մեջ նա ինքն է խորտակել իր նվիրական բաղձանքը:

Նա սեղան բացեց, արծաթե գեղեցիկ մոմակալների մեջ մոմեր վառեց, պատրաստեց Լեսթերի սիրած թխվածքը, ոչ խարի միս զրեց տապակելու և սալաթ լվաց: Վերջին տարին Ջեննին ջանասիրտությամբ ուսումնասիրել էր մի խոհարարա-

կան գիրք, իսկ առաջ էլ շատ բան մորիցն էր սովորել: Եվ ամբողջ ժամանակ նա չէր դադարում մտածել, թե հիմա ինչ պատկեր կստանա իր կյանքը: Վաղ թե ուշ կեսթերն իրեն կըլքի, սա պարզ է: Նա իրենից կհեռանա և կամուսնանա ուրիշի հետ:

«Ի՞նչ արած,— մտածեց նա վերջապես,— դեռ լավ է, որ առայժմ նա ինձ չի լքում: Վեստան էլ ինձ հետ է լինելու»: Նա հառաչեց և ճաշը սեղանատուն տարավ: Ի՞նչ լավ կլիներ, եթե և՛ կեսթերը մնար իր հետ, և՛ Վեստան... բայց այս հույսը խորտակված էր ընդմիջտ:

Գ Լ Ո Ւ Խ XXXI

Այս փոթորկից հետո միառժամանակ տանը խաղաղություն ու հանգաբարություն տիրեց: Ջեննին հենց հետևյալ օրը Վեստային բերեց իր մոտ: Աղջկա հետ միանալու ուրախությունը սքողեց նրա բոլոր հոգսերն ու վիշտը: «Այժմ ես կարող եմ իսկապես մայր լինել նրա համար»,— մտածում էր Ջեննին և օրվա մեջ մի քանի անգամ մեկ էլ տեսնում էր, որ ինքնաբերաբար մի ուրախ երգ է սկսել:

Կեսթերը սկզբում միայն շատ հազվադեպ էր գալիս նրա մոտ: Նա փորձում էր իրեն համոզել, որ պետք է աստիճանաբար նախապատրաստել իր մտածած փոփոխությունն իր կյանքում՝ Ջեննիից հեռացումը: Նրա համար հաճելի չէր երեխայի ներկայությունը իր տանը, և առավել ևս՝ հենց այդ երեխայի: Միառժամանակ նա համառորեն ինքն իրեն ստիպում էր չլինել Հյուսիսային կողմում, բայց հետո սկսեց ավելի հաճախ երևալ այնտեղ: Ինչ էլ որ լիներ, այստեղ իսպառ էր, հանգարտ, միայն այստեղ նա իրեն լավ էր զգում:

Ջեննիի համար հեշտ չէր այնպես անել, որ իր նյարդային, աշխույժ ու շարաճճի աղջիկը չխանգարի հավասարակշռված, հանգիստ, իր գործերով զբաղված կեսթերին: Երբ նա առաջին անգամ հեռախոսով նախազգուշացրեց, որ գալու է, Ջեննին խստությամբ խոսեց Վեստայի հետ, նրան ասաց, որ

գալու է մի շատ բարկացկոտ քեռի, որը երեխաներ չի սիրում և որին չի կարելի ձանձրացնել:

— Խելոք կլինես,— խրատում էր նա:— Շատ շխոսես և ոչինչ չխնդրես: Մայրիկը քեզ կտա ինչ որ պետք է: Իսկ գըլ-խավորը՝ ձեռքդ չմեկնես բան վերցնելու:

Վեստան խոստացավ այդպես էլ անել, բայց իր մանկական խելքով հազիվ թե հասկացավ այդ խրատների ամբողջ կարևորությունը:

Լեսթերը եկավ ժամը յոթին: Ջեննին, աշխատելով որքան կարելի է գեղեցիկ հագնել Վեստային, ինքը հենց նոր գնացել էր իր ննջարանը՝ իր շորը փոխելու: Վեստան պետք է փոհանոցում լիներ: Բայց նա կամացուկ դուրս պրծավ մոր ետևից և կանգ առավ հյուրասենյակի շեմքում, որտեղ և ներան տեսավ Լեսթերը, երբ վերարկուն և գլխարկը նախասենյակում կախելուց հետո ուղղվեց դեպի սենյակները: Աղջիկը չքնաղ էր, Լեսթերն այս ընդունեց առաջին իսկ հայացքից: Նա հագին ուներ սպիտակ պուտիկներով երկնագույն ֆլանել լեշոր՝ ետ ծավաթ օձիքով ու մանժետներով, սպիտակ գուլպաներ ու կոշիկներ: Բաց գույնի գանգուր մազերը շրջանակում էին նրա դեմքը՝ կապուտակ աչքերը, ալ շրթունքներն ու վարմիր թշիկները: Լեսթերը զարմացած ուզեց ինչ-որ բան ասել, բայց իրեն զսպեց: Վեստան վախվխելով հեռացավ:

— Շատ սիրունիկ աղջիկ է,— ասաց Լեսթերը, երբ Ջեննին դնաց նրա մոտ:— Քեզ համար դժվա՞ր է նրան պահել:

— Այնքան էլ չէ,— պատասխանեց Ջեննին:

Նա անցավ սեղանատուն, և Լեսթերը լսեց այսպիսի մի խոսակցություն.

— Այդ ո՞վ է,— հարցրեց Վեստան:

— Ս-ս... Նա քո քեռի Լեսթերն է: Ես հո քեզ ասացի, որ շատախոսել չի կարելի:

— Նա քո քեռին է՞լ է:

— Ոչ, բալիկս: Շատ մի խոսիր, վազիր փոհանոց:

— Նա միայն ի՞մ քեռին է:

— Այո: Դե, վազիր:

— Կավ:

Լեւթերն աւամա ժպտաց:

Դժվար է ասել, թե ինչ ընթացք կատանար գործը, եթե Վեստան այլանդակ, լալկան տաղտկալի երեխա լինելու, կամ եթե Ջեննին այնպիսի տակտ չցուցաբերեր: Բայց աղջկա հրապուրիչ լինելը և մոր ջանքերը՝ մեղմորեն նրան ետին պլանը մղելու՝ ստեղծում էին անաղարտության ու ջահելության տպավորություն, որը միշտ հաճելի ազդեցություն է ունենում: Լեւթերը հաճախ էր մտածում, որ այս բոլոր տարիներին Ջեննին մայր է եղել: Նա ամիսներով չի տեսել իր երեխային, ոչ մի խոսք չի ասել նրա մասին: Բայց և այնպես տարակույս չկար, որ նա սիրում է Վեստային: «Զարմանալի է,— ասում էր Լեւթերն ինքն իրեն:— Նա արտասովոր կին է»:

Մի անգամ առավոտյան, երբ Լեւթերը լրագիր էր կարդում, ինչ-որ խշխշոց լսվեց: Նա շուռ եկավ և զարմանքով տեսավ մի կապուտակ աչք, որը կիսաբաց դռան ճեղքից սեեռուն նայում էր իրեն: Թվում էր, թե հանցանքի մեջ բռնելած աչքն անմիջապես պետք է անհետանար, բայց ո՛չ, նա քաջաբար մնաց իր տեղում: Լեւթերը թերթի էջը շուռ տվեց, նորից ետ նայեց: Աչքը էլի իրեն էր նայում: Նա նորից կրկնեց իր շարժումը: Աչքը չհեռացավ: Լեւթերը իր դիրքը փոխեց, ոտքը ոտքի վրա գցեց: Երբ նա նորից գլուխը բարձրացրեց, տեսավ, որ աչքն անհետացել է:

Որքան էլ աննշան էր այս էպիզոդը, նրա մեջ մի ինչ-որ կոմիկական բան կար, իսկ այդ միշտ արձագանք էր գտնում Լեւթերի հոգում: Եվ այժմ, երբ նա ամենևին հակված չէր իջնելու իր անմատչելի բարձունքից, զգաց, որ խորհրդավոր աչքը զվարճացրեց իրեն: Նրա շրթունքները ցնցվեցին և քիչ մնաց պիտի տարածվեին որպես ժպիտ: Նա չենթարկվեց այդ նոր տրամադրությանը և չղաղարեց լրագիրը կարդալ, բայց պարզորեն մտքում պահեց այդ աննշան դեպքը: Դա առաջին դեպքն էր, որ փոքրիկ չարաճճին իսկապես իր վրա էր դարձնում նրա ուշադրությունը:

Դրանից հետո շատ շանցած, երբ մի օր Լեւթերը նախաճաշի նստած առանց շտապելու ոչնչացնում էր ծեծած կոտլետը և լրագրի վերնագրերն էր նայում, նրա հանգիստը նո-

րից խախտվեց: Ջեննին արդեն կերակրել էր Վեստային և մինչև Լեսթերի գնալը նրան թողնելով մենակ իր խաղալիքների հետ, ինքը սուրճ էր լցնում: Հանկարծ դուռը բացվեց, և Վեստան լուրջ տեսքով սկսեց անցնել սեղանատան միջով: Լեսթերը գլուխը բարձրացրեց, Ջեննին կարմրատակեց ու վեր կացավ:

— Ի՞նչ ես ուզում այստեղ, Վեստա,— հարցրեց նա:

Վեստան մինչ այդ մտավ խոհանոց, այնտեղից վերցրեց փոքրիկ ավելը և ետ վերադարձավ՝ իր ամբողջ տեսքով զըվարճալի վճռականությամբ արտահայտելով:

— Ինձ իմ ավելն է հարկավոր,— զրնգուն ձայնով պատասխանեց նա և անվրդով քայլեց դեպի իր սենյակը, իսկ Լեսթերն զգաց, թե ինչպես իր մեջ ինչ-որ մի բան արձագանքեց այդ խիզախությանը, և այս անգամ նա չկարողացավ զսպել իր մեղմ ժպիտը:

Այսպես աստիճանաբար հալվում էր Լեսթերի անբարյուցական զգացմունքն աղջկա նկատմամբ, իր տեղը զիջելով զիջողամտության և այն գիտակցության, որ նա մարդկային փոքրիկ էակի բոլոր իրավունքներն ունի:

Հետագա վեց ամիսների ընթացքում Լեսթերի անբավականությունը համարյա բոլորովին չքացավ: Չի կարելի ասել, թե նա հաշտվեց փոքր-ինչ աննորմալ մթնոլորտի հետ, որի մեջ ապրում էր այժմ, բայց տանն այնքան հարմարավետ էր, որ նա չէր կարող հեշտությամբ հեռանալ: Շատ անուշ կյանք էր վարում նա: Շատ էր աստվածացնում նրան Ջեննին: Նրան շատ էր դուր գալիս լիակատար ազատությունը, հին ծանոթների հետ անարգել շփվելու հնարավորությունը՝ զուգակցված փառադ հարմարավետության ու սրտակցության հետ, որոնք սպասում էին նրան տանը: Եվ նա շարունակ հապաղում էր և արդեն սկսում էր մտածել, թե գուցե և հարկավոր չէ որևէ բան փոխել:

Այդ ժամանակամիջոցում աննկատելիորեն ամրապնդվեց նրա մտերմությունը փոքրիկ Վեստայի հետ: Նա աղջկա արարքների մեջ նկատեց անկեղծ հումոր և հետաքրքրություն: Եր սպասում դրա նորանոր արտահայտություններին:

Վեստան միշտ զբաղված էր լինում որևէ հետաքրքիր բանով, և թեպետ Ջեննին նրան հետևում էր շթուլացող խստությամբ, որ ինքնին արդեն հայտնություն էր կեսթերի համար, այնուամենայնիվ անդադրում Վեստան միշտ կարողանում էր որևէ զվարճալի խոսք գցել: Այսպես, մի անգամ կեսթերը, տեսնելով, թե ինչպես աղջիկը մեծ դանակով եռանդով մի կտոր միս է սղոցում, Ջեննին ասաց, որ լավ կլիներ նրա համար մանկական դանակ-պատառաքաղ գնել:

— Նրա համար դժվար է այդպիսի դանակ գործածել:

— Այո,— իսկույն արձագանքեց Վեստան:— Ինձ փոքրիկ դանակ է հարկավոր: Իմ թաթիկը, տես, ինչքա՜ն փոքրիկ է:

Եվ նա մատները շուքեց: Ջեննին վախենալով, թե նա էլի որևէ բան կասի, շտապեց նրա ձեռքն իջեցնել սեղանին, իսկ կեսթերը դժվարություններ գտավ ծիծաղել:

Մի ուրիշ անգամ տեսնելով, թե ինչպես Ջեննին շաքար է գցում կեսթերի բաժակը, Վեստան պահանջեց.

— Ինձ էլ երկու կտոր, մայրի՛կ:

— Ոչ, սիրելիս,— պատասխանեց Ջեննին,— քեզ շաքար հարկավոր չէ: Դու կաթ ես խմում:

— Իսկ քեռի կեսթերի բաժակը դու երկու կտոր գցեցիր:

— Այո, այո,— ասաց Ջեննին,— բայց դու դեռ փոքր ես: Եվ, խնդրեմ, սեղանի վրա մի շատախոսիր: Հանգիստ նստիր:

— Քեռի կեսթերը շատ շաքար է ուտում,— անհապաղ հետևեց պատասխանը, և կեսթերը, որը քաղցր սիրում էր, սրտանց ժպտաց:

— Դե, ես չգիտեմ, — ասաց կեսթերը առաջին անգամ խոսելով աղջկա հետ:— Գուցե դու նման ես այն աղվեսի՞ն, որն ասում էր՝ խաղողը խակ է:

Վեստան ի պատասխան նույնպես ժպտաց, և այժմ, երբ սառույցը կտորված էր, առանց քաշվելու սկսեց նրա հետ խոսել: Այսպես էլ տկավեց, և, վերջապես, կեսթերն սկսեց աղջկա հետ վարվել հարազատի պես: Նա նույնիսկ պատ-

ռաստ էր նրան տալու այն ամենը, ինչի ճանապարհ բացում էր իր հարստությունը, իհարկե, այն պայմանով, որ ինքն առաջվա պես ապրի Ջեննիի հետ և իրենք մի միջոց հնարեն, թե ինչպես ինքը, այնուամենայնիվ, կապ պահպանի իր աշխարհի հետ, որի մասին նա չպետք է մոռանար և ոչ մի րոպե:

Գ Լ ՈՒՆ XXXII

Գարնանը ցուցադաշիճների ու պահեստի կառուցումն ավարտվեց, և Լեսթերն իր գրասենյակը փոխադրեց նոր շենքը: Մինչև այժմ նրա գործարար կյանքն ընթանում էր «Գրանդ-Պասիֆիկ» հյուրանոցում և ակումբում: Այժմ նա զգում էր, որ հաստատորեն հիմնավորվել է Զիկագոյում, որ այսուհետև ինքը մշտապես աշխտեղ է ապրելու: Նրա վրա լուրջ պարտականություններ էին ընկած՝ ղեկավարել գրասենյակի մեծաթիվ ծառայողներին և խոշոր գործարքներ կնքել: Դրա փոխարեն նա ազատվել էր ճամփորդություններից. զբոսնք հանձնարարված էին էմիի ամուսնուն, որը գործում էր Ռոբերտի ցուցումներով: Վերջինս բոլոր ուժերով աշխատում էր առաջ անցնել, նա ջանում էր իր կողմը քաշել քույրերին և արդեն նախաձեռնել էր գործարանի վերակառուցումը: Մի քանի ծառայողների, որոնք Լեսթերի անձնական համակրանքըն էին վայելում, արձակում էր սպառնում: Բայց Լեսթերն այդ չգիտեր, իսկ ծերունի Քեյնը հակված էր Ռոբերտին գործողությունների լիակատար ազդեցություն տալու: Տարիներն իրենց գործը տեսել էին: Նա գոհ էր, որ իր գործը մնալու է ամուր, հուսալի ձեռքերում: Լեսթերը կարծես անբավականություն չէր արտահայտում: Թվում էր, թե նրա և Ռոբերտի հարաբերությունները լավացել են:

Հնարավոր է դրանից հետո էլ ամեն ինչ հարթ ու խաղաղ անցներ, եթե չլիներ այն հանգամանքը, որ Լեսթերի անձնական կյանքը չէր կարող միշտ գաղտնի մնալ: Պատահում էր, որ բաց կառքով Ջեննիի հետ տեղ գնալիս նրանց տեսնում էին բարձր շրջանի կամ գործարար մարդիկ: Բայց այդ նրան չէր

սոնհանգստացնում. չէ՞ որ ինքն ամուրի էր և ազատ էր ժամանակ անցկացնելու ում հետ ցանկանար: Ինչու՞ չէր կարելի ենթադրել, որ Ջեննին հարգարժան ընտանիքի մի ջահել կին է, որին սիրատառնում է նա: Նա մտադիր չէր որևէ մեկի հետ ծանոթացնել Ջեննիին և միանգամ ընդմիջող կառապանին պատվիրել էր որքան կարելի է արագ քշել, որպեսզի ոչ ոք չփորձի նրան ձայն տալ ու հետը խոսել: Իսկ թատրոնում հանդիպողների համար Ջեննին, ինչպես արդեն ասել ենք, պարզապես «միսս Գերհարդ» էր:

Դժբախտաբար Լեսթերի ծանոթներից շատերն աչքի էին ընկնում սուր դիտողականությամբ: Նրանք ամենևին էլ միտք չունեին դատապարտել նրա վարքը: Պարզապես հիշում էին, որ անցած տարիներին, ուրիշ քաղաքներում էլ նրան տեսել են այդ նույն կնոջ հետ: Երևում է, նա այդ կնոջ հետ ապօրինի կապ է պահպանում: Հետո ի՞նչ կա որ: Հարստությունն ու երիտասարդությունը շատ բանի իրավունք են տալիս: Որոշ լուրեր հասել էին նաև Ռոբերտին, բայց նա հարկ չէր համարել իր ենթադրությունները հայտնել որևէ մեկին: Սակայն վաղ թե ուշ ամեն ինչ պիտի բացվեր:

Այդ պատահեց մոտ մեկուկես տարի հետո այն օրից, ինչ Լեսթերն ու Ջեննին տեղավորվել էին Հյուսիսային կողմում: Աշնան խոնավ եղանակին Լեսթերը գրիպով հիվանդացավ: Տկարության առաջին նշաններն զգալով՝ նա մտածեց, թե դա դատարկ բան է և տաք լողանքն ու մի կարգին բաժին խինիը իսկույն իրեն ոտքի կկանգնեցնի: Բայց դուրս եկավ, որ հիվանդությունը լուրջ է: Առավոտյան նա անկողնից ելնել չկարողացավ, ջերմությունը բարձր էր, և գլուխը սաստիկ ցավում էր:

Վերջին ժամանակներս շարունակ ապրելով Ջեննիի հետ, նա անզգույշ էր դարձել: Հարկ էր, որ նա գնա հյուրանոց և մենակ քաշի իր հիվանդությունը: Բայց տանը, Ջեննիի հետ լինելը նրան շատ ավելի հաճելի էր: Նա զանգահարեց գրասենյակ և իմաց տվեց, որ վատառողջ է և մի քանի օր դալ չի կարող, ապա երանությամբ անձնատուր եղավ իր համբերատար հիվանդապահի հոգատարությունը:

Հասկանալի է, Զեննին ուրախ էր, որ Լեսթերն իր հետ է, հիվանդ լինի թե առողջ: Նա Լեսթերին համոզեց բժիշկ հրավիրել և դեղեր ընդունել: Նա կիտրոնով տաք թեյ էր տալիս Լեսթերին, գիշեր-ցերեկ սառը թրջոց էր դնում նրա ճակատին ու ձեռքերին, իսկ երբ Լեսթերն սկսեց ապաքինվել, նրա համար համեղ արգանակ ու խաշիլ եփեց:

Ահա այդ հիվանդության ժամանակ էլ տեղի ունեցավ առաջին լուրջ տհաճ դեպքը: Լեսթերի քույր Լուիզան, որ հյուր էր գնացել Սենտ-Պոլե իրենց մի ծանոթին և եղբորը նախազգուշացրել էր, թե մտադիր է վերադարձի ճանապարհին այցելել նրան, որոշել էր ավելի շուտ վերադառնալ, քան նա փաստեւում էր: Նա Զիկագո հասավ Լեսթերի հիվանդության հենց ամենալուրջ պահին և հեռախոսով գրասենյակից իմանալով, որ նա էլի մի քանի օր գրասենյակ չի գալու, հարցրեց, թե ինչպես կարելի է կապվել նրա հետ:

— Կարծեմ նա ապրում է «Գրանդ-Պասիֆիկ» հյուրանոցում, և մի քիչ վատառողջ է, — լեզվից թոցրեց մի ինչ-որ անզգույշ քարտուղար:

Լուիզան անհանգստացած դանգահարեց «Գրանդ-Պասիֆիկ», որտեղից իմացավ, որ միստր Քեյնին արդեն մի քանի օր է, ինչ չեն տեսել, և ընդհանրապես նա հյուրանոցում լինում է ամենաշատը շաբաթական մեկ-երկու անգամ: Այն ժամանակ քույրը, որի հետաքրքրությունը շարժվել էր դրանից, զանգահարեց ակումբ:

Հակառակի պես հեռախոսին մոտեցավ հենց այն տղան, որը Լեսթերի հանձնարարությամբ մի քանի անգամ եղել էր նրա բնակարանում: Տղան չգիտեր, որ Լեսթերի հասցեն դադարի պիտի պահել. մինչև այժմ դրանով ոչ ոք չէր հետաքրքրվել: Երբ Լուիզան ասաց, որ ինքը Լեսթերի քույրն է և շատ է ուզում նրան տեսնել, տղան պատասխանեց.

— Նա ապրում է Շիլլերի հրապարակում, համար տասն-ինը տանը:

— Այդ ո՞ւմ հասցեն ես տալիս, — հարցրեց կլերկը, ով գտնվում էր հեռախոսի մոտ:

— Միստր Քեյնի:

— Ոչ մի հասցե տալ չի՝ կարելի: Ի՞նչ է, դու չգիտե՞ս այդ:

Տղան շփոթվեց ու ներողութուն խնդրեց, բայց Լուիզան արդեն լսափողը կախել էր:

Այսպիսով Լուիզան զարմանքով պարզեց, որ իր եղբայրն ունի նաև երրորդ հասցեն, և մի ժամ հետո արդեն Շիլլերի հրապարակումն էր: Կանգ առնելով երկհարկանի տան առաջ, նա երկրորդ հարկը տանող դռանը կալցրած փոքրիկ տախտակին կարդաց «Քեյն» ազգանունը, վերև բարձրացավ և զանգը քաշեց: Զանգի վրա Զեննին դուրս եկավ և շատ զարմացավ իր առաջ մի շքեղազարդ կին տեսնելով:

— Այստե՞ղ է ապրում միստր Քեյնը, — գոռոզաբար հարցրեց Լուիզան՝ բաց դռան միջով նայելով դեպի սենյակի ներսը: Կնոջ ներկայությունը մի փոքր զարմացրել էր նրան, բայց նրա կասկածները դեռ աղոտ էին:

— Այո, — պատասխանեց Զեննին:

— Նա, կարծեմ, հիվա՞նդ է: Ես նրա քույրն եմ: Կարելի՞ է ներս մտնել:

Եթե Զեննին մտքերը ժողովելու ժամանակ ունենար, մի որևէ մերժողական պատասխան կհնարեր, բայց դեռ նա մի փոսք էլ չէր հասցրել ասել, երբ Լուիզան, որ երես առած էր իր դիրքի շնորհիվ և սովոր էր ուզածին պես վարվելու, արդեն նրա մոտով շորորալով անցավ սենյակ: Լեսթերի պառկած ննջարանին կից հյուրասենյակում նա ետ նայեց: Վեստան, որ խաղում էր մի անկյունում, տեղից վեր կացավ և հետաքրքրությամբ նայեց հյուրին: Ննջարանի բաց դռան միջով Լուիզան տեսավ Լեսթերին: Նա պառկած էր անկողնում, աչքերը փակ, ձախ կողմից լուսավորված պատուհանից ներս հորդացող արեգակի ճառագայթներով:

— Ա՛յ թե որտեղ ես դու, — դռնից Լուիզան արագ մըտնելով ննջարան: Ի՞նչ է պատահել քեզ:

Նրա ձայնը լսելուն պես Լեսթերն աչքերը բացեց և իսկույն ամեն ինչ հասկացավ: Նա բարձրացավ արմունկի վրա, բայց ոչ մի բառ արտասանել չկարողացավ: Վերջապես դժվարությամբ խոսեց.

— Բարե, Լուիզա: Այդ որտեղի՞ց լույս ընկար դու:

— Սենտ-Պոլեից: Ես իմ որոշած օրից ավելի շուտ դուրս եկա,— խոսեց նա արագ ու մի քիչ գրգռված, զգալով, որ այստեղ մի ինչ-որ բան կա:— Ես հագիւմ գտա քեզ: Այդ ինչ...— նա ուզում էր ասել «լավիկ տնտեսուհի ունես», բայց ետ նայելով տեսավ Զեննիին, որը տխուր, շփոթված գեմքով ինչ-որ բան էր հավաքում հյուրասենյակում:

Լեաթերը պատասխանի փոխարեն հազաց:

Լուիզան ուշի-ուշով նայեց սենյակի ներսը: Նրա աչքից չվրիպեց ընտանեկան բնակարանի մթնոլորտը, որ գուրեզան էր, բայց վտանգավոր մտքեր էր հարուցում: Աթոռին ընկած էր Զեննիի շորը, որը տեսնելով՝ միսս Քեյնը զզվանքով շըրջազգեստի փեշը հավաքեց: Նա նայեց եղբորը և նրա աչքերում կարգաց մի տարօրինակ արտահայտութուն, ասես նա մի փոքր շփոթված էր, բայց միաժամանակ հանգիստ և մարտի պատրաստ:

— Իզուր ես դու այստեղ եկել,— ասաց Լեաթերը, ժամանակ շտալով, որ Լուիզան տա իր լեզվի ծայրի հարցը:

— Ինչո՞ւ իզուր,— գռչեց նա եղբոր հանգուզն անկեղծությունից վրդովված:— Դու իմ եղբայրն ես, չէ՞: Իսկ եթե եղբայրս ես, ես կադող եմ քեզ մոտ գալ որտեղ էլ լինես: Սըրա՞ն նայեցեք: Եվ դու ինձ այդպիսի բանե՞ր ես ասում:

— Լսիր, Լուիզա,— շարունակեց Լեաթերը ավելի վեր բարձրանալով արմունկի վրա:— Դու փոքրիկ աղջիկ չես: Եվ միտք չունի, որ մենք կռվենք: Ես չգիտեի, որ դու կգաս, թե չէ որոշ միջոցներ ձեռք կառնեի:

— Որոշ միջոցներե՞ր,— ջգրացրեց նա շարունայմբ:— Դե պարզ է: Ուրիշ ինչպե՞ս:

Լուիզան զգում էր, որ ծուղակի մեջ է ընկել, դրա համար զայրանում էր Լեաթերի վրա:

Իսկ Լեաթերը բարկությունից նույնիսկ կարմրել էր:

— Իզուր ես դու քիթդ ցցում,— վճռականորեն ասաց Լեաթերը:— Ես ամենևին չեմ արդարանում քո առաջ: Ասում եմ, որ որոշ միջոցներ ձեռք կառնեի, բայց գա ամենևին չի

նշանակում, թե ես ներողություն եմ խնդրում: Եթե դու քաղաքավարի խոսել չես ուզում, կամքը քոնն է:

— Դե, գիտե՞ս ինչ, Լեսթեր,— բռնկեց Լուիզան:— Ես այդ քեզանից չէի սպասում: Ես կարծում էի, դու կամաչես բացարձակորեն ապրել մի...— նա կմկմաց, սիրտ շանելով արտասանել սոսկալի բառը,— երբ Չիկագոն լիքն է մեր ծանոթներով: Դա սոսկալի բան է: Ես կարծում էի, այնուամենայնիվ, դու պատշաճության զգացմունք ունես և կհարգես հասարակական...

— Գրողի ծո՞ցը քո այդ պատշաճությունը,— բռնկեց Լեսթերը:— Վերջապես հասկացիր, որ ես քեզանից ներողություն չեմ խնդրում: Եթե այստեղ քեզ դուր չի գալիս, ինքդ շատ լավ գիտես, թե ինչ պիտի անես:

— Օ՛, աստված իմ,— գռչեց քույրը:— Եվ այս ասում է իմ եղբայրը: Եվ ամբողջն այն փուլ կենդանո՞ւ համար: Ո՞ւմն է այն երեխան,— հանկարծ հարցրեց նա կատաղորեն, բայց և հետաքրքրությամբ:

— Կարող ես հանգիստ լինել, իմը չէ: Ասենք, թեկուզն իմը լինի. քո ի՞նչ գործն է: Խնդրում եմ քեզ՝ չխառնվել իմ անձնական կյանքին:

Ջեննին լսում էր այս ամենը, ինչպես և իր հասցեին ասված վիրավորական ակնարկները, և նրա սիրտը ճմլվում էր ցավով:

— Հանգստացիր, ես այլևս քո կյանքին չեմ խառնվի,— փոթորկեց Լուիզան:— Կասեմ միայն, որ ումից սպասե՜լ չսպասեի, քեզանից այս չէի սպասի: Եվ այն էլ մի վնոջ հետ, որն այնպես ակնհայտորեն ցածր է քեզանից: Սկզբում ես կարծում էի, թե նա...— Լուիզան էլի ուզում էր ասել «քո տնտեսուհին է», բայց Լեսթերը ցատումից իրեն կորցրած կոպտորեն ընդհատեց նրան.

— Ինձ համար միևնույն է, թե դու ինչ ես մտածել նրա մասին: Նա ավելի լավն է ուրիշ շատերից, որոնք իրենց բարձր արարած են երևակայում: Գիտեմ, թե դու ինչ ես մտածում: Դրանք բոլորը դատարկ բաներ են: Ես անում եմ այն, ինչ ցանկանում եմ, և քո քննադատության հետ գործ

շունեմ: Ես ինքս եմ ինձ համար պատասխանատու և խնդրում եմ իմ մասին մի հոգա:

— Եվ չեմ էլ հոգա, կարող ես համոզված լինել,— վրա բերեց Լուիզան:— Որ ընտանիքը քեզ համար ոչ մի նշանակություն չունի, դա հիմա ինձ համար պարզ է: Բայց եթե գեթ մի կաթիլ խիղճ ունենայիր, երբեք չէիր թույլ տա, որ քո քույրն այսպիսի վիճակի մեջ ընկնի: Ես ուղղակի զզվում եմ, և մյուսներն էլ, երբ իմանան, միևնույնը կասեն, ուրիշ ոչինչ:

Նա կտրուկ շուռ եկավ կրունկի վրա և դուրս գնաց, ճանապարհին մի սպանիչ հայացք գցելով Ջեննիի վրա, որը հակառակի պես հյուրասենյակի դռան մեջ էր գտնվում: Վեստան սենյակում չկար: Քիչ սպասելուց հետո Ջեննին մտավ Լեսթերի սենյակը և դուռն իր ետևից ծածկեց: Ասելու ոչինչ չունեի: Լեսթերը թավ մազերը լայն ճակատից ետ տված՝ բարձին պառկել էր հոգնած ու մռայլ: «Հենց այս էր պակաս»,— մտածում էր նա: Հիմա կգնա տուն ու բուրդին կպատմի: Հայրիկս կիմանա, մայրս, Ռեբեքա, Իմոջինը, էմին—բոլորը կիմանան: Եվ ժխտել էլ չի լինի. Լուիզան բավական բան տեսավ: Լեսթերը մտախոհ հայացքը հառել էր պատին:

Մինչ այդ Ջեննին իր տնային գործերով զբաղված՝ նույնպես խոհերի մեջ էր ընկել: Ահա թե իր մասին ինչպիսի կարծիքի է մի ուրիշ կին: Հիմա հասկանալի է, թե ինչ է մտածում աշխարհը: Լեսթերի ընտանիքն իր համար նույնքան հեռու է, որքան մի ուրիշ մուլորակ: Նրա ծնողների, եղբայրների, քույրերի համար ինքը վատ կին է, Լեսթերից անշափ ցած հասարակության մեջ ունեցած իր դիրքով, նրանից անսահման ցած բարոյապես ու մտավոր կարողություններով, ինքը փողոցային լիրբ է, փուչ արարած: Այնինչ ինքը հույս էր դրել, թե ժամանակին կվերականգնի իր վարկը: Այս միտքը նրա համար ամենից ավելի ցավոտն էր և վիրավորում էր նրան դանակի հարվածի պես: Այո, ինքն, իսկապես, փուչ ու ստոր արարած է Լուիզայի աչքում, աշխարհի աչքում, գլխավորը՝ Լեսթերի աչքում: Կարող է այլ կերպ լինել: Նա լուռ էր և չէր գանգատվում, բայց ստորացման ցավն ու ամոթը չէին վերանում:

Ա՛խ, եթե կարելի լիներ մի կերպ արդարանալ այդ բոլոր մարդկանց աչքում, ապրել ազնվորեն, դառնալ կարգին կին։ Ինչպե՞ս անել այդ։ Դրան հասնելն անհրաժեշտ է, բայց ինչ-պե՞ս։

Գ Լ ՈՒՄ XXXIII

Լուիզան իրենց ընտանեկան հպարտությունը խորապես խոցված զգալով՝ իսկույն վերադարձավ Յինցիննատի, որտեղ իր հայտնագործությունը պատմեց ամենայն մանրամասնությամբ։ Նրա ասելով, իր առաջ դուռը բացեց «բոլորովին հասարակ, հիմարի տեսքով մի կին», որը լսելով, թե ով է եկողը, նույնիսկ ներս չհրավիրեց, այլ քար կտրեց տեղում «դեմքի ամենամեղավոր արտահայտությամբ»։ Լեսթերը նույնպես իրեն շատ անխիղճ պահեց, նա իսկույն դուրս տվեց ամբողջ ճշմարտությունը։ Երբ Լուիզան հարցրեց՝ ումն է այդ երեխան, ուր ապրում է իրենց հետ, նա հրաժարվեց պատասխանել։ «Իմը չէ», — ահա ամբողջը, որ նա ասաց։

— Ա՛խ, աստված իմ, — հառաչեց միսիս Քեյնը, որն առաջինն իմացավ նորությունը։ — Իմ որդի՛ն, իմ Լե՛սթերը։ Ինչպե՞ս է նա այդպիսի բան արել։

— Եվ այնպիսի մի ստոր արարած է, — չէր դադարում բացականչել Լուիզան, ասես ցանկանալով անվերջ կրկնությունով ավելի շատ համոզիչ դարձնել իր փոսքերը։ — Ես այնտեղ դնացի պարղապես նրա համար, որ ուզում էի օգնել իրեն, — շարունակեց նա։ — Ինձ ասացին, որ նա վատաբողջ է մտածեցի՝ գուցե լուրջ հիվանդ է։ Կարո՞ղ էի այսպիսի բան ենթադրել...

— Խեղճ Լեսթեր, — գուցե մայրը։ — Ո՞ւմ մտքով կանցնիր, թե նա կարող է այդտեղ հասնել։

Միսիս Քեյնը փորձեց լուծել այս դժվարին խնդիրը, բայց չիմանալով ինչ չափանիշով մոտենալ հարցին, հեռախոսով կանչեց ամուսնուն, որը գործարանից եկավ և պատմությունը լսից լուռ, քարացած դեմքով։ Այդպես ուրեմն, Լեսթերը բա-

ցահայտորեն ապրում է մի կնոջ հետ, որի մասին իրենք մինչև այժմ ոչինչ չեն լսել։ Հիմա ի՞նչ պիտի անել։ Մնողական հեղինակությունը չի օգնի։ Լեսթերն ինքն է իր համար հեղինակություն, նա ուժեղ բնավորություն ունի և կշտամբանքներին կպատասխանի անտարբերությամբ կամ գուցե և հակահարված կտա։ Եթե ուզում ես նրա վրա ազդել, հարկավոր է գործի դնել քաղաքականությունը։

Արչիբալդ Քեյնը գործարան վերադարձավ դառնացած և զայրացած, որևէ բան նախաձեռնելու հաստատ վճռակա-նությամբ։ Երեկոյան նա զրույց ունեցավ Ռոբերտի հետ, որը խոստովանեց, թե իրեն արդեն որոշ լուրեր հասել էին, բայց ինքը գերադասել էր լռել։ Միսիս Քեյնը մի միտք հայտնեց, թե լավ չի՞ լինի, եթե Ռոբերտը գնա Չիկագո՝ Լեսթերի հետ խոսելու։

— Նա չի կարող չհասկանալ, որ իր վարմունքով անուղղելի վնաս է հասցնում իրեն,— ասաց ծերունի Քեյնը։— Այդպիսի բաները ոչ ոքի համար անպատիժ չեն մնում։ Նա պետք է կամ ամուսնանա այդ կնոջ հետ, կամ կապերը կտրի նրա-ֆից։ Այդպես էլ ասա նրան իմ անունից։

— Այդ ամենը շատ լավ,— ասաց Ռոբերտը,— բայց ո՞վ է նրան համոզելու։ Ես, ճիշտն ասած, ցանկություն չունեմ դրանով զբաղվելու։

— Ես հույսս չեմ կտրում,— ասաց ծերունին։— Դու գնա, փորձիր։ Դրանից վնաս չի լինի։ Եվ գուցե նա խելքի կգա։

— Հազիվ թե,— առարկեց Ռոբերտը։— Նա շատ համառ մարդ է։ Այդպիսի խոսակցությունների մեջ ես մի առանձին օգուտ չեմ տեսնում։ Բայց քանի որ դու ասում ես, իհարկե, կգնամ։ Մայրիկն էլ է ուզում այդ։

— Այո, այո,— վերջապես ասաց դառնացած հայրը։— Այսուամենայնիվ դու գնա։

Եվ Ռոբերտը գնաց Չիկագո։ Իր այդ ձեռնարկության հաջողության ոչ մի հույս չունենալով՝ նա, համենայն դեպս, բավականություն էր զգում, որ բարոյականությունն ու արդարությունն իր կողմն է։

Չիկագո հասնելով, Լուիզայի այցելությունից հետո եր-

որորդ օրվա առավոտյան, նա զանգահարեց պահեստ, բայց
Լեսթերն այնտեղ չէր: Այն ժամանակ նա զանգահարեց նրա
տուն և քաղաքավարի առաջարկեց որևէ տեղ հանդիպել: Լես-
թերը դեռ լիովին չէր ապաքինվել, բայց գերադասեց գնալ
գրասենյակ: Ռոբերտին նա բարեկեց սովորականի պես առույգ,
և միառժամանակ նրանք խոսում էին գործերի մասին: Ասլա
տիրեց լարված լռության:

Ռոբերտը հեռվից սկսեց:

— Դու երևի գիտես, թե ինչի համար եմ ես այստեղ
եկել:

— Կուհում եմ,— պատասխանեց Լեսթերը:

— Տա՛նը քո հիվանդության մասին իմանալով, բուրբը
շատ են անհանգստացել, մանավանդ մայրիկը: Հիվանդու-
թյան կրկնություն չի՞ սպառնում քեզ:

— Կարծում եմ՝ ոչ:

— Լուիզան պատմում էր, որ քեզ գտել է մի քիչ յուրա-
հատուկ ընտանեկան պայմաններում: Դու, իհարկե, ամուս-
նացած չե՞ս:

— Ոչ:

— Այն կինը, որ տեսել է Լուիզան, երևի հենց այն-
պես...— Ռոբերտը արտահայտիչ ձևով ձեռքի մի շարժում
արեց օդում:

Լեսթերը գլխով արավ:

— Ես չեմ ուզում քեզ հարցաքննել, Լեսթեր: Ես դրա
համար չեմ եկել: Պարզապես մերոնք խնդրեցին տեսնվել քեզ
հետ: Մայրիկն այնպիսի հուսահատության մեջ էր, որ ես
պարտավոր էի այդ անել թեկուզ հենց նրա սիրույն...

Նա լռեց, և Լեսթերն այդպիսի հարգալից ու արդարացի
դիտողությունից զգացված՝ մտածեց, որ բացատրություննե-
րից կտրականապես հրաժարվելը պարզապես անհարմար
կլիներ:

— Հազիվ թե կարողանամ որևէ միտքարական բան ասել
քեզ,— դանդաղորեն սկսեց նա:— Ասենք, ասելու բան էլ չու-
նեմ: Այդ կինը գոյություն ունի, և ես ապրում եմ նրա հետ,

իսկ մերոնց այդ դուր չի գալիս: Ամենից վատը գուցե այն է, որ մի դժբախտ պատահականությամբ դուք այդ իմացել եք:

Նա լռեց, թողնելով, որ Ռոբերտը խորհի իր զգաստ դատողությունների մասին: Լեաթերն, ըստ երևույթին, իր դրուժյանը հանգիստ էր վերաբերվում: Եվ նրա խոսքերը, ինչպես միշտ, հնչում էին առողջ ու համոզիչ:

— Դու մտադիր չե՞ս ամուսնանալ նրա հետ, — անվճռական հարցրեց Ռոբերտը:

— Առայժմ ոչ, — պաղարյուն պատասխանեց Լեաթերը:

Մի րոպե նրանք լուռ նայում էին իրար, ապա Ռոբերտը հայացքը դարձրեց լուսամուտից դուրս տարածված քաղաքի վրա:

— Երևի միտք էլ չունի հարցնել քեզ, թե սիրո՞ւմ ես դոս նրան, — համարձակվեց ասել նա:

— Ճիշտն ասած, չգիտեմ, թե ես ինչպես կքննարկեի այդ ոչ երկրային զգացմունքը, — մուսյլ ասաց Լեաթերը: — Ես այդպիսի զգացմունք ունենալու բախտ չեմ ունեցել: Գիտեմ միայն, որ այդ կինը ինձ լիովին հարմար է:

Ռոբերտը նորից լռեց:

— Ինչ կա որ, — ասաց նա վերջապես, — խոսքը վերաբերում է քո բարեկեցությունը և ընտանիքի հանգստությունը: Ընդունենք, որ բարոյականությունն այստեղ դեր չունի, համենայն դեպս, ես ու դու չենք, որ պիտի քննենք գործի այդ կողմը: Քո զգացմունքները վերաբերում են միայն քեզ: Բայց քո ապագայի հարցը, ինձ թվում է, այնքան է լուրջ, որ պետք է փոստել դրա մասին: Ընտանիքի լավ անունն ու արժանապատվությունը պահպանելու մասին նույնպես արժե մտածել: Մեր հայրը ընտանիքի պատիվը շատ ավելի բարձր է գնահատում, քան ուրիշ շատ մարդիկ: Հասկանալի է, այս բանը քեզ նույնքան լավ հայտնի է, որքան ինձ:

— Ես գիտեմ, թե դրան ինչպես է նայում հայրիկը, — պատասխանեց Լեաթերը: — Ամեն ինչ ինձ համար նույնքան պարզ է, որքան ձեզանից որևէ մեկին, բայց հիմա ես ուղղակի ոչինչ առաջարկել չեմ կարող: Այսպիսի հարաբերությունները մեկ օրում չեն ստեղծվում, և միանգամից դրանց

վերջ տալն անհնարին է: Այդ կինը գոյություն ունի: Մասամբ ես ինքս եմ դրանում մեղաւոր: Մանրամասնությունների մասին խոսելու միտք չունեմ. այդպիսի գործերում շատ բան միշտ էլ թաքնված է լինում կողմնակի աչքից:

— Ես, իհարկե, ձեր հարաբերությունների մասին դադափար չունեմ,— ասաց Ռոբերտը,— և միտք էլ չունեմ հարցութորձ անել քեզ, բայց քեզ չի՞ թվում արդյոք, որ դու այնքան էլ ազնվորեն չես վարվում... Եթե միայն միտք չունես ամուսնանալ նրա հետ,— ավելացրեց նա հողը շոշափելու համար:

Եղբոր պատասխանը շվարեցրեց նրան:

— Գուցե և ես այդ էլ սնեի,— ասաց Լեսթերը,— եթե դրա մեջ որևէ օգուտ տեսնեի: Ամենագլխավորն այն է, որ այդ կինը գոյություն ունի, և ամբողջ ընտանիքին այդ հայտնի է: Եթե այստեղ հարկավոր է որևէ բան նախաձեռնել, ապա այդ միայն ես պիտի անեմ: Իմ փոխարեն ոչ ոք չի կարող գործել:

Լեսթերը լռեց, իսկ Ռոբերտը վեր կացավ և սկսեց սենյակում ետ ու առաջ քայլել: Ապա նա նորից մոտեցավ եղբորը և ասաց.

— Դու ասում ես, որ մտադիր չես նրա հետ ամուսնանալ, կամ, ավելի ճիշտ, որ դեռ այդտեղ չի հասել: Խորհուրդ չեմ տալիս, Լեսթեր: Ինձ թվում է դա ճակատագրական սխալ կլիներ: Ես քեզ խրատել չեմ ուզում, բայց ինքդ մտածիր, թե քո դրության մեջ գտնվող մարդուն ինչ է սպառնում այդ: Դու իրավունք չունես վտանգելու քեզ: Էլ չխոսենք ընտանիքի մասին, բայց դու վսիստ շատ բան ես վտանգի ենթարկում: Դու պարզապես կործանում ես քո կյանքը...

Նա լռեց՝ աչ ձեռքն առաջ մեկնելով, նրա սովորական շարժումը, երբ որևէ բան առանձնապես մոտ էր ընդունում իր սրտին,— և Լեսթերն զգաց նրա խոսքերի պարզ անկեղծությունը: Ռոբերտն արդեն դատավորի դերում չէր հանդես գալիս: Նա կոչ էր անում եղբոր բանականությանը, իսկ դա խիստ փոխում էր գործը:

Սակայն Լեսթերն այդ կոչին չարձագանքեց, և Ռոբերտը

փորձեց ուրիշ լարի խփել: Նա Լեսթերին հիշեցրեց, թե հայրը որքան է սիրում նրան, ինչպես հուսով էր, որ Լեսթերը Յին-ցիննատիում կամուսանա մի հարուստ աղջկա հետ, թեկուզև կաթոլիկ չլինի, եթե նա ուզում է, բայց, համենայն դեպս, իր շրջանի աղջկա հետ: Միսիս Քեյնը նույնպես միշտ փայփայում էր այդ հույսը, բայց ինչ ասել փուզի, Լեսթերն ինքն էլ ամեն ինչ իմանում է:

— Այո, ես գիտեմ, թե նրանք ինչպես են նայում այդ բանին,— ընդհատեց նրան Լեսթերը,— բայց, ճիշտն ասած, չգիտեմ, թե հիմա ինչ կարելի է փոխել:

— Դու ուզում ես ասել, որ առայժմ նպատակահարմար չե՞ս համարում նրանից բաժանվել:

— Ես ուզում եմ ասել, որ նրանից բացառիկ վերաբերմունք եմ տեսել, և, որպես կարգին մարդ, ես պարտավոր եմ ամեն հնարավոր բան անել նրա համար: Բայց թե ինչ՝ դեռ ինքս էլ չգիտեմ:

— Դու գտնում ես, որ պարտավոր ես նրա հե՞տ ապրել,— սառն հարցրեց Ռոբերտը:

— Համենայն դեպս՝ փողոց չգցել նրան, քանի որ նա վարժվել է ինձ հետ ապրել,— պատասխանեց Լեսթերը:

Ռոբերտը նորից նստեց բազկաթոռին, ասես հաշտվելով այն մտքի հետ, որ իր կոչն անպատասխան մնաց:

— Մի՞թե ընտանիքում առաջացող բարդությունները բավական պատճառ չեն, որպեսզի բարեկամաբար խոսես նրա հետ և բաց թողնես:

— Ո՛չ ավելի շուտ, քան ես մինչև վերջ կիսորհեմ այդ հարցի մասին:

— Եվ դու նույնիսկ ինձ չե՞ս խոստանում մոտ ժամանակներս վերջ տալ դրան, որպեսզի ես տուն գնալով կարողանամ հանգստացնել մեր ծնողներին:

— Ես ուրախությամբ կթեթևացնեի նրանց վիշտը, բայց ճշմարտությունը մնում է ճշմարտություն, և քեզ հետ խոսելիս ես հարկ չեմ համարում խորամանկության դիմել: Ինչպես արդեն ասացի, այդպիսի հարաբերությունները քննարկել չի լինի. դա ուղղակի անթույլատրելի է և՛ իմ, և՛ այդ վնոջ վե-

րաբերմամբ: Այստեղ նույնիսկ շահագրգռված կողմերը երբեմն չեն իմանում, թե ինչպես վարվեն, ուր մնաց կողմնակի մարդիկ: Ես պարզապես սրիկա կլինեի, եթե հիմա քեզ խոսք տայի որևէ որոշակի քայլ անել:

Ռոբերտը նորից սենյակում ետ ու առաջ քայլեց:

— Ուրեմն դու գտնում ես, որ հիմա ոչինչ չի՞ կարելի անել:

— Առայժմ ոչինչ:

— Դե, ուրեմն, ես գնամ: Կարծես մենք այլևս խոսելու բան չունենք:

— Գուցե դու կնախաճաշե՞ս ինձ հետ: Ես հիմա ազատ եմ, գնանք միասին հյուրանոց:

— Ոչ, շնորհակալ եմ,— ասաց Ռոբերտը:— Կարծում եմ, ես կհասնեմ ժամը մեկին Յինցիննատի մեկնող գնացքին: Համենայն դեպս կփորձեմ:

Նրանք կանգնած էին դեմ-դիմաց, Լեսթերը՝ գունատ ու փոքր-ինչ թուուժած, Ռոբերտը՝ թուխ, ուղիղ ձգված, խելքը գլխին, և երևում էր, թե տարիներն ինչպես են փոխել և՛ մեկին, և՛ մյուսին: Ռոբերտն ամբողջ կյանքում գործել էր պարզ ու վճռական, Լեսթերին շարունակ հաղթահարել էին տարակուսանքները: Ռոբերտի մեջ մարմնացել էին եռանդն ու գործարարի թափը, Լեսթերի մեջ՝ հաջողակ հարուստի անձնապատանու թշուրճը՝ կյանքի նկատմամբ փոքր-ինչ հոռետես հայացքով: Նրանք միասին հանդիսանում էին մի երևելի պատկեր, անկախ նրանից, թե հիմա ինչ մտքեր էին պտտվում նրանց գիտակցության մեջ:

— Դե, ի՞նչ ասեմ,— կարճ լռությունից հետո ասաց ավագ եղբայրը,— ավելացնելու ոչինչ չունեմ: Ես հույս ունեի, թե Վկարողանամ քեզ ներշնչել մեր տեսակետը, բայց դու, իհարկե, քո ասածին ես մնում: Քանի որ ինքդ չես հասկանում, թե ինչ ես անում, ես չեմ, որ քեզ պիտի խելքի բերեմ: Մեկ բան կասեմ. իմ կարծիքով, դու խելացի չես վարվում:

Լեսթերը լսում էր լուռ, և նրա դեմքն արտահայտում էր համառ վճռականութուն:

Ռոբերտը գլխարկը վերցրեց, և նրանք միասին ուղղվեցին դեպի դուռը:

— Ես կաշխատեմ բանը նրանց ներկայացնել ամենալավ գույներով,— ասաց Ռոբերտը և դուրս գնաց:

Գ Լ ՈՒ Խ XXXIV

Մեզ հայտնի աշխարհում կենդանական թագավորության բոլոր ներկայացուցիչների կյանքն ընթանում է որոշակի մթնոլորտում կամ միջավայրում, ասես դրանից դուրս նրանք չէին կարող գոյություն ունենալ մոլորակի վրա, որը անսասան օրենքի ուժով պատվում է արեգակի շուրջը: Այսպես, ձուկը ոչնչանում է, եթե հեռանում է իր տարերքից, իսկ թռչունը շատ թանկ կհաստուցի, եթե փորձի թափանցել ձկան համար նախատեսված թագավորությունը: Բոլոր կենդանի արարածները, սկսած ծաղկի վրա մակաբույծ կյանք վարող լվիճից մինչև արևադարձային անտառների ու ծովի խորքերի հրեշները, ցույց են տալիս, որ բնությունը նրանց գործունեությունը սահմանափակել է որոշակի միջավայրով, և մեզ մընում է միայն նշել, թե այդ սահմաններից դուրս պրծնելու ամեն մի փորձը ինչ անհեթեթ ու ճակատադրական հետևանքների է հասցնում նրանց:

Սակայն մարդու նկատմամբ միջավայրի սահմանափակությունն այս տեսությունը նույնքան ակնառու չի երևում: Հասարակական կյանքը ղեկավարող օրենքները դեռ մինչև վերջ չեն հասկացվել և մեզ ընդհանրացումների հիմք չեն տալիս: Բայց և այնպես հասարակության կարծիքը, պահանջներն ու դատողությունները նույնպես ծառայում են որպես յուրատեսակ սահմաններ, որոնք թեկուզև շոշափելի չեն, բայց միանգամայն իրական են: Երբ տղամարդը կամ կինը մեղանչում է, այլ խոսքով ասած՝ անցնում է սահմանված շրջանի գիծը, նրա համար պատրաստված պատիժը նման չէ այն պատժին, որ կհասնի թռչունին, եթե նա փորձի ապրել ջրի տակ, կամ վայրի գազանին, եթե նա սկսի թափառել մարդաբնակ վայրե-

րում: Նրան անմիջապես կործանում չի սպասում: Մարդիկ միայն զարմանքով հոնքերը կբարձրացնեն կամ կծու քմծիծաղ կտան և կամ վրդովված՝ ձեռքերը կթափահարեն: Եվ այսուամենայնիվ հասարակական կյանքի սահմանները յուրաքանչյուրի համար այնքան որոշակի են գծված, որ դրանից դուրս եկող ամեն ոք դատապարտված է: Այս կամ այն միջավայրում ծնված ու դաստիարակված մարդը դրանից դուրս գոյություն ունենալու համար պիտանի չէ: Նա նման է թռչունի, որը սովոր է ապրել օդի որոշակի վստույթյան պայմաններում և չի կարող կյանք վայելել ո՛չ ավելի խիտ, ո՛չ ավելի նոսր մթնոլորտում:

Եղբորը ճանապարհ դնելուց հետո Լեսթերը լուսամուտի մոտ նստեց բազկաթոռին և սկսեց դիտել արագորեն աճող երիտասարդ քաղաքի տեսարանը: Լուսամուտից դուրս ընթանում էր կյանքն իր ամբողջ եռուն դործունեությամբ, հույսերով, հարստությամբ ու վայելքներով, իսկ ինքը ասես քամու մի անակնկալ կատաղի պոռթկումով մի կողմ է շարտվել ու միառժամանակ մնացել մեկուսի, և իր բոլոր ծրագրերն ու մտահղացումներն ասես մարել են: Կարո՞ղ է արդյոք ինքը առաջվա սկես անհոգ ընթանալ իր սովոր ճամփով: Ընտանիքի հակազդեցությունը չի՞ անդադառնա արդյոք իր հարաբերությունների վրա Ջեննիի հետ: Մի՞թե անդառնալիորեն անցյալի գիրկն է քաշվել հայրական տունը, որտեղ առաջ ինքն իրեն այնքան թեթև ու ազատ էր զգում: Այո՛, նախկին հարաբերությունները տնօրինների հետ, այն պարզ ու մտերմական հարաբերություններն այլևս չես վերադարձնի: Եվ արդյոք հոր հայացքի մեջ առաջվա պես իլկարդա՞ այն հավանությունն ու հրապարտությունը: Հարաբերությունները Ռոբերտի հետ, հոր ֆաբրիկայի աշխատողների հետ, ամեն ինչ, այն ամենը, որ առաջ իր կյանքն էր կաղմում, տուժեց Լուիզայի այն չարաբաստիկ ներխուժումից:

«Ձախողվեց», — որոշեց նա մտովին և անառարկա խոհերից կտրվելով սկսեց մտածել, թե ինչ գործնական քայլեր կարող է նախաձեռնել ինքը:

Տուն վերադառնալով՝ նա Ջեննիին ասաց.

— Ուզում եմ վաղը կամ մյուս օրը կարճ ժամանակով գնալ Մաունթ-Քլեմենս: Ինչ-որ լավ չեմ զգում ինձ: այնտեղ կհանգստանամ ու կկազդուրվեմ:

Նա ուզում էր մենակ լինել իր մտքերի հետ: Նշանակված ժամին Ջեննին պատրաստեց նրա ճամպրուկը, և նա գնաց մռայլ ու մտառու:

Հետևյալ շաբաթվա ընթացքում նա առանց շտապելու ամեն ինչի մասին մտածեց և եկավ այն հետևություն, որ, առայժմ ոչ մի վճռական քայլ անել հարկավոր չէ: Էլի մի երկու-երեք ամիսը նշանակություն չունի: Քիչ է հավանական, որ Ռոբերտը կամ ընտանիքից որևէ մեկը ցանկանա նորից տեսնվել իր հետ: Գործնական ծանոթությունները նա կշարունակի առաջվա պես, քանի որ դրանք կապված են ֆիրմայի բարգավաճման հետ: Իր նկատմամբ ոչ ոք հարկադրական միջոցներ չի ձեռք առնի: Եվ այնուամենայնիվ ընտանիքի հետ անհուսալի պառակտման գիտակցությունը ճնշում էր Լեսթերին: «Բանը վատ է,— մտածում էր նա,— բանը վատ է»: Բայց և իր կյանքը չփոխեց:

Այսպիսի անորոշ վիճակը շարունակվեց էլի մի ամբողջ տարի: Կես տարի Լեսթերը Յինցիննատիում շերևաց, հետո գնաց այնտեղ կարևոր գործնական խորհրդակցության, որտեղ նրա ներկայությունն անհրաժեշտ էր, և իրեն պահում էր այնպես, որպես թե ոչինչ չի պատահել: Մայրը համբուրեց նրան քնքշորեն, թեպետև տրտում: Հայրը ամեն անգամի պես ամուր սեղմեց նրա ձեռքը: Ռոբերտը, Լուիզան, Էմին և Իմոջինը ասես խոսք մեկ արած ոչ մի բառ չասացին այն միակ հարցի մասին, որն իրենց հետաքրքրում էր: Բայց խորթացման զգացմունքը չէր անցել: Այս մի անգամից հետո Լեսթերն ամեն կերպ խուսափում էր իր հայրենի քաղաքը գնալուց:

Գ Լ Ո Ւ Խ XXXV

Այդ նույն ժամանակ Ջեննին հոգեկան բարդ բեկում էր ապրում: Եթե չհաշվենք իր ընտանիքի հետ ունեցած տարածաչափությունը, որը խորապես վշտացնում էր նրան, այս առա-

ջին անգամն էր, որ նա ընդհարվեց աշխարհի կարծիքի հետ: Այժմ նրա համար պարզ էր. ինքը վատ կին է: Երկու անգամ նա զիջեց հանգամանքների ուժին, մինչդեռ կարող էր պայքարել նրանց դեմ: Ա՛խ, եթե միայն ավելի շատ արիություն ունենար: Եթե նրան չճնշեր այդ մշտական վախը: Եթե նա կարողանար սիրտ անել վարվել այնպես, ինչպես բանակահոսությունն էր թելադրում... Լեսթերը երբեք իր հետ չի ամուսնանա: Նրան այդ հարկավոր չէ: Ինքը նրան սիրում է, - քայց կարող է հեռանալ, այդպես ավելի լավ կլինի նրա համար: Եթե ինքը վերադառնա Քլիվլենդ, հայրը երևի կհամաձայնի իր հետ միասին ապրել: Այդ ճիշտ, թեպետև ուշացած քայլով հոր հարգանքին կարծասնանա: Բայց և այնպես նա ցնցվում էր հենց միայն այն մտքից, որ Լեսթերից պիտի հեռանա. նա այնքա՛ն շատ բան է արել իր համար: Իսկ հայրը... հայրը գուցե և չուզենա ընդունել իրեն:

Լուիզայի չարաբաստիկ • այցելությունից հետո Ջեննին սկսեց մտածել, թե մի քիչ փող ետ չգցի՝ արդյոք փշուր-փշուր հավաքելով Լեսթերի տվածից: Ծախսերի համար Լեսթերը փող չէր խնայում, և մինչև հիմա Ջեննին իր հարազատներին շաբաթական տասնհինգ դոլլար էր ուղարկում. այդքան փողով նրանք մի ժամանակ ապրում էին ամբողջ ընտանիքով, առանց կողմնակի օգնություն: Քսան դոլլար նա ծախսում էր ուտելիքի վրա. Լեսթերը պահանջում էր, որ իր սեղանին ամեն ինչ ամենալավը լինի՝ միրգը, քաղցրեղենը, միսը, գինին: Բնակարանին վճարում էին ամսական քսանհինգ դոլլար, հագուստի և ամեն տեսակ շտապ ծախսերի համար որոշակի գումար չէր սահմանված: Լեսթերը նրան շաբաթական հիսուն դոլլար էր տալիս, և, չգիտես ինչու, դրանից ոչինչ չէր մնում: Բայց և շուտով Ջեննին հրաժարվեց տնտեսելու մտքից: Եթե պիտի գնալ, ավելի լավ է դատարկ ձեռքով գնալ: Այլ կերպ՝ լավ չի լինի:

Լուիզայի հայտնվելուց հետո նա շաբաթ շաբաթի ետեւից մտածում էր դրա մասին, աշխատելով սրտապնդվել, որպեսզի մի որևէ վճռական բան ասի կամ անի: Լեսթերը նրա հետ առաջվա պես մեծահոգի էր ու սիրալիր, բայց երբեմն

Ջեննին զգում էր, թե ասես նա ինչ-որ բան է սպասում իրենից։ Նա մտադրով էր լինում, մտախոհ։ Ջեննին թվում էր, թե Լուիզայի հետ խոսակցություն ունենալուց հետո նա մի քիչ փոխվել է։ Որքան լավ կլիներ ասել նրան, որ ինքը գոհ չէ իր կյանքից, և հետո հեռանալ։ Բայց չէ՞ որ երբ Վեստայի գոյությունը հայտնի դարձավ, Լեսթերը պարզ հասկանալ տվեց, որ նրա կարծիքն իր համար շատ էլ նշանակություն չունի, քանի որ նա որոշել է, որ երեխան անհաղթահարելի արգելք է իրենց ամուսնության համար։ Ջեննին իրեն հարկավոր է, բայց ո՞չ որպես օրինական կին։ Իսկ նրա հետ վիճելը դժվար է, այնքան իշխող է նա։ Վերջապես Ջեննին որոշեց, որ ավելի լավ կլինի իր հեռանալու պատճառը նրան բացատրել նամակով։ Այն ժամանակ նա, երևի, կների իրեն և կմոռանա։

Գերհարդը ընտանիքի գործերն առաջվա պես վատ էին գնում։ Մարթան ամուսնացել էր։ Մի քանի տարի ուսուցչություն անելուց հետո նա ծանոթացել էր մի երիտասարդ ճարտարապետի հետ, և շուտով նրանք դարձել էին փեսացու և հարսնացու։ Մարթան միշտ էլ մի քիչ ամաչում էր իրենց ընտանիքի դրությունից, իսկ հիմա, նոր կյանքի հույսով տարված, աշխատում էր որքան կարելի է քիչ շփվել հարազատների հետ։ Նա միայն թեթևակի իմաց տվեց նրանք, որ շուտով ամուսնանալու է, իսկ Ջեննին ընդհանրապես չգրեց և հարսանիքին հրավիրեց միայն Բասսին ու Ջորջին։ Գերհարդը, Վերոնիկան և Ուիլյամը նեղացել էին։ Գերհարդն այդ վիրավորանքը լուռումունջ կրեց, առանց այդ էլ կյանքում նա շատ էր ծեծկվել։ Բայց Վերոնիկան լուրջ զայրացել էր և միայն առիթի էր սպասում։ Բրոքը հատուցելու, Ուիլյամը երկար չմնաց ուռած։ Նա տարված էր իր ծրագրերով։ Ուսումնասիրում էր էլեկտրատեխնիկան, որի մասին ուսուցչուհիներից մեկը դպրոցում ասել էր, թե դա շատ հետաքրքիր ու ձեռնտու մասնագիտություն է։

Ջեննին Մարթայի ամուսնության մասին իմացավ բավական ուշ, Վերոնիկայի նամակից։ Նա սրտանց ուրախացավ Մարթայի համար, բայց տխրության մտածեց, որ եղբայրներն ու քույրերը ավելի ու ավելի են հեռանում իրենից։

Որոշ ժամանակից հետո Վերոնիկան ու Ուիլյամը փոխադրվեցին Ջորջի մոտ: Այդ տեղի ունեցավ Գերհարդի մեղքով: Կնոջ մահից և ավագ զավակների հեռանալուց հետո նա խոր վհասության մեջ էր ընկել, և երբեմն ժամերով նրանից ոչ մի խոսք լսել չէր կարելի: Նա զգում էր, որ իր կյանքը վերջանում է, թեև ընդամենը վաթսուհինգ տարեկան էր: Բարեկենցիկ կյանքի երազները, որ մի ժամանակ փայփայում էր նա, փշուր-փշուր էին եղել: Սեքսստյանը, Մարթան ու Ջորջը ինքնուրույն մարդիկ էին դարձել, ինքը նրանց համար ոչ մի նշանակություն չունեիր, և նրանք ոչինչ չէին բերում տուն: Օգնում էր միայն Ջեննին, որից նա, եթե ճիշտն ասենք, ոչ մի դոլլար չպետք է ընդուներ: Վերոնիկան և Ուիլյամն ըմբոստանում էին: Նրանք հրաժարվում էին դպրոցը թողնել և գնալ աշխատելու, ըստ երևույթին դերադասելով ապրել այն փողով, որ, ինչպես արդեն վաղուց որոշել էր Գերհարդը, ձեռք էին բերվում անաղնիվ ճանապարհով: Գերհարդը համարյա բոլորովին չէր կասկածում, թե ինչպիսին են Ջեննիի և Լեսթերի հարաբերությունները: Սկզբում հա հավատացել էր, թե նրանք ամուսնացել են, բայց տեսնելով, թե ինչպես Լեսթերն ամիսներով չի մտաբերում Ջեննիին, ինչպիսի հնազանդության մեջ Ջեննին առաջին իսկ կանչով վազում է նրա մոտ, իսկպես է վախենում պատմել նրան Վեստայի մասին, աստիճանաբար սկսել էր հակառակը համոզվել: Նա իր դստեր հարսանիքին չէր եղել, չէր տեսել նրա ամուսնական վկայականը: Նա, իհարկե, կարող էր ամուսնացած լինել Քլիվլենդից գնալուց հետո, բայց Գերհարդը դրան էլ չէր հավատում:

Այժմ նա ծայր աստիճանի մոռացել էր ու կռվարար, և երեխաների համար ավելի ու ավելի դժվար էր դառնում նրա հետ ապրել: Վերոնիկան և Ուիլյամը կամակորոմ էին և փրվում: Նրանց դուր չէր գալիս, որ երբ Մարթան ամուսնացավ ու գնաց, հայրը տան ծախսերն իր ձեռքն առավ: Նա փնթփրնթում էր, թե երեխաները խիստ շատ են ծախսում հագուստի ու զվարճությունների վրա, համառորեն պնդում էր, թե հարկավոր է փոխադրվել մի ուրիշ ավելի փոքր տուն, իսկ Ջեննիի ուղարկած փողերից ամեն անգամ մի մասը պահում էր

ինչ-որ անհասկանալի նպատակով: Գերհարդն իսկապես փող էր ետ գցում. նա մտածել էր ժամանակին Ջեննիին վերադարձնել նրանից ստացածը: Նա գտնում էր, որ նրա փողով ապրելը մեղք բան է, իսկ իր շնչին վաստակով, իհարկե, չէր կարող հաշիվ մաքրել նրա հետ: Նրան կրծում էր այն միտքը, որ եթե մյուս երեխաները հոր նկատմամբ իրենց պարտքը կատարեին, ինքն ստիպված չէր լինի ծերության հասակում ողորմություն ընդունել այն աղջկանից, որը, չնայած իր բուլոր արժանիքներին, մեղսալից կյանք է վարում: Յվ ընտանեկան վեճերը չէին դադարում:

Վերջապես մի ձմեռ Ջորջը լսեց եղբոր ու քրոջ գանգատները և համաձայնեց նրանց իր մոտ վերցնել այն պայմանով, որ նրանք աշխատեն: Գերհարդն սկզբում իրեն կորցրեց, բայց հետո առաջարկեց կահ-կարասին վերցնել և գնալ ուր ուզում են: Նրա այդ մեծահոգությունը ամաչեցրեց նրանց, և նրանք նույնիսկ ակնարկեցին, թե գուցե հայրն էլ կուզենար ապրել իրենց հետ, բայց Գերհարդը կտրականապես հրաժարվեց ինքը կգնա գործարան, որտեղ աշխատում է որպես պահակ, վարպետից թույլտվություն կխնդրի քնել տանիքում որևէ տեղ: Գործարանում իրեն սիրում են ու վստահում: Մյուս կողմից էլ դա խնայողություն կլինի:

Նա բորբոքված լինելով այդպես էլ արեց, և ձմեռային երկար գիշերներին կարելի էր տեսնել մենավոր ծերունուն, որը հերթապահում էր ամառի փողոցում, հեռու կենտրոնական աշխույժ թաղերից: Նրան մի անկյուն էին հատկացրել պահեստի տանիքում, որը մի փոքր հեռու էր գործարանի աղմուկից և իրարանցումից: Այստեղ նա քնում էր ցերեկը, աշխատանքից հետո: Երեկոյան դեմ նա դուրս էր գալիս մի քիչ զբոսնելու կամ քաղաքի կենտրոնում, կամ Կիսոգի գետի և կամ լճի ափին: Նա դանդաղ ման էր գալիս ձեռքերը մեջքին դրած, գլուխը կախ: Երբեմն խոսում էր ինքն իրեն: Նրա ընկճված վիճակը երբեմն արտահայտվում էր այսպիսի դառն խոսքերով. «Թո՛ւ, գրողը տանի» կամ «Ա՛յ, անիծվա՛ծ»: Մութըն ընկնելուն պես նա իր տեղն էր գրավում գործարանի դարպասի առաջ: Սնվում էր ոչ հեռու գտնվող բանվորական

ճաշարանում, որը ամենահարմար տեղն էր համարում իր համար:

Ծերունի գերմանացու խոհերը սովորաբար լինում էին վերադասական և խիստ մոռալ: Ի՞նչ է կյանքը: Այնքան չարչարանք, այնքան վիշտ ու հոգսեր, իսկ վերջ ի վերջո ի՞նչ է մնում: Եվ որտե՞ղ է այն, ինչ այլևս չկա: Մարդիկ մեռնում են և այլևս ոչ մի հերպ չեն շփվում կենդանի մնացածների հետ: Վերցնենք թեկուզ իր կիներ: Նա մեռավ, իսկ ո՞ւր թռավ նրա հոգին:

Բայց Գերհարդը դեռ խիստ պահպանում էր մանկութունից սովոր կանոնները: Նա հավատում էր, որ դժոխք կա, և մեղապարտները մահից հետո այնտեղ են ընկնում: Լավ, իսկ միայն Գերհարդը: Իսկ Ջեննի՞ն: Նրա կարծիքով այս երկունս էլ ծանր մեղսագործներ են, նա հավատում էր նաև, թե արդարներին սպասում է դրախտի երանությունը: Բայց որտե՞ղ են այդ արդարները: Միայն Գերհարդը բարի սիրտ ուներ: Ջեննին ինքը մեծահոգությունն է: Իսկ իր որդի Սեբաստյանը: Սեբաստյանը լավ տղա է, բայց չոր սիրտ ունի, իսկ որդիական սիրո հետքն էլ չկա նրա մեջ: Մարթան փառասեր է, մտածում է միայն իր մասին: Դուրս է գալիս, որ իր բոլոր երեխաները, բացի Ջեննիից, եսասերներ են: Բասսը ամուսնանալուց հետո ընտանիքի համար մատը մատին չի խփել: Մարթան հավատացնում է, թե իր վաստակը իրեն հագիվ է բավականացնում, Ջորջն սկզբում գոնե մի քիչ օգնում էր, իսկ հետո ձեռք քաշեց: Վերոնիկան և Ուիլյամը հանգիստ ապրում էին Ջեննիի փողով, քանի դեռ ինքն այդ թույլ էր տալիս, թեև գիտեին, որ լավ չեն անում: Իսկ իր՝ Գերհարդի վիճակը մի՞թե ցույց չի տալիս երեխաների եսասիրությունը: Ինքն էլ առաջվա ուժը չունի: Նա տրտում գլուխն էր օրորում: Հանելուկ է, ուրիշ ոչինչ: Կյանքում ամեն ինչ անհասկանալի է, խորհրդավոր, անհաստատ: Բայց և այնպես երեխաներից ոչ մեկի հետ նա չի ուզում ապրել: Նրանք արժանի չեն իրեն, բոլորը, բացի Ջեննիից, իսկ Ջեննին էլ մեղապարտ կյանք է վարում: Այսպես էր վշտից մորմոքվում ծերունի Գերհարդը:

Ջեննին այս բոլոր տխուր դեպքերի մասին միանգամից

չլմացալ, Առաջ նա իր նամակաները հասցեագրում էր Մարթային, հետո, երբ քույրն ամուսնացալ, սկսեց գրել ուղղակի հորը, Կրտսեր երեխաների հեռանալուց հետո Գերհարդը նրան գրեց, որ այլևս փող չուղարկի. Վերոնիկան և Ուիլյամն ապրելու են Ջորջի մոտ, ինքը գործարանում լավ տեղ ունի, այնտեղ էլ առայժմ բնակարան ունի: Նա Ջեննիին վերադարձրեց այն ամենը, ինչ կարողացել էր ետ գցել՝ հարյուր տասնհինգ դոլլար, բացատրելով, թե այդ փողերն իրեն պետք չեն գա:

Ջեննին ոչինչ չհասկացալ, բայց, իմանալով հոր համառությունը, որոշեց չվիճել նրա հետ, մանավանդ որ եղբայրներն ու քույրերը լուում էին: Սակայն ժամանակի ընթացքում նա սկսեց ավելի պարզ պատկերացնել, թե ինչ է կատարվել տանը, և լրջորեն անհանգստացալ: Նա ուզում էր գնալ հոր մոտ, բայց և չէր ուզում հեռանալ Լեսթերից, անկախ նրանից, թե ինչպես կդասավորվեն իրենց հարաբերությունները: Արդյոք հայրը կհամաձայնի՝ ապրել իր մոտ: Այժմ, հասկանալի է, ոչ: Եթե Ջեննին ամուսնանա, հնարավոր է, եթե մենակ մնա, համարյա հաստատ կհամաձայնի: Բայց եթե ինքը լավ վաստակ չունենա, դժվար կապրեն: Ամեն ինչ հանգում էր միևնույն հարցին՝ ի՞նչ անել: Բայց և այնպես նա որոշեց: Եթե շաբաթական հինգ-վեց դոլլարով աշխատանք գտնի, կարող են ապրել: Իսկ սկզբնական շրջանում կունենան այն հարյուր տասնհինգ դոլլարը, որ հավաքել է հայրը:

Գ Լ ՈՒՒՄ XXXVI

Ջեննիի ծրագրերի մեջ մի թերություն կար. նա բավականաչափ հաշվի չէր առել Լեսթերի դիրքը: Լեսթերն անպայման թանկ էր գնահատում Ջեննիին, թեպետև չէր կարող դուրս սրժնել այն աշխարհի պայմանականությունների փա՛յ շրջանից, որի մեջ նա դաստիարակվել էր: Սակայն, եթե նույնիսկ նա Ջեննիին այնքան չէր սիրում, որ հասարակության կարծիքին հակառակ պսակվի նրա հետ այն պարզ պատճառով, որ ինքը իր սրտովն է կին ընտրել իր համար, ապա,

այսուամենայնիւ, Զեննին նրա կյանքում շատ մեծ տեղ էր դրաւում, և առայժմ նա ամենեւին մտադիր չէր վերջնականապէս կապերը կտրել նրանից:

Լեւթերն արդեն այն հասակումն էր, երբ կանանց նկատմամբ մի անգամ ստեղծված հայացքը հազվագեպ է փոխվում: Մինչև այժմ իր շրջանի ոչ մի կին նրան այնքան դուր չէր եկել, որքան Զեննին: Զեննիի մեջ կային կանացիութիւն, մեղմութիւն, բնական խելք, նա կանխազգում էր Լեւթերի ամեն մի ցանկութիւնը: Հասարակության մեջ իրեն պահելու շնորհքը Լեւթերն ինքն էր սովորեցրել նրան, այնպես որ հիմա կարող էր նրա հետ երեւալ որտեղ էլ կամենար: Այս ամենը հարմար էր ու հաճելի, էլ ուրեմն ի՞նչ էր մնում նրան ցանկանալ:

Բայց և այնպէս Զեննիի անհանգստութիւնն աճում էր օր առ օր: Փորձելով իր մտքերը շարադրել թղթի վրա՝ նա մի քանի անգամ նամակ գրել սկսեց ու ոչնչացրեց և վերջապէս, ինչպէս իրեն թվում էր, կարողացաւ գեթ մասամբ արտահայտել այն, ինչ զգում էր: Նամակը երկար ստացվեց. նա դեռ երբեք այդքան չէր գրել:

«Լեւթե՛ր, սիրելիս, երբ դու այս նամակն ստանաս, ես այստեղ չեմ լինի, և խնդրում եմ քեզ, իմ մասին վատ բան չմտածես, մինչև որ լրիվ չկարդաս: Ես գնում եմ և ինձ հետ ստանում եմ վեստային, կարծում եմ այդպէս լավ կլինի: Իսկապէս, Լեւթե՛ր, այդպէս է հարկավոր: Երբ դու իմ կյանքում հայտնվեցիր, մենք շատ չքավոր էինք, և իմ դրութիւնն էլ այնպէս էր, որ ես մտածում էի, թե ոչ մի կարգին մարդ ինձ հետ չի ամուսնանա: Իսկ դու ասացիր, թե սիրում ես ինձ, և ես բոլորովին գլուխս կորցրի, իսկ հետո ես էլ սիրեցի քեզ, ինքս էլ չգիտեմ ինչպէս եղաւ այդ:

Ես հո այն ժամանակ քեզ ասում էի, որ այլևս չեմ ուզում վատ վարվել և որ ես լավ կին չեմ, բայց երբ դու ինձ հետ էիր, ես ուղղակի չէի կարող որևէ բանի մասին մտածել և չգիտեի ինչպէս հիւանալ քեզնից: Հենց այդ ժամանակ էլ հայրս հիվանդացաւ, և տանը բոլորը նստած էին քաղցած: Մենք գրողներ էինք վաստակում: Իմ եղբայր Ջորջը կոշիկ

շուններ, մայրիկս բոլորովին հալից ընկել էր: Հաճախ ես մտածում եմ, Լեսթեր, որ եթե մորս վրա այնքան հոգս ու վիշտ չծանրանար, գուցե հիմա էլ նա ողջ կլիներ: Ես մտածեցի, թե քանի որ ես քեզ դուր եմ գալիս, դու էլ ինձ ես դուր գալիս,— ես քեզ սիրում եմ, Լեսթեր,— գուցե և մեծ մեղք չի լինի: Չէ՞ որ դու միանգամից ասացիր, որ ուզում ես օգնել իմ ընտանիքին, և ես մտածեցի, թե գուցե հարկավոր է այդպես էլ վարվել: Ախր մենք շատ աղքատ էինք ապրում:

Լեսթեր, սիրելիս, ես ամաչում եմ հեռանալ քեզանից: Քեզ կարող է թվալ, թե սա շատ զգվելի արարք է, բայց եթե իմանալիր, թե վերջին ժամանակներս ես ինչ ապրումներ եմ ունեցել, կներեիր ինձ: Ես սիրում եմ քեզ, Լեսթե՛ր, այնքա՛ն եմ սիրում: Բայց այս բոլոր ամիսներին, այն օրից, երբ եկել էր քո քույրը, ես զգում եմ, որ վատ եմ վարվում և որ այլևս այսպես ապրել չի կարելի, քանի որ ես ինքս էլ գիտեմ, որ այսպես վատ է: Ես մեղավոր եմ այն բանի համար, ինչ եղել է իմ և սենատոր Բրենդերի միջև, բայց ես գեռ շատ ջահել էի, ես բոլորովին չէի հասկանում, թե ինչ եմ անում: Ես մեղավոր եմ, որ հենց սկզբից քեզ չպատմեցի Վեստալի մասին, թեև այն ժամանակ ինձ թվում էր, թե ճիշտ եմ անում: Ես շատ մեղավոր եմ, որ քեզանից ծածուկ նրան բերի Չիկագո, բայց ես վախենում էի քեզանից, Լեսթեր, վախենում էի նրանից, ինչ դու կասես կամ կանես: Այս ամենը ինձ համար պարզ դարձավ նրանից հետո, երբ քո քույրը եղավ այստեղ, և այն օրվանից ես հաստատ գիտեմ, որ այսպես ապրելը լավ բան չէ: Բայց ես քեզ չեմ մեղադրում, Լեսթեր, ես մեղադրում եմ միայն ինձ:

Ես քեզ չեմ խնդրում ամուսնանալ ինձ հետ: Ես գիտեմ, թե դու ինչպես ես վերաբերվում ինձ և ինչպես ես վերաբերվում քո ընտանիքին, և ինքս էլ չեմ գտնում, թե դա գործին կօգնե: Քո հարազատներն այդ չեն ուզում, և ես էլ ոչինչ չեմ ուզում խնդրել քեզանից: Իսկ այնպես, ինչպես մենք ապրում ենք հիմա, այլևս ապրել չի կարելի, այս ինձ համար պարզ է: Վեստան մեծանում է, շուտով նա ամեն ինչ կհասկանա: Առայժմ նա կարծում է, թե դու իսկապես իր քեռին ես: Ես

այնքան համաժողով, այնքան համաճանաչել խոսել քեզ հետ, բայց երբ քո դեմքը լուրջ է լինում, ես սարսափում եմ և ոչ մի խոսք ասել չեմ կարող: Եվ ահա ես որոշեցի՝ ավելի լավ է զրեմ ու հեռանամ, և այն ժամանակ դու ամեն ինչ կհասկանաս: Դու հասկացա՞ր, Լեսթեր, հասկացա՞ր: Դու չե՞ս բարկանում ինձ վրա: Ես գիտեմ, որ այսպես ավելի լավ կլինի և՛ քեզ համար, և՛ ինձ համար: Այսպես է հարկավոր: Ներիր ինձ, Լեսթեր, խնդրում եմ ներիր և մոռացիր ինձ: Ես մի կերպ կապրեմ: Բայց ես այնպես եմ սիրում քեզ, այնպե՞ս եմ սիրում, և հավիտյան երախտապարտ կլինեմ քեզ այն ամենի համար, ինչ դու արել ես ինձ համար: Ցանկանում եմ քեզ երջանկություն: Ներիր ինձ, Լեսթեր: Ես սիրում եմ քեզ:

Ջեննի:

P. S. Ես գնում եմ Փլիվլենդ, հորս մոտ: Ես նրան հարկավոր եմ: Նա բոլորովին մենակ է մնացել: Բայց, խնդրում եմ, Լեսթեր, չգաս իմ ետևից: Հարկավոր չէ»:

Ջեննին նամակը ծրարի մեջ դրեց, փակեց և առժամանակ թաքցրեց մի հուսալի տեղ:

Էլի մի քանի օր նա իրեն սրտապնդում էր, որպեսզի իր ծրագիրն իրականացնի, և, վերջապես, երբ մի օր Լեսթերը հեռախոսով նրան նախազգուշացրեց, թե երկու-երեք օր տանը չի լինելու, Ջեննին մի քանի ճամպրուկի մեջ դասավորեց իր և Վեստայի համար ամենաանհրաժեշտ բաները և մարդ ուղարկեց կառք կանչելու: Նա մեկ ուզում էր հորը հեռագրել իր մեկնելու մասին, բայց հիշեց, որ նա գործարանումն է ապրում և մտածեց, թե ինքը կգտնի նրան: Գերհարզը գրել էր, որ Վերոնիկան և Ուիլյամը ամբողջ փահ-կարասին չեն տարել, մի մասը պահ է տված: Նշանակում է մի փոքրիկ բնակարան կահավորելու բան կլինի: Մեկնումի պատրաստությունները վերջացնելով Ջեննին նստեց ու սկսեց կառքի սպասել, բայց հենց այդ ժամանակ դուռը բացվեց, և ներս մտավ Լեսթերը:

Վերջին ռոպեին նա իր ծրագիրը փոխել էր: Նա մի առանձին ինտուիցիա չունեւ, բայց այս անգամ ասես ինչ-որ բան էր զգացել: Մի ծանոթի հետ պայմանավորվել էր, որ գնան Չիկագոյից դեպի հարավ Քանկակի ճահիճներում բադ որսա-

լու, բայց հանկարծ միտքը փոխել էր և նույնիսկ որոշել էր գրասենյակից սովորականից շուտ դուրս գալ: Ի՞նչն էր նրան դուրս աշխատանքի, նա ինքն էլ չէր կարող ասել:

Նրա համար նույնիսկ տարօրինակ էր, որ այդ վաղ ժամին տուն է վերադարձել: Նախասենյակի մեջտեղը դրված երկու ճամպրուկ տեսնելով՝ նա զարմանք կտրեց: Այս ի՞նչ է նշանակում: Ջեննին ճամպրուկական զգեստով է, բոլորովին պատրաստ մեկնելու: Վեստան նույնպես հագնված էր: Լեսթերի խաժ աչքերը զարմանքից չուկեցին:

— Այդ ո՞ւր, — հարցրեց նա:

— Ես... ես... — ետ-ետ քաշվելով կմկմաց Ջեննին, — ես... դնում եմ:

— Ո՞ւր:

— Ես ուզում էի գնալ Քլիվլենդ:

— Ինչո՞ւ:

— Ես... ես միշտ էլ ուզում էի քեզ ասել, Լեսթեր, որ իմ կարծիքով, այլևս ինձ չի կարելի այստեղ մնալ: Լավ բան չէ սա: Ես միշտ ուզում էի քեզ հետ խոսել, բայց սիրտ չէի անում: Ես քեզ նամակ եմ գրել:

— Նամակ, — գուցե Լեսթերը: — Ոչինչ չեմ հասկանում: Որտե՞ղ է այդ նամակը, գրողը տանի:

— Ահա, — ասաց Ջեննին ձեռքը մեքենայաբար մեկնելով դեպի փոքրիկ սեղանը, որտեղ մի հաստ գրքի վրա դրված էր իր նամակը:

— Եվ դու ուզում էիր ինձից հեռանալ միայն մի նամակ թողնելով, — հարցրեց Լեսթերն արդեն ավելի խիստ տոնով: — Ո՛չ, ես հրաժարվում եմ քեզ հասկանալ: Ի՞նչ է պատահել վերջնապես: — Նա ծրարը պատռեց և աչքի անցկացրեց նամակի առաջին տողերը: — Հասկա մի այստեղից դուրս տար Վեստային, — ասաց նա:

Ջեննին հնազանդվեց: Հետո վերադառնալով նա կանգ առավ սենյակի մեջտեղը՝ գունատ, շփոթված և մտաքրիվ հայացքը գցեց պատերին, առաստաղին, ճամպրուկներին, Լեսթերին: Լեսթերը երբեմն միայն մի ոտքից մյուսին հենվելով ուշի-ուշով նամակը կարդաց և ապա նետեց հատակին:

— Լսի՛ր, Ջևհնի, — խոսեց նա հետաքրքրութեամբ նայելով նրան և շիմանալով, թե իսկապես ինչ ասի: Ահա և հիմա հնարավորութիւն է ստեղծուիլ վերջ տալու այդ կային: Բայց նա ամենեկին չի ուզում այդ, ամեն ինչ այնքան լավ ու փառաշատ է ընթացել: Նրանք այնքան տարի են միասին ասրել, որ այժմ բաժանվելն ուղղակի ծիծաղելի կլինի: Բացի այդ, ինքը սիրում է նրան, պարզ է, որ սիրում է: Բայց նրա հետ ամուսնանալ չի ուզում, թերևս և չի էլ կարող: Ջևհնին այդ դիտել: Ասպաշույց՝ նրա նամակը:

— Դու ինչ-որ բան շփոթում ես, — շարունակեց նա դանդաղորեն: — Ձգիտեմ, ինչ քամի է փչել գլխիդ, բայց դու բոլորովին սիւալ հայացք ունես իրերի մասին: Չէ՞ ես ասել եմ, որ քեզ հետ ամուսնանալ չեմ կարող, համեմայն դեպս՝ հիմա: Կան շատ կարևոր հանգամանքներ, որոնց մասին դու հասկացողութիւն էլ չունես: Որ ես քեզ սիրում եմ, այդ դու գիտես: Բայց անհրաժեշտ է հաշվի առնել նաև իմ ընտանիքը և մեր ֆիրմայի շահերը: Դու չես հասկանում, թե դա որքան բարդ բան է, իսկ ես հասկանում եմ: Բայց քեզանից բաժանվել ես չեմ ուզում, դու ինձ համար շատ թանկ ես: Իհարկե, քեզ զոռով պահել չեմ կարող, դու իրավունք ունես գնալու: Բայց, ինձ թվում է, դա լավ բան չի լինի: Եվ մի՞թե, իսկապես, դու ուզում ես գնալ: Հապա նստիր մի բոպե:

Ջևհնին, որ հույս ուներ, թե դուրս կպրծնի առանց բացատրութիւնների, բոլորովին շփոթվեց: Ինչո՞ւ է նա սկսել այդ լուրջ խոսակցութիւնը և այնպես է խոսում, ասես ինչ-որ բան է խնդրում: Նրա սիրտը ցավեց: Նա՞ Լեսթերը, համոզում է իրեն մնալ, երբ ինքն է նրան այնքան սիրում:

Ջևհնին մոտեցավ նրան, և նա բռնեց Ջևհնիի ձեռքը:

— Լսի՛ր, ինձ, — ասաց նա: — Իսկապես այժմ քո հեռանալը ոչ մի իմաստ չունի: Դու ո՞ւր էիր ուղում գնալ:

— Քիվլինդ:

— Եվ ինչպե՞ս պիտի ապրեիր այնտեղ:

— Սա մտածում էի հայրիկիս ինձ մոտ կվերցնեմ, եթե համաձայնի, հիմա նա բոլորովին մենակ է, և մի որևէ աշխատանք կգտնեմ:

— Ի՞նչ կարող ես անել դու, Ջեննի, բացի նրանից, որ առանց անում էիր: Մի՞թե դու նորից կգնաս սպասուհի կղաղնաս: Կամ խանութում վաճառողուհի՞ կղաղնաս:

— Դուցե մի կերպ կարող էի որպես տնտեսուհի տեղավորվել,— հրկշտոտությամբ ասաց Ջեննին: Դա ամենալավն էր, որ հնարավոր աշխատանքի մասին երկար մտածումների ժամանակ նրա միտքն էր եկել:

— Ոչ, ոչ,— ասաց Լեսթերը գլուխն օրորելով:— Դա բանի պետք չէ: Քո բոլոր ծրագրերը բանի պետք չեն, ցնորք են: Եվ բարոյական բավարարությունն էլ դա քեզ չի տա: Անցածը փոխել չի լինի: Եվ կարևոր էլ չէ: Հիմա ես քեզ հետ ամուսնանալ չեմ կարող: Հետագայում՝ գուցե, բայց ես ոչինչ խոստանալ չեմ ուզում: Բայց իմ կամքով ես քեզ բաց չեմ թողնի, իսկ եթե դու գնաս, ես չեմ ուզում, որ վերադառնաս քո նախկին կյանքին: Այսպես թե այնպես ես քեզ կապահովեմ: Բայց մի՞թե դու իսկապես ուզում ես ինձանից հեռանալ, Ջեննի:

Լեսթերի տիրական հաստատակամության և նրա բուռն պատճառաբանությունների առաջ Ջեննին անզոր էր: Բավական էր, որ Լեսթերը դիպչեր նրա ձեռքին, և նրա որոշումներից ոչինչ չմնաց: Եվ նա արտասովեց:

— Մի՛ լար, Ջեննի,— ասաց Լեսթերը:— Ամեն ինչ կարող է ավելի լավ ընթացք ստանալ, քան դու կարծում ես: Մի քիչ սպասիր: Դե, հանիր վերարկուդ ու գլխարկդ: Դու ինձանից չես հեռանա, չէ՞:

— Չեմ հեռանա,— հեծկլտաց Ջեննին:

Լեսթերը նրան քաշեց, նստեցրեց իր ծնկին:

— Առայժմ ոչ մի բան չենք փոխի,— շարունակեց նա:— Կյանքը բարդ բան է: Միանգամից ոչինչ չի լինի: Իսկ հետո ամեն ինչ մի կերպ կկարգավորվի: Ես էլ հիմա հաշտվում եմ այն բանի հետ, ինչի մի ուրիշ ժամանակ ոչ մի դեպքում չէի համաձայնի:

Ջեննին աստիճանաբար հանգստացավ և արցունքների միջից տխուր ժպտաց:

— Իսկ հիմա այս ամենը դիր իրենց տեղերը,— սիրալիր

ասաց Լեսթերը՝ մատնացույց անելով ճամպուրուկները։— Եվ, ինդրում եմ, խոստացիր ինձ մի բան։

— Ի՞նչ, — հարցրեց Ջեննին։

— Այսուհետև ինձանից ոչ մի բան չթաքցնել, հասկանում ես։ Ոչինչ չորոշել առանց ինձ և ոչինչ չանել առանց իմ գիտության։ Եթե քեզ որևէ միտք տանջում է, արի ինձ մոտ և ասա։ Ես քեզ չեմ ուտի։ Կարող ես ինձ հետ խոսել քո բոլոր հոգսերի մասին։ Ես քեզ կօգնեմ նրանցից աղատվել, իսկ եթե օգնել չկարողանամ էլ, համենայն դեպս մենք իրարից ոչ մի գաղտնիք չենք ունենա։

— Գիտեմ, Լեսթեր, — ասաց Ջեննին լուրջ նայելով նրա աչքերին։— Խոստանում եմ, որ այլևս ոչ մի բան չեմ թաքցրել քեզնից, ազնիվ փոսք։ Առաջ ես վախենում էի, իսկ հիմա չեմ վախենա։ Ճիշտ եմ ասում։

— Այ, այդպես լավ է, — ասաց Լեսթերը։— Ես քեզ հավատում եմ։

Եվ նա բաց թողեց Ջեննինին։

Այս խոսակցության առաջին արդյունքը եղավ այն, որ մի քանի օրից հետո խոսք բացվեց Գերհարդի վիճակի մասին։ Ջեննին արգեն վաղուց էր անհանգստանում նրա մասին, իսկ հիմա որոշեց իր մտքերը հայտնել Լեսթերին, և մի երեկո ճաշի ժամանակ պատմեց նրան, թե ինչ է տեղի ունեցել Քլիվլենդում։

— Երևակայում եմ, թե հիմա որքան դժվար է նրա համար բուրորովին մեն-մենակ։ Երբ ես ուզում էի գնալ Քլիվլենդ, մտադիր էի նրան ինձ մոտ վերցնել։ Իսկ հիմա ուղղակի չգիտեմ ինչ անել։

— Դու նրան փող ուղարկիր, — ասաց Լեսթերը։

— Նա ինձանից փող վերցնել չի ուզում, — բացատրեց Ջեննին։— Նա գտնում է, որ ես վատ կի՛ն եմ և մեղսալից կյանք եմ վարում։ Նա չի հավատում, թե ես ամուսնացած եմ։

— Դրա համար նա հիմքեր ունի, — հանգիստ սուսաց Լեսթերը։

— Նույնիսկ սոսկալի է մտածել, որ նա քնում է ինչ-որ

մի տեղ գործարանում: Նա այնքան ծեր է և բոլորովին մեծ նակ:

— Իսկ մյուս զավակնե՞րը: Ինչո՞ւ նրանք չեն հոգում նրա մասին: Որտե՞ղ է քո եղբայր Բասսը:

— Երևի նրանք չեն ուզում նրա մասին հոգալ. հայրս այնքան դյուրագրգիռ է,— ասաց Ջեննին պարզամտորեն:

— Դե, այդ դեպքում արդեն ես չգիտեմ ինչ խորհուրդ տամ,— ժպտաց Լեսթերը:— Նա պետք է մի քիչ ավելի հարմարվող լիներ:

— Այո, իհարկե,— ասաց Ջեննին,— բայց նա այնքան ծեր է և այնպիսի ծանր կյանք է ունեցել:

Լեսթերը մի պահ պատառաքաղը պտտեցնում էր ձեռքում:

— Ես գիտե՞ս ինչ եմ մտածում,— վերջապես ասաց նա: — Քանի որ մենք որոշել ենք չբաժանվել իրարից, ավելի լավ է այս բնակարանից հեռանանք: Ես արդեն մտածել եմ. մի տուն չվարձե՞նք Հայդ-Պարկում: Ճիշտ է, իմ գրասենյակից հեռու կլինի, բայց այստեղ ապրելը ինձ մի տեսակ ծանձրացրել է: Եվ քեզ ու Վեստայի համար էլ վատ չի լինի սեփական բակ ունենալ: Ա՛յ, այն ժամանակ դու կարող ես հորդ էլ բերել քեզ մոտ: Նա մեզ չի խանգարի: Տնտեսության մեջ կզբաղվի, կօգնի տունը կարգին պահել:

— Ա՛խ, դա հենց իսկը նրա սրտովը կլինի,— հառաչեց Ջեննին:— Նա այնպե՞ս է սիրում ամեն ինչ նորոգել, զազոններն էլ կհնձի և ջեռուցմանը կհակի: Բայց նա ոչ մի պայմանով չի գա, եթե համոզված չլինի, որ մենք ամուսնացած ենք:

— Այո, դա գործը բարդացնում է, քանի որ դու ամուսնական վկայական չես կարող ներկայացնել նրան: Ծերունին, երևում է, անկարելին է երազում: Նրա համար դժվար կլինի քաղաքից դուրս գտնվող տան ջեռուցումը կարգավորել,— ավելացրեց նա մի պահ լռելուց հետո:

Ջեննին նրա խոսքերն ականջի ետև գցեց: Նա նորից սկսեց մտածել, թե որքան վատ ու անշնորհ է դասավորվել իր կյանքը: Գերհարող չի գա, եթե նույնիսկ իրենք հիանալի տուն ունենան, որտեղ նա կարող էր ապրել: Իսկ որքա՞ն լավ

կլիներ նրա համար վեստայի հետ: Նա ուղղակի հարուժյուն կառնէր:

Նա տխուր-տխուր լռել էր, մինչև որ կեսթերը, ասես նրա մտքերին պատասխանելով, ասաց.

— Իսկապես, չգիտեմ ինչ մտածեմ: Ամուսնական վկայականի բլանկ ձեռք բերելն այնքան էլ հեշտ բան չէ: Կեղծումը պատժվում է օրենքով: Նս, ճիշտն ասած, չէի ցանկանա այդպիսի դորժի մեջ մտնել:

— Ի՞նչ ես ասում, կեսթեր, մի՞թե կարելի է: Նս ուղղակի ցավում եմ, որ հայրիկն այդպես համառն է: Երբ մի բան նրա գլուխն է մտնում, էլ ոչինչ անել չես կարող:

— Արի սպասենք, մինչև նոր տանը տեղավորվելը,— առաջարկեց կեսթերը:— Այն ժամանակ դու կգնաս Քլիվլենդ և ինքդ կխոսես նրա հետ: Գուցե և քեզ կհաջողվի համոզել նրան:

Կեսթերին դուր էր գալիս, որ Ջեննին այդպես նվիրված է հորը, և պատրաստ էր օգնել նրան իր մտածածն իրականացնելու: Ծերունի Գերհարդը շատ էլ հետաքրքիր անձ չէր, բայց և զզվելի չէր, և եթե նա ցանկանար աշխատել մեծ տնտեսության մեջ, խնդրե՛մ, կեսթերը դեմ չէ:

Գ Լ Ո Ւ Ն XXXVII

Հայդ-Պարկ փոխադրվելու մասին ասված խոսքերը դատարկ բան չէին: Երբ երկու-երեք շաբաթից հետո ամեն ինչ նորից կարգի էր բերվել, կեսթերը Ջեննինն առաջարկեց իր հետ զնալ այնտեղ՝ տուն տեսնելու:

Առաջին իսկ այցին նրանք գտան այն, ինչ հարկավոր էր. առանմեկ խոշոր սենյակից բաղկացած մի հին տուն, շրջապատված դաղոններով և ստվերախիտ ծառերով, որոնք տընկվել էին, երբ քաղաքը դեռ նոր էր սկսել կառուցվել: Այստեղ դեղեցիկ էր, հարմարավետ, խաղաղ: Ջեննին հիացած էր այդ ընդարձակ, համարյա գյուղական դաստակերտով, թեպետև նրան ձնշում էր այն գիտակցությունը, որ ինքը իր նոր տունն

է մտնելու ո՛չ որպէս լիարժեք տիրուհի: Երբ նա պատրաստ-վում էր կեսթերից հեռանալ, դեռ մի աղոտ հույս ունէր, թե նա կգա իր ետեւից և կամուսնանա: Այժմ դրա վրա էլ խաչ էր դր-վել: Նա խոստացել էր մնալ, և հարկավոր էր ամեն ինչի հա-մակերպվել: Նա ուզեց ասել, թե այդպիսի հսկա տունը իրենց պետք չէ, բայց կեսթերը նրան չսեց:

— Շատ հնարավոր է, որ մենք հյուրեր կընդունենք,— ասաց նա:— Համենայն դեպս հարկավոր է տունը կահավորել և տեսնել, թե ինչ կստացվի:

Նա կապալառուին պատվիրեց պայմանագիր կնքել հինգ տարով, հետագայում ժամկետը երկարաձգելու իրավունքով, և հողամասում անհապաղ աշխատանքներն սկսվեցին:

Տունը դրսից ներկեցին, ներսը կարգավորեցին, գաղտնե-րը հարթեցին, և ամեն ինչ շքեղ, տոնական տեսք ստացավ: Առաջին հարկում տեղավորեցին մի մեծ գրադարան, նույնքան ընդարձակ սեղանատունը, ընդունելութունների հյուրասեն-յակը, մի ավելի փոքր հյուրասենյակ, ահագին խոհանոց և բուֆետը: Երկրորդ հարկում ննջարանները, լոգարանները և սպասուհու սենյակը: Ամեն ինչ հարմար էր, ամեն ինչ աչք էր շոյում, և նոր տան մեջ տեղավորվելու հոգսերը Զեննին բավականությամբ ու հպարտությամբ էին համակում:

Տեղափոխվելուց հետո անմիջապէս Զեննին կեսթերի թույլտվությամբ հորը գրեց և հրավիրեց նրան տեղափոխվել իրենց մոտ: Իրենց ամուսնության մասին նա ոչ մի խոսք չա-սաց, թողնելով, որ նա ինքը հարկ եղած հետևությունն անի: Դրա փոխարեն մանրամասն նկարագրեց, թե ինչպիսի գե-ղեցիկ տեղ է ապրում և ինչպիսի հարմար տուն ու ընդարձակ այգի ունի ինքը: «Այստեղ այնքան լավ է, հայրիկ,— գրում էր նա,— քեզ երևի դուր կգա: Վեստան արդեն դպրոց է գնում: Արի մեզ մոտ, միասին կապրենք: Դա որքա՞ն ավելի լավ կլինի, քան գործարանում ապրելը: Եվ ես էլ այնքա՞ն ուրախ կլինեմ»:

Գերհարդն այս նամակը կարդաց և տարակուսանքով հոն-քերը կիտեց: Մի՞թե սա ճիշտ է: Բայց եթե նրանք ամուսնա-ցած չլինեին, մի՞թե այդպիսի մեծ տուն կփոխադրվեին: Այս-

քան տարիներից հետո, այս բոլոր ստից հետո՝ Գուցե ինքը սկզբի՞ց սխալված է եղել: Դե, ինչ 'լա որ, ավելի լավ է ուշ, քան երբեք, բայց արժե՞ արդյոք, որ ինքը գնա նրանց մոտ: Ինքն արդեն վարժվել է մենակ ապրել: Մի՞թե հիմա արժե սեղափոփվել Ձիկագո, Ջեննիի մոտ: Նա անտարբեր չմնաց դատեր հրավերին, բայց և այնպես որոշեց հրաժարվել: Նա չէր կարող այդպես բացահայտորեն ընդունել, որ իրենց գժտության մեղքի մի մասն էլ իր վրա է ընկնում:

Հոր մերժումը Ջեննիին խիստ վշտացրեց: Նա Լեսթերի հետ խորհրդակցեց և որոշեց անձամբ գնալ Քլիվլենդ: Գտնելով կահույքի ֆաբրիկան, որտեղ աշխատում էր Գերհարդը, — դա քաղաքի ամենաաղքատ թաղերից մեկում շենքերի մի անկարգ-անկանոն կուտակում էր, — Ջեննին գրասենյակում հարցրեց հոր մասին: Կլերկը նրան ուղարկեց դեպի առանձնացած պահեստը, և Գերհարդին հայտնեցին, թե մի ինչ-որ տիկին ուղում է տեսնել նրան: Մերունին վեր կացավ իր խրդճուկ մահճակալից և իջավ բակը, հետաքրքրվելով, թե այդ ով կարող է լինել: Ջեննիի սիրտը ճմլվեց, երբ միջին դռնից դուրս եկավ ծերունի հայրը՝ ճերմակած մազերով, թավ հոնքերով, փռշտ, ճմրթված հագուստով: «Խեղճ հայրիկ», — մտածեց նա: Հայրը մոտեցավ նրան, և նրա զննող հայացքը մեղմացավ, երբ հասկացավ, թե ինչպիսի բարի մղում է նրան բերել այստեղ:

— Այդ ինչի՞ հս եկել այստեղ, — հարցրեց նա մի որոշ երկյուղով:

— Ես ուզում եմ քեզ խնձ մոտ տանել, հայրիկ, — ասաց Ջեննին: — Քեզ այլևս չի կարելի այստեղ մնալ: Ուղղակի անտանելի է մտածել, թե դու ինչպես ես ապրում այստեղ մենմենակ:

— Օ՛հ, — ասաց հայրը շփոթվելով, — ուրեմն դրա համա՞ր ես եկել:

— Այո, — պատասխանեց Ջեննին: — Գնանք ինձ հետ: Հարկավոր չէ այստեղ մնալ:

— Ես լավ անկյուն ունեմ, — ասաց հայրը ասես արդարանալով:

— Գիտեմ, գիտեմ, բայց մենք հիմա մի մեծ տուն ունենք, և Վեստան էլ մեզ հետ է ապրում: Մի՞թե դու չես գալիս թերևս էլ հրավիրում է քեզ:

— Դու ինձ մի բան ասա,— պահանջեց հայրը,— ամուսնացած եք դուք, թե ոչ:

— Իհարկե,— քաջարար ստեց նա:— Վաղուց ամուսնացած ենք: Կուզես՝ Լեսթերին հարցրու, երբ կգաս:

Մեծ ջանք էր հարկավոր Զեննին հոր հայացքին դիմանալու համար, բայց նա իր հայացքը ցած չգցեց, և հայրը հավատաց նրան:

— Լավ, ի՛նչ կա որ,— ասաց նա,— վաղուց դրա ժամանակն էր:

— Ուրեմն կգա՞ն, հայրիկ,— նորից հարցրեց Զեննին: Գերհարդը անօգնական ձեռքերը տարածեց: Զեննիի սիրալիր համառությունից նա զգացվեց մինչև հոգու խորքը:

— Այո, կգամ,— ասաց նա և շուտ եկավ, բայց նրա ուսերը ցնցվում էին, և Զեննին հասկացավ, որ նա լաց է լինում:

— Հենց հիմա՞, ինձ հե՞տ:

Պատասխանի փոխարեն հայրը ներս մտավ պահեստի մթին դռնով, նա գնաց իր իրերը հավաքելու:

Գ Լ Ո Ի Խ XXXVIII

Զեննիի մոտ բնակություն հաստատելուց հետո Գերհարդն անհապաղ ձեռնամուխ եղավ իր բազմապիսի պարտականությունների կատարմանը, որոնք, նրա կարծիքով, հատկապես իր համար էին նախատեսված: Նա իր վրա վերցրեց ջեռուցման ու հողամասի խնամքի հոգսը, մտքովն անգամ չանցկացնելով, թե կարելի է մի ուրիշ մարդու դրա համար ռոճիկ վճարել, երբ ինքն այստեղ պարապ նստած է: Տան շուրջը եղած ծառերը խայտառակ վիճակում են, ասաց նա աղջկան: Հարկավոր է սղոց և այգու դանակ ձարել, և գարնանն ինքը կգրադվի դրանցով: Գերմանիայում լավ են հասկանում այդպիսի բա-

ների օգուտը, իսկ այս ամերիկացիներն անշնորհք, անգործ-
նական մարդիկ են: Հետո Գերհարդը պահանջեց մեխ ու
ատաղձագործական գործիքներ և աստիճանաբար նորոգեց
բոլոր պահարաններն ու դարակները: Նա պարզեց, որ տանից
մի երկու մղոն հեռավորության վրա լուծերական եկեղեցի
կա և գտավ, որ դա ավելի լավն է, քան Քլիվլենդի եկեղեցին,
ուր հաճախում էր ինքը, իսկ պաստորն իսկապես որ աստվա-
ծահաճո մարդ է: Նա պահանջեց, որ Վեստան ամեն շաբաթ
իր հետ եկեղեցի գնա և ոչ մի առարկութուն լսել անգամ չու-
ղեց:

Հայդ-Պարկում նոր կյանք սկսելով՝ Ջեննին ու Լեսթերն
այնքան էլ հանգիստ չէին. նրանք գիտեին, որ իրենց բանը
դյուրին չի լինելու: Հյուսիսային կողմում Ջեննին առանց
դժվարության խուսափում էր ծանոթութուններից և հարևան-
ների հետ զրուցելուց: Բայց այստեղ իրենց վարձած տունն
աչքի առաջ էր: Պետք էր սպասել, որ հարևանները իրենց
սլարտքը կհամարեն այցելության գալ, և Ջեննին ստիպված
կլինի հմուտ տանտիրուհու դեր կատարել: Նա Լեսթերի հետ
այս հարցը մանրամասն քննարկեց և Լեսթերը որոշեց, թե՛
թող հարևաններն իրենց մարդ ու կին համարեն, Վեստային
կներկայացնեն որպես Ջեննիի աղջիկը՝ առաջին ամուսնուց՝
միստր Սթովերից (միսիս Գերհարդի օրիորդական ազգանու-
նը), որը մեռել է երեխան ծնվելուց անմիջապես հետո: Հայդ-
Պարկը Չիկագոյի շքեղ կենտրոնից այնքան հեռու էր, որ Լես-
թերն իրեն ապահովված էր համարում քաղաքի ծանոթներին
հանդիպելուց: Նա Ջեննիին բացատրեց, թե ինչպես պիտի
պահի իրեն, որպեսզի առաջին հյուրը նրան անակնկալի
չրերի:

Երկու շաբաթ էլ չանցած՝ առաջին հյուրը իսկապես երե-
վաց. դա միսիս Սթենդլն էր, մի տիկին, որ հարևանների մեջ
մեծ հարգանք էր վայելում և ապրում էր Ջեննիենցից հինգ
տուն այն կողմը, նույնպես գազոններով շրջապատված մի
գեղեցիկ առանձնատան մեջ: Նա եկավ սեփական կառքով,
որով շրջելիս էր եղել խանութներում:

— Տա՞նն է միսիս Քեյնը,— հարցրեց նա նոր սպասուհի ժաննետին:

— Տանն է, մեմ,— պատասխանեց նա:— Հաճեցեք ձեր այցեւորմար տալ:

Եվ նա այցեւորմար տարաւ Ջեննիին, որը հետաքրքրութեամբ կարդաց անժանոթ անունը:

Երբ Ջեննին մտաւ հյուրասենյակ, միսիս Սթենզլը, որ հետաքրքիր լաքերով մի բարձրահասակ շիկահեր կին էր, սրտանց ողջագուրվեց նրա հետ:

— Ես որոշեցի համարձակություն անել և խանգարել ձեր մենությունը,— ասաց նա հրապուրիչ սիրալիւր ձայնով:— Ես ձեր հարեանուհին եմ, ապրում եմ ձեր դիմացը՝ մի քիչ վերեւ: Սպիտակ քարե դարպասը, գուցե նկատած կ'լինեք:

— Այո, իհարկե, — պատասխանեց Ջեննին:— Կա՞վ գիտեմ այդ տունը: Դեռ առաջին անգամ, երբ եկել էինք այստեղ, ես ու միստր Քեյնը հիացել էինք նրանով:

— Ձեր ամուսնու ազգանունը ես, իհարկե, լսել եմ: Իսկ իմ ամուսինը կապված է «Ուիլիս և Ընկ»-էլեկտրական ֆիրմայի հետ:

Ջեննին գլխով արեց: Միսիս Սթենզլի խոսելու տոնից երևում էր, որ դա շատ մեծ և եկամտաբեր ձեռնարկութուն է:

— Մենք արդեն մի քանի տարի է, ինչ ապրում ենք այստեղ, և ես շատ լավ եմ հասկանում, թե մարդ որքան անհարմար է զգում իրեն քաղաքի նոր թաղամասում: Հուսով եմ, դուք կայցեւելեք ինձ: Ես շատ ու շատ ուրախ կ'լինեմ: Իմ ընդունելութեան օրը հինգշաբթին է:

— Հաճույքով,— պատասխանեց Ջեննին ներքուստ ցնցրովելով, երբ կանխատեսում էր այդ տանջալից արարողութունը:— Դուք շատ սիրալիւր եք եղել, որ անցել եք մեզ մոտ: Միստր Քեյնը խիստ զբաղված է, բայց հենց որ մի քիչ ազատվի, մենք երկուսս էլ շատ ուրախ կ'լինենք մեզ մոտ տեսնելու ձեզ և ձեր ամուսնուն:

— Դուք ես մի կերպ երկուսով եկեք մեզ մոտ մի երեկո,— ասաց միսիս Սթենզլը:— Մենք շատ խաղաղ ենք ապրում: Ամուսինս թատրոնների և ճամփորդությունների սիրա-

հար չէ: Բայց հարեանների հետ ամենամտերմական հարաբերություններ ենք պահպանում:

Ջեննին սիրալիկ ժպտաց: Հյուրը վեր կացավ գնալու, և Ջեննին նրան ճանապարհ դրեց մինչև դուռը:

— Որքա՜ն ուրախ եմ ես, որ դուք այդքան հիանալի կին եք, — անկեղծորեն ասաց միսիս Սթենդլը նրա ձեռքը սեղմելով:

— Շնորհակալ եմ ձեզնից, — ասաց Ջեննին կարմրելով: — Ճիշտն ասած, ես այդպիսի գովասանքի արժանի չեմ:

— Դե, ուրեմն ես ձեզ կսպասեմ: Ցտեսություն:

Եվ նա ժպտալով ձեռքը թափահարեց որպես հրաժեշտ:

«Կարծես վատ շանցավ, — մտածեց Ջեննին հեռացող կռքի ետևից նայելով: — Նա դուրեկան կին է: Հարկավոր է լեսթերին պատմել»:

Նրանց մոտ եղան նաև ոմն միստր ու միսիս Քարմայքլ Բերքեր և միսիս Ֆիլդ և միսիս Բոլլինգեր: Նրանք կամ իրենց այցեատմսերն էին թողնում, կամ ներս էին մտնում մի քիչ նստելու և զրուցելու: Ջեննին տեսնելով, որ իրեն հարգարժան կին են համարում, ամեն կերպ աշխատում էր խայտառակ չլինել: Եվ այդ նրան հիանալի հաջողվում էր: Նա հյուրասեր էր և սիրալիկ: Նրա ժպիտի մեջ բարություն էր երևում, շարժումները լիովին բնական էին: Նա հիանալի տպավորություն էր թողնում: Իր հյուրերին պատմում էր, թե վերջին ժամանակներս ասլրել է Հյուսիսային կողմում, որ իր ամուսին միստր Քեյնը վաղուց փափագում էր բնակություն հաստատել Հայդ-Պարկում, որ իր հետ ապրում են իր հայրը և աղջիկը, ու առաջին ամուսնությունից է: Նա հույս էր հայտնում, որ այսուհետև էլ ծանոթություն կպահպանի իր լավ հարևանների հետ:

Երեկոները նա լեսթերին զեկուցում էր իր հյուրերի մասին: Լեսթերը չէր փափագում ծանոթանալ այդ մարդկանց հետ: Բայց Ջեննին աստիճանաբար համի էր ընկնում: Մասնություններ հաստատելը նրան դուր էր գալիս և հույս ուներ, որ նոր պայմաններում լեսթերը կվարժվի իրեն համարել յավ

կին և կյանքի իդեալական ընկերուհի: Եվ այն ժամանակ գուցե և ամուսնանա իր հետ:

Սակայն առաջին տպավորութիւնները միշտ էլ հաստատուն չեն լինում, և Ջեննին շուտով համոզվեց դրանում: Հարեանքները նրան իրենց հասարակութեան մեջ ընդունեցին, թերևս, շատ հապճեպ, իսկ հետո սկսեցին լուրեր շրջել: Ոմն միսիս Սոմմերվիլ, հյուր լինելով միսիս Քրեյգի մոտ, որը Ջեննիի ամենամոտիկ հարեանն էր, խոսակցութեան մեջ ակնարկեց, թե Լեսթերի մասին իրեն որոշ բաներ են հայտնի:

— Այո, այո: Գիտե՞ք ինչ, սիրելիս, նրա համբավը մի քիչ... — նա հոնքերը վեր քաշեց և մատով սպառնական նշան արեց:

— Ի՞նչ եք ասում, — ցնցվեց միսիս Քրեյգը: — Իսկ որ նայես, նա այնքա՛ն դրական և լուրջ մարդ է:

— Մասամբ այդ այդպես էլ կա, — ասաց միսիս Սոմմերվիլը: — Նա հիանալի ընտանիքից է: Բայց ամուսինս ինձ պատմում էր, թե նա կապեր է ունեցել մի ջահել կնոջ հետ: Բայց չգիտեմ՝ ա՛յս կինն է դա, թե՞ ոչ: Նրա հետ նրանք որպես մարդ ու կին ապրել են Հյուսիսային կողմում ինչ-որ մի տեղ, և նա այն կնոջը բոլորին ներկայացրել է որպես միսս Գորվուդ, թե ինչ-որ այդպիսի մի բան:

— Ի՞նչ եք ասում, — և միսիս Քրեյգը զարմանքից լեզուն ճլթացրեց: — Իսկ գիտե՞ք, գուցե սա հենց այն կինն է: Սրա հոր ազգանունը Գերհարդ է:

— Գերհարդ, — գոչեց միսիս Սոմմերվիլը: — Այո՛, այո՛, ճիշտ այդպես: Եվ առաջ էլ այդ կինը, կարծեմ մի ինչ-որ խայտառակ պատմութիւն է ունեցել, համեմայն դեպս երեխա է ունեցել: Գուցե և հետո Քեյնը ամուսնացել է նրա հետ, այդ չգիտեմ: Բայց նրա ընտանիքը, որքան ինձ հայտնի է, լսել անգամ չի ուզում այդ կնոջ գոյութեան մասին:

— Դա շատ հետաքրքիր բան է, — գոչեց միսիս Քրեյգը: — Մտածեցեք մի, և այնուամենայնիվ նա ամուսնացել է նրա հետ: Բայց գուցե և չի՞ ամուսնացել: Մեր ժամանակներում որքա՛ն դժվար է իմանալ, թե ում՝ հետ գործ ունես:

— Դուք միանգամայն իրավացի եք: Երբեմն ուղղակի

անհնարին է բան հասկանալ: Բայց նա կարծես թե շատ լավ կին է:

— Հիանալի կին է,— հաստատեց միսիս Քրեյգը:— Այնքան միամիտ: Նա ինձ ուղղակի հմայել է:

— Բայց գուցե դա այն նույն կինը չէ,— շարունակեց հյուրը:— Գուցե ես սխալվում եմ:

— Հազիվ թե: Գերհարդ: Նա ինքն էլ ինձ ասել է, որ իրենք ապրել են Հյուսիսային կողմում:

— Դե ուրեմն, նշանակում է, նա է: Ինչ տարօրինակ է, որ դուք նրա մասին հիշատակեցիք:

— Շատ, շատ տարօրինակ է,— ասաց միսիս Քրեյգը, արդեն ինքն իրեն մտածելով, թե սրանից հետո ինչպես պիտի պահի իրեն Ջեննիի հետ:

Լուրեր հասնում էին նաև ուրիշ աղբյուրներից: Ինչ-որ մեկը Ջեննիին Լեսթերի հետ միասին կառք նստած տեսել էր Հյուսիսային կողմում, ինչ-որ մեկին Ջեննին ներկայացրել վին որպես միսս Գերհարդ, ինչ-որ մեկը տեղյակ էր Քեյնի ընտանիքում եղած տարածայնությանը: Հասկանալի է, որ Ջեննիի ներկա վիճակը՝ հիանալի տունը, Լեսթերի հարստությանը, Վեստայի գեղեցկությանը՝ այս ամենը բարենպաստ ազդեցություն էր ունենում աշխարհի կարծիքի վրա: Ջեննին իրեն այնքան լավ էր պահում, ականերեքն այնքան լավ կին էր ու մայր, որ նրա վրա բարկանալն անհնարին էր դառնում: Բայց նա անցյալ է ունեցել, և այդ չէին մոռանում:

Վերահաս վտանգը Ջեննին առաջին անգամ զգաց, երբ Վեստան դպրոցից վերադառնալով անսպասելիորեն հարց տվեց նրան.

— Մայրիկ, իսկ ո՞վ է եղել իմ հայրիկը:

— Նրա ազգանունը Սթովեր էր,— պատասխանեց մայրը, իսկույն զգալով, որ բանը լավ չէ, որ ինչ-որ մեկը ավելորդ մի խոսք է թոցրել բերանից:— Իսկ ինչո՞ւ ես հարցնում:

— Որտե՞ղ եմ ծնվել ես,— շարունակեց Վեստան առանց մոր հարցին պատասխանելու և, ըստ երևույթին, ցանկանալով սրբան կարելի է շատ բան իմանալ իր մասին:

— Կոլումբուսում, բալիկս, Օհայո նահանգում: Իսկ ի՞նչ կա որ:

— Անհետա Բոլլինգերն ասաց, որ ես ոչ մի հայրիկ էլ չեմ ունեցել, և որ նույնիսկ, երբ ես ծնվել եմ, դու ամուսնացած չես եղել: Նա ասում է, որ ես իսկական աղջիկ չեմ, իսկի հայտնի էլ չէ, թե ով եմ: Ես այնպես բարկացա, որ նրան ծեծեցի:

Ջեննին լուռ, քար կտրած դեմքով նայում էր առաջ: Միսիս Բոլլինգերը իր մոտ հյուր էր եղել և բոլորից ավելի սրբապան էր առաջարկել իր մտերմությունը Ջեննիի հետ, իսկ հիմա նրա աղջիկն այդպիսի բաներ է ասում Վեստային: Այդ քրտեղի՞ց է լսել նա:

— Դու նրա վրա ուշադրություն մի՛ դարձնի,— վերջապես ասաց Ջեննին:— Նա ոչինչ չգիտե: Քո հայրիկը միստր Սթոկերն էր, և դու ծնվել ես Կոլումբուսում: Իսկ կովելը լավ բան չէ: Երբ աղջիկները կուվում են, ամեն տեսակ վիրավորական խոսքեր իրար ասում են հենց այնպես, տաքացած բոպեին: Դու նրան ձեռք մի տուր և մի էլ մոտենա նրան, այն ժամանակ նա քեզ ոչինչ չի ասի:

Բացատրությունն այնքան էլ հաջող չստացվեց, բայց միառժամանակ գոհացրեց Վեստային, որը միայն ասաց.

— Եթե նա փորձի ինձ խփել, ես էլ նրան կզխկեմ:

— Դու բոլորովին էլ մի մոտեցիր նրան, հասկանո՞ւմ ես: Այն ժամանակ նա քեզ չի խփի: Քո դասերի մասին մտածիր, ի՞նչ նրան մի էլ մոտեցիր ու մի կովիր նրա հետ: Եվ նա էլ քեզ հետ չի կովի:

Վեստան դուրս վազեց, իսկ Ջեննին խոր մտքի մեջ ընկալ: Հարևանները բամբասում են: Իր անցյալը ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ: Որտեղի՞ց են իմացել նրանք:

Վեստայի հետ ունեցած փոսակցությունից Ջեննիի սրբապան հասած վերքը դեռ չէր ապաքինվել, երբ նա նոր հարվածներ ու ծակոցներ ստացավ: Մի անգամ Ջեննին մի քանի բոպեով այցելության գնաց իր մոտիկ հարևանուհի միսիս Ֆիլդին, երբ սա մի գավաթ թեյի էր նստած իր մի ուրիշ հարևանուհու՝ միսիս Բեյքերի հետ: Միսիս Բեյքերի ականջին

լուրեր էին հասել Ջեննիի Հյուսիսային կողմում անցկացրած կյանքի և նրա նկատմամբ Քեյն ընտանիքի վերաբերմունքի մասին: Այդ շորուկ-մորուկ, եռանդոտ ու ոչ հիմար կինը, որ մասամբ միսիս Բրայսբրիջին էր հիշեցնում, ծանոթներ ընտրելիս խիստ զգուշավոր էր: Նա միշտ այն կարծիքին էր եղել, որ միսիս Ֆիլդն էլ իր պես է մտածում, և նրա մոտ Ջեննիին հանդիպելով խիստ վրդովվեց, թեպետև արտաքին հանգստություն պահպանեց:

— Ծանոթացեք, սա միսիս Քեյնն է,— ասաց միսիս Ֆիլդը սիրալիք ժպիտով:

Միսիս Բեյքերը Ջեննիին շափեց այնպիսի մի հայացքով, որը ոչ մի լավ բան չէր խոստանում:

— Միսիս Լեսթեր Քեյնը,— հարցրեց նա:

— Այո,— պատասխանեց միսիս Ֆիլդը:

— Ա՛յ թե ինչ,— շարունակեց միսիս Բեյքերը սառն տոնով:— Ես շատ բան եմ լսել միսիս... միսիս... Լեսթեր Քեյնի մասին:

Եվ ասես Ջեննիի գոյությունը մոռանալով, նա շուռ եկավ դեպի տանտիրուհին և նրա հետ գաղտնի խոսակցություն ըսկըսեց, որին Ջեննին մասնակցել չէր կարող: Ջեննին մնացել էր լուռ և չգիտեր ինչպես պահի իրեն այդպիսի փափուկ դրություն մեջ: Միսիս Բեյքերը շուտով ոտքի ելավ, թեպետև մըտադիր էր երկար մնալ այդտեղ:

— Ոչ մի կերպ, ոչ մի կերպ չեմ կարող մնալ,— ասաց նա վեր կենալով:— Ես միսիս Նեյլին խոստացել եմ, որ այսօր անպայման իր մոտ անցնեմ: Եվ մեկ էլ, երևի, ես առանց այն էլ ձանձրացրի ձեզ:

Նա գնաց դեպի դուռը և միայն շեմքում շուռ եկավ Ջեննիի կողմը և պաղ-պաղ գլուխ տվեց նրան:

— Ում ասես, որ մարդ չի հանդիպում,— ասաց նա տանտիրուհուն հրաժեշտ տալիս:

Միսիս Ֆիլդը հնարավոր չհամարեց Ջեննիին պաշտպանելանքներ, որովհետև ինքն էլ մի բան չէր, և ինչպես հատուկ է հենց նոր հարստացած կանանց, ամեն կերպ աշխատում էր լավ հասարակության մեջ խցկվել: Իսկ միսիս Բեյքերն այդ

հասարակության մեջ որքա՞ն ավելի պատվավոր դիրք էր գրավում, քան Զեննին, այնպես որ միսիս Ֆիլդը նրա հետ գտնվել չէր ուզում: Վերադառնալով այն սեղանի մոտ, որի առաջ նստած էր Զեննին, միսիս Ֆիլդը ժպտաց փոքր-ինչ մեղավորի ժպիտով, բայց երևում էր, որ իրեն անհարմար է զգում: Բնականաբար Զեննիի տրամադրությունն էլ ընկած էր, և շուտով մի ինչ-որ պատճառաբանությամբ՝ հրաժեշտ տվեց ու գնաց: Նա իրեն խորապես վիրավորված էր զգում և հասկանում էր, որ միսիս Ֆիլդն արդեն զղջում է, որ մտերմական հարաբերություններ ունի իր հետ: Ծանոթություններից մեկը վերջացած էր. Զեննին դրան չէր կասկածում: Նորից նրան համակեց այն ճնշող գիտակցությունը, որ իր կյանքը ձախողակ է: Այժմ արդեն ոչինչ չէր կարելի ուղղել, իսկ ապագան անհուսալի էր: Լեսթերը չի ցանկանա նրա հետ ամուսնանալ և փրկել նրա անունը վարկաբեկումից:

Ժամանակն անցնում էր, առանց որևէ փոփոխություն բերելու իր հետ: Նայելով գեղեցիկ առանձնատանը, կանոնավոր զազոններին ու ստվերախիտ ծառերին, պատշգամբի՝ վայրի վաղի կանաչով պարուրված սյուների, տեսնելով, թե Գերհարդն ինչպես է պրպտում այգում, ինչպես է Վեստան վերադառնում դպրոցից, իսկ Լեսթերն ամեն առավոտ դուրս է գնում իր շքեղ երկանիվ կառքով, ամեն ոք կկարծեր, որ այստեղ գոհունակություն ու խաղաղություն է թագավորում, որ վշտին ու հոգսին տեղ չկա այս չքնաղ բնակարանում:

Եվ իրոք, կյանքը տան մեջ ընթանում էր խաղաղ, առանց ցնցումների: Ժիշտ է, հարևանները համարյա 'դադարել էին այցելել Լեսթերին ու Զեննիին, և աշխարհիկ զվարճությունները վերջացել էին, բայց դա նրանց համար զրկանք չէր, որովհետև իրենց շուրս պատերի մեջ էլ նրանք բավական ուրախություններ ունեին և մտքի սնունդ էին քսանում: Վեստան սովորում էր դաշնամուր նվագել և մեծ առաջադիմություն էր ցույց տալիս. նա հիանալի լսողություն ուներ: Զեննին երկնագույն, մանուշակագույն, մուգ-կանաչ տնային ըզգեստներ հագած, որոնք շատ էին սաղում նրան, զբաղվում

էր տնտեսական գործերով, կարում էր, լվանում, փոշին մութ-
լում, Վեստային դպրոց էր տանում, ծառաներին հետևում:
Գերհարգն աշխատում էր տռավոտից մինչև գիշեր. տնային
բոլոր գործերն անպայման նրա ձեռքով պիտի անցնեին: Նրա
պարտականութուններից մեկն էլ, որ ինքն էր իր վրա դրել,
լեսթերի և ծառաների ետևից ման գալն էր, որպեսզի անջատի
գազը կամ էլեկտրական լամպերը, եթե որևէ մեկը մոռանում
էր մարել դրանք, մի բան, որ նրա ասելով հանցավոր շռայլ-
լություն էր:

Խնայողություն սիրող ծերունուն դառնացնում էր և այն,
որ Լեսթերը սովորություն ուներ նույնիսկ ամենաթանկագին
շուրջ հագնել միայն մի քանի ամիս, իսկ հետո գնն էր նե-
տում: Նա քիչ էր մնում լաց լինի, երբ Լեսթերը հիանալի կո-
շիկն այլևս հագնել չէր ուզում հենց միայն նրա համար, որ
կրունկները մի թեթև մաշված էին լինում կամ երեսի կաշին
տեղ-տեղ ճմրթված: Գերհարգը գտնում էր, որ դրանք պետք
է նորոգելու տալ, բայց նրա բոլոր փնթփնթոցին ու հորդոր-
ներին Լեսթերը պատասխանում էր, թե այդ կոշիկն իր համար
անպետք է դարձել:

— Ինչպիսի՞ շռայլություն, — գանգատվում էր Գերհարգը
Ջեննիին: — Ինչքա՞ն բարիք է իզուր կորչում: Ա՛յ, կտեսնես,
վերջը վատ կլինի, դրան ոչ մի փող չի բավականացնի:

— Նա ուրիշ կերպ անել չի կարող, հայրիկ, — արդա-
րանում էր Ջեննին: — Այդպես են դաստիարակել նրան:

— Ա՛յ թե դաստիարակություն է հա՛: Այս ամերիկացի-
ները փնայողությունից ոչինչ չեն հասկանում: Նրանք պետք
է Գերմանիայում ապրեին, այն ժամանակ գոլլարի գինը կի-
մանային:

Լեսթերն այս խոսակցութունները Ջեննիից իմանալով՝
միայն ժպտում էր: Ծերունի Գերհարգը զվարճություն էր
պատճառում նրան:

Ծերունին հաշտվել չէր կարողանում նաև լուցկին ան-
տեղի վառելու Լեսթերի սովորության հետ: Պատահում էր,
որ Լեսթերը լուցկին չըթացնում էր և, փոխանակ սիգարը վա-
ռելու, միառժամանակ ձեռքին բռնած խոսում էր որևէ մեկի

հետ և վառած լուցկին ցած էր գցում ու մի նորը վառում: Կամ թե ծխել սկսելուց դեռ շատ առաջ սկսում էր իրար հտեփց լուցկիներ չրթացնել: Պատշգամբում կար մի անկյուն, որտեղ նա սիրում էր ամառային երեկոներին Զեննիի հետ զրուցել ու ծխել: Շուտ-շուտ լուցկի վառելով նա իրար հտեփց դրանք նետում էր այգի: Մի անգամ գազոնը հնձելիս Գերհարդը սարսափով գտավ կիսափտած լուցկիների մի ամբողջ կույտ: Նա բոլորովին շվարեց և հանցանքի այդ իրեղեն ապացույցները լրագրի մեջ հավաքելով տարավ սենյակ, որտեղ Զեննին նստած կար էր անում:

— Տես, թե ինչ եմ գտել ես,— ասաց նա:— Դու մի այստեղ նայիր: Այդ մարդը խնայողությունից ավելի չի հասկանում, քան... քան... — նա այդպես էլ պետք եղած խոսքը չգտավ: — Նստում ու ծխում է, իսկ լուցկիների հետ տես թե ինչպես է վարվում: Ախր սրա տուփը հինգ ցենտ փող արժի, հինգ ցենտ: Հետաքրքիր է, ինչպե՞ս է նա մտածում ապրել այսպիսի ծախսեր անելով: Զէ', չէ', դու մի տես, սա ի՞նչ բան է:

Զեննին նայեց և գլուխն օրորեց:

— Այո, Լեսթերն ամենևին խնայողություն չգիտե, — ասաց նա:

Գերհարդը լուցկիները տարավ ներքնատուն: Գոնե վառարանում այրել սրանք. այդ էլ մի օգուտ է: Նա կարող էր նրանցով իր ծխամորճը վառել, բայց դրա համար շատ ավելի հարմար էին հին լրագրերը, որոնք ամբողջ կույտերով էին հավաքվում և այդ նույնպես ցույց էր տալիս տան տիրոջ շռայլումները: Գերհարդը սրտի մորմոքով գլուխն էր օրորում: Դե ինչպե՞ս աշխատի այստեղ: Ամեն ինչ իր դեմ է: Բայց նա զենքը ցած չէր դնում և չէր դադարում փորձեր անել այդ մեղավոր վատնումները կանխելու: Նա ինքը ամենախիստ խնայողությամբ էր շարժվում: Երկու տարի կիրակի օրերը հաճնում էր Լեսթերի վերակարված սև կոստյումը, որի վրա նա իր ժամանակին բռնվ փող էր ծախսել: Հաճնում էր նրա հին կոշիկները, ձևացնելով, թե հենց իսկը իր ոտին են, և նրա փողկապները, միայն թե սևերը. ուրիշ փողկապ Գեր-

հարդը չէր սիրում: Նա Լեսթերի վերնաշապիկն էլ կսկսեր հագնել, եթե կարողանար վերակարել իր վրա հարմարեցնելու, բայց սպիտակեղենը հիանալի հարմարեցնում էր իր օգտագործման համար, օգտվելով խոհարարուհու բարեկամական ծառայությունից: Գուլպաների մասին արդեն խոսելն էլ ավելորդ է: Այսպիսով Գերհարդի հադուստի վրա ոչ մի ցենս չէր ծախսվում:

Մյուս իրերը, որոնք Լեսթերն արդեն մաշված էր համարում՝ կոշիկներ, վերնաշապիկներ, կոստյումներ, փողկապներ, օձիքներ— նա հավաքում ու պահում էր շաբաթներով, ամիսներով, իսկ հետո մռայլ վճռականությամբ տանում էր դերձակի կամ հնավաճառի մոտ՝ անխղճորեն բարձրացնելով գները: Նա այն կարծիքին էր, որ բոլոր հնավաճառները արնախում տղրուկներ են, որ նրանց ոչ մի խոսքին հավատալ չի կարելի: Նրանք բոլորը խաբում են: Գանգատվում են, թի աղքատ են, այնինչ լող են տալիս փողի մեջ: Գերհարդն անձամբ էր համոզվել դրանում. նա հետևել էր հնավաճառներին և տեսել, թե նրանք ինչպես են վարվում իրենից գնած իրերի հետ:

— Սրիկաներ են,— զայրացած ասում էր նա:— Մի զույգ կոշիկի համար ինձ տասը ցենտ են առաջարկում, իսկ իրենք այդ նույն կոշիկներն իրենց խանութում գնահատում են երկու դոլլար: Ավազակներ են, ուրիշ ոչինչ: Գոնե մի դոլլար տային ինձ:

Ջեննին ժպտում էր: Միայն նա էր, որ լսում էր Գերհարդի գանգատները. նա Լեսթերից կարեկցանք տեսնելու հույս էլ չունեիր: Իր սեփական գրոշները նա համարյա ամբողջությամբ տալիս էր եկեղեցուն, և պաստորը նրան համարում էր հեղության, բարոյականության, բարեպաշտության օրինակ, մի խոսքով՝ բոլոր առաքինությունների մարմնացում:

Եվ այսպես, շնայած մարդկանց շարագույժ քրթմնջոցին ու փսփսոցին, այդ տարիներն ամենաերջանիկն էին Ջեննիի կյանքում:

Լեսթերը, թեպետև երբեմն տարակուսանքներ էր ունենում, թե ճիշտ է արդյոք իր բռնած ուղին, բայց միշտ սիրա-

լիւր և ուշադիր էր Զեննիի նկատմամբ և բոլորովին գոհ էր իր ընտանեկան պայմաններից։

— Ամեն ինչ կարգի՞ն է,— հարցնում էր Զեննին, երբ նա երեկոյան վերադառնում էր տուն։

— Իհարկե,— պատասխանում էր Լեսթերը և սիրալիւր թփթփացնելով նրա այտին՝ սենյակներն էր անցնում, երբ ժրաշան ժաննետը նրա վերարկուն ու գլխարկն էր կախում։

Ձմեռը նրանք նստում էին գրադարանում, վիթխարի բուխարիկի առաջ։ Գարնանը, ամառն ու աշնանը Լեսթերը գերադասում էր վերանդան, որտեղից մի գեղեցիկ տեսարան էր բացվում դեպի այգու բացատն ու խաղաղ փողոցը։ Այստեղ նա ծխում էր իր մինչճաշյան սիգարը, իսկ Զեննին նրա բազկաթոռի թևին նստած՝ նրա գլուխն էր շոյում։

— Քո մազերը բոլորովին չեն նոսրացել,— ասում էր նա։— Դու գո՞հ ես։— Կամ թե կշտամբում էր նրան.— Ինչո՞ւ ես ճակատդ կնճոռոտում։ Մի՞թե կարելի է։ Եվ ինչո՞ւ այսօր առավոտյան դու փողկապդ չէիր փոխել։ Ձէ՞ որ ես նորն էի դրել մոտդ։

— Մոռացել էի,— պատասխանում էր Լեսթերը և ճակատի կնճիռները հարթում կամ ծիծաղելով ասում, թե շուտով ինքը մի ահագին ճաղատ կունենա։

Հյուրասենյակում, Վեստայի և Գերհարդի ներկայությամբ ևս Զեննին նրա հետ սիրալիւր էր լինում, բայց մի փոքր ավելի զուսպ։ Զեննին սիրում էր փաղեր ու գլուխկոտորոցներ՝ ապակու տակ գնդիկներ, ռեբոլսներ, սեղանի բիլիարդ։ Լեսթերը նույնպես մասնակցում էր այդ պարզ խաղերին։ Երբեմն նա ժամերով նստում էր որևէ գլուխկոտորոցի վրա։ Զեննին արտակարգ ճարպկությամբ մասնակցում էր նրա զբաղմունքին և հպարտ ու երջանիկ էր զգում իրեն, երբ նա դիմում էր իր օգնությանը։ Իսկ եթե Լեսթերն ուզում էր, որ անպայման ինքը մենակ լուծի հանելուկը, Զեննին լուռ հետևում էր նրան ձեռքը վզովը գցած և կզակը նրա ուսին դրած։ Լեսթերին այդ դուր էր գալիս, նրան հաճույք էր պատճառում Զեննիի սերը, որ նա այնպես առատորեն ցուցաբերում էր, և չէր դադարում հիանալ նրա ջահելությամբ ու գեղեցկությամբ։ Զեննիի հետ

նա ինքն էլ իրեն երիտասարդ էր զգում, իսկ կյանքում ամենից ավելի կեսօրին սարսափեցնում էր անխմաստ ծերության մոտեցումը: Հաճախ նա ասում էր.

— Ես ուզում եմ երիտասարդ մնալ կամ մեռնել երիտասարդ հասակում:

Եվ Ջեննին հասկանում էր նրան: Սիրելով կեսօրին՝ հիմա նա ինքն էլ գոհ էր, որ այնքան երիտասարդ է նրանից:

Ջեննին առանձնապես ուրախացնում էր այն, որ կեսօրին ավելի ու ավելի էր կապվում Վեստայի հետ: Հաճախ երեկոները նրանք հավաքվում էին գրադարանում: Վեստան ահագին սեղանի առաջ նստած դասերն էր պատրաստում, Ջեննին կար էր անում, Գերհարդն իր անվերջանալի գերմանական լրագրերն էր կարդում: Մերոնուն վշտացնում էր, որ Վեստային թույլ չէին տալիս սովորել լութերական եկեղեցուն կից ծխական դպրոցում, բայց կեսօրը դրա մասին լսել անգամ չէր ուզում:

— Որպեսզի նրան ինչ-որ գերմանացիներ սովորեցնեն, Այդ էր պահաս,— ասաց նա, երբ Ջեննին սլատմեց նրան ծերոնու նվիրական ցանկության մասին:— Սովորում է տարական դպրոցում, ինչպես բոլոր երեխաները, և հիանալի է: Ասա նրան, որ հանգիստ թողնի երեխային:

Երբեմն նրանք չորսը միասին առանձնապես լավ էին զգում իրենց: Կեսօրը սիրում էր ջգրացնել յոթամյա դպրոցականին: Երկու ծնկների մեջ առնելով Վեստային՝ նա սկսում էր թարսել հասարակ ճշմարտությունները և դիտել, թե աղջկա գիտակցությունն ինչպես է ընկալում նրա պարագոքները:

— Ի՞նչ է ջուրը,— հարցնում էր նա և լսելով պատասխանը՝ «այդ այն է, որ մենք վսմում ենք», զարմացած աչքերը շռում էր ու շարունակում հարցումները.— լավ, բայց թե ինչ է դա, այդ չգիտե՞ս: Հապա էլ ի՞նչ են սովորեցնում ձեզ դպրոցում:

— Բայց չէ՞ որ մենք ջուրը խմում ենք,— չէր նահանջում Վեստան:

— Խմելը՝ լսում և ենք, բայց թե ինչ բան է ջուրը՝ դու չգիտես: Հարցրու քո ուսուցչուհուն, գուցե նա քեզ կասի:

Եվ նա թողնում էր, որ երեխան գլուխ կստորի այդ գծված
րին հարցի վրա:

Աղջկա սնունդը, ամանները, հագուստը Լեւթերը պատ-
րաստ էր ամեն ինչ քիմիական տարրերի բաժանել, և Վես-
տան, աղոտ կերպով ինչ-որ բան տեսնելով ծանոթ առարկա-
ների արտաքին կեզեւի ետեւը, սկսում էր նույնիսկ վախենալ
նրանից: Առավոտյան դպրոց զնալուց առաջ նա գալիս էր
Լեւթերին երեւալու, որովհետեւ նա շատ բժախնդիր էր երեխա-
յի արտաքինի նկատմամբ: Սիրում էր միշտ նրան տեսնել
զուգված, երկնագույն վիթխարի բանտը մազերին կապված,
պատվիրում էր նրան հագցնել մերթ փապուճներ, մերթ ճեռ-
կավոր կոշիկներ, նայած եղանակին, շոր հագցնելիս ընտրել
նրա գեմքին ու բնավորությանը համապատասխան գույներ:

— Աղջիկն ուրախ-զվարթ բնավորություն ունի, — ասաց
նա մի անգամ: — Ոչ մի մուգ բան նրան մի' հագցրեր:

Ջեննին տեսնում էր, որ այդ հարցում էլ պետք է խոր-
հրդակցել Լեւթերի հետ և հաճախ աղջկանն ասում էր.

— Գնա, թող քեզ քեռին տեսնի:

Վեստան գալիս էր և սկսում պտույտ գալ նրա առաջ
ասելով.

— Տես:

— Այգպե՛ն, այդպե՛ն: Ամեն ինչ կարգին է: Կարող ես
գնալ:

Եվ նա դուրս էր վազում:

Լեւթերն սկսեց ուղղակի պարծենալ Վեստայով: Կիրակի
օրերն զրոսանքի դուրս գալիս նա միշտ Վեստային նստեց-
նում էր իր և Ջեննիի միջև: Նա պնդում էր, որ երեխային
տան պարեր սովորելու, և Գերհարդը վշտից ու ցասումից
զլուխը կորցնում էր:

— Ինչպիսի՞ մեղք, — գանգատվում էր նա Ջեննիին: —
Հենց միայն սատանայի սրտովն է: Պարե՛լ է պետք նրան:
Ինչի՞ համար է: Որպեսզի նրանից մի ինչ-որ պտու՛ղ գուրս
գա, որպեսզի հենց մե՛նք հետազայում ամոթանք տանք
նրան:

— Դու էլ ի՛նչ ես ասում, հայրիկ, — առարկում էր Ջենն.

նին:— Սրա մեջ ոչ մի զարհուրելի բան չկա: Դպրոցը շատ լավն է: Լեսթերն ասում է, որ Վեստայի համար օգտակար է սովորել:

— Օ՛հ, այդ Լեսթերն էլ... Շատ բան է հասկանում, թե որն է օգտակար հրեխային: Ինքը թուղթ է խաղում, վիսկի է խմում:

— Կամաց, կամաց, հայրիկ, այդպես խոսել չի հարկավոր,— հանգստացնում էր նրան Զեննին:— Լեսթերը լավ մարդ է, դու ինքդ էլ գիտես այդ:

— Որոշ կողմերով լավ է, բայց ո՛չ ամեն բանում: Օ՛հ, ո՛չ ամեն բանում:

Եվ նա հեռանում էր անբավական փնթփնթալով: Լեսթերի ներկայությամբ նա սուս էր մնում, իսկ Վեստան ինչ ուզենար, այն էլ անում էր պապի հետ:

— Պապիկ,— ասում էր նա Գերհարդի թևից քաշելով կամ նրա կողք աչքը շոյելով, և պապը զիջում էր ամեն բանում: Նա անզոր էր թոռան շոյանքի առաջ, մի ինչ-որ բան կոկորդն էր գալիս ու խեղդում նրան:

— Գիտե՞մ ես քեզ, շարաճճի՛,— ասում էր նա:

Իսկ Վեստան մեկ էլ տեսար նրա ականջը կսմթեց:

— Դե վե՛րջ տուր,— փնթփնթում էր նա:— Բավական է շարություն անես:

Բայց ամեն ոք կարող էր նկատել, որ Վեստան դադարում էր միայն այն ժամանակ, երբ ինքն էր ձանձրանում շարություններից: Գերհարդը պաշտում էր թոռնիկին և կատարում էր նրա ամենափոքր ցանկությունն անգամ: Նա թոռնիկի հյուստրուկն էր:

Գ Լ Ո Ւ Խ XXXIX

Այս ամբողջ ժամանակամիջոցում շարունակում էր աճել Լեսթերի ընտանիքի անբավականությունը, որ առաջացել էր նրա անկանոն կյանքից: Հարադատների համար պարզ էր, որ վաղ թե ուշ խայտառակությունն անխուսափելի է: Արդեն

շարագույժ լուրեր էին պտտվում: Թվում էր, թե բոլորին ամեն ինչ հայտնի է, թեև ոչ ոք բացարձակ ոչինչ չէր ասում: Ավագ Քեյնը ուղղակի զարմանում էր, թե ինչպես կարող էր իր որդին այդպես դեմ գնալ հասարակությանը: Գոնե մի բացառիկ հետաքրքիր կին լիներ նա, որևէ հայտնի դերասանուհի, նկարիչ, բանաստեղծուհի լիներ, էլի կարելի էր կեսթերի մոլորուկ թյունը մի կերպ բացատրել, եթե ո՛չ արդարացնել: Բայց, ինչպես Լուիզան է նկարագրում, դա մի շատ հասարակ կին է, որ ոչ գեղեցկությանմբ է փայլում, ոչ տաղանդով. անհասկանալի է, ուղղակի անհասկանալի:

Լեսթերը, իր որդին, իր սիրելին: Որպիսի՞ ցավ, որ նա իր կյանքը մարդավայել չդասավորեց: Ցինցիննատիում նա շատ կանանց էր դուր գալիս: Վերցնենք թեկուզ Լեստի Պեյսը: Ա՛յ թե ում հետ պիտի ամուսնանար նա: Գեղեցիկ է, խելոք, սիրտն էլ՝ բարի: Մերունի Քեյնը վշտանում էր ու տըրտընջում, իսկ հետո էլ սկսեց զայրանալ: Ամո՛թ Լեսթերին, որ այդպես նեղացնում է՝ հորը: Նրա վարմունքն անբնական է, աններելի, վերջապես անթույլատրելի: Արշիբալդ Քեյնը երկար ժամանակ տանջվում էր այս մտքից և վերջապես զգաց, որ այսպես շարունակել չի կարող, թեև կոճվարանար ասել, թե որը պիտի լինի փոփոխությունը: Լեսթերն ինքնագլուխ մարդ է և դիտողություններ չի հանդուրժի: Դուրս է գալիս, որ ոչինչ չի կարելի անել:

Մի շարք հանգամանքներ խնդրի լուծումն արագացրին: Լուիզան դեպի Չիկագո կատարած իր շարաքստտիկ ճամփորդությունից շատ շանցած՝ ամուսնացավ, և ծերունիների տունը դատարկվեց, երբեմն միայն հյուր էին գալիս թոռնիկները: Լեսթերը Լուիզայի հարսանիքին ներկա չէր, թեև հրավեր ստացել էր: Հետո մեռավ միսիս Քեյնը, և նրա մահվան կապակցությամբ ծերունի Արշիբալդն ստիպված էր իր կտակը փոխել: Դրա համար պահանջվում էր Լեսթերի ներկայությունը: Լեսթերը եկավ ճնշված այն գիտակցությունից, որ վերջին ժամանակներս այնքան քիչ է տեսնվել մոր հետ և այնքան շատ վիշտ է պատճառել նրան, բայց իր գործերի մասին ոչ մի խոսք չասաց: Հայրը մեկ մտածեց փոսել որդու հետ, բայց

հետո միաքը փոխեց. շատ մոայլ տրամադրության մեջ էր նա: Լեսթերը վերադարձավ Զիկագո, և միառժամանակ նորից ամեն ինչ խաղաղվեց:

Լուիզայի ամուսնությունից և կնոջ մահից հետո ժերունի Քեյնը փոխադրվեց Ռոբերտի մոտ, որովհետև ծեր հասակում նրա ամենամեծ ուրախությունը թոռնիկներն էին: Այժմ Ռոբերտն իր ձեռքն էր առել Ֆիրմայի բոլոր գործերը, թեև դրամազլխի վերջնական բաժանումը կարող էր տեղի ունենալ միայն ժերունու մահից հետո: Հուսալով, թե վերջ ի վերջո ամբողջ ձեռնարկության գլուխն է դառնալու՝ Ռոբերտն առանց ուժերը խնայելու ամեն կերպ սիրաշահում էր հորը, քույրերին ու նրանց ամուսիններին: Ծիշտ չէր լինի ասել, թե նա քծնում էր նրանց, պարզապես դա գործարարի սառն հաշվենկատություն էր, շատ ավելի խորամանկ, քան կարող էր ենթադրել Լեսթերը: Ռոբերտի անձնական կարողությունը արդեն կրկնակի չափով ավելի էր մյուս դավալներին կարողությունից, բայց նա դա գաղտնի էր պահում և ձեռքնում էր, թե շատ համեստ միջոցներ ունի: Նա դիտեր, որ աղքատիաների նախանձը կարող է իրեն վնասել, և սպարտական կյանք էր վարում՝ առժամանակ հույսը դնելով կանխիկ դրամի վրա, որ աննկատելի էր, բայց և հուսալի: Մինչ Լեսթերը լող էր տալիս հոսանքի հետ, Ռոբերտն աշխատում ու աշխատում էր առանց ձեռքերը ծալելու:

Այն հանգամանքը, որ Ռոբերտը եղբորը Ֆիրմայի ղեկավարությունից հեռացնելու միտքն էր փայփայում, առանձին նշանակություն չուներ, քանի որ ժերունի Քեյնը Լեսթերի Զիկագոյում վարած կյանքի մասին երկար խորհուրդ հետո ինքն էր հանգել այն եզրակացության, որ նրան դրամազլխի մի զգալի մաս տալն անմտություն կլիներ: Երեւում է՝ ինքը գերազնահատել է Լեսթերին: Գուցե և Լեսթերն սովելի խելացի և ավելի բարեսիրտ է եղբորից, էսթետիկական սլահանքների և հասարակության մեջ ունեցած հաջողության կողմից նրա հետ համեմատել անգամ չի կարելի, բայց Ռոբերտը հիանալի գործարար թափ ունի: Նա կարողանում է առանց աղմուկի իր ուզածն անել: Եթե Լեսթերը հիմա խելք

չգա, էլ ի՞նչ կարելի է սպասել: Ավելի լավ չէ՞ դրամագլուխը թողնել նրան, ով կարող է նրա մասին հոգալ: Եվ Արշիբալդ Քեյնն արդեն պատրաստ էր իր հավատարմատարին կարգադրություն անել ու կտակը փոխել այնպես, որ Լեսթերը, եթե չուզեցի, բացի տաքեկան շնչին եկամուտից, ուրիշ ոչ մի ժառանգություն չստանա: Բայց նա որոշեց Լեսթերին էլի մի հնարավորություն տալ. պահանջել, որ նա հրաժարվի իր մեղաւորից կյանքից և հասարակության մեջ իրեն վայել տեղը գրավի: Գուցե դեռ ուշ չէ: Չէ՞ որ նա ապագայի այնպիսի հիանալի հեռանկարներ ունի: Մի՞թե նա ինքն իր թշնամին է: Մերոնի Արշիբալդը Լեսթերին գրեց, որ ինքը կուզենար փոսնել նրա հետ, երբ իրեն հարմար կլինի, և երեսունվեց ժամից հետո Լեսթերն արդեն ծինցիներնատիումն էր:

— Ես սուգում եմ էլի մի անգամ խոսել քեզ հետ մի հարցի մասին, Լեսթեր,— սկսեց ծերունին,— թեև դա ինձ համար հեշտ չէ: Դու, իհարկե, գիտես ինչ նկատի ունեմ ես:

— Գիտեմ,— հանգիստ պատասխանեց Լեսթերը:

— Երբ ես դեռ շատ երիտասարդ էի, մտածում էի, որ ոչ մի դեպքում չեմ միջամտի իմ զավակների անձնական գործերին, բայց տարիների ընթացքում կարծիքս փոխվեց: Իմ գործի ընկերներն օրինակով ես տեսա, թե խելամիտ ամուսնությունը որքան է օգնում մարդուն, և այն ժամանակ շատ ցանկացա, որ իմ զավակները, որքան կարելի է, հաջող ամուսնանան: Ես անհանգստանում էի քո մասին, Լեսթեր, և մինչև օրս էլ անհանգստանում եմ: Քո ներկայիս կապը ինձ շատ ծանր բողբոջներ է պատճառել: Եվ քո մորն էլ մինչև իր մահը հանգիստ չէր տալիս: Ուրիշ ոչ մի բան այդքան չի վշտացրել նրան: Արդյոք չե՞ս կարծում, որ ամեն ինչ սահման ունի: Լուրերը նույնիսկ մեր քաղաքն են հասել: Չիկագոյի մասին չգիտեմ, բայց կարծում եմ, որ դա այնտեղ ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ: Իսկ դա անպայման վնասում է Չիկագոյի մեր բաժանմունքի շահերին: Եվ քեզ էլ է վնասում: Դա արդեն այնքան երկար է շարունակվել, որ այժմ քո ամբողջ ապագան սպառնալիքի տակ է, իսկ դու առաջվա պես համառում ես: Ինչո՞ւ:

— Երևի նրա համար, որ սիրում եմ նրան,— պատասխանեց Լեւթերը:

— Չեմ հավատում, թե դու այդ լուրջ ես ասում,— առարկեց հայրը:— Եթե նրան սիրեիր, հենց սկզբից հետը կամուսնանայիր: Տարիներով չէիր ապրի մի կնոջ հետ, խայտառակելով թե՛ նրան, թե՛ քեզ, և միայն խոսքով համոզելով, թե սիրում ես նրան: Գուցե դա կիրք է, բայց ամենևին ո՛չ սեր:

— Որտեղի՞ց գիտես, որ ես նրա հետ չեմ ամուսնացել,— անվրդով հարցրեց Լեւթերը: Նրան հետաքրքիր էր իմանալ, թե հայրն ինչպես կընկալի այդպիսի հնարավորությունը:

— Ճիշտ չէ՛,— ծերունին նույնիսկ մի փոքր բարձրացավ բազկաթոռից:

— Այո, ճիշտ չէ,— ասաց Լեւթերը,— բայց և կարող է ճիշտ դառնալ: Ես, կարող է պատահել, ամուսնանամ նրա հետ:

— Չեմ հավատում,— գոչեց հայրը:— Չեմ կարող հավատալ, որ խելքը գլխին մարդն այդպիսի հիմարությունն անի: Ախր որտե՞ղ է քո գլուխը, Լեւթեր: Այսքան տարի մեղսալից կենակցությունից հետո դեռ դու ամուսնություն մասին ես խոսում: Եթե այդպիսի միտք ունեիր, ասա խնդրեմ, ինչո՞ւ հենց սկզբից չամուսնացար նրա հետ: Խայտառակեցիր ծնողներիդ, մորդ սիրտը փշրեցիր, գործին վնաս հասցրիր, բամբասանքի առարկա դարձար, իսկ հիմա ուզում ես ամուսնանա՞լ: Չե՛մ հավատում:

Ծերունի Արշիբալդը վեր կացավ և ուղղվեց:

— Մի՛ հուզվիր, հայր,— շտապեց ասել Լեւթերը:— Այդպես մենք ոչ մի բանի չենք հասնի: Ես կրկնում եմ, որ կարող է պատահել՝ ամուսնանամ նրա հետ: Նա վատ կին չի, և ես շատ եմ խնդրում քեզ՝ վատ բան մի ասիր նրա մասին: Դու նրան երբեք չես տեսել և ոչինչ չգիտես նրա մասին:

— Միանգամայն բավականաչափ գիտեմ,— վճռականորեն առարկեց ծերունին:— Ես գիտեմ, որ ոչ մի կարգին կին նրա պես չէր վարվի: Ախր նա, անուշիկս, քո փողերի ետևից է ընկած: Ուրիշ ոչինչ նրան հարկավոր չի. այդ ամեն մի հիմար էլ կհասկանա:

— Ինչի՞ համար են այդպիսի խոսքերը, հայր,— խուլ ձայնով խոսեց Լեսթերը:— Դու հո նրան չես ճանաչում, երեսն էլ չես տեսել: Լուիզան եկել է ու դուրս տվել գլխին փշածը, դուք էլ հավատացել եք: Նա ամենեկին էլ այնպիսին չէ, ինչպես դու մտածում ես, և իզուր ես նրա մասին այդպես խիստ արտահայտվում: Իզուր տեղը վիրավորում ես կնոջը, չգիտես ինչո՞ւ չես ուզում մի լավ բան մտածել:

— Լավ բա՞ն,— ընդհատեց նրան Արչիբալդը:— Իսկ դու ինքդ լա՞վ ես վարվում: Այդ լա՞վ բան է քո ընտանիքի, քո հանգուցյալ մոր նկատմամբ՝ փողոցից մի կին վերցնել ու նրա հետ ապրել: Լա՞վ է այդ...

— Բավական է, հա՛յր,— գոչեց Լեսթերը ձեռքը բարձրացնելով:— Նախազգուշացնում եմ քեզ՝ ես հրաժարվում եմ այդպիսի բաներ լսել: Դու խոսում ես մի կնոջ մասին, որի հետ ես ապրում եմ, որի հետ գուցե և ամուսնանամ: Ծն քեզ սիրում եմ, բայց թույլ չեմ տա սխալ բան ասել: Ծն նրան փողոցում չեմ գտել: Դու շատ լավ գիտես, որ այդպիսի կնոջ հետ ես չէի ապրի: Կամ մենք հանգիստ կքննարկենք ամեն ինչ, կամ ես այստեղ չեմ մնա: Ներիր ինձ: Շատ եմ ափսոսում, բայց այս տոնով խոսակցությունը շարունակելուց հրաժարվում եմ:

Սերունի Արչիբալդը հանդարտվեց: Ինչ էլ որ լիներ, նա հարգում էր իր անհնազանդ որդուն: Նա ետ ընկավ բազկաթոռի թիկնակին և հայացքը ցած գցեց: Հիմա ի՞նչ աներ:

— Դու էլի այնտե՞ղ ես ապրում,— հարցրեց նա վերջապես:

— Ոչ, մենք փոխադրվել ենք Հայդ-Պարկ: Այնտեղ ես տուն եմ վարձել:

— Լսել եմ, որ երեխա էլ կա: Քո՞ երեխան է:

— Ոչ:

— Իսկ ինքդ երեխաներ ունե՞ս:

— Ոչ:

— Դե գոնե դրա համար փառք ասածո:

Լեսթերը լուռ կզակը տրորեց:

— Եվ դու հաստատում ես, որ ամուսնանում ես նրա հետ:

— Ես այդպիսի բան չասացի: Ես ասացի՝ գուցե թե ամուսնանամ:

— Գուցե՞ թե, — գոչեց ծերունին նորից բռնկվելով զայրույթով: — Ինչպիսի՞ ողբերգություն: Եվ այդ՝ ունենալով քո ապագան, քո հնարավորությունները: Ի՞նքե՞ղ դատիր. կարո՞ղ եմ ես իմ կարողության մի մասը վստահել մի մարդու, որը թքում է աշխարհի կարծիքի վրա: Իսկուք է գալիս, որ և՛ մեր ֆիրման, և՛ մեր ընտանիքը, և քո վարկը՝ այս ամենը քեզ համար դատարկ բա՞ն են: Որտե՞ղ է քո հպարտությունը, Լեսթեր: Ոչ, դա մի ինչ-որ անհավատալի, արտառոց ցնորք է:

— Սա դժվար է բացատրել, հայր, ես ուղղակի չեմ կարող բացատրել: Մի բան ինձ պարզ է. ես ինքս եմ սկսել այս պատմությունը և պարտավոր եմ մինչև վերջ տանել: Ամեն ինչ կարող է վերջանալ միանգամայն բարեհաջող: Գուցե ես կամուսնանամ, գուցե՞ չէ: Այժմ որոշակի ոչինչ չեմ կարող ասել: Դու պետք է սպասես: Իսկ ես կանեմ, ինչ կարող եմ:

Ծերունի Արչիբալդը կշտամբանքով գլուխն օրորեց:

— Դու, ես տեսնում եմ, բոլորովին փսճվել ես, Լեսթեր: Էլ դրանից դենը տեղ չկա: Եվ, որքան ես հասկանում եմ, մտադիր ես քո ասածին մնալ: Ինչ էլ ես ասելու լինեմ, միևնույն է, երևում է, քեզ խելքի բերել չի լինի:

— Ես շատ եմ ցավում, բայց հիմա դա ճշմարտություն է, հայր:

— Դե ուրեմն նկատի ունեցիր, որ եթե դու հարկ եղած հարգանքը չցուցաբերես մեր ընտանիքին և հենց քեզ՝ որպես մեր ֆիրմայի ներկայացուցչի, ես ստիպված կլինեմ փոխել իմ կտակը: Ներողամիտ լինելով քո կեղտոտ արարքների նրկաւմամբ՝ վերջ ի վերջո ես ինքս էլ դրանց մասնակից եմ դառնում: Այդ լինել չի՞ կարող: Բաժանվիր նրանից կամ ամուսնացիր հետը: Բայց դու պարտավոր ես անել այս կամ ա՛յն: Առաջին դեպքում՝ ամեն ինչ լավ կլինի: Դու կարող ես հիանալի ասպհովել նրան. խնդրե՞մ, ես չեմ առարկում: Ուրախությամբ դրա համար փող կտամ, որքան ցանկանաս: Եվ

դու ժառանգութեան քո բաժինը կստանաս մյուս զավակներին հավասար, ինչպես և միշտ ենթադրվել է: Բայց եթե դու ամուսնանաս, բանն ուրիշ կլինի: Ինքդ ընտրիր: Եվ ինձ վրա մի բարկացիր: Ես բեզ սիրում եմ: Ես քո հայրն եմ: Ես վարվում եմ այնպես, ինչպես թելադրում է իմ պարտքի զգացմունքը: Մտածիր այս ամենի մասին և ինձ հայտնիր քո որոշումը:

Լեւոնը հառաչեց: Նա հասկանում էր, որ վիճելն անօգուտ է: Հայրը, երևում է, կատակ չի անում, բայց ինչպե՞ս թողնել Ջեննիին: Ինքը երբեք իրեն չէր ների այդպիսի ստորութիւնը: Դե լավ, մի՞թե հայրն իրող իրեն կզրկի ժառանգութիւնից: Ոչ, իհարկե: Սերունին նրան սիրում է, ինչ էլ լինի, այդ երևում է: Լեւոնը շփոթվել էր ու վրդովվել: Նա հարկադրանք չէր հանդուրժում: Մի մտածեցեք. նրան, Լեւոնը քեյնին մղում են դեպի այդպիսի ստորութիւն՝ լքել Ջեննիին: Նա գլուխը կախեց և մոռալադեմ լռեց:

Սերունի Արշիբալդը հասկացավ, որ նետը նպատակակետին է դիպել:

— Ի՛նչ արած,— վերջապես ասաց Լեւոնը,— հիմա մենք այլևս խոսելիք չունենք. այս կարծես պարզ է: Ես չգիտեմ, թե ինչպես կվարվեմ: Հարկավոր է մտածել: Միանգամից ոչինչ վճռել չեմ կարող:

Նրանք նայեցին իրար: Լեւոնը ցավում էր, որ աշխարհի կարծիքն իր դեմ է, և հայրն այդպես ծանր ապրումներ է ունենում դրա համար: Սերունին էլ խղճում էր որդուն, բայց հաստատ որոշել էր իր գիծը մինչև վերջ տանել: Նա վստահ չէր, թե իրեն հաջողվել է խելքի բերել Լեւոնին, բայց և հույսը չէր կտրում. գուցե թե որդին դեռ միտքը կփոխի:

— Յոնսութիւն, հայր,— ասաց Լեւոնը ձեռքը մեկնելով:— Կարծեմ ես ժամը երկուսի գնացքին կհասնեմ: Ուրիշ որևէ բանի համար քեզ պետք չե՞մ:

— Ոչ:

Լեւոնի գնալուց հետո Սերունին երկար ժամանակ նրստել էր մտքի մեջ ընկած: Այսպես կործանե՞լ իր ապագան: Հրաժարվել այսպիսի հնարավորութիւններից: Այսպիսի

կույր համառություն ցուցաբերել մեղքի ու մոլորության մէջ։ Նա գլուխն օրորեց։ Ո՛չ, Ռոբերտն ալեւի խելացի է։ Նա իսկապէս ընդունակ է գլխավորելու խոշոր ձեռնարկութիւնը։ Նա զգուշավոր է, խելամիտ։ Ա՛խ, եթե Լեսթերն ունենայ այդ արժանիքները։ Ծերունին նստել էր անշարժ և մտածում էր, մտածում, գաղտուկ զգալով, որ մոլորված որդին առաջվա պէս առաջին տեղն է գրավում իր սրտում։

Գ Լ Ո Ւ Ն XL

Լեսթերը վերադարձավ Զիկագո։ Նա իրեն հաշիվ էր տալիս, որ հորը լուրջ վիրավորեց։ Դեռ երբեք ծերունի Արչիբալդը նրա հետ այդպէս ղայրացած չէր խոսել։ Բայց հիմա էլ Լեսթերը համոզված չէր, թե գործն անուղղակի է։ Այն միտքը, թե ինքը կարող է հոր սերն ու վստահութիւնը պահպանել, եթե միայն որեւէ որոշակի բան վճռի, ուղղակի չէր տեղավորվում նրա գլխում։ Ինչ վերաբերում է «աշխարհի կարծիքին», ապա թող մարդիկ շատախոսեն ինչ ցանկանում են և որքան կարող են։ Ինքը կարող է յուր գնալ առանց նրանց էլ։ Բայց, ի դեպ, այդպե՛ս է արդյոք։ Ամեն մի թուլութիւն, նույնիսկ թուլութիւն նշան խրտնեցնում է մարդկանց։ Նրանք բնազդաբար հեռու են փախչում ձախորդներից, խուսափում են նրանցից, ասես վախենալով, թե կվարակվեն։ Լեսթերն առիթ ունեցավ իր վրա ստուգելու այդ նախապաշարմունքի ուժը։

Մի անգամ նա հանդիպեց Բերրի Դոշին, որը միլիոնատեր էր և «Դոշ, Հոլբրուք և Քինսբերի» ֆիրմայի ղեկավարը։ Այդ ֆիրման տեքստիլ արդյունաբերութիւնն մեջ նույնպիսի տեղ էր գրավում, ինչպէս «Քեյն ընկերութիւնը» կառքերի արտադրութիւնն մեջ։ Լեսթերը Դոշին համարում էր իր լավագույն բարեկամներից մեկը, նրա հետ նույնքան մտերիմ էր, ինչպէս Քլիվլենդում Հենրի Բրայսբրիջի հետ կամ Տինցին-նատիում Զորջ Նոուզի հետ։ Նա հաճախ էր եղել Դոշի առափնյա սբանչելի տանը, նրանք միշտ հանդիպել էին մերթ գոր-

ծերով, մերթ աշխարհիկ ընդունելությունների ժամանակէ Բայց Լեւոնի Հայդ-Պարկ փոխադրվելուց հետո նրանց մտերմությունը ի չիք էր դարձել: Եվ ահա նրանք հանդիպեցին Միլիգան փողոցում, Քեյն ֆիրմայի բաժանմունքի մոտ:

— Օ՞, Լեւոն, վաղուց չենք տեսնվել,— ասաց Դոջը քաղաքավարությամբ ձեռքը մեկնելով: Նրա խոսքի տոնը Լեւոնին սովորականից սառն թվաց:— Լսել եմ՝ այս ժամանակամիջոցում դու ամուսնացել ես:

— Այդպիսի բան չկա,— պատասխանեց Լեւոնը այն մարդու տոնով, որը ցանկանում է, որ իր խոսքերը հասկացվեն ընդհանուրի կողմից ընդունված իմաստով:

— Ի՞նչ կարիք կա գաղտնի պահել,— շարունակեց Դոջը և ուզում էր ժպտալ, բայց միայն շրթունքները ծռմռեց. նա շատ էր ուզում մտերմական տոնը պահպանել և պատվով դուրս գալ այդ փափուկ դրությունից:— Այդպիսի բաները մենք սովորաբար չենք թաքցնում: Մտերիմ ընկերներին կարելի էր ասել:

— Դե, իսկ ես որոշեցի շեղվել այդ կանոնից,— ասաց Լեւոնը, զգալով, թե ինչպես թունավոր սեպ է խրվում իր մեջ,— ես չեմ գտնում, որ այդպիսի դեպքերը պետք է թըմբկահարել:

— Ճաշակի հարց է,— անփուլթ խոսեց Դոջը:— դու, իհարկե, քաղաքումն ես ապրում:

— Հայդ-Պարկում:

— Լավ արվարձան է: Է՛, իսկ ընդհանրապես գործե՞րդ ինչպես են:

Եվ նա ճարպկորեն խոսակցության նյութը փոխեց, ապա և շուտով հրաժեշտ տվեց Լեւոնին ձեռքն անփութորեն թափահարելով:

Լեւոնին ասես դանակով կտրեց այն միտքը, որ եթե Դոջը, իրոք, իրեն լամուսնացած մարդ համարեր, անպայման բազմաթիվ հարցեր կտեղար: Որպես մօտիկ ընկեր՝ նա կուզենար շատ բան իմանալ նոր միսիս Քեյնի մասին: Կակավեր մի թեթև զրույց, որ սովորական է միևնույն շրջանի մարդկանց միջև: Դոջը նրան կնոջ հետ միասին հյուր կհրավիրեր

և կխոստանար, որ ինքն էլ կանցնի նրանց մօտ: Բայց հիմա՝ ոչ մի խոսք: Լեսթերը հասկացավ, որ սա իր իմաստն ունի:

Նույն ձևով վարվեցին նաև Մուր ամուսինները, Օլգրից-նելը և մի շարք ուրիշ ծանոթներ: Նրանք բոլորն էլ որպես թի համարում էին, որ նա ամուսնացած է և լրջացած: Հարցնում էին, թե որտեղ է ապրում, կատակում էին նրա ծածկամտությամբ առթիվ, բայց համառորեն հետաքրքրություն չէին ցուցաբերում ենթադրյալ միսիս Քեյնի նկատմամբ: Լեսթերն ըսկըսում էր համոզվել, որ նրանց բռնած գիծը ոչ մի լավ բան չի խոստանում:

Ամենադժալի հարվածներից մեկը ո՛չ դիտավորյալ, ուստի և առանձնապես դաժանորեն, հասցրեց նրան իր հին ծանոթ Ուիլյամ Ուիթնին: Մի օր երեկոյան Լեսթերը գնաց ակումբ՝ ճաշելու: Վերարկուն հանելով, նա ուղղվեց դեպի ծրխախոտի կրպակը՝ սիգար գնելու և այդտեղ, ընթերցարանում հանդիպեց Ուիթնիին: Դա ակումբի մշտական հաճախորդ էր՝ բարձրահասակ, նիհարավուն, մաքուր սավորված, անբասիր հագնված, փոքր-ինչ ցինիկ մի մարդ, բացի դրանից, այդ երեկո էլ գլուխը մի քիչ տաք էր:

— Օհո՛, Լեսթեր,— ձայն տվեց նա:— Այդ ի՞նչ բույն ես հյուսել դու Հայդ-Պարկում: Երևում է, ժամանակ չե՞ս կորցրնում: Իսկ այդ ամենն ինչպե՞ս կբացատրես կնոջդ, երբ խելքիդ փչի ամուսնանալ:

— Ես ոչինչ պարտավոր չեմ բացատրել,— վրդովված պատասխանեց Լեսթերը:— Եվ ինչո՞ւ եմ այդքան հետաքրքրում քեզ իմ գործերը: Որքան գիտեմ, դու ինքդ էլ սուրբ չես:

— Հա՛, հա՛, հա՛: Այդ շատ լավ է, ազնիվ խոսք լավ է: Չլինի՞ դու ամուսնացել ես այն գեղեցկուհու հետ, որի հետ միշտ զբոսնում էիր Հյուսիսային կողմում, հը՞: Հա՛-հա՛-հա՛: Ա՛յ քեզ բան: Ամուսնացե՞լ ես: Բայց գուցե մարդիկ փչո՞ւմ են:

— Լոի՛ր, Ուիթնի,— ընդհատեց նրան Լեսթերը:— Հիմարություններ ես դուրս տալիս:

— Ներողություն,— ասաց Ուիթնին հանդգնորեն, բայց

արդեն սկսելով խելքի գալ: Ներողութուն եմ խնդրում: Դու մի՛ մոռացիր, ախր ես մի քիչ հարբած եմ: Ութ բաժին վիսկի հենց նոր կուլ տվի բուֆետում: Ներիր: Մենք կխոսենք, երբ իմ խելքը գլխիս կլինի, չէ՞ կեսթեր: Հա՛-հա՛-հա՛, իսկապես որ ես մի քիչ հարբած եմ: Դե՛, հաջողություն քեզ: Հա՛-հա՛-հա՛:

Այդ այլանդակ ծիծաղը երկար ժամանակ կեսթերի ականջից դուրս չէր գալիս: Այն հնչում էր որպես վիրավորանք, թեպետև Ուիթնին հարբած էր: «Գեղեցկուհին, որի հետ դու զբոսնում էիր Հյուսիսային կողմում: Չլինի՞ ամուսնացել ես նրա հետ»: Կեսթերը վրդովմունքով էր մտաբերում Ուիթնիի լպիրշ ականարկները: Գրող ու ցավ: Այս արդեն չափից դուրս է: Իրեն՝ կեսթեր Քեյնին, այսպիսի բանե՞ր ասեն... Նա մտքի մեջ ընկավ: Այո, շատ թանկ է վճարում ինքը, որ որոշե՞լ է Ջեննիի հետ վարվել ինչպես վայել է կարգին մարդուն:

Գ Լ Ո Ւ Մ XLI

Քայց դա վատագույնը չէր: Ամերիկյան հասարակությունը սիրում է բամբասուկ սուլն աշխարհի ուժեղներին, իսկ Քեյնները հարուստ էին և բոլորի աչքի առաջ: Եվ ահա լուր տարածվեց, թե կեսթերը, Ֆիրմայի գլխավորի անմիջական ժառանգներից մեկը, ամուսնացել է մի սպասուհու հետ: Եվ այդ նա՞, միլիոնատիրոջ որդին: Հնարավո՞ր բան է: Ահա, իսկապես, մի հրապուրիչ պատառ՝ լրագրողների համար: Եվ թերթերը չհապաղեցին թոցնել այդ գրգռիչ լուրը: «Հարավային կողմի նորություններ» աշխարհիկ թերթը, առանց կեսթերի անունը տալու գրեց «Ցինցիննատիի կառքերի նշանավոր հարուստ գործարանատիրոջ որդու մասին» և համառոտակի շարադրելով նրա սիրավեպը, վերջում ավելացրեց, «Միսիս ***-ի մասին հայտնի է միայն, որ նա առաջ Քլիվլենդում որպես սպասուհի ծառայելիս է եղել մի հարգարժան ընտանիքում: Իսկ դրանից առաջ էլ աշխատել է Կոլումբուսում, Օհայոյի նահանգում: Ո՞վ կհամարձակվի պնդել, թե ումանտի՞»

կան մահացել է, երբ բարձր հասարակության մեջ այսպիսի գունագեղ էպիզոդներ են տեղի ունենում»:

Լեսթերը կարգաց այդ լուրը: Նա ինքը «Նորություններ» չէր ստանում, բայց ինչ-որ մի բարի սիրտ հոգացել էր նրա մասին, և նա փոստով ստացավ մի օրինակ, որի մեջ հարկավոր սյունակում կարմիր մատիտով ընդգծում էր արված: Լեսթերը բարկացավ, կասկածելով, թե ուզում են իրենից դուրս շորթել, բայց չգիտեր ինչպես վարվի: Նա, իհարկե, կուղենար վերջ տալ լրագրային այդ շատախոսությանը, բայց մտածեց, որ եթե ինքը բոլորը, դրանից դորժը կարող է ավելի վատանալ: Եվ ոչ մի բան չարեց: «Նորություններ»-ի լուրը, ինչպես և պետք էր սպասել, ուրիշ թերթերի ուշադրությունն էլ գրավեց: Սա մի հարուստ նյութ էր, և կիրակնօրյա թերթի մի ձեռնարկից խմբագիր որոշել էր այդ նյութից քամել բոլորը, ինչ հնարավոր է: Այդ ուսմանտիկ պատմությունը ծավալել մի ամբողջ էջի վրա՝ աղաղակող վերնագրով, ինչպես օրինակ՝ «Միլիոնները զոհաբերեց սպասուհու սիրո համար», տալ Լեսթերի, Ջեննիի պատկերները, Հայդ-Պարկի տան, Քեյ-նի Ցինցիննատիի ֆաբրիկայի, Միլիզան ավենյուկի պահեստի նկարները և ահա սենսացիան ապահովված է: «Քեյն ընկերությունը» մամուլում հայտարարություններ չէր տալիս: Թերթը ոչնչով պարտական չէր նրան: Եթե Լեսթերը նախադգուշացված լիներ, կարող էր այդ մտադրության իրականացումը կանխել թերթին մի հայտարարություն ուղարկելով կամ հրատարակչի հետ խոսելով: Բայց նա ոչինչ չգիտեր, ուստի և ոչինչ չէր արել: Իսկ խմբագիրն աշխատել էր ինչպես պետք է: Ցինցիննատիի, Քլիվլենդի և Կոլումբուսի թղթակիցներին առաջարկվել էր հեռագրով հաղորդել, թե այդ քաղաքներում հայտնի՞ է արդյոք Ջեննիի պատմությունը: Քլիվլենդում դիմեցին Բրայսբրիջներին, որպեսդի իմանան՝ Ջեննին աշխատե՞լ է արդյոք նրանց տանը: Կոլումբուսից խիստ աղավաղված լուրեր ստացվեցին Գերհարդների ընտանիքի մասին: Պարզվեց, որ իր ենթադրյալ ամուսնությունից առաջ Ջեննին մի քանի տարի ապրել է Հյուսիսային կողմում: Այսպես պատահիկ-պատահիկ վերականգնվեց ամբողջ պատմությունը:

Խմբագրի մտքովն էլ չէր անցնում խարազանել կամ վրդով-վել, ավելի շուտ նա կարծում էր, թե սիրալիր գործ է անում: Բաց թողնվեցին մի շարք անհաճո մանրամասնություններ. այն, որ Վեստան, ամենայն հավանականությամբ, ապօրինի երեխա է, որ Լեսթերն ու Ջեննին, ըստ երևույթին, երկար ժամանակ ապօրինի կենակցության մեջ են եղել, որ Լեսթերի ամուսնությունից նրա ընտանիքի բոլորին հայտնի անբավականությունը ծանրակշիռ հիմքեր ունի: Խմբագիրը յուրահաստով մի Ռոմեո և Ջուլիետի պատմություն հորինեց, որի մեջ Լեսթերը պատկերվում էր որպես բոցավառ, անձնուրաց սիրական, իսկ Ջեննին որպես ժողովրդի ծոցից ելած մի աղքատ, բայց թովիչ աղջիկ, որին միլիոնատիրոջ անձնվեր սերը հարստացրել է ու դարձրել նշանավոր: Թերթի նկարիչը պատկերել էր վեպի հաջորդական փուլերը: Լեսթերի նկարը լավ վարձատրություն բերեց ստացել էին Յինցիննատի լուսանկարչից, իսկ Ջեննինին ֆոտոթղթակիցը աննկատելիորեն լուսանկարել էր զբոսանքի ժամանակ: Մի խոսքով ամեն ինչ արվել էր բուլվարային մամուլի փորձված ձևերով:

Նվ հաճախ լույս տեսավ լրագիրը՝ ամբողջովին քծնանք ու քաղցր խոսքեր, բայց տողերի արանքից զգացվում էր տխուր ու մոռյալ աստաղը: Ջեննին միանգամից շիմացավ այդ: Լեսթերը պատահաբար նկատեց այդ ճակատագրական էջը և շտապեց պոկել այն: Նա անշափ զարմացած ու վրդովված էր: Սա ի՞նչ բան է, որ մի գրողի տարած լրագիր այսպես է վարվում մի կողմնակի անձի հետ, մի մարդու հետ, որը հանգիստ ապրում է առանց որևէ մեկին խանգարելու: Իր սրտնեղության դառն զգացմունքը շփատելու համար նա տանից դուրս գնաց: Նրա ճանապարհը գնում էր ոչ թե դեպի քաղաքի աշխույժ կենտրոնը, այլ նրանից հեռու, Կոստեջ—Գրոուվ ավանյուով դեպի բաց պրերիա: Տրամվայի նստաբեկին օրորվելով նա աշխատում էր պատկերացնել, թե հիմա ինչ են մտածում իր նախկին բարեկամները՝ Դոջը, Բերնհեյմ Մուրը, Հենրի Օլդրիջը: Այո, սա իսկական հարված է: Ի՞նչ անել: Ատամները սեղմել ու լռել, թե՛ անտարբեր ձեռք թափ տալ այդ նոր հոգսի վրա: Մի բան նրան պարզ էր. այդպիսի բան այլևս

չի հանդուրժի: Նա տուն վերադարձավ բալթական հանգիստ վիճակում և սկսեց անհամբեր սպասել երկուշաբթի օրվան, որպեսզի տեսնվի իր հավատարմատարի՝ միստր Ուոթսոնի հետ: Ի դեպ, երբ նրանք հանդիպեցին, Լրկուսն էլ շուտով հանգեցին այն որոշման, որ դատարան տալն անմտություն է: Ավելի լավ է լուսթյան մատնել:

— Բայց այլևս այդպիսի բան չպիտի կրկնվի,— խոսքն ավարտեց Լեսթերը:

— Դրա մասին ես կհոգամ,— հանգստացրեց նրան հավատարմատարը:

Լեսթերը վեր կացավ:

— Սատանան գիտե, թե ինչպիսի երկշում ենք ապրում մենք,— գոչեց նա:— Եթե մարդ հարուստ է, ոչ մի տեղ թաքնվել չի կարող, ասես հուշարձան լինի կանգնած քաղաքի հրապարակում:

— Եթե մարդ հարուստ է,— ասաց միստր Ուոթսոնը,— նա հիշեցնում է զանգակը վզից կախված կատվին: Ամեն մի մոկ ճիշտ գիտե, թե որտեղ է նա և ինչ է անում:

— Այո, հարմար համեմատություն է,— մրթմրթաց Լեսթերը:

Ջեննին էլի մի քանի օր անտեղյակ էր մնացել: Լեսթերը դիտմամբ այդ ցավոտ հարցը չէր շոշափում, իսկ Գերհարդը կիրականորյա մեղսալից թերթեր չէր կարդում: Բայց հետո հարևանուհիներից մեկը խոսակցության մեջ անտակտորեն ասաց Ջեննինին, թե կարդացել է նրա մասին գրված այն շատ հետաքրքիր պատմությունը: Ջեննին սկզբում ոչինչ չհասկացավ:

— Իմ մասին,— զարմացած գոչեց նա:

— Այո, այո, ձեր մասին և միստր Քեյնի,— պատասխանեց հյուրը:— Ձեր ամբողջ սիրավեպը:

Ջեննին բռնկեց:

— Ես ոչինչ չգիտեմ,— ասաց նա:— Իսկ դուք համոզված եք, որ այդ մեր մասին էր:

— Դե, իհարկե,— ծիծաղեց միսիս Սթենդլը:— Սխալվել ես ոչ մի կերպ չէի կարող: Թերթն էլ մոտս մնում է: Եթե

ուղում եք, աղջկաս ձեռքով ուղարկեմ ձեզ: Նկարում դուք հիանալի եք դուրս եկել:

Ջեննին ամբողջովին կուշ եկավ:

— Ծառ շատ շնորհակալ կլինեմ ձեզանից, — թոթովեց նա: Նրան տանջում էր այն միտքը, թե որտե՞ղ կարող են վերցրած լինել իր նկարը և ինչ է գրած լրագրում: Իսկ գլխավորը՝ ի՞նչ կասի Լեսթերը: Արդյոք նա տեսն՞ել է թղթակցությունը: Ինչո՞ւ իրեն ոչինչ չի ասել:

Հարևանուհու աղջիկը թերթը բերեց, և Ջեննին սիրտը պաղեց, երբ նա նայեց սոսկալի էջին: Ահա այն, սևով սպիտակի վրա գրված: Ձախ կողմը Լեսթերի պատկերն է, աջում՝ Ջեննինի, իսկ մեջտեղը՝ խոշոր տառերով վերնագիրն է և սլաքներ. «Ահա այս միլիոնատերը հրապուրվել է ահա այս սպասուհիով»: Տեքստում բացատրվում էր, որ Լեսթերը՝ Ցինցիննատի կառքերի հայտնի գործարանատիրոջ որդին, զոհաբերել է իր նախանձելի հասարակական դիրքը, որպեսզի ամուսնանա սիրած կնոջ հետ: Ապա գալիս էին նկարները՝ Լեսթերը Ջեննինի հետ զրուցում է միսիս Բրայքբրիջի առանձնատանը, Լեսթերը Ջեննինի կողքին կանգնել է խստատես հարգարժան պաստորի առաջ, Լեսթերը Ջեննինի հետ զրոսնում է շքեղ կառքով, Ջեննին շքեղ կահավորված զահլիճի լուսամուտի առաջ կանգնած (զահլիճի շքեղությունը վկայում են ծանր վարագույրների ծալքերը) նայում է հեռվում հազիվ երևացող համեստ տնակին:

Ջեննին զգաց, որ պատրաստ է ամոթից գետնի տակն անցնելու: Նա տանջվում էր ոչ այնքան իր, որքան Լեսթերի համար: Ի՞նչ ապրումներ է ունենալու նա: Իսկ նրա հարազատն՞րը: Հիմա նրանց ձեռքին մի նոր գնք կա իր և Լեսթերի գեմ: Նա աշխատում էր հանգստանալ, տիրապետել իր զգացմունքներին, բայց արցունքները նորից ու նորից լցվում էին աչքերը: Դրանք հուզմունքի արցունքներ էին: Ինչո՞ւ են հալածում իրեն, թունավորում իր կյանքը: Մի՞թե չեն կարող հանգիստ թողնել իրեն: Ինքը որքա՞ն է աշխատում լավ վարվել: Մի՞թե մարդիկ չէին կարող օգնել իրեն, փոխանակ դեպի անգունդը հրելու...

Այդ նույն երեկոյան Ջեննին համոզվեց, որ Լեսթերին վաղուց է հայտնի ամեն ինչ. նա ինքը շարաքաստիկ թերթը տուն բերեց, հասուն խոհականությամբ մտածելով, որ պարտավոր է անել այդ: Իր ժամանակին նա Ջեննինին ասաց, որ իրենց միջև գաղտնիք չպետք է լինի, և այժմ նա իրեն իրավունք չէր համարում թաքցնել նրանից այն, ինչ այդպես անսպասելի ու կոպիտ կերպով խախտեց իրենց հանգիստը: Նա Ջեննինին կասի, որ շահահաստանա, որ դա ոչ մի նշանակութուն չունի, բայց իր համար դա վիթխարի նշանակութուն ունեւ: Գարշելի լրագիրը նրան անուղղելի վնաս հասցրեց: Շատ թե քիչ խելամիտ մարդիկ— իսկ դրանց շարքումն էին իր բոլոր ծանոթներն ու մեծ թվով անծանոթները— հիմա Լիհասկանան, թե ինչպես է ասլրել ինքն այս տարիներին: Լրագրում ասված էր, որ նա Ջեննինի ետեւից Ֆլիվենդից գնացել է Չիկագո, որ Ջեննին ամաչիլոտ է եղել ու անմատչելի, որ Լեսթերը երկար ժամանակ սիրահետել է նրան, մինչև որ ստացել է նրա համաձայնութիւնը: Դա պետք է բացատրեր նրանց համակեցութիւնը Հյուսիսային կողմում: Նրանց հարաբերութիւնների իսկական պատմութիւնը գունագեղելու այս ապուշ փորձը կատաղեցնում էր Լեսթերին, թեպետև նա հասկանում էր, որ դա, այնուամենայնիւ, ավելի լավ է, քան այս կամ այն լիտի հարձակումը: Հյուրասենյակ մտնելով՝ նա լրագիրը գրպանից հանեց և փռեց սեղանին: Ջեննին, որ գիտեր, թե հիմա ինչ է լինելու, նրա կողքին կանգնած ուշադիր հետևում էր նրա շարժումներին:

— Այստեղ քեզ համար հետաքրքիր մի բան կա,— շորշոր ասաց նա, ցույց տալով թերթի նկարազարդ էջը:

— Ես արդեն տեսել եմ, Լեսթեր,— հոգնած պատասխանեց Ջեննին:— Հենց այսօր միսիս Սթենդլը ցույց տվեց ինձ այդ համարը: Զգիտեի միայն, դու տեսե՞լ ես այդ թե ոչ:

— Ա՛յ թե նախշել են ինձ, խոսք չունեմ ասելու: Ես չէի էլ կարծում, թե կարող եմ այդպիսի կրակոտ Ռոմեո լինել:

— Ես շատ եմ ցավում, Լեսթեր,— ասող Ջեննին այդ

ուրախ կատակի տակ կռահելով նրա ծանր տրամադրությունը: Նա վաղուց գիտեր, որ Լեսթերը չի սիրում և չի կարողանում խոսել իր իսկական զգացմունքների և լուրջ հոգսերի մասին: Դեմ առնելով անխուսափելիին ու անհաղթահարելիին՝ նա գերադասում էր կատակի տալ այն: Եվ հիմա էլ նրա խոսքերը նշանակում էին. «Քանի որ, միևնույն է, գործին օգնել չենք կարող, տրամադրություններս չգցենք սրա համար»:

— Ես ամենևին էլ սա մի ողբերգություն չեմ համարում,— շարունակեց նա:— Բայց ոչ մի բան նախաձեռնել չի կարելի: Նրանք երևի լավագույն մտադրությունն են ունեցել: Պարզապես հիմա մենք շատ ենք աչքի բնկել:

— Հասկանում եմ, Լեսթեր,— ասաց Ջեննին մոտենալով նրան:— Բայց և այնպես ես շատ եմ ցավում:

Հենց այդ ժամանակ կանչեցին ճաշելու, և խոսակցությունն ընդհատվեց:

Բայց Լեսթերը չէր կարող ինքն իրենից թաքցնել, որ իր գործը լավ չէ: Հայրը բավական պարզ հասկանալ տվեց այդ վերջին զրույցի ժամանակ, իսկ հիմա էլ, ի լրումն ամենի, իրենցով մամուլն է զբաղվում: Այլևս կարիք չկա ձևացնել, թե իբր ինքն առաջվա պես մոտիկ է իր շրջանի մարդկանց: Նրանք իրեն ճանաչել էլ չեն ուզում, համեմայն դեպս, նրանք, ովքեր շատ թե քիչ խիստ հայացքներ ունեն: Կան, իհարկե, և ուրախ ամուրիներ, և ամուսնացած քեֆ սիրողներ, և փորձված կանայք՝ ամուսնացուներ ու միայնակներ, որոնք ճշմարտությունն իմանալով շարունակում են լավ վերաբերվել նրան: Բայց այդ մարդիկ չեն կազմում նրա «հասարակությունը»: Ըստ էության նա իր ուղուց դուրս ընկածի վիճակում էր, և ոչ մի բան չէր կարող նրան փրկել, բացի իր ներկայիս կենսաձևերից վճռականապես հրաժարվելը: Այլ խոսքով ասած՝ նա պետք է կապերը խզեր Ջեննիի հետ:

Բայց Ջեննիից կտրվել նա չէր ուզում: Հենց միայն դրա մասին մտածելը խորապես անտանելի էր նրա համար: Ջեննին անդադրում ընդարձակում էր իր մտահորիզոնը: Հիմա նա շատ բան Լեսթերից վատ չէր հասկանում: Ջեննին պարզապես մի ինչ-որ փառասեր անձ չէր: Նա մի արտասովոր կին

էր, և բարեսիրտ: Նրան լքելը ստորություն կլինի, բացի դրանից, նա ինքնին լավ կին էր: Լեւթերը քառասունվեց տարեկան էր, Զեննին՝ քսանինն, բայց տեսքով՝ քսանհինգից ավելի չէր: Հազվադեպ երջանկություն է, եթե այն կնոջ մեջ, որի հետ ապրում ես, գտնում ես ջահելություն, գեղեցկություն, խելք, մեղմաբարո բնավորություն և քո սեփական հայացքները, միայն ավելի մեղմ ու հուզական ձևով: Հայրն իրավացի էր. նա ինքն էր կառուցել իր կյանքը, ինքն էլ ապրում է ինչպես կարող է:

Լրագրի այս անհաճո դեպքից շատ շանցած՝ Լեւթերն իմացավ, որ հայրը ծանր հիվանդ է, և բույն առ բույն սպասում էր, որ իրեն կկանչեն Յինցիննատի: Բայց գործերը նրան պահում էին գրասենյակում, և նա դեռ Զիկագոյումն էր, երբ հոր մահվան լուրը եկավ: Լեւթերն այդ լուրից ցնցված՝ շտապեց Յինցիննատի: Հոր պատկերն աննահանջ կանգնած էր նրա աջքի առաջ: Անկախ իրենց անձնական հարաբերություններից՝ հայրը միշտ էլ նրա համար եղել էր մեծ մարդ, հետաքրքիր և նշանավոր: Նա հիշեց, թե ինչպես մանուկ հասակում հայրն իրեն նստեցնում էր ծնկներին, ինչպես էր պատմում Իռլանդիայում անցկացրած իր պատանեկության մասին, ինչպիսի ջանքեր է թափել մարդամեջ դուրս գալու համար, իսկ հետո գործնական սկզբունքներ էր ներշնչում նրան, որոնք նրա մեջ առաջացել էին սեփական փողծի հիման վրա: Մերունի Արչիբալդն արդարամիտ և ազնիվ մարդ էր: Նրա նման Լեւթերն էլ ակնարկումներ ու խորամանկություններ չէր հանդուրժում: «Երբեք մի՛ ստիր,— միշտ ասում էր Արչիբալդը:— Երբեք մի՛ փորձիր փաստերն այնպես շնորհայացնել, ինչպես ինքդ ես տեսնում: Ծշմարտությունը կյանքի շունչն է, բոլոր արժանիքների հիմքը, և գործի մթնոլորտում էլ այն լավ համբավ է ապահովում նրա համար, ով հաստատորեն ճշմարտության կողմն է պահում»: Լեւթերը հավատում էր այդ սկզբունքին: Նա միշտ հիանում էր հոր մարտական ուղղամտությամբ և այժմ վիշտ էր ապրում իր կորուստի համար: Նա ցավում էր, որ հայրը չապրեց մինչև իր հետ հաշտվելը: Նրան արդեն սկսել էր թվալ, որ եթե ծերունին Զեննինն տեսներ, նա դուր

կգար հորը: Նա չէր պատկերացնում, թե ինչպես կարող էր ամեն ինչ կարգավորվել, պարզապես զգում էր, որ Ջեննին ծերունու սրտովը կլինեիր:

Երբ նա հասավ Յինցիննատի, ուժեղ ձյուն էր տեղում: Քամին ծակծկող փաթիլներ էր շարտում մարդու երեսին: Ձյունը խլացնում էր փողոցի սովորական աղմուկը: Կայարանում լեսթերին դիմավորեց էմին: Չնայած իրենց անցյալի պառակտմանը, նա եղբորը տեսնելով ուրախացավ: Քույրերի մեջ նա ամենից ավելի հանդուրժելին էր: Լեսթերը նրան գրկեց և համբուրեց:

— Ինչ խելոքն ես դու, որ ինձ դիմավորեցիր, էմի,— ասաց նա:— Ասես առաջվա ժամանակներն են վերադարձել: Է՛, ինչպե՞ս են մերոնք: Երևի բոլորը հավաքվել են: Խեղճ հայրիկ, քո ժամն էլ հասավ: Բայց նա մեծ և լի կյանք վարեց: Երևի գոհ էր այն ամենից, ինչ կարողացել էր անել:

— Այո,— ասաց էմին,— բայց մայրիկի մահից հետո նա շատ տխուր էր:

Նրանք կայարանից տուն էին գնում մտերմաբար զրուցելով և անցյալը վերհիշելով: Հին տանը արդեն հավաքվել էին բոլոր մոտիկ ու հեռու ազգականները: Լեսթերը նրանց հետ սովորական ցավակցական արտահայտություններ փոխանակեց, բայց ինքը շարունակ մտածում էր, որ հայրը երկար կյանք ապրեց: Նա հասավ իր նպատակին և մեռավ, ինչպես խնձորն է հասունանում և գետին ընկնում: Հսկայական հյուրասենյակի մեջտեղը սև դադաղի մեջ պառկած հոր տեսքը լեսթերի մեջ հարուցեց վաղուց մոռացված մանկական սիրո զգացմունքը: Նա նույնիսկ ժպտաց, նայելով խիստ դիմազրծերով այն վճռական գեմքին, որն ասես իր պարտքը կատարած լինելու գիտակցությանն էր արտահայտում:

— Լավ մարդ էր,— ասաց նա կողքին կանգնած Ռոբերտին:— Այդպիսի մի ուրիշին շուտով չես հանդիպի:

— Դու իրավացի ես,— հսկայական զայրույթով հաստատեց Ռոբերտը:

Թաղումից հետո որոշվեց կտակը կարգալ առանց հետաձգելու: Լուիզայի ամուսինն շտապում էր տուն՝ Բուֆալո

գնալ, Լեւթերը՝ Զիկադու: Եվ ահա երկրորդ օրը ազգականները հավաքվեցին «Նայթ, Քիթլի և Օ'Բրայեն» իրավաբանական գրասենյակում, որը վարում էր ծերունի Քեյնի գործերը:

Լեւթերն այդ ժողովին էր գնում այն հավատով, որ հայրը իր կտակի մեջ չէր կարող իրեն անտեսած լինել: Նրանց վերջին խոսակցությունը տեղի էր ունեցել նորերս: Ինքը հորն ասել էր, որ ամեն ինչի մասին լավ մտածելու համար իրեն ժամանակ է հարկավոր, և հայրը ժամանակ էր տվել: Հայրը միշտ էլ սիրում էր Լեւթերին և հավանություն էր տալիս նրա ամեն մի քայլին, բացի Ջեննիի հետ ունեցած կապերից: Լեւթերի խելամառությունը գործի մեջ՝ Ֆիրմային քիչ օգուտ չէր բերել: Նա ուղռակի զգուս էր, որ հայրը հիմք չունի իր հետ սովելի վատ վարվելու, քան մյուս զավակների:

Միստր Օ' Բրայենը, որ հաստամարմին ու անհանգիստ մի մարդ էր, սրտանց սեղմում էր գրասենյակ մտնող բոլոր ժառանգների և իրավատեր անձանց ձեռքը: Քսան տարի նա եղել էր Արչիբալդ Քեյնի անձնական հավատարմատարը, գիտեր նրա բոլոր համակրանքներն ու հակակրանքները, նրա բոլոր քմահաճույքները և իրեն նրա նկատմամբ խոստովանահոր նման մի բան էր համարում: Եվ սիրում էր նրա զավակներին, մանավանդ՝ Լեւթերին:

— Դե, ահա կարծես բոլորը հավաքվել են,— ասաց նա գրպանից հանելով եղջերաշրջանակ խոշոր ակնոցը և մտահոգ նայելով ներկաներին:— Շատ լավ: Կարելի է գործի անցնել: Ես կտակը կկարդամ առանց որևէ նախաբանի ու ներածականի:

Նա սեղանից վերցրեց մի մեծ թերթ թուղթ, հազաց և սկսեց կարդալ:

Փաստաթուղթը այնքան էլ սովորական ձևով չէր կաղմբված: Սկզբում թված էին այն մանր գումարները, որ տրվելու էին երկարամյա ծառայողներին, տնային սպասավորներին և բարեկամներին: Այնուհետև՝ ետմահու նվերները զանազան հիմնարկությունների և, վերջապես, ամենամոտիկ ազգականներին թողնված ժառանգությունը՝ սկսած դուստրերից: Իմոջինին, որպես սիրելի և նվիրված դստեր՝ կտակված

էր ֆաբրիկայի մեջ դրված դրամագլխի մեկ վեցերորդ մասը և հանգուցյալի մնացած գույքի մեկ վեցերորդ մասը, որ կազմում էր մոտ ութ հարյուր հազար դոլլար: Ծիշտ նույն-
քան էլ ստանում էին էմին և Լուիզան: Թոռներին չափահաս դառնալուց հետո ոչ շատ մեծ ընծաներ էին հասնում լավ վարքի համար: Այնուհետև խոսքը վերաբերում էր Ռոբերտին և Լեսթերին:

«Նկատի ունենալով իմ որդի Լեսթերի գործերում երե-
վան եկած մի շարք բարդացումները, ես իմ պարտքն եմ հա-
մարում հատուկ ցուցումներ տալ, որոնցով պետք է ղեկա-
վարվել իմ մնացած գույքը բաշխելիս, այն է. «Քեյն արդյու-
նաբերական ընկերության» դրամագլխի մեկ քառորդ մասը և
մնացած ամբողջ շարժական ու անշարժ գույքի, կանխիկ
դրամի, արժեթղթերի ու բաժնետոմսերի մեկ քառորդ մասը
կտակում եմ իմ սիրելի որդի Ռոբերտին՝ որպես պարգև իր
պարտքն անշեղորեն կատարելու համար, իսկ «Քեյն արդյու-
նաբերական ընկերության» դրամագլխի մեկ քառորդ մասը և
մնացած իմ մյուս շարժական ու անշարժ գույքի, կանխիկ
դրամի և արժեթղթերի ու բաժնետոմսերի մեկ քառորդ մասը
ես կտակում եմ նրան՝ կառավարելու ի օգուտ իր եղբայր
Լեսթերի մինչև այն ժամանակ, երբ կատարված կլինեն ներ-
քոհիշյալ պայմանները: Եվ ես ցանկանում ու պահանջում եմ,
որ իմ բոլոր երեխաները աջակցեն նրան «Քեյն արդյունաբե-
րական ընկերությունը» և նրան վստահված մյուս դրամա-
գլուխները կառավարելու գործում, քանի դեռ նա ինքը չի
ցանկանա իր վրայից վայր դնել այդպիսիների կառավարու-
մը, կամ ցույց չտա այն իրականացնելու մի ուրիշ ավելի
լավ եղանակ»:

Լեսթերը կամացուկ փնթփնթաց: Նա սփրթնեց, բայց
տեղից չշարժվեց. դե հո չէր կարող աղմուկ սկսել: Բանից
դուրս էր գալիս, որ նա կտակի մեջ նույնիսկ առանձին հիշա-
տակված չէ:

«Ներքոհիշյալ պայմանները» ընթերցվեցին բոլոր հա-
վաքվածների ներկայությամբ, որ, միստր Օ'Բրայենի ասելով
համապատասխանում էր հանգուցյալի կամքին: Սակայն

լեւթերին և մյուս դավաւաններին նա ընթերցելու տւիւց հենց նույն օրը: Լեւթերն իմացաւ, որ երեք տարի շարունակ ստանալու է տարեկան տասը հազար դոլլար և այդ ժամկետն անցնելուց հետո նա պետք է ընտրություն անի, կամ կբաժանվի Ջեննիից, եթե դեռ չի ամուսնացել նրա հետ և դրանով իր կյանքը համապատասխան կդարձնի հոր ցանկությանը: Այդ դեպքում անհապաղ Լեւթերին կտրվի նրա բաժին ժառանգությունը: Կամ նա կամուսնանա Ջեննիի հետ, եթե դեռևս այդ չի արել, և այդ դեպքում տարեկան տասը հազար դոլլարը կստանա ցմահ: Բայց նրա մահից հետո Ջեննին, միևնույն է, ոչ մի ցենտ չի ստանա: Հիշյալ տասը հազարը երկու բաժնետոմսերի տարեկան եկամուտն է, որոնք նույնպես վստահվում էին Ռոբերտին, մինչև որ Լեւթերը վերջնական որոշում ընդուներ: Իսկ եթե Լեւթերը Ջեննիի հետ չամուսնանա, բայց և չբաժանվի նրանից, երեք տարին լրանալուց հետո կհաղարի որևէ բան ստանալ: Նրա մահից հետո այն բաժնետոմսերը, որոնց եկամուտն ստանում էր նա, հավասարապես բաժանվում են այդ ժամանակ ողջ մնացած եղբայրների և քույրերի միջև: Ամեն մի ժառանգ կամ իրավատեր անձ, որ կվիճարկի այս կտակը, դրանով իսկ կզրկվի իր բաժին ժառանգությունից»:

Լեւթերը զարմացել էր, թե հայրը որքան մանրամասն է նախատեսել բոլոր հնարավորությունները: Եզրափակիչ պայմանները կարդալիս նրա մեջ նույնիսկ կասկած ծագեց, թե դրանց ձևակերպմանը չի՞ մասնակցել արդյոք Ռոբերտը: Բայց, հասկանալի է, նա այդ բանը վստահորեն պնդել չէր կարող. Ռոբերտը երբեք նրա նկատմամբ թշնամական զգացմունքներ չէր ցուցաբերել:

— Ո՞վ է կազմել այս կտակը, — հարցրե՞ն նա Օ՝ Բրայդինին:

— Մենք բոլորս էլ քիչ-քիչ աշխատել ենք, — պատասխանեց նա մի փոքր շփոթված: — Դա հեշտ բան չէր: Դուք հոգիտեք, միատր Քեյն, ձեր հայրիկին իր ասածին հակառակ որևէ բան համոզելը դժվար բան էր: Կայծքար էր նա, ոչ թե մարդ: Այս կեսերից մի քանիսը նա համարյա թե հենց իր

կամքին հակառակ է սահմանել: Կտակի ոգու համար մենք, իհարկե, պատասխանատվություն չենք կրում: Դա արդեն վերաբերում է միայն ձեզ և ձեր հորը: Ինձ համար շատ ծանր էր նրա ցուցումները կատարել:

— Ես ձեզ լիովին հասկանում եմ,— ասաց Լեսթերը:— Խնդրում եմ մի անհանգստացեք:

Միստր Օ' Բրայենը իր խորին երախտագիտությունն արտահայտեց:

Լեսթերը, որ շարունակ նստած էր անշարժ, ասես բազկաթոռին կպած լիներ, այժմ մյուս դավակների հետ վեր կացավ և անտարբեր տեսք ընդունեց: Ռոբերտը, էմին, Լուիզան, Իմոջինը՝ բոլորը զարմացած էին, բայց չի կարելի ասել, թե խղճում էին Լեսթերին: Ինչ էլ լինի՝ նա իրեն շատ վատ էր պահել: Նա հորը դժգոհ լինելու բավականաչափ առիթներ էր տվել:

— Ծերունին, կարծում եմ, ծայրահեղության է հասել,— ասաց Ռոբերտը, որ նստած էր Լեսթերի կողքին:— Ես ամենևին չէի սպասում, թե նա այդքան հեռուն կգնա: Ես կարծում եմ, ամեն ինչ կարելի էր այլ կերպ դասավորել:

— Կարևոր չէ,— մռայլ քմիծաղով փնջացրեց Լեսթերը: Քույրերն ուզում էին մխիթարել նրան, բայց չգիտեին, թե ինչ ասեն: Վերջ ի վերջո մեղավորն ինքը՝ Լեսթերն էր:

— Ինձ թվում է, հայրիկն այնքան էլ ճիշտ չի վարվել,— տկսել փորձեց էմին, բայց Լեսթերը կտրուկ ընդհատեց նրան:

— Մի կերպ կապրեմ:

Նա արագորեն մտքում հաշվեց, թե որքան կլինեն իր եկամուտները, եթե ինքը չկատարի հոր կամքը: Նրա երկու հարյուր բաժնետոմսերը բոլորովին արժեն հատը հազար դոլլարից մի քիչ ավելի և հինգից վեց տոկոս եկամուտ են տալիս: Այո, տարեկան տասը հազարից ավելի ոչ մի կերպ չի ստացվի:

Ազգականները ցրվեցին իրենց տները: Լեսթերը գնաց քոչ մոտ, բայց շտապելով գուրս պրծնել հայրենի քաղաքից՝ հրաժարվեց նախաճաշի հրավերից, պատճառաբանելով, թե

անհետաձգելի գործեր ունի, և առաջիկա գնացքով մեկնեց Չիկագո:

Ամբողջ ճանապարհին մտքերը նրան հանգիստ չէին տալիս:

Ահա, ուրեմն, որքան քիչ է սիրելիս եղել իրեն հայրը: Հնարավոր բան է սա: Նրան՝ Լեսթեր Քեյնին, մի տասը հազար են շարժել, այն էլ ընդամենը երեք տարով, իսկ հետո նա այդ գումարը պիտի ստանա, եթե միայն Ջեննիի հետ ամուսնանա: «Տարեկան տասը հազար,— մտածում էր նա,— այն էլ ընդամենը երեք տարով: Տե՛ր իմ աստված, ախր այդքան ամեն մի կարգին գրասենյակային աշխատող կարող է վաստակել: Կարելի՞ էր մտածել, որ հարազատ հայրս այսպես վարվի ինձ հետ»:

Գ Լ Ո Ւ Խ XLIII

Ոչ մի բան չէր կարող Լեսթերին այդպես ուժեղ դեմ դուրս բերել իր հարազատներին, ինչպես հարկադրանքի այդ փորձը: Վերջին ժամանակներս նրա համար պարզ էր դարձել, որ ինքը երկու լուրջ սխալ է գործել. նախ՝ որ սկզբում չամուսնացավ Ջեննիի հետ, որը նրան կազատեր բամբասանքներից ու մեղադրանքներից, երկրորդը՝ որ չհամաձայնեց բաց թողնել Ջեննիին, երբ նա ինքն էր փորձում հեռանալ իրենից: Այո՛, ինչ ուզում ես ասա, նա խճճվել է անհուսալիորեն: Նա չի կարող համաձայնել, որ կորցնի իր ամբողջ կարողությունը: Իր սեփական փողը շատ քիչ է: Ջեննին դժբախտ է, այդ իսկույն երևում է: Ասենք, ուրիշ կերպ էլ չի կարող լինել, որովհետև հենց ինքն էլ դժբախտ է: Կարո՞ղ էր արդյոք նա հաշտվել տարեկան մի ինչ-որ տասը հազար ստանալու մըտքի հետ, եթե նույնիսկ ամուսնանա Ջեննիի հետ: Համաձայն է արդյոք կորցնել Ջեննիին, թողնել, որ նա ընդմիշտ հեռանա իր կյանքից: Սա խիստ բարդ խնդիր էր: Նա չէր կարողանում հակվել ո՛չ մեկ, ո՛չ մյուս կողմը:

Երբ Լեսթերը թաղումից վերադարձավ, Ջեննին իսկույն

նկատեց, որ ինչ-որ վատ բան է եղել, որ նրան տանջում է ո՛չ միայն հոր մահվան բնական վիշտը: Ի՞նչ կարող է լինել այդ: Զեննին փորձում էր իր կարեկցանքն արտահայտել նրան, բայց նրա վերքը բուժելն այնքան էլ հեշտ չէր: Եւրբ Լեսթերի հսկարտությունը վիրավորված էր լինում, նա շարությամբ լցված փակվում էր ինքն իր մեջ, իսկ բարկանալով, կարող էր և մարդու հարվածել: Զեննին աչքը չէր հեռացնում նրանից, ամբողջ սրտով ցանկանում էր օգնել, բայց Լեսթերն իր վիշտը չէր հայտնում նրան: Նա տանջվում էր, և Զեննին մնում էր միայն տանջվել նրա հետ:

Օրերն անցնում էին իւրար ետևից, և հասավ ժամանակը, եւրբ Լեսթերը ծեւունի Արշիբալդի մինչմահյան կամքի կապակցությամբ պետք է լրջորեն մտածեր իր ֆինանսական վիճակի մասին: Ֆարերիկայի կառավարումը վերակառուցվելու է: Ռոբերտը հոր կամքին համաձայն դառնալու է ֆիրմայի սլոքիդեները: Հարց կծագի՝ ճշտելու հենց իր՝ Լեսթերի դերը և մասնակցությունը գործին: Եթե նա չփոխի իր հարաբերությունները Զեննինի հետ, ապա նույնիսկ փայտտեր լինել չի կարող: Ավելի ճիշտ ասած՝ ինքն ընդհանրապես ոչինչ է: Որպեսզի այսուհետև ևս քարտուղարի և գանձապահի պաշտոնը լարի, նա պետք է ընկերության գեթ մեկ բաժնետոմս ունենա: Ռոբերտը կամ քույրերից որևէ մեկը կցանկանա՞ արդյոք իր բաժնետոմսերի մի մասը տալ իրեն: Կհամաձայնե՞ն արդյոք նրանք, վատագույն դեպքում, վաճառել իրեն այդ բաժնետոմսերը: Թե՞ հարազատները ոչ մի քայլ չեն անի ի վնաս Ռոբերտի նոր արտոնությունների: Նրանք բոլորն էլ այժմ Լեսթերի նկատմամբ ավելի շատ թշնամաբար են տրամադրված: Այո, այս խճճված վիճակից դուրս գալու միակ միջոցն է լքել Զեննինին: Եթե ինքը նրան լքի, էլ կարիք չի ունենա բաժնետոմսեր խնդրելու: Եթե չլքի, դա կլինի հոր վերջին կամքի խախտում, և այն ժամանակ ինքը պետք է պատրաստ լինի ամեն տեսակ հետևանքի: Նա նորից ու նորից համեմատում էր այս հակասական վիճակները, և պատկերն ավելի սլարդ էր դառնում: Ինքը պետք է հրաժարվի կամ Զեննինից, կամ իր ապագայից:

Ռոբերտը թեկուզև ասում էր, թե ամեն ինչ կարելի էր այլ կերպ դասավորել, ինքը շատ գոհ էր ստեղծված հանգամանքներից: Նրա ծրագիրն արդեն մոտենում էր իրականացման, իսկ նա վաղուց արդեն մանրամասն ծրագիր էր մշակում, մասծելով ոչ միայն վերականգնել հոր գործը, այլև ընդարձակել այն՝ կառքերի արտադրության ուրիշ ընկերությունների հետ միաձուլվելով: Երկրի արևմուտքում և արևելքում երկու-երեք խոշոր ձեռնարկությունների հետ այդպիսի միավորումը հնարավորություն կտար իջեցնել վաճառքի գները, խուսափել գերարտադրությունից և զղալիորեն կրճատել ընդհանուր ծախսերը:

Նյու-Յորքի իր ներկայացուցչի միջոցով Ռոբերտն արդեն ուրիշ ընկերությունների մի որոշ քանակությամբ բաժնետոմսեր էր ձեռք բերել և այժմ համարյա պատրաստ էր գործելու: Ամենից առաջ հարկավոր էր, որ իրեն ընտրեն Քեյն ընկերության պրեզիդենտ: Դրանից հետո, քանի որ Լեսթերին կարելի էր հաշվի չառնել, նա մտադիր էր փոխարեզիդենտի պաշտոնը տալ Էմիլի ամուսնուն և գուցե նաև քարտուղարի ու գանձապահի պաշտոնում Լեսթերի փոխարեն նշանակել մի ուրիշին: Ըստ կտակի պայմանների Ռոբերտի պարտականությունների մեջ էր մտնում նաև կառավարել Լեսթերի համար առանձնացված ժառանգության բաժինը, մինչև նրա խելքի գալը: Երևում է՝ հայրը հույս է ունեցել, թե Ռոբերտն իրեն կօգնի ներգործելու եղբոր վրա: Ռոբերտին մի փոքր զզվեցնում էր այդպիսի տգեղ դերը, բայց խնդիրն ինքը մի մեծ դժվարություն չէր: Ուրոշ տեսակետից դա նույնիսկ պատվավոր պարտականություն էր: Լեսթերը կամ պետք է խելքի գա, կամ թողնի, որ ավագ եղբայրը ֆիրման ղեկավարի իր հայեցողությամբ:

Զիկագոյի ֆիլիալում իր պարտականությունները կատարելիս Լեսթերն արդեն զգում էր նոր հովերը: Նա տեսնում էր, որ ինքը ղեկավարությունից դուրս է ընկել, որ ինքն ընդամենը մի բաժանմունքի կառավարիչ է, ծառայում է իր հարավատ եղբորը, և այդ գիտակցությունը կատաղեցնում էր նրան: Ռոբերտը որևէ փոփոխության մասին ոչ մի խոսքով

չհիշատակեց, Թվում էր, թե ամեն ինչ ընթանում է առաջվա պես: Բայց պարզ էր, որ այժմ Ռոբերտի ամեն մի ցուցումն օրենք էր: Ըստ էության չեսթերը ծառայում էր եղբոր մոտ և նրանից ուճիկ էր ստանում: Դա ստորացուցիչ էր և զղվելի:

Մի քանի շաբաթից հետո նա զգաց, որ այլևս դիմանալ չի կարող. չէ՞ որ մինչև հիմա նա գործում էր բոլորովին ինքնուրույն: Մոտենում էր փայտտերերի տարեկան ժողովի օրը: Առաջ այդ ժողովը սոսկ մի ձևականություն էր, քանի որ հայրը բոլոր գործերը կատարում էր միանձնյա: Այժմ նախագահելու էր Ռոբերտը, քույրերին, ամենայն հավանականությամբ, ներկայացնելու էին իրենց ամուսինները, իսկ ինքը նույնիսկ ներկա չի լինելու: Քանի որ Ռոբերտը նրան բաժնետոմսեր շառաջարկեց կամ գոնե չվաճառեց, որոնք նրան իրավունք կտային վարչության անդամ դառնալ և որե՛է կարևոր պաշտոն գրավել, ուստի նա որոշեց, որքան էլ ծանր էր իր ինքնասիրության համար, եղբորը դիմում ուղարկել իր հրաժարականի մասին: Դա մթնոլորտը կպարզեցնի: Ռոբերտը կհասկանա, որ ինքը՝ չեսթերը, չի ցանկանում նրանից շնորհ ընդունել և համաձայն է օգտվել միայն նրանից, ինչ կվաստակի իր ընդունակությունների շնորհիվ և հարազատների լիակատար համաձայնությամբ: Իսկ եթե ինքը Ջեննիին լքի և վերադառնա նորից մասնակցելու գործերին, ապա դա արդեն կլինի ամենևին էլ ո՛չ որպես ֆիլիալի կառավարիչ: Եվ նա թելադրեց մի պարզ, գործնական նամակ.

«Թանկագին Ռոբերտ: Ես գիտեմ, որ մոտ ժամանակներս ընկերությունը քո ղեկավարությամբ վերակառուցվելու է: Քանի որ ես բաժնետոմսեր չունեմ, ես իրավունք չունեմ ո՛չ վարչության անդամ լինելու, ո՛չ էլ քարտուղարի և գանձապահի պաշտոնը գրավելու: Խնդրում եմ այս նամակը համարի՛ր պաշտոնական հայտարարություն, որ ես հրաժարվում եմ այդ երկու պաշտոններից, և թող վարչությունը որոշի ինչպես այդ պաշտոններում փոխարինող մարդ նշանակելու, այնպես էլ հետագայում իմ ծառայություններն օգտագործելու հարցը: Ֆիլիալի կառավարչի պաշտոնը ես, որպես այդպիսին, առանձնապես չեմ գնահատում, բայց և ոչ մի դեպքում

չեմ ուզում խախտել քո ծրագրերը: Այս բոլոր ասածներից քեզ համար պիտի պարզ լինի, որ ես առայժմ չեմ ուզում կատարել մեր հոր կտակում նշված պայմանը: Ես կուզենայի ճշգրիտ իմանալ, թե դու ինչպես ես նայում այս գործին: Սպասում եմ քո պատասխանին:

Քո Լեսթեր»:

Յինցիննատիի իր գրասենյակում Ռոբերտը երկար մտածեց այս նամակի մասին: Այսպես ուրեմն, Լեսթերը պահանջում է լիակատար պարզություն. այդ նման է նրան: Այսպիսի ուղղամտության հետ մի քիչ էլ ավելի շրջահայացություն ունենալ՝ երևելի մարդ կլինեիր: Բայց նա նենգություն, ներբանկատություն չունի: Նա երբեք խաբեբայության չի դիմի, իսկ Ռոբերտը հոգու խորքում գտնում էր, որ առանց դրան իսկական հաջողության հասնել չի լինի: «Երբեմն հարկավոր է նաև ճկունություն և դաժանություն,— մտածում էր նա հաճախ:— Ինչո՞ւ մարդ այդ շխուտովանի ինքն իրեն, երբ խոշոր քայլ ես անում»: Եվ նա բավական հաստատորեն այդ կանոնին էր հետևում:

Այժմ Ռոբերտն զդում էր, որ թեև Լեսթերը հիանալի սուղ է և այն էլ իր եղբայրը, բայց նրան պակասում է որոշ ճկունություն: Նա չափից ավելի ուղղամիտ է, չափից ավելի սիրում է վիճել: Երբ Լեսթերը ենթարկվի հոր ցանկությանը և իր բաժին ժառանգությունն ստանա, անպայման ֆիրմայի վարչության ակտիվ մասնակիցը կդառնա: Նա կկապկպի ավագ եղբոր ձեռքերը: Ուզո՞ւմ էր արդյոք այդ Ռոբերտը: Անտարակույս՝ ոչ: Նրա համար շատ ավելի ձեռնտու էր, որ Լեսթերը, համենայն դեպս, առաջիկա ժամանակաշրջանում, Ջեննիի հետ մնա և այդպիսով ինքն իրեն հեռու պահի գործերից:

Այս ամենի մասին ինչպես հարկն է խորհելուց հետո Ռոբերտը շատ քաղաքավարի մի նամակ թելադրեց: Նա դեռ հավատացած չէ, թե ինչ կարծիքի են փեսաները: Հարկավոր է նրանց հետ խորհրդակցել: Անձամբ ինքը շատ կուզենար Լեսթերին թողնել որպես քարտուղար ու գանձապահ, եթե

միայն հաջողվի այդ անել: Ավելի լավ չի՞ լինի վերջնականորոշում ընդունելը հետաձգել:

Լեսթերը բարկացավ: Ինչի՞ համար է Ռոբերտը պոչ խաղացնում ու ձգձգում: Նա հոշատ լավ գիտե, թե ինչպես կարելի է սարքել այդ: Լեսթերին մի բաժնետոմս տալ, և նա լիիրավ փայատեր կլինի: Ռոբերտը վախենում է նրանից, ահա թե որտեղ է թաղված շան գլուխը: Դե՛, ի՛նչ արած, ֆիլիալի կառավարչի դերում ինքը չի մնա, կարող եք հանգիստ լինել: Ինքն անհապաղ հրաժարական կտա:

Եվ Լեսթերը Ռոբերտին գրեց, որ ամեն ինչի մասին մտածել է և որոշել գործի աստիճանագրում իր բախտը փորձել ինքնուրույն կերպով: Թող Ռոբերտը մարդ ուղարկի Չիկագո, որին ինքը կարողանա գործերը հանձնել: Ինքը պատրաստ է մի ամիս սպասել, բայց ո՛չ ավելի: Մի քանի օրից հետո պատասխանը եկավ: Ռոբերտը գրում էր, որ շատ է ափսոսում, բայց եթե այդ է Լեսթերի որոշումը, ինքն էլ իր հերթին չի ուզում խանգարել նրա նոր ծրագրերի իրականացմանը: Իմոջինի ամուսինը՝ Ջեֆերսոն Միչլին վաղուց Չիկագո փոխադրվելու ցանկություն է հայտնել: Սկզբնական շրջանում ֆիլիալի ղեկավարությունը կարելի է նրան հանձնել:

Լեսթերը ժպտաց: Ռոբերտն, ըստ երևույթին, փորձում է օգուտ քաղել ստեղծված բարդությունից: Ռոբերտը գիտե, որ ինքը՝ Լեսթերը կարող է դատարան տալ և վիճարկել փեսայի նշանակումը, բայց նա գիտե և այն, որ Լեսթերն ամենից քիչ այդ կցանկանա: Ամբողջ պատմությունը լրագրերի մեջ կընկնի: Նորից կսկսվեն արդեն լուած խոսակցությունները Ջեննիի հետ ունեցած իր հարաբերությունների մասին: Լավագույն ելքը կլինեք բաժանվել նրանից: Այդպես ամեն ինչ նորից կվերադառնար սկզբնական վիճակին:

Գ Լ ՈՒՄ XLIV

Լեսթերի քառասունվեց տարին լրացավ: Այդ հասակում տաղտկալի և մի քիչ էլ սոսկալի է լինել բոլորովին մենակ, առանց բարեկամների ու գործարար կապերի, նույնիսկ եթե

կա տարեկան տասնհինգ հազար եկամուտը (ներառյալ հոր կտակով ստացվող տասը հազարը): Նա հասկանում էր, որ եթե ինքը մոտիկ ապագայում որևէ ոսկեբեր երակ չգտնի, իր կարիերան վերջացած է: Հասկանալի է, կարելի է ամուսնանալ Զեննիի հետ: Դա նրան ցմահ կապահովեր տասը հազար եկամուտով, բայց միաժամանակ կզրկեր Քեյն ընկերության դրամագլխից իր բաժինն ստանալու վերջին հույսից: Մյուս կողմից՝ նա կարող էր ծախել իր բաժնետոմսերը— ադպիսիք նա ուներ յոթանասունհինգ հազարի. հենց դրանից էլ նա մոտ հինգ հազար դոլլար տոկոս էր ստանում—և փողը դնել որևէ ձևերով ընկերության մեջ, օրինակ՝ կառքեր արտադրող մի ուրիշ ֆիրմայի մեջ: Բայց արդյոք ուզո՞ւմ է ինքը մրցության մեջ մտնել հայրական ընկերության հետ: Մյուս կողմից էլ դա շատ դժվար բան կլիներ: Մրցությունն առանց այն էլ օրեցօր սրվում էր, ըստ որում Քեյն ընկերությանը համառորեն գրավում էր առաջին տեղը: Լեսթերի ամբողջ դրամագլուխը կազմում էր յոթանասունհինգ հազար դոլլար: Իմաստ կա՞ մարտի մեջ մտնել ադպիսի շնչին միջոցներով: Ներկա սլայմաններում արտադրության այդ ճյուղում ամրապնդվելու համար խոշոր գումարներ են հարկավոր:

Լեսթերը, օժտված լինելով հարուստ երեակայությանը և արտասովոր խելքով, ի դժբախտության իր՝ չունեի իր գերադանցության բույթ, ինքնահավան վստահությունը, որ այնքան անհրաժեշտ է առևտրական գործերում լուրջ հաջողությունների հասնելու համար:

Գործարար աշխարհում սովորաբար նշանավոր տեղ գրավել հաջողվում է միայն մեկ զաղասփարով տարված մարդուն, որը հաստատ համոզված է, թե նախախնամությունն ինքն է փայլուն ասլազա նախապատրաստել իր համար իր ընտրած այս կամ այն ասպարեզում: Օճառի մի նոր տեսակ, կամ ուահածոների տուփեր բանալու մի դանսիկ, կամ անվերտանգ ածելի, կամ արագության հոսանքափոխիչ—մի ինչ-որ բան լիովին տիրում է մարդու երևակայությանը, այրում է նրան շիկացած ածուխի պես և պոնկեպոունկ լցնում նրա

էությունը: Այդպէս այրվելու համար հարկավոր է աղքատութ-
յուն և երիտասարդություն: Այն բանը, որին որոշել է նվի-
րել իր ամբողջ կյանքը, պետք է նրա առաջ ճանապարհ բաց
անի դեպի անհամար հնարավորությունները և անհամար
բերկրանքները: Եվ նպատակը պետք է լինի երջանկությունը,
այլ կերպ՝ կրակը բավական պայծառ չի վառվի, շարժիչ ուժը
բավականաչափ զորեղ չի լինի և հաջողությունը լիակատար
չի ստացվի:

Բայց Լեսթերն այդպիսի այրման ընդունակ չէր: Նա ար-
դեն ճաշակել էր՝ այսպէս կոչված՝ կյանքի բերկրանքների մեծ
մասը: Նրան այլևս չէին հրապուրում այն պատրանքները,
որոնք այնքան հաճախ հաճույք անունն են կրում: Փող, իհար-
կե, անհրաժեշտ է, և նա փող ունի, համենայն դեպս, այն-
քան, որ բավական է անկարիք գոյության համար: Բայց ի՞նչ,
մի՞թե ռիսկի ենթարկել այն: Եվ ինչո՞ւ չէ: Որքա՞ն ավելի
սոսկալի է կյանքի ամբողջ մնացորդը ձեռքերը ծալած նստել
և նայել, թե ուրիշներն ինչպէս են առաջ գնում:

Վերջ ի վերջո նա որոշեց իր ուժերի զործադրության տեղ
գտնել: Ինքն իրեն համոզում էր, որ շտապելու հարկ չկա, որ
ինքը ոչ մի անփութություն չի թույլ տա: Որպէս սկիզբ հար-
կավոր էր մեծաքանակ կառքեր արտադրող արդյունաբերողնե-
րի շրջանում հայտնի դարձնել, որ ինքն այլևս կապված չէ հոր
ձեռնարկության հետ և պատրաստ է ուրիշների առաջարկու-
թյունները լսելու: Եվ նա բոլորին լայնորեն ազդարարեց, որ
ինքը դուրս է գալիս Քեյն ընկերությունից և գնում է Եվրոպա՝
հանգստանալու: Նա երբեք արտասահմանում չէր եղել, և
Ջեյնսին էլ հարկավոր էր մի քիչ բավականություն պատճա-
ռել: Վեստային կարելի էր թողնել տանը, սպասուհու և Գեր-
հարդի մոտ, իսկ Ջեյնսին թող մի քիչ ման գա, տեսնի, թե
Եվրոպայում ինչ հետաքրքիր բան կա: Լեսթերը որոշեց լինել
Վենետիկում, Բադեն-Բադենում և մյուս կուրորտներում,
որոնց մասին շատ բան էր լսել: Նա վաղուց էր ցանկանում
տեսնել նաև եգիպտական քաղաքները և Պարթենոնը: Նա
կըշքի օտար երկրներում, կթարմանա, իսկ հետո, տուն վերա-
դառնալով, լրջորեն կղբալովի որևէ նոր գործով:

Ճանապարհորդությունը տեղի ունեցավ գարնանը, ծերունի Քեյնի մահվան տարին: Լեսթերը Չիկագոյի պահեստի գործերը հանձնեց և, առանց շտապելու, մեծ բավականությամբ սկսեց իր երթուղին մշակել, շարունակ խորհրդակցելով Ջեննիի հետ: Ճանապարհի համար ամեն անհրաժեշտ բան վերցնելով՝ նրանք Նյու-Յորքից շոգենավով մեկնեցին Լիվերպուլ, մի քանի շաբաթ մնացին Անգլիայում, ապա զրնացին Եգիպտոս: Վերադարձի ուղին անցնում էր Հունաստանի ու Իտալիայի վրայով դեպի Ավստրիա, ապա Շվեյցարիայի վրայով՝ Փարիզ և Բեռլին: Նորանոր տպավորությունները հաճելի էին Լեսթերի համար, բայց և այնպես նրանից չէր հեռանում այն անհաճո զգացմունքը, որ ինքը իզուր ժամանակ է ծախսում: Ճանապարհորդելով, խոշոր գործարար ձեռնարկություն չէս ստեղծի, իսկ իր առողջությունը կարգի բերելու կարիք նա չուներ...

Բայց Ջեննին ուղղակի հիանում էր իր բոլոր տեսածներով և հրճվում նոր կյանքով, Լուկսորում և Քարնաքում, որոնց գոյություն մասին նա առաջ չգիտեր էլ, նրա առաջ բացվեց հնադարյան հզոր, բազմակողմանի ու ավարտուն կոլտուրան: Այստեղ միլիոնավոր մարդիկ ապրել ու մահացել են հավատալով ուրիշ աստվածների, կառավարման ուրիշ ձևերով, կյանքի ուրիշ կանոններով: Ջեննին առաջին անգամ գիտակցեց, թե որքան ընդարձակ է երկիրը: Մտածելով անցյալի գիրկն անցած Հունաստանի, կործանված հռոմեական կայսրության, մոռացության գիրկն անցած Եգիպտոսի մասին՝ նա հասկացավ, թե որքան շնչին ու մանր են մեր հոգսերը և կարծիքները: Հոր լութերական բարեպաշտությունն արդեն նրան չէր թվում այնպես նշանակալից, իսկ Օհայո նահանգում Կոլումբուս քնդաքի հասարակական կառուցվածքը՝ անսասան: Մայրը միշտ հսկայական նշանակություն էր տալիս նրան, թե ինչ կասեն մարդիկ, ինչ կմտածեն հարեվանները, իսկ այստեղ Ջեննին տեսնում էր անթիվ-անհամար գերեզմաններ, որոնց մեջ հանգչում էին և՛ վատ, և՛ լավ մարդիկ: Լեսթերը նրան բացատրում էր, որ բարոյական չափանիշների տարբերություններն առաջանում են մերթ կլիմա-

յի, մերթ կրօնի պատճառով, Լորեմն էլ որեւէ բացառիկ անձի Լրեան գալով, ինչպիսին էր Մահմեդը: Լեւթերը սիրում էր նշել, թե պայմանականությունները որքան քիչ նշանակություն ունեն այս աշխարհի մասշտաբների մեջ, որն այնքան անծայրածիր է իրենց սովորական փոքրիկ աշխարհի համեմատությամբ, և Ջեննին յուրովի էր հասկանում այդ: Վերցնենք թեկուզ նրա անցյալը: Ասենք, թե նա վատ է վարվել՝ Մարդկանց մի ինչ-որ խմբի համար գուցե և դա կարևոր է, բայց մարդկության ամբողջ պատմության առումով, աշխարհը շարժման մեջ դնող բոլոր ուժերի առումով դա ի՞նչ նշանակություն ունի: Կանցնի մի քիչ ժամանակ, ու բոլորը կմեռնեն՝ և՛ նա, և՛ Լեւթերը, և՛ այդ մարդիկ: Ոչ մի բան չկա իրական և հավիտենական, բացի բարոյությունից, սրտագին, մարդկային բարոյությունից: Մնացած ամեն ինչը անցողական է երազի պես:

Գ Լ Ո Ւ Խ XLV

Այնպես պատահեց, որ արտասահմանում, նախ՝ Լոնդոնում, ապա՝ Կահիրեում, Լեւթերը նորից հանդիպեց այն միակ կնոջը, որը, եթե չհաշվենք Ջեննիին, մի ժամանակ իսկապես դուր էր գալիս նրան: Լեւթի Պեյսին նա վաղուց չէր տեսել, մոտ չորս տարի նա եղել էր Մալկում Ջերալդի կինը, իսկ հետո արդեն երկու տարի էր, ինչ նա հրապուրիչ այլի կին էր: Մալկում Ջերալդը, որ Ֆինցիննատիում եղել էր բանկատեր և բորսային գործարար, իր կնոջը մեծ կարողություն էր թողել: Նա մի երեխա ուներ, մի փոքրիկ աղջիկ, որին հանձնել էր հուսալի դայակի խնամքին, իսկ ինքը ապրում էր շարունակ շրջապատված երկրպագուներով՝ քաղաքակիրթ աշխարհի բոլոր մայրաքաղաքների ծաղիկով: Լեւթի Ջերալդը շնորհալի կին էր, գեղեցիկ, նրբակազմ, նա ոտանավորներ էր գրում, շատ էր կարդում, արվեստն էր ուսումնասիրում և ամբողջ հոգով հիացած էր Լեւթեր Քեյնով:

Իր ժամանակին Լեւթին իսկապես սիրում էր Լեւթերին:

որովհետև ուշի-ուշով դիտելով մարդկանց՝ նրանից լավը չէր գտնում: Նա Հետտիին թվում էր այնքա՛ն հավասարակշռված, այնքա՛ն հանգիստ: Լեսթերը կեղծավորութունն ատում էր: Աշխարհիկ խոսակցութունների անսլարկեշտ թեթևութունը նրան չէր հրապուրում, նա գերադասում էր խոսել պարզ ու կոնկրետ նյութերի մասին: Քանի՛-քանի անգամ է պատահել, որ նրանք պարահանդեսի դահլիճից դուրս պրծնելով, ըսկըսել են ղրուցկլ պատշգոմբի մի անկյունում, նայելով Լեսթերի սիգարի ծխին: Լեսթերը նրա հետ խոսում էր փիլիսոփայական թեմաների մասին, լիճում էր գրքերի մասին, սլատմում էր քաղաքականության և ուրիշ քաղաքների հասարակական կյանքի մասին, մի խոսքով, նրան վերաբերվում էր ինչպես մի խելամիտ մարդկային արարածի հետ, և Հետտին երկար ժամանակ ու համառորեն հույս էր տածում, թե նա իրեն առաջարկություն կանի: Քանի՛-քանի անգամ նայելով նրա խոշոր գլխին, կարճ խուլած խիտ մաղերին՝ դժվարությամբ էր զըսպել իրեն, որ շոյի նրա գլուխը: Լեսթերի Չիկագո փոխադրվելը Լետտիի համար ծանր հարված էր եղել. այն ժամանակ նա դեռ ոչինչ չգիտեր Ջեննիի մասին, բայց բնադղաբար զգացել էր, որ Լեսթերն իր համար կորած է:

Եվ հենց այդ ժամանակ Մալկոլմ Ջերալդը՝ նրա ամենահավատարիմ ու բորբոքուն երկրպագուներից մեկը, քսաներորդ թե երեսուներորդ անգամ՝ նրան առաջարկություն արեց, և Հետտին համաձայնեց: Նա Մալկոլմին չէր սիրում, բայց հո հարկավո՞ր էր որևէ մեկի հետ ամուսնանալ: Մալկոլմը քառասունհինգ տարեկան էր և Հետտիի հետ ապրեց ընդամենը չորս տարի, որի ընթացքում վերջնականապես համոզվեց, որ իր կողակիցը չքնաղ և շատ զիջողամիտ կին է և կարողանում է լայն նայել իրերին: Իսկ հետո նա մեռավ թոքերի բորբոքումից, և միսիս Ջերալդը մնաց որպես հարուստ այրի կին: Լինելով խիստ հրապուրիչ, աշխարհիկ գործերում մեծահմուտ, նա տարված էր միայն մեկ հողսով՝ ինչպես ծախսել իր փողերը:

Բայց նա փողերը քամուն տալու հակում էլ չունեւ: Ջահել հասակից նրա համար տղսմարդու իդեալը եղել էր Լեսթերը: Չնչին կոմսերը, լորդերը, բարոնները, որոնց նա հան-

դիպիլ էր աշխարհում (իսկ տարիների ընթացքում նա խիստ լայն ժանոթություններ ու կապեր էր հաստատել), ամենևին չէին հետաքրքրում նրան: Նրան մահու չափ ձանձրացրել էր արտաքին փայլն այն տիտղոսավոր որսորդների, որոնք արտասահմանում հանդիպելով իրեն՝ իր դուլարների ետևից էին ընկել: Նա լավ էր ճանաչում մարդկանց, շատ էր դիտել, կարողանում էր ըմբռնել տեսածի թե՛ սոցիալական, թե՛ հոգեբանական կողմը և, բնականաբար, մի առանձին իլյուզիա չունեի այդ պարոնների և նրանց մեջ մարմնացած «քաղաքակրթության» նկատմամբ:

— Նույնիսկ աղքատիկ խրճիթում ես կարող էի երջանիկ լինել մի մարդու հետ, որին ճանաչում էի Յինցինա տիտում,— ասաց նա մի անգամ իր տիտղոսավոր բարեկամուհուն, որը ծնունդով ամերիկուհի էր:— Դու մե՞ծ մարդ էր, պայծառ մըտքի և անաղարտ հոգու տեր մարդ: Եթե նա ինձ առաջարկություն աներ, կամուսնանայի նրա հետ, թեկուղև ստիպված լինեի ինքս փող վաստակել:

— Իսկ նա շատ աղքատ էր,— հարցրեց բարեկամուհին:

— Ամենևին: Նա բավական հարուստ էր: Բայց ինձ համար դա ոչ մի նշանակություն չունեի: Ինձ սեռ էր նա ինքը:

— Ժամանակի ընթացքում դա, այնուամենայնիվ, որոշ դեր կխաղար:

— Է՛, մի՛ ասեք,— առարկեց միսիս Ջերալդը:— Ես լավ գիտեմ: Ես շատ տարիներ նրան էի սպասում:

Լեսթերը նախկին Լետտի Պեյսի մասին ամենահաճելի հիշողություններ ուներ: Մի ժամանակ Լետտին նրան շատ էր դուր գալիս: Ինչո՞ւ չամուսնացավ նրա հետ: Շատ անգամ էր նա այս հարցը տվել իրեն: Նա իր համար ամենահամապատասխան կինը կլիներ, հայրը հավանություն կտար այդ ամուսնությանը, բոլորը գոհ կլինեին: Իսկ նա ձգձգում էր ու ձգձգում, հետո էլ երևան եկավ Ջեննին, և Լետտին արդեն դադարեց զբաղեցնել նրա միտքը: Այժմ վեց տարվա ընդհատումից հետո նրանք նորից հանդիպեցին: Լեսթերը գիտեր, որ նա ամուսնացել է: Լետտին էլ աղոտ լուրեր էին հասել

Լեսթերի կապերի մասին և որ նա վերջ ի վերջո ամուսնացել է իր սիրուհու հետ և ապրում է Հարավային կողմում: Լեսթերի ֆինանսական դժվարությունների մասին Լեստին ոչինչ չգիտեր: Առաջին անգամ նրանք հանդիպեցին հունիսյան մի երեկո, «Կառլտոն» հյուրանոցում: Լուսամուտները բաց էին, այգուց ներս հորդուղ ծաղիկների բուրմունքի մեջ նոր կյանքի երջանկություն կար, որ գարնան բացվելու հետ համակում է ամբողջ յաշխարհը: Առաջին թուպին Լեստին շփոթվեց, նրա շունչը բռնվեց: Բայց և նա արագորեն տիրապետեց իրեն և անբռնազբոսիկ ձևով ձեռքը մեկնեց:

— Տե՛ր իմ աստված, սա հո Լեսթեր Քեֆֆինն է,— գոչեց նա:— Դե՛, բարե ձեզ, որքա՛ն ուրախ եմ ձեզ տեսնելու: Իսկ սա միսիս Քեֆֆինն է: Երջանիկ եմ ձեզ հետ ծանոթանալու: Որքա՛ն հաճելի է հանդիպել հին բարեկամին, ասես մարդու երիտասարդությունն է վերադառնում: Դուք ինձ ներեցիք, միսիս Քեֆֆին, բայց, ճիշտն առած, ես շատ ուրախ եմ ձեր ամուսնուն տեսնելու համար: Նույնիսկ ամոթ է ասել, Լեսթեր, թե քանի՞ տարի մենք չենք տեսնվել: Ես ինձ բոլորովին պառաված եմ զգում: Ախր մի մտածեցեք, վեց տարուց ավելի է անցել: Այդ ժամանակամիջոցում ես ամուսնացել եմ, աղջիկ եմ ունեցել, և խեղճ միստր Ջերալդը վախճանվել է և, տե՛ր իմ աստված, ինչե՛ր ասես, որ չի պատահել:

— Ձեզ նայելով այդպես ասել չի կարելի,— ժպտալով պատասխանեց Լեսթերը:

Նա ուրախ էր այդ հանդիպմանը, մի ժամանակ նրանք լավ բարեկամներ էին: Լեսթերը հիմա էլ դուր էր գալիս Լեստիին, այդ իսկույն երևում էր, և հենց Լեստին ինքն էլ դուր էր գալիս Լեսթերին:

Ջեննին, Լեսթերի հին բարեկամուհուն նայելով, սիրալիր ժպտաց: Մերկացրած սքանչելի ձեռքերով այդ կինը, որ հագին բաց վարդագույն մետաքսե կտորից կարված ժանկաղարդ քղանցքով շոր ուներ և գոտկում մի կարմիր վարդ, նրան թվաց գերկատարելություն: Լեսթերի նման նա էլ սիրում էր նախել գեղեցիկ կանանց, հաճախ ինքն էր մասնագույց

անում նրանց և կատակով կեսթերին ձեռ էր տանում, թե դիմանում է նրանց թողչանքին:

— Դու գնայիր մի ծանոթանայիր նրա հետ, կեսթեր, թե չէ՝ շարունակ իմ կողքին ես նստած,— ասում էր նա առանձնապես հետաքրքիր ու ապավորիչ կին տեսնելով:

— Ոչինչ, ինձ համար այստեղ էլ լավ է,— կատակի էր տալիս կեսթերը, նայելով նրա աչքերին կամ թե հառաչում էր.— է՛հ, տարիքս առաջվանը չէ, թե չէ՝ նրա ետևից կրնկնեի:

— Վազի՛ր, Վազի՛ր,— զրգռում էր նա:— Ծա քեզ կապասեմ:

— Իսկ ի՞նչ կասերի դու, եթե ես իսկապես վազեի:

— Ոչինչ չէի ասի: Երևի էլի կվերագառնայիր ինձ մոտ:

— Եվ քեզ համար դա միևնու՛յն է:

— Դու շատ լավ գիտես, որ միևնույն չէ: Բայց քեզ խանգարել չէի ուզի: Ես ամենեկին չեմ գտնում, թե քեզ համար ես միակ կինը պիտի լինեմ, եթե միայն դու ինքդ չես ուզում այդ:

— Որտեղի՞ց է քեզ այդպիսի հասկացողությունը, Ջեննի,— հարցրեց նա մի անգամ նրա հայացքների լայնություններից պարմացած:

— Իսկապես՝ չգիտեմ: Ի՞նչ է որ:

— Քո հայացքների մեջ այնքան համբերություն ու բարեսրտություն կա: Շատերը չէին համաձայնի քեզ հետ:

— Իմ կարծիքով, կեսթեր, եսապաշտ լինել չի կարելի: Ինքս էլ չգիտեմ ինչու ինձ այդպես է թվում: Որոշ կանայք այլ կերպ են մտածում, բայց եթե տղամարդն ու կինը չեն ուզում միասին ապրել, ինչո՞ւ պիտի միմյանց հարկադրեն: Դու համաձայն չե՞ս սրան: Եվ նույնիսկ եթե տղամարդը մի կարճ ժամանակով հեռանա և հետո էլի վերագառնա, այդ այնքան էլ սարսափելի բան չէ:

Կեսթերը ժպտաց. նա չէր կարող նրան չհարգել այդպիսի մարդկային զգացմունքների համար:

Այն երեկոյան էլ, նկատելով, որ Լետտին կեսթերին տեսնելով այնքան ուրախացավ, Ջեննին իսկույն հասկացավ, որ նրանք շատ բանի մասին կուզենան խոսել, և նա ինքն իրեն զավատարիմ մնաց:

— Դուք ինձ ներեցեք, ես մի կարճ ժամանակով ձեզ մենակ կթողնեմ,— ասաց նա ժպտալով:— Մեր համարում սրուշ բաներ ունեմ կարգի բերելու: Ես շուտ կվերադառնամ:

Նա գնաց իրենց սենյակում նստեց որքան հնարավոր էր համարում, իսկ Լեսթերն ու Լետտին միանգամից աշխույժ զրույց սկսեցին: Լեսթերը պատմեց իր մասին, բաց թողնելով որոշ մանրամասնություններ, իսկ Լետտին վերջին տարիները իր կյանքը նկարագրեց նրան:

— Հիմա, երբ դուք ամուսնացած եք և անմատչելի,— համարձակորեն ասաց նա,— ես կարող եմ խոստովանել. ես միշտ երազում էի, որ հենց դուք առաջարկություն կանեք ինձ, բայց այդպես էլ չեղավ այդ:

— Գուցե ես համարձակություն չունեցա,— ասաց Լեսթերը նայելով նրա շքնաղ սև աչքերին և ինքն իրեն հարց տալով՝ գիտե՞ արդյոք, թե՞ չգիտե նա, որ ինքն ամուսնացած չէ:

Նրան թվում էր, թե Լետտին ավելի է գեղեցկացել, որ հիմա նա ինքը կատարելագործությունն է, նրբագեղ, ինքնավստահ, սրամիտ, աշխարհիկ կնոջ իդեալ, որը կարողանում է ամեն մեկին մոտենալ ու ամեն մեկին հմայել:

— Դե լավ: Ես գիտեմ, թե ինչով էր զբաղված ձեր միտքը. ձեր նվիրական միտքը հենց նոր նստած էր այս սեղանի մոտ:

— Մի՛ շտապեք եզրակացություններ անել, սիրելիս: Թե ինչ մտքեր ունեի ես՝ այդ դուք իմանալ չեք կարող:

— Այսպես թե այնպես, ես բարձր եմ գնահատում ձեր ճաշակը. նա շքնաղ կին է:

— Զեննիի մեջ լավ բան շատ կա,— ասաց նա հասարակ ձևով:

— Դուք երջանի՞կ եք:

— Այս կամ այն չափով: Ոչ, իհարկե, երջանիկ եմ, որքան այդ հնարավոր է մարդու համար, եթե նա ապրում է բաց աչքերով, իսկ ճա, ձեզ հայտնի է, իլյուզիաներ շատ չունեմ:

— Ուզում եք ասել՝ ոչ մի իլյուզիա չունե՞ք:

— Թերևս և ոչ մի, Լետտի: Երբեմն ես ցավում եմ, որ այդպես է: Իլյուզիաներով ավելի հեշտ է ապրել:

— Ձեզ լրիվ հասկանում եմ: Իսկ ես ընդհանրապես գրտնում եմ, որ իմ կյանքը հաջողակ չեղավ, թեպետև փող համարյա այնքան ունեմ, որքան Կրեսոսն ուներ, գուցե միայն մի քիչ պակաս:

— Տե՛ր իմ աստված: Եվ այդ ասում եք դուք, ունենալով ձեր գեղեցկությունը, տաղանդն ու հարստությունը:

— Ինչի՞ս են պետք դրանք: Աշխարհ-աշխարհ ման գալ, փուլ խոսակցություններ ունենալ, վախեցնել այն ապուշներին, որոնք աչք են տնկում իմ դոլլարների վրա: Ա՛խ, որքա՛ն տաղտկալի ու ձանձրալի է այդ:

Լեւոտին նայեց Լեսթերին: Ջեննին չխանգարեց, որ նրա սրտում արթնանա նախկին ղզացմունքը: Ինչո՞ւ Լեսթերն իրեն բաժին չընկավ: Նրանք լավ են իրար հետ, կարծես թե վաղուց են ամուսնացել կամ հենց նոր են սեր բացատրվել միմյանց: Ջեննին ի՞նչ իրավունք ուներ Լեսթերին վերցնել իրեն: Լեւոտիի աչքերը բառերից ավելի պարզ էին խոսում: Լեսթերը տը-խուր քմծիծաղ տվեց:

— Ահա գալիս է իմ կինը, — ասաց նա: — Ստիպված ենք խոսակցության նյութը փոխել: Իսկ Ջեննին կարող է ձեզ հետաքրքրել:

— Գիտեմ, — պատասխանեց նա և Ջեննինն նայեց մի շողշողուն ժպիտով:

Ջեննինի մեջ մի թույլ կասկած արթնացավ: Գուցե սա Լեսթերի հին սե՞րն է: Ա՛յ թե ինչպիսի կին պետք է ընտրեր նա իր համար: Նա իր շրջանի մարդ է, նրա հետ Լեսթերը սլա-կաս երջանիկ չէր լինի, կամ գուցե և ավելի երջանիկ կլիներ: Արդյոք նա ինքն էլ դրա մասին չի՞ մտածում: Հետո նա մի կողմ նետեց այդ անհանգիստ միտքը: Մեկ էլ տեսար սկսեց լւանդել, իսկ դա ստորություն կլինի:

Միսիս Ջերալդը Քեյնի հետ վարվում էր շատ սիրալիր: Հետևյալ օրը նա նրանց հրավիրեց իր հետ միասին Հայդ-Պարկ գնալ, մի անգամ նրանք ճաշեցին «Քլերիջ» հյուրանոցում, իսկ հետո եկավ Լեւոտիի մեկնելու օրը: Նա պայմանավորվեց ծանոթների հետ հանդիպել Փարիզում: Նա սրտազին հրաժեշտ տվեց Քեյներին, հույս հայտնելով, որ նորից կհան-

դիպեն: Նա տխուր էր, նախանձում էր Զեննիի բախտին: Լեւ-
թերը նրա համար չէր կորցրել իր երբեմնի թովչանքը: Ավելի
շուտ նրան թվում էր, թե Լեւթերն ավելի դուրեկան է դարձել,
զիջող ու խելամիտ: Նա շատ էր ցավում, որ Լեւթերն ազատ
չէ: Եվ Լեւթերն էլ, գուցե, անգիտակցաբար միանում էր նրա
ափսոսանքին:

Ասես հետեւելով նրա մտքերին՝ Լեւթերը պատկերացնում
էր, թե ինչպես կլինեիր, եթե ինքը ամուսնանար նրա հետ:
Կյանքի մասին, արվեստի, առօրյա հարցերի մասին նրանց
հայացքները զարմանալիորեն ղուգադիպում էին: Պատկա-
նելով միեւնոյն հասարակական շրջանին, նրանք կես խոսքից
իրար հասկանում էին մինչև ամենափոքր նրբություն, որ Զեն-
նին ոչ կարող էր որսալ, ոչ էլ արտահայտել: Նրա միտքն
այնքան արագ չէր աշխատում, որքան միսիս Զերալդինը: Իր
բնավորությամբ Զեննին ընդունակ էր և ավելի խոր զգաց-
մունքի ու ավելի սրտագին ըմբռնողության, բայց աշխարհիկ
զրույցի մեջ նա իրեն ցույց տալ չէր կարողանում: Նա միշտ
անկեղծ էր մինչև վերջ. և նրա հենց այդ հատկությունն էլ
երեւի հրապուրել էր Լեւթերին: Բայց հիմա, ինչպես և նույնա-
նման ուրիշ դեպքերում, նա դրանից տուժում էր: Եվ Լեւթերին
արդեն սկսում էր թվալ, որ ինքն ավելի լավ արած կլինեիր,
եթե իր ընտրությունը կանգնեցրած լինեիր Լեւտտի Պեյսի վրա:
Համենայն դեպս, դա վատ չէր լինի, և հիմա իրեն չէր տանջի
իր ապագայի միտքը:

Երկրորդ անգամ նրանք միսիս Զերալդին հանդիպեցին,
Կահիրեում: Լեւթերը սիգարը բերանին շրջում էր հյուրանոցի
այգում և հանկարծ դեմառդեմ եկավ նրան:

— Ա՛յ քեզ հաջողություն,— գոչեց նա:— Այդ որտեղից:

— Երեւակայեցե՛ք՝ Մադրիդից: Մինչև անցյալ հինգշաբ-
թի ես ինքս էլ չգիտեի, որ այստեղ կընկնեմ: Էլլիկոտները
համոզեցին ինձ ընկերանալ իրենց: Ես էլ մտածում էի, թե
հիմա դուք որտեղ կլինեք, հետո հիշեցի, որ ուզում էիք
Եգիպտոս գալ: Որտե՞ղ է ձեր կինը:

— Ներկա ըոպեին՝ նա ամենայն հավանականությամբ
վաննայի մեջ է: Այստեղ այնքան շոգ է, որ Զեննին ուստ-

յաաստ է ջրից դուրս չգալու: Եվ ես ինքս էլ դեմ չիմ ջուրն ընկնելու:

Նա նորից զմայլված նայեց միսիս Զերալդին: Նա հագին երկնագույն մետաքսե շոր ուներ, ձեռքին՝ նույնպես երկնագույն, սպիտակ գուլերով մի շքեղ հովանոց:

— Ա՛խ, աստված իմ,— հանկարծ գոչեց Լետտին:— Ուղղակի չգիտեմ, թե ինչ անեմ: Հո չե՛մ կարող շարունակել թափառել: Արդեն մտածում եմ՝ չվերադառնա՞մ Նահանգները:

— Ի՞նչ է պատահել որ:

— Իսկ սա ի՞նչ կտա ինձ: Աժուտանալ չեմ ուզում: Հիմա ես ո՞ւմ հետ կարող եմ ամուսնանալ:

Նա արտահայտիչ ձևով նայեց Լեսթերին և շուտ եկավ:

— Դե լավ, որեէ մեկը կգտնվի,— ոչ այնքան քաղաքավարությամբ ասաց Լեսթերը:— Ձեր գեղեցկությունն ու փողն ունենալով՝ միևնույն է, չեք փրկվի:

— Հարկավոր չէ, Լեսթեր:

— Լավ, թող ձեր ասածը լինի: Բայց ես դիտեմ, թե ինչ եմ ասում:

— Դուք էլի պարո՞ւմ եք,— հարցրեց Լետտին մի ուրիշ, աշխարհիկ տոնով, հիշելով, որ այդ երեկո հյուրանոցում սահահանդես է լինելու: Մի ժամանակ Լեսթերը հիանալի պարում էր:

— Դե մի նայեցեք ինձ:

— Թողե՛ք, Լեսթեր, մի՞թե դուք հրաժարվել եք այդպիսի հիանալի զբաղմունքից: Ես մինչև հիմա էլ այնքա՞ն եմ սիրում պարել: Իսկ միսիս Լեսթե՞րը:

— Ոչ, նա պար չի սիրում: Համենայն դեպս, չի տարվում պարերով: Թերևս դա մասամբ իմ մեղքն է: Վերջին ժամանակներս ես մոռացել էլ եմ, որ կարելի է պարել:

Նա մտածեց, որ վերջին ժամանակներս ընդհանրապես դադարել է հասարակության մեջ լինել: Դրա համար նրա կապը անհաղթահարելի արգելք էր:

— Եկեք այսօր երեկոյան պարենք: Ձեր կինը դեմ չի լինի: Դահլիճն այստեղ հիանալի է. առավոտյան ես այն տեսել եմ:

— Տեսնենք,—պատասխանեց Լեսթերը:— Ես երեւի մոռացած կ'լինեմ պարել: Իմ տարիքում այնքան հեշտ չի լինի նորից սկսել:

— Է՛, ի՛նչ եք ասում, Լեսթեր,— առարկեց Լետտին:— Դուրս է գալիս, որ ի՞նչ էլ արդեն չի կարելի պարել: Այդպէս ծանրաբարո մի՛ հղեք: Ձեր ասելով՝ բոլորովին ծեր եք:

— Հենց այդպէս էլ կա. եթե դատելու լինենք կենսական փորձով, ես արդեն ծեր եմ:

— Դե ի՛նչ կա որ, դա ավելի հեռաքրքիր է,— կոտրատվելով ասաց միսիս Ջերալդը:

Գ Լ Ո Ւ Խ XLVI

Այդ նույն երեկոյան, երբ վիթխարի հյուրանոցի այգու արմավենիների ծառուղուն նայող պարասրահում արդեն նվագում էր նվագախումբը, միսիս Ջերալդը Լեսթերին գաավ վերանդաններից մեկում: Նրա կողքին նստած էր Ջեննին՝ սպիտակ ատլասի շորով ու սպիտակ կոշիկներով, թավ մաււերը ճակատից վերեւ պսակ կազմած: Լեսթերը ծխում էր և խորհում Եգիպտոսի բախտի մասին, իրար փոխարինած մարդկային սերունդների մասին, որոնք տանջվել են ուժից վեր աշխատանքով: Մտածում էր Նեղոսի ափերի նեղլիկ հողաշերտի մասին, որը սնել է այդ սերունդներին, արեւադարձային գոտու զարմանալի կյանքի և այս հյուրանոցի մասին՝ իր ժամանակակից հարմարութիւններով և տուրիստների խայտաբղետ ամբոխով, որ ծագել է այս հնադարյան հոգնած ու հյուծված երկրում: Առավոտյան նա Ջեննիի հետ գնացել էր պիրամիդները դիտելու: Տրամվայով հասել էին մինչև սֆինքսի ստորոտը: Նրանք տեսել¹ էին խառնակ բուրմունքներով ու վառ գույներով լի նեղլիկ փողոցներ, որտեղ վխտում էին գջլտած, կիսամերկ, տարօրինակ հագուստներով տղամարդիկ ու երեխաներ:

— Շատ դժվար է սրանցից բան հասկանալ,— ասաց Ջեննին:— Նրանք այնքա՛ն կեղտոտ են, սոսկալի: Հետա-

քըրքիր է նայել նրանց, բայց նրանք բոլորը միաձուլվում, մի կծիկ են դառնում որդի պես:

Լեսթերը ժպտաց:

— Դու մասամբ իրավացի ես: Բայց դրա պատճառը կլիման է: Շոգը: Արեւադարձը: Դա սովորաբար թուլացնում է, զգայականութուն է առաջացնում: Մարդիկ մեղավոր չեն:

— Դե իհարկե, ես նրանց չեմ էլ մեղադրում: Պարզասկես շատ տարօրինակ են:

Այժմ Լեսթերն այս խոսակցութունն էր հիշում նայելով արմավենիներին, որոնք ողողվել էին լուսնի պայծառ կախարդական լույսով:

— Վերջապե՛ս գտա ձեզ,— գռչեց միսիս Ջերալդը:— Ճաշին ես ուշացա: Էքսկուրսիան շատ երկարեց: Ես ձեր սմուանուն համողել եմ ինձ հետ պարել, միսիս Քեյն,— շարունակեց նա ժպտով:

Նա եւ, ինչպես Լեսթերն ու Ջեննին, մեղկացել էր հարավային ջերմ երեկոյին: Օդը հագեցած էր այգիների ու անտառների սուր բուրմունքով: Թույլ լավում էին զանգուլակներ զնգոց և տարօրինակ ձայներ՝ «Այա՛, ո՛ւշ, ո՛ւշ». այդ հեռվում, նեղլիկ փողոցներով ուղտեր էին քշում:

— Այդ շատ լավ է,— սիրալիր պատասխանեց Ջեննին:— Թող պարի: Ես ինքս էլ հաճույքով կկամենայի, բայց պարել չգիտեմ:

— Քեզ հարկավոր է հենց հիմա մի քանի դաս առնել,— աշխույժ արձագանքեց Լեսթերը:— Եվ ես էլ քեզ կընկերանամ: Իհարկե, ես բավական ծանրացել եմ, բայց երևի մի բան դուրս կգա:

— Լավ, ես այնքան էլ չեմ ուզում պարել,— ժպտաց Ջեննին:— Բայց դուք գնացեք, իսկ ես շուտով կբարձրանամ վերև, մեր համարը: և

— Բայց գուցե դու դահլիճո՞ւմ կնստես,— ասաց Լեսթերը վեր կենալով:— Դե ես մի երկու պտույտից ավելի չեմ անի, իսկ հետո մենք ուրիշներին կնայենք:

— Ոչ: Ավելի լավ է ես այստեղ կմնամ. այստեղ այնքա՛ն լավ է: Իսկ դու գնա: Տարեք սրան, միսիս Ջերալդ:

Լեւսթերը և Լեւտտին գնացին: Դա շաւիազանց տպավորիչ մի զույգ էր: Միսիս Զերալդի մուգ մանուշակագույն շորը, որի վրա կայծկւտում էին սև-սև փայլքերը, ավելի էր շեշտում նրա բաց թեւերի ու պարանոցի սպիտակութունը: Նրա մուգ մազերի մեջ մի ահագին ադամանդ էր շողշողում: Վարդագույն հյութեղ շրթունքները կախարդիչ ժպիտ կազմելով բաց էին արեւ սպիտակ համաչափ ատամների շարքը: Լեւսթերը ֆրակ ուներ հագին, որն ընդգծում էր նրա ամուր, բարեձև կազմվածքը:

«Ա՛յ թե ում հետ պետք է ամուսնանար նա», — մտածեց Զեննին, երբ նա անցավ հյուրանոցի դռան ետևը: Եվ նա ըսկըսեց մտաբերել իր ամբողջ կյանքը: Երբեմն նրան թվում էր, թե իր ամբողջ անցյալը երազ է եղել, իսկ երբեմն էլ մտածում էր, որ երազը մինչև այժմ էլ շարունակվում է: Կյանքի ձայները նրան էին հասնում այնպես անորոշ, ինչպես այգ գիշեքվա ձայները: Նա լսում էր միայն ամենաբարձր ձիշերը, տեսնում էր սոսկ ամենաընդհանուր գծերը, իսկ դրանց ետևք, սսես երազում, միմյանց փոխարինելով լող էին տալիս անորսալի ստվերներ: Ինչո՞ւ տղամարդիկ այդպես հրապուրվում էին իրենով: Ինչո՞ւ Լեւսթերն այնպես համառորեն ձգտում էր իրեն: Կարո՞ղ էր ինքը իր ժամանակին դեմ կանգնել նրա ցանկությանը: Նա հիշեց, թե ինչպես էր ապրում Կոլումբուսում, ինչպես էր գնում ածուխ հավաքելու: Իսկ հիմա ինքը Եգիպտոսումն է, այս վիթխարի հյուրանոցում, իր տրամադրության տակ է մի քանի սենյակից բաղկացած մի շքեղ համար, և Լեւսթերն առաջվա պես սիրում է իրեն: Որքա՞ն է տուժեւ նա իր պատճառով: Իսկ ինչո՞ւ: Մի՞թե ինքը մի արտակարգ կիւն է: Մի ժամանակ Բրենդերն այդպես էր ասում: Լեւսթերը ևս նույնն էր ասում: Եվ այնուամենայնիվ նա խոնարհաբար զգում էր, որ ինքն այստեղ իր տեղում չէ, ասես ձեռքում ունի մի բուռ թանկագին քարեր, որոնք իրեն չեն պատկանում: Հաճախ նա ունենում էր նույն զգացողությունը, որ ունեցել էր առաջին անգամ Լեւսթերի հետ Նյու-Յորք գնալիս, որպես թե այս հեքիաթային կյանքը երկար չի տևելու: Բախտը դարանակաւել է իրեն: Կայատահի մի ինչ-որ բան, և ինքը

նորից կընկնի այնտեղ, որտեղ եղել է. մի խուլ փողոցում, աղքատիկ տան մեջ, հնամաշ շորը հագին:

Հետո նրա մտքերը տեղափոխվեցին Զիկագո, նա մտաբերեց Լեսթերի ծանոթներին, և իր համար պարզ դարձավ, որ հենց այդպես էլ լինելու է: Իրեն չեն ընդունի հասարակության մեջ, եթե նույնիսկ Լեսթերն ամուսնանա իր հետ: Այժմ նա հասկանում է նաև գրա պատճառը: Նայելով այն կնոջ չքնաղ, ժպտուն գեմքին, որի հետ հենց նոր գնաց Լեսթերը, նա կարդում էր այսպիսի մի միտք. «Դու գուցե և շատ սիրունիկն ես, բայց նրա շրջանից չես»: Եվ հիմա էլ Լեսթերի հետ պարելիս միսիս Զերալդը երևի մտածում է, թե ինքը որքան սովելի համապատասխան կին կլինեի Լեսթերի համար: Նրան հարկավոր է այնպիսի կին, որ աճած լինի իր հարազատ միջավայրում: Ջեննիից նա չէր էլ կարող սպասել, որ նա կիմանա և ճիշտ կգնահատի այն բոլոր մանրունքները, որոնց ինքը վարժվել է մանկությունից: Հիմա նա շատ բան էր հասկանում: Նա արագորեն սովորեց ըմբռնել իրադրության, արդուզարդի, շարժուձևերի, աշխարհիկ սովորությունների ներբուխները, բայց դա նրա համար ձեռքբերովի էր և ոչ թե բնածին:

Եթե ինքը հեռանա, Լեսթերը կվերադառնա իր նախկին աշխարհը, որտեղ թագավորում է այն գեղեցիկ, խելացի, անբասիր դաստիարակությամբ կինը, որը հիմա վալս է պտըտվում նրա հետ: Ջեննիի աչքերն արցունքով լցվեցին, հանկարծ նա մեռնելու ցանկություն զգաց: Ճիշտ որ այդպես սովելի լավ կլինեի:

Այդ ժամանակ Լեսթերը պարում էր միսիս Զերալդի հետ, իսկ ընդմիջումներին զրուցում էր նրա հետ ծանոթ վայրերի ու մարդկանց մասին: Նա նայում էր Լեստիին և հիանում նրա գեղեցկությամբ ու ջահելությամբ: Այնպես բարալիկ չէր, ինչպես դեռատի հասակում, բայց հիմա էլ բարեկազմ էր, Դիանայի պես հոյատես: Նրա փափկասուն մարմնի մեջ ուժ էր զղացվում, սև-սև աչքերը շողշողում էին խոնավ փայլով:

— Աղնիվ խոսք, Լեստի,— չկարողացավ զսպել նա

իրեն,— դուք ալիւնի եք լավացել: Դուք չքնաղ եք: Դուք ավելի ու ավելի եք ջահելանում:

— Իսկապէ՞ս ձեզ այգապես է թվում,— ժպտաց Լեստին մի հայացք դցելով նրա վրա:

— Դուք շատ լավ գիտեք, որ այլ կերպ՝ ես այդ չէի ասի: Դատարկ հաճոյախոսութիւններէից ես հեռու եմ:

— Ա՛խ, Լեսթեր, արջ եք դուք, արջ, ձեզ հետ մի քիչ կոտորատվե՛լ էլ չի կարելի: Մի՞թե չգիտեք, որ կանայք սիրում են գովասանքը վայելել կաթիլ-կաթիլ և ոչ թե միանգամից կուլ տալ:

— Ինչո՞ւ որ,— հարցրեց նա: — Ես ի՞նչ ասացի որ:

— Ոչինչ: Դուք պարզապէս արջ եք: Մեծ երեխա, անմիջական ու համառ: Բայց գրանք դատարկ բաներ են: Դուք ինձ դուր եք գալիս: Այս բավական է ձեզ:

— Միանգամայն,— ասաց նա:

Երաժշտութիւնը լռեց, և նրանք դուրս եկան այդի: Լեսթերը քնքշորեն սեղմում էր նրա ձեռքը: Նա չէր կարող իրեն զսպել: Նա այնպիսի զգացմունք ուներ, ասես այդ կիներն իրեն էր պատկանում: Իսկ Լեստին ամբողջ ուժով աշխատում էր այդ ներշնչել նրան: Նրա հետ այդուամիտաժ, ծառերի միջե կախված լապտերներին նայելով՝ Լեստին մտածում էր. եթե նա ազատ լիներ և իրեն կանչեր, ինքը կգնար նրա ետեւից: Ինքը նրա ետեւից կգնար նաև այսպես, միայն թե նա երևի չի ցանկանա: Նա այնպիսի՝ պուրիտանն է, այնպէ՛ս է հոգում պատշաճութեան մասին: Նա նման չէ իրեն ծանոթ ուրիշ տղամարդկանց, նա երբեք ստորութիւն չի անի: Նրբե՛ք:

Վերջապէս Լեսթերը վեր կացավ և սկսեց հրաժեշտ տալ: Առավոտյան Զեննիի հետ զնալու են Նեղոսի հոսանքն ի վեր, դեպի Կարնակ և Թեբե, և դեպի Ֆիլե կղզի, որտեղ տաճարները դուրս են գալիս ուղիղ ջրի միջից: Պետք է վեր կենալ լուսածեղին, այնպէս որ, ժամանակն է գնալ քնելու:

— Իսկ ե՞րբ եք մտադիր նահանգներ գնալ,— տրտում հարցրեց միսիս Զերալզը:

— Սեպտեմբերին:

— Տոմսեր արդեն պատվիրե՛լ եք:

— Այո, մենք մեկնելու ենք Համբուրգից ամսի իննին, «Ֆուլդա» շոգենավով:

— Երևի ես էլ աշնանը կգնամ տուն,— ծիծաղելով ասաց լեւտին:— Չգարմանաք, եթե շոգենավի վրա էլ հանդիպենք: Ճիշտն ասած, ես դեռ ոչինչ չեմ որոշել:

— Չէ, իսկապես, միասին գնանք,— ասաց Լեսթերը:— Հույս ունեմ՝ ձեր միտքը չեք փոխի... Գուցե մենք վաղն առավոտյան էլ հանդիպենք:

Նա լռեց, և լեւտին մի տխուր-հարցական հայացք դնեց նրա վրա:

— Մի՛ վշտացեք,— ասաց Լեսթերը և սեղմեց նրա ձեռքը:— Քիչ բան է լինում կյանքում: Երբեմն թվում է, թե ռանը բոլորովին վատ է, այնինչ շուտ է գալիս դեպի լավը:

Նա մտածում էր, որ Լեւտին, ըստ երևույթին, ցավում է, որ կորցնելու է իրեն, իսկ ինքն էլ ցավում էր, որ նրա ցանկությունն անիրականանալի է: Եվ էլի նա ինքն իրեն ասում էր, որ դրությունից այդպիսի ելքը իր համար անընդունելի է, այնինչ այդ մի ելք էր: Ինչո՞ւ ինքն այդ չի արել շատ տարիներ առաջ:

Բայց այն ժամանակ Լեւտին այնքան լավիկը չէր, որքան այժմ, և այսքան խելացի ու այսքան հարուստ չէր... Ա՛խ, եթե որ... Բայց ինքը չի կարող դավաճանել Ջեննին կամ չարիք ցանկանալ նրան: Առանց այն էլ Ջեննին շատ բան է կրեւել և քաջաբար տարել է իր լուծը:

Գ Լ Ո Ի Խ XLVII

Վերադարձի ճանապարհին Լեսթերն ու Ջեննին, իրոք, էլի մի ամբողջ շաբաթ եղան միսիս Ջերալդի հետ, որը մտածել էր, թե կփորձի մի քիչ ժամանակ ապրել ծննդավայրում: Նա Յինցիննատի էր գնում անցնելով Չիկագոյով, հուսալով, որ հետագայում էլ երբեմն կհանդիպի Լեսթերին: Ջեննին շատ զարմացավ, երբ նրան տեսավ շոգենավում, և տազնապալից մտքերը նորից սկսեցին տանջել նրան: Այժմ դրությունը նրա

համար պարզ էր. շիններ ինքը, միսիս Զերալդն, անկասկած, կամուսնանար Լեսթերի հետ: Իսկ հիմա... դժվար է որևէ բան սսել: Լևտտին իր ծագումով, դաստիարակությամբ, հասարակության մեջ ունեցած դիրքով ամենահարմար կինն էր Լեսթերի համար: Բայց ավելի լայն մարդկային ըմբռնողությամբ Զեննին, այնուամենայնիվ, ավելի մոտ էր Լեսթերին. այդ նա զգում էր անսխալ: Գուցե ժամանակը կօգնի լուծել այդ բարդ հարցը: Իսկ առայժմ նրանք երեքն էլ առաջվա պես մնում էին: որպես բարեկամներ: Զիկազոյում նրանք բաժանվեցին. միսիս Զերալդը ճանապարհը շարունակեց դեպի Յինցիննատի, իսկ Լեսթերն ու Զեննին նորից սեղավորվեցին Հայդ-Պարկի իրենց տանը:

Նվրոպայից վերադառնալուց հետո Լեսթերը լրջորեն ըսվրսեց գործունեության նոր ասպարեզ որոնել իր համար: Խոշոր ընկերություններից ոչ մեկը նրան առաջարկություն չէր անում գլխավորապես այն սլատճառով, որ նա ուժեղ ու տիրակալ մարդու համբավ ուներ, որն այս կամ այն ձեռնարկությունը մտնելով անպայման կցանկանար ղեկավար դեր խաղալ այնտեղ: Նրա ֆինանսական վիճակի փոփոխության մասին ոչինչ հայտնի չէր: Մանր ընկերությունները, որոնց մասին նա տեղեկություններ հավաքեց, ողորմելի գոյություն էին քարշ տալիս կամ բաց էին թողնում նրա կարծիքով անպեղծ արտադրանք: Ծիշտ է, Ինդիանա նահանգի հյուսիսի մի փոքրիկ քաղաքում նա գտավ մի ձեռնարկություն, որը կարծես ինչ-որ հեռանկարներ ուներ: Այդ ձեռնարկության գլուխ էր կանգնած մի հմուտ կառագործ վարպետ, որպիսին մի ժամանակ Լեսթերի հայրն էր եղել, սակայն նա էլ մի առանձին գործարար ընդունակություններ չուներ: Նա շատ համեստ շահույթ էր ստանում տասնհինգ հազար դոլլարից, որ դրված էր մի քրսանհինգ հազար արժեքով ձեռնարկության մեջ: Լեսթերը որոշեց, որ համապատասխան մեթոդներ կիրառելու և իսկական գործարար եռանդ լինելու դեպքում այստեղ կարելի է մի բանի հասնել: Արագ հաջողությունների մասին խոսք էլ չէր կարող լինել, խոշոր շահույթները, եթե նույնիսկ հնարավոր էին, ապա կարող էին լինել միայն հեռավոր ապագայում:

Բայց և այնպես, Լեսթերը մտածում էր բանակցությունների մեջ մտնել այդ ձեռնարկության տիրույ հետ, երբ նրան լուր հասավ, թե ստեղծվել է կառաշինական տրեստը:

Այդ ամբողջ ժամանակամիջոցում Ռոբերտը եռանդով զբաղվում էր կառքերի արտադրությունն արմատապես վերակառուցելու իր վաղուց մտածած խնդրով: Նա ամեն կերպ աշխատում էր իր մրցակիցներին ապացուցել, որ միավորումը որքա՜ն ավելի մեծ օգուտներ է խոստանում իրենց, քան թե մրցությունը և մեկը մյուսին շուկայից դուրս մղելու ձգտումը: Նրա պատճառաբանություններն այնքան համոզիչ էին, որ խոշոր ընկերություններն իրար ետևից համաձայնում էին: Մի քանի ամսից հետո համաձայնությունը ձևակերպվեց, և Ռոբերտը դարձավ «Կառքերի արտադրության միավորյալ ասոցիացիայի» պրեզիդենտ, որը տասը միլիոն գոլլար փայտի թափական դրամագլուխ ուներ և այդ գումարի երեք քառորդին հասնող հիմնական միջոցներ: Նա հասել էր իր նպատակին և երջանիկ էր:

Լեսթերն այդ լուրջ փոփոխություններից բոլորովին անտեղյակ էր: Կառքերի արտադրության մի շարք ձեռնարկությունների միաձուլման մասին լրագրական մի քանի հակիրճ լուրերը նրա ձեռքը չէին ընկել, որովհետև այդ ժամանակ նա եղել էր արտասահմանում: Վերադառնալով Չիկագո՝ նա իմացավ, որ Իմոջինի ամուսինը՝ Զեֆերսոն Միչլին, առաջվա պես վարում է Չիկագոյի բաժանմունքը և ապրում է Իվենստոնում: Սակայն հարազատների հետ գժտությունը Լեսթերին խանգարեց որևէ տեղեկություն ստանալ առաջին բերանից: Շուտով մի պատահականություն նրա աչքերը բացեց այն ամենի առաջ, ինչ տեղի էր ունեցել, և պետք է ասել՝ այդ տեղի ունեցավ բավական անհաճո հանգամանքներում:

Շշմեցուցիչ նորությունը նրան հայտնեց ոչ այլ ոք, քան քլիվլենդցի միստր Հենրի Բրայսբրիջը, որին Լեսթերն ակումբում հանդիպեց Նվրոպայից վերադառնալուց մի ամիս հետո:

— Դու, ինչպես լսել եմ, անջատվել ես հայրական ընկերությունից,— սիրալիր ժպտով ասաց Բրայսբրիջը:

— Այո,— ասաց Լեսթերը:— Անջատվել եմ:

— Իսկ հիմա ի՞նչ ծրագրեր ունես:

— Մտածում եմ մի զործի մասին: Ուզում եմ իմ սեփական ձեռնարկությունն ստեղծել:

— Բայց, իհարկե, հազիվ թե եղբորդ դեմ գնաս:— Նա վատ չի մտածել իր այդ ասոցիացիան:

— Ի՞նչ ասոցիացիա, ես ոչինչ չեմ լսել: Հենց նոր եմ վերադարձել Եվրոպայից:

— Օ՛յ, Լեսթեր, ուրեմն դու բոլորովին քնած ես,— ասաց Բրայսբերիչը:— Եղբայրդ ձեր արգյունաբերության ճյուղի մեծագույն տրեստն է ստեղծել: Ես կարծում էի, դու տեղյակ ես: Միավորվել են բոլոր խոշոր ընկերությունները՝ Վուդսը, Լայման-Ուինտրոպը, Մայեր-Բրուքսը: Եղբայրդ սրեղիդենս է ընտրվել: Նա երևի հենց միայն բաժնետոմսերի բաշխումից մի երկու միլիոն վաստակած կլինի:

Լեսթերը հոնքերը վեր քաշեց, նրա աչքերը նայում էին սառն:

— Դե, ի՛նչ կա որ, ուրախ եմ Ռոբերտի հաջողությանը: Բրայսբերիչը հասկացավ, որ Լեսթերի ցավոտ տեղին է դիպել:

— Յտեսություն, սիրելիս, իմ գնալու ժամանակն է,— ասաց նա:— Երբ Քլիվլենդ գաս, անցիր մեզ մոտ: Ես և կինըս սիրում ենք քեզ, դու հո գիտես:

— Գիտեմ,— ասաց Լեսթերը:— Յտեսություն:

Նա դանդաղ քայլեց դեպի ծխարան: Իր այս լսածից հետո իր նոր մտահղացումը կորցնում էր ամեն մի հետաքրքրություն: Մեծ բան կլինի ինքը մի խղճուկ ֆաբրիկայի տիրոջ դերում, երբ իր եղբայրը կառաշինական տրեստի դիրեկտոր է: Այո, մի տարի չանցած՝ Ռոբերտն իրեն մուրացկան կդարձնի: Մի ժամանակ ինքն էր երազում այդպիսի ասոցիացիայի մասին: Ինքը երազում էր, իսկ Ռոբերտը վերցրեց ու ստեղծեց այն:

Ուրիշ բան է շնորհալի մարդկանց գլխին տեղացու բախտի հարվածները կրել, երբ դու երիտասարդ ես, համարձակ և մարտական շնչով տոգորված: Եվ բոլորովին ուրիշ բան է, երբ երիտասարդությունդ արդեն անցել է, երբ քո հիմնական

կարողութիւնը դուրս է պրծնում ձեռքիցդ, իսկ հարստության ու հաջողության հասնելու նոր ճանապարհները իրար ետևից փակվում են քո առաջ: «Հասարակութան» բացահայտ չկամութիւնը՝ ընդունել Ջեննիին, նրա շուրջն ստեղծված լրագրային աղմուկը, գոտութիւնը հոր հետ և նրա մահը, կարողութան կորուստը, հայրական ձեռնարկութիւնից անջատումը, Ռոբերտի վարձագիծը, վերջապես այս նոր տրեստը—այս ամենը վհատեցնում, ճնշում էր Լեսթերին: Նա աշխատում էր ցույց չտալ այդ, և մինչև այժմ կարծես թե հաջողվում էր, բայց հիմա հանկարծ զգաց, որ ամեն բան սահման ունի: Նա տուն վերադարձավ ամպից էլ ավելի սևակնած: Ջեննին իսկույն զգաց այդ, ավելի ճիշտ՝ նա սպասում էր դրան: Ամբողջ երեկոյի ընթացքում, երբ Լեսթերը տանը չէր, նրան տանջում էր մի ինչ-որ անհասկանալի թախիծ: Եվ ահա Լեսթերը վերադարձավ, և նա հասկացավ. Լեսթերին լուրջ անախորժութիւն է պատահել: Նրա առաջին ցանկութիւնը եղավ հարցնել. «Ի՞նչ է պատահել, Լեսթեր», բայց խելացիորեն զսպեց իրեն և մտածեց, որ նա ինքը կպատմի ամեն ինչ, եթե ցանկանա: Նա ձևացրեց, թե ոչինչ չի նկատել և աշխատում էր գուրգուրանքով ցրել նրա մտքերը:

— Վեհտան այսօր շատ գոհ է իրենից,— սկսեց նա:— Գերազանց գնահատականներ է բերել գպրոցից:

— Այդ լավ է,— մոայլ ասաց Լեսթերը:

— Եվ հիանալի պարել է սկսել: Հենց քիչ առաջ նա ինձ ցույց էր տալիս իբ նոր սովորած պարերը: Ի՞նչ հիանալի է պարում, ուղղակի չես կարող պատկերացնել:

— Շատ ուրախ եմ,— փնթփնթաց Լեսթերը:— Ես հոստում էի, որ նա պետք է սովորի: Եվ երեւի ժամանակն է, որ նրան փոխադրենք մի ուրիշ, ավելի լավ դպրոց:

— Իսկ հայրիկը շարունակ բարկանում է, նույնիսկ ծիծաղելի է: Վեհտան նույնիսկ ջղայնացնում է նրան, այդ շարաճին: Այսօր ամբողջ օրը կպել է օձիբից, թե՛ արի քեղ պարել սովորեցնեմ: Հայրիկն այդքան որ սիրելիս չլինեիր նրան, ականջները կպոկեր:

— Երևակայում եմ,— ժպտաց Լեւթերը:— Մեր պապը՝ պարեւլիս: Ա՛յ թե պատկեր կլինի:

— Նա փնթփնթում է, վայրանում, իսկ Վեստայի հոգն էլ չէ:

— Կեցցե՛ր աղջիկը,— ասաց Լեւթերը:

Նա անկեղծորեն սիրում էր Վեստային և ավելի ու ավելի էր հետաքրքրվում նրանով:

Ջեննին շարունակում էր շատախոսել, և նրան հաջողվեց մի փոքր ցրել Լեւթերի մռայլ տրամադրութունը: Իսկ երբ պառկել-քնելու ժամանակը եկավ, նա ինքը, վերջապես, սկսեց խոսել իր հոգաբերի մասին:

— Երբ մենք արտասահմանում ենք եղել, Ռոբերտն այստեղ մի շատ լավ ֆինանսական գործ է տեսել:

— Ի՞նչ գործ,— հետաքրքրվեց Ջեննին:

— Կառաշինական տրեստ է կաղմել, ոչ ավել, ոչ պուկաս: Հիմա նրա տրեստը իր մեջ կընդգրկի այդ գծով երկրում եղած բոլոր շատ թե քիչ նշանակալից ձեռնարկությունները: Բրայսբրիջն ինձ ասաց, որ Ռոբերտը պրեզիդենտ է ընտրվել և որ նրանք համարյա ութ միլիոն դրամագուլութի ունեն:

— Ի՞նչ ես ասում,— գռչեց Ջեննին:— Այդ դեպքում երեւի չարժե, որ դու մտնես այն նոր ընկերության մեջ, որի մասին խոսում էիր:

— Այո, հիմա դա անմիտ բան կլիներ: Գուցե թե հետագայում, չգիտեմ: Առայժմ պետք է սպասել. տեսնենք ինչ դուրս կգա այդ նոր տրեստից: Ո՛վ գիտե, ի՞նչ ուղղություն կվերցնի նա:

Ջեննին վշտացած էր մինչև հոգու խորքը: Առաջ նա երբեք Լեւթերից տրտոսնջի ոչ մի խոսք չէր լսել: Նա շատ էր ուզում սփոփել Լեւթերին, բայց հասկանում էր, որ դա իր ուժերից վեր է:

— Դե ի՞նչ կա որ,— ասաց նա:— Աշխարհում ուրիշ շատ հետաքրքիր բաներ էլ կան: Ծա լինեի քո տեղը, չէի շտապի: Դու դեռ ժամանակ ունես:

Ավելին նա սիրտ չարեց ասել, բայց Լեւթերը հանկարծ զգաց, որ, իրոք, տանջվելու կարիք չկա: Վերջ ի վերջո էլի

երկու տարի ինքն ապահովված է միանգամայն բավարար եկամուտով: Յանկուսյան գեպքում այն կարելի է և բազմապատկել: Եւ, այսուամենայնիւ, Լեսթերին կրծում էր այն միտքը, որ եղբայրն արագ թափով վեր է բարձրանում, իսկ ինքը մնացել է տեղում կամ, ավելի ճիշտ, լող է տալիս հոսանքն ի վար: Դա ցավալի էր, իսկ գլխավորը՝ նա սկսեց ըզզալ, որ կորցնում է իր ոտքի տակի հողը:

Գ Լ Ո Ւ Խ XLVIII

Որքան էլ Լեսթերը զուգի էր կոտրում, չէր կարողանում մի հնար գտնել, թե ինչպես նորից գործարար կյանքի մեջ մտնի: Իմանալով, որ Ռոբերտն իր տրեսան է ստեղծել, նա իսկույն հրաժարվեց Ինդիանայի գործարանատիրոջ համեստ ձեռնարկութեանը մասնակցելու մտքից: Նա բավական հրապարտութուն և չափի զգացում ուներ, որ հասկանար, թե որքան անհեթեթ կլինէր չափվել եղբոր հետ, որն անվիճելիորեն գերազանցում էր իր ֆինանսական հնարավորութուններով: Նա տեղեկութուններ հավաքեց նոր ասոցիացիայի մասին և համոզվեց, որ Բրայսբրիջն ամենևին էլ չի չափազանցրել նրա թափն ու հզորութունը: Դա միլիոնանոց գործ էր: Առանձին գործող մանր ֆաբրիկաների համար իրենց գոյութունը պահելու ամենաշնչին հույս անգամ չէր մնացել: Ուրեմն մի՞թե պիտի քարշ գար իր նշանավոր եղբոր պոչից: Ո՛չ, դա արդեն չափազանց ստորացուցիչ է: Այս ու այն կո՞ղմն ընկնել, շուռումո՞ւռ գալ նոր տրեսանի դեմ անհավասար պայքար մղելիս, իմանալով, որ հարազատ եղբայրդ կարող է ճղմել քեզ կամ խնայել, և որ քո՝ դեմ օգտագործվում է հենց քեզ պատկանող դրամագլուխը: Ո՛չ, անկարելի է: Ավելի լավ է մի փոքր սպասել: Երևի մի դուռ կբացվի: Առայժմ ապրելու միջոց կա, և ինքն էլ իրավունք ունի, եթե ցանկանա նորից Քեյն ընկերության փայտեր դառնալու: Բայց ցանկանո՞ւմ է ինքն այդ: Ահա մի հարց, որին Լեսթերը ոչ մի կերպ պատասխանել չէր կարող:

Նա դեռ իր կասկածների ու տատանումների գերին էր, երբ մի գեղեցիկ օր նրան ներկայացավ ոմն Սեմյոնել Ռոս, անշարժ գույքի վաճառման գործակալ, որի վիթխարի ռեկլամները տախտակե վաճառականների վրա շարված էին Ձիկագոն շրջապատող ամբողջ պրերիայում: Լեսթերն այդ մարդուն մի երկու անգամ հանդիպել էր ակումբում, լսել էր, որ նա համարձակ ու հաջողակ գործարար է, և հիշում էր նրա գրասենյակի ճշացող ճակատը՝ Վաշինգտոն և Լա-Սալ փողոցների անկյունում: Ռոսը մոտ հիսուն տարեկան մարդ էր, նա ուշադրությամբ էր դրավում իր արտաքինով. բարձրահասակ էր, սև մորուքով, սև-սև աչքերով, արծվաքիթ էր և դանդուր մազեր ուներ: Լեսթերը հիշեց նրա փափուկ, կատվային քայլվածքը և երկար մատներով արտահայտիչ նեղ ու սպիտակ ձեռքերը:

Միստր Ռոսը միստր Քեյնին ներկայացել էր գործնական առաջարկությամբ: Միստր Քեյնը, իհարկե, դիտե, թե ով է ինքը: Միստր Ռոսն էլ իր հերթին լիովին տեղյակ է միստր Քեյնի մասին: Հայտնի՝ է արդյոք միստր Քեյնին, որ բոլորովին նորերս նա՝ Ռոսը, նպարեղենի «Իեյլ, Սիմփսոն և Ռայս» մեծաքանակ առևտրի ընկերության ներկայացուցիչ միստր Նորման Իեյլի հետ ստեղծել է քաղաքի «Իեյլվուդ» նոր արվարձանը:

Այո, միստր Քեյնին այդ հայտնի էր:

Դեռ վեց շաբաթ էլ չանցած՝ Իեյլվուդի վերջին հողամասերն էլ վաճառվեցին: Միջին հաշվով դա քառասուներկու տոկոս շահույթ բերեց: Ռոսը թվեց անշարժ գույքի հետ իր կատարած էլի մի քանի գործարքները, որոնց մասին ևս Լեսթերը որոշ բան լսել էր: Ռոսն անկեղծորեն խոստովանեց, որ իր գործի մեջ անհաջողություններ էլ են լինում: Նա ինքը երկու անգամ տուժել է: Բայց, ինչպես հայտնի է, շատ ավելի հաճախ անշարժ գույքի հետ կատարված գործարքները եկամուտ են տալիս: Եվ ահա, քանի որ Լեսթերն այլևս կապված չէ Քեյն ընկերության հետ, դուցե դեմ չի լինի լավ գործի մեջ դնելու իր փողերը: Հետաքրքիր առաջարկություն կա: Լեսթերը համաձայնեց ունկնդրել միստր Ռոսին, և նա կատվի աչքերի նը-

ման կլոր աչքերը ճպճպացնելով սկսեց բացատրել բանի էությունը:

Նրա խոսքը հանգում էր այն բանին, որ Լեսթերին առաջարկում էր իր հետ միասին գնել ու շահագործել քառասուն ակրից բաղկացած մի ընդարձակ հողամաս, որ գտնվում էր քաղաքի հարավ-արևելյան ծայրամասում, հիսունհինգերորդ, յոթանասունմեկերորդ և Հոլսթեդ ու էշլենդ փողոցների միջև: Այդ շրջանում հողի գինն անխուսափելիորեն բարձրանալու է սպասվում է իսկական բում, այն էլ երկար ժամանակով: Քաղաքային վարչությունն արդեն որոշել է սալահատակել Հիսունհինգերորդ փողոցը: Ենթադրվում է Հոլսթեդ փողոցով տրամվայի գիծը շարունակել: Մոտիկով անցնող Զիկագո-Բեռլինգտոն-Քուինսի երկաթուղագծի ընկերությունն, անտարակույս, կուզենա նոր արվարձանում մարդատար գնացքների կայարան կառուցել: Հողի համար պետք է վճարվի քառասուն հազար դոլլար, այդ ծախսը իրենք հավասար կկրեն: Հողամասի հարթեցումը, մաս-մաս բաժանելը, փողոցների սալահատակումը, ծառերի տնկումը, լապտերների կանգնեցնելը՝ այս ամենը կնստի մոտ քսանհինգ հազար: Հարկավոր կլինի երկու կամ երեք տարվա ընթացքում ռեկլամի վրա որոշ գումար ծախսել, ներդրած կապիտալի տասը տոկոսը, ընդամենը տասնինն-քսան հազար դոլլար: Ընդհանուր առմամբ նրանք երկուսով գործի մեջ կդնեն իննսունհինգ, ամենաշատը՝ հարյուր հազար դոլլար, որից Լեսթերին բաժին կընկնի հիսուն հազար: Հետո միատր Ռոսն սկսեց շահույթները թվել:

Վերոհիշյալ հողի վաճառքի հեռանկարների և նրա գնի բարձրացման մասին կարելի է դատել նրան կից Հիսունհինգերորդ փողոցից դեպի հյուսիս և Հոլսթեդ-սթրիթից դեպի արևելք ընկած հողամասերով: Վերցնենք թեկուզ Մորտիմերի հողամասը Հոլսթեդ և Հիսունհինգերորդ փողոցների անկյունում: 1882 թվականին այդտեղ հողը վաճառվում էր ակրը քսուսուսունհինգ դոլլարով: Չորս տարի հետո արդեն ակրն արժեքի հինգ հարյուր դոլլար. 1866 թվականին այդ հողամասի համար այդպիսի գին է վճարել միատր Ջոն Սլոսսենը: 1889 թվականին, այսինքն՝ էլի երեք տարի հետո, նա հողը միատր

Մորտիմերին ծախեց ակրը հազար դոլլարով: Այժմ այդպիսի գնով է առաջարկվում դեռևս չմշակված նոր հողամասեր: Այն կարելի է բաժանել 50 ոտնաչափ լայնք և 100 ոտնաչափ երկարություն ունեցող հողակտորների և վաճառել հինգ հարյուրական դոլլարով: Միթե՞ սա ապահովված շահույթ չէ:

Լեսթերը համաձայնեց, որ շահույթը, իսկապես, կաքծես ապահովված է:

Ռոսը մի քիչ էլ պարծենկոտությամբ սկսեց բացատրել, թե ինչպես են փող կուտակում անշարժ գույքի գործարքներով: Անտեղյակ մարդը չպետք է խցկվի այդ գործի մեջ: Մի քանի շաբաթում, նույնիսկ մի քանի տարվա ընթացքում չի կարելի հասնել այն հմտության, որ ունեն իր նման մարդիկ, որն իր փորձը կուտակել է քառորդ դարի ընթացքում: Այստեղ կարևոր է և՛ հեղինակությունը, և՛ ճաշակը, և՛ հոտառությունը: Եթե իրենք համաձայնության գան և սկսեն գործել, դործերի ղեկավարությունը ինքը կվերցնի իր վրա: Նա իր տրամադրության տակ ունի ենթակաների լավ վարժված մարդկանց մի հաստիք և խոշոր կապալառուներ: Նա ծանոթություններ ունի հարկային վարչությունում, ջրամատակարարման վարչությունում, մի խոսքով, քաղաքային տնտեսության բոլոր բաժիններում, որոնցից կախված է նոր շրջանի բլախտը: Եթե Լեսթերն ընկերանա իր հետ, նա՝ Ռոսը, երաշխավորում է շահույթը. թե որքան կլինի այդ՝ ճշգրիտ ասել չի կարող. ամենաքիչը հիսուն հազար դոլլար, բայց ավելի շուտ՝ հարյուր հիսուն կամ երկու հարյուր: Հենց որ Լեսթերը իր ցանկությունը հայտնի, նա նրան կժանոթացնի բոլոր մանրամասնություններին և կբացատրի իր ծրագիրը կենսագործելու կարգը:

Մի քանի օր մտածելուց հետո Լեսթերը որոշեց, որ միևնույն ժամանակ նախապիծը արժանի է ուշադրության:

Ի վրում էր, թե այդ գործի հաջողությանը կասկածելու ոչ մի հիմք չկար: Միստր Ռոսի վիթխարի փորձը և առողջ դատողությունը նրա ամեն մի նախաձեռնության հաջողության երաշխիք էր: Նա մանրամասնորեն ուսումնասիրել է իր գործը: Նա կարողանում էր համոզել ում ուզենար և ինչ ուզենար, միայն թե նրան ժամանակ տրվեր մանրամասնորեն լուսաբանելու հարցի բոլոր կողմերը:

Լեսթերն այնքան էլ հեշտությամբ չհրապուրվեց այդ դործով, թեև, ընդհանուր առմամբ, անշարժ գույքի առևտուրը նրա սրտով բան էր: Հողը հետաքրքրում էր նրան: Նա գտնում էր, որ դա դրամագլուխը գործադրելու պատկառելի բնագավառ է, եթե չափից ավելի չցրվես: Մինչև այժմ նա չէր փորձել փող դնել հողամասերի գործի մեջ, բայց միայն նրա համար, որ այդ գործից հեռու գտնվող շրջանների մեջ էր լինում: Նա «հողագլուխ» մարդ էր, իսկ հիմա էլ՝ որոշ իմաստով նաև գործադուրկ:

Միստր Ռոսը նրան դուր էր գալիս. նա, երևում էր, հաուկանում է իր բռնած գործը: Դժվար չէր ստուգել նրա պլանդումները, և Լեսթերը չհապաղեց դրանով զբաղվել: Բացի այդ, նա հիշում էր Ռոսի ռեկլամ-վազանները պրեքիայում և նրա հայտարարությունները թերթերում: Վերջապես ժամանակն էր վերջ տալու այս ձգձգվող անգործությանը և գեթ մի փոքր մեծացնելու իր դրամագլուխը:

Յավով սրտի, Լեսթերը վերջին ժամանակներս այնքան էլ չէր խորանում մանրամասնությունների մեջ: Հոր ձեռնարկությունում գործելու հենց սկզբից նրան հանձնարարվում էին ընդհանուր բնույթի խնդիրներ՝ խոշոր քանակությամբ ասլորանքների գնում, մեծաքանակ պատվերների բաշխում, այնպիսի հարցերի քննարկում, որոնք վերաբերում էին ֆիրմայի ամբողջ աշխատանքին. և հեռու էին ավելի մանր առևտրականների համար առաջնակարգ նշանակություն ունեցող գործնական մանրամասնություններից: Ֆաբրիկայում ոչ թե նա, այլ Ռոբերտն էր մինչև վերջին ցենտը հաշվում արտադրու-

Թյան բոլոր ծախսերը, հետևում, որ ոչ մի տեղ ամենաշնչին կորուստ անգամ չլինի: Իսկ Լեսթերը բարեխղճորեն և հավերժապետությամբ կատարում էր ավելի ընդհանուր կարգի հանձնարարություններ: Եվ այժմ, երբ խորհում էր Ռոսի առաջարկության մասին, նրան հետաքրքրում էին լայն հունակարները և ոչ թե մանրուքները: Նա շատ լավ գիտեր, որ Զիկադոն արագորեն աճում է, և հողի դինը չի կարող չբարձրանալ: Այնտեղ, ուր այժմ մերկ դաշտ է, շատ շուտով, մի քանի տալուց հետո, խիտ շենքերով բնակելի արվարձաններ են լինելու: Անհնարին է ենթադրել, թե հողի գինը կարող է ընկնել: Հողակատրոնների վաճառքը կարող է ձգձգվել, և դներն էլ գուցե միշտ միահավասար չբարձրանան, բայց ընկնել չեն կարող: Այս էր համոզում նրան Ռոսը, և ինքը՝ Լեսթերն էլ համոզված էր դրան:

Նա չէր նախատեսել մի ամբողջ շարք պատահականություններ: Նա չէր մտածել, որ ինքը՝ միստր Ռոսն էլ հավերժական չէ, որ ներկայումս բնակելի արվարձանի համար իդեալական թվացող շրջանին կարող են վնասել նրա հարևանությամբ կառուցվող թաղամասերը, որ անբարենպաստ ֆինանսական իրադրությունը կարող է հողի գնի իջեցում առաջացնել, ավելին. կարող է առաջացնել հողակտրոնները չնչին գներով ծախսելու խուճապային տենդենց, որին դիմանալ չեն կարող նույնիսկ այնպիսի փորձված մակլերները, ինչպիսին էր միստր Սեմյուել Ռոսը:

Մի քանի ամիս Լեսթերն ուսումնասիրում էր իր նոր դաստիարակի ու գիդի նկարագրած իրադրությունը, ապա զալով այն եզրակացության, որ Ռիսկը եթե կա էլ, ապա շատ անշնչան է, որովհետեւ ծախել իր բաժնետոմսերի մի մասը, որոնք իրեն բերում էին ողորմելի վեց տոկոս եկամուտ, և այդ փողը դնել նոր ձեռնարկության մեջ: Նրա առաջին մոծումը եղավ քսանհինգ հազար դոլլար՝ հողի արժեքի կեսը, որի համար նրանք, ինչպես համաձայնել էին Ռոսի հետ, հավասարաչափ էին վճարում: Այդ համաձայնությունը պետք է ուժի մեջ մնար, քանի դեռ չէին վաճառվել բոլոր հողակտրոնները: Հետո նա տասներկուսուկես հազար դոլլար տվեց աշխատանք-

ների կատարման համար, իսկ հետո՝ էլի երկուսեկես հազար գուլլար՝ հարկերի վճարման և զանազան շահաատեսված ծախսերի համար: Պարզվեց, որ հողի յուրահատկության պատճառով համահարթումն ավելի թանկ է նստում, քան նախատեսված է եղել, որ ծառերը միշտ էլ առաջին իսկ տնկումով չեն կաշում, որ մի շարք աշխատանքներ հաջողությամբ ավարտելու համար հարկավոր է քաղաքային տնտեսության գաղաչյին կամ ջրմուղի բաժիններում որոշ մարդկանց «յուղել»: Այս ամենով զբաղվում էր միստր Ռոսը, բայց քանի որ դա ծախսերի ավելացման պատճառ էր լինում, նա չէր կարող լեսթերին տեղյակ չպահել:

Նրանց առաջին զրույցից մոտ մեկ տարի հետո հողակտորները պատրաստ էին, բայց նրանց մասին համապատասխան ռեկլամ անելու համար հարկավոր էր սպասել մինչև գարուն: Ռեկլամի ծախսերի համար էլ լեսթերը երրորդ մուծումը պիտի աներ, և նա ծախեց էլի տասնհինգ հազարի բաժնետոմսեր, գտնելով, որ հարկավոր է գործը հասցնել մինչև վերջը և հետո արդեն սպասել խոստացված եկամուտին:

Սկզբում լեսթերը բոլորովին գոհ էր իր ծրագրերի իրականացումից: Ռոսը, անտարակույս, նրան թվաց խելամիտ ու խորաթափանց գործարար, որը կարողանում է ընդգրկել բազմապիսի մանրուքներ: Հողակտորները մշակվել էին հիանալի: Նոր թաղամասին տրվել էր հրապուրիչ անուն՝ Գրինվուդ, այսինքն՝ Կանաչ Անտառ, թեև, ինչպես լեսթերը նկատեց, այնտեղ անտառի հետք էլ չկար: Բայց Ռոսը նրան հավատացնում էր, որ քաղաքամերձ հողամաս որոնող մարդկանց այդպիսի անունը դուր կգա, իսկ երբ տեսնեն, թե ինչպիսի եռանդով ծառեր են տնկվում, որոնք հետագայում դառնալու են ստվերախիտ ծառուղիներ ու այգիներ, նրանք հեշտությամբ երազանքն իրականության տեղ կգնեն: Լեսթերն այս բացատրությունների վրա միայն ժպտաց:

Գրինվուդի ուլաթառ ապագան մռայլող առաջին ստվերը այն լուրն էր, թե «Ինտերնացիոնալ կոնսերվայինը» — միակոնսերվ տրեստի մեջ միավորված խոշորագույն ընկերու-

Թյուններից մեկը—որոշել է տրեստից անշատվել և ինքնուրույն ձեռնարկություն հիմնել: Լրագրերում գրում էին, որ «Խնտեր-նացիոնալ»-ը մտադիր է հիմնավորվել Հոլսթեդ-սթրիթից և Երեսուներկուերորդ փողոցից դեպի հարավ, ամենայն հավանականությամբ Հիսունհինգերորդ փողոցի և Էլենգ ավենյուի շրջանում: Այդ թաղամասը արևմտյան կողմում անմիջականորեն կից էր Լեսթերի հողերին, իսկ հենց միայն այն կասկածը, որ մոտերքում պահածոների գործարան է բացվելու, բավական էր, որ կործանի ծնունդ առնող ամառանոցային թաղամասի հեռանկարները:

Ռոսը կատաղությունից իրեն կորցրել էր: Դրությունն արագ գնահատելով, նա որոշեց, որ միակ ելքն է լրագրերում ավելի լայն ռեկլամ անել: Նոր հողակտորների մասին և աշխատել շուտ ծախել դրանք, քանի դեռ նոր ձախորդություններ էլ չեն ծագել: Նա իր տեսակետը հայտնեց Լեսթերին, և սա համաձայնեց, որ այդպես ամենից ավելի լավ կլինի: Նրանք արդեն ռեկլամի վրա վեց հազար դոլլար էին ծախսել: Իսկ հիմա էլ տասն օրվա ընթացքում ծախսեցին էլի երեք հազար, որպեսզի այն տպավորությունն ուտեղծեն, թե Գրինվուդը իդեալական թաղամաս է՝ սարքավորված ըստ ժամանակակից տեխնիկայի վերջին խոսքի, իր գեղեցկությամբ և անդորրությամբ: Զիկագոյում իրեն հավասարը չունի և ապագայում էլ չի ունենալու: Բայց դա չօգնեց: Մի քանի հողակտորի գրանորդ գտնվեց, բայց «Խնտերնացիոնալ կոնսերվային» ծրագրերի չարագույժ լուրերը համառորեն շարունակվում էին: Այժմ արդեն Գրինվուդը, թերևս, պետք լիներ միայն որպես օտարերկրացի բանվորների ավան: Իսկ ամառանոցային թաղամասի միտքը բացահայտ ձախողում էր կրել:

Այս նոր հարվածը Լեսթերին լիակատար հուսահատության մեջ գցեց: Հիսուն հազար դոլլար, իր կարողության երկու-երրորդ մասը, եթե չհաշվենք հոր կտակով սահմանված տարեկան եկամուտը, անշարժության էր մատնվել: Հարկավոր էր հարկեր վճարել, նորոգումներ կատարել և միաժամանակի պատրաստ լինել այն բանին, որ հողի գները կսկսեն ընկնել: Նա մի միտք հայտնեց, թե մնացած հողակտորները

կարելի է ծախել ինքնարժեքով կամ գրավ դնել, հրաժարվելով հետագա շահագործումից: Բայց Ռոսն այդ գործին շատ ավելի մռայլ էր նայում: Մի երկու անգամ նա արդեն ընկել էր այդպիսի դժվարությունների մեջ: Նա սնոտիապաշտ մարդ էր և գտնում էր, որ եթե գործը հենց սկզբից հարթ չի ընթացել, նշանակում է դա իրենց բախտից է և ինչ էլ որ անես, միևնույն է, չես ուղղի: Իր դառն փորձից նա գիտեր, որ իր կոլեգաներից շատերն էլ հենց այդպես են մտածում:

Էլի մի երեք տարի նրանք այդպես մնացին, իսկ հետո արդեն հողակտորները աճուրդով ծախեցին: Լեսթերին, որը հիսուն հազար դոլլար էր դրել գործի մեջ, բաժին ընկավ տասնութ հազարից մի քիչ ավելի: Եվ կյանքի փորձ ունեցող մարդկանցից համաք հավատացնում էին նրան, թե շատ լավ է պրծել:

Գ Լ ՈՒ Ն Լ

Փաղաքամերձ հողամասերի կարգավորման ամենաեռուն շրջանն էր, երբ միսիս Ջերալդը որոշեց փոխադրվել Չիկագո: Ապրելով Յինցիննատիում՝ նա շատ բան էր իմացել Լեսթերի կյանքի հանգամանքների մասին, որոնք այնքան բամբասանքների ու կշտամբանքների պատճառ էին դարձել: Այն հարցը, թե Լեսթերն ամուսնացած է Ջեննիի հետ թե ոչ, այդպես էլ անորոշ էր մնացել: Բայց միսիս Ջերալդին էր հասել Ջեննիի ամբողջ պատմությունը, ճիշտ է, աղավաղված ձևով, և տեղեկություններ այն մասին, թե ինչպես Չիկագոյի մի լրագիրը Լեսթերին պատկերել է սիրո համար իր ամբողջ կարողությունը զոհաբերող միլիոնատիրոջ դերում, ինչպես է միանգամայն ճշգրիտ տեղեկություններ, որ Ռոբերտը եղբորը հեռացրել է «Քեյն ընկերություն» գործերին մասնակցելուց: Եվ միսիս Ջերալդը ցավում էր, որ Լեսթերը կործանում է իրեն:

Անցավ մի տարի, բայց Լեսթերը ոչինչ չարեց: Կանցնի

ևս երկու տարի, և արդեն շատ ուշ կլինի: Լոնդոնում նա Լեստիին ասում էր, որ ինքը համարյա այլևս իլյուզիաներ չունի: Գուցե թե Ջեննին միակ իլյուզիա՞ն է: Ի՞նչ է, նա իրո՞ք սիրում է նրան, թե՞ սլարգապես խղճում է: Լեստիի համար շատ հետաքրքիր էր պարզել այս հարցը:

Ջիկագոյում Լեստին մի շքեղ առանձնատուն վարձեց Դրեքսել բուլվարի վրա: «Այս ձմեռ ես Ձեր կողմերում եմ ապրելու,— գրում էր նա Լեսթերին,— և հուսով եմ, որ մենք հաճախ կհանդիպենք: Յինցիկնատիում մեռնում եմ ձանձրույթից: Եվրոպայից հետո այստեղ այնքան... դե, Դուք հասկանում եք: Շաբաթ օրը տեսա միսիս Նոուզլին, նա Ձեր մասին էր հարցնում: Նկատի ունեցեք, որ նա շատ լավ է վերաբերվում Ձեզ: Գարնանը նրա աղջիկն ամուսնանալու է Ջիմ Սեվրենսի հետ»:

Լեսթերը միսիս Ջերալդի գալուն սպասում էր բավական ության և անհարմարության խառն զգացմունքով: Նա, իհարկե, իր մոտ երեկույթներ և ընդունելություններ կսարքի: Ի՞նչ կլինի, եթե նրա խելքին փշի իրեն էլ հրավիրել Ջեննիի հետ միասին: Բայց ոչ, հազիվ թե: Պետք է ենթադրել, որ հիմա արդեն նա իմացել է, թե ինչ դրություն է: Նրա նամակից էլ այդ երևում է: Նա «մտադիր է հաճախ հանդիպել իր հետ», նշանակում է՝ իր հետ և ոչ թե Ջեննիի: Լեսթերը որոշեց ամեն ինչ անկեղծորեն պատմել Լեստիին և թողնել, որ նա ինքը որոշի, թե հետագայում ինչպիսին են լինելու իրենց հարաբերությունները:

Անկեղծ խոսակցության համար նա ընտրեց այն սլաճը, երբ ինքը հարմարավետ հյուրասենյակում նստած էր Լեստիի հետ, որը բաց դեղնավուն մետաքսե շորի մեջ ասես մի չքնադ տեսիլք լիներ: Հենց այդ ժամանակ էլ Լեսթերն սկսել էր կասկածել իր հողային գործերի հաջողությանը, տրամադրությունը վատ էր, և նա, ավելի քան երբեք, կարեկցության և ըմբռնման կարիք ուներ: Իր հոգսերի մասին նա Ջեննիին դեռ ոչ մի խոսք չէր ասել:

Երբ սպասուհին տիրուհուն թեյ մատուցեց, իսկ Լեսթե-

րին՝ կոնյակ ու սոդաշուր և հեռացավ, Լեւոնին որոշեց օգնել նրան և ինքը խախտեց լոռնայինը:

— Իսկ ես, Լեւոն, Եվրոպայից վերադառնալուց հետո շատ բան եմ լսել ձեր մասին: Պատմեցե՛ք ինձ ձե՛ք մասին: Դուք հո գիտե՛ք, թե որքան սրտիս մոտ եմ ընդունում ես այն ամենը, ինչ վերաբերում է ձեզ:

— Դուք ի՞նչ եք լսել, Լեւոն,— հանգիստ հարցրեց Լեւոնը:

— Նախ՝ լսել եմ ձեր հոր կտակի մասին և որ դուք այլևս չեք մասնակցում ընկերության գործերին, և էլի ամեն տեսակ բամբասանքներ միսիս Քեյնի մասին, որոնք ինձ առանձնապես չեն հետաքրքրում: Դուք ինձ հասկանում եք: Բայց մի՞թե դուք չեք ուզում կարգավորել ձեր կյանքը, որպեսզի ստանաք այն, ինչ իրավամբ ձեզ է պատկանում: Ինձ թվում է, դա այնպիսի մի հսկայական զոհաբերություն է, եթե, իհարկե, դուք իսկական խոր զգացմունք չունեք: Ճիշտ չե՞մ ասում, Լեւոն,— հարցրեց նա խորամանկորեն:

Լեւոնը միանգամից պատասխան չտվեց:

— Զգիտեմ նույնիսկ, թե ինչ ասեմ ձեզ, Լեւոն: Երբեմն ինձ թվում է, թե սիրում եմ նրան, երբեմն էլ ամենևին չեմ հավատում դրան: Ես ձեզ հետ միանգամայն անկեղծ կխոսեմ: Կյանքումս երբեք ես այսպիսի դժվարին դրության մեջ չեմ եղել: Դուք ինձ հետ այնպես լավ եք վարվում, իսկ ես... չեմ ասի, թե ինչ կարծիքի եմ ձեր մասին: Բայց, համենայն դեպքս, չեմ ուզում ձեզանից զաղտնիք ունենալ: Ես ամուսնացած չեմ:

Նա լռեց:

— Ես այդպես էլ մտածում էի,— ասաց Լեւոնին:

— Եվ ամուսնացած չեմ նրա համար, որ շատ երկար ժամանակ եմ տատանվել: Երբ առաջին անգամ Զեննիին տեսա, մտածեցի, որ դրանից ավելի հրապուրիչ կին աշխարհում չկա:

— Այն ժամանակ ես ձեզ համար մի մեծ բան չէի,— ընդհատեց նրան միսիս Զերալդը:

— Եթե ուզում եք, որ ես խոսեմ, մի ընդհատեք ինձ,—
ժպտաց իեսթերը:

— Միայն մի բան ասացեք ինձ, և ես այլևս ոչինչ չեմ
հարցնի: Այդ Քլիվլենդո՞ւմն էր:

— Այո:

— Ինձ այդպես էլ ասել են,— հաստատեց նա:

— Նրա մեջ կար այնպիսի մի...

— Սեր առաջին հայացքից,— նորից շհամբերեց Լետ-
տին. նրա հոգին շատ էր դառնացել:— Այդպես լինում է:

— Դուք ինձ կթողնե՞ք խոսել:

— Ներեցեք ինձ, Լեսթեր: Ի՞նչ կարող եմ անել, եթե
անցյալը հիշելով տրտմություն իջավ վրաս:

— Եվ, ընդհանրապես, գլուխս կորցրի: Ես նրա մեջ
տեսնում էի իդեալ, կատարելություն, թեպետև գիտեի, որ իմ
շրջանի մարդ չէ նա: Մենք ապրում ենք դեմոկրատական եր-
կրրում: Ես մտածում էի՝ կկենակցեմ նրա հետ, իսկ հետո...
Դե, դուք գիտեք, թե ինչպես է լինում աչդ: Եվ ահա, դրանով էլ
ես սխալ թույլ տվի: Երբեք ես չէի մտածում, թե սա այսպես
լուրջ կստացվի: Մինչ այդ, ինձ դուր չէր եկել ոչ մի կին, բա-
ցի ձեզանից, այն էլ,— անկեղծ կլինեմ,— ես ամենեւին հու-
մոզված չէի, թե կողենայի ամուսնանալ ձեզ հետ: Ինձ թվում
էր, թե ընդհանրապես ամուսնությունն ինձ համար չի: Եվ
ինքս ինձ ասացի. թող միայն Զեննին իմը դառնա, իսկ հետո,
երբ կձանձրացնի, կարելի է և բաժանվել: Ես կհոգամ, որ նա
կարիքի մեջ չլինի: Մնացած ամեն ինչը ինձ համար նշանա-
կություն չունի: Նրա համար ես: Հասկանո՞ւմ եք:

— Հասկանում եմ,— պատասխանեց Լետտին:

— Եվ ահա, Լետտի, դրանից ոչինչ դուրս չեկավ: Նա բո-
լորովին ուրիշ խառնվածքի կին է: Նրա հոգեկան աշխարհը
արտասովոր հարուստ է: Նա կրթված չէ մեր ըմբռնողու-
թյամբ, բայց բնածին նրբանկատություն և տաղտ ունի: Նա
հիանալի տանտիրուհի է, անբասիր մայր: Նա մարդկանց
նկատմամբ սիրո մի անսպառ աղբյուր ունի: Նա ամբողջ հո-
գով նվիրված էր հորն ու մորը: Իր աղջկան—այն նրա աղ-
ջիկն է, և ոչ թե իմը—նա սիրում է անսահմանորեն: Նրո՜ւ

քակրթութիւնն նա ամենեւին չունի: Նա երբեք չի փայլի մի զիպուկ խոսքով, ընդունակ չէ մասնակցելու թեթև, սրամիտ խոսակցութեան: Եվ հավանորեն արագ էլ չի մտածում: Նույն նիսկ նրա ամենալուրջ մտքերը միշտ չէ, որ արտահայտվում են բառերով, բայց դժվար չէ հասկանալ, որ նա միշտ մը տածում է և զգում:

— Դուք հիանալի եք խոսում նրա մասին, Լեսթեր,— ասաց միսիս Ջերալդը:

— Հապա էլ ինչպե՞ս, Լետտի,— պատասխանեց նա:— Ջեննին լավ կի՛ն է: Բայց ինչ էլ որ ասեմ, երբեմն ինձ թվում է, որ նրա հետ ինձ կապում է միայն խղճահարութիւնը:

— Կասկածում եմ,— ասաց Լետտին, մատով սպառնալով նրան:

— Այո, այո, բայց ես շատ բան եմ կրել: Հիմա եմ տեսնում, որ պետք է միանգամից ամուսնանայի նրա հետ: Բայց հետո այնպիսի բարդութիւններ առաջացան և այնքան վեճեր ու հորդորներ եղան, որ ես մի տեսակ խճճվեցի: Իսկ հետո էլ՝ հորս կտակը: Ես, եթե ամուսնանամ, կորցնում եմ ութսուն հազար, այսինքն՝ նույնիսկ շատ ավելի, քանի որ ընկերութիւնն այժմ վերակազմվել է որպէս տրեստ: Այո, ավելի ճիշտ՝ երկու միլիոն: Եթե շամուսնանամ, երկու տարուց հետո, նույնիսկ ավելի շուտ, կզրկվեմ կտրականապէս ամեն ինչից: Իհարկե, կարելի էր ձեռքնել, թե ես նրանից բաժանվել եմ, բայց ստել չեմ ուզում: Դա շատ տանջալից բան կլինէր նրա ինքնասիրութեան համար, նա արժանի չէ այդպիսի վիրավորանքի: Ձեռքս սրտիս վրա դնելով, ես հիմա նույնիսկ չեմ կարող ասել՝ ուզո՞ւմ եմ նրանից բաժանվել թե ոչ: Անկեղծ ասած՝ ուղղակի չգիտեմ, թե ինչ անեմ:

Լեսթերը լռեց, սիգար վառեց և ցրիվ հայացքն ուղղեց լուսամուտից դուրս:

— Այո, դա շատ, շատ դժվար խնդիր է,— ասաց Լետտին, հայացքը ցած գցելով:

Հետո տեղից վեր կացավ և Լեսթերին մոտենալով՝ ձեռքը դրեց նրա խոշոր, գեղեցիկ գլխին: Անուշահոտ ջրով օծված նրա հագուստի մետաքսը դիպավ Լեսթերի մեջքին:

— Խեղճ Լեւթեր,— ասաց նա:— Ա՛յ թե հանգուցցի եք դեմ առե՛լ: Բայց դա գորդյան հանգուցն է, սիրելիս, և հարկավոր է կտրել այն: Ինչո՞ւ դուք այս ամենը չեք քննարկում հենց նրա հետ, ահա, ինչպես հիմա ինձ հետ եք խոսում, և չեք պարզում, թե ինչ է մտածում նա ինքը:

— Դա շատ դաժան բան կլիներ,— ասաց Լեւթերը:

— Բայց հո մի բան պետք է անել, Լեւթեր, հավատացնում եմ ձեզ,— պնդեց Լեւտտին:— Ձի կարելի այլևս լող տալ հոսանքն ի վար: Դրանով դուք ձեզ խիստ կվնասեք: Ամուսնանալ՝ ես ձեզ չեմ կարող խորհուրդ տալ: Եվ ճիշտ որ ես իմ մասին չեմ հոգում: Ասենք, ի դեպ, ես ուրախությամբ կամուսնանայի ձեզ հետ, թեև մի ժամանակ դուք անտեսում էիք իմ սերը: Չեմ թաքցնի: Միևնույն է, կգաք դուք ինձ մոտ թե չէ՝ ես ձեզ սիրում եմ և միշտ պիտի սիրեմ:

— Ես այդ գիտեմ,— ասաց Լեւթերը:

Նա վեր կացավ, Լեւտտիի երկու ձեռքն էլ առավ իր ձեռքերի մեջ և նայեց նրա աչքերին: Հետո շուռ եկավ: Լեւտտին նրա հայացքից հուզված՝ խոր շունչ քաշեց:

— Ոչ, Լեւթեր,— շարունակեց նա,— ձեզ պես մեծ մարդը չի կարող գոհանալ տարեկան տասը հազար եկամուտով: Եվ չի կարելի, որ դուք ձեռքներդ ծալած նստեք. ձեզ շատ լավ են ճանաչում: Դուք պետք է նորից ձեր տեղը գրավեք և՛ գործարար աշխարհում, և՛ հասարակության մեջ: Ոչ ոք ձեզ խոչընդոտ չի լինի, ոչ մի ծպտուն չի հանի ձեր անցյալի մասին: Միայն ստացեք հայրական ունեցվածքից ձեր բաժինը, և դուք ինքներդ կարող եք պայմաններ թելադրել: Իսկ Ձեննին, եթե ճշմարտությունն իմանա, երևի չի առարկի: Եթե նա ձեզ սիրում է, ինչպես ասում եք դուք, ուրախությամբ գոհաբերության կդիմի: Սրան ես չեմ կասկածում: Դուք, հասկանալի է, առատորեն կապահովեք նրան:

— Ձեննինն փողը չի հարկավոր,— մռայլ առարկեց Լեւթերը:

— Դե, միևնույն է, նա կարող է առանց ձեզ էլ ապրել, իսկ եթե փող շատ ունենա, ավելի հեշտ ու հետաքրքիր կապրի:

— Քսենի ես ողջ եմ, նա ոչ մի բանի պակասութիւն չի ունենա,— հանդիսավոր ձեով ասաց Լեսթերը:

— Դուք պետք է նրանից հեռանաք, պետք է հեռանաք,— սինդում էր Լեստօրին ավելի ու ավելի համառորեն:— Ամեն մի օրը թանկ է: Ինչո՞ւ այդ շորոշել և շանել հենց հիմա, հենց այսօր: Ինչո՞ւ:

— Մի՛ շտապեք,— առարկեց Լեսթերը:— Դա հեշտ բան չէ: Ծիշտ որ ասեմ, ինձ սարսափեցնում է Ջեննիի հետ բացատրվելու միտքը: Դա այնքա՞ն անարդարացի է նրա նկատմամբ, այնքա՞ն դաժան: Ախր ես, սովորաբար, իմ անձնական գործերի մասին շատ եմ խոսում: Եվ մինչև այժմ ես ոչ ոքի հետ չէի ուզում խոսել, նույնիսկ ծնողներիս հետ: Բայց, չգիտես ինչու, ես ձեզ միշտ մոտիկ մարդ եմ զգացել, իսկ մեր վերջին հանդիպումից հետո միշտ մտածում էի, թե հարկավոր է ձեզ այս ամենը պատմել: Եվ ուզում էի: Դուք շատ թանկ եք ինձ համար: Զգիտեմ, գուցե սա ձեզ տաթօրինակ թվա ներկա պայմաններում, բայց այդպես է: Նույնիսկ մտքովս չէր անցնում, որ դուք այդքան մոտիկ եք ինձ և՛ որպես մարդ, և՛ որպես կին: Մի՛ կիտեք ձեր հոնքերը: Զէ՞ որ դուք ուզում էիք ճշմարտութիւնը լսել: Ահա ձեզ ճշմարտութիւնը: Իսկ հիմա, եթե կարող եք, բացատրեցեք ինձ. ի՞նչ եմ ես:

— Ես չեմ ուզում ձեզ հետ վիճել, Լեսթեր,— ասաց Լեստօրին քնքշորեն դիպչելով նրա ձեռքին:— Ես միայն ուզում եմ սիրել ձեզ: Ես հիանալի հասկանում եմ, թե այդ ամենն ինչպէս է ստացվել: Ես վշտանում եմ ինձ համար: Եվ ձեզ համար եմ վշտանում: Վշտանում եմ և...— նա կարկամեց,— միսիս Քեյնի համար: Նա հմայիչ կին է: Ինձ շատ է դուր գալիս: Բայց նա այն կինը չէ, որ հարկավոր է ձեզ, Լեսթեր: Հավատացեք ինձ, ձեզ ուրիշն է հարկավոր: Լավ չէ, իհարկե, որ ես ու դուք նրա մասին այսպիսի բաներ ենք ասում, բայց չէ՞ որ սա ճշմարտութիւն է: Ամեն ոք իր արժանիքներն ունի: Եվ ես համոզված եմ, որ եթե դուք նրան ամեն ինչ ասեք այնպես, ինչպես հիմա ինձ ստացիք, նա կհասկանա և կհամաձայնի: Եթե ես լինեի նրա տեղը, Լեսթեր, ճշմարիտ եմ ասում, բայց կթողնեի ձեզ: Նրա համար էլ ցավալի կլինի, բայց

ձեզ բաց կթողնի: Հավատացնում եմ ձեզ: Ինձ թվում է, ես նրան ձեզանից վատ չեմ հասկանում, նույնիսկ ավելի լավ եմ հասկանում, որովհետեւ ես կին եմ: Ա՛խ,— ավելացրեց նա մի պահ լռելուց հետո, — եթե ես կարողանայի ինքս խոսել նրա հետ: Ես ամեն ինչ կբացատրեի նրան:

Լեւոնը նայում էր Լեւոտիին և զարմանում նրա եռանդով: Նա գեղեցիկ էր, հրապուրիչ, նա այնքա՛ն շատ բան էր խոստանում...

— Մի՛ շտապեք,— կրկնեց Լեւոնը:— Թողեք, որ մտածեմ: Ես դեռ չառ ժամանակ ունեմ:

Լեւոտիին տրտմեց, բայց և համառեց.

— Պետք է գործել հենց հիմա,— կրկնեց նա Լեւոնին դարձնելով հայացքը, որի մեջ իր ամբողջ հոգին էր դրել: Նա ձգտում էր այդ մարդուն և չէր ամաչում այդ ցույց տալ նրան:

— Դե ես կմտածեմ,— շփոթված ասաց Լեւոնը և շտապ նրան հրաժեշտ տալով հեռացավ:

Գ Լ ՈՒ Ն Լ

Լեւոնն արդեն բավական երկար և լրջորեն խորհել էր իր դրուժյան մասին: Նա գուցե և որոշ քայլեր կաներ, և այն էլ շատ շուտով, եթե նրա տան կյանքը չմոռայր այն տխուր հանգամանքներից մեկը, որոնք այնքան հաճախ խանգարում են մեր ծրագրերը. Գերհարդի առողջութունն արագորեն սկզբնից վատանալ:

Նա ստիպված եղավ աստիճանաբար ձեռք քաշել տան մեջ ունեցած իր բոլոր պարտականություններից, իսկ հետո էլ անկողին ընկավ: Ջեննին հոգատարությունը խնամում էր նրան, Վեստան նրան այցելում էր օրական մի քանի անգամ, երբեմն այցելում էր և Լեւոնը: Գերհարդի մահճակալը դրված էր լուսամուտի մոտ, և նա ժամերով դիտում էր այգու ծառերը և նրանց ետեից երևացող փողոցը, մտածելով, թե հիմա ինչ վիճակում է տնտեսությունը առանց իր հսկողու-

թյան: Նա համոզված էր, որ կառնադան Վուդսը լավ չի մաք-
րում ձիերին ու ձիասարքը, որ փոստատարը կանոնավոր չի
բերում թերթերը, իսկ հնոցապանը խիստ շատ ածուխ է ծախ-
սում, այնուամենայնիվ, տունն այնքան էլ տաք չէ: Նրա ամ-
բողջ կյանքը կազմում էին այս մանր հոգսերը: Նա բնածին
տնտես էր: Ինքն անշեղորեն կատարում էր կամովին ստանձ-
նած բոլոր պարտականությունները, և այժմ լրջորեն անհուն-
գըստանում էր, թե առանց իրեն ամեն ինչ թարս կգնա: Ջեն-
նին կապույտ մետաքսից կարված բամբակամեջ մի շքեղ խա-
լաթ էր ընծայել նրան և մի գույգ տնային տաք մուճակներ,
բայց ծերունին գրանք համարյա չէր հազնում: Նա գերադա-
սում էր մահճակալին պառկել, աստվածաշունչ ու լութերա-
կան լբազրեր կարդալ և ընտանեկան նորություններ լսել
Ջեննիից:

— Կավ կլինեն, մի դու իջնեիր ներքնատուն, տեսներ
ինչ է անում այն սրիկան: Մի տես, ինչ ցուրտ է սենյակնե-
րում,— գանգատվում էր Գերհարդը:— Ես գիտեմ, հիմա ին-
չով է զբաղված նա. նստել ու գիրք է կարդում, իսկ հնոցը
վառելու մոտին այն ժամանակ է մտածում, երբ լցրած ամ-
բողջ ածուխն արդեն վերջացած է լինում: Եվ գարեջուրն էլ
այնտեղ հենց նրա ձեռքի տակ է: Կավ կլինեն, դու մառանը
փակելիր: Ի՞նչ գիտես, թե ինչ մարդ է նա: Գուցե սրիկայի
մեկն է:

Ջեննին փորձում էր հորը համոզել, որ տանը բավական
տաք է, որ հնոցապանը շատ լավ մարդ է, միանգամայն կուր-
գին ամերիկացի, որ թե նա մի բաժակ գարեջուր էլ խմի, մի
մեծ վնաս չի լինի: Բայց Գերհարդն իսկույն սկսում էր բար-
կանալ:

— Ա՛յ, դուք միշտ այդպես եք,— տաքացած կրկնում էր
նա:— Տնտեսությունից ոչինչ չեք հասկանում: Բավական է,
որ ես ձեռքս ետ քաշեմ, ամեն ինչ շուռ կգա: «Լա՛վ մարդ
է»։ Ուրտեղի՞ց գիտես, որ նա լավ մարդ է: Հնոցը վառո՞ւմ է
ինչպես հարկն է: Ո՛չ: Մառուղիներն ավո՞ւմ է: Ո՛չ: Լա՛վ
պտուղներ են դրանք: Աչք է հարկավոր դրանց, հսկող աչք: Դու
ինքդ պետք է տնտեսությանը հսկես:

— Լավ, հայրիկ, ես կհսկեմ,— սիրալիր հանգստացնում էր նրան Ջեննին։— ‘Դու մի’ անհանգստացիր։ Իսկ գարեջուրը կվակեմ։ Մի գավաթ սուրճ չբերե՞մ քեզ պաքսիմատով։

— Ոչ,— հառաչում էր Գերհարդը,— իմ ստամոքսն ինչոր կարգին չէ։ Գոնե մի շուտ լավանայի։

Ջեննին հորը նայելու հրավիրեց բժիշկ Մեյկլինին, մի հասակավոր, փորձված բժիշկ, որ լավագույնն էր համարվում քաղաքի այդ մասում։ Նա ասաց, որ հիվանդին հարկավոր է հանգիստ, կարելի է տալ տաք կաթ, սրտային կաթիլներ, բայց Ջեննին նախազուշացրեց, որ լիակատար առողջանալու հույս լինել չի կարող։

— Ինչ էլ լինի՝ տարիներն իրենցն անում են։ Նա շատ է թուլացած։ Մի քսան տարի առաջ լինե՞ր՝ ես նրան ուրիշ կանչե՞նեցնեի, բայց այսպես... Ասենք, բանն այնքան էլ վատ չէ։ Հնարավոր է, որ դեռ կապրի, գուցե և անկողնից վեր կըկենա, թեև սրան ես չեմ երաշխավորում։ Դե գիտեք, էլի՛, ոչ ոք հավիտենական չէ։ Այ, ես ամենևին չեմ անհանգստանում, որ ինձ քիչ կյանք է մնացել։ Ապրել եմ մինչև ծերության, այդքանն էլ բավական է։

Հոր մոտալուտ մահվան միտքը տխրեցնում էր Ջեննինին, բայց նրան սփոփում էր այն, որ հայրն իր վերջին օրերն անց է կացնում հանգիստ, ամեն ինչ ունի և շրջապատված է հոգատարությունը։

Շուտով բոլորի համար պարզ դարձավ, որ Գերհարդը իր վերջին օրերն է ապրում, և Ջեննին որոշեց եղբայրներին ու քույրերին տեղեկություն տալ։ Հոր հիվանդության մասին նա գրեց Բասսին, բայց սա պատասխան նամակով հայտնեց, որ խիստ վաղված է և հազիվ թե կարողանա գալ, եթե միայն անմիջական վտանգ չկա։ Նա գրում էր նաև, որ Ջորջըն ապրում է Ռոչեստերում, աշխատում է, կարծեմ, Շեֆֆ-Ջեֆերսոն ընկերության պատահուի ֆաբրիկայում, Մարթան ամուսնու հետ գնացել է Բոստոն, ապրում են Բալթիմորում, դա քաղաքամերձ թաղ է, կենտրոնից ոչ շատ հեռու Ուիլյամս Օմախումն է, աշխատում է էլեկտրական ընկերությունում որպես տեխնիկ։ Վերոնիկան ամուսնացել է, նրա ամուսին

Ալբերտ Շերիդինը ծառայում է Քլիվլենդում, դեղատոնային ապրանքների սահանստում: «Նա ինձ մոտ երբեք չի լինում,— նեղացած ավելացնում էր Բասսը,— բայց ես նրան իմաց կտամ»: Ջեննին բոլորին մի-մի նամակ գրեց: Քույրերից հակիրճ պատասխաններ եկան. նրանք շատ են ցավում, և եթե մի բան սպտահի, թող Ջեննին իմաց տա իրենց: Ջորջը զբույց, թե ինքը մտածել անգամ չի կարող Ձիկագո հասնել, եթե հոր վիճակը բոլորովին վատ չէ, և խնդրում էր իրեն տեղյակ սլահել: Ուիլյամը, ինչպես հետո իմացավ Ջեննին, նրա նամակը չէր ստացել:

Ջեննին ծանր էր ապրում հոր դանդաղ մահը: Անցյալում նրանք սսուռն էին եղել իրար հետ, բայց վերջին տարիներս շատ էին մտերմացել: Գերհարզը վերջապես հասկացել էր, որ իր կողմից մերժված դուստրը ինքը բարությունն է, մանավանդ, իր նկատմամբ ունեցած վերաբերմունքով: Ջեննին երբեք չէր վիճում հոր հետ, ոչ մի բանում չէր հակառակվում նրան: Հիվանդության ժամանակ նա ամեն օր շատ ու շատ անգամ մտնում էր հոր մոտ, հարցնում էր, թե ինչ է ուզում, հավանե՞ց արդյոք ճաշը կամ նախաճաշը: Երբ հայրն ավելի ծանրացավ, Ջեննին երկար ժամանակ նստում էր նրա կողքին գիրքը կամ կարը ձեռքին: Մի անգամ, երբ Ջեննին հոր բարձն էր ուղղում, նա աղքկա ձեռքը բռնեց ու համբուրեց: Ջեննին զարմացած՝ գլուխը բարձրացրեց, նրա սիրտը թրթռաց: Գերհարդի տեսքն անօգնական էր ու խղճուկ, նրա աչքերում արցունք էր շողում:

— Դու բարի աղջիկ ես, Ջեննի,— ասաց հայրը կերկրուն ձայնով:— Դու լավ ես վարվում ինձ հետ: Ես հաճախ եմ բարկանում ու փնթփնթում, բայց չէ՞ որ ես ծեր եմ: Դու ներիր ինձ:

— Ի՞նչ ես ասում, հայրիկ,— համարյա լալագին աղաչեղ սկսեց աղջիկը:— Ի՞նչը պիտի ներեմ ես: Ես եմ, որ պետք է ներողություն խնդրեմ քեզանից:

— Ոչ, ոչ,— ասաց հայրը: Ջեննին ծունկ չոքեց նրա մահճակալի առաջ և սկսեց լալ: Հայրը ցամաքած, դեղնած ձեռքով շոյեց նրա գլուխը:— Մի լար,— մեղմ ասաց նա,—

հիմա ես շատ բան եմ հասկանում: Մարդ ինչքան ապրի, այնքան բան կսովորի:

Ջեննին դուրս գնաց սենյակից, ասելով, թե ուզում է լվացվել, և երբ մենակ մնաց, ազատություն տվեց արցունքներին: Մի՞թե, վերջապես, հայրը ներեց իրեն: Իսկ ինքը քրան է խաբել նրան: Նա ջանում էր ավելի մեծ հոգատարությամբ խնամել հորը, բայց դա հազիվ թե հնարավոր էր: Ինչ Գերհարդն այդ հաշտությունից հետո կարծես ավելի երջանիկ դարձավ, ավելի անդորր, և նրանք միասին շատ լավ ժամեր անցկացրին: Մի անգամ հայրն ասաց նրան.

— Դիտե՛ս, ես ինձ այնպես եմ զգում, ասես մի ջահել տղա լինեմ: Եթե ոսկորներս չցավեին, ասես հենց հիմա պարել կսկսեի կանաչ խոտի վրա:

Ջեննին ժպտաց ու հեկեկաց:

— Շուտով դու կլավանաս, հայրիկ,— ասաց նա:— Կլավանաս, այն ժամանակ մենք միասին կառքով ղրոսանքի կգնանք:

Նա նորից ուրախություն զգաց, որ իր շնորհիվ Գերհարդն իր վերջին տարիներին հոգս ու կարիք չունեցավ:

Լեսթերը ծնունդից նկատմամբ ուշադիր էր և սիրալիր: Ամեն երեկո նրա առաջին հարցն էր լինում. «է՛, այսօր ինչպե՞ս է նա»,— և ճաշից առաջ անպայման մի քանի բուպեով մտնում էր հիվանդի սենյակը:

— Նրա տեսքը՝ ոչինչ,— ասաց նա Ջեննինին:— Կարծում եմ, որ դեռ երկար կապրի: Դու մի՛ անհանգստանա:

Վեստան նույնպես շատ ժամանակ էր անցկացնում պապի մոտ, որի հետ կապվել էր քնքշորեն: Նա պապի սենյակում բարձրաձայն սովորում էր իր դասերը, եթե այդ նրան չէր խանգարում, կամ թե նրա դուռը բաց թողնելով՝ դաշնամուր էր նվագում: Լեսթերը Վեստային մի գեղեցիկ երաժշտական տուփիկ էր ընծայել, և նա երբեմն այդ տուփիկը լսում ու նվագում էր Գերհարդի սենյակում: Պատահում էր, որ նրան ճնշում էր բոլորի ներկայությունը, բացի Ջեննինից: Նա ուզում էր Ջեննինի հետ մենակ մնալ: Այն ժամանակ Ջեն-

նին ձեռագործը վերցրած՝ սուսիկ-փուսիկ նստում էր նրա կողքին: Նրա համար պարզ էր, որ շուտով վախճանը կգա:

Գերհարգն իրեն հավատարիմ մնալով խորհել էր ամեն ինչի մասին, թե ինչ պիտի անել իր մահից հետո: Նա ցանկություն հայտնեց, որ իրեն թաղեն հենց այստեղ, Հարսովային կողմի լուսեռական փոքրիկ գերեզմանատանը և որ հոգեհանգիստը կատարի իր հաճախած եկեղեցում իրեն դուր եկած սլաստորը:

— Թող ամեն ինչ հասարակ լինի,— ասաց նա:— Ինձ կհագցնեք սև կոստյում և իմ կիրակնօրյա կոշիկները: Փուլկապս էլ թող լինի սև, քուղավոր: Ուրիշ բան ինձ հարկավոր չէ: Այդպես լավ կլինի:

Ջեննին նրան խնդրում էր այդպիսի բաների մասին չըխոսել, բայց դա նրան բավականություն էր պատճառում: Մի օր, ցերեկվա ժամը չորսին, նա խիստ թուլություն զգաց: Ջեննին հոր ձեռքերը բռնած հետևում էր նրա ծանր շնչառությանը: Մի երկու անգամ ծերունին աչքերը բացեց ու ժպտաց նրան:

— Ես մահից չեմ վախենում,— ասաց նա:— Ես արի ինչ կարող էի:

— Պետք չէ խոսել մահվան մասին, հայրիկ,— հառաչեց Ջեննին:

— Միևնույն է, վերջս հասել է,— ասաց հայրը:— Դու բարի ես եղել դեպի ինձ: Դու լավ կին ես:

Սրանք նրա վերջին խոսքերն էին: Ժամը հինգին մոտ նա վախճանվեց:

Այդ ծանր կյանքի հանգիստ ու պայծառ վախճանը խորապես ցնցեց Ջեննիին: Նրա բարի, կարեկից սրտի մեջ Գերհարգն ապրում էր ոչ միայն որպես հայր, այլև որպես բարեկամ ու խորհրդատու: Այժմ հայրը նրան պատկերանում էր իր իսկական տեսքով. ազնիվ, աշխատասեր մի գերմանացի, որ իր բոլոր ուժերը գործադրում էր, որպեսդի բարձրացնի իր ընտանիքը և անարատ կյանք վարի: Ջեննին նրա ամենածա՛ր բռն էր, բայց այդպես էլ մինչև վերջ նա չիմացավ ամբողջ ճշմարտությունը նրա մասին: Եվ Ջեննին մտածում էր, թե

սրտեղ է հիմա նա, դիտե՞ աշդյոք, որ ինքը խաբել է նրան: Եվ ներե՞լ է արդյոք: Ձէ՞ նա ասաց, որ Ջեննին լավ կին է:

Բոլոր զավակներին հեռագիր ուղարկեցին: Բասսը պատասխանեց և հենց հետևյալ օրն էլ եկավ: Մյուսները հեռագրեցին, թե գալ չեն կարող և խնդրում էին հաղորդել բուժք մանրամասնությունները: Ջեննին նրանց նամակներ գրեց: Լուսինյան քահանան հանգուցյալի վրա աղոթքներ կարդաց և պայմանավորվեց թաղման օրվա մասին: Թաղման կազմակերպումը հանձնարարվեց թաղման արարողությունների բյուրոյի գործակալին, որ մի հաստիկ ու ինքնաբավ մարդ էր: Եկան նաև հարևաններից ոմանք. ինչ էլ լինեք, բոլորը չէին խզել իրենց ծանոթությունն այդ տան հետ: Թաղումը տեղի ունեցավ երրորդ օրը: Լեսթերը Ջեննիի, Վեստայի և Բասսի հետ միասին դնաց լուսինյան աղյուսաշեն փոքրիկ եկեղեցին և քաջաբար նստած մնաց մինչև այդ տրտում ու չոր արարողության վերջը: Նա հնադանդորեն լսեց անդրշիրիմյան կյանքի երանության մասին ասված երկար քարոզը և ամեն անգամ սրտնեղած կուշ էր գալիս, երբ դժոխքն էր հիշատակվում: Բասսը նույնպես ձանձրանում էր, բայց իրեն պահում էր հավուր պատշաճի: Գերհարզը վաղուց արդեն նրա համար օտար մարդ էր դարձել: Միայն Ջեննին էր, որ անկեղծորեն սգում էր հոր մահը: Նրա աչքի առջևով անցնում էր հոր ամբողջ կյանքը՝ հոգսերով ու զրկանքներով լի երկար տարիները, այն ժամանակները, երբ հայրը դռնեդուռ ման էր գալիս փայտ սղոցելու համար և երբ ապրում էր ֆաբրիկայի պահեստի տանիքում, հիշում էր Տասներեքերորդ փողոցի խղճուկ տնակը, Քլիվլենդում, Լորրի-սթրիթում ապրած տանջալից օրերը, այն ամբողջ վիշտը, որ պատճառել էին նրան դստեր մեղքերը և կնոջ մահը, հիշում էր նրա քնքուշ հոգատարությունը Վեստայի նկատմամբ և, վերջապես, այս վերջին շաբաթները մահվանից առաջ:

«Նա շատ լավ մարդ էր, — մտածում էր Ջեննին: — Ուրբա՞ն էր աշխատում, որ ամեն ինչ լավ լինի»: Երբ մի տխուր օրհներդ երգեցին, նա հեծկտաց:

Լեւթերը նրա թեքը քաշեց: Նա խորապես հուզված էր Զեննիի վշտից:

— Այդպէս չի կարելի,— շշնջաց նա:— Մյուսների մասին մտածիր: Ես քո արցունքները տեսնել չեմ կարող և քիչ է մնում վեր կենամ ու գնամ:

Զեննին հանդարտվեց, բայց զգում էր, թե ինչպէս են կտրտվում իրեն հոր հետ կապող վերջին տեսանելի թելերը, և սիրաւ կտոր-կտոր էր լինում:

Լութերական գերեզմանատանը, որտեղ Լեւթերի կարգադրութեամբ տեղ էին զնել, հասարակ դագաղը գերեզման իջեցրին և հողով ծածկեցին:

Լեւթերը մտախոհ նայում էր մերկ ծառերին, գորշացած չոր խոտին, պրերիայի՝ բահերով փորփրված թուխ հողին: Գերեզմանատունը խղճուկ էր, բանվոր մարդու վերջին աղքատիկ օթեանը, բայց քանի որ Գերհարդը ցանկացել էր, որ իրեն հենց այդտեղ թաղեն, ուրեմն այդպէս էլ պետք է: Լեւթերը նայում էր Բասսի նիհար, խոհուն դեմքին և մտածում, թե ինչ ծրագրեր է քաշում նա ապագայի համար: Զգիտես ինչու, նրան թվում էր, թե ծխախոտի առևտրի մեջ նա մեծ հաջողութիւն կունենա: Նա տեսնում էր, թե ինչպէս Զեննին սրբում է իր կարմրած աչքերը և նորից ասում էր ինքն իրեն. «Այո, սա զարմանալի է»: Նրա զգացմունքն այնքա՛ն անկեղծ էր և ուժեղ: «Լավ կին—դա անբացատրելի հանելուկ է»,— մտածում էր նա:

Նրանք բոլորը միասին տուն էին վերադառնում քամիոտ ու փոշոտ փողոցներով:

— Զեննին չափից ավելի մոտիկ է ընդունում սրտին,— ասաց Լեւթերը:— Շատ դյուրագգաց է, դրա համար էլ կյանքը նրան շատ ավելի մոռալ է երևում, քան իրականում կա: Մենք ամեն մեկս մեր ցավերն ունենք, մեկը՝ շատ, մեկը՝ քիչ, որոնք պետք է մի կերպ հաղթահարել: Սխալ է, թե իբր որոշ մարդիկ շատ ավելի բախտավոր են մյուսներից: Հոգսեր բոլորն էլ ունեն:

— Ի՞նչ կարող եմ անել,— ասաց Զեննին,— եթե որոշ մարդկանց ես այնքան խղճում եմ:

— Զեննին միշտ էլ զգայուն է՝ եղել,— վրա բերեց Բասսը։ Նա շարունակ մտածում էր, թե ի՞նչ երևելի մարդ է Լեոթերը, որքա՞ն շքեղ են ապրում նրանք, ի՞նչ նշանավոր տիկին է դարձել իր քույրը։ Երևում է ինքը ժամանակին չի հասկացել, թե ինչ է ներկայացնում նա իրենից։ Որքա՞ն տարօրինակ է ստացվում կյանքում. ախր դեռ վերջերս էր, որ ինքը կարծում էր, թե Զեննին ոչ մի բանի պետք չէ, և նրա կյանքն անհուսալիորեն կործանված է։

— Այնուամենայնիվ, դու աշխատիր քեզ հավաքել, հասկացիր, որ կյանքում կախարված ամեն մի դեպք չի կարելի որպես աղետ ընդունել,— վերջում ասաց Լեսթերը։

Բասսը համամիտ էր նրան։

Զեննին լուռ դուրս էր նայում կառեթի լուսամուտից։ Ահա հիմա իրենք կվերադառնան իրենց հսկայական հանդարտ տունը, իսկ Գերհարդն ալլևս այնտեղ չէ։ Մանր է մտածել, որ ինքն այլևս երբեք նրան չի տեսնելու։ Կառեթը շուտ եկավ դեպի բակը։ Ժաննետը, որ արդեն հանդարտվել էր լացից, հյուրասենյակում թեյի սեղան էր բացում։ Զեննին սկզբից զբաղվել իր սովորական գործերով։ Նրանից չէր հեռանում մի միտք՝ ինչ-որ մի բան է լինելու իր հետ մահվանից հետո։

Գ Լ ՈՒՆ LII

Գերհարդի մահվանը Լեսթերը բավական անտարբեր էր, նա միայն կարեկցում էր Զեննին։ Ինքը գնահատում էր ծնունդու անվիճելի հատկությունները, բայց անձնապես կապված չէր նրա հետ։ Նա մի տասն օրով Զեննին ծովափ տարավ, որպեսզի մի քիչ հանգստանա ու կազդուրվի, իսկ Զիկագո վերադառնալուց հետո շատ շանցած՝ վերջապես որոշեց տեղյակ դարձնել նրան իր գործերին և նրա հետ միասին քննել դրուժյունը։ Այս խնդիրը մասամբ դուրացնում էր այն հանգամանքը, որ հողային գործերում ունեցած իր անհաջողությունը Զեննին արդեն գիտեր։ Նրա համար գաղտնիք չէր

նստե կեսթերի: այցելությունները միսիս Զերալդին. կեսթերն ինքն էր ասել, որ շարունակում է այդ ծանոթությունը: Մի անգամ միսիս Զերալդը նրան հյուր հրավիրեց Ջեննիի հետ միասին, բայց ինքը նրանց մոտ չեկավ և, ինչպես լավ հասկանում էր Ջեննին, մտադիր էլ չէր գալ: Հորը թաղելուց հետո Ջեննին սկսեց ավելի շատ մտածել իր հետագա վիճակի մասին: Նա այլևս հույս չուներ, թե կեսթերը կամուսնանա իր հետ, և կեսթերի վարմունքի մեջ էլ ոչ մի բան այդպիսի հույսի առիթ չէր տալիս:

Պատահեց այնպես, որ այդ ժամանակ Ռոբերտն էլ հան-
նց այն հետևություն, թե հարկավոր է վճռական քայլեր
անել: Նա այլևս հնարավոր չէր համարում, թե կարող է ազ-
դել կեսթերի վրա—այդ ուղղությամբ նախկին փորձերն էլ բա-
վական էին— բայց ինչո՞ւ փորձ չանել համաձայնության
գալու Ջեննիի հետ: Ամենայն հավանականությամբ նա կա-
րող է լսել բանականության ձայնը: Եթե մինչև այժմ կեսթերը
ներա հետ չի ամուսնացել, Ջեննին, իհարկե, հասկանում է, որ
նա այդպիսի մտադրություն չունի: Հարկավոր է, որ մի որևէ
հուսալի մարդ տեսնվի նրա հետ, բացատրի դրությունը և,
հասկանալի է, պատկառելի ապահովություն առաջարկի: Գու-
ցե նա կհամաձայնի հեռանալ կեսթերից և վերջ տալ այս ան-
հաճո պատմությանը: Ինչ էլ լինի, կեսթերն իր եղբայրն է, և
ցավալի կլինի, եթե նա զրկվի իր կարողությունից: Ռոբերտն
այժմ կարող էր այդ մեծահոգի քայլն անել. նա արդեն հիմ-
նավորապես իր ձեռքն է վերցրել նոր տրեստի գործերը: Վերջ
ի վերջո նա որոշեց, որ ամենահարմար միջնորդը կարող է
լինել միստր Օ'Բրայենը Վնայթ, Քիթլի և Օ' Բրայեն» իրա-
վաբանական գրասենյակից: Նա սիրալիր, բարեսիրտ ու
քաղաքավարի մարդ է, իզուր չէ, որ իրավաբան է: Նա կկա-
րողանա քաղաքավարի ձևով Ջեննիին բացատրել, թե ինչպ'ս
են նայում իրեն կեսթերի հարազատները և թե կեսթերն ին-
չից կզրկվի, եթե ձեռք չքաշի նրանից: Եթե կեսթերն ամուս-
նացած է, Օ'Բրայենը կկարողանա խմանալ այդ: Ջեննին կո-
ստիտուցիոնալ, նա կստանա հիսուն, հարյուր, թեկուղ հարյուր հի-
սուն հազար դոլլար: Ռոբերտն իր մոտ հրավիրեց միստր Օ'

Բրայենին և համապատասխան հրահանգներ տվեց նրան, նա-
խապես բացատրելով, թե քանի որ նա Արշիրալդ Քեյնի կտա-
կակատարն է, նրա սլարտականությունների մեջ է մտնում
նաև հոգալ, որ Լեսթերը համապատասխան որոշում ընդունի:

Միստր Օ' Բրայենը մեկնեց Չիկագո: Հենց կայարանից
զանգահարեց Լեսթերին և մեծ գոհունակությամբ իմացավ, որ
նա ամբողջ օրով բացակայելու է քաղաքից: Այն ժամանակ
նա գնաց Հույդ-Պարկ և ժամանեալին տվեց իր այցեհամարը: Մի
քանի րոպեից հետո ներկայացավ Ջեննին, ամենևին չկաս-
կածելով, թե ինչպիսի կարևոր հանձնարարությամբ է իր մոտ
եկել այդ մարդը: Միստր Օ' Բրայենը նրան բարեկեց ամենա-
սիրալիկ ձևով:

— Ես պատիվ ունեմ խոսելու միսիս Քեյնի՝ հետ,—
հարցրեց նա գլուխը մի կողմի վրա թեքելով:

— Այո,— պատասխանեց Ջեննին:

— Ինչպես դուք կարող էիք համոզվել, իմ այցեհամարը
տեսնելով, ես միստր Օ' Բրայենն եմ, «Նայթ, Քիթլի և
Օ' Բրայեն» ֆիրմայից: Մենք ձեր ըմբ... միստր Քեյնի հոր՝
հանգուցյալ միստր Արշիրալդ Քեյնի հավատարմատարն ենք
և կտակակատարը: Իմ այցելութունը կարող է ձեզ տարօրի-
նակ թվալ, բայց բանն այն է, որ միստր Քեյնի հոր կտակի
մեջ կան որոշ վերապահումներ, որոնք շատ են վերաբերում
նրան և ձեզ: Այդ կետերն այնքան էական են, որ ես անհրա-
ժեշտ եմ գտնում ծանոթացնել ձեզ դրանց, եթե, իհարկե,
միստր Քեյնն ինքը չի արել այդ: Ես... ներեցեք ինձ, բայց
նկատի առնելով այդ կետերի բնույթը, ես պատրաստ եմ են-
թադրելու, որ նա դրանց մասին ոչինչ չի ասել:

Միստր Օ' Բրայենը մի պահ լռեց, իր ամբողջ կեցված-
քով, դեմքի յուրաքանչյուր գծով հարցականի աւելք ընդունե-
լով:

— Ես այնքան էլ լավ չհասկացա,— ասաց Ջեննին:—
Կտակի մասին ես ոչինչ չգիտեմ: Եթե այնտեղ կա մի բան,
որ ես սկսեք է իմանամ, միստր Քեյնը երևի կասի ինձ: Առայ-
ժըմ նա ոչինչ չի ասել:

— Ա՛հ,— գոհունակությամբ շունչ առավ միստր Օ' Բրա-

յենը:— Նշանակում է ես չեմ սխալվել: Դե ուրեմն թույլ տվեք համառոտակի պատմեմ ձեզ գործի էությունը, որից հետո դուք ինքներդ կորոշեք՝ ցանկանո՞ւմ եք մանրամասնություններն իմանալ: Գուցե կնստեի՞ք:

Մինչ այդ նրանք խոսում էին կանգնած: Ջեննին նստեց, և միստր Օ' Բրայենն էլ մի աթոռ քաշելով նստեց նրա կողքին:

— Այսպես ուրեմն, սկսե՛ք,— ասաց նա:— Ես, իհարկե, հարկ չեմ համարում ասել, որ միստր Քեյնի հայրը շատ անբարյացակամ էր նայում ձեր և իր որդու կապին:

— Ես գիտեմ...— ուզեց սկսել Ջեննին, բայց և իսկույն լռեց:

Նա շվարած ու շփոթված էր, ինչ-որ վատ բանի հոտ էր զգում:

— Իր մահից քիչ սուաջ,— շարունակեց իրավաբանը,— միստր Քեյնը զրույց էր ունեցել ձեր...ըմմ...միստր Լեսթեր Քեյնի հետ: Իր կտակի մեջ նա իր գույքի բաժանման վերաբերյալ մի քանի պայման է դրել, որոնք իր որդու... ըմմ... ձեր ամուսնու համար մի փոքր դժվարացնում են իրեն հասանելիք բաժնի ստացումը: Սովորական պայմաններում նա կժառանգեր «Քեյն ընկերության» դրամագլխի մեկ քառորդ մասը, որ ներկայումս կաղմում է մոտ մեկ միլիոն դոլլար, գուցե և ավելի: Ինչպես և մնացած գույքի մեկ քառորդ մասը, որ գնահատվում է մոտավորապես հինգ հարյուր հազար: Որքան ես կարող եմ դատել, միստր Քեյնը շատ էր ցանկանում, որ իր որդին ժառանգի այդ կարողությունը: Բայց հոր դրած պայմանի համաձայն միստր Լեսթեր Քեյնը իր բաժինն ստանալ կարող է միայն այն դեպքում, եթե կատարի... ըմմ... մահից առաջ հայտնած նրա մի ցանկությունը:

Միստր Օ' Բրայենը լռեց, միայն աչքերն էին անհանգիստ այս ու այն կողմ դառնում: Չնայած իր կանխակալ կարծիքին, նա արդեն զդացել էր Ջեննիի հմայքը: Նա արդեն հասկանում էր, թե ինչու Լեսթերը, հակառակ բոլոր խորհուրդներին ու հորդորներին, չէր ցանկանում բաժանվել նրանից:

Սպասելով Ջեննիի պատասխանին՝ նա աննկատելիորեն դիտում էր նրան:

— Եվ ի՞նչ ցանկութուն է այդ,— վերջապես հարցրեց Ջեննին, երբ լարված լռութունն անտանելի դարձավ նրա համար:

— Ես շատ շնորհապարտ եմ ձեր այդ հարցի համար,— ասաց միստր Օ' Բրայենը:— Ինձ համար շատ դժվար կլիներ խոսել այդ հարցի մասին, շատ դժվար: Ես ձեզ մոտ եմ եկել որպես ֆիրմայի ներկայացուցիչ, որպես միստր Քեյնի կտակատարներից մեկը: Ես գիտեմ, թե որքան ցավոգին է ավուրում այդ ձեր... ըմմ... միստր Քեյնը, գիտեմ, ինչպես հիվանդագին կվերաբերվեք դուք դրան: Բայց դա մեկն է այն ծանր դեպքերից, երբ հարցն անտեսել չի լինի, երբ աչքս կամ այն կերպ հարցը պիտի լուծել: Եվ որքան էլ դժվար է ինձ համար, պետք է ձեզ ասեմ, որ միստր Արչիբալդ Քեյնը իր կտակում մի վերապահում է արել, որ ձեռք...— նրա աչքերը նորից, այս ու այն կողմ դարձան,— եթե իր որդին անհնարին համարի բաժանվել ձեզնից...— միստր Օ' Բրայենը ծայր շունչ առավ,— նա ոչ մի ժառանգություն չի ստանա, ավելի ճիշտ՝ կստանա միայն տարեկան տասը հազար դոլլար, մի աննշան եկամուտ, և այն էլ միայն այն պայմանով, որ ամուսնանա ձեզ հետ:— Նորից լռություն:— Ավելացնեմ նաև, որ ըստ կտակի՝ վերջնական որոշում ընդունելու համար նրան երեք տարի ժամանակ է տրված: Եվ այդ ժամկետը մոտ ժամանակներս սպառվում է:

Նա լռեց, պատրաստ լինելով դիմանալու մի փոթորկալի տեսարանի, բայց Ջեննին միայն նրան դարձրեց զարմանքից, շփոթմունքից ու վշտից մշուշված իր հայացքը: Նա հակացավ, որ Լեսթերն իր սիրուն զոհաբերել է իր ամբողջ կարողությունը: Անշարժ գույքի գործարքները մի փորձ է եղել ոտքի կանգնելու և իր անկախ վիճակը վերականգնելու: Հիմա պարզ է, թե ինչու վերջին ժամանակներս նա հաճախ մտահոգ էր լինում, տրամադրությունն ընկած, անբավական: Հայրը պարզապես նրան զրկել է ժառանգությունից: Նա խո-

յապէս զժբախտ է, նա շարունակ մտածում է ստաջիկա իր կորուստի մասին, իսկ իրեն ոչ մի խոսք չի ասում:

Միստր Օ' Բրայենը ևս հուզված էր ու շփոթված: Զեննիի այլալուծած դեմքը խղճահարուժյամբ համակեց նրան: Բայնա պարտավոր էր ամբողջ ճշմարտությունն ասել նրան:

— Ես շատ եմ ցավում, — նորից խոսեց նա, տեսնելով, որ Զեննին չի պատասխանում, — շատ եմ ցավում, որ ինձ է վիճակվել հայտնելու ձեզ այս անհաճո նորությունը: Հավատացնում եմ ձեզ, իմ դրությունն այնքան էլ դյուրին չէ: Անձամբ ես ոչ մի վատ զգացմունք չունեմ ձեր նկատմամբ. այս դուք, իհարկե, հասկանում եք: Քեյն ընտանիքը ևս ներկայումս ոչ մի վատ զգացմունք չունի ձեր նկատմամբ. հուսով եմ՝ դուք սրան կհավատաք: Ինչպես կտակը կարդալու օրը ես ասացի միստր Քեյնին, անձամբ ես նրա հոր որոշումն անարդար եմ համարում, բայց, լինելով սոսկ նրա կամքի կատարողը, ես, հասկանալի է, ոչինչ չէի կարող փոխել: Եվ ևս գտնում եմ, որ դուք պետք է իմանաք ամբողջ ճշմարտությունը, որպեսզի դուք, եթե հնարավոր է, օգնեք ձեր... ձեր ամուսնուն... — նա մի բազմաշանակ լուրջութուն տվեց, — հանգել այս կամ այն որոշմանը: Ես, ինչպես և նրա ընտանիքի անդամները, խորապէս ցավում ենք, որ նա կորցնում է իր կարողությունը:

Զեննին, որ մինչ այդ նստած էր երեսը շուռ տված և գլուխը կախ, փաստաբանին նայեց հաստատուն, հանգիստ հայացքով:

— Նա իր կարողությունը չի կորցնի, — ասաց նա: — Դա անարդար բան կլինի:

— Ինձ համար շատ ուրախալի է այդ խոսքը լսել ձեզնից, միսիս Քեյն, — ասաց նա, առաջին անգամ, հակառակ փաստերի, համարձակորեն դիմելով նրան որպէս Լեսթերի կնոջ: — Խղճով ասած՝ ես վախենում էի, թե դուք այս նորությունը բոլորովին այլ կերպ կընդունեք: Զեզ, իհարկե, հայտնի է, որ Քեյն ընտանիքը պսակին հսկայական նշանակութիւն է տալիս: Միսիս Քեյնը՝ ձեր ամուսնու մայրը, հպարտ կլին էր, նույնիսկ մի փոքր գոռոզ: Նրա քույրերն ու եղբայրը

միանգամայն որոշակի պահանջներ են ներկայացնում նրանց, ում կարող են ընդունել իրենց ընտանիքը: Ձեր հարաբերությունները նրանք համարում են աննորմալ — ներեցեք իմ պատմական խոստովությունը — անթույլատրելի: Վերջին տարիներս այդ հարցն այնքան շատ էր քննարկվել, որ միստր Արչիբալդ Քեյնն արդեն հույս չունեի, թե դա կարելի է կարգավորել ընտանեկան բանակցություններով: Նա գտնում էր, որ իր որդին հենց սկզբից սխալ է վարվել: Ուստի և կտակում հասուկ պայման է դրել, որ ձեր ամուսինը... ներեցեք, որ իր որդին, եթե չցանկանա բաժանվել ձեզանից և ստանալ ժառանգություն իր բաժինը, ապա գոնե մի բան ստանալու համար, այսինքն՝ տարեկան այն տասը հազարն ստանալու համար, որի մասին ասացի ես... ներեցեք ինձ, եթե իմ խոսքերը կոպիտ հնչեն, ճիշտն ասած՝ դա դիտավորյալ չի լինի, — նա պետք է ամուսնանա ձեզ հետ:

Ջեննին կծկվեց: Ի՞նչ դաժան բան էր այդ ասել իր երեսին: Այո, առանց ամուսնությունն օրինականացնելու կենակցելու փորձը լավ վերջանալ չէր կարող: Եվ հիմա այս տխուր խճճված վիճակից միայն մեկ ելք կա. նրանք պետք բաժանվեն: Լեսթերն ապրի տարեկան տասը հազար դոլլարով. դա ուղղակի անհեթեթ բան է:

Միստր Օ'Բրայենը հետաքրքրությամբ նայում էր Ջեննինին: Նրա կարծիքով Լեսթերը միայն մի սխալ է արել. ինչու՞ հենց այն ժամանակ չի ամուսնացել սրա հետ: Ջեննին հմայիչ կին է:

— Ինձ մնում է էլի միայն մեկ բան ասել ձեզ, միսիս Քեյն, — խոսեց նա սիրալիր: — Այժմ ես հասկանում եմ, որ սա ձեզ համար նշանակություն չունի, բայց ես պետք է կատարեմ ամենը, ինչ ինձ հանձնարարված է: Հուսով եմ, դուք իմ առաջարկությունը վատ չեք մեկնաբանի: Չգիտեմ, տեղյակ եք արդյոք դուք ձեր ամուսնու ֆինանսական գործերին:

— Ոչ, — պարզորեն պատասխանեց Ջեննին:

— Դա միևնույն է: Ահա ուրեմն, եթե դուք որոշեք օգնել ձեր ամուսնուն լուծելու այս բարդ հարցը, ձեր խնդիրը դյուրացնելու համար, անկեղծորեն ասեք, եթե դուք հարկ համար-

րեք ձեր սեփական նախաձեռնութեամբ հեռանալ նրանից և առանձին ապրել, ես երջանիկ եմ ձեզ հաղորդելու, որ ուզածդ գումարը... ասենք... րմ...

Ջեննին վեր կացավ և, ձեռքերն իրար սեղմելով, կույրի նման քայլեց դեպի լուսամուտը: Միստր Օ' Բրայենը նույնպես վեր կացավ:

— Դա կլինի ձեր հայեցողութեամբ: Բայց ինձ հանձնարարված է ձեզ ասել, որ եթե դուք որոշեք խզել ձեր կապերը, ձեզ սիրով կտրամադրվի ուզածդ գումարը, որքան դուք ցանկանայք ասել—հիսուն, յոթանասունհինգ, հարյուր հազար դոլլար...— միստր Օ' Բրայենին թվում էր, թե ինքն արտասովոր առատաձեռն է ու ազնիվ:— Այդ գումարը, այսպես ասած, կապահովի ձեզ համար, որպեսզի դուք ուզած բոլորին կարողանաք սկսհանջել այն: Դուք ոչ մի բանի կարիք չպետք է զգաք:

— Բավական է, խնդրում եմ ձեզ,— ասաց Ջեննին, զգալով, որ ինքն այլևս լսելու ուժ չունի և որ սոսկալի, համարյա ֆիզիկական ցավից ինքը, որտեղ որ է, կզրկվի խոսելու ընդունակութունից:— Խնդրում եմ ձեզ, մի՛ շարունակեք: Խնդրում եմ թողնեք ինձ մենակ: Ես կարող եմ նրանից հեռանալ: Ես այդ կանեմ: Ամեն ինչ լավ կլինի: Բայց, խընդրում եմ, այլևս ոչ մի խոսք մի՛ ասեք ինձ:

— Ես լիովին հասկանում եմ ձեր զգացմունքները, միսիս Քեյն,— ասաց միստր Օ' Բրայենը, վերջապես գիտակցելով, թե ինքը ինչպիսի տառապանք պատճառեց նրան:— Հավատացեք, ես ամբողջ հոգով կարեկցում եմ ձեզ: Ես ասացի այն ամենը, ինչ պիտի ասեի: Դա դժվար բան էր, շատ դժվար: Յավալի անհրաժեշտութուն: Ձեր մոտ կա իմ այցեւորման: Ուզած ժամանակ կարող եք կանչել ինձ կամ նամակ գրել: Այլևս ձեզանից ժամանակ չեմ խլի: Ներողութուն եմ խընդրում: Հուսով եմ, դուք հարկ չեք համարի ձեր ամուսնուն պատմել իմ այցեւորութեան մասին: Ավելի լավ կլինեք, եթե այդ հարցը դուք ինքնուրույն լուծեիք: Ես շատ թանկ եմ գնահատում նրա համակրանքն ինձ: Շատ եմ ցավում, ներողութուն եմ խնդրում:

Ջեննին կանգնել էր լուռ, գլուխը կախ:

Միստր Օ' Բրայենն ուղղվեց դեպի նախասենյակ: Ջեննին զանգի կոճակը սեղմեց, և ժաննետը դուրս եկավ հյուրին ճանապարհ դնելու: Օ' Բրայենն առույգ քայլել սկսեց աչքու ծառուղիով, իսկ Ջեննին, մենակ մնալով, վերադարձավ գրադարան: Նա նստել էր կզակը ձեռքերին հենած, և թուրքական մետաքսյա գորգի խայտաբղետ նախշերի մեջ նրան տարօրինակ պատկերներ էին երևում: Ահա ինքը մեն-մենակ, միայն Վեստայի հետ գտնվում է մի փոքրիկ կոտեջում: Ահա Լեսթերը հռու է, ասես մի ուրիշ աշխարհում, և նրա կողքին է միսիս Ջերալդը: Ահա ամայացել է իրենց հիանալի մեծ տունը, իսկ հետո ձգվեցին երկար տարիները, իսկ հետո...

Նա ծանր շունչ առավ՝ հեկեկանքը զսպելով, և այրող արցունքները լցվեցին նրա աչքերը: Հետո նա վեր կացավ:

«Այդպես է հարկավոր,— մտածեց նա:— Վաղուց հարկավոր էր վերջ տալ սրան:— Եվ իսկույն էլ հիշեց.— ի՞նչ բախտ է, որ հայրիկը մեռավ, որ շապրեց մինչև այս օրը»:

Գ Լ ՈՒՄ LIII

Լեսթերն այլևս հնարավոր չէր համարում մնալ ուռանց բացատրության, անկախ նրանից, թե դա իրենց կապի խըզման կհասցնի, թե օրինականացման: Եվ այդ բացատրությունը տեղի ունեցավ Օ' Բրայենի այցելությունից շատ շանցած:

Այդ այցելության օրը Լեսթերը գնացել էր Հնդկվիշ՝ արդյունաբերական մի փոքրիկ քաղաք Վիսքոնսինում, ուր նրան հրավիրել էին լիֆտերի նոր մոտորի փորձարկմանը. նա մտադրություն ուներ այդպիսի մոտորներ արտադրող ընկերության բաժնետեր դառնալ: Երբ հաջորդ օրը Լեսթերը վերադարձավ Հայդ-Պարկ, ըստ սովորության պատրաստ լինելով նույնիսկ այժմ, չնայած մտադիր էր բաժանվել Ջեննինից, սլասմել նրան իր ուղևորության մասին,— նրան զարմացրեց տան մեջ տիրող վհատությունը. Ջեննին թեպետև խելամիտ ու

հաստատուն որոշման էր հանգել, ուժ չունեի թաքցնելու իր զգացմունքները: Նա ախուր-տրտում իր ծրագրի մասին էր խորհում, շարունակ հիշելով, որ հեռանալն անհրաժեշտ է, բայց վախենալով, թե քաջություն չի ունենա խոսելու կեսթերի հետ: Իսկ հեռանալ առանց նրա հետ խոսելու՝ չի կարելի: Նա պետք է համաձայնություն տա խղմանը: Ջեննիի խոր համոզմամբ դա միակ ճիշտ ելքն էր: Այն միտքը, թե կեսթերը կարող է այդպիսի խոշոր զոհաբերություն անել իր համար, պարզապես չէր տեղավորվում նրա գլխում: Նրան զարմացնում էր, թե կեսթերն ինչպե՞ս է կարողացել մինչև հիմա լռել, երբ նրա ապագան այդքան վաղուց արդեն մաղից է կախված եղել:

Լսելով, որ կեսթերը տուն մտավ, Ջեննին փորձեց նրան դիմավորել իր սովորական ժպիտով, բայց միայն ժպիտի նրման մի բան ստացվեց:

— Ամեն ինչ կարգի՞ն է,— հարցրեց նա, ինչպես հարցրենում էր ամեն օր:

— Իհարկե,— պատասխանեց կեսթերը:— Իսկ քե՞ղ մոտ ինչպես են դորձերը:

— Ինչպես միշտ:

Նրանք միասին անցան գրադարան, և կեսթերը բուխարիկին մոտենալով սկսեց շեղջը խառնել: Հունվարյան ցուրտ օր էր, ժամը հինգին արդեն մթնել էր: Ջեննին լուսամուտի վարագույրն իջեցրեց: Երբ վերադարձավ կեսթերի մոտ, կեսթերը հարցական նայեց նրան:

— Այսօր դու ինչ-որ ամեն օրվա պես չես,— ասաց նա, միանգամից փոփոխություն նկատելով նրա մեջ:

— Ձէ, ի՞նչ կա որ,— պատասխանեց Ջեննին, բայց նրա շրթունքները դողացին, և դա չվրիպեց կեսթերի հայացքից:

— Ինձ թվում է, դու ինչ-որ բան ես թաքցնում ինձնից,— ասաց նա հայացքը չհեռացնելով Ջեննինից: Ի՞նչ է եղել քեզ: Որե՞տ է քա՞ն է պատահել:

Ջեննին շուռ եկավ, որպեսզի շունչ առնի ու մտքերը ժողովի: Ապա նորից հայացքը դարձրեց նրան:

— Այո, պատահել է,— ասաց նա:— Ես ուզում եմ մի բան ասել քեզ:

— Այդ ես տեսնում եմ:

Նա ժպտաց, թեև զգում էր, որ նրա խոսքերի տակ ինչ-որ լուրջ բան է թաքնված:

Ջեննին էլի մի պահ լռեց, շրթունքներն էր կրծոտում, չիմանալով ինչից սկսել և, վերջապես, խոսեց.

— Երեկ այստեղ մի մարդ կար. միստր Օ' Բրայենը՝ Յինցիննատիից: Դու ճանաչո՞ւմ ես նրան:

— Այո, ճանաչում եմ: Ի՞նչ էր ուզում:

— Նա եկել էր ինձ հետ խոսելու քո և քո հոր կտակի մասին:

Նա լռեց, տեսնելով, թե ինչպես մռայլվեց Լեսթերի դեմքը:

— Նրա ի՞նչ գործն էր խոսել քեզ հետ իմ հոր կտակի մասին,— գռչեց նա:— Ինչե՞ր դուրս տվեց:

— Խնդրում եմ մի բարկացիր, Լեսթեր,— հանգիստ ասաց Ջեննին, հասկանալով, որ ոչինչ չի ստացվի, եթե չկարողանա պահպանել լիակատար ինքնատիրապետումը:— Միստր Օ' Բրայենն ինձ պատմեց, թե ինչպիսի զոհաբերություն ես անում դու, և նախազգուշացրեց, որ շատ քիչ ժամանակ է մնացել, և դու կարող ես կորցնել ժառանգության քո բաժինը: Չե՞ս գտնում դու, որ ժամանակն է գործելու, որ ժամանակն է ինձ թողնելու:

— Նզո՞վք,— չարացած գոռաց Լեսթերը:— Ինչպե՞ս է համարձակվում նա քիթը խոթել իմ գործերի մեջ: Մի՞թե չի կարելի հանգիստ թողնել ինձ:— Նա վրդովմունքով ուսերը թոթվեց:— Նզովյա՛լ լինեն նրանք,— նորից գոռաց նա:— Դա Ռոբերտի սարքած գործն է: «Նայթ, Քիթլի և Օ' Բրայենն» ինչո՞ւ պիտի խառնվեին իմ գործերին: Տե՛ս ի՞նչ աղմուկ կսարքեմ նրանց գլխին:

Նա կատաղել էր, դեմքն ամբողջովին կարմրել էր, աչքերից կայծեր էին թռչում:

Ջեննին նրա ցասումից վախեցած՝ ոչ մի խոսք ասել չկարողացավ:

Փոքր-ինչ հանգստանալուց հետո Լեսթերը հարցրեց՝

— Նվ ի՞նչ ասաց նա քեզ:

— Ասաց, որ եթե դու ինձ հետ ամուսնանաս, տարեկան ընդամենը տասը հազար եկամուտ կունենաս: Իսկ եթե չամուսնանաս, բայց առաջվա պես ապրես ինձ հետ, ոչինչ չես ստանալու: Բայց եթե ինձանից հեռանաս կամ ես հեռանամ քեզանից, դու մեկուկես միլիոն դոլլար կստանաս: Չե՞ս կարծում դու, որ մենք հենց հիմա սլեյք է բաժանվենք իրարից:

Նա մտադիր չէր այդպես շուտ տալ այդ ամենազլխավոր հարցը. բառերը դուրս թռան իր կամքին հակառակ: Նվ նույն վայրկյանին նա հասկացավ, որ եթե Լեսթերն իսկապես սիրում է իրեն, վճռականորեն կպատասխանի՝ «ո՛չ»: Իսկ եթե նրա համար միևնույն է, կսկսի տատանվել՝ ձգձգել և կաշխատի հետաձգել լուծումը:

— Չգիտեմ, թե ինչու, — առարկեց Լեսթերը ջղայնացած: — Անհրաժեշտություն չեմ տեսնում ոչ միջամտության համար, ոչ շտապ քայլերի: Ինձ կատաղեցնում է, որ նրանք գալիս են այստեղ և քիթները խոթում ուրիշի գործերի մեջ:

Ջեննին խորապես խայթվեց նրա անտարբերությանից, սիրո փոխարեն զայրույթի այդ բռնկումից: Նրա համար կարևորն սպասվելիք անջատումն էր, իսկ Լեսթերը նորից ու նորից վերադառնում էր Օ' Բրայենի այցելությանը: Ինչ-որ մեկը համարձակվել է խառնվել նրա գործերին, երբ ինքը դեռ ուրուշում չի ընդունել. ահա թե ինչը նա մոռանալ չէր կարողանում: Այնինչ Ջեննին, ինչ էլ որ լիներ, հույս ուներ, թե այդքան տարի միասին ապրելով, երբ և՛ ուրախությունը, և՛ վիշտը՝ կիսել էին իրար հետ, Լեսթերը խորապես սիրում է իրեն, և այդ զգացմունքը նրան թույլ չի տա բաժանվել իրենից, եթե նույնիսկ բաժանումն անհրաժեշտ դառնա: Ինչ անենք, որ նա չի ամուսնաձեռն իր հետ. դրա համար այնքան լուրջ պատճառներ են եղել: Բայց հիմա, երբ ամեն ինչ վերջացել է, նա կարող էր իր սիրո մասին խոսել նրա հետ, թեկուզև բաց թողնելուց առաջ: Ջեննին թվաց, թե այդքան տարի նրա հետ ապրած լինելով՝ ամենևին չի ճանաչում նրան և դրա

հետ միասին նա հասկանում էր նրան: Նա յուրովի է սիրում իրեն: Նա զեղումների ընդունակ չէ, չի կարող խոսել զգացմունքների մասին: Մի ժամանակ նա կարողացավ նվաճել Ջեննիին և իրենը դարձնել, բայց նրա սերը չի բավականացնում, որ հիմա էլ պահի նրան, երբ խոչընդոտներ են ծագել: Ահա հիմա նա որոշում է Ջեննիի բախտը: Ջեննին տանջալից ցավ է զգում, սրտից արյուն է ծորում, բայց այս անգամ նրա որոշումը հաստատուն է: Ուզում է կեսթերը թե ոչ՝ ինքը չի թողնի, որ նա այդպիսի զոհաբերություն անի: Ինքը պիտի հեռանա կեսթերից, եթե նա ինքը չհեռանա: Կարիք չկա, որ մնա: Պատասխանը միայն մեկ բան կարող է լինել: Բայց մի՞թե նա մի սիրալիր խոսք չի գտնի իր համար:

— Չե՞ս գտնում արդյոք, որ ժամանակն է գործի անցնելու, — շարունակեց Ջեննին, դեռևս հուսալով, թե նա կհիշի իրեն: — Չէ՞ որ բոլորովին քիչ ժամանակ է մնացել:

Նա մեքենայորեն հտ ու առաջ էր մղում սեւանին դրված գրքերը, մտածելով՝ միայն թե կարողանա պահպանել արտաքին հանգստությունը: Էլ ի՞նչ անի ինքը, ի՞նչ ասի: Կեսթերի վայրույթի բռնկումները միշտ էլ սարսափեցնում էին: Նրան: Բայց չէ՞ որ հիմա նրա համար այնքան էլ դժվար չէ հեռանալ. նա միսիս Ջերալդ ունի: Միայն թե ցանկանա, իսկ նա պետք է ցանկանա: Չէ՞ որ կարողությունը նրա համար որքա՞ն ավելի կարևոր է, քան Ջեննին:

— Դա քո գործը չի, — կտրուկ ասաց կեսթերը դեռևս վայրույթով լցված եղբոր, քույրերի, Օ՛րբայենի դեմ: — Ժամանակ կա: Ես դեռ ոչինչ չեմ որոշել: Չէ՞, մի տես ինչպիսի՞ լիտիություն: Դե լավ, ես այլևս չեմ ուզում դրա մասին խոսել: Ճաշը պատրաստ է:

Հիշելով միայն իր վերավորված ինքնասիրությունը՝ կեսթերը նույնիսկ նեղություն չէր տալիս իրեն քաղաքավարի խոսել: Նա բոլորովին մոռացել էր Ջեննիին, նրա զգացմունքները: Նա ատում էր Ռոբերտին և ուրախությամբ կոլտրեր Նայթի, Քիթլիի և Օ՛րբայենի վիզը՝ առանձին-առանձին կամ բոլորինը միասին:

Հարցը, հասկանալի է, սղառված չէր, և նորից հարույց-

վեց արդեն ճաշի վրա: Ջեննին մի փոքր հանգստացել էր և մտքերը ժողովել: Վեստայի և ժաննետի ներկայությամբ նա աղատ խոսել չէր կարող, բայց և այնպես մի նոր փորձ արեց:

— Ես կարող էի մի փոքրիկ կոտեջ վարձել,— կամացուկ ասաց նա, հուսալով, որ կեսթերն արդեն հանդարտված կլինի:— Այստեղ մնալ չեմ ուզում: Ի՞նչ պիտի անեմ մենակ այս հսկա տան մեջ:

— Խնդրում եմ վերջ տուր այդ խոսակցությանը,— կրտսրով ընդհատեց նրան կեսթերը:— Տրամադրություն չունեմ շարունակելու: Ես դեռ ոչինչ չեմ որոշել:

Նա համառում էր, դեռևս զայրացած լինելով Օ'Բրայենի վրա, և Ջեննին, վերջապես, հանգիստ թողեց նրան: Վեստան, որ սովոր էր խորթ հորը միշտ տեսնել սիրալիր ու քաղաքավարի, այժմ զարմանքով էր նայում նրա մոռյլորեն կիտած հոնքերին:

Ջեննին արդեն այն տպավորությունն էր ստացել, որ եթե ինքը ցանկանա, կարող է պահել նրան. կեսթերը շատ էր տառամալում: Բայց Ջեննին այդ չէր ուզում անել: Դա կեսթերի նկատմամբ լավ վարմունք չէր լինի: Եվ հենց իր նկատմամբ էլ դա կլիներ վատ, անողորմ ու անկարգ բան:

Եվ հաջորդ օրը նա շարունակեց համոզել կեսթերին.

— Այդպես է հարկավոր, կեսթեր, հավատացնում եմ քեզ: Ես այլևս քեզ չեմ ձանձրացնի, բայց այդպես է հարկավոր: Ուրիշ կերպ վարվել ես քեզ թույլ չեմ տա:

Այս վեճը հիմա վերսկսվում էր ամեն օր՝ մերթ ննջարանում, մերթ գրադարանում, մերթ նախաճաշին, թեպետ միշտ չէր, որ արտահայտվում էր բառերով: Ջեննին իր անհանգստությունը չէր թաքցնում: Նա համոզված էր, որ հարկավոր է կեսթերին ստիպել՝ գործի անցնել: Երբ կեսթերը նրա նկատմամբ ավելի ուշադիր, ավելի սիրալիր դարձավ, այս համոզմունքն ավելի ամրապնդվեց նրա մեջ: Նա չէր իմանում, թե ինչ պիտի անել, բայց տխուր-տրտում նայում էր կեսթերին՝ աշխատելով օգնել նրան, որ որոշում ընդունի: Նա ինքն իրեն հավատացնում էր, որ երջանիկ կլինի, երբ իրենք վերջնականապես բաժանվեն, ինքը երջանիկ կլինի այն.

մտքով, որ Լեսթերը հիմա երջանիկ է: Նա լավ մարդ է, նրան տրված է ամեն ինչ, թերևս, բացի սիրո զգացմունքից: Նա իրեն չի սիրում ինչպես հարկն է, թերևս, չի էլ կարող այն ամենից հետո, ինչ տեղի է ունեցել, թեև ինքը՝ Ջեննին խորապես սիրում է նրան: Իսկ նրա վրա ազդել է ընտանիքի կատաղի դիմադրությունը: Այդ Ջեննին էլ հասկացել է: Այժմ նրա համար պարզ էր, որ Լեսթերը, շնայած իր պայծառ խելքին, չի կարող դուրս պրծնել այդ կախարդական շրջանակից: Նա շատ կարգին մարդ է, այնպես որ չի կարող կոպտաբար հանգուցը կտրել և լքել Ջեննիին, նա այնքան նրբանկատ է, որ չի կարող բացահայտորեն հոգալ իր շահերի մասին և Ջեննիի ապագայի մասին, բայց դա նրա պարտքն է:

— Որոշիր, Լեսթեր,— նորից ու նորից կրկնում էր Ջեննին:— Բաց թող ինձ: Ինչո՞ւ ես տատանվում: Ինձ համար վատ չի լինի: Գուցե թե հետո, երբ ամեն ինչ կարգի կգա, դու կուզենաս վերադառնալ ինձ մոտ: Եվ կվերադառնաս, ես կսպասեմ քեզ:

— Ես դեռ ոչ մի որոշման չեմ հանգել,— լինում էր նրա մշտական պատասխանը:— Ես ամենևին համոզված չեմ, թե ուզում եմ բաժանվել քեզանից: Իմ կարողությունը, իհարկե, հետաքրքրում է ինձ, բայց փողը դեռ ամեն ինչ չէ: Եթե պետք լինի, ես կարող եմ տարեկան տասը հազարով էլ ապրել: Դա ինձ համար նորություն չէ:

— Այո, բայց հիմա դու հասարակության մեջ այնպիսի ականավոր դիրք ունես որ,— առարկում էր Ջեննին:— Հիմա դրա մասին մտածել անգամ չի կարելի: Հիշիր, թե հենց միայն այս տունը որքան է նստում քեզ վրա: Իսկ այստեղ հարցը վերաբերում է մեկուկես միլիոն դոլլարի. ես ուղղակի չեմ թույլ տա, որ դու դրանից զրկվես: Ավելի լավ է ես ինքս կհեռանամ քեզանից:

— Իսկ ո՞ւր կգնայիր դու, եթե բանը դրան հասնի,— հարցրեց նա հետաքրքրությամբ:

— Ես մի որեւէ անկյուն կգտնեի: Հիշո՞ւմ ես Սենդվուդը, Քենոշին չհասած՝ այն փոքրիկ քաղաքը: Ես հաճախ եմ մտածել, որ այնտեղ ապրելը շատ հաճելի կլիներ:

— Ինձ համար ծանր է մտածել դրա մասին,— վերջապես ասաց նա:— Դա այնքան անարդարացի է: Ամեն ինչ ամեն ինչ մեր դեմ է եղել: Երևի ես պետք է հենց միանդամից ամուսնանայի քեզ հետ: Իզուր այդպես չեմ արել:

Ջեննին քիչ մնաց հեծկլտար, բայց իրեն զսպեց:

— Միևնույն է, ես կաշխատեմ, որ սա վերջը չլինի,— ասաց նա վերջում:

Լեսթերը մտածում էր, թե գուցե ամեն ինչ այնպես էլ անցնի: Հարկավոր է փողն ստանալ, իսկ հետո... Բայց իրող՝ ճի՛ դեմ ամեն մի քայլ, ամեն մի խորամանկություն խորապես զզվելի էր նրա համար:

Վերջապես նրանք պայմանավորվեցին, որ փետրվարի վերջերին Ջեննին գնա Սենդվուդ և փորձի այնտեղ իրեն հարմար մի բան գտնել: Լեսթերը նրան ասաց, որ ծախսերի մասին չմտածի, նա կունենա ամեն բան, ինչ հարկավոր է: Եվ ինքն էլ մեկ-մեկ հյուր կգա նրան: Իր մասին նա մտածեց, որ իրեն պատճառած այս ծանր բուպենների համար պատասխան տվող կլինեին: Ինքն իր մոտ կկանչի միստր Օ'Քրայենին և խիստ խոսակցություն կունենա նրա հետ: Դե հո հարկավո՛ր է սիրտը հանգստացնել. թող իմանա, թե ինչ են մտածում նրա մասին:

Եվ այս ամբողջ ժամանակամիջոցում նրա գիտակցության խորքում ապրում էր միսիս Ջերալդը, այն հրապուրիչ, նրբագեղ և ամեն տեսակետից կատարյալ կինը: Լեսթերն աշխատում էր չմտածել նրա մասին, բայց նրա պատկերը մտքից հանել չէր կարողանում: Եվ ավելի ու ավելի հաճախ էր գլխում մի միտք ծագում. «Իսկ ինչո՞ւ չէ»: Փետրվարի սկզբներին որոշումն արդեն ընդունված էր:

Գ Լ ՈՒՍ LIV

Սենդվուդ փոքրիկ քաղաքը, «չհասած Քենոչին», ինչպես ասաց Ջեննին, բուրոսովին մոտիկ էր Չիկագոյին, ամառանոցային գնացքով ընդամենը մեկ ու մի քառորդ ժամվա ճանապարհ: Այն բաղկացած էր ընդամենը մի երեք հարյուր կո-

տեղից, որոնք ցրված էին լճի գեղատեսիլ ափին: Նրա բնակչությունը հարուստ չէր: Տները մի հինգ հազար դոլլարից ավելի չարժեին, բայց կառուցված էին մեծ ճաշակով, իսկ նրանց շրջապատող մշտադալար ծառերը քաղաքին ամառվա ուրախ տեսք էին տալիս: Մի անգամ, շատ վաղուց, Ջեննին ու Լեսթերն անցնում էին այստեղով մի զույգ արագավազ ձի լծած կառքով, և Ջեննին հիացմունք պատճառեցին ծառերի կանաչի մեջ թաղված սպիտակ զանգակատունը և լճի խաղաղ ջրի վրա մեղմ օրորվող մակույկները:

— Ի՞նչ հաճելի է այսպիսի տեղ ապրել,— ասել էր այն ժամանակ Ջեննին, իսկ Լեսթերը սլատասխանել էր, թե իր կարծիքով սա բավական տխուր տեղ է:

— Գուցե և երբեկցե այս տեղը դուր կգա ինձ, բայց այժմ՝ ոչ: Չափից ավելի խաղաղ է այստեղ:

Ջեննին շատ անգամ էր հիշել նրա այս խոսքերը: Այդ խոսքերը նրա միտն էին գալիս, երբ կյանքն առանձնապես ծանր ու դժվարին էր թվում: Եթե ինքը մենակ մնա և միջոցներ ունենա, որքա՞ն լավ կլիներ այսպիսի մի փոքրիկ քաղաք ընկնել: Պարտեզ, հավեր, սարեկանոցը ծալրին մի բարձրը ձող և շուրջը՝ ծաղիկներ, կանաչ, ծառեր: Ապրել դեպի լիճը նայող մի փոքրիկ կոտեջում, ամառային երեկոներին նստել վերանդայում ու կար անել... Վեհատան կվերադառնա դպրոցից: Գուցե նոր ծանոթներ էլ կգտնվեն: Ջեննին արդեն սկսում էր թվալ, որ իր համար մենակ ապրելը վատ չի լինի, թեև Վեհատայի ապագան չէր դադարում անհանգստացնել նրան: Նա սիրում էր կարգալ. մի քանի անգամ կարդացել էր Վաշինգտոն Իվինգի «Ակնարկների գիրքը», Լեմբի «Էլիսա»-ն, Հոտտորնի «Երկու անգամ պատմած պատմությունները»: Վեհատան նրան ուրախացնում էր երաժշտության մեջ ունեցած հաջողություններով: Աղջիկը երաժշտական բացառիկ ընդունակություն ուներ: Նա ութմի բնածին զգացում ուներ, առանձնապես սիրում էր թախծալի, հուզիչ տրամադրություններով համակված երգերն ու պիեսները, և ինքն էլ վատ չէր երգում ու նվագում: Նրա ձայնը դեռ չէր ձևավորվել, նա ընդամենը տասնչորս տարեկան էր— բայց հաճելի էր լսել նրան:

Նրա մեջ հիանալիորեն զուգորդվել էին մոր և հոր գծերը: Ջեննիից նա ժառանգել էր մեղմ մտախոհությունը, Բրենդերից՝ մտքի եռանդն ու աշխուժությունը: Նա միանգամայն խելամիտ զրուցում էր մոր հետ բնության, գրքերի մասին, հագուստների և սիրո մասին, և Ջեննին նրա մտքի զարգացմանը հետևելով տեսնում էր այն նոր աշխարհները, որ բացվում էին իր աղջկա առաջ: Աղջկա սովորած առարկաներն ավելանում էին, և Ջեննին նրա հետ միասին հասկանում էր ժամանակակից դպրոցի կյանքը, նրա բազմազան ծրագիրը, որի մեջ տեղ էին գտնում և՛ երաժշտությունը, և՛ բնագիտությունը: Նրանում էր, որ Վեստան բազմակողմանի զարգացած և գործնական կին է դառնալու, ո՛չ այնքան աշխույժ, բայց լիովին ինքնուրույն: Մորը սփոփում էր այն միտքը, որ աղջիկը կկարողանա ինքն իրեն պաշտպանել, և մեծ հույս էր կապում նրա ապագայի հետ:

Սենդվուդի այն կոտեջը, որի վրա կանգ առավ Ջեննիի ընտրությունը, միահարկ տուն էր իր մեղմոթինով և վերանդայով, որ կառուցված էր կարմիր աղյուսե սյուներիով և սյունները իրար միացված էին փայտե կանաչ ցանկապատով: Բոլոր հինգ սենյակների լուսամուտները նայում էին դեպի լիճը: Սեղանատունն ապակեպատ դուռ ուներ, ընդարձակ գրադարանի դարակներում կարող էին մեծ թվով գրքեր տեղավորվել, անկյունի հյուրասենյակը, որ երեք լուսամուտ ուներ, ամբողջ օրը ողողված էր արևի ճառագայթներով: Տան կողքի հողամասում աճում էին մի քանի գեղեցիկ ծառեր: Նախկին տերը այգում ծաղկաթմբեր էր սարքել և կանաչ տակառներ էր պատրաստել դեկորատիվ բույսերի ու թփերի համար: Տունը սպիտակ էր, կանաչ խլափեղկերով և գոնտի կանաչ տանիքով:

Լեսթերն ուզեց առաջարկել Ջեննիին, որ նա իրեն պահի Հայդ-Պարկի տունը, բայց Ջեննին չուզեց: Հենց միայն այն միտքը, որ ինքն այստեղ ապրելու է առանց Լեսթերի, անտանելի էր նրա համար. որքա՞ն հիշողություններ էին կապված այդ տան հետ: Սկզբում նա նույնիսկ չէր ուզում իր հետ որևէ բան տանել, բայց հետո, այնուամենայնիվ, հետևեց Լեսթե-

րի խորհրդին, վերցրեց նոր բնակարանին հարկավոր կահույքը, վարագույրները և սեղանատան արծաթեղենը:

— Քի՞չ բան կարող է քեզ պետք գալ, — ասաց Լեւթերը: — Բոլորը վերցրու: Ինձ ոչինչ հարկավոր չէ:

Կոտեջը վարձել էին երկու տարով, վարձակալության ժամկետը երկարացնելու կամ հետագայում գնելու իրավունքով: Ի վերջո որոշելով Ջեննին բաց թողնել՝ Լեւթերը մեծ առատաձեռնություն ցուցաբերեց. նա չէր հանդուրժում այն միտքը, թե Ջեննին կարող է կարիքի մեջ լինել: Նրան մտահոգում էր այն հարցը, թե Վեստային ինչպես պիտի բացատրեն իրենց կյանքում տեղի ունեցող փոփոխությունը: Աղջրկան սիրում էր նա և ցանկանում էր հեռու պահել նրան ծանր ապրումներից:

— Գուցե կարելի է մինչև գարուն որևէ փակ դպրոցում տեղավորել նրան, — մի օր առաջարկեց նա:

Բայց ուսման տարվա եռուն շրջանն էր, և ստիպված եղան այդ մտքից հրաժարվել: Այն ժամանակ որոշեցին Վեստային առել, թե Լեւթերը երկար ժամանակով գործով գնալու է Զիկադո, իսկ իրենք, մայր ու աղջիկ ավելի լավ կապրեն մի փոքրիկ քաղաքում: Երբեկեց Ջեննին աղջկան կրթատրի, որ Լեւթերից հեռացել է, և մի պատճառ կհորինի: Ջեննին հոգին դառնացած էր: Նա հասկանում էր, որ Լեւթերի որոշումը խելամիտ է, բայց դրա տակ ինչպիսի՞ տնտրություն կար: Այո, եթե նույնիսկ նա սիրում է իրեն, ապա շատ քիչ է սիրում:

Տղամարդու և կնոջ միջև եղած հարաբերությունների մեջ, որոնք մենք դիտում ենք այնպիսի ջերմ հետաքրքրությամբ, հուսալով, թե նրանց մեջ կգտնենք կյանքի գաղտնիքի մի որևէ լուծում, ամենից ավելի դժվար ու ծանր են լինում այն բույները, երբ փոխադարձ կապվածությունը զոհաբերվում է արտաքին հանգամանքներին, որոնք այնքան հեռու են գեղեցկությունից և հենց զգացմունքի ուժից: Եվ Լեւթերն ու Ջեննին խորապես տանջվում էին իրենց անջատումից առաջ վերջին օրերին, երբ փուլ էր գալիս նրանց միասնական կյանքը այս ստանը, որտեղ ամեն ինչ սարքած էր այնպիսի

սիրով, որտեղ նրանք այնքա՛ն երջանիկ ժամեր էին անցկացրել: Ջեննիի սիրտը կտոր-կտոր էր լինում. չէ՞ որ նա այն հաստատուն բնավորություններից էր, որոնք ոչ մի փոփոխություն չեն որոնում, միայն թե զգաս, որ դու սիրված ես և որ դու հարկավոր ես: Նրա ամբողջ կյանքը բաղկացած էր նվիրվածություններից ու հիշողություններից, որոնք որ-պես անտեսանելի թելեր զատ-զատ տպավորությունները միահյուսում էին որպես մի ներդաշնակ ու հաստատուն ամբողջություն: Եվ այդ թելերից մեկն էլ այս տունն էր, նրա տունը, որ զարդարված էր նրա սիրով ու հոգատարությամբ դեպի տան բոլոր բնակիչները, դեպի ամեն մի աննշան իրը: Այժմ այդ ամենի վերջն էր եկել:

Եթե առաջ էլ երբեկից Ջեննին այսպիսի գանձեր ունեցած լիներ, այժմ նրա համար այնքան էլ դժվար չէր լինի, թեպետև նրա զգացմունքներն ամենեկին էլ նյութական նկատառումները չէին ղեկավարում: Այն սիրո մեջ, որ նա ուներ կյանքի ու մարդկանց նկատմամբ, շահամոլության ստվեր անգամ չկար: Եվ ահա նա շրջում էր սենյակներում, այստեղ մի գորգ վերցնելով, այնտեղ մի նկար կամ մի փոքրիկ սեղան իր բազմոցի ու բազկաթոռների հետ և շարունակ տանջը-վելով այն մտքից, որ ինքն ստիպված էր զբաղվել այդ գործով: Հապա մի մտածեցեք. կանցնի էլի մի քիչ ժամանակ, և այլևս երեկոները լեռքերը տուն չի վերադառնա: Առավոտները պետք չի լինի, որ ինքը առաջինը վեր կենա, որպեսզի ստուգի՝ պատրա՞ստ է սուրճը իր տիրոջ համար և շնորհօր՛վ է բացված նախաճաշի սեղանը: Ամեն առավոտ նա սեղանին էր դնում փարթամ ծաղիկների մի փունջ, որպիսիք միայն կարելի էր գտնել ձմեռային այգում, միշտ հիշելով, որ այդ անում է նրա համար: Հիմա ծաղիկներն էլ հարկավոր չեն լինի. նա չի տեսնի դրանք: Երբ սովոր ես երեկոները սպասել կառքի անիվների խշշոցին, որն ավելի ու ավելի է մոտենում, երբ ականջդ միշտ ձայնի է և գիշերվա ժամը մեկին-երկուսին ուրախությամբ արթնանում ես սանդուղքի վրա լսվող քայլերի ձայնից, այդ ժամանակ անասելի տանջալից է անջատումը, որը մի հարվածով վերջ է տալիս ամեն-

նին: Եվ Ջեննին շարունակ մտածում էր, որ առհն մի օրը, ամեն մի ժամը իրեն մոտեցնում է այդ անջատմանը:

Լեսթերը նույնպես տանջվում էր, բայց այլ կերպ: Նրան մորմոքում էր ոչ թե մերժված, ոտնատակ տված սերը, ալ մեղքի այն ծանր գիտակցությունը, որ ունենում է մարդ, իմանալով, որ ինքն ստոր հաշիվների համար հրաժարվել է բարի, նվիրական զգացմունքից: Այժմ նրա առաջ լայն հեռանկարներ էին բացվում: Ջեննին առատորին ապահովելուց հետո այլևս կապված չլինելով նրա հետ՝ այժմ նա ազատ է իր ճամփով գնալու, նվիրվելու այն ըզմապիտի պարտականություններին, որ մարդու վրա է դնում մեծ հախտությունը: Բայց նա շարունակ մտածում էր, թե որքան շատ բան է արել իր համար Ջեննին, ինչպես նա միշտ աշխատում էր, որ Լեսթերի կյանքը լինի դուրեկան, հարմարավետ ու գեղեցիկ: Նա շատ լավ գիտեր Ջեննիի բոլոր արժանիքները և գնահատում էր դրանք: Այժմ ստիպված էր ընդունելու նրա էլի մի անգնահատելի հատկությունը: Նա կարողանում էր տառապել առանց տրտնջալու: Այս վերջին օրերին Ջեննին Լեսթերին վերաբերվում էր ինչպես միշտ, ո՛չ ավելի լավ, ո՛չ վատ: Նա հիստերիկաներ չէր սարքում, ինչպես կաներ նրա տեղը լինող ամեն մի կին: Չէր աշխատում ավելի տոկուն երևալ, քան կար իրականում, կամ դեմքին ուրախ արտահայտություն տալ այն մտքով, որ նա, այնուամենայնիվ, հասկանա նրա տառապանքը: Նա իրեն պահում էր հանգիստ, մեղմ էր, ուշադիր, առաջվա պես հետաքրքրվում էր նրա գործերով ու ծրագրերով, բայց չէր ջղայնացնում ավելորդ հարցերով: Լեսթերին ապշեցնում էր նրա ազնիվ վերաբերմունքը, նա հիացած էր Ջեննիով: Ինչ էլ ասեն մարդիկ, նա սքանչելի կլին է: Ցավալի է և ամոթ, որ նրա կյանքն այդպիսի դժբախտ ընթացք ունեցավ: Եվ միևնույն ժամանակ Լեսթերը լսում էր մյուս լայնարձակ աշխարհի կանչը: Այդ աշխարհը միշտ էլ հյուրասեր չէր եղել, Լեսթերը հիշում էր նրա գազանային ժանիքները: Բայց կարո՞ղ է նա ականջ չդնել այդ կանչին:

Եվ ահա նրանք արդեն հարևաններից ոմանց տեղեկացրին, թե մեկնում են արտասահման, և Լեսթերն արդեն հա-

մար էր վարձել «Առողիտորիում» հյուրանոցում, ի պահ էր տվել ամբողջ ավելորդ ունեցվածքը, և հասել էր Հայդ-Պարկին հրաժեշտ տալու պահը: Զեննին Լեսթերի ուղեկցությամբ մի քանի անգամ եղել էր Սենդվիչում: Նա մանրամասն դիտել էր քաղաքը և մնացել էր առաջին տպավորության մեջ, որ քաղաքը գեղեցիկ է, բայց՝ տխուր: Բայց մոտենում էր գարունը, իսկ Զեննին այնքան էր սիրում ծաղիկներ: Նա ուզում էր մի պարտիզպան վարձել:

— Շատ լավ կանես,— ասաց Լեսթերը:— Արա ինչ ուզում ես, միայն թե այստեղ դու քեզ լավ զգաս:

Միևնույն ժամանակ նա եռանդով զբաղվում էր նաև իր գործերով: Իր հավատարմատար միստր Ուոթսոնի միջոցով նա «Նայթ, Քիթլի, Օ'Բրայեն» գրասենյակին իմաց տվեց, որ այսինչ օրը իրեն հանձնվի հայրական բաժնետոմսերի իր բաժինը: Քանի որ հանգամանքներն իրեն ստիպել են այս քայլին դիմել, նա որոշել էր, որ ձեռք է առնելու մի շարք ուրիշ, ո՛չ պակաս անսիրտ միջոցներ էլ: Ամենայն հավանությամբ նա կամուսնանա միսիս Զերալդի հետ: Նա կըմբռնի «Կառետաշինական տրեստի» վարչության մեջ: հիմա, երբ իր ձեռքին բաժնետոմսերի այսպիսի մի հաստ ծրար կա, նրանք չեն կարող արգելք լինել դրան: Եթե իր տրամադրության տակ լինի նաև միսիս Զերալդի փողը, նա իր ձեռքը կըվերցնի Յինցիննատի «Տրակտորային ընկերությունը», որի հետ մեծ հույսեր է կապում իր եղբայրը, ինչպես նաև «Արևմտյան պողպատածուկականը», որտեղ Ռոբերտը հանդիսանում է գլխավոր խորհրդական: Այո, սա այն դիրքը չի լինի, որ ինքը գրավում էր վերջին տարիներս:

Զեննին մենակությունից և թախծից հանգիստ չուներ: Այս տունը այնքա՛ն շատ բան էր նշանակում նրա համար: Երբ նրանք այստեղ փոխադրվեցին, և հարևաններն սկսեցին հյուր գալ, նա պատկերացնում էր, թե իր համար մի նոր կյանք է սկսվում, թե ժամանակին Լեսթերը կամուսնանա իր հետ: Իսկ հետո հարվածները տեղացին իրար ետևից, և այլևս չկա նրա երազանքը, այլևս չկա տղանը: Հայրը մեռավ, ժաննետն ու մյուս ծառաներն արձակվեցին, կահույքը կապկըպ-

ված, պահեստ է տարված, և Լեսթեֆֆը, Լեսթերը հեռացել է նրա կյանքից:

Ջեննին պարզ հասկանում էր, որ նա չի վերադառնա: Քանի որ նա կարողացավ հիմա հեռանալ իրենից, թեկուզև տատանումներով ու սրտի ցավով, էլ ի՞նչ կարելի է սպասել այն ժամանակից, երբ նա ազատ կլինի, իրենից հեռու: Իր կարևոր գործերով տարված՝ նա ուղղակի կմոռանա իրեն: Նվճիշտ էլ կանի: Ինքը հարմար կին չէ նրա համար: Քանի՞քանի անգամ ինքը համոզվել է դրանում: Այս աշխարհում սերը բավական չէ, դա բոլորի համար պարզ է: Հարկավոր է նաև դաստիարակություն, հարստություն, իր ուզածը կատարելու և բանսարկելու կարողություն: Իսկ ինքը դրանով ըզբաղվել չի ուզում: Նվ չի էլ կարող:

Վերջապես մեծ տունը փակվեց, և նախկին կյանքը հտեվում մնաց: Լեսթերը Ջեննինն ուղեկցեց մինչև Սենդվուդ և մի կարճ ժամանակ նրա հետ միասին մնաց կոտեջում, ջանալով ներշնչել նրան, թե տունը հիանալի տուն է, և նա հեշտությամբ կվարժվի նոր պայմաններին: Նա խոստացավ շուտով այցելել Ջեննինին, իսկ հետո պատրաստվեց մեկնելու, և անջատման անհրաժեշտության առաջ նրա խոսքերը միանգամից կորցրին իրենց նշանակությունը: Ջեննին հրաժեշտ տալիս համբուրեց նրան, ցանկացավ նրան երջանկություն, հաջողություն, հոգեկան անդորր և անցավ իր ննջարանը: Լուսամուտից տեսնելով, թե նա ինչպես է տնից հեռանում աղյուսածածկ շավիղով, ամրապինդ ու պերճաշուք, նոր կոտեջումը հագին ու վերարկուն թեկն գցած, որպես ինքնավրստահության ու բարեբախտության մի մարմնացում, Ջեննին թվաց, թե ինքը հենց հիմա կմեռնի: Բայց քիչ հետո, երբ Վեստան մոր մոտ մտավ, նրա աչքերն արդեն ցամաք էին: Մնացել էր միայն բուրբ, տնքող ցավը: Այսպես սկսվեց նրա նոր կյանքը, Կյանքն առանց Լեսթերի, առանց հոր, հենց միմիայն Վեստայի հետ:

«Այնուամենայնիվ զարմանալի է իմ բախտը», — մտածում էր նա խոհանոց իջնելով: Նա որոշել էր, որ տնային աշխատանքների մի մասն ինքը կատարի: Նրան հարկավոր էր

գրադմունք ունենալ: Ձի կարելի շարունակ մտածել ու մտածել: Վեստան չլիներ՝ նա որևէ աշխատանքի կմտներ: Միայն թե չամփոփվի ինքն իր մեջ, թե չէ՝ կարելի է գտնվի:

Գ Լ Ո Ւ Ն LV

Հետևյալ մեկ երկու տարում Ձիկագոյի, Յինցիննատիի, Քլիվլենդի և այլ քաղաքների աշխարհիկ ու գործարար շրջանները վկա եղան լեսթերի Քեյնի յուրատեսակ վերածնությանը: Ջեննիի հետ կապված լինելու ժամանակ նա հեռացել էր բազմաթիվ մարդկանցից ու գործերից և թվում էր, թե կորցրել էր ամեն հետաքրքրություն նրանց նկատմամբ: Բայց այժմ, Ջեննիից բաժանվելով, նա նորից հրապարակում երևաց իր հսկայական միջոցներով սպառազինված, սկսեց խորամուկ լինել ամեն գործի մեջ, որպես իր ուժերին վստահ մի մարդ, և շատ շուտով որպես հեղինակություն ճանաչվեց առևտրի ու ֆինանսների բնագավառում: Ճիշտ է, նա տարիքն առել էր: Որոշ տեսակետից դա արդեն նախկին լեսթերը չէր: Մինչև Ջեննիի հետ հանդիպելը նա աչքի էր ընկնում ինքնավստահությամբ, որ հատուկ է պարտություն չտեսած ամեն մարդու: Երբ դու դաստիարակված ես շքեղության մեջ, երբ դու հասարակությունը տեսնում ես միայն նրա հաճելի կողմով, որ այնքան համոզիչ խաբուսիկ է, երբ գործ ունես խոշոր ձեռնարկությունների հետ ոչ նրա համար, որ ինքդ ես ստեղծել դրանք, այլ որովհետև ինքդ էլ դրանց մի մասն ես կազմում, և նրանք քեզ հետ են ծնված օրից, ինչպես այն օդը, որ շնչում ես, այդ դեպքում, բնականաբար, ստեղծվում է կենցաղի անսասանության իլյուզիա, որն ընդունակ է մթափնելու ամենապայծառ միտքն անգամ: Դժվար է պատկերացում ունենալ նրա մասին, ինչ մեներ չենք տեսել, զգալ այն, ինչ ինքներս չենք ապրել: Ինչպես տիեզերքը մեզ հավերժական ու անսասան է թվում միայն նրա համար, որ ոչինչ չգիտենք այն ստեղծող ուժերի մասին, լեսթերի աշխարհն էլ ներքան թվում էր անսասան ու հավերժական: Միայն երբ փո-

Թորկածին ամպերը խտացան, և մրրիկն սկսվեց, երբ նրա դժմ
 կովի դուրս եկան հասարակական պայմանականության բոլոր
 ուժերը, միայն այդ ժամանակ նա հասկացավ, որ, թերևս,
 գերազնահատիկ է իրեն, որ իր անձնական ցանկություններն
 ու հայացքները ոչինչ են հասարակության կարծիքի առաջ, ու
 ինքն իրավացի չէ։ Նրան թվում էր, որ ժամանակի ողին՝
 Zeitgeist-ը, ինչպես կոչում են այն գերմանացիները, պաշտ-
 պան է կանգնած մի սխտեմի, որ մեր հասարակությունը
 կազմակերպված է մի ինչ-որ առեղծվածային, մարդու ըմ-
 բռնողությանն անհասանելի օրինակով։ Նա չկարողացավ
 մենամարտի բռնվել այդ հասարակության հետ։ Զկարողա-
 ցավ բանի տեղ չդնել նրա հրամանները։ Նրա ժամանակակից-
 ներն անհրաժեշտ էին գտնում այդպիսի հասարակական կա-
 ուցվածքը, և լեսթերը համոզվեց, որ այդ օրենքները խախ-
 տելով, դժվար չէ հասարակությունից դուրս մնալ։ Բոլորը երես
 դարձրին նրանից՝ հայրն ու մայրը, քույրերը, ծանոթները,
 բարեկամները։ Ողորմած աստված։ Ինչպիսի՞ փոթորիկ
 բարձրացրեց նրա արարքը։ Ասես բախտն ինքը որոշել էր
 պատժել նրան։ Անշարժ գույքի նրա գործառնությունը չտես-
 նըված ձախողանք կրեց։ Ինչո՞ւ։ Մի՞թե աստվածներն էլ
 պաշտպան են կանգնած հասարակության այն օրենքներին,
 որոնք ինքն ուզում էր անտեսել։ Երևի այդպես է։ Այսպես թե
 այնպես, նրան ստիպեցին դիրքերը հանձնել, և ահա նա նորից
 իր նախկին աշխարհումն է՝ լի եռանդով ու վճռականությամբ,
 մի փոքր տրոհված իր ապրումներից հետո, բայց և այնպես
 բավականաչափ խոշոր ու ազդեցիկ դեմք է։

Երկար պայքարից հետո արված այդ գիշողությունը նրա
 համար անպատիժ չանցավ, նա խիստ գազազել էր։ Զգում
 էր, որ իրեն մղել են իր կյանքում առաջին տգեղ ու դաժան
 վարմունքին։ Զեննին ավելի լավ բախտի էր արժանի։ Խայ-
 տառակություն էր լքել նրան նրանից այնքա՞ն շատ ստանա-
 լուց հետո։ Ի՛նչ ասել կուզի, նա իր ազնվությամբ գերազան-
 ցեց լեսթերին։ Իսկ գլխավորը՝ լեսթերը չէր կարող իրեն ար-
 դարացնել, թե իբր անելանելի դրության մեջ էր։ Նա կարող
 էր ապրել տարեկան տասը հազարով, կարող էր յուրա գնալ

առանց այն մեկուկես միլիոնի, որ այժմ ունի: Կարող էր յուր գնալ նաև առանց բարձրաշխարհիկ հասարակության, որը, ինչպես երևում է, նրա համար չէր կորցրել իր ձգողական ուժը: Կարող էր, բայց չուզեց և իր մեղքն ավելի սաստկացրեց ուրիշ կնոջ մասին մտածելով:

Ինչո՞ւ է նա լավ Զեննիից, ահա մի հարց, որ շարունակ կանգնում էր Լեսթերի առաջ: Բարի՞ է նա արդյոք: Մի՞թե նա ամենաբացահայտ փորձերը չէր անում՝ Լեսթերին խելու մի կնոջից, որին պարտավոր էր նրա կինը համարել: Եվ մի՞թե դա գովելի բան է: Մի՞թե մեծ սիրտ ունեցող կինն այդպես կվարվեր: Եվ, վերջապես, բավականաչա՞փ լավ է նա Լեսթերի համար: Գուցե ընդհանրապես պետք է, որ ինքը չամուսնանա, քանի որ, եթե ոչ իրավաբանորեն, ապա բարոյապես դեռ կապված է Զեննիի հետ: Ի՞նչ ամուսին կարող է դուրս գալ իրենից: Այս մտքերը նրան հանգիստ չէին տալիս, և նա չէր կարողանում ազատվել այն գիտակցությունից, որ անսիրտ ու անազնիվ քայլ է անում:

Նա անճիշտ քայլ է արել, հետևելով նյութական նկատառումներին, իսկ հիմա էլ պատրաստ է տեղի տալ բարոյական նկատառումներին: Երկրորդ սխալով նա փորձում է ուղղել առաջինը: Բայց արդյոք դա կգոհացնի՞ իրեն, նյութական ու բարոյական տեսակետից հոգեկան անդորրովժյո՞ւն կբերի իրեն: Նա համառորեն խորհում էր սրա մասին, երբ իր կյանքը վերակառուցում էր նախկին, ավելի ճիշտ՝ նոր պայմաններին համապատասխան, բայց հանգիստ չէր գտնում: Ավելի ճիշտ՝ ավելի էր վատանում, նրան համակում էր մըռույշ վրիժառու զգացմունքը: Երբեմն նա մտածում էր, որ եթե ինքը ամուսնանա Լեստիի հետ, ապա դա միայն նրա համար կլինի, որ նրա փողի օգնությամբ դաժանորեն հաշիվ տեսնի իր թշնամիների հետ, և իսկույն էլ սկսում էր արհամարհել իրեն այդպիսի մտքերի համար: Նա ապրում էր «Առեղիտորիում» հյուրանոցում, գնում էր Յինցիննատի՝ վարչության նիստին, որտեղ իրեն պահում էր ամբարտաժան ու գրգռիչ, տանջվում էր իր ներքին տվայտանքներից և սե-

փական անտարբերությունից աշխարհում ամեն ինչի նկատմամբ: Բայց Զեննիի հետ առաջվա պես չէր հանդիպում:

Ինքնին հասկանալի է, որ միսիս Զերալդն աշխույժ հետաքրքրությամբ ընդունեց Լեսթերի կյանքում տեղի ունեցած նոր շրջադարձը: Քաղաքավարության համար մի փոքր սպասելուց հետո նա Լեսթերին մի նամակ գրեց Հայդ-Պարկի հասցեով, որպես թե չիմանալով, որ նա տեղափոխվել է: «Որտե՞ղ եք թաքնվել դուք»,— հարցնում էր նա: Լեսթերն այդ ժամանակ հազիվ էր սկսել վարժվել իր հետ կատարված փոփոխությանը: Նա ինքն իրեն ասում էր, որ ըմբռնողության և կարեկցության կարիք է զգում, հասկանալի է՝ կանացի: Հենց որ պարզվեց, որ նա մենակ է ապրում, և նրա ֆինանսական դրությունը վերականգնվել է, սկսեցին նրան հյուր հրավիրել: Նա արդեն եղել էր մի քանի քաղաքամերձ տներում միմիայն մի ճապոնացի ծառայի ուղեկցությամբ, և դա լավագույն նըշանն էր, որ նա նորից ամուրի է դարձել: Նրա անցյալի մասին ոչ ոք ոչ մի խոսք չէր ասում:

Միսիս Զերալդի նամակն ստանալով՝ Լեսթերը մտածեց, որ հարկավոր է այցելել նրան: Նրա առաջ ինքը մեղավոր է. Զեննիի մեկնումից առաջ, վերջին ամիսներս նա չէր անցել միսիս Զերալդի մոտ: Բայց հիմա ևլ նա չշտապեց: Քիչ ժամանակ անց՝ Լեստին հեռախոսով նրան ճաշի հրավիրեց, և այն ժամանակ, վերջապես, նա որոշեց գնալ:

Հյուրասեր տանտիրուհու գերում միսիս Զերալդը հիանալի էր: Նրա հյուրերի մեջ էին դաշնակահար Ալբոնին, քանդակագործ Ադամ Ռասկեիչը, անգլիացի գիտնական սըր Նելսոն Կիզը, ինչպես և, ի զարմանս Լեսթերի, միստր և միսիս Բերրի Դոքերը, որոնց հետ ահա արդեն մի քանի տարի նա հանդիպել էր միայն հարեանցիորեն: Լեսթերը և տանտիրուհին ուրախ ողջույններ փոխանակեցին որպես իրար լավ հասկացող մարդիկ և զոհ լինելով, որ առիթ ունեն միասին ժամանակ անցկացնելու:

— Եվ դուք չե՞ք ամաչում, սըր,— ասաց Լեստին, հենց որ Լեսթերը երևաց դռան մեջ:— Մի՞թե կարելի է հին բարեկամներին մոռանալ: Դրա համար դուք պատիժ եք կրելու:

— Ես խիստ զբաղված էի,— պատասխանեց Լեւթերը:— Իսկ ի՞նչ պատիժ է սպասվում ինձ: Հուսով 'եմ' իննսունմարանկը բավական է:

— Իննսուն մարա՞ն, ինչպե՞ս չէ,— առարկեց Լեւտտին:— Ուզում եք հեշտ պրծնել: Ես մոռացել եմ, հանցագործներին ինչպե՞ս են պատժում Սիամում:

— Երեւի եռացող յուղի մեջ են գցում:

— Այ, դա այդպես է: Բայց ես ձեզ համար մի ավելի սոսկալի պատիժ կմտածեմ:

— Դե, երբ կգտնեք, հայտնեցեք ինձ,— ժիծաղեց Լեւթերը, բայց այդ ժամանակ միսիս դը Լենկումը, որը տանտիրուհուն օգնում էր հյուրերին ընդունել, նրան մի կողմ տալով, որպեսզի ներկայացնի անվանի օտարերկրացիներին:

Մի աշխույժ դրույց սկսվեց: Լեւթերը, որ այսպիսի պայմաններում միշտ իրեն զգում էր ինչպես ձուկը ջրի մեջ, արտակարգ կայտառություն էր զգում: Շուտ գալով՝ նա իր կողքին տեսավ Բերրի Դոջին:

Դոջը սիրալիք ժպտաց նրան:

— Այդ որտե՞ղ ես կորել դու,— հարցրեց նա:— Արդեն չեմ հիշում քանի տարի մենք քեզ չենք տեսել: Գնանք միսիս Դոջի մոտ, նա ուզում է քեզ հետ խոսել:

— Այո, վաղուց չենք տեսնվել,— անփութորեն հաստատեց Լեւթերը, հիշելով իրենց վերջին հանդիպումը և Դոջի խոսելու տոնը, որ այնքա՞ն նման չէր այսօրվա նրա վերաբերմունքին:— Ապրում եմ «Աուդիտորիում» հյուրանոցում:

— Իսկ ես հենց վերջերս քո մասին էի հարցնում: Դու ճանաչո՞ւմ ես Ջեքսոն Դյուբուին: Դե իհարկե, ճանաչում ես: Ահա ես ու նա պատրաստվում ենք ծլկել Կանադա՝ որս անելու: Զե՞ս ընկերանա մեզ:

— Հիմա չեմ կարող,— պատասխանեց Լեւթերը:— Շատ զբաղված եմ: Մի ուրիշ անգամ՝ բավականությամբ:

Դոջը նրանից չէր հեռանում: Նորերս նա կարդացել էր, որ Լեւթերն էլի մի ընկերության վարչության մեջ է ընտրված. երևում է՝ մարդը նորից դեպի վեր է բարձրանում: Բայց այդ ժամանակ հայտարարեցին, որ ճաշը մատուցված է, և

այնպես եղավ, որ Լեսթերն ընկավ միսիս Ջերալդի աջ կողմը:

— Դուք մտադիր չե՞ք ինձ մոտ լինել ավելի պակաս պաշտոնական այցելությամբ,— կիսաձայն հարցրեց նա, օգտւելով մի ընդմիջում, երբ սեղանի շուրջը զրույցն առանձնապես աշխուժացել էր:

— Մտադիր եմ,— պատասխանեց Լեսթերը,— և այն էլ ամենամոտ ժամանակներս: Զիշտն ասած՝ ես վաղուց էի ուզում ձեզ մոտ անցնել: Բայց դուք գիտե՞ք, թե հիմա ինչ վիճակում են իմ գործերը:

— Գիտեմ: Շատ բան եմ լսել: Դրա համար էլ ուզում եմ, որ գաք: Մենք խոսելու բան ունենք:

Տասն օր անց՝ Լեսթերը եկավ նրա մոտ: Նա ուզում էր Լեստրին տեսնել: Ձանձրույթից հանգիստ չունելու: Ջեննիի հետ միասին մի հարկի տակ երկար տարիներ ապրելուց հետո հյուրանոցի կյանքը նրա համար անտանելի էր: Հարկավոր էր իր սիրտը բանալ որևէ մեկի մոտ, իսկ որտե՞ղ կարելի է կարեկցանք գտնել, եթե ոչ այստեղ: Լեստրին հենց այդ էլ երազում էր, որ միևնույն ժամանակ նրան: Սրտին որ լսեր, նա կգրկեր նրան և երեխայի նման գլուխը կշոյներ:

— Դե, — ասաց Լեսթերը, երբ ըստ սովորության մի քանի կատակ էին փոխանակել, — ինչպիսի՞ բացատրություններ եք սպասում դուք ինձնից:

— Դուք վառե՞լ եք ձեր կամուրջները, — հարցրեց Լեստրին:

— Օ՛հ, չգիտեմ, — պատասխանեց Լեսթերը մաախոհ: — Եվ ընդհանրապես չեմ կարող ասել, թե այս ամենն առանձնապես ուրախացրել է ինձ:

— Ես այդպես էլ գիտեի, — հառաչեց միսիս Ջերալդը: — Ես հո ճանաչում եմ ձեզ: Պատկերացնում եմ, թե ինչ ապրումներ եք ունեցել դուք: Ես հետևել եմ ձեր ամեն մի քայլին և կուզենայի միայն մեկ բան. որ դուք հոգեկան անդորր գտնեք: Այդպիսի բաները միշտ դժվարությամբ են արվում, բայց ես հիմա էլ համոզված եմ, որ լավն այդ է: Այն կյանքը ձեզ համար չէր: Եվ, միևնույն է, դուք չէիք դիմանալ Դուք չեք

կարող ապրել խխունջի պես ձեր խեցիի մեջ կուշ եկած: Դուք դրա համար չեք ստեղծված, ինչպես և ես: Դուք ափսոսում եք ձեր արածը, բայց եթե այդ շանեիք, ավելի շատ պիտի ափսոսայիք: Ո՛չ, այնպիսի կյանք շարունակելը ձեզ համար անհրեարին կլինեի. մի՞թե դուք համաձայն չեք սրան:

— Ճիշտն ասած, չգիտեմ, Լեստի: Ախր ես վաղուց էի ուզում գալ ձեզ մոտ, բայց գտնում էի, որ իրավունք չունեմ: Ուրտաքուստ պայքարը վերջացած է. դուք ինձ հասկանո՞ւմ եք:

— Հասկանում եմ,— ասաց Լեստին սիրալիք:

— Բայց ներքուստ դեռ շարունակվում է: Ես դեռ ամեն ինչ լավ չեմ հասկացել: Ինձ համար պարզ չէ, թե որքան է կաշկանդում ինձ իմ ֆինանսական դրուժյունը: Անկեղծ ասած՝ ես նույնիսկ չգիտեմ՝ սիրո՞ւմ եմ արդյոք նրան: Բայց նրան խղճում եմ, իսկ սա արդեն քիչ բան չէ:

— Նա, իհարկե, լավ ապահովված է:— Սա հնչեց ո՛չ որպես հարց, այլ որպես ի միջի այլոց արված դիտողություն:

— Իհարկե: Բայց Զեննին ուրիշ տեսակ մարդ է: Նրան շատ բան հարկավոր չէ: Իր բնավորությանը նա սիրում է տանը նստել, արտաքին փայլը նրան չի հրապուրում: Նրա համար ես մի կոտեջ եմ վարձել Սենդվիչում. դա լճի ափին է, Չիկագոյից դեպի հյուսիս: Բայց նա գիտե, որ կարող է ապրել որտեղ ուզենա. նրա տրամադրության տակ բավականաչափ փող կա:

— Ես հասկանում եմ, թե հիմա նա ինչպես է զգում իրեն, Լեսթեր: Եվ հասկանում եմ, թե ինչպես եք զգում դուք: Սկզբնական շրջանում նա խիստ տանջվելու է. մենք բոլորս տանջվում ենք, երբ զրկվում ենք մեր սիրած մարդուց: Բայց ամեն ինչ անցնում է, և մարդիկ շարունակում են ապրել: Նույնն էլ նրա հետ է լինելու: Սկզբում շատ ծանր կլինի, իսկ հետո կհանգստանա և այլևս սրտում վիրավորանք չի ունենա ձեր դեմ:

— Զեննին երբեք ինձ չի կշտամբի, այդ ես գիտեմ,— ասաց Լեսթերը:— Ես ինքս կկշտամբեմ ինձ, այն էլ երկար ժամանակ: Այդպիսի մարդ եմ ես: Թեկուղ սպանես, հիմա ես

չեմ կարող ասել՝ այժմյան իմ այս անհանգստութիւնը սո-
վորութիւնի՞ց է բխում, թե՞ ավելի խոր զգացմունքից: Եր-
բեմն ինձ թվում է, թե ես ամենաբթամիտ մարդն եմ աշխար-
հիս երեսին: Ես խիստ շատ եմ մտածում:

— Խեղճ կեսթեր,— քնքշորեն ասաց կետտին:— Ես լավ
եմ հասկանում ձեզ: Տաղտկալի՞ է ձեզ համար հյուրանոցում
մենակ ապրել:

— Շա՛տ,— պատասխանեց կեսթերը:

— Իսկ լավ չի՞ լինի, եթե մի քանի օրով գնաք Ուեստ-
Բադեն: Ես էլ այնտեղ եմ գնում:

— Ե՛րբ:

— Գալիք երեքշաբթի օրը:

— Մի րոպե,— ասաց կեսթերը:— Հիմա կտեսնենք:—
Նա թերթեց իր ծոցատետրը:— Հինգշաբթի օրը կարող եմ գալ
մի քանի օրով:

— Դե, հիանալի: Ձեզ հարկավոր է մարդկանց մեջ լի-
նել: Այնտեղ մենք կգրոսնենք, կգրուցենք: Ուրեմն կգա՞ք:

— Կգամ:

Կետտին մոտեցավ նրան, իր ետեկից քարշ տալով բաց
մանուշակագույն շորի շլեյֆը:

— Զի կարելի այդքան շատ մտածել, սըր,— անփութո-
րեն ասաց նա:— Անսպասման ուզում եք մինչև արմատը փոր-
փորել: Ինչի՞ համար է դա: Ասենք՝ դուք միշտ այդպիսին
եք եղել:

— Ի՛նչ արած,— սլատասխանեց կեսթերը:— Ես չեմ կա-
րող շմտածել:

— Լավ, ես մի բան գիտեմ:— Նա թեթևակի քաշեց կես-
թերի ականջը:— Ձեր բարի զգացմունքները երկրորդ անգամ
ձեզ չեն ստիպի սխալ գործել: Ես այդ թույլ չեմ տա,— ավել-
լացրեց նա համարձակորեն:— Դուք պետք է ազատ լինեք,
մինչև ամեն ինչի մասին չխորհեք ինչպես հարկն է և չորո-
շեք, թե ձեզ ինչ է հարկավոր: Այլ կերպ չի կարելի: Իսկ ես
ուզում եմ խնդրել ձեզ, որ ձեր վրա վերցնեք իմ գործերի կա-
ռավարումը: Դուք կարող էիք ինձ շատ ավելի արժեքաւոր
խորհուրդներ տալ, քան իմ հավատարմատարը:

Լեւթերը վեր կացա՛վ, քաշվեց լուսամուտի մոտ և աչքի տակով նայեց նրան:

— Թե ինչ է հարկավոր ձեզ, այդ ես գիտեմ,— ասաց նա մռայլված:

— Իսկ ինչո՞ւ չլինի այդպես,— հարցրեց Լեւտին նորից մոտենալով նրան: Նրա հայացքում և՛ աղաչանք կար, և՛ մարտակոչ:— Ինչո՞ւ չլինի այդպես:

— Դուք ինքներդ էլ չեք իմանում, թե ինչ եք անում,— մրթմրթաց Լեւթերը, բայց հայացքը չհեռացրեց նրանից: Լեւտին նրա առաջ կանգնած էր հասուն կնոջ իր ամբողջ հրմայթով, խեղացի, ուշադրությունը լարած, երջանկությամբ ու սիրով լի:

— Լեւտի,— ասաց Լեւթերը,— դուք իզուր եք ցանկանում ամուսնանալ ինձ հետ:— Ես դրան չարժեմ, հավատացնում եմ ձեզ: Ես պաղ մարդ եմ, անհուսալի սկեպտիկ: Դրանից ոչինչ չի դուրս գա:

— Իսկ իմ կարծիքով դուրս կգա,— շնահանջեց կինը:— Ես գիտեմ ինչպիսի մարդ եք դուք: Եվ ինձ համար միևնույն է: Դուք ինձ հարկավոր եք:

Լեւթերը նրա ձեռքը բռնեց, հետո իր կողմը քաշեց և գրկեց նրան:

— Խեղճ Լեւտի,— ասաց նա:— Ես դրան չարժեմ: Տեսե՛ք, կզղջաք:

— Ո՛չ, չե՛մ զղջա,— առարկեց Լեւտին:— Ես գիտեմ ինչ եմ անում: Ինձ համար միևնույն է, թե դուք ինչ կարծիքի եք ձեր մասին:— Նա այտը հպեց նրա ուսին:— Դուք ինձ հարկավոր եք:

— Այդպիսով, իսկապես, դուք ինձ ձեռք կբերեք,— ասաց նա և կռանալով համբուրեց նրան:

— Ա՛խ,— գոչեց Լեւտին և երեսը սեղմեց նրա կրծքին: Շփվելով չէ,— մտածեց Լեւթերը նրան գրկելով,— այս բանը չպետք է անեիր:

Բայց նա էլի նրան բռնած ուներ իր գրկում, և երբ Լեւտին գլուխը բարձրացնելով նորից ձգվեց դեպի նա, Լեւթերը էլր շատ ու շատ անգամ համբուրեց նրան:

Եթե չլինե՞ր որոշ հանգամանքների ազդեցությունը, Լեւթերը, երեւի, մի օրոշ ժամանակից հետո կվերադառնար Ջեննիի մոտ: Նա լավ հասկանում էր, որ երբ հաստատորեն իր ձեռքը վերցնի իր կարողության ղեկավարումը և սպասի մինչեւ կրեւորը հանդարտվեն, դրանից հետո ինքը կարող է դիվանագիտական խորամանկության դիմել և այս կամ այն ձևով վերականգնել իր հարաբերությունները Ջեննիի հետ: Բայց դրա համար նա ստիպված պիտի լիներ նահանջել իր պարտականությունները կատարելու անփոփոխ կանոնից, Լեւեռնոյնիսի դրա մասին ոչ մի տեղ ուղղակի չի ասված: Բացի այդ, նա չէր կարող ազատվել այն ամենալայն հնարավորությունների մտքից, որոնք կբացեն նրա առաջ միասիւս Ջերսիլի հետ ամուսնանալը: Ջեննիով անկեղծորեն հրապուրված լինելը չէ՞ր խանգարում նրան գիտակցել, թե որքան շատ բան է նշանակում նրա մրցակցուհու՝ բարձր հասարակության ումեհանահետաքրքիր ներկայացուցչի, անձնավորությունն ու հարստությունը: Իր մտքում նա շարունակ իրար հակադրում էր այդ երկու կանանց: Մեկը՝ նրբակիրթ, զարգացած, հրապուրելի, բարձրաշխարհիկ վարվեցողության բոլոր նրբություններին հմուտ և այնքան հարուստ, որ կարող է բավարարել իր ամեն մի քմահաճույքը, մյուսը՝ անմիջական, սիրազորով, սիրալիք, բարձրաշխարհիկ վարվեցողությունը չիմացող, բայց ամենից ավելի ընդունակ զգալու կյանքի գեղեցկությունը և այն ամենը, ինչ չքնաղ է մարդկային հարաբերությունների մեջ: Միսիս Ջերսիլը հասկանում և ընդունում էր այդ Դատապարտելով Լեւթերի կապը՝ նա ոչ թե Ջեննիին էր քնննադատում, այլ այդ կապի անխելամտությունը Լեւթերի գործի հաջողության տեսակետից: Ուրիշ բան է Լեւթերի ամուսնությունը իր՝ Լետտիի հետ. դա կլիներ Լեւթերի ամենափառասեր մտահղացումների իդեալական իրականացումը: Դա լավ կլիներ բոլոր տեսակետներից: Լեւթերն իր հետ նույնքան երջանիկ կլինի, որքան Ջեննիի հետ— համարյա նույնքան—և դեռ ավելին. Լեւթերի համար հաճելի կլինի գիտակ-

ցել, որ ինքը ամենանշանավոր դեմքն է Միջին Արևմուտքի բարձրաշխարհիկ ու ֆինանսական շրջաններում: Նրա նյութական պրոբլեմները ևս այդ դեպքում լուծվում էին ամենալավ ձևով: Լեսթերը շատ ու լուրջ մտածեց և, վերջապես, որոշեց, որ միտք չունի ձգձգել ու հետաձգել: Ջեննիից բաժանվելով՝ նա արդեն անուղղելի վիրավորանք էր հասցրել նրան: Միևնույն չէ՞, եթե այժմ դրան երկրորդն էլ ավելանա: Ջեննին ապահովված է, նա վճռականորեն ամեն բան ունի, ինչ իրեն հարկավոր է, թերևս բացի Լեսթերից: Նա ինքն էլ գրտնում էր, որ իրենք պետք է բաժանվեն: Այսպես, իր անկարգ ու անհրապույր կյանքից հոգնելով՝ Լեսթերը իր համար արդարացումներ էր հնարում և աստիճանաբար հաշտվում նոր ամուսնության մտքի հետ:

Միսիս Ջերալդի հետ մշտական շփումն էլ եղավ այն վճռական հանգամանքը, որը Լեսթերին խանգարեց նորից միանալ Ջեննիի հետ: Ամեն ինչ, կարծես դիտմամբ, այնպես էր դասավորվում, որ հենց Լեստին պիտի նրան փրկեր ներքին տանջող տվայտանքներից: Երբ Լեսթերը միայնակ էր ապրում, կարող էր երբեմն-երբեմն հյուր գնալ, բայց դա նրան քիչ էր հետաքրքրում: Նա այնքան ալարկոտ էր, որ ինքնուրույնաբար չէր կարող իր շուրջը հավաքել իր սրտովը մարդկանց և որոնցով իրեն շրջապատելը միսիս Ջերալդի նման կանանց համար մի հասարակ բան էր: Երկուսով այդ բանն անելը նրանց համար առանձնապես հեշտ կլիներ: Որտեղ էլ նրանք որոշեին ապրել, նրանց տունը միշտ լիքը կլիներ հետաքրքիր մարդկանցով: Լեսթերին կմնար միայն ներկայանալ հյուրերին և ուրախ զրույց սկսել նրանց հետ: Լեստին շատ լավ էր հասկանում, թե ինչպիսի կյանքն է հրապուրում Լեսթերին: Նրան դուր են գալիս նույն մարդիկ, ինչ և Լեսթերին: Այնքա՛ն շատ բան կա, որ հետաքրքրում է նրանց երկուսին էլ: Կյանքը Լեստիի հետ լրիվ բավականություն կլինի:

Այսպես ուրեմն, Լեսթերը մի քանի օր անցկացրեց Ուեստ-Բադենում միսիս Ջերալդի հետ, իսկ Չիչազոյում իրեն նրա տրամադրության տակ դրեց ճաշկերույթների, զբոսանք-

ների և հասարակության մեջ դուրս գալու համար: Լիտաիի տանը նա իրեն զգում էր համարյա որպես տանտեր. Լետտին ինքն էր աշխատում, որ այդպես լինի: Նա Լեսթերին մանրամասն պատմում էր իր գործերի մասին, բացատրելով, թե ինչու այս կամ այն հարցի վերաբերյալ իրեն հուրկալոր է նրա խորհուրդը: Նա չէր ուզում երկար ժամանակով Լեսթերին մենակ թողնել իր մտքերով ու ափսոսանքներով: Եվ Լեսթերը նրա մոտ էր գնում, երբ ուզում էր սփռվել, մոռացության գիրկն ընկնել, հանգստանալ հոգսերից: Լետտիի տանը նա շատերին էր հանդիպում, և նրանց ծանոթների մեջ արդեն սկսել էին խոսել, թե նրանք պատրաստվում* են ամուսնանալու: Քանի որ Լեսթերի նախկին կապն այնքան խոսակցությունների առիթ էր եղել, Լետտին որոշել էր ոչ մի դեպքում հանդիսավոր հարսանիք չսարքել: Բավական կլիներ մի փոքրիկ լուր տալել թերթերում, իսկ որոշ ժամանակ անց, երբ բոլորը կհանգստանան ու բամբասանքները կլռեն, ինքը Լեսթերի բարօրության համար ամբողջ քաղաքը կշշմեցնի իր ընդունելություններով:

— Գուցե մենք կամուսնանանք ապրիլին և ամուսնն արտասահման կգնանք,— առաջարկեց նա մի անգամ: Որ իրենց ամուսնությունը որոշված բան է, դրան չէր կասկածում ո՛չ մեկը, ո՛չ մյուսը:— Կգնանք Ճապոնիա: Իսկ աշնանը կվերադառնանք և տուն կվարձենք ծովափին:

Լեսթերը Ջեննիից բաժանվել էր այնքան վաղուց, որ խիղճը արդեն առաջվա չափ չէր տանջում նրան: Ներքին ձայնը դեռ բոլորովին չէր լռել, բայց Լեսթերն աշխատում էր խլացնել այն:

— Դե ի՛նչ կա՛ որ,— պատասխանեց նա համարյա կատակի տոնով,— միայն, խնդրում եմ, առանց որևէ աղմուկի:

— Դու իսկապե՞ս համաձայն ես, սիրելիս,— գոչեց Լետտին ուրախ նայելով նրան: Դրանից առաջ նրանք երկուսն հանգիստ անց էին կացրել ընթերցանությամբ և զրույցով:

— Ես բավական երկար եմ մտածել,— պատասխանեց Լեսթերը,— և հետաձգելու պատճառ չեմ տեսնում:

Լեւոտին մոտեցավ, նստեց նրա ծնկին և ձեռքերը դրեց նրա ուսերին:

— Ես ուղղակի չեմ հավատում, թե դու այդ խոսքն ասացիր,— խոսեց նա զարմանքով նայելով Լեւոտին:

— Ուրեմն ի՞նչ, ե՞տ վերցնեմ իմ խոսքը:

— Ո՛չ, ո՛չ: Նշանակում է որոշված է, ապրիլին: Եվ մենք կգնանք Ճապոնիա: Հիմա այլևս դու միտքդ չես փոխի: Եվ ոչ մի աղմուկ էլ չի լինի: Բայց, աստված իմ, ինչպիսի՞ օժիտ պիտի պատվիրեմ ես ինձ համար:

Նա ուրախ-ուրախ խառնեց Լեւոտերի մազերը: Լեւոտերը ժպտաց փոքր-ինչ լարված ժպիտով: Ինչ որ մի բան պակասում էր նրա անամպ երջանկության մեջ. գուցե տարիներն էին զգացնել տալիս իրենցը:

Գ Լ Ո Ւ Խ LVII

Ջեննին այդ ժամանակ արդեն քիչ-քիչ վարժվել էր բոլորովին նոր պայմաններին, որոնց մեջ այսուհետև պիտի անցկացներ իր օրերը: Սկզբում սարսափելի էր թվում առանց Լեւոտերի ապրելը: Ջեննին ինքն էլ արտասովոր անձնավորություն էր, բայց նրա ամբողջ գոյությունն այնպես էր միահյուսվել Լեւոտերի գոյության հետ, որ թվում էր, թե այդ թեւերը կտրտել ու քանդել անկարելի է: Մտովին նա շարունակ Լեւոտերի հետ էր, ասես իսկի չէին էլ բաժանվել: Որտե՞ղ է հիմա նա, ի՞նչ է անում, ի՞նչ է ասում, ի՞նչ վիճակում է: Առավոտները նա արթնանում էր այն զգացողությամբ, թե Լեւոտերն իր կողքին է: Երեկոները նրան թվում էր, թե չի կարելի քնել, մինչև նա չգա: Նա շուտով պիտի վերադառնա... Ա՛խ, ո՛չ նա երբեք չի վերադառնա... Տե՛ր աստված, մտածելն անգամ ծանր է: Երբե՛ք: Իսկ ինքն այնպե՛ս է կարոտում նրան:

Հարկավոր էր կյանքը կարգավորել մինչև վերջին մանրուքները, և այդ էլ հեշտ բան չէր. շատ խիստ ու հիվանդագին էր եղել բեկումը: Ամենազլխավորը՝ հարկավոր էր Վեստային մի կերպ բացատրել տեղի ունեցածը: Աղջիկն արդեն

շատ բան էր նկատել ու շատ էր մտածում, և հիմա նա արդեն իր կասկածներն ու ենթադրություններն ուներ: Վեստան հիշում էր այն խոսակցությունները, որ երբ ինքը ծնվել է, իր մայրն ամուսնացած չի եղել: Իր ժամանակին նա տեսել էր այն կիրակնօրյա թերթը, որտեղ տպված էր Ջեննիի ու Լեսթերի ռոմանտիկ պատմությունը, այդ թերթը նրան ցույց էին տրվել դպրոցում. բայց նա այնքան խելացի էր եղել, որ տանը ոչինչ չէր ասել. նա զգացել էր, որ այդ մորը դուր չի գա: Լեսթերի անհետանալը շատ զարմացրեց նրան: Բայց վերջին երկու-երեք տարում նա համոզվել էր, թե որքան զգայուն է իր մայրը և որքան հեշտ է նրան ցավ պատճառել: Դրա համար էլ հարցեր չէր տալիս: Ջեննին ինքը ստիպված եղավ պատմել աղջկան, որ Լեսթերը կարող էր զրկվել իր կարողությունից, եթե իրենց շթողներ, քանի որ Ջեննին իր հասարակական դիրքով ցածր էր նրանից: Վեստան հանգիստ լսեց նրան, բայց կասկածեց, թե դա ճիշտ է: Նա անսահման խղճում էր մորը և տեսնելով, թե որքան է ճնշվում նա, աշխատում էր առանձնապես ուրախ ու աշխույժ երևալ: Գիշերօթիկ դպրոց գնալուց նա կտրականապես հրաժարվեց և որքան կարելի է ավելի շատ ժամանակ էր անցկացնում մոր հետ: Նա ընտրում էր ամենահետաքրքիր գրքերը, որպեսզի բարձրաձայն կարդա, մորը խնդրում էր իր հետ թատրոն գնալ, նրա համար դաշնամուր էր նվագում, իր նկարներն էր ցույց տալիս և հարցրելով նրա կարծիքը: Սենզիվուդի հիանալի դպրոցում մի քանի աղջկա հետ մտերմանալով՝ նա երեկոները նրանց բերում էր իրենց տուն, և կոտեջը լցվում էր ուրախ աղմուկով: Ջեննին ավելի ու ավելի շատ էր գնահատում աղջկա բնավորությունը և ավելի ու ավելի էր կապվում նրա հետ: Լեսթերը գնաց, բայց դրա փոխարեն նա Վեստա ունի: Ահա թե ով է լինելու նրա ապավենը կյանքի վերջալույսին:

Ջեննին գիտեր, որ հարկավոր է հարեաններին և նորժանոթներին բացատրել իր դրությունը: Պատահում է, որ մարդուն հաջողվում է մենություն մեջ ապրել առանց երկսր ու բարակ խոսելու իր անցյալի մասին, բայց, սովորաբար, ստիպված է լինում մի որևէ բան պատմել: Մարդիկ հետա-

բըրբըրասեր են, մանավանդ, մսագործների ու հացագործների նման մարդիկ, և նրանց հարցուփորձից գլուխ ազատելը դժվար է: Այդպես եղավ և Ջեննիի հետ: Նա չէր կարող ասել, թե իր ամուսինը մահացել է. չէ՞ որ կեսթերը կարող էր վերադառնալ: Ստիպված եղավ ասել, թե իբր ինքն է հեռացել նրանից, որպեսզի այն տպավորությունն ստեղծի, թե իր կամքն է նրան թույլ տալ վերադառնալ կամ թույլ չտալ: Դա լավ էր մտածված. սկսեցին զգայուն հետաքրքրությամբ վերաբերվել դեպի նա: Իսկ նա ապրում էր հանդարտ ու միակար կյանքով, սպասելով անհայտ լուծումին:

Նրա գոյությունը զարգարում էին Վեստայի սերը և Սենդվուդի հեթաթային գեղեցիկ բնությունը: Ջեննին հիանում էր քաղաքի գեղատեսիլ շրջակայքով և գեղեցիկ լճով, որի վրա մինչև գիշեր սահում էին արագընթաց մակույկները: Ջեննին մի շարաքան ու մի ձի ուներ, մեկը այն երկու կառքերից, որոնցով ճամփորդում էին նրանք, երբ ապրում էին Հայդ-Պարկում: Ժամանակի ընթացքում երեան եկան ուրիշ սիրելիներ ևս, և նրանց մեջ՝ շտալանդական մի գամփռ, որի անունը Վեստան դրել էր «Առնետ»: Ջեննին նրան բերել էր Ջիկազոյից, երբ նա գեռ լակոտ էր, իսկ այժմ արդեն դարձել էր մի հիանալի ու խելացի բակապահ շուն: Ունեին նաև Ջիմմի Վուդս անունով մի կատու. Վեստան այդպես էր կոչել նրան ի պատիվ իրեն ծանոթ մի տղայի, որին, նրա ասելով, կատուն շատ էր նման: Ունեին մի երգեցիկ կեռնեխ, որին խնամքով պաշտպանում էին Ջիմմի Վուդսի գիշատիչ հարձակումներից, և ոսկե ձկնիկներով մի ակվարիում: Եվ կյանքը կոտեջում ընթանում էր հանդարտ ու անխռով, իսկ բուռն ապրումներն ու զգացմունքները խորապես թաքցնում էին մարդկային աչքից:

Հեռանալուց հետո, սկզբնական շրջանում, կեսթերը Ջեննիին նամակ չէր գրում. նա ամբողջովին խրվել էր առևտրական ոլորտ վերադառնալու հետ կապված գործերի մեջ, բացի այդ, գտնում էր, որ լավ չէ իզուր տեղը Ջեննիին հուզել նամակներով, որոնք, տվյալ պայմաններում, միևնույն է, ոչինչ չէին նշանակում: Նա որոշել էր նրան էլ, իրեն էլ հան-

գիստ տալ, որպեսզի հետո լուրջ ու հանգիստ գրի իր գործերի մասին: Մի ամբողջ ամիս նա լռեց, իսկ հետո, իսկապես, նամակով Զեննին հայտնեց, թե մինչև կոկորդը խրված է եղել գործերի մեջ, թե մի քանի անգամ դուրս է գնացել Զիլագոյից (դա համապատասխանում էր իրականության), իսկ առաջիկայում մտածում է միայն երբեմն լինել այնտեղ: Նա հարցնում էր Վեստայի մասին, ինչպես են ապրում Սենդվիչում: «Կարող է պատահել, որ ես շուտով լինեմ ձեզ մոտ», — գրում էր նա, բայց իրոք նա այդպիսի մտադրություն չունեի, և Զեննին իսկույն հասկացավ այդ:

Անցավ էլի մի ամիս, և նա նորից մի նամակ գրեց, այս անգամ՝ բոլորովին կարճ: Նրա առաջին նամակին պատասխանելով՝ Զեննին մանրամասն պատմեց նրան իրենց կյանքի մասին: Իր զգացմունքների մասին նա ոչ մի խոսք չգրեց, բայց ասաց, որ ամեն ինչից գոհ է, և Սենդվիչում իրեն շատ լավ է զգում: Ինքը հույս ունի, որ հիմա նրա գործը դեպի լավը կգնա, և սրտանց ուրախ էր, որ, վերջապես, բոլոր դժվար հարցերը լուծվել են: «Մի՛ մտածիր, թե ես դժբախտ եմ», — գրում էր նա, — այդ ճիշտ չէ: Ես համոզված եմ, որ մենք ճիշտ վարվեցինք, որ ես երջանիկ չեմ լինի, եթե ուրիշ կերպ վարվեինք: Իսկ դու քո կյանքն այնպես կառուցիր, որ որքան կարելի է լավ զգաս քեզ: Դու ավելի մեծ երջանկության ես արժանի, Լեսթեր: Ինչ էլ որ դու անելու լինես, իմ կարծիքով լավ կլինի: Ես նախապես համաձայն եմ»: Նրա մտքում միսիս Զերալդն էր, և Լեսթերը նրա նամակը կարդալով, այդ հասկանում էր, ինչպես և հասկանում էր, թե նրա մեծահոգության տակ ինչպիսի անձնագոհություն և որքան տառապանքներ են թաքնված: Եվ հենց այդ էլ նրան ստիպել էր վճռական քայլն անելուց առաջ այնքան տատանվել:

Որքան հեռու են իրարից գրված խոսքը և գաղտնի միտքը: Վեց ամսից հետո Լեսթերը համարյա դադարեց գրել, իսկ ութ ամսից հետո նրանց նամակադրությունը՝ վերջնականապես դադարեց:

Մի առավոտ լրագիրն աչքի անցկացնելիս Զեննին լուրերի բաժնում տեսավ այսպիսի մի տեղեկություն. «Երեքշաբ-

թիւ օրը միսիս Մալկուժ Զերալդը Դրեքսել բուլվարի իր № 4044 տանը հավաքված մեքձավոր բարեկամներին հայտարարեց, որ ինքը նշանվել է ցինցիննատցի հանգուցյալ Աթլիբալգ Քեյնի կրտսեր որդի Լեսթեր Քեյնի հետ: Հարսանիքը տեղի է ունենալու ապրիլ ամսին»:

Լրագիրը ցած քնկավ նրա ձեռքից: Մի քանի րոպէ նա անշարժ նստած մի կետի էր նայում: «Մի՞թե սա հնարավոր է,— մտածում էր նա:— Մի՞թե այսպիսի բան է պատահել»:

Նա զիտեր, որ այդպես է լինելու, բայց և այնպէս...բայց և այնպէս հույս ուներ: Ի՞նչ հույս ուներ նա և ինչո՞ւ: Մի՞թե հենց ինքը չէր պնդում, որ Լեսթերը հեռանա իրենից: Ինքը չէ՞ր, որ նրան հասկանալ տվեց, թե այդպես լավ էլինի: Եվ ահա դա տեղի ունեցավ: Հիմա ի՞նչ անի ինքը: Մնալ այստեղ և ապրել նրա փողով: Ո՛չ, միայն թե ո՛չ այդ: Այնինչ Լեսթերը խոշոր միջոցներ էր գրել նրա տրամադրութեան տակ: Լա. Սալսթրիթի բանկում յոթանասունհինգ հազար դոլլարի երկաթուղային բաժնետոմսեր էին գրված, որոնց տարեկան եկամուտը՝ չորսուկես հազար դոլլարի շահով տրվում էր Զեննիին: Կարո՞ղ էր նա հրաժարվել այդ փողից: Չէ՞ որ հարկավոր էր մտածել Վեստայի մասին:

Զեննին մինչև հոգու խորքը խոցված էր համարում իրեն, բայց և հասկացավ, որ բարեկանալի անժտութիւն էլ ինի: Կյանքը միշտ գաժան էր եղել նրա հետ: Երևի մինչև վերջ այդպես էլ լինելու է: Ասենք թե փորձեց ինքնուրույն ապրել, ինքը վաստակել իր հացը, բայց դա ի՞նչ նշանակութիւն կունենա Լեսթերի համար, միսիս Զերալդի համար: Ինքը՝ Զեննին այս փորձիկ քաղաքում փակված է չորս պատերի մեջ՝ աննշմար, մեն-մենակ, իսկ նա այնտեղ, լայնարձակ աշխարհում ապրում է լիակատար կյանքով, ազատութիւն է վայելում: Լավ չէ այդ, անարգար է: Բայց ի՞նչ օգուտ զացից, ի՞նչ օգուտ:

Եվ նրա աչքերը ցամաք էին, բայց հոգին արցունք էր ծորում: Նա դանդաղորեն վեր կացավ, լրագիրը թաքցրեց ճամպրուկի հատակում և ճամպրուկը փակեց բանալիով:

Այժմ, երբ Լեւոնի Նշանադրությունը միտիս Զերալդի հետ կատարված փաստ էր դարձել, նրա համար արդեն այնքան էլ դժվար չէր հաշտվել նոր պայմանների հետ: Այո, անտարադաշտ, ամեն ինչ տաճում էր դեպի լավը: Նա խորապես կարեկցում էր Զեննին: Միսիս Զերալդը նույնպես կարեկցում էր նրան, բայց միեմտավում էր այն մտքով, որ այդպեւ լավ կլինի թե՛ Լեւոնի և թե՛ այդ խեղճ կնոջ համար: Լեւոնի շատ ավելի եղջանակի կլինի, այդ արդեն հիմա էլ երևում է: Իսկ Զեննին ժամանակի ընթացքում կհասկանա, որ խելացի ու անձնվիրաբար է վարվել և ուրախություն կբաղի իր մեծահոգեմտյան գիտակցությունից: Իսկ ինքը՝ միտիս Զերալդը, որը երբեք քնքուշ զգացմունքներ չէր ասեցնել իր հանգուցյալ ամուսնու նկատմամբ, իրեն յոթերորդ երկնքում էր զգում: Վերջապես իրականացավ նրա օբիեկտական տարինների երազանքը, թեպետև մի քիչ ուշացումով: Լեւոնի հետ ապրելուց ավելի լավ բան նա պատկերացրել չէր կարող: Ուր, ասես, որ շեն դեռ նրանք միասին, ինչ ասես, որ շեն տեանի: Եկող ձմեռ ինքը՝ նորաթուխ միտիս Լեւոնի Բենը ամբողջ քաղաքին ցույց կտա, թե ինչպիսի պարահանդեսներ և ընդունելություններ են լինում: Իսկ Ճապոնիան... մարդու շունչ է կտրվում, երբ մտածում ես, ինչ սքանչելի է լինելու:

Լեւոնի Զեննին գրեց իր առաջիկա ամուսնություն մասին: Նա ոչ մի քաջատրություն չի տալիս նրան, այդ ավելորդ կլինի: Նա գտնում է, որ ինքը պետք է ամուսնանա միտիս Զերալդի հետ: Եվ որ նա՝ Զեննին, պետք է իմանա աչք: Ինքը հույս ունի, որ նա առողջ է: Նա պետք է միշտ հիշի, որ Լեւոնի սրտին մոտ է ընդունում նրա վիճակը: Ինքը ամեն կերպ կաշխատի նրա կյանքը հնարավորին չափ հաճելի և դյուրին դարձնել: Թող վատ հուշ չունենա իր մասին: Եվ իր կողմից բարեկի Վեառլին: Նրան հաբեալոր է տե՛նելավ գարոցը տալ:

Զեննին շատ լավ էր հասկանում, թե բանն ինչպե՞ս է եղել: Նա գիտեր, որ Լեւոնի սկսել է ձգտել միտիս Զերալդին

այն ժամանակից, երբ նրանք հանդիպեցին Լոնդոնում, «Կառլտոն» հյուրանոցում: Այդ կինը երկար ժամանակ նրա հետևից էր ընկել: Եվ հիմա արդեն իր ձեռքն է գցել: Ամեն ինչ կարգին է: Թող բախտավոր լինի: Ջեննին իր պատասխանում այդպես էլ գրեց, ավելացնելով, որ նշանադրության լուրը կարգացել է լրագրում: Նրա նամակն ստանալով՝ Լեսթերը մտքի մեջ ընկավ: Տողերի արանքում նա շատ ավելի բան կարդաց, քան գրածից: Նույնիսկ այժմ նրան զարմացնում էր Ջեննիի հոգու ամրությունը: Չնայած այն բոլոր վիրավորանքներին, որ ինքը հասցրել էր նրան և դեռ էլի պիտի հասցնեք, նա զիտեք, որ իր ղգացմունքը Ջեննիի նկատմամբ լիովին չի մարել: Նա ազնվասիրտ, հմայիչ կին է: Հանգամանքներն այլ կերպ դասավորվեին՝ նա հիմա չէր պատրաստվի ամուսնանալ միսիս Ջերալդի հետ: Բայց և այնպես նա ամուսնացավ նրա հետ:

Պսակադրությունը տեղի ունեցավ ապրիլի տասնհինգին, միսիս Ջերալդի տանը: Նրանց պսակողը կաթոլիկական քահանա էր: Լեսթերն ամենևին էլ եկեղեցու օրինակելի զավակ չէր: Նա հավատացյալ չէր, բայց մտածեց, թե քանի որ ինքը դաստիարակվել է եկեղեցու գրկում, միտք չկա հրաժարվել եկեղեցական պսակադրությունից: Մի հիսուն հյուր հավաքվեց, բոլորը մոտիկ բարեկամներ: Ծեսը կատարվեց առանց ամենափոքր անգամ խոչընդոտի: Նորապսակներին խլացրեցին շնորհավորանքներով, նրանց վրա բռնեով բրինձ ու շաղաթղթիկներ էին ցանում: Հյուրերը դեռ քեֆ էին անում, երբ Լեսթերն ու Լեստին տնից դուրս պրծան կողքի մուտքով, որտեղ նրանց սպասում էր կառքը: Մի քառորդ ժամ անց ուրախ խումբը նրանց հետևից ուղացավ դեպի Զիկագո—Ռոք—Ալլենդ—Սան-Ֆրանցիսկո երկաթուղու կայարան: Բայց երբ ուղևորները տեղ հասան, երջանիկ զույգն արդեն նստած էր իր կուպեում:

Նորից ծիծաղ, ուրախ բացականչություններ, շամպայն և ահա, վերջապես, գնացքը շարժվեց, նորապսակները ճանապարհ ընկան:

— Այսպես ուրեմն, դու նվաճեցիր ինձ,— ուրախ ասաց

կեսթերը՝ Լեւոտիին նստեցնելով իր կողքին։— Եվ դրանից ի՞նչ։

— Ա՛յ թե ինչ,— գոչեց Լեւոտին և նրան ամուր գրկելով ջերմ-ջերմ համբուրեց։

Չորս օրից հետո նրանք Խաղաղ օվկիանոսի ափին էին, և էլի երկու օրից հետո ամենաարագընթաց նավով արդեն սլանում էին դեպի միկադոյի աշխարհը։

Իսկ Ջեննին մենակ մնաց իր վշտի հետ։ Իմանալով, որ Լեսթերն ամուսնանալու է ապրիլին, նա սկսել էր ուշադիր աչքի անցկացնել լրագրերը, որպեսզի լրացուցի տեղեկություններ գտնի։ Վերջապես նա Վարդաց, որ պսակադրությունը կայանալու է ապրիլի տասնհինգի կեսօրին, միսիս Ջերալդի տանը։ Չնայած նա հնազանդվել ու հաշտվել էր քախտի հետ, բայց ագահությամբ էր ձգտում դեպի այդ անհասկանալի երջանկությունը. սոված, լքալ երեխան լուսավորված պատուհանով այդպես է նայում տոնածառին։

Հասավ ապրիլի տասնհինգը։ Ջեննին հագլիվ դիմացավ, մինչև ժամը տասներկուսը զարկի։ Այդ օրվա բոլոր իրադարձությունները նա այնպես սուր էր ապրում, ասես ինքն էր մասնակցում դրանց։ Մտքում նա տեսնում էր սքանչելի առանձնատունը, կառքերը, հյուրերին, պսակադրության ծեսը, հարսանյաց ուրախ խնջույքը։ Նա զգում էր, թե իրենց որբան լավ են զգալու նրանք շքեղ կուպեում, ինչպիսի հիանալի ուղևորութուն է սպասում նրանց։ Լրագրերում ասված էր, որ նորապսակները մեղրամիսն անց են կացնելու Ճապոնիայում։ Մեղրամիս։ Նրա Լեսթերը։ Եվ միսիս Ջերալդն էլ որբան լավն է։ Եվ նրան, նոր միսիս Քեյնին, միակ իսկական միսիս Քեյնին գրկում է Լեսթերը։ Մի ժամանակ նա նույն ձևով իրեն էր գրկում։ Նա սիրում էր իրեն։ Այո, սիրում էր։ Ջեննիի կոկորդը սեղմվում էր։ Օ՛, աստված իմ։ Նա հանաչում էր ձեռքերը սեղմելով ցավեցնելու չափ, բայց թեթևություն չկար ու չկար. թախիծը առաջվա պես խեղդում էր նրան։

Երբ այդ օրն անցավ, Ջեննիի սիրտը թեթևացավ. եղածը եղած է և ոչ մի կերպ փոխել չես կարող։ Վեստան, որ նույնպես կարդացել էր լրագիրը, շատ լավ էր հասկանում, թե ինչ

է կատարվել, և ամբողջ հոգով խղճում էր մորը, բայց լուռ էր մնում: Երկու-երեք օր անց Ջեննին մի փոքր հանգստացավ, հաշտվեց անխուսափելի հետ, բայց էլի շատ ժամանակ անցավ, մինչև որ սրտի սուր ցավը մեղմացավ, իր տեղը զիջելով սովորական խուլ թախիծին: Ջեննին նրանց վերադարձի օրերն ու շաբաթներն էր հաշվում, թեև գիտեր, որ ինքն այլևս ուպասելու բան չունի: Բայց Ճապոնիան շատ էր հեռու, և Ջեննին, չգիտես ինչու, թեթևություն զգաց, երբ իմացավ, որ Լեսթերն արդեն մոտիկ է իրենից, Զիկագոյումն է:

Անցավ զարուհը, ապա՝ ամառը և հասավ հոգտեմբեր ամիսը: Մի քամի, ցուրտ օր Վեստան դպրոցից վերադառնալով դանգատվեց գլխացավից: Ջեննին մոր խրատները հիշելով, նրան տաք կաթ խմացրեց, խորհուրդ տվեց ծոծրակին թաց թաշկինակ դնել, աղջիկն իր սենյակն անցնելով, պառկեց: Հետևյալ օրը նրա ջերմությունը մի քիչ բարձրացել էր: Տեղական բժիշկ էմբին իսկույն որովայնային տիֆ կասկածեց. այդ շրջանում արդեն որովայնի տիֆով հիվանդանալու մի քանի դեպք էր եղել: Բժիշկն ասաց Ջեննինին, որ աղջիկն ամուր օրգանիզմ ունի և ամենայն հավանականությամբ կհաղթահարի հիվանդությունը, բայց կարող է պատահել, որ հիվանդությունը ծանրանա: Իր կարողությունների վրա հույս չդնելով՝ Ջեննին Զիկագոյից գթության քույր հրավիրեց, և սկսվեցին սպասումի երկար ու ձիգ օրերը, երբ արիությունը փոխարինում էր հուսահատությունը, վախին՝ հույսը:

Շուտով բոլոր կասկածները փարատվեցին. Վեստան իսկապես որովայնային տիֆ ուներ: Ջեննին միանգամից չզրեց Լեսթերին, թեպետև կարծում էր, որ նա նյու-Յորքումն է, թերթերի տված լուրերից երևում էր, որ նա մտադիր է ձմեռն այնտեղ անցկացնել. Բայց մի շաբաթ անց, երբ բժիշկը որոշեց, որ հիվանդությունը ծանր է, Ջեննին որոշեց, այնուամենայնիվ, գրել. ի՛նչ իմանաս, ինչ կարող է պատահել: Լեսթերն այնքա՛ն էր սիրում աղջկան, Երևի նա կուզենար տեղեկություն ունենալ նրա մասին:

Լեսթերն այդ նամակը շտապավ. երբ նամակը նյու-Յորք հասավ, Լեսթերն արդեն նավարկում էր Վեստ-Ինդիայում:

Ջեննին ստիպված եղավ մեն-մենակ հերթապահել Վեստալի մահճի մոտ: Բարոնսիրտ հարևանները գրովթյան լրջությունը հասկանալով՝ այցելում էին նրան և կարեկցանքով հարցնում հիվանդի մասին, բայց նրանք չէին կարող իսկական բարոյական սատար լինել Ջեննինին, որպիսին մարդը զգում է միայն, երբ կարեկցանքը գալիս է մոտիկ մարդկանցից: Մի ժամանակ թվաց, թե Վեստալի գրովթյունը լավացել է, և՛ բժիշկը, և՛ քույրը արգեն պատրաստ էին հուսադրելու Ջեննինին: Բայց հետո աղջիկը նկատելիորեն ուժերը կորցրեց: Բժիշկ էմրին բացատրեց, թե հիվանդությունը բարդացում է տվել սրտին և երկամենքում:

Եվ ահա, մահվան սալերն արդեն կախվեց տան վրա: Բժշկի դեմքը դարձավ լուրջ ու կենտրոնացած, քույրը բոլոր հարցերին խուսափողական պատասխան էր տալիս: Իսկ Ջեննին աղոթում էր—որովհետև էլ ի՞նչը կարելի է աղոթք համարել, եթե ոչ բուռն ցանկությունը, որի վրա կենտրոնացած են մարդու բոլոր մտքերը—միայն թե Վեստան լավանա: Վերջին տարիներս աղջիկն այնքա՛ն էր մտեմացել մոր հետ: Նա սիրում էր մորը, նա արդեն իր մանկական խելքով հասկանում էր, թե որքան տառապանք է կրել մայրը: Իսկ Ջեննին ինքը նրա շնորհիվ պատասխանատվության ավելի խոր զգացմունքով էր համակվել: Այժմ նա գիտեր, թե ինչ է նշանակում լավ մայր լինել: Եթե լեսթերը ցանկանար, եթե ինքը նրա օրինական կինը լիներ, որքա՛ն ուրախ կլիներ նրանից երեխաներ ունենալ: Եվ նա միշտ իրեն պարտական էր զգում Վեստալի առաջ: Երկար ու երջանիկ կյանք. ահա թե ինչ է պարտական տալ իր աղջկան, որպեսզի քափի նրա ծննդյան ու վաղ մանկության խայտառակությունը: Ջեննին մեծ ուրախությամբ էր տեսնում, թե ինչպես իր փոքրիկ աղջիկը դառնում է գեղեցիկ, նազելի, խելացի օրիորդ: Եվ ահա հիմա նա մեռնում է: Բժիշկ էմրին Չիկագոյից մի ծանոթ բժիշկ հրավիրեց կոնսիլիումի: Մտախոհ, բարեսիրտ ծերունին միայն գլուխն օրորեց:

— Բուժումը ճիշտ է եղել,— ասաց նա— Երևում է, օր-

գանիզմն այնքան էլ ամուր չէ: Ամենքը միանման չեն պայ-
քարում այս հիվանդութեան դեմ:

Բժիշկները հանգեցին մի եզրակացութեան. եթե երեք
օրում հիվանդի դրութիւնը չլավանա, պետք է սպասել վախ-
ճանին:

Ճշմարտութիւնը Զեննիից թաքցնել հնարավոր չհամարեցին: Նա նստել էր աղջկա մահճի մոտ գույնը գցած, առանց մտքերի, կլանված լարի պես ձգված մեկ զգացմունքով միայն: Թվում էր, թե նրա ամբողջ էութիւնն արձագանքում է Վեստայի վիճակում տեղի ունեցող ամեն մի փոփոխութեան, նա ֆիզիկապէս զգում էր աղջկա ուժերի ամենա-
չնչին վերականգնումը և ամենափոքր վատացումը:

Զեննիի հարեանուհիներից մեկը՝ միսիս Դեկսը, որ արդեն տարեց լիքը-լիքը մի կին էր, գուտ մայրական քնքշութեամբ էր վերաբերվում նրան: Խորապէս կարեկցելով Զեննիին՝ նա բժշկի և քրոջ հետ միասին հենց սկզբից ամեն ինչ անում էր, որպէսզի նա հուսահատութեան մեջ չընկնի:

— Լավ կ'լինե՞ր դուք գնայիք ձեր սենյակը, մի քիչ պառկեիք, միսիս Քեյն, — ասում էր նա Զեննիին, տեսնելով, որ նա աչքը չի հեռացնում Վեստայից կամ աննսլատակ թափառում է սենյակներում: — Ես այստեղ ամեն ինչի կհետեւվեմ: Ամեն ինչ ձեզանից վատ չեմ անի: Ի՛նչ է, կարծում եք չե՞մ կարող: Ես ինքս յոթ երեխա եմ ծնել և երեքին հողին հանձնել: Մի՞թե ես չեմ հասկանում:

Մի անգամ Զեննին, գլուխը դնելով նրա փափուկ, տաք ուսին, սկսեց լալ: Միսիս Դեկսն էլ նրա հետ լաց եղավ:

— Խեղճ, խեղճ կ'ին, կարծում եք չե՞մ հասկանում: Դե լավ, դե լավ, եկեք գնանք միասին:

Եվ Զեննիին տարավ ննջարան, բայց Զեննին երկար ժամանակ մենակ մնալ չէր կարող: Մի քանի րոպեից հետո առանց հանգստանալու նա վերադարձավ աղջկա մոտ:

Վերջապէս մի անգամ, կեսգիշերին, երբ քույրը վատահո-
րեն ասել էր, թե մինչև առավոտ ոչինչ չի կարող պատա-
հել, հիվանդի սենյակում ինչ-որ իրարանցում սկսվեց: Զեն-
նին, որ հենց նոր էր պառկել հարեան սենյակում, լսեց ու

վեր կացավ: Վեստայի անկողնի մոտ աղոտ լույսի տակ կանգնած էին քույրը և միսիս Դեհսը:

Ջեննին ամեն ինչ հասկացավ: Աղջկանը մոտենալով, նա երկա՛ր-երկար նայեց նրա մոմագուլն դեմքին: Վեստայն հազիվ էր շնչում, նրա աչքերը փակ էին:

— Շատ է թուլացել, — շշնջաց քույրը:

Միսիս Դեհսը Ջեննիի ձեռքը բռնեց:

Բուպեններն անցնում էին, նախասենյակում ժամացույցը խփեց ժամը մեկը: Ժամանակ առ ժամանակ քույրը մոտենում էր դեղորայքի փոքրիկ սեղանին և մի շոր ջրի մեջ թրջելով թացացնում էր Վեստայի շուրթերը: Ժամը մեկ անց կեսին հիվանդի թուլացած մարմինը շարժվեց: Ապա լսվեց մի խոր հոգոց: Ջեննին առաջ նետվեց, բայց միսիս Դեհսը նրան հո քաշեց: Քույրը նշան արեց նրանց, որ հեռանան: Հիվանդի շունչը դադարեց:

Միսիս Դեհսն ամուր բռնեց Ջեննիի ուսերը:

— Խե՛ղճ կին, խե՛ղճ կին, — շշնջաց նա, տեսնելով, որ Ջեննին հեծկլտանքից ցնցվում է: — Դե մի՛ լար, մի՛ լար, արցունքով վերքդ չես բուժի:

Ջեննին ծունկ չոքեց մահճակալի առաջ և սկսեց շոյել աղջկա դեռևս տաք ձեռքերը:

— Վեստա՛, — աղաչում էր նա, — մի՛ հեռացիր ինձանից:

Ասես բոլորովին հեռվից նրան էր հասնում միսիս Դեհսի մեղմիկ ձայնը:

— Մի տանջվիր, սիրելիս: Ամեն ինչ ասածո կամքն է: Ինչ որ նա անում է, լավ մտքով է անում:

Ջեննիին թվում էր, թե գետինը պատռվում է իր ոտքերի տակ: Բոլոր թելերը կտրտված էին: Նրան պարուրող անծայր-խավարի մեջ լույսի ոչ մի նշույլ չէր մնացել:

Գ Լ Ո Ւ Ս LIX

Անողոր բախտի այս նոր հարվածից խորտակված՝ Ջեննին նորից ընկավ այն ճնշված տրամադրության մեջ, որից

նորին քրոջի էլին Հասարակական Լեռնաբեր Գետ ասարած խաղաղ ու երջանիկ տարիները: Շատ ժամանակ անցավ, մինչև որ նա գրեականաց, թե Վեռնան մեռել է: Այն նիհարած մարմինը, որին դեռ էլի երկու օր նայում էր մայրը, ամենևին նման չէր նրա աղջկան: Որտե՞ղ է եղա զվարթությունը, որտե՞ղ են շարժումների արագությունը և աչքերի կենդանի փայլը: Ամեն ինչ անհետացել է: Մնացել է դժգոհյն, մոմաբանե կեղևը և՛ լուսթյուն: Ջեննին ըստ չէր լինում, նա միայն խոր ու աննահանջ ցավ էր գտած: Եվ չկար նրա մոտ մեկը, որ շնչաւոր նրան հաճիտանահան իմաստություն խոսքերը, այն պարզ ու սրտալի խոսքերը, թե՛ մե՛ չկա:

Բժիշկ էմբեն, քույրը, միայն Դեխը և մյուս հարևանները բուրն էլ վշտակից և աշագիթ էին Ջեննիի նկատմամբ: Միայն Դեխը Լեռնաբեր Գետաբեր տվեց Վեստալի մահվան մասին, բայց նա հեռու էր, և պատասխան չստացվեց: Ինչո՞ք մեկը ճաշ էր պատրաստում և տեսնեմքում կաթը ու կահուն էր պահպանում: Ջեննին ինքը ոչ մի բանով չէր հետաքրքրվում: Նա միայն ջոկշոկում ու երկաթ-երկար նայում էր Վեստալի սիրած իրերին, որոնք մի ժամանակ նվերն էր նրան Լեռնաբեր, կամ ինքն էր նվիրել, և ծանր հառաչում էր, մտածելով, որ դրանք այլևս պետք չեն գալու իր աղջկան:

Ջեննին ասաց, որ Վեստալի մարմինը փոխադրեն Զիկագո և թաղեն Փրկչի գերեզմանատանը, որտեղ Գերհարդի մահվան ժամանակ Լեռնաբեր մի հողակտոր էր ձեռք բերել: Նրա խնդրանքով գերեզմանի վրա մի քանի խոսք պիտի տան լուսնադեպի այն եկեղեցու քահանան, ուր միշտ հաճախում էր Գերհարդը: Տանը, Սենդգուդում, կատարվեցին սովորական ծեսերը: Տեղական մեթոդիստական եկեղեցու քահանան կարգաց Պողոս առաքյալի՝ Թեոֆիլոսիոնի ուղղված թղթի առաջին մասը, Վեստալի դասընկերների խումբը երգեց «Առ ի քե՛զ, տեր իմ, առ ի քե՛զ»: Կային ծաղիկներ, սպիտակ դագաղ և անթիվ ցածակցություններ, իսկ հետո Վեստալին տարան: Դագաղը դրին մի արկղի մեջ, բարձրացրին վագոն և տարան Զիկագոյի լուսնադեպի գերեզմանատուն:

Ջեննին այդ օրերին ասեա երազի մեջ լինելու իր խոր վշտից շշմած՝ նա համարյա ոչինչ չէր զգում և ոչինչ չէր ընկալում։ Միայն Դեխսը և նրա պնդումով էլի մի շորս հարեւանուհի գնացին Չիկագո՝ թաղմանը մասնակցելու։ Երբ դադարը գերեզման էին իջեցնում, Ջեննին լուռ կանգնել էր քար կտրած և ասեա ոչինչ չէր զգում։ Թաղումից հետո նա վերադարձավ Սենդվուդ, բայց այնտեղ երկար չմնաց։ Նու ուզում էր լինել Չիկագոյում, Վեստային և Գերհարդին մոտիկ։

Մենակ մնալով՝ Ջեննին մտածում էր, թե ինչպես պիտի ապրի այսուհետև։ Նա զգում էր, որ իրենք անհրաժեշտ է աշխատել, թեկուզև դրա նյութական կարիքը չկար։ Կարելի է գլխովյան քույր դառնալ, և դրա համար հարկավոր է հենց հիմա սկսել սովորել։ Ջեննին հիշեց և իր եղբայր Ուիլյամին։ Ուիլյամն ամուսնացած չէր։ Գուցե նա կուզենար ապրել քրոջ հետ։ Բայց նրա հաոցեն Ջեննիին հայտնի չէ, և Քասսն էլ չգիտե, թե որտեղ կարելի է նրան գտնել։ Ջեննին որոշեց զործ գտնել որևէ խանութում։ Հարկավոր է մի բան անել։ Նա չի կարող այստեղ մենակ ապրել և թողնել, որ հարևանները հոգան իր մասին։ Որքան էլ ծանր է իր համար, այնուամենայնիվ, ավելի հեշտ կլինի, եթե փոխադրվի Չիկագո և հյուրանոցում իջեանելով աշխատանք որոնի իր համար, կամ թե Փրկչի գերեզմանատնից ոչ հեռու մի փոքրիկ տուն վարձի։ Բայց կարող է և մի երեխա վերցնել իր փնամբի տալի։ Քաղաքում ինչքան ասեա որբանոց կա։

Լեսթերը իր կնոջ հետ Չիկագո վերադարձավ Վեստայի մահվանից մի երեք շաբաթ հետո և միայն այդ ժամանակ տեսավ Ջեննիի առաջին նամակը, հեռագիրը և էլի մի հակիրճ նամակ՝ աղջկա մահվան մասին։ Նա անկեղծորեն տքլաբեց, որովհետև իսկապես կապված էր Վեստայի հետ։ Անսահման խղճալով Ջեննիին՝ նա կնոջն ասաց, որ այցելության է գնալու։ Նրան անհանգստացնում էր Ջեննիի ապագան։ Չէր կարելի, որ նա միախափ ապրեր։ Գուցե ինքը կկարողանար որևէ օգտակար խորհուրդ տալ նրան։ Նա գնաց Սենդվուդ, բայց այնտեղ իմացավ, որ Ջեննին փո-

խաղրվել է Զիկագո, «Տրեմոնտ» հյուրանոց: Հյուրանոցում
ևս նա Զեննիին չգտավ, նաւ այցի էր գնացել աղջկա գերեզ-
մանին: Այդ նույն օրը նա երկրորդ անգամ եկավ, և նրան
ասացին, որ Զեննին տանն է: Երբ Լեսթերի այցետոմսը
տվին Զեննիին, նա խիստ հուզվեց, ավելի շատ հուզվեց,
քան առաջներում նրան հանդիպելիս, որովհետև հիմա նա
իրեն ավելի շատ էր հարկավոր:

Մինչև այժմ Լեսթերը շատ էր մտածել իր արարքի մա-
սին. դրան չէր խանգարում ոչ նրա շատ բարեհաջող ամուս-
նությունը, ոչ նորից ձեռք բերած հարստությունն ու պա-
տիվը: Նրա տարակուսանքները և իրենից անբավականու-
թյունը մինչև այժմ էլ չէին վերացել: Այն միտքը, թե ինքն
ապահովվել է Զեննիին, նրան չէր մխիթարում, նա միշտ էլ
գիտեր, թե Զեննիի համար որքան քիչ բան է նշանակում
փողը: Սեր—ահա ինչն էր նրա կյանքի իմաստը: Առանց սի-
րո նա ասես խարխուլ մակույկ լիներ բաց ծովում. Լեսթերն
այդ լավ գիտեր: Զեննիին հարկավոր էր միայն նա ինքը, և
Լեսթերը փոքր ամոթ էր զգում, մտածելով, որ ինքնապահով-
ման զգացմունքը և հարստության ծարավն իր մեջ ավելի
ուժեղ եղան, քան կարեկցանքը Զեննիի նկատմամբ: Այն
օրը, երբ նա «Տրեմոնտ» հյուրանոցի լիֆտով վեր էր բարձ-
րանում, խիղճը դաժանորեն տանջում էր նրան, թեպետև
հասկանում էր, այժմ արդեն իր ուժերից վեր է որևէ բան
ուղղել: Նա ամբողջովին մեղավոր էր և՛ նրա համար, որ
հրապուրեց Զեննիին, և՛ նրա համար, որ հակառակ ամբողջ
աշխարհի կարծիքի՝ մինչև վերջ չմնաց նրա հետ: Բայց այժմ
արդեն ոչինչ անել չէր կարելի: Հարկավոր է միայն որքան
կարելի է մեղմ վարվել Զեննիի հետ, խոսել նրա հետ և
հնարավորության չափով օգնել նրան կարեկցանքով ու խոր-
հուրդներով:

— Բարև, Զեննի,— սիրալիր ասաց Լեսթերը, երբ Զեն-
նին նրա առաջ բացեց դուռը:

Որքա՞ն էին փոխել նրան իր կրած տառապանքները:
Նա նիհարել էր, գունատ այտերը ներս էին ընկել, աչքերն
ասես խոշորացել էին:

— Ինչպիսի՞ զարհուրելի դժբախտություն,— խոսեց լեսթերը շփոթված: Ո՞վ կարող էր մտածել, թե այսպիսի բան կպատահի:

Այն ժամանակից, ինչ Վեստան մեռել էր և այն ժամանակից, ինչ լեսթերը հեռացել էր, սրանք առաջին միսիթարանքի խոսքերն էին, որ հասան Ջեննիի սրտին: Լեսթերի գալուստը փորապես հուզեց նրան. հուզմունքից խոսել էլ չէր կարողանում: Արցունքի կաթիլները դողացին նրա թարթիչների վրա և գլորվեցին այտերի վրայով:

— Մի՛ լար, Ջեննի,— ասաց լեսթեթը գրկելով նրան և գլուխը գործվանքով սեղմելով իր ուսին:— Ես այնքա՛ն խղճում եմ քեզ: Շատ բան եմ ցանկանում, բայց արդեն ուշ է դրա մասին խոսել: Ես անսահման ցավում եմ Վեստայի համար: Որտե՞ղ ես թաղել նրան:

— Հայրիկի կողքին,— պատասխանեց Ջեննին ու հեկեկաց:

— Այո, շատ վատ բան եղավ,— կամացուկ ասաց լեսթերը և լռեց:

Փոքր-ինչ հանգստանալուց հետո Ջեննին ետ քաշվեց նրանից և աչքերը սրբելով հրավիրեց նստել:

— Այնքա՛ն եմ ցավում, որ այդ ժամանակ այստեղ չեմ եղել,— շարունակեց լեսթերը:— Թե չէ շարունակ քեզ հետ կլինեի: Հիմա երևի դու այլևս չես ուզի Սենդվուդում ապրել:

— Չեմ կարող, լեսթեր,— ասաց նա:— Ուղղակի ուժ չկա:

— Իսկ ո՞ւր ես մտածում փոխադրվել:

— Դեռ չգիտեմ: Այնտեղ չէի ուզում բեռ դառնալ հարեւմաններիս վրա: Մտածում էի որևէ տեղ մի փոքրիկ տուն վարձել և մի երեխա վերցնել, կամ թե աշխատանքի կմտնեմ... միայնակ ապրելն այնքա՛ն ծանր է ինձ համար:

— Այ, երեխա վերցնելը վատ միտք չէ,— ասաց լեսթերը:— Այնքան էլ տխուր չի լինի կյանքդ: Դու արդեն տեղեկացե՛լ ես, թե դրա համար ինչ է հարկավոր:

— Կարծում եմ ուղղակի պետք է դիմել որևէ որբանոց:

— Կարող է պատահել, որ դա մի քիչ բարդ գործ լի-

նի,— ասաց լեսթերը մտախոհ.— Կարծում եմ ինչ-որ ձևա-
կանութիւններ պիտի կատարեւ, բայց ճիշտը չգիտեմ ինչ:
Որքանոցները պահանջում են, որ երեխան իրենց տեսողաշ-
տում մնա, կամ ինչ-որ ալդպիտի մէ բան: Դու խորհրդակ-
ցիր Ուոթսոնի հետ, նա քեզ կ'ըստարի: Ինքդ միայն երեխան
ընտրիր քո ճաշակով, իսկ մնացածը թող նրան: Ծն նրա հետ
կ'իսսեմ, կ'նախազգուշացնեմ:

Լեսթերը հասկանում էր, թե մեռակութիւնը որքան
ծանր է Ջեննիի համար:

— Որտե՞ղ է քո եղբայր Ջորջը,— հարցրեց նա:

— Ջորջը Ռոչեստերումն է, բայց նա չի կարող ինձ մոտ
գալ: Բասսը գրել էր, որ նա ամուսնացել է:

— Իսկ ուրիշ ոչ ոք չկա՞ քո հարազատներից, որ ցան-
կանար քեզ հետ ապրել:

— Գուցե թե Ուիլյամը, միայն չգիտեմ, թե հիմա որտեղ
է ապրում նա:

— Եթե դու մտածում ես ապրել Չիկագոյում, նայիր
նոր թաղամասը Ջեկսոն-Պարկից դեպի արևմուտք,— խոր-
հուրդ տվեց նա:— Այնտեղ, հիշում եմ, շատ փոքրիկ կոտե՞ջ
ներ կան: Պարտադիր չէ, որ միանգամից գնես: Սկսքում
վարձիր մի որոշ ժամանակով, իսկ հետո արդեն կ'սենսես՝
հարմա՞ր է քեզ թե ոչ:

Ջեննին մտածեց, որ դա հիանալի խորհուրդ է. չէ՞ որ
այդ խորհուրդը նա լեսթերից էր ստացել: Որքա՞ն բարի է նա,
հետաքրքրվում է նրա բոլոր գործերով: Նշանակում է
իրենք բոլորովին օտար չեն միմյանց համար: Նա հետաքրք-
րվում է իրենով: Ջեննին էլ սկսեց հարցութործ անել նրա
կնոջ առողջութիւն մասին, հարցրեց, թե գո՞հ է իր ճանա-
պարհորդութիւնից, երկա՞ր է մնալու Չիկագոյում: Իսկ լես-
թերը նրան պատասխանում էր շարունակ մտածելով, թե
որքան դաժանորեն է վարվել նրա հետ: Նա մոտեցավ լուսա-
մուտին և սկսեց նայել ցած, մարդաշատ փողոցին: Կառքե-
րը, սայլերը, այս ու այն կողմ գնացող անցորդները միա-
խառնվելով մի անհասկանալի շարժում էին դարձել: Երա-

զում այդպես են շարժվում ստվերները: Արդեն մութն իջնում էր, և այստեղ-այնտեղ լամպեր էին վառվում:

— Ես ուզում եմ մի բան ասել քեզ, Ջեննի,— խոսեց Լեսթերը, դուրս գալով իր մտախոհ վիճակից:— Այն ամենից հետո, ինչ պատահել է, սա կարող է տարօրինակ թվալ քեզ, բայց դու հիմա էլ թանկ ես ինձ համար: Ես չեմ դադարել քո մասին մտածել: Ինձ թվում էր, թե քեզանից բաժանվելով, ես խելամիտ եմ վարվում. այն ժամանակ ամեն ինչ այդպես էր դասավորվել: Ինձ թվում էր, թե քանի որ Լեստերն ինձ դուր է գալիս, ես կարող եմ ամուսնանալ նրա հետ: Որոշ տեսակետից ես հիմա էլ պատրաստ եմ ընդունելու, որ այսպես է լավ, բայց սա ինձ ավելի մեծ նրջանկություն չտվեց: Ես Լոթեք ավելի երջանիկ չեմ լինի, քան երբ քեզ հետ էի: Երևում է՝ խնդիրն այստեղ իմ անձը չէ. առանձին մարդն ընդհանրապես քիչ նշանակություն ունի: Չգիտեմ, կհասկանաս դու ինձ, թե ոչ, բայց, իմ կարծիքով, մենք բոլորս այս կամ այն չափով շնչին արարածներ ենք: Մեզ տնօրինում են այնպիսի ուժեր, որոնց վրա մենք իշխել չենք կարող:

— Հասկանում եմ, Լեսթեր,— ասաց Ջեննին:— Ես ոչ մի բանից չեմ զանգատվում: Այսպես ավելի լավ է:

— Վերջ ի վերջո, կյանքը շատ նման է ֆարսի,— դառնությամբ շարունակեց Լեսթերը:— Մի հիմար կոմեդիա է, ուրիշ ոչինչ: Միակ բանը, որ կարելի է անել, իր «ես»-ը պահպանելն է: Իսկ ազնվություն, որքան ես կարող եմ դատել, ոչ ոք մեզանից չի պահանջում:

Ջեննին այնքան էլ լավ չըմբռնեց նրա խոսքերի իմաստը, բայց, հասկացավ, որ նա գոհ չէ իրենից, և խղճաց ներան: Եվ փորձեց սփոփել նրան.

— Դու ինձ համար մի՛ անհանգստանա, Լեսթեր: Ես, ոչինչ, կապրեմ: Սկզբում, եթե նոր էի վարժվում միայնակ ապրել, շատ ծանր էր: Բայց հիմա՝ ոչինչ: Մի կերպ կապրեմ:

— Բայց դու հիշի՞ր, որ իմ վերաբերմունքը քեզի քեզ՝ չի փոխվել,— ջերմորեն ասաց Լեսթերը:— Ամեն բան, ինչ քեզ է վերաբերում, ինձ համար կարևոր է: Երբ դու նոր վայրում տեղավորվես, կգամ տեսնելու թե ամեն ինչ ունես:

Ես այստեղ նույնպես էլի կգամ մի քանի օրից հետո: Դու հասկանո՞ւմ ես իմ հոգին:

— Այո,— ասաց Ջեննին,— հասկանում եմ:

Լեսթերը նրա ձեռքը բռնեց և շոյեց:

— Մի՛ վշտանա, — ասաց նա: — Հարկավոր չէ: Ես ամեն բան կանեմ, ինչ կաղոդ եմ: Ինչ կուզես ասա, Ջեննի, բայց դու ինձ համար առաջվա Ջեննին ես: Ես վատ մարդ եմ, բայց և այնպես որոշ լավ բան կա իմ մեջ:

— Ոչինչ, ոչինչ, Լեսթեր: Չէ՞ ես ինքս էի պնդում, որ դու այդպես անես: Ամեն ինչ լավ կլինի: Եվ դու, երեւի, բախտավոր ես հիմա, երբ...

— Չարժե, Ջեննի,— ընդհատեց նրան Լեսթերը: Ապա սիրալիր իր կողմը քաշեց նրան ու ժպտաց: — Դու ինձ չե՞ս համբուրի ինչպես հին ժամանակ:

Ջեննին ձեռքը դրեց նրա ուսին, երկար նայեց աչքերի մեջ, ապա համբուրեց: Երբ նրանց շրթունքները հանդիպեցին, նա զգաց, որ դողում է: Լեսթերը նույնպես դժվարությամբ էր տիրապետում իրեն: Նկատելով նրա հուզմունքը՝ Ջեննին ճիգ գործադրեց խոսելու:

— Հիմա գնա, — հաստատուն ասաց նա: — Դուրսն արդեն բուրոսովին մութ է:

Լեսթերը դուրս գնաց, գիտակցելով, որ ինքը միայն մեկ բան է ուզում. մնալ այստեղ: Մինչև այժմ էլ Ջեննին նրա համար միակ կինն էր աշխարհում: Իսկ Ջեննին իրեն ավելի թեթև զգաց, թեև առաջվա պես անջատ էր ապրելու: Նա չէր փորձում հասկանալ այդ հանելուկի էթիկական կամ բարոյական կողմը: Ի տարբերություն շատերի՝ Ջեննին չէր ձգտում օվկիանոսը տեղավորել թեյի բաժակի մեջ կամ հեղհեղուկ աշխարհը կապկպել օրենք կոչվող մի թելով: Լեսթերը դեռ էլի մի քիչ սիրում էր իրեն: Նա Լեստերին էլ է սիրում: Դե ի՞նչ կա որ: Մի ժամանակ ինքը հույս ուներ, որ բացի իրենից, ուրիշ ոչ ոք Լեսթերին պետք չի լինի: Այդ սխալ եղավ, բայց մի քիչ սերը մի՞թե ոչինչ է: Ոչ, իհարկե: Եվ Լեսթերն ինքն էլ նույն կարծիքին էր:

Հետագա հինգ տարիների ընթացքում Լեսթերի և Ջեննիի կյանքի ուղիներն ավելի հեռացան իրարից: Նրանք հաստատորեն հիմնավորվեցին յուրաքանչյուրն իր աշխարհում, այդպես էլ չվերականգնելով նախկին հարաբերությունները, որոնց, թվում էր, կարող էին հասցնել նրանց «Տրեմոնտ» հյուրանոցում ունեցած մի քանի հանդիպումները: Լեսթերը հաղիվ էր հասցնում գլուխ հանել իր գործարար ու աշխարհիկ պարտականություններից: Նա պտույթ էր գալիս այնպիսի մի մթնոլորտում, որի մասին համեստ Ջեննին մտածել անգամ չէր կարող: Իսկ ինքը՝ Ջեննին հանդարտ ու միապաղաղ կյանք էր վարում: Քաղաքի հարավային կողմում, Հայդ-Պարկից ոչ հեռու, մի գեղեցիկ, բայց ամենևին ոչ շքեղ փողոցում, մի փոքրիկ, հասարակ տան մեջ նա ապրում էր իր որդեգիր աղջկա, Թխահեր Ռոզալի հետ, որին նա վերցրել էր ընկեցիկ երեխաների Արևմտյան որբանոցից: Նոր հարևանները նրան ճանաչում էին Ջ. Գ. Սթովեր անունով. նա բարձր էր համարել հրաժարվել Քեյն ազգանունից: Իսկ միստր և միսիս Քեյնները, երբ ապրում էին Չիկագոյում, ծովափին զբաղեցնում էին մի վիթխարի առանձնատուն, որտեղ ընդունելութունները, պարահանդեսներն ու ճաշկերույթները իրար հաջորդում էին զարմանալի, ուղղակի կալեյդոսկոպիկ արագությամբ:

Ի դեպ, Լեսթերն ինքը վերջին ժամանակներս ավելի հանգիստ, բովանդակալից կյանքի հակումն էր ցուցաբերում: Նա իր ծանոթների ցուցակից շատերի անունն էր ջնջել, որոնք, արդեն հուշ դարձած, խառնակ տարիներին իրենց դրսևորել էին ոչ բավականաչափ նրբանկատ կամ անպարկեշտ և կամ անտարբեր կամ բամբասասեր: Լեսթերն այժմ Միջին Արևմուտքի ինը խոշորագույն ֆինանսական ու առևտրական ընկերությունների անդամ էր, իսկ մի քանիսի էլ՝ նախագահ: Դրանք էին՝ «Միավորյալ Տրակտորային»-ը, կենտրոնը Ցինցինատիում, «Արևմտյան Հալոցայինը», «Միավորյալ Կառաշինականը», Չիկագոյի Երկրորդ Ազգային բանկը, Ցին-

ցիննատիի Երկրորդ Ազգային բանկը և մի քանի ուրիշ ո՛չ պակաս նշանավոր ընկերություններ: Կառաշինական տրեստի գործերին նա անմիջական մասնակցություն չէր ունենում, դերադասելով գործել իր հավատարմատար միստր Ուոթսոնի միջոցով, բայց չէր դադարում հետաքրքրվել նրանով: Թոքերտին նա չէր տեսել արդեն յոթ տարի, Իմոջինին՝ երեք տարի, թեև նա ապրում էր Չիկագոյում: Լուիզան, էմին, նրանց ամուսինները և մերձավոր ծանոթները նրա համար օտար մարդիկ էին դարձել: Ճնայթ, Քիթլի և Օ՛Րրայեն» իրավաբանական գրասենյակին նա մոտ էլ չէր թողնում իր գործերին:

Տարիների ընթացքում Լեսթերը մի փոքր ծանրացել էր, իսկ նրա հայացքները կյանքի մասին ակներևորեն սկեպտիկ երանգ էին ստացել: Իր շրջապատի աշխարհում նա ավելի ու ավելի պակաս էր իմաստ տեսնում: Մի ժամանակ, հեռավոր անցյալում, տեղի է ունեցել մի անհասկանալի երևույթ. օրգանական մանրիկ բջիջն սկսել է զարգանալ, այն բազմացել է բաժանումով, սովորել է միանալ ուրիշ բջիջների հետ, առաջացնելով պես-պես օրգանիզմներ՝ ձկներ, գազաններ, թռչուններ, վերջապես՝ մարդ: Եվ ահա մարդը՝ բջիջների այդ կուտակումը, իր հերթին ուրիշ մարդկանց հետ միավորվելով, իր համար ճանապարհ է բացում դեպի ավելի ապահովված ու բազմապիսի գոյություն: Իսկ ինչո՞ւ: Միայն աստծուն է հայտնի: Վերցնենք թեկուզ նրան՝ Լեսթեր Քեյնին: Նա օժտված է մեծ խելքով և որոշ տաղանդով, նա ժառանգություն է ստացել մի ինչ-որ չափով հարստություն, որին ինքը, եթե խոր մտածենք, ոչնչով արժանի չէ, պարզապես բախտը բերել է: Բայց քանի որ այդ հարստությունը նա օգտագործում է նույնքան խելացի, գործարար ու ստեղծարար, որքան կաներ այդ ամեն մի մարդ, եթե նրա տեղը լիներ, ապա ուրեմն չի կարելի ասել, թե ուրիշները դրան ավելի շատ արժանի կլինեն: Նա կարող էր ծնվել աղքատության մեջ, և այն ժամանակ կյանքից դուրս կլիներ ոչ ավելի ոչ պակաս, քան ամեն մի աղքատ մարդ: Ի՞նչ կարիք կա գանգատվել, անհանգստանալ, ենթադրությունների մեջ ընկնել: Ինչ էլ որ մարդ անելու լի-

նի, կշռնքն անշեղորհն առաջ է թնթանալու ենթարկվելով իր սեփական օրենքներին: Դրանում նա համոզված է: Ուրեմն էլ ի՞նչ կարիք կա հուզվելու: Բացարձակապես հարկավոր չէ: Երբեմն կենթերին թվում էր, թե նույն հաշոդուծյամբ ինքը կարող էր ամենևին էլ աշխարհ չգալ: Երեխաները — «ի վերուստ մեզ տրված երջանկությունը», ինչպես ասել էր բանաստեղծը — նրա համար ամենևին էլ ցանկալի և անհրաժեշտ չէին: Այդ նույն կարծիքին էր նաև միսիս Քեյնը:

Ջեննին, որ առաջվա պես իր որդեգրած դասեր հետ ապրում էր Հարավային կողմում, նույնպես ոչ մի որոշակի պատկերացում չուներ կյանքի իմաստի մասին: Ի տարբերություն կենթերի և միսիս Քեյնի՝ նա վերլուծական մտածողություն չուներ: Նա ամեն բան տեսել էր կյանքում, շատ էր տառապել, որոշ բան էլ կարգացել էր առանց ընտրության և սխտեմի: Գիտութային հատուկ նշույներից նա ոչինչ չէր հասկանում: Պատմությունը, ֆիզիկան, քիմիան, բուսաբանությունը, երկրաբանությունը և սոցիոլոգիան — այս ամենը նրա համար մթին անտառ էին, այն չէին, ինչ կետտի և կենթերի համար: Գիտելիքների փոխարեն նա աղետ զգացողություն ուներ, որ աշխարհը սխալ ու անհաստատ է կառուցված: Հավանորեն ոչ ոք մինչև վերջ ոչինչ չի հասկանում: Մարդիկ ծնվում են և մեռնում: Ոմանք գտնում են, որ աշխարհն քստեղծվել է վեց հազար տարի առաջ, ուրիշներն ասում են, թե այն գոյություն ունի շատ ու շատ միլիոնավոր տարիներ: Եվ ի՞նչ է թաքնված այս ամենի տակ. կույր պատահականություն, թե՞ ինչ-որ ուղղություն տվող գիտակցություն, ինչ-որ աստված: Երեկ պետք է որ մի ինչ-որ բան լինի, մտածում էր Ջեննին, երեկ մի ինչ-որ բարձրագույն ուժ է ստեղծել շրջապատի ամբողջ գեղեցկությունը՝ ծաղիկները, խոտը, ծառերը, աստղերը: Բնությունը որքա՞ն չքնաղ է: Կյանքը երբեմն դաժան է թվում, բայց բնության գեղեցկությունը հարատև է: Այս միտքն էր զորավիգ լինում Ջեննինին, որը իր մենության մեջ հաճախ և երկար ժամանակ մխիթարվում էր դրանով:

Ջեննին մանկուց աշխատասեր էր: Նա երբեք ձեռքերը ծալած չէր նստում, բայց և աշխատանքը նրան չէր խանգար-

րում մտածել: Վերջին տարիներս նա գիրացել էր, թեպետև ո՛չ չափից ավելի: Նա պատկանելի ու վայելչատես արտաքին ուներ, չնայած կրած հոգսերին ու վշտին՝ դեմքին ոչ մի կրնճիւ չկար: Նրա գեղեցիկ թուխ մազերի մեջ արդեն սկսել էր ճերմակ երևալ: Կապույտ աչքերի հայացքը մարդու հոգին էր թափանցում: Հարեանները նրան համարում էին բարեսիրտ, սիրալիր և հյուրասեր կին: Նրա անցյալի մասին ոչինչ հայտնի չէր, բացի այն, որ եկել է Սենդվուդից, իսկ առաջ ապրելիս է եղել Քլիվլենդում: Նա իր մասին շատ քիչ էր խոսում:

Ջեննին կարողանում էր լավ և սիրով խնամել հիվանդներին, մի ժամանակ մտածում էր, որ կսովորի և կաշխատի որպես հիվանդապահ կամ գթության քույր: Բայց այդ մտքից ստիպված եղավ հրաժարվել. իմացավ, որ այդպիսի աշխատանքի ընդունում են միայն ջահել կանանց: Նրա մտքովն սնցել էր նաև որևէ բարեգործական ընկերություն մտնել: Բայց նրա համար անհասկանալի էր այն ժամանակ մոդա դարձած նոր թեորիան, որի համաձայն մարդկանց պետք է միայն սովորեցնել իրենց սեփական ուժերով դուրս գալ դժվարին դրությունից: Ջեննին թվում էր, որ եթե աղքատ մարդը օգնություն է խնդրում, հարկավոր է նրան օգնել, առանց դատողություններ անելու, թե որքան արժանի է նա դրան: Ահա թե ինչու բոլոր հիմնարկություններում, ուր նա վախժխելով դիմել էր, հանդիպել էր պաղ անտարբերության, եթե ո՛չ ուղղակի մերժումի: Վերջապես նա որոշեց էլի մի երեխա որդեգրել, որպեսզի Ռոզան մենակ չլինի: Նրա երկրորդ որդեգիրը եղավ Հենրի անունով չորս տարեկան մի տղա, որը Սթուվեր ազգանունն ստացավ: Բանկը էլի կանոնավոր վճարում էր Ջեննինին նրա եկամուտները, այնպես որ նա լիովին ապահովված էր: Նա ոչ առևտրի, ոչ սպեկուլյացիայի ամենափոքր հակումն էլ չուներ: Որքան ավելի նրան դուր էր գալիս երեխաներին պահել, ծաղիկներ խնամել և տնտեսություն վարել:

Ջեննինի և Լեսթերի անջատման կողմնակի հետևանքներից մեկը եղավ եղբայրների տեսակցությունը՝ հոր կտակը կարգալուց հետո առաջին անգամ: Ռոբերտը հաճախ էր հի-

շում լեսթերին և հետաքրքրությամբ հետևում էր նրա հաշտ-
դություններին: լեսթերի ամուսնության լուրը նրան անկեղծ
գոհունակություն պատճառեց: Նա միշտ էլ գտնում էր, որ մի-
սիս Ջերալդը իդեալական կին է իր եղբոր համար: Մի ամ-
բողջ շաբթ Նշաններից Ռոբերտը հասկացել էր, որ հոր ետմա-
հու կարգադրությունը, ինչպես և «Քեյն ընկերությունն» իր
ձեռքը գցելու իր սեփական փորձերը ամենևին չեն նպաստել
լեսթերի լավ վերաբերմունքին իր նկատմամբ: Բայց նրան թը-
վում էր, որ իրենց հայացքները, մանավանդ գործի բնագա-
վառում, այնքան էլ շատ չեն տարբերվում իրարից: Այժմ
լեսթերը բարգավաճում է: Նա կարող է մեծահոգի վերաբեր-
մունք ցույց տալ իրեն, կարող է հաշտության քայլ անել: Զէ՞
որ Ռոբերտը, իր ժամանակին ուժեր չխնայելով, աշխատել է
խելքի բերել եղբորը, և դրանում նրան ղեկավարել են ամե-
նալավ մղումները: Եթե իրենք մտերիմ լինեն և միասնաբար
աշխատեն, իրենց առաջ հարստացման ավելի լայն հնարա-
վորություններ կբացվեն: Ռոբերտն ավելի ու ավելի հաճախ
էր մտածում, թե արդյոք լեսթերին չի՞ հրապուրի այդպիսի
հեռանկարը:

Մի անգամ, երբ Ռոբերտը հյուր էր Զիկագոյում, իր հետ
միասին կառքով ճամփորդող ծանոթներին դիտմամբ խընդ-
րեց շուռ գալ դեպի ծովափ: Նա ուզում էր իր աչքով տեսնել
Քեյնների շքեղ առանձնատունը, որի մասին այնքան շատ
բան էր լսել:

Եվ հանկարծ նա հայրական տան շունչն զգաց. լեսթերն
այդ առանձնատունը գնելով, նրան կից կառուցել էր թի ձմե-
ռային այգի, որպիսին իրենք ունեին Յինցիննատիում: Այդ
երեկոյան Ռոբերտը լեսթերին մի նամակ գրեց, հրավիրելով
նրան իր հետ միասին ճաշել «Յունիոն-ակումբում»: Նա գը-
րում էր, որ քաղաքում մնալու է երկու-երեք օրից ոչ ավելի և
կուզենար տեսնվել եղբոր հետ: Ինքը, իհարկե, հիշում է, որ
մի ժամանակ իրենք գժտվել են, բայց կցանկանար միասին
քննարկել մի գործ: Արդյոք լեսթերը չի՞ գա թեկուզ հինգ-
շաբթի օրը:

Այս նամակն ստանալով՝ լեսթերը հոնքերը կիտեց ու

մտալից: Հողու փառքում նա զեն նեղացում էր այն հարվա-
ծից, որ հասցրել էր իրեն հազար: Մինչև ասում էլ նա ցնցվում
էր, երբ հիշում էր, թե Ռոբերտն ինչպես առանց քաշվելու
ձեռք քաշեց իրենից: Ճիշտ է՝ Ռոբերտը պատճառ ուներ այդ-
պես անելու: Հիմա դա հասկանալի է: Բայց, ինչ էլ լինի, կես-
թիկը նրա եղբայրն է, և եթե այն ժամանակ ինքը լինելու Ռո-
բերտի տեղը, նա, պետք է հուսալ, ալիքայես ստորաբար չէր
վարվի: Իսկ հիմա, շփոթեա ինչու, Ռոբերտն օգտւմ է տեսնեղ
իրեն:

Սկզբում Լեւսթերը մտածեց բուրբովին չարատաստանել:
Հետո որոշեց Ռոբերտին արել, թե նրա հետ հանդիպել չի կա-
րող: Բայց նրան համակեց մի հետաքրքրություն, ցանկացալ
իմանալ, թե «Իրավե՞լ է Ռոբերտը, ի՞նչ է հարկավոր նրան և
ինչ կոմբինացիա է մտածել: Եվ Լեւսթերը նորից միտքը փո-
խեց: Այո, նրանք Լիսանդրայեն. պրանից վնաս չի լինի: Թեև,
ճիշտ է, լավ բան էլ չի ստացվի: Իրենք երկի իրար խոսք կը-
տան հինը մոռանալ, բայց խոսքերը խոսքեր կմնան: Անցա-
ծը լեւստդարձնել չի լինի: Կոսոված բաժակը տաղացնել չի
լինի: Կարելի է կտորները կպցնել իրար և ասել, թե սաղացել
է, բայց գրանով այն նորից բաժակ չի դառնա: Եվ նա եղբո-
րը գրեց, թե կգա:

Հինգշաբթի օրը, առավոտյան, Ռոբերտը «Առդիտորիու-
մից» գանգահարեց նրան և առաջիկա տեսակցության մասին
հիշեցրեց: Լեւսթերն ագահաբար ականջ էր դնում նրա ձայ-
նին: «Այո, այո, հիշում եմ», — ասաց նա: Կեսօրին նա գնաց
քաղաքի գործարար մասը և այստեղ, նրաճաշակ «Յունիոն-
ակումբում» եղբայրները հանդիպեցին և տեսան իրար: Ռո-
բերտն աղքատ ժամանակամիջոցում նիհարել էր, նրա մա-
շկերը մի փոքր ճերմակել էին: Հայացքը առաջվա պես հուս-
տառասուն էր ու խորաթափանց, բայց աչքերի մոտ կնճիռներ
էին գոյացել: Նրա շարժումներն արագ էին, եռանդազին:
Լեւսթերին նայելիս իսկույն երևում էր, որ դա ուրիշ կարգի
մարդ է՝ լիքը, կռպոտավուն, ասունարյուն: Այն օրերին շատերն
էին նրան մի փոքր կոշտ համարում: Ռոբերտի կապույտ աչ-
քերն ամենևին չէին լիցվում նրան, ոչ մի աղբեցություն չթողին

իջեալն: Նա տեսնում էր եղբայր ամբողջ ներքինը, որովհետև կարողանում էր դիտել և հատկութուններ անել: Իսկ Ռոբերտի համար գծվար էր որոշել, թե այդ տարիների ընթացքում թե՛ պես է փոխվել Լեւոնի: Նա գիրացել է, բայց, չգիտես ինչու, մազերը շին ճերմակում, նա էլի առաջվա պես դեմքի առողջ գույն ունի և ընդհանրապես այնպիսի ծարրու տաք վարքութուն է թողնում, որը պատրաստ է կյանքն ընդունել աշխատել, ինչպես կա: Ռոբերտն անհանգիստ կուշ եկավ նրա սուր հայացքից. ահնեքն էր, որ Լեւոնի լիովին պահպանել է իր թե՛ արիւթյունը, թե՛ պայծառ միտքը, որոնցով միշտ աչքի էր ընկնում նա:

— Ես շատ էի ուզում քեզ հետ տեսնվել, Լեւոն, — բազմիցս Ռոբերտը, երբ նրանք արդեն հին սովորութամբ իրար ձեռք էին սեղմել: — Մենք վաղուց շներ հանդիպել, համարքա ութ տարի:

— Այո, մոտավորապես այդքան, — պատասխանեց Լեւոնը: — Ինչպե՞ս են գործերդ:

— Էլի առաջվա պես: Բայց դու հիանալի տեսք ունես:

— Ես երբեք չեմ հիվանդանում, — ասաց Լեւոնը, — երբեմն միայն հաբարուխ եմ ունենում: Իսկ այնպես, անկողնում պառկել՝ չեմ էլ հիշում, թե երբ է եղել: Ինչպե՞ս է Լիւնդ:

— Շնորհակալ եմ, ողջ-առողջ է:

— Իսկ երեխանե՞ք:

— Ռալֆին ու Թերինսին մենք համարյա չենք տեսնում. նրանցից յարաբանչաբան իր բնականիքն ունի, իսկ մյուսները քեռ տանն են: Հուսով եմ, քո կներ նույնպե՞ս ողջ-առողջ է, — ավելացրեց նա անվճռական, զգալով, որ ոտք է դնում սայթաքուն հողի վրա:

Լեւոնը մի հանգիստ հայացք գցեց նրա վրա:

— Այո, — պատասխանեց նա: — Նա պինդ առողջություն ունի: Եվ հիմա ոչ մի բանից չի գանգատվում:

Նրանք էլի մի քիչ խոսեցին դեսից-դենից. Լեւոնը հարցրեց տեխնիկական, ինչպես են ապրում քույրերը, անկեղծորեն խոսատվանելով, քո նրանց բոլորովին

կորցրել է իր տեսադաշտից: Ռոբերտը բոլորի մասին տեղեկություններ տվեց և, վերջապես, գործի անցավ:

— Բայց ես,— ասաց նա,— ահա թե ինչի մասին էի ուզում խոսել քեզ հետ: Ինձ հետաքրքրում է «Արևմտյան Հալոցային ընկերությունը»: Ես գիտեմ, որ դու անձամբ նրա դիրեկտորների շարքում չես, քեզ այնտեղ ներկայացնում է քո հավատարմատար Ուոթսոնը, որը, ի դեպ, շատ հասկացող մարդ է: Բայց, ահա, ընկերության կառավարումը շատ վատ է դրված, այդ մեզ բոլորիս հայտնի է: Շահույթ ստանալու համար հարկավոր է գործի գլուխ ունենալ գործնական և բանիմաց մարդ: Մինչև այժմ ես միշտ Ուոթսոնի հետ միասնաբար եմ գործել, որովհետև գտել եմ, որ նրա առաջարկությունները միանգամայն խելացի են: Նա, ինչպես և ես, գշտնում է, որ շատ բան պիտի փոխել: Այժմ մի հնարավորություն է ստեղծվել՝ գնելու յոթանասուն բաժնետոմս, որոնք պատկանում են այրի Ռոսսիտերին: Քո և իմ բաժնի հետ միասին դա կկազմեր վերահսկիչ ծրար: Ես շատ կուզենայի, որ հենց դու գնես այդ յոթանասուն բաժնետոմսը, թեև նույն հաջողությամբ կարող եմ դրանք նաև իմ ձեռքն առնել, միայն թե մեզ մնան: Այն ժամանակ դու պրեզիդենտ կդարձնես ում ուզենաս, իսկ հետո արդեն գործը յուզի պես առաջ կըգընա:

Լեսթերը ժպտաց: Առաջարկությունը հրապուրիչ էր: Նա արդեն Ուոթսոնից իմացել էր, որ այդ ընկերության գործերում Ռոբերտը միշտ եղբոր կողմն է պահում, և վաղուց գլխի էր ընկել, որ նա հաշտվելու մտադրություն ունի: Եվ ահա, սա է ձիթենու ճյուղը մեկուկես միլիոն դրամագլուխ ունեցող ընկերության մեջ վերահսկողություն ունենալու ձևով:

— Դա շատ մեծ սիրալիրություն է քո կողմից,— լրջորեն ասաց նա:— Ուղղակի առատաձեռն ընծա: Այդ ինչպե՞ս է անցել մտքովդ:

— Դե գիտե՞ս, Լեսթեր,— պատասխանեց Ռոբերտը,— ես քեզ ճիշտն ասեմ: Այս բոլոր տարիներին ինձ հանգիստ չէին տալիս կտակի այն պատմությունը և այն, որ դու զրգվել ես. քարտուղար-գանձապահի պաշտոնից և էլի ուրիշ թյուրի-

մացություններ: Ես չեմ ուզում հին ցարմանը քամուն տալ, տեսնում եմ, որ դու ժպտում ես, բայց ինչո՞ւ իմ մտքերը չարտահայտեմ քեզ: Անցյալում ես կարգին փառասեր էի: Հենց այն ժամանակ, երբ մեռավ մեր հայրը, ես Կառաշինական տրեստ ստեղծելու մտքով էի տարված և վախենում էի, թե դու դրան հավանություն չես տա: Այն ժամանակից ես շատ եմ մտածել, որ լավ չեմ վարվել, բայց եղածն արդեն եղած էր: Այդ հին պատմությունն այստեղ մանրամասն քրննելը քեզ համար հազիվ թե հետաքրքիր լինի: Բայց այն, ինչից ես այսօր սկսեցի...

— Կարող էր ծառայել որպես մի որոշ ֆոխհատուցում,— հանգիստ ասաց Լեսթերը:

— Ասենք՝ այնքան էլ այդպես չէ, Լեսթեր... թեև, թերևս, այդպիսի մի բան է: Ես հասկանում եմ, որ հիմա այսպիսի բաները քեզ համար մեծ նշանակություն չունեն: Հասկանում եմ, ավելի կարևոր կլինեն որևէ բան նախաձեռնել այն ժամանակ և ոչ թե հիմա: Բայց և այնպես ես անկեղծորեն մտածում էր քեզ հետաքրքրել իմ առաջարկությամբ: Մտածում էի, թե սա սկիզբ կծառայի: Անկեղծ ասած՝ ես ուզում էի, որ սա մեր հաշտության առաջին քայլը լինի: Չէ՞ որ մենք, ինչ էլ լինի, եղբայրներ ենք:

Նա մտածում էր, թե որքան հեգնանք կա այս խոսքերի մեջ: Եղբայրական զգացմունքները շա՞տ են օգնել արդյոք Ռոբերտին անցյալում: Ըստ էության ոչ այլ ոք, եթե ոչ Ռոբերտն էր, որ մղեց նրան դեպի ամուսնություն միսիս Ջերալդի հետ: Եվ, թեպետ իսկապես, տուժող անձը միայն Ջեննին եղավ, Լեսթերը մինչև հիմա էլ նրանից նեղացած էր: Ճիշտ է, Ռոբերտը նրան չզրկեց հայրական կարողության մի քառորդ մասից, բայց և չփորձեց էլ օգնել, որ ստանա, իսկ հիմա երևակայում է, թե իր առաջարկությամբ միանգամից գործը կուղղի: Լավ չէ այդ: Եվ հիմարություն է: Եվ, ընդհանրապես, կյանքը տարօրինակ բան է:

— Ո՛չ, Ռոբերտ,— վերջապես ասաց Նա հաստատորեն ու վճռական:— Ես ընդունում եմ քո պատճառաբանությունները, բայց չեմ հասկանում, թե դա իմ ինչին է պետք: Առի-

Թը քեզ է ներկայացել, դու ինքդ էլ օգտվիր նրանից: Իսկ ես չեմ ուզում: Եթե դու այդ բաժնետոմսերը գնես, ես համաձայն կլինեմ բոլոր միջոցառումներին, որ դու հարկավոր կհամարես: Հիմա ես բավականաչափ հարուստ եմ: Անցածն անցած է: Ես չեմ հրաժարվում երբեմն-երբեմն հանդիպել քեզ հետ և զրուցել: Իսկ սա չէ՝ այն ամենն է, ինչ քեզ հարկավոր է: Այն կոմբինացիան, որ դու առաջարկում ես ինձ, պարզապես հին ճեղքվածքը սվաղելու համար է: Քեզ հարկավոր է իմ բարեհաճ վերաբերմունքը՝ խնդրեմ: Ես քո դեմ իս չունեմ: Ես քեզ վնասելու միտք չունեմ:

Ռոբերտը նայեց եղբորը և ժպտաց: Որքան էլ ինքը վիրավորած լիներ եղբորն անցյալում, որքան էլ հիմա ինքը վիրավորված լիներ նրանից, այնուամենայնիվ, նա երևի մարդ է:

— Գուցե և դու իրավացի ես, Լեսթեր,— ասաց նա:— Բայց հիշիր, որ ինձ չնչին նկատառումներ չեն առաջնորդելու ես, իսկապես, ուզում էի հաշտվել քեզ հետ: Այլևս դրան չեմ անդրադառնա: Դու մոտ ժամանակներս Յինցիննատի գալոս միտք չունե՞ս:

— Կարծես թե ոչ,— պատասխանեց Լեսթերը:

— Իսկ ես ուզում էի քեզ առաջարկել, որ մեր տանն իջե՝ վաճեն: Արի կնոջդ հետ: Մեր ջահելությունը կմտաբերենք:

Լեսթերը տխուր ժպտաց:

— Լավ, ուրախությունք,— քաղաքավարությամբ ասաց նա, բայց և մտածում էր, որ Ջեննիի ժամանակ այդպիսի հրավեր չէր կարող ստանալ: Ոչ մի բան նրա հարազատներին չէր կարող ստիպել, որ Ջեննիին մարգավարի վերաբերվեն: «Ասենք, գուցե և նրանք մեղավոր չեն,— մտածում էր նա:— Աստված իրենց հետ»:

Եղբայրներն էլի մի քիչ զրուցեցին: Հետո Լեսթերը հիշեց, որ ինքը գործարար տեսակցություն ունի նշանակած, և նայեց ժամացույցին:

— Ես ստիպված եմ շուտով հեռանալ քեզանից,— ասաց նա:

— Իմ գնալու ժամանակն էլ է,— ասաց Ռոբերտը:

Նրանք ղեր կացան:

— Ինչ էլ որ լինի,— ավելացրեց ավագ եղբայրը սանդուղքով խշնկիս,— ես հուսով եմ, որ այսուհետե մենք այնքան էլ խորթ չենք լինի միմյանց համար:

— Հասկանալի է,— ասաց Լեսթերը:— Երբեմն-երբեմն կհանդիպենք:

Նրանք խոր ձեռք սեղմեցին և բաժանվեցին միանգամայն մտեղմաբար: Նայելով ադագ հեռացող Լեսթերի ետեից՝ Ռոբերտը զզուով և պարտականությունը կատարած չլինելու զգացումներ էր ապրում: Լեսթերը սովորական մարդ չէ: Քայց ինչու միշտ էլ, նույնիսկ Ջեննիի երևան գալուց առաջ, ներանց միջև կանգնած է եղել մի ինչ-որ պատենշ: Հետո Ռոբերտը հիշեց իր վաղուցվա մտքերը «սև գործարքների» մասին: Այո, ահա թե ինչը շունի Լեսթերը. նրա մեջ նենգություն չկա, նա ընդունակ չէ գաժանություն: Ա՛խ, գրողը տանք:

Իսկ Լեսթերը եղբոր մասին մտածում էր ջղայնությամբ. բայց առանց թշնամական զգացումների: Դե նա այնքան էլ վառը չէ. ուրիշ շատ-շատերը նրանից լավը չեն: Ի՛նչ դատապարտես նրան: Դեռ հայտնի չէ, թե ինքն ինչպես կվարվեր, եթե Ռոբերտի աեղը լիներ: Ռոբերտը փողի մեջ լող է տալիս: Ինքը ևս: Հիմա իր համար պարզ է, թե այդ ինչպե՞ս ստացվեց, ինչու ինքը զոհ դարձավ, ինչու հայրական հսկա կարողության կառավարումը վստահվել էր Ռոբերտին: «Այդպե՞ս է կյանքը,— մտածում էր նա:— Միևնույն չէ՞: Ես իմ գոյությունը պահելու միջոցներ ունեմ: Էլ ուրեմն ի՞նչ կա անհանգստանալու»:

Գ Լ ՈՒՆ LXL

Ըստ ինչ-որ հնամենի հաշիվների կամ, ավելի ճիշտ, համաձայն դարերի քնթացքում սբբագործված բիբլիական ֆորմուլայի, մարդուն յոթանասուն տարվա կյանք է տրված: Մերնդե-սերունդ անվերջ կրկնվող այդ ֆորմուլան այնպե՞ս

ամուր է արմատացել մարդկանց գիտակցության մեջ, որ ընդունվում է որպես անվիճելի ճշմարտություն: Բայց իրականում մարդը, թեպետև իրեն մահկանացու է համարում, օրգանապես կարող է ապրել հինգ անգամ ավելի, և իսկապես, նրա կյանքը շատ ավելի երկարատև կլիներ, եթե միայն նա իմանար, որ ապրում է ոչ թե մարմինը, այլ՝ հոգին, որ հասակը սոսկ պատրանք է և որ մահ չկա: Սակայն դարերով արմատավորված միտքը, որ չգիտես ինչ մատերիալիստական հիպոթեզների պտուղ է, չափազանց դժվար է դուրս վանել գիտակցությունից, և ամեն օր մարդիկ մեռնում են, ասես ենթարկվելով հնազանդորեն ու վախով ընդունած այդ մատերիալիստական ֆորմուլային:

Այդ ֆորմուլային հավատում էր և Լեսթերը: Նա հիսուն տարեկանից արդեն անց էր: Գտնում էր, որ իրեն ամենաշատը քսան տարվա կյանք է մնացել, կամ գուցե և ավելի քիչ: Դե, ի՞նչ կա որ, նա նախանձելի կյանք է վարել: Գանգատվելու բան չուներ: Եթե մահը գար, նա պատրաստ էր դրան: Նա մահվանը կդիմավորի առանց տրտունջի, առանց պայքարի:

Զէ՛ որ կյանքը մեծ մասամբ իր արտահայտություններով սոսկ մի հիմար կոմեդիա է:

Որ կողմն էլ նայես՝ սոսկ պատրանքներ են, այդ դժվար չէ ապացուցել: Բայց գուցե և կյանքն ընդհանրապես սոսկ պատրանք է: Համենայն դեպս, այն շատ նման է երազի, հաճախ՝ ծանր երազի: Ի՞նչն է նրա մեջ օր առ օր պահպանում կյանքի իրական լինելու գիտակցությունը: Ըստ երևույթին՝ մարդկանց հետ շփումը՝ վարչությունների նիստերը, ամեն տեսակ ծրագրերի քննարկումը առանձին մարդկանց ու կազմակերպությունների հետ, կնոջ բարձրաշխարհիկ ընդունելությունները: Լեստին պաշտում էր նրան և կոչում էր իր իմաստուն հին փիլիսոփա: Ջեննիի նման նա ևս հիանում էր Լեսթերի անվրդով հաստատականության մեջ, որ ցուցաբերում էր նա ամեն տեսակ անախորժության հանդեպ: Թվում էր, թե ոչ ճակատագրի հարվածները, ոչ էլ ժպիտները ընդունակ չէին հուզելու Լեսթերին կամ նրան դուրս բերելու հավասարակշռվածությունից: Նա վախենալ չէր ցանկանում: Չէր ցանկանում:

նահանջել իր համոզմունքներից, համակրանքից և հակակրրանքից, և հարկ էր լինում նրան ուժով պոկել դրանցից, որը, սակայն, միշտ չէր հաջողվում: Նա, իր սեփական արտահայտությամբ ասած՝ ցանկանում էր մեկ բան՝ «նայել փաստերի աշքերի մեջ» և պայքարել: Դժվար չէր նրան ստիպել, որ պայքարի, բայց այդ պայքարն արտահայտվում էր համառ դիմադրությամբ: Նա դիմադրում էր իրեն զոռով ջուրը հրելու ամեն մի փորձին: Նույնիսկ եթե, վերջ ի վերջո, այնուամենայնիվ, հրում էին, դիմադրության անհրաժեշտության նրա հայացքը մնում էր անփոփոխ:

Նրա պահանջները միշտ էլ առավելապես նյութական կարգի էին, նա ցանկանում էր միայն երկրային բարիքներ և համաձայնում էր միայն ամենալավին: Բավական էր, որ նրա տանը ներքին փայլը գեթ մի փոքր խամրի, նա պահանջում էր, որ վարագույրները պոկվեն, կահ-կարասին ծախվի և ամբողջ տունը նորից կահավորվի: Ճանապարհորդությունների ժամանակ փողը պետք է բացեր ու հարթեր նրա ճանապարհը: Նա չէր հանդուրժում հակաճառություններ, ավելորդ խոսքեր, «հիմար խոսակցություններ», ինչպես ինքն անվանում էր այդ: Նրա հետ կամ պետք էր խոսել իրեն հետաքրքրող հարցերի մասին, կամ ամենևին չխոսել: Լեռտին հիանալի հասկանում էր նրան: Նա կատակով խփում էր նրա այտին կամ երկու ձեռքերի մեջ էր առնում գլուխը և ասում, թե նա արջ է, բայց շատ դուրեկան ու անուշ արջ:

— Այո, այո, գիտեմ, — մրթմրթում էր նա: — Ես կենդանի եմ: Իսկ դու, պետք է ենթադրել, հրեշտակային էության անմարմին արտացոլում ես:

— Դե բավական է, լուրի, — ասում էր Լեռտին, որովհետև նա, թեկուզև առանց շար դիտավորության, երբեմն շատ էր ցավ պատճառում նրան: Այն ժամանակ Լեռտին շտապում էր փաղաքջանքով մխիթարել նրան, նա լավ գիտեր, որ Լեռտին, չնայած իր ամբողջ եռանդին ու ինքնուրույնությանը, իրենից է կախված: Իսկ Լեռտի համար պարզ էր, որ Լեռտին կարող է յուր գնալ նաև առանց իրեն: Խղճալով նրան՝ Լեռտին ջանում էր թաքցնել այդ, ձեացնում էր, թե նա

իրեն անհրաժեշտ է, բայց, նրան չէր հաջողւում խտրել ո՛չ նրան, ո՛չ իրեն: Իսկ Լեստին, իսկապես, ամբողջ ուժով կառուցում էր նրանից: Այնքա՞ն կարևոր է, երբ մեք այս հեղհեղուկ, անհաստատ աշխարհում քո կողքին տնայնիսի բոջկակի ու հաստատուն մեծութունն ես, ինչպիսին է այս փառահերոս մարդը: Քեզ տնայնիս ես զգում, ինչպես հաճելի լամպի մոտ՝ մթին սենյակում կամ բոցկլտացող խաբույկի առաջ՝ ցուրտ փողոցում: Լեսթեթը ոչ մի բանից չի վախենում: Նա համոզւում է, որ կարողանում է ապրել և կարող է մեռնել:

Այդպիսի խառնվածքը, բնական է, պետք է արտահայտւում էր ամեն քայլադիտքին և ամեն առիթով: Այժմ, երբ Լեսթերը կարգի էր բերել իր ֆինանսական գործերը և բոլոր թելերն՝ ամուր պահում էր իր ձեռքերում, երբ նրա կարողության "օժ" մասը դրված էր այն խոշորագույն ընկերությունների բաժնեատուների մեջ, որոնց դիրեկտորները ուրիշ գործ չունեին անելու, բացի միայն իրենց փառասեր աղմինիստրատորների նախաձեռնությանը համախուժութուն տալուց, նրա համար բավական ազատ ժամանակ էր մնում: Նա կատարի հետ շատ շրջեց Եվրոպայի և Ամերիկայի մոզալիկ կուրորտներում: Նա սիրեց բախտախաղերը, նրան դուր էր գալիս խոշոր գումարներ դրնել, չվախենալով կորցնել դրանք, եթե անիվը ժամանակին կանգ չառնի կամ գնդակը ցանկացած կողմը չգլորվի: Նա ավելի շատ տաքացավ գինու վրա, ո՛չ որպես հարբեցող, այլ որպես մի մարդ, որը սիրում է ապրել իր բավականության համար և լավ ժամանակ անցկացնել բարեկամների հետ: Նա խոնում էր կամ անխառն վիսկի, կամ գինու լավագույն տեսակներ՝ շամպայն, կայծկլտուն բուրգոնյան, հոգեպարար թանկարժեք սպիտակ գինիներ: Ամեն ինչ, որ դրվում էր նրա սեղանին՝ խորտիկները, արգանակները, ձկնեղենը, տապակածը, որսի միսը, պետք է ամենաառաջնակարգը լիներ, և նա վաղուց արդեն եկել էր այն եզրակացության, որ իմաստ ունի պահել միայն ամենաթանկ խոհարար: Նրանք գտան ու վարձեցին մի ծերունի ֆրանսիացու՝ Լուի Բերդոյին, որը մի ժամանակ եղել էր մի միլիոնատիրոջ խոհարար: Լեսթերը նրան շարաթական հարյուր դոլար էր վճարում, իսկ աչք առթիվ

արված բոլոր տարակուսական հարցերին պատասխանում էր, թե կյանքը մեզ տրվում է միայն մեկ անգամ:

Տոգորված լինելով աշապիսի հայացքների՝ Լեսթերն անզոր էր որևէ բան փոխելու, որևէ բան ուղղելու: Անկախ իր կամքից՝ ամեն ինչ թաշում էր դեպի իրեն անհայտ ֆաթետական կետը: Եթե նա ամուսնանար Ջեննիի հետ և համեմատաբար համեստ եկամուտ ստանար, տարեկան տասը հազար դոլլար, միևնույն է, նա էլի չէր հրաժարվի այդ հայացքներից: Նա կապրեր էլի նույնպես անկամոքեն, բավարարվելով երկու-երեք մտերիմների ընկերակցությամբ, որոնք խոսում են իր հետ միևնույն լեզվով և նրա մեջ տեսնում են այն, ինչ որ նա կար՝ լավ մարդ, և Ջեննին, թերևս, նրա հետ այնքան էլ ավելի լավ չէր ապրի, քան առանց նրան:

Քեյնների կյանքում կարևոր դեպքերից մեկը եղավ այն, որ նրանք փոխադրվեցին Նյու-Յորք: Միսիս Քեյնի մտերիմ բարեկամների մեջ կային մի քանի խելացի կին՝ Նոր Անգլիայի շուրս հարյուր լավագույն ընտանիքների ներկայացուցչուհիները: Հենց որանք էլ նրան համոզեցին փոխադրվել Նյու-Յորք: Այս որոշումն ընդունելով՝ նա մի տուն վարձեց Յոթնամուսուկերտրդ փողոցում, Մեդիսոն պողոտայի մոտ, յուրաքանչյուր սենյակը կահավորեց որևէ պատմական դարաշրջանի ոճով և առաջին անգամ վարձեց լիվրեալոր սպասավորների մի ամբողջ հաստիք, բոլորովին նման անգլիական ձևին: Լեսթերը ծիծաղում էր նրա սեփականության և շքեղ դեկորացիաների սեր ունենալու վրա:

— Հապա դու խոսում ես քո դեմոկրատականության մասին, — մրթմրթաց նա մի անգամ: — Դու նույնքան դեմոկրատ ես, որքան ես հավատացյալ քրիստոնյա եմ:

— Ամենեին ոչ, — առարկեց Լեստին: — Ես ամենախկական դեմոկրատն եմ: Քայց մենք բոլորս մեք դասակարգի անդամներն ենք: Դու նույնպես: Սա պարզապես ենթադրվում եմ իրենց տրամաբանությունը:

— Ինչ տրամաբանության մասին է խոսքը: Դու գուցե և կասես, թե կարժիք թափելով զուգված ժառանգապետ ու սպասավորներ ունենալը անհրաժեշտություն է պահանջում:

— Իհարկե,— պատասխանեց Լետտին։— Ասենք՝ եթե ո՛չ անհրաժեշտությունը, ապա մեր ամբողջ կյանքի զրկածքը։ Ի՞նչն է քեզ այդպես հուզում։ Չէ՞ դու ինքդ ես պահանջում, որ ամեն ինչ անբասիր լինի, ամենափոքր թերություն տեսնելուն պես ինքդ ես առաջինը վրդովվում։

— Այդ ե՞րբ եմ վրդովվել ես։

— Ասենք, գուցե և ես այնպես շարտահայտվեցի, ինչպես պետք էր։ Բայց դու ուզում ես, որ ամեն ինչ իդեալական լինի, որ ամեն մի դեպքում պահպանված լինի ոճը... Ասենք՝ դու ինքդ էլ շատ լավ գիտես այս։

— Ենթադրենք։ Բայց այստեղ ի՞նչ գործ ունի քո դեմոկրատականությունը։

— Ես դեմոկրատուհի եմ։ Այս բանը դու ինձնից խել չես կարող։ Հոգուս խորքում ես պակաս դեմոկրատիկ չեմ, քան ուրիշ որևէ կին։ Պարզապես իրերին զգաստ եմ նայում և հնարավորին չափ ոչ մի բանից չեմ զրկում ինձ, ճիշտ այնպես, ինչպես և դու։ Կարիք չկա քար նետելու իմ ապակյա տան վրա, հարգելի Տիրակալս։ Ձեր տնակը նույնպես թափանցիկ է, և ես տեսնում եմ ձեր ամեն մի շարժումը։

— Եվ, այնուամենայնիվ, ես դեմոկրատ եմ, իսկ դո՞ւ ոչ,— չգրացնում էր Լեսթերը։

Ի դեպ, նա առանց առարկության հավանություն էր տալիս Լետտիի բոլոր արածներին։ Երբեմն նրան թվում էր, թե նա իր աշխարհում շատ ավելի խելամիտ է տնօրինություն անում, քան ինքը՝ իր աշխարհում։

Անվերջանալի կերուխումները, հերթով բոլոր բուժիչ հանքային ջրերում լինելը, հանգիստ ու փարթամ ճանապարհորդությունները, սպորտի ու մարմնամարզության անտեսումը— այս ամենը վերջ ի վերջո խախտեցին Լեսթերի առողջությունը. այժմ չափից ավելի գերարյունությունը արգելակում էր նրա երբեմնի ուժեղ ու դյուրաշարժ մարմնի բոլոր ֆունկցիաները։ Վաղուց արդեն նրա ստամոքսը, լյարդը, երկկամները, փայծաղը աշխատում էին շատ ծանրաբեռնված։ Վերջին յոթ տարում նա շատ էր գիրացել։ Առաջինը սկսեցին վատ աշխատել երկկամները, ինչպես և ուղեղի անոթները։ Չափա-

վոր սնունդ ստանալու, բավականաչափ շարժուն կյանք վարելու և ավելի շատ հոգեկան հավասարակշռություն ունենալու դեպքում կեսթերը կարող էր ապրել և մինչև ութսուն-իննսուն տարի: Բայց նա իրեն հասցրել էր ֆիզիկական այնպիսի վիճակի, երբ ամենափոքր հիվանդությունն էլ լուրջ հետևանքներ է սպառնում: Այս ամենի հետևանքը կարող էր լինել միայն մեկ բան, և այն չհապաղեց երևան գալ:

Մի անգամ կեսթերն ու կետտին մի խումբ մտերիմ մարդկանց ընկերակցությամբ մի զբոսանավով գնացին Նորվեգիայի հյուսիսային ափերը: Նոյեմբերին կարևոր գործերը պահանջեցին, որ կեսթերը ներկա լինի Չիկագոյում: Նա կնոջ հետ պայմանավորվեց, որ ծննդյան տոներին հանդիպեն Նյու-Յորքում: Ուոթսոնին տեղեկացնելով, որ իրեն դիմավորի՝ կեսթերը վերադարձավ և իջևանեց «Աուդիտորիումում»։ Չիկագոյի առանձնատունն արդեն երկու տարի առաջ ծախել էին:

Նոյեմբերի վերջերին, երբ կեսթերը հիմնականում արդեն վերջացրել էր իր գործերը, հանկարծ նա իրեն վատ զգաց: Բժիշկը եկավ և ասաց, որ նա աղիքային խանգարում ունի, որը հաճախ արյան կամ որևէ կարևոր օրգանի ընդհանուր լուրջ հիվանդության արտահայտություն է լինում: Կեսթերը շատ էր տառապում: Բժիշկը պատվիրեց նրա ոտքերը տաք փաթաթել, մանանեխաթերթիկներ ու դեղեր գրեց: Յավերը մեղմացան, բայց կեսթերին տանջում էր մոտալուտ աղետի նախազգացումը: Նա Ուոթսոնին խնդրեց հեռագիր տալ կետտին: Հարկավոր էր նրան հայտնել, որ մի առանձին լուրջ բան չկա, բայց մի քիչ հիվանդ է: Կեսթերի մահճի մոտ մի քույր էր հերթապահում, իսկ նրա սպասավորը ժամապահի պես կանգնել էր համարի դռան առաջ և ձանձրացնող այցելուներին ներս չէր թողնում: Կետտին կարող էր Չիկագո հասնել երեք շաբաթից ոչ շուտ: Կեսթերն զգում էր, որ այլևս երբեք նրան չի տեսնի:

Որքան էլ տարօրինակ է, այդ օրերին նա շարունակ մրտաժուլ էր Ջեննիի մասին, և այդ ո՛չ նրա համար, որ գտնվում էր Չիկագոյում. Ջեննին, ինչպես և առաջ, նրա համար

մնում էր որպես ամենամոտիկ մարդ։ Այս անգամ Զիկազո գալով, նա մտադիր էր այցելել Զեննիին, հենց որ գործերից թեթևանար։ Գալու առաջին իսկ օրը նա Ուոթսոնին հարցրել էր Զեննիի մասին, և նա՝ ասել էր, որ Զեննին առաջվա պես ապրում է առանձնացված և տեսքը լավ է։ Լեսթերը շատ էր ուզում տեսնել նրան։

Օրերն անցնում էին իրար ետևից, նրա դրությունը չէր լավանում, և այդ ցանկությունն ավելի ու ավելի ուժեղ էր համակում նրան։ Նրան տանջում էին ցավի զարհուրելի նուպաները, նրա ամբողջ փոքրոտիքն ասես կծկվում էր, և դրան հաջորդում էր ուժերի լիակատար սպառումը։ Հիվանդի դրությունը թեթևացնելու համար բժիշկն արդեն մի քանի անգամ նրան մորֆի էր սրսկել։

Մի անգամ, առանձնապես ուժեղ մի նոպայից հետո, Լեսթերն իր մոտ կանչեց Ուոթսոնին, պատվիրեց քրոջը դուրս ուղարկել և ասաց․

— Ես ուզում եմ ձեզ մի բան խնդրել։ Իմացե՛ք միսիս Սթովերից, թե չի՞ կարող արդյոք այցելել ինձ։ Իսկ ավելի լավ է, հենց դուք գնացե՛ք նրան բերելու։ Հիվանդապահին և Կոզոյին (այսպես էր սպասավորի անունը) կարելի է դուրս ուղարկել մի կես օրով զամ այնքան ժամանակով, որքան որ նա այստեղ կլինի։ Երբ էլ նա գալու լինի, ներս թողե՛ք ինձ մոտ։

Ուոթսոնը հասկացավ։ Զգացմունքի այս արտահայտությունն արձագանք գտավ նրա հոգու մեջ։ Նա խղճում էր Զեննիին։ Խղճում էր և Լեսթերին։ Նա մտածեց, թե որքա՞ն կզարմանա աշխարհը, եթե իմանա այսքան ականալոր մարդու ռոմանտիկական քմահաճույքը։ Ուոթսոնը խորապես հարգում էր Լեսթերին և միշտ հիշում էր, որ իր բարեկեցությունը նրան է պարտական։ Նա պատրաստ էր ամեն տեսակ ծառայություն մատուցել Լեսթերին։

Վարձով վերցրած կառքն արագորեն նրան տարավ Հարավային կողմը։ Զեննին տանն էր։ Նա ծաղիկներն էր ջրում և Ուոթսոնին տեսնելով, զարմանքով հոնքերը վեր քաշեց։

— Ես ձեզ մոտ եմ եկել մի անուրախ հանձնարարո՞ւ-

թյամբ, միսիս Սթովեր,— սկսեց նա:— Ձեր... ես ուզում եմ ասել միստր Քեյնը լուրջ հիվանդ է: Նա գտնվում է «Աուդիտորիում»-ում»: Նրա կինը դեռ Եվրոպայից չի վերադարձել: Միստր Լեսթերն ինձ պատվիրեց գալ ձեզ մոտ և ասել, որ նա խնդրում է ձեզ այցելել իրեն... Դուք կկարողանա՞իք հենց հիմա գալ ինձ հետ:

— Այո, իհարկե,— պատասխանեց Ջեննին, և նրա դեմքին երևաց մի ոչինչ չասող արտահայտություն:

Երեխաները դպրոցումն էին: Պառավ՝ շվեդուհին՝ նրա միակ սպասուհին, նստած էր խոհանոցում: Ոչ մի բան Ջեննինին չէր խանգարում բացակայել տնից: Բայց նա հանկարծ ամենայն մանրամասնությամբ հիշեց մի քանի օր առաջ իր տեսած երազը: Նա երազում տեսել էր, թե իբր իր շուրջը մի խորհրդավոր սև լիճ է, որի վրա մշուշ կամ ամպ է կանգնել: Նա լսում էր ջրի թույլ ճողվյունը, և իրեն շրջապատող խավարից երևաց մի մակույկ: Մակույկը փոքրիկ էր, առանց թիերի, նա շարժվում էր ինքնիրեն, և նրա մեջ նստած էին Ջեննինի մայրը, Վեստան և էլի մի մարդ, որին նա լավ տեսնել չկարողացավ: Մոր դեմքը գունատ էր ու թախժոտ, ինչպես հաճախ լինում էր կենդանի ժամանակ: Նա Ջեննինին նայում էր խիստ, բայց կարեկցությամբ չի աչքերով, և հանկարծ Ջեննին հասկացավ, որ մակույկում նստած երրորդ մարդը Լեսթերն է: Նա մռայլ նայեց Ջեննինին— Ջեննին երբեք նրան այդպես չէր տեսել— և այդ ժամանակ մայրն ասաց, «Իսկ հիմա բավական է. մեր ժամանակն է»: Մակույկն ըսկըսեց հեռանալ, կորուստի սուր զգացմունքը համակեց Ջեննինին և նա գոչեց. «Ո՛հայրի՛կ, ինձ մենակ մի թողնի»: Բայց մայրը միայն նայեց նրան իր հեզ, խոր, թախժոտ հայացքով, և մակույկն անհետացավ:

Ջեննին վախեցած արթնացավ: Նրան թվում էր, թե Լեսթերն իր կողքին է: Նա ձեռքը մեկնեց, որ դիպչի նրա ուսին, բայց հիշելով, որ ինքը մենակ է, նստեց անկողնում և աչքերը տրորեց: Դրանից հետո ծանր, ճնշող զգացմունքը երկու օր նրան հանգիստ չէր տալիս: Եվ նոր էր այդ զգացմունքը փա-

րատվել սկսել, երբ երևաց միատր Ուոթսոնը իր սոսկալի լուրով:

Ջեննին դուրս գնաց սենյակից և շուտով վերադարձավ վերարկուով և գրխարկով: Քայլվածքը, դեմքը—ամեն ինչ ցույց էր տալիս նրա հուզմունքը: Ջեննին դեռ հիմա էլ շատ լավ տեսք ուներ. նա բարեկազմ էր, հիանալի հագնված, հայացքը վճիտ ու բարի: Հոգու խորքում նա չէր բաժանվել Լեսթերից, ինչպես և Լեսթերը երբեք չէր կարող մինչև վերջ կտրվել նրանից: Ջեննիի բոլոր մտքերը Լեսթերի հետ էին, ինչպես այն տարիներին, երբ նրանք ապրում էին միասին: Նրա ամենամիլիրական հիշողությունները կապված էին Քլիվլենդի հետ, որտեղ Լեսթերը սիրահետում էր նրան և ուժով նվաճեց նրան. երկի քարանձավային մարդն էլ այդպես է նվաճել իր կյանքի ընկերուհուն: Այժմ Ջեննին բուռն ցանկություն ուներ որևէ բանով օգնել Լեսթերին: Նա իր ետևից մարդ է ուղարկել. այս ոչ միայն ցնցեց նրան, այլև բացեց նրա աչքերը. նշանակում է նա, այնուամենայնիվ... այնուամենայնիվ, սիրում է իրեն:

Կառքը երկար փողոցներով արագորեն վազում էր դեպի քաղաքի գործարար շրջանի ծխածածկ մասը: Ուոթսոնը նըրբազգացորեն լռել էր, որ Ջեննիին չխանգարի մտածել: Շուտով նրանք հասան «Աուդիտորիումին», և Ուոթսոնը նրան առաջնորդեց մինչև այն համարի դուռը, որտեղ պառկած էր Լեսթերը: Ջեննին այնքան վաղուց չէր եղել հասարակության մեջ, որ հյուրանոցի երկար միջանցքներով անցնելիս վախ էր զգում: Համարը մտնելով՝ նա մոտեցավ Լեսթերի մահճակալին և քար կտրեց, նայելով նրան իր լաչն բացած կապուտակ, խղճահարություն լի աչքերով: Լեսթերը կիսապառկել էր անկողնում, գլուխը գցել բարձերին: Նրա սև մազերի մեջ արդեն ճերմակ էր երևում, խելացի, հոգնած աչքերը նայում էին Ջեննիին սիրալիկ հետաքրքրությամբ: Ջեննին այդ գունատ, տառապած դեմքը տեսնելով, մի այրող ցավ զգաց: Նա կամացուկ սեղմեց Լեսթերի՝ վերմակի վրա ընկած ձեռքը: Ապա կռացավ և համբուրեց նրա շուրթերը:

— Ես այնքա՛ն եմ վշտացած, Լեսթեր, այնքա՛ն,— շրշրնչաց նա:— Բայց հո դու շատ լուրջ չես հիվանդ, չէ՞: Քեզ

հարկավոր է լավանալ, և որքան կարելի է շուտ:— Նա մեղմորեն շոյեց Լեսթերի ձեռքը:

— Այո, Զեննի,— ասաց նա,— բայց իմ բանը վատ է: Բոլորովին հալից գցել է ինձ այս հիվանդությունը, և չգիտեմ, կարո՞ղ եմ դուրս պրծնել թե ոչ: Ավելի լավ է դու քո մասին պատմիր: Ինչպե՞ս ես ապրում:

— Ապրում եմ առաջվա պես, սիրելիս,— պատասխանեց Զեննին:— Ինձ մոտ ամեն ինչ լավ է: Բայց դու իզուր ես այդպես խոսում: Դու կլավանաս, և այն էլ շատ շուտ:

Լեսթերը դառն ժպտաց:

— Դու կարծո՞ւմ ես,— և կասկածանքով գլուխը շարժեց:— Ասենք՝ դա ինձ շատ էլ չի անհանգստացնում,— շարունակեց նա:— Նստիր, հարազատս: Ես ուզում եմ խոսել քեզ հետ առաջվա պես: Ուզում եմ, որ դու ինձ մոտ լինես:

Նա հառաչեց և աչքերը փակեց:

Զեննին աթոռը մոտ քաշեց անկողնին, նստեց և Լեսթերի ձեռքն իր ձեռքերի մեջ առավ: Որքա՞ն լավ է, որ նա մարդ է ուղարկել իր ետևից: Խղճահարությունը, սերը, երախտագիտությունը լցրել էին նրա սիրտը: Եվ հանկարծ նա սարսափից սառեց. Լեսթերը ծանր է հիվանդ, այդ իսկույն Վերում է:

— Չգիտեմ ինչ է լինելու,— ասաց Լեսթերը:— Լեստին՝ Եվրոպայումն է: Ես արդեն վաղուց ուզում էի տեսնել քեզ: Որոշել էի այս գալուս անպայման այցելել քեզ: Դու հո գիտես, հիմա մենք ապրում ենք Նյու-Յորքում: Բայց դու մի քիչ լցվել ես, Զեննի:

— Պառավում եմ, Լեսթեր,— ժպտաց նա:

— Այդ կարևոր չէ,— ասաց Լեսթերը, աչքը չհեռացնելով նրանից:— Բանը տարիքը չէ: Բոլորն էլ պառավում են: Բանն այն է, թե ով ինչպես է նայում կյանքին:

Նա լռեց ու հայացքը գցեց առաստաղին: Թեթև ցավը նրան հիշեցրեց իր կրած տանջանքները: Այս առավոտվա նրման էլի մի քանի նոպա կրկնվի՝ այլևս դիմանալ չի կարող:

— Ես չէի կարող մեռնել առանց քեզ տեսնելու,— նորից խոսեց նա, երբ ցավը մեղմացավ:— Ես վաղուց ուզում էի քեզ ասել, Զեննի, մենք իզուր բաժանվեցինք: Հիմա ես տես-

ճում եմ, որ այդպես չպետք է անեիր: Դա ինձ երջանկություն չտվեց: Դու ինձ ներիր: Հենց ինձ համար էլ ավելի լավ կլիներ, եթե այդպես չանեիր:

— Ի՛նչ ես ասում, կեսթեր,— առարկեց Ջեննին, և նույն վայրկյանին նրա հիշողության միջով անցավ իրենց ամբողջ միասնաբար ապրած կյանքը: Ահա այն, իրենց իսկական միության, իրենց իսկական հոգեկցության վկայությունը:— Մի՛ տանջիր քեզ: Այդպես էլ ամեն ինչ լավ է: Դու շատ բարի ես եղել ինձ հետ: Հո չէիր կարող իմ պատճառով զրկվել քո ամբողջ կարողությունից: Ինձ համար էլ այսպես ավելի հանգիստ է: Իհարկե, ծանր էր, բայց կյանքում քի՞չ ծանր բան է լինում, սիրելիս:

Նա լռեց:

— Ոչ,— ասաց կեսթերը,— դա սխալ էր: Հենց սկզբից ամեն ինչ սխալ ընթացավ, բայց դա քո մեղքը չէ: Ներիր ինձ: Ես վաղուց էի ուզում քեզ ասել այս: Շատ ուրախ եմ, որ կարողացա ասել:

— Այդպես մի խոսիր, կեսթեր, խնդրում եմ քեզ,— աղաչեց Ջեննին:— Ամեն ինչ լավ է: Դու ամիսսասլու ոչինչ չունես: Այնքա՛ն շատ բան ես արել ինձ համար: Երբ մտածում եմ...— նրա ձայնը խզվեց: Սերն ու խղճահարությունը խեղդում էին նրան: Նա լուռ սեղմեց կեսթերի ձեռքը: Հիշեց Քլիվլենդի տունը, որ նա գնել էր իր հարազատների համար: Եվ թե ինչպես նա օթևան տվեց իր հորը, հիշեց նրա ամբողջ հոգատարությունն ու սիրալիր վերաբերմունքը:

— Դե, հիմա ես քեզ ամեն ինչ ասացի և ինձ թեթև եմ զգում: Դու լավ կին ես, Ջեննի: Շնորհակալ եմ, որ եկար ինձ մոտ: Ես սիրում էի քեզ: Հիմա էլ սիրում եմ: Այո, ես ուզում էի ասել քեզ: Դուցե և տարօրինակ է, բայց քեզանից բացի ես ուրիշ ոչ մի կնոջ չեմ սիրել իսկական սիրով: Մենք չպետք է բաժանվեինք:

Ջեննիի շունչը կտրվում էր: Այդ բառերին, ահա հենց միայն այդ բառերին էր նա սպասել երկար տարիներ: Միակ բանը, որ պակասում էր նրան, հենց այդ էր— հաստատել, որ իրենք եթե ֆիզիկապես մոտիկ էլ չեն իրար, ապա հոգով

միասին են: Հիմա կյանքը նրա համար երջանկություն կլինի: Մահը նույնպես: Հեկեկանքը խեղդում էր նրա կոկորդը:

— Ա՛խ, Լեսթեր,— գոչեց Ջեննին և աեղմեց նրա ձեռքը:

Լեսթերը նրան պատասխանեց ձեռքի թույլ սեղմումով: Մի պահ երկուսն էլ լուռ էին: Հետո Լեսթերը նորից խոսեց.

— Էհ, իսկ ինչպե՞ս են քո որբուկները:

— Հիանալի երեխաներ են,— պատասխանեց Ջեննին և սկսեց մանրամասն պատմել իր փոքրիկ սաների մասին: Լեսթերը լսում էր գոհունակությամբ. Ջեննիի ձայնը հանգըստացնում էր նրան: Հենց նրա ներկայությունն էլ բերկրանք էր նրա համար: Երբ Ջեննին վեր կացավ գնալու, նրա հոնքերը տառապալից կիտվեցին:

— Գնո՛ւմ ես, Ջեննի:

— Կարող եմ մնալ այստեղ, Լեսթեր,— առաջարկեց նա:— Համար կվերցնեմ ինձ համար: Իսկ միսիս Սվենսոնին՝ նամակով իմաց կտամ, և ամեն ինչ կարգին կլինի:

— Ձէ, ինչո՞ւ որ,— ասաց Լեսթերը, բայց Ջեննին հասկացավ, որ ինքը հարկավոր է նրան, որ նա վախենում է մեռնակ մնալ:

Եվ մինչև նրա վերջին ժամը Ջեննին դուրս չեկավ հյուրանոցից:

Գ Լ Ո Ւ Խ LXII

Վախճանը վրա հասավ չորս օրից հետո, որոնց ընթացքում Ջեննին համարյա չհեռացավ հիվանդի անկողնից: Հիվանդապահ քույրը շատ գոհ էր, որ իրեն փոխարինող հայտնրվեց և ինքը մենակ չէ: Բժիշկը փորձեց առարկել: Բայց Լեսթերի հետ վիճելը դժվար էր:

— Ես եմ մեռնելու, ոչ թե դուք,— ասաց նա մոռյլ հեզանաքով:— Դե ուրեմն թույլ տվեք մեռնել այնպես, ինչպես ինձ դուր է գալիս:

Ուղթսոնը միայն ժպտաց: Այդպիսի աննկուն արիություն նա դեռ չէր տեսել:

Լեսթերին նամակներ էին գրում, հեռախոսով էին տեղե-

կանում առողջութեան մասին, այցետոմսեր էին ուղարկում: Նրա հիվանդութեան մասին լուրեր տպվեցին նաև լրագրորոմ: Ռոբերտը դրանցից մեկը կարդաց և որոշեց գնալ Ջիկագո: Եկան նաև Իմոջինն ու իր ամուսինը: Նրանց մի քանի ըոպեով ներս թողին Լեսթերի մոտ, երբ Ջեննին գնացել էր իր համարը: Լեսթերը համարյա ամբողջ ժամանակ լուռ էր: Քույրը նախազգուշացրել էր, որ նրա հետ երկար խոսել չի կարելի: Հետո նա Ջեննինին ասաց.

— Իմոջինը շատ է փոխվել:— Եվ ուրիշ ոչինչ չավելացրեց:

Այն երեկոյան, երբ Լեսթերը մեռավ, միսիս Քեյնին հայրենիք վերադառնող շոգենավը Նյու-Յորքից երեք օրվա ճանապարհ էր հեռու: Վերջին օրերը Լեսթերը շարունակ մտածում էր, թե էլի ինչ անի Ջեննիի համար, բայց այդպես էլ ոչինչ չորոշեց: Էլի՞ փող թողնել նրան: Իմաստ չունի. փողը նրան պետք չէ: Եվ հենց այն պահին, երբ նա մտածում էր, թե հիմա որտեղ կլինի Լեստին և երբ կարող է տեղ հասնել, նորից նրա սուր ցավերն սկսվեցին: Դեռ չէին հասցրել սրբակում անել, երբ մահը վրա հասավ: Հետագայում պարզվեց, որ նա մեռել է ոչ թե աղիքային հիվանդությունից, այլ ուղեղի արնազեղումից:

Ջեննին իր ապրած տագնապից ու անքուն գիշերներից ուժասպառ լինելով ասես քար էր կտրել վշտից: Լեսթերն այնքան երկար ժամանակ էր տիրապետել նրա մտքերին ու զգացմունքներին, որ այժմ նրան թվում էր, թե իր սեփական իշխանն է վերջացել: Նա Լեսթերին այնպես էր օիրում, ինչպես, երևի, չէր կարող սիրել որևէ մեկ ուրիշի, և Լեսթերն էլ միշտ կարողանում էր ցույց տալ, որ նա թանկ է իր համար: Ջեննիի վիշտը արցունքով չէր արտահայտվում, նա զգում էր միայն բուժ ցավ, ինչ-որ ընդարմացում կաշկանդել էր նրա բոլոր զգացմունքները: Լեսթերը, նրա Լեսթերը, նույնիսկ մեռած այնքան ուժեղ էր թվում: Դեմքը հանգիստ էր, բայց վճռական՝ ինչպես առաջ: Միսիս Քեյնը տեղեկացրել էր, որ կգա չորեքշաբթի օրը: Որոշվեց թաղումը հետաձգել մինչև նրա գալը: Ջեննին միստր Ուոթսոնից իմացավ, որ մարմինը

փոխադրելու են Յինցիննատի և այնտեղ թաղելու են Փեյս ընտանիքի տոհմական դամբարանում: Երբ ազգականներն սկսեցին հավաքվել, Ջեննին գնաց իր տուն. այստեղ նա այլևս անելիք չուներ:

Թաղման արարողության մեջ՝ կարելի էր տեսնել մեր կյանքում եղած աննորմալությունների յուրահատուկ պատկերը: Միսիս Քեյնին հեռագրով հաղորդեցին, որ Լեսթերի մարմինը հյուրանոցից փոխադրվելու է Իմոջինի տուն: Դագաղը կրելու էին Ռոբերտը, որը Ջիկմադո էր հասել եղբոր մահվանից մի քանի ժամ հետո, Բերրի Դոչը, Իմոջինի ամուսին միստր Միչլին և էլի երեք ոչ պակաս հարգարժան ջենտրլմեններ: Բուֆալոյից եկան Լուիզան և իր ամուսինը, Յինցիննատիից՝ էմին իր ամուսնու հետ: Տանը չէին տեղավորվում հանգուցյալին հրաժեշտ տալու համար՝ եկած մարդիկ, որոնցից ոմանք անկեղծ ցավով էին եկել, ոմանք՝ քաղաքավարության համար: Քանի որ Լեսթերն ու նրա հարազատները իրենց կաթոլիկ էին համարում, թաղման ծեսը կատարելու համար կաթոլիկական քահանա հրավիրվեց: Լեսթերը պառկել էր իրեն խորթ տան շքեղ հյուրասենյակում, նրա գլխավերևը և ոտքերի մոտ վառվում էին թաղման մոմերը. իսկ մոմագույն մատները կրծքի վրա պահած ունեին արծաթե խաչը: Նա ինքն էլ կոպտար, եթե իրեն տեսնել կարողանար: Բայց Քեյնների ընտանիքը, սովոր լինելով պահպանել պամականությունները, սրբորեն հետևում էր տրադիցիոն սովորություններին և դրա մեջ ոչ մի անհեթեթություն չէր տեսնում: Հոգևորականությունը, հասկանալի է, պատրաստ էր իր ծառայությունը մատուցելու: Ընտանիքը հարուստ էր, բոլորից հարգված, էլ, ուրեմն, ի՞նչ խոսք կարող էր լինել:

Չորեքշաբթի օրը միսիս Քեյնը հասավ Ջիկագո: Անսահման էր նրա վիշտը. Ջեննիի նման նա էլ անկեղծորեն սիրում էր Լեսթերին: Ուշ երեկոյան, երբ տանն ամեն ինչ խաղաղվել էր, նա իջավ հյուրասենյակ և երկար ժամանակ դագաղի վրա կուցած նայում էր մոմերի թրթռուն լույսով լուսավորված սիրելի դեմքին: Արցունքները գլորվում էին նրա աչտերի վրայով. նա հիշում էր, թե որքան երջանիկ էր ինքը

Լեւթերի հետ: «Իմ խեղճ, իմ սիրելի՛ Լեւթեր,— շնչում էր նա:— Խեղճ իմ հերոս»,— և շոյում էր նրա պաղ ալատերն ու ձեռքերը: Նրան չէին ասել, որ Լեւթերն իր մոտ էր կանչել Ջեննիին: Քեյնների ընտանիքում ոչ ոք չգիտեր այդ:

Իսկ այդ ժամանակ Հարավային կողմի փոքրիկ տան մեջ մի ուրիշ կին մեն-մենակ նստած՝ իր անդառնալի կորուստի ցավն ու տառապանքն էր ապրում: Այդ բոլոր տարիներին նրա մեջ դեռ համառորեն մի հույս էր ապրում, թե գուցե երբեք իրենք նորից կմիանան: Ծիշտ է, Լեւթերը վերադարձավ իր մոտ, վերադարձավ հենց ուղիղ մահից առաջ, բայց ահա նորից գնաց: Ո՛ւր: Ո՛ւր գնացին մայրը, հայրը, ո՛ւր գնաց Վեստան: Ջեննին այլևս Լեւթերին տեսնելու հույս չուներ: Թերթերում նա կարդացել էր, որ ննջեցյալի մարմինը փոխադրել են միստր Միշլիի տուն: Հուղարկավորման կարգը կատարվելու է Հարավային կողմի ամենաշքեղ կաթոլիկական եկեղեցիներից մեկում՝ սուրբ Միքայելի եկեղեցում, որի ծուխըն էին Իմոջինն ու նրա կիներ: Իսկ հետո դազաղը դիակով փոխադրելու էին Յինցիննատի:

Ջեննիի համար սա մի նոր վիշտ էր: Նա այնքա՛ն կուզենար, որ Լեւթերին թաղեն Չիկագոյում, գեթ երբեմն կրկարողանար այցելել նրա գերեզմանին: Բայց դրանից էլ զրոկում էին նրան: Դեռ երբեք կյանքում նա իր բախտի տերը չէր եղել: Միշտ էլ ուրիշներն էին տնօրինել նրա վիճակը: Լեւթերին Յինցիննատիում թաղելը նա ապրում էր որպես վերջին ու վերջնական անջատում նրանից, ասես տարածությունը կարող էր որեւէ բան փոխել: Վերջապես նա որոշեց գաղտնաբար գնալ եկեղեցի՝ հոգեհանգստյան արարողությանը ներկա լինելու: Լրագրում ասված էր, որ ժամերգությունն սկսվելու է ժամը երկուսին: Ժամը չորսին մարմինը փոխադրելու են կայարան և հարազատները ուղեկցելու են նրան մինչև Յինցիննատի: Ջեննիի գլխում մի նոր միտք ծագեց, ինքը կարող է և կայարան գնալ:

Թաղման թափորը եկեղեցի հասնելուց քիչ առաջ կողադռնով ներս մտավ մի սևազգեստ կին, թանձր քողը երեսին, և համեստորեն նստեց մի կիսախավար անկյունում: Եկեղե-

ցին դատարկ էր, չուսավորված, և Զեննիին մի տագնապ համակեց. արդյոք ճիշտ է հիշում ինքը ժամանակն ու տեղը: Բայց նրա տարակուսանքը երկար չտևեց. շուտով նրա գլխավերևում հնչեց թաղման համաչափ զանգահարությունը: Հետո երևաց եկեղեցու ծառան՝ սպիտակ ժամաշապիկը սև զգեստով րայից հագած: Նա մոտեցավ սեղանին և սկսեց մոմերը վառել: Վերնասրահում խուլ ոտնաձայներ լսվեցին. այդ երգիչներն էին իրենց տեղերը գրավում: Ներս մտան ու նստարաններին նստոտեցին ինչ-որ մարդիկ. գուցե դրանք հատուկ հրավեր չստացած ծանոթներ էին, գուցե և պատահական անցորդներ, որոնց այստեղ էր բերել եկեղեցու զանգը:

Զեննին զարմացած շուրջն էր նայում: Նա դեռ երբեք կաթոլիկական եկեղեցում չէր եղել: Կիսախավարը, գունավոր ապակիներով սլաքակամար լուսամուտները, սպիտակ սեղանը, մոմերի ոսկեգույն բոցը—այս ամենը նրա վրա խոր տպավորություն գործեց: Գեղեցկության ու խորհրդավորության զգացողությունը, կորուստի թախիծն ու տրտմությունը ամբողջովին համակել էին նրան: Թվում էր, թե իր առաջ կյանքն է իր ամբողջ մշուշապատ անորոշությամբ:

Զանգը շարունակ դողանշում էր, և ահա խորանից դուրս եկավ տղաների շարանը: Առջևից գալիս էր ամենափոքրիկը՝ մոտ տասնմեկ տարեկան մի չքնաղ մանչուկ: Նրա ձեռքին մի շողշողուն արծաթե խաչ կար: Մյուսները նրա ետևից գալիս էին զույգ-զույգ, յուրաքանչյուրի ձեռքին մի մեծ, վառած մոմ: Նրանց հետևում էր ժանեկապատ սև զգեստով քահանան, հետը՝ երկու դպիր: Թափորը գլխավոր դռնով անցավ դեպի գավիթ: Անցավ մի քանի րոպե, և երկու խումբը իրար ձայնակցելով լատիներեն մի տխուր մեղեդի երգեցին ողորմածության և հոգու խաղաղության մասին:

Առաջին ձայների հետ եկեղեցու դուռը լայն բացվեց: Նորից երևացին արծաթե խաչը, մոմերը, խոժոռադեմ քահանան, որը հենց քայլելիս աղոթքի սրտահույզ խոսքեր էր ասում, իսկ նրանց ետևից երևաց արծաթե բռնակներով սև դագաղը՝ հանդարտ քայլող մարդկանց ուսերին: Զեննին անշարժացավ. ասես անտեսանելի մի ուժ կաշկանդել էր նրա:

բոլոր շարժումները: Դազադը կրող մարդկանցից ոչ մեկին նա չէր ճանաչում: Նա երբեք չէր տեսել ո՛չ Ռոբերտին, ո՛չ միստր Միշլիին: Դազադի հտեից ղուլդ-զուլդ քայլող բազմաթիվ մարդկանց մեջ նա ճանաչեց միայն երեքին. վաղուց անցած-դնացած օրերին Լևոթերն այդ մարդկանց նրան ցույց էր տրվել թատրոնում կամ ռեստորանում: Միսիս Քեյնը քայլում էր առջևից, մի ինչ-որ տղամարդու թևին հենված: Նրա հտեից զալիս էր Ուոթսոնը՝ տխուր ու լուրջ տեսքով: Նա մի արագ հայացք գցեց այս ու այն կողմ, ասես որոնում էր Զեննին, բայց նրան չգտնելով՝ նորից հայացքն առաջ ուղղեց: Զեննին նայում էր, նայում, և նրա սիրտն ավելի ու ավելի ցավով էր սեղմվում: Այդ հանդիսավոր ծիսակատարությունը որքա՛ն շատ էր վերաբերում նրան, այնինչ նա որքա՛ն հեռու էր այդ բոլոր մարդկանցից:

Թափորը մոտեցավ սեղանին, և այստեղ դազադը ցած դրին: Նրա վրա սև խաչերով մի սպիտակ ծածկոց գեցեցին— չարչարանոց խորհրդանշանը— իսկ շուրջը բարձր մոմեր դրեցին: Վերնասրահից ներդաշնակ երգեցողություն լսվեց, դադադի վրա սուրբ ջուր ցնցղեցին, բուրվառը ճոճվեց, և աղոթողներն սկսեցին քահանայի հետ կիսաձայն կրկնել «Հայր մեր»-ը, իսկ հետո, ըստ կաթոլիկական կարգի՝ ամենասուրբ կույսի աղոթքը: Զեննին զարմացած էր ու ճնշված, բայց ո՛չ սքանչելի եկեղեցին, ո՛չ շքեղ ծեսը չէին կարող մեղմացնել նրա վշտի սրությունը, անուղղելի կորուստի զգացումը: Մոմերը, խնկի բուրմունքը, օրհներգությունները— այս ամբողջ գեղեցկությունը թափանցում էր նրա հոգին և խոր թախիժ տաջացնում նրա մեջ: Ասես ոչինչ չէր մնացել, բացի թախծալի մեղեդիներից և մահվան ներկայությունից: Զեննին լալիս էր ու լալիս: Եվ չգիտես ինչու զարմանում էր, տեսնելով, որ միսիս Քեյնը նույնպես ցնցվում է հեկեկանքից:

Ժամերգությունը վերջացավ, հուղարկվողները կառեթներ նստեցին և դազադը տարան կայարան: Երբ բոլոր հրավիրյալներն ու կողմնակի մարդիկ գնացին և եկեղեցին դատարկվեց, Զեննին նույնպես ոտքի ելավ: Հիմա նա էլ կգնա կայարան, գուցե իրեն հաջողվի տեսնել, թե դազադն ինչպես

են վաղոն դնելու: Երևի նախ այն կոչեն կառամատույցի վերա-
րա. աղպես արին, երբ տանում էին Վեստային: Զեննին
կառք նստեց, և շատ շանցած՝ արդեն մանում էր կայարանի
կամարների տակ: Սկզբում նա կանգնեց բարձր վանդակի
մոտ, որի ետևը ձգվում էին երկաթուղային գծերը, հետո գը-
նաց սպասասրահ և ուշի-ուշով նայեց այնտեղ նստած մարդ-
կանց: Ահա նրանք՝ միսիս Քեյնը, Ռոբերտը, միստր Միշլին,
Լուիզան, էմին, Իմոջինը, և նրանց հետ էլի ինչ-որ մեկը:
Զեննին զգում էր, որ կարող լի առանց սխալվելու տալ հա-
մարյա բոլորի անունները, թեև ոչ ոք նրան չէր ծանոթացրել
նրանց հետ:

Միայն այժմ նա հիշեց, որ վաղը տոն է, Գոհաբանու-
թյան օրն է: Հսկայական դահլիճը լիքն էր աշխույժ, աղմկոտ
բաղմուխամբ: Շուրջն ուրախ դժժուց էր կանգնած. տոնակա-
տարության համար քաղաքից դուրս գնացող մարդիկ կան-
խավայելելով հանգիստն ու զվարճությունները՝ բարձր խո-
սակցում էին ու ծիծաղում: Անդադար կառքեր էին մոտենում
կայարանին: Հնչեղ մի ձայն հայտարարում էր, թե որ գնաց-
քըն է մոտեցված կառամատույցին և սկսված նստեցումը:
Զեննին սիրտը ճմլվեց, երբ դանդաղ ու երգեցիկ ձայնով
հայտարարեցին այն երթուղին, որով ինքը շատ անգամ ճամ-
փորդել էր Լեսթերի հետ միասին. «Դեթրոյթ—Թոլեդո—Քը-
լիվլենդ—Բուֆալո—Նյու-Յորք»: Հետո հայտարարեց. «Ուեյն
ամրոց—Կոլումբուս—Պիտսբուրգ—Ֆիլադելֆիա—Ատլանտիկ
Սիթի» երթուղու գնացքի մատուցումը և վերջապես՝
«Ինդիանոպոլիս—Կոլումբուս—Ցինցիննատի»... ժամը հասավ:

Զեննին արդեն մի քանի անգամ սպասասրահից դուրս
դալով մոտեցել էր երկաթյա վանդակին, որը նրան բաժանում
էր սիրած մարդուց, մտածելով, թե կհաջողվի՞ արդյոք մեկ
ունգամ էլ տեսնել փայտե արկղի մեջ տեղավորված դագաղը,
նախքան վագոն կբարձրացնեն այն: Եվ հանկարծ նա տեսավ
այն, ինչին սպասում էր: Մի սալալ մոտեցրին այն տեղին,
ուր պիտի կանգ առնել ասպանքատար վագոնը: Այդ սալա-
կի վրա պառկած էր Լեսթերը, այն ամենը, ինչ մնացել էր նը-
րանից՝ հետաքրքրասեր հայացքներից հուսալիորեն թաքցրած

տախտակով, կտորով ու արծաթով: Սայլակի մոտ պրպտող բեռնողի մտքովն էլ չէր անցնում, թե դրա մեջ որքան վիշտ ու տառապանք է պահված: Նա որտեղի՞ց պիտի իմանար, որ այդ ժամին Զեննիի համար հարստությունն ու հասարակական դիրքը մարմնավորվել էին այդ վանդակի՝ անհաղթահարելի արգելքի տեսքով, որը նրան հավիտենապես բաժանում էր սիրած մարդուց: Այդպես է եղել միշտ: Ամբողջ կյանքում լեսթերի մեջ մարմնավորված ուժն ու հարստությունը ետ են մղել նրան, որոշակի սահմանագծից այն կողմը չեն թողել: Երևում է, նրա ճակատին այդ է գրված եղել՝ չպահանջել, այլ՝ հնազանդվել: Հենց մանկությունից հարուստների բանակը հաղթաքայլ երթով էր անցել նրա մոտով: Այժմ նրան ի՞նչ էր մնում անել, բացի թախիծով նրանց ետևից նայելուց: Զեննիի համար խորթ այդ աշխարհում լեսթերը յուրային էր: Նրան այնտեղ պատվավոր տեղ էին հատկացնում, իսկ Զեննիին ճանաչել անգամ չէին ուզում: Մինչ նա դեմքը վանդակին սեղմած կանգնած էր, ձայնը նորից հնչեց. «Ինդիանոպոլիս—Կոլումբոս—Ցինցիննատի»... Կառամատուցին մոտեցավ պայծառ լուսավորված պատուհաններով երկար, կարճ միր գնացքը՝ ապրանքատար վագոնները, մարդատարները, ռեստորան-վագոնը, որի մեջ շողշողում էին արծաթյա սպասքըն ու ճերմակ սփռոցները, և մի քանի լյուքս ննջավագոն, իսկ առջևում՝ վիթխարի սև շոգեքարշը, որը ծուխ ու կայծերի խուրձեր էր ժայթքում:

Ապրանքատար վագոններից մեկը հավասարվեց սայլակին, նրա միջից դուրս նայեց գնացքի բարձող բանվորը, որ կապույտ շոր ուներ հագին, և շուռ գալով ձայն տվեց ինչ-որ մեկին.

— Է՛յ, Զե՛կ, արի մի օգնիր: Ննջեցյալ ենք բարձելու: Զեննին ոչինչ չէր լսում:

Նա տեսնում էր միայն մեկ բան. այն երկար արկղը, որն ահա, որտեղ որ է կծածկվի իր աչքերից: Նա զգում էր մեկ բան. շուտով գնացքը կշարժվի, և ամեն ինչ կվերջանա: Վանդակի դուռը բաց արին, ուղևորները հորդեցին, դեպի կառամատուց: Ահա Ռոբերտը, էմին, Լուիզան, նրանք բոլորը զը-

ձուամ են դեպի ննջավագոն, որ գտնվում է գնացքի ծայրում: Նրանք բարեկամներին արդեն հրաժեշտ էին տվել և այժմ գնում են արագ, առանց այս ու այն կողմը նայելու: Երեք քանվոր օգնեցին բարձրացնելու ծանր արկղը: Երբ արկղը ծածկվեց վագոնի խորքում, Ջեննիի կրծքի տակ ասես ինչ-որ բան պոկվեց:

Հետո բարձեցին էլի շատ անդուկներ ու ճամպրուկներ, հետո հնչեց շոգեկառքի զանգը, և ապրանքատար վագոնի դուռը կիսով չափ ծածկվեց: Լսվում են բացականչություններ՝ «Խնդրում եմ, գրավեք ձեր տեղերը», և ԹՀԱ վիթխարի շոգեկառքն արդեն դանդաղորեն շարժվեց տեղից: Հնչում է զանգը, գոլորշին դուրս է ժայթքում սուլոցով, սև ծուխը վեր ու վեր է քաթձրանում ծխնելույզից, հետո ցած իջնելով ծածկում է վագոններն ասես թաղման ծածկոցով: Հնոցապանը, ասես զգալով, թե ինչպիսի ծանր բեռ է տանելու, բացում է բոցկլուտացող հնոցի դուռը, որպեսզի ածուխ ավելացնի: Հնոցի բերանը լուսավորում է հրավառ աչքի պես:

Ջեննին այդ պատկերից կախարդված՝ կանգնել էր անշարժ: Գունատ, ձեռքերը սեղմած և աչքերը լայն բացած՝ նա հիշում էր միայն մեկ բան՝ Լեսթերին տանում են: Նոյեմբերյան կապարանման երկինքն էր կախվել ճանապարհների վրա: Գնացքն ավելի ու ավելի էր հեռանում, և, վերջապես, վերջին ննջավագոնին ամրացրած կարմիր լապտերը, ծխանման մշուշի մեջ թաղվելով, աչքից ծածկվեց:

— Այո, այո, — Ջեննիի մոտով անցնելով ասաց մի ինչ-որ մարդ, որն ասես պատրաստվում էր քաղաքից դուրս գնալու: — Մենք այնտեղ հիանալի ժամանակ կանցկացնենք: Դու է՛ննիին հիշո՞ւմ ես: Քեռի Ջիմն էլ է գալիս, մորքուր էլլան էլ:

Ջեննին ոչինչ չէր լսում. ոչ այս խոսքերը, ոչ կայարանի աղմկոտ իրարանցումը: Նրա աչքերի առջևով անցնում էր թախծալի, միայնակ տարիների երկար շարքը: Հետո ի՞նչ է լինելու: Նա դեռ պառավ չէ: Հարկավոր է դաստիարակել իր սաներին: Կանցնի մի քիչ ժամանակ, նրանք կփետրավորվեն, կհեռանան իրենից, իսկ հետո՞: Օրերի անվերջանալի շարք, մեկը մյուսին նման, իսկ հետո՞...

Պ Ա Տ Մ Ա - Գ Ր Ա Կ Ա Ն Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ն Ք

«Ջեննի Գերհարդտ» („Jennie Gerhardt“) Դրալդերի երկրորդ վեպն է։ Լույս է տեսել 1911 թ. հոկտեմբերին։ Այսպիսով, ուրեմն, «Քուլյր Քերրի» համար կրած բոլոր աղետներից հետո երիտասարդ գրողը լռել էլ ալելի քան տասը տարի։ Զբաղվելով լրագրությամբ՝ Դրալդերի մտքում նորանոր երկեր է հղանում, և նրանց համար շատ ու կարևոր նյութեր է ժողովում։ Նրա կենսագիր Դ. Դուգլեյը պատմելով, թե Դրալդերն ինչպես է աշխատել «Ջեննի Գերհարդտ» վրա, նշում է, որ հեղինակը ձգտում է ունեցել տալ իրականության ճշմարիտ պատկերը, ընթանալ քամուն հակառակ, քննադատել այլանդակ բուրժուական հասարակությունը, շուրջ աղճատում է մարդկանց, պատվանդանից ցած է զցում մարդկային հանճարներին։

Եթե վեպի վրա աշխատելու ժամանակ հեղինակի նախանշած քննադատական ռեալիզմի համարձակ ծրագիրը «Ջեննի Գերհարդտում» ամբողջ խորությամբ ու հետևողականությամբ չի էլ իրականացված, ապա դեռ այդ ժամանակ կապիտալիստական Ամերիկայի մասին Դրալդերի դատողությունների շիտակությունն ու խստությունը պետք է համարել նրա ստեղծագործության էական առանձնահատկությունը։

Գերհարդի ընտանիքի նկարագրության մեջ անտարակուսելի են ինքնակենսագրական գծերը, և սա առանձնապես վերաբերում է ծերունի Գերհարդին, որը շատ կողմերով է նման Դրալդերի հորը։ Ջեննիի կերպարը, հենց հեղինակի խոստովանությամբ, նրա ամենասիրած կերպարների շարքին է պատկանում։

Դրալդերը շատ ուշադրություն էր հատկացնում «բարձր հասարակությունը» պատկերելուն, որպեսզի ռեալիստորեն ցույց տա նրա անբարոյականությունը և այլանդակությունը։ Հեղինակը իր ստեղծագործության հիմքն էր համարում հասարակ մարդկանց և կապիտալիս-

տական գիշատիչների հակադրությունը: Թեպետև այդ կոնտրաստը բա-
վականաչափ հետևողականորեն չի բացահայտված, այնուամենայնիվ
վեպում շատ ճիշտ է պատկերված:

Վեպի կրկնահարատարակություններից մեկին հեղինակը կցել է
մի փոքրիկ եզրակացություն, որի մեջ արտահայտված են գրքի իմաս-
տին վերաբերող հիմնական նկատառումները: Դա, ինչպես Դրայդենն է
գրում, այն է, որ հրապարակ հանի Վեպովոր մարդու գոտերը, որին
կոչում է խլացուցիչ աղվոտ աշխարհի ջրապտույտը, աշխարհ: որին
կոչում են քաղաքակիրթ, աշխարհ, որ անհագուրդ է տեսարանների ու
հարստության նկատմամբ...»: Նկարագրելով Ջեննիին հրապուրիչ լույ-
սով, ընդգծելով նրա անկեղծությունը, անմիջականությունը, նրա էու-
թյան արտասովոր նրբությունը (Վեպովոր մարդու այդ աղջիկը կարո-
ղանում էր զգալ և՛ կանաչ ծառերի գեղեցկությունը, և՛ ամառային
անձրևի թովչանքը, և՛ կյանքի վառ գունները), Դրայդենը նրա դժ-
բախտության պատճառը համարում է այն, որ նա ուժ ու վճռակա-
նություն չունեի հակահարված տալու անհոգի ու անզգա բուրժուական
աշխարհին: Դա Վազան ու հեշտասեր՝ աշխարհ է, մի աշխարհ, որտեղ
բոլորը Վանթում են, որտեղ իշխում են ֆայլի օրենքները, որտեղ
ընդունված է հարձակվել մերձավորի վրա: Գրողի մտադրությունն է
եղել ճշմարտացի ցույց տալ այդ աշխարհի զգվելի դեմքը:

«Ջեննի Գերհարդ-ը՝ այնպիսի հալածանքի չենթարկվեց, ինչպես
«Քուլը Գերրին», բայց բուրժուական քննադատությունը բացահայտո-
րեն ջանում էր նսեմացնել նրա նշանակությունը, ամեն կերպ աշխա-
տելով օքոդել նրա մերկացնող էությունը:

«Ջեննի Գերհարդ» վեպը ռուսերեն առաջին անգամ հրատարակ-
վել է սովետական ժամանակաշրջանում, 1927 թվականին:

ԲՈՎԱՆԻԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

**Զեննի Գերհարդ . . .
Պատմա-գրական տեղեկանք**

5

449

ՔՆՈՒՈՐ ԴՐԱՅՋԵՐ

ԵՐԿԵՐԻ Ժողովածու

տասը հատորով

Հատոր երկրորդ

ԶԵՆՆԻ ԳԵՐՀԱՐԴ

Խմբագիր՝ Գ. Վ. Վիրապյան
Նկարիչ՝ ԱՆ. Վ. Գասպարյան
Գեղ. խմբագիր՝ Ռ. Ս. Բեդրատով
Տեխ. խմբագիր՝ Ե. Ա. Ախիրյան
Վերստ. սրբագրիչ՝ Ժ. Գ. Միրզոյան

Հանձնված է արտադրության 20/XII 1965 թ.:

Ստորագրված է տպագրության 1/XII 1966 թ.:

Թուղթ՝ տպագրական № 2, 84×108¹/₃₂, հրատ. 20,3 մամ.,

տպ. 28,25 մամ. = 23,16 պայմ. մամ.:

Պատվեր 1296

Գինը՝ 80 կ.:

Տիրաժ 20 000

«Հայաստան» հրատարակչություն, Երևան—9, Տերյան 91:

**ՀՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր մամուլի կոմիտեի պոլիգրաֆ
արդյունաբերության գլխավոր վարչության № 1 տպարան, Երևան,
Ալավերդյան փող. № 65:**